

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

บรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ๒๕๒๙

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม

อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี

ธรรมทานมูลนิธิจัดพิมพ์ด้วยเงินทุนธรรมทานปริวรรตน์
ร่วมกับเงินสมทบบริจาคของ บุตรธิดา นางช้อง อุณหะสูต
เป็นการพิมพ์ครั้งแรกของ หนังสือธรรมโฆษณ์ หมวดสอง
ชุด ปกรณ์พิเศษ อันดับที่ ๑๕ บนพื้นแถบสีแดง
ลำดับพิมพ์ออกเล่มที่ ๕๖

จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับแจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย]

พิมพ์ที่ หจก. การพิมพ์พระนคร ๖๙-๗๑ ถนนบูรณศาสตร์ (แยกถนนบุญศิริ) กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
นางอารี จุ้ยทรัพย์เปี่ยม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๑ โทร. ๒๒๑๒๓๓๗, ๒๒๑๑๖๗๔

อนโมทนา.

ข้าพเจ้า ขออนโมทนา ในทรวงที่ดลระกรรมทรวง แห่งชาวมกาทน—
มกนชิ และผู้หนักใจอื่น ๆ ได้มีความดีใจคนตกลบร่วมมือกัน จัด
ตั้งทุนที่มีชื่อเก่า "ทุนธรรมทานปรีวรรตน์" ขึ้นขึ้น เพื่อสนับสนุนการ
จัดพิมพ์หนังสือ ชื่อธรรมโฆษณณ์ เพื่อขึ้นชื่ออื่นหนึ่ง. ทุนนี้ แม้จะ
มีชื่อที่สงบแล้ว ไปลงสู่ปากของทุนต่างๆ ก็ได้มีตั้งขึ้นไว้ ตาม
ข้อบังคับ หรือข้อสกลอื่นๆ ก็ตาม, แต่ท่าน และผู้ท่านที่ข้าพเจ้า มี
อยู่ในสังคมนี้ ได้โปรดกัน ใดๆ.

ทุนนี้ คงจะมีประโยชน์เป็นอย่างมาก ในทรวงที่ช่วยให้ -
ความบรรลพธรรม หรือข้อธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ที่ควรจัด
พิมพ์ออกมามีเผยแพร่ ได้มีใจกตัญญูมาเผยแพร่มาขึ้น และโดย
เร็วขึ้นขึ้น เป็นแน่พอน. อีกทรวงหนึ่ง ก็เป็นใจกตัญญูให้ผู้บริจาคทรัพย์
รายย่อยๆ แต่มีความประสงค์มุ่งหมาย ให้ได้ใช้ไปในสังคมธรรม-
ทานที่จัดตั้งขึ้นมาก โดยตรง, และได้รับตามพอใจ สมใจตาม. และ
อีกทรวงหนึ่งนั้น เป็นทรวงสกลแก่การทำให้เป็นกิจกรรมของมกนชิ นั้น
เอง ในทรวงรวบรวมเงินที่ได้รับมา จากทรวงที่ช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือ
ของบางรายบาง มารวมไว้ในทุนนี้ เพื่อทรวงพิมพ์ที่พิมพ์ไว้แล้ว สืบไป.
ด้วยนั้น การปรีวรรตน์ในทุนนี้ คือมีใช้ปรีวรรตน์แต่ทุนนี้ หากแต่เป็น
การปรีวรรตน์ของธรรม นี้เผยแพร่ นั้นด้วย ซึ่งควรที่จะปรีวรรตน์ไป
รอบๆโลก แห่งสังคมนี้.

โลกสมัยนี้ กำลังหลุดธรรม โดยเหตุนี้ในชั้นนี้ธรรม ด้วย
เหตุต่างๆ กัน; คือเกิดทรวงระส่ำระสาย, แล้วก็เกิดเกิดเหตุธรรมที่
หลายแห่งนั้นไม่ได้ : เหตุที่ไม่รู้วิธีวิธี ท้องภายในจิตใจ และจะ -
และอย่างอื่น. รัฐบาลต่างๆในโลกนี้ ตั้งขึ้นมา แก้ไขปัญหาในประ-
เทศนั้นๆ ไม่ได้ และทรวงรัฐบาล, แม้จะเป็นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นไว้
ก็ยังไม่ดีเท่าไร เพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลง นัก ที่ขึ้นมาจัดปลงสังคม
ที่นั่นเอง, โปรดทราบนี้. เราจะต้องรอคอยไปสักทรวงเพื่อที่ สัง

และสิ่งที่มีที่ทุกคนเข้าใจกันนั้นมา ครอบงำหมด เราจึงต้องมี
ปรัชญาใหม่ หรือปรัชญาของโลก ที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ที่
เป็นอยู่โดยธรรม, ที่ช่วยเหลือกันโดยธรรม, ที่สัมพันธ์กัน
“สัตว์กับคน” เป็นเพื่อนกันเกิดแก่เจ็บตายเป็นด้วยกันทั้งนั้น
ทั้งนั้น” มิใช่เกิดมาเพื่อเอาตัวเอาเปรียบกันและกันได้ โดยวิธี
เพื่อประโยชน์โดยนั้นเลย. สิ่งนั้นแหละ ที่ผลัดกันเป็น
รัฐบาล ในลักษณะแห่งการช่วยกันไว้กันภัย คุกคามภัย เช่นนั้น ก็
จะหมดไปจากโลกเลย.

ท่านเล่า มีดราม่าหนึ่งว่า ชรามานพวิฆเนศวร ที่เข็นไป
อยู่ทางใต้ใน หมู่ชนชาย ที่นั้น ที่จะต้องให้แต่ละคน ทำตาม
เข้าใจกันเอง และเข้าใจกัน แล้วเข้าใจกันจนรวมกันหมด
ได้ทั้งหมด, อันจะต้องให้ทุกคนมีพระใจอยู่ในตน, มีสำนึก
มีธรรมะอยู่ในใจ ภาวะที่มีศีลธรรมอยู่ทั่วไป ที่พลและเวลา
อย่างนี้จะสร้างเป็นมหาสมุทร หรือส่วนสัณฐานขึ้นมา ไม่ได้โดย,
และสามารถได้ ปัญญาแห่งของ อย่างนี้ที่คิดเผอิญ กันอยู่ในเวลา
นี้ ได้โดยพร้อมเพรียงกัน เหมือนว่าเล่น, ไม่ว่าเล่นแต่ในโลกนี้
หรือธรรมะของโลกนี้ อันจะอันผดุงไว้ในลักษณะอย่างนี้.

โลกนี้ที่คิดโดยลึกลับ ที่แยกธรรมหรือศาสนา ออกจาก
การปฏิบัติทั่วไป, แยกกันออกจากกันไว้เช่น, แยกกันออกจากกัน
เป็นปรัชญาเป็นคุณ หรือแม้แต่ความเป็นของสิ่ง : มีแต่การปฏิบัติ
ที่เข้าใจกันโดยมีผลโดยได้ไป มิใช่สิ่งๆ ที่ให้ศีลธรรมกันโดย
ซึ่งยังเกลียดกลัวกันเสีย เราจะต้องให้สิ่งที่จะได้สัมผัส ได้ไปโดย
ตามปกติ; หรือสิ่งที่ยังเป็นกันเป็นกันอยู่ของธรรม เราควร
หันกัน มีให้สัมผัสความดี ทั่วไปถึงนั้น ซึ่งที่ให้นั้นเป็น
ทุกสิ่งในแง่ของชีวิต ภายธรรม; จึงพากันหันกันทุก ๆ ด้าน
ในเมื่อ มีธรรมะที่ปฏิบัติโดยศีลธรรม. ทุกคน มีหน้าที่ที่จะต้อง
ยอมให้โดยปกติ ในแง่ความดีที่ควรปฏิบัติ อย่างได้ไป; ธรรมะ
ของกันเอง มีมีสิ่งที่ดี นอกจากที่ตามสัมผัสกันทุกด้านที่
ที่ให้ความดีโดยตลอด ทั่วถึงกัน ! แต่แล้วในที่สุด เราได้คิด
อันว่าโลกนี้ที่คิดโดยว่า ผลที่คิดได้ร่วมกัน อันในโลกนี้ เป็นโลก

อะไรคือ ? หรือได้ไม่ได้อบรมจนได้ ขนบใด ปีนี้ทุก ๆ ? มี
อะไรที่บอกได้บ้าง มีอะไรที่ใช่ พูดกันรู้เรื่อง หรือมีอะไรที่เข้ากันได้
ได้ ? ธรรมดาที่กันได้ ธรรมดาที่กันได้ ธรรมดาที่กันได้ ธรรมดาที่กันได้ ธรรมดาที่กันได้
กลายเป็นอะไรที่ควร ประสงค์โลกไป ธรรมดาที่.

โลก หนึ่งอย่างที่เราเห็นได้และตามใจได้ ไม่เห็นด้วยและได้คิดตาม
โดยที่คิดไปว่า ถ้าหากคิดตามแล้ว เห็นด้วยและตามใจได้ มันเหมือน
อะไรที่เราคิดว่าโลก; ถ้าเกิดอะไร ปีนี้คิดว่าโลก ไร่อันหนึ่ง
และอันใดที่อวดจากส่วน คือส่วนที่อะไรที่คิดมนุษย์ คนหนึ่งคน
เห็นมนุษย์ มัน ไร่อ.

การดูอย่างชัดแจ้งที่สุด ไปหาโลกที่ประกอบอยู่ด้วยสัตว์ -
ธรรม หนึ่งอัน คืออะไรที่โลก กลับมีใจดี เป็นโลกของพระ
อันที่จริง ๆ สักอันหนึ่งให้มนุษย์ อยู่กัน โดยยาก, แทนที่จะอยู่กัน
ในสภาพที่ทุกพระแล้ว สักอันหนึ่ง หรือสองอัน ไปดูตลอดทุก เช่น
มี : ธรรมอันที่ปรารถนา เป็นสิ่งหนึ่ง อันที่ชัดแจ้งโลก หมด
ชัดแจ้งใจที่ดูตลอด กลับมีสิ่งธรรม และแก้ปัญหาคำถาม อันเป็น
อีกทุกทุกที่ ธรรมดาที่มนุษย์มีได้ ; ดังนั้น สิ่งใด สามารถ
อันที่ ธรรมอันที่ปรารถนา เป็นไปได้ สักอันหนึ่งที่รู้สึกรู้
และอันหนึ่ง ; และนั่นคือ การปรารถนา นั้น สักอัน
มีได้ คือ ดู อันเป็นสิ่งที่ได้, และนั่น ธรรม อันเป็น ไร่อ
การอันใดที่ใช่ มีอันนี้, มี ใด เป็น ความสุขของ ของโลก
ทุกประการ.

พุทธทาส อนันตคุโณ

นิพนธ์พุทธทาส, ๒๕๓
๖๖ พุทธทาส ๑๗

คำปรารภ

ธรรมะกับสัตตชาตญาณเป็นคำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ระหว่างวันเสาร์ที่ ๔ มกราคม ถึง วันเสาร์ที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙, บรรยาย ณ ลานหินโค้งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวม ๑๓ ครั้ง, เป็นคำบรรยายสภหลักวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา. คณะจัดพิมพ์ได้จัดเข้าลำดับธรรมโฆษณ์หมวดสอง ชุดปกรณ์พิเศษ อันดับ ๑๕ บนพื้นแถบสีแดง เป็นลำดับที่ ๕๖ของธรรมโฆษณ์ที่จัดพิมพ์แล้ว.

การจัดพิมพ์ครั้งนี้ใช้เงินทุนธรรมทานปริวรรตน์ ซึ่งเป็นเงินทุนหมุนเวียนและเงินบริจาคสมทบ ของบุตรธิดา นางช้อง อุณหะสูต จำนวนหนึ่งถวายท่านอาจารย์เพื่อแจกจ่ายให้แก่สถาบันการศึกษาและสมนาคุณผู้อุปถัมภ์บำรุงสวนโมกขพลาราม ตามวัตถุประสงค์ของท่าน. อีกจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้บริจาคช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือธรรมโฆษณ์, ส่วนคำบรรยายที่เหลือจะได้รวบรวมจัดพิมพ์ต่อไป.

คณะผู้จัดทำ

๑ ก.ค. ๓๑

ธรรมทานมูลนิธิ

๒๗๘ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

คำชี้แจงของผู้ร่วมบริจาค

ข้าพเจ้า นายชาญ, น.ส.ผกาพรรณ และนายอรัญ อุณหะสุต ผู้เป็นบุตรธิดาของ นางซ้อง อุณหะสุต ผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะทำอะไรสักอย่างเพื่อเป็นการระลึกถึงการจากไปของคุณแม่ผู้มีพระคุณต่อลูก ๆ อย่างหาที่สุดมิได้ และสิ่งนั้นควรจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยส่วนรวมด้วย จึงได้ตกลงกันว่า จะบริจาคทรัพย์จำนวนหนึ่งเพื่อสมทบทุนในการจัดพิมพ์หนังสือชุด ธรรมโฆษณ เรื่อง”ธรรมะกับสัญญาตาญาณ”ของท่านอาจารย์พุทธทาสขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่า ตลอดระยะเวลาที่คุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ คุณแม่ได้ทำบุญสร้างกุศลอยู่เสมอมิได้ขาด แม้กระทั่งก่อนที่คุณแม่จะจากไปโดยมิได้คาดหวัง คุณแม่ก็ยังมีโครงการทำบุญค้างอยู่ ด้วยเหตุข้อนี้ ทำให้ลูก ๆ ได้ตกลงใจกันบริจาคทรัพย์จำนวนหนึ่งเพื่อสมทบทุนในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นการระลึกถึงการกระทำของคุณแม่ขณะที่ยังมีชีวิต

ส่วนเหตุผลอีกข้อก็คือ เป็นที่ยอมรับและทราบกันดีอยู่โดยทั่วไปในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของท่านอาจารย์พุทธทาสแล้วว่า คำสอนในรูปแบบต่าง ๆ กันอันมากมายของท่านอาจารย์นั้น เป็นคำสอนที่ถูกต้อง เป็นคำสอนเรื่องแก่นแท้ของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เป็นคำสอนที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน และให้ประโยชน์สูงสุดแก่ชีวิตของทุกคนด้วย

ด้วยเหตุฉะนี้ ข้าพเจ้าผู้เป็นบุตรธิดาของนางซ้อง อุณหะสุต จึงมีความรู้สึกภูมิใจเปี่ยมด้วยปีติปราโมทย์เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเผยแพร่คำสอนที่มีคุณค่ามหาศาลของท่านอาจารย์พุทธทาส อันเป็นประโยชน์แก่ชนทั่วไปในวงกว้าง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ” การให้ธรรมะย่อมชนะการให้สิ่งทั้งปวงเป็นทาน

อนึ่งข้าพเจ้าขอโน้มใส่เกล้าในความเมตตากรุณาของท่านอาจารย์พุทธทาสที่ได้อนุญาตให้มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์หนังสือ “ธรรมะกับสัญญาตาญาณของมนุษย์” ขึ้นจนกว่าชีวิตจะหาไม่

สารบาญ

ธรรมะ กับ สัญชาติญาณ

หน้า

๑. สัญชาติญาณกับธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์	๑
๒. โครงสร้างของสัญชาติญาณ	๒๕
๓. โครงสร้างของสัญชาติญาณ (ต่อ)	๕๐
๔. สัญชาติญาณกับกิเลส	๘๒
๕. สัญชาติญาณกับกิเลส (ต่อ)	๑๑๗
๖. สัญชาติญาณกับโพธิ...	๑๕๔
๗. การพัฒนาสัญชาติญาณ	๑๘๖
๘. การพัฒนาสัญชาติญาณโดยอานาปานสติ	๒๑๖
๙. การพัฒนาสัญชาติญาณโดยอุปปการธรรม	๒๕๕
๑๐. การใช้สัญชาติญาณที่พัฒนาแล้วในการทำประโยชน์	๒๗๙
๑๑. การดำรงชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาติญาณอยู่ในตัว	๓๑๑
๑๒. การปฏิบัติที่เพิกถอนสัญชาติญาณโดยหลักวิชา....	๓๔๑
๑๓. ภาวะจิตเมื่ออยู่เหนือสัญชาติญาณโดยประการทั้งปวง	๓๗๒

โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป

[๑]

สารบาญละเอียด ธรรมะ กับ สัญชาติญาณ

๑. สัญชาติญาณกับธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์	หน้า
คำว่า สัญชาติญาณ พุทธบริษัทยังไม่รู้จักเพียงพอ	๑
สัญชาติญาณเป็นเหตุให้เกิดกิเลส, เกิดความทุกข์	๒
ทางวิทยาศาสตร์มีมากชื่อ, ในพุทธศาสนาคืออัสมิมานะ	๓
ธรรมะเป็นระบบปฏิบัติเพื่อควบคุมสัญชาติญาณให้ไปทางดี	๔
ในชีวิตมีสัญชาติญาณติดมาด้วย, ต้องควบคุมหรือถอนอำนาจนี้	๕
ความรู้สึกตามสัญชาติญาณเกิดได้เอง เพราะธรรมชาติใส่มาให้	๖
เป็นเรื่องที่ต้องรู้ เพราะมันทำให้เกิดทุกข์, ควบคุมไม่ได้ก็วินาศ	๗
ทุกชีวิตมีอัสมิมานะ สำคัญว่ามีตัวตน ไม่อยากสูญเสียตนไป	๘
ทุกชีวิตเกิดมาตามธรรมชาติ, แล้วต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการเกิดมา	๙
ปัญหาคือความทุกข์, ต้องรู้จักสัญชาติญาณ แล้วควบคุมได้ถอนให้ได้	๑๐
ความทุกข์เกิดจาก ความต้องการจะเป็นไปตามสัญชาติญาณ	๑๑
ธรรมะในพุทธศาสนา มีไว้สำหรับควบคุมสัญชาติญาณทุกระดับ	๑๒
ศึกษาปฏิบัติถูกต้องมากขึ้นจนเป็นพระอรหันต์ก็สามารถควบคุมสัญชาติญาณได้มาก	๑๓
ความโลภ โกรธ หลง มีขึ้นมาได้เพราะอำนาจของสัญชาติญาณ	๑๔
กิเลสกับโพธิ์เป็นสัญชาติญาณด้วยกัน, ถ้าฝึกฝนกลายเป็นโพธิ์ได้	๑๕
พัฒนาสัญชาติญาณให้เป็นภาวิตญาณจะใช้ประโยชน์ได้, ไม่มีความทุกข์	๑๖
คนมีเชื้อพุทธะอยู่แล้ว, อาจพัฒนาเป็นพุทธแล้วดับกิเลสได้....	๑๗

กฎธรรมชาติดำเนินให้มีสัตยาตญาณอันสมิมานะ, เห็นใครด้อยกว่ามักดูถูก	๑๘
เมื่อมีผัสสะย่อมปรุงไปตามสัตยาตญาณ เกิดมิจฉาทิฏฐิมากมาย	๑๙
ความรู้สึกที่เกิดเอง โดยเฉพาะความเห็นแก่ตัว ถูกครอบด้วยอวิชชา	๒๐
ต้องควบคุมให้รู้เท่าทันมาในทางดีเป็นบุญเป็นกุศลไปก่อน	๒๑
ต้องศึกษาธรรมะ ให้ควบคุมสัตยาตญาณอย่างสัตว์ มาเป็นอย่างมนุษย์	๒๒
เมื่อเกิดผัสสะแล้ว กระแสแห่งอิทัปปัจจยาควบคุมถูกต้อง จะไม่เป็นทุกข์	๒๓
พุทธบริษัทควรรู้จักภาวิตญาณ ซึ่งจะควบคุมสัตยาตญาณได้	๒๔

๒. โครงสร้างของสัตยาตญาณ.

การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ได้ค้นพบเรื่องสัตยาตญาณขึ้นมา	๒๕
เข้ากันได้กับหลักเกณฑ์ในพุทธศาสนา ซึ่งสามารถผันกระแสของมันได้	๒๖
ทางวิทยาศาสตร์มีเรื่องจิตปนเข้ามา, ต้องรู้จักใช้ร่วมวิธีการในพุทธศาสนา	๒๗
ธรรมะก็คือระบบปฏิบัติเพื่อควบคุม ต่อสู้ กับสัตยาตญาณมิให้พ่ายแพ้	๒๘
มนุษย์มีธรรมะเป็นหลักเกณฑ์ดีและไม่ดี ทำให้ต่างจากสัตว์	๒๙
ตามหลักพุทธศาสนา จะมีสัตยาตญาณแม่ คือความรู้สึกว่ามีตัวตน	๓๐
เวทนาทำให้ปรุงแต่งสัตยาตญาณตัวกูขึ้นมาเต็มขนาด	๓๑
ต้องจับจุดตั้งต้นด้วยสัตยาตญาณแห่งการมีตัวตนภายในใจตน	๓๒
ให้รู้ว่าความรู้สึกนั้นเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา จิตเท่านั้นเป็นไปตามธรรมชาติ	๓๓
พุทธศาสนาเป็นพวกไม่มีตัวตน, รู้สึกมีตัวตนเป็นสัตยาตญาณแม่บท	๓๔
แล้วเกิดสัตยาตญาณอื่น ๆ เช่น การกินอาหาร, ความกลัว, การต่อสู้	๓๕
แล้วออกมาเป็นสัตยาตญาณแห่งการพัฒนา, การบำเรอตน, ขวดตน ฯลฯ	๓๖
สัตยาตญาณแห่งการกินอาหารขยายออกเป็นความรู้สึกหลายอย่าง	๓๗

เป็นความหิวที่ต้องการให้อิ่ม, รู้จักหา รู้จักทำให้อร่อย; มีการถ่าย	๓๘
สัตตชาตญาณแห่งการกินทำให้เกิดอาการต่าง ๆ มีปัญหามาก	๓๙
คนได้อวิชชามาเสริมสัตตชาตญาณแห่งความกลัวอย่างโง่เขลามากขึ้น	๔๐
เป็นเหตุให้มีการหนี, การเตรียมสู้, มีปัญหามากที่เดือดร้อนเพราะกลัว	๔๑
สัตตชาตญาณแห่งการต่อสู้ก็ขยายออกไปเป็นการป้องกัน, เป็นกิเลสอื่นอีก	๔๒
การรักตนเกิดมาจากรู้สึกว่ามีตนเป็นเหตุให้ริษยา, บิดพลิ้วต่าง ๆ	๔๓
สัตตชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์นี้ลึกซึ้งมาก ธรรมชาติจัดไว้ครบถ้วน ..	๔๔
เป็นเหตุให้ต้องการมีลูก รักลูก, มีการพยายามทุกอย่างเพื่อสืบพันธุ์	๔๕
เป็นเหตุให้หลงใหลในค่าจ้างของการสืบพันธุ์คือรสของกามารมณ์	๔๖
เรื่องใหญ่ที่สุดในพุทธศาสนา คือเรื่องการเป็นทาสกามารมณ์....	๔๗
กามารมณ์เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท, รบราฆ่าฟัน, เกิดสงคราม	๔๘
ต้องสนใจสังเกตศึกษาให้รู้เรื่องสัตตชาตญาณที่ธรรมชาติใส่ไว้ในชีวิต	๔๙

๓. โครงสร้างของสัตตชาตญาณ. (ต่อ)

คำสัตตชาตญาณ มีชื่ออยู่ในวิทยาศาสตร์ส่วนชีววิทยา	๕๐
เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นได้เอง โดยธรรมชาติใส่มาในสิ่งมีชีวิต	๕๑
มีปัญหามากมายให้เกิดความทุกข์ทรมารแก่บุคคลนั้นแล้วเบียดเบียนผู้อื่น	๕๒
ครูต้องเป็นผู้นำทางวิญญาณ, เป็นผู้สร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก ๆ	๕๓
ถ้าครูพึงถูกว่าเป็นผู้สร้างโลก ก็จะทำงานสนุกเป็นสุขเมื่อทำงาน	๕๔
ถ้าครูไม่ยอมรับความเป็นปฐูนียบุคคล, ทำเพื่อเงินก็เห็นแก่ตน	๕๕
ถ้าบูชาความรัก โกรธเกลียดกลัว ก็จะทำชั่วไปด้วยความรู้สึกลึกซึ้งของสัตตชาตญาณ	๕๖
สิ่งที่ต้องรู้จักอีกคือนิรวรณ ๕ รบกวณจิต, เป็นปฏิกิริยาจากสัตตชาตญาณ	๕๗

ถ้าควบคุมสัญญาตญาณได้ นิวรรณ์ กิเลสหรืออุปกิเลส จะเกิดน้อยลง	๕๘
อาชีพใด ๆ ทำแล้วมีประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์มากกว่าเงิน เรียกว่าเป็นบุญด้วย	๕๙
ระบบธรรมะทุกเรื่อง เป็นเรื่องควบคุมสัญญาตญาณตัวกู-ของกู	๖๐
สัญญาตญาณแห่งความมีตัวตนเป็นแม่บท, เป็นตัวตนศูนย์กลาง	๖๑
มันแยกออกมาเป็นตัวอื่นอีกมาก เช่น ๑. การต้องการอาหาร	๖๒
๒. สัญญาตญาณแห่งความกลัว, สัญชาติฯ ๓. แห่งการต่อสู้, ป้องกัน, หวังร้าย	๖๓
๔. สัญชาติฯ รักตัวเอง; อิจฉาริษยา, เห็นแก่ตัว, บิดพลิ้วต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ....	๖๔
๕. สัญญาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ไม่ใช่เรื่อง sex	๖๕
๖. สัญญาตญาณแห่งความอยากจะทำเจริญหรือการพัฒนาตน	๖๕
เมื่อควบคุมไว้ไม่ได้ก็เกิดกิเลสหนา เช่น มายาสาไถย	๖๖
การพัฒนาต้องทำให้ถูกต้อง มิใช่ทำให้เสียเวลามีปัญหามากขึ้น	๖๗
๗. สัญญาตญาณแห่งการได้รับการบำเรอ, ชับกล่อม, เลี้ยงดู	๖๘
สัญญาตญาณนี้มีได้จำเป็นแกชีวิตจึงไม่จัดไว้ในปัจจัย ๔, แต่ก็ขาดไม่ได้	๖๙
โรงมหรสพทางวิญญาณจึงเกิดขึ้น เพื่อมีสิ่งบำเรอประโลมใจ	๗๐
๘. สัญญาตญาณแห่งการอวดซึ่งมีอยู่แก่สิ่งมีชีวิต, ต้องการอวดอำนาจ....	๗๑
๙. สัญญาตญาณแห่งการอยากมีอยู่แห่งตนของทุกสิ่งที่มีชีวิต	๗๒
ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้มันก็อยากอยู่อย่างอันธพาล, เป็นไปเพื่อโทษ	๗๓
ความอยากมีอยู่แห่งตนเป็นแม่บทแห่งอหังการ-มมังการ	๗๔
๑๐. สัญญาตญาณแห่งความพอใจภาวะนิรันดร, ไม่ยอมดับ....	๗๕
ส่วนทางพุทธศาสนาไม่มีภาวะนิรันดร. ไม่ติดหรือยึดมั่นอยู่	๗๖
ชาวพุทธเห็นจะต้องอยู่เหนืออำนาจสัญญาตญาณนั้น ๆ ถ้าแก้ยังไม่ได้	
ก็คอยควบคุมอย่างให้เกิดความเลวร้ายขึ้นมาก	๗๗

หน้าที่แรกที่สุดต้องควบคุมให้ได้ อย่าให้มีโทษขึ้นมา. มีโอกาสก็เพิกถอน	๗๘
ต้องรู้จักสัญญาตญาณแม่บทตลอดจนลูกของมันข้อ ๑-๖	๗๙
และข้อ ๗-๑๐ รวม ๑๐ อย่างทั้งแม่บทยังมีตัวตน พุทธศาสนา วางจากตัวตน	๘๐
ควบคุมหรือเพิกถอนสัญญาตญาณได้ก็มีความสุขเยือกเย็น	๘๑

๔. สัญญาตญาณกับกิเลส

สัญญาตญาณกับธรรมะเป็นเรื่องเดียวกัน, ควบคุมได้ก็เป็นเรื่องสูงขึ้นมา....	๘๒
สัญญาตญาณคือความรู้สึกเดิม ๆ ของชีวิตติดมาด้วยมากน้อยตามกรณี....	๘๓
สัญญาตญาณตามหลักพุทธศาสนาต่างจากชีวิตวิทยาทางวิทยาศาสตร์บ้าง	๘๔
สัญญาตญาณแห่งการกิน, ความกลัว, การต่อสู้, ต้องควบคุมให้ชนะกิเลส	๘๕
ต้องพัฒนาให้เป็นสัญญาตญาณที่ดี, พัฒนาเกินไปก็กลายเป็นเรื่องผิด	๘๖
ถ้าไม่ได้รับการพัฒนามาก็จะเป็นสัญญาตญาณโง่เขลา, เห็นแก่ตัว	๘๗
ถ้าพัฒนาผิดก็กลายเป็นกิเลส ถ้าถูกเรียกว่าโพธิ	๘๘
ในพุทธศาสนาไม่มีคำสัญญาตญาณ แต่มีคำอาจใช้ทำงานของตัวเองกันคือ สันดาน	๘๙
ต้องปลูกสัญญาตญาณหรือสันดานให้เป็นผู้รู้, ผู้ตื่น, เบิกบานเพื่อชีวิตเย็น	๙๐
เมื่อปฏิบัติต่อสัญญาตญาณได้ถูกต้อง พันอำนาจมันแล้วก็เรียกว่าวิมุตติ	๙๐
กิเลสกับโพธิเป็นสิ่งเดียวกัน, ควบคุมสัญญาตญาณได้ก็เป็นโพธิ	๙๑
ฝ่ายกิเลสได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ที่มาจากสัญญาตญาณเดิม	๙๓
โลภะต้องการดึงเข้ามา, โทสะจะผลักออกไป, โมหะยังโง่สงสัยอยู่	๙๔
สังเกตจิตใจตนดูความรู้สึก ๓ ประการข้างต้น ล้วนมาจากสัญญาตญาณ	๙๕
กรรมกิเลส ข้อ ๑. ฆ่าสัตว์ ๒. อทินนาฯ ๓. กาเมสุ, ล้วนมาจากสัญญาตญาณ	๙๖
ข้อ ๔. มุสาวาท ก็มาจากความเห็นแก่ตัว, ๕. ดื่มน้ำเมาก็มาจากบำเรอตน	๙๗

อุปกิเลส ๑๖ ข้อ ๑ โลกเกินควร ก็เพราะควบคุมสัญญาตญาณไว้ไม่ได้....	๙๘
ข้อ ๒-๙ ก็เนื่องมาจากเห็นแก่ตัว, ไม่อยากให้ใครดีกว่า	๙๙
ข้อ ๑๐-๑๓ มาจากสัญญาตญาณแห่งความอึดอัดตัวกู, ต่อสู้	๑๐๐
ข้อ ๑๔-๑๖ มาจากสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน, ขาดสติ	๑๐๑
การควบคุมจิตต้องใช้หลักธรรม ๔ อย่าง : สติสัมปชัญญะ สมาธิให้ทันการ	๑๐๒
ถ้าปฏิบัติอานาปานสติ ๑๖ ขั้น จะมีธรรม ๔ อย่างข้างต้นมากพอใช้ทุกกรณี	๑๐๓
ธรรมะ ๔ ประการข้างต้นต้องอบรมให้มีมากพอ เพื่อต่อสู้สถานการณ์ต่าง ๆ	๑๐๔
ถ้ามีธรรมะ ๔ ประการไม่พอ คนนั้นจะตกนรกทั้งเป็น, มีเรื่องยุ่งยากไม่สิ้นสุด....	๑๐๕
สัญญาตญาณแห่งการบำเรอตนจะพอใจอุกาสกิเลสถามยิ่งกว่าธรรมะ	๑๐๖
คนมีปัญหาเรื่องกิเลสถามและวิสสุกถามกันอยู่ตลอดเวลา	๑๐๗
ต้องมีวิธีตัดดับปะอย่างแท้จริงสูงสุดจึงจะควบคุมจิตเหนือกิเลสได้	๑๐๘
มีธรรมะสำหรับควบคุมสัญญาตญาณให้มากพอกิเลสจึงจะหมดไป	๑๐๙

๕. สัญญาตญาณกับกิเลส. (ต่อ)

เหตุที่พูดเรื่องสัญญาตญาณ เพราะมันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์	๑๑๐
สัญญาตญาณที่ควบคุมไม่ได้นั่นแหละคือกิเลส, มาจากรู้สึกรู้ว่ามีตน	๑๑๑
ความรัก โกรธ เกลียด กลัว ฯลฯ ควบคุมไม่ได้ เพราะอำนาจสัญญาตญาณ	๑๑๒
ต้องศึกษาให้รู้จักสิ่งนั้น ๆ โดยตรง. เปลี่ยนกระแสนั้นเสียจะมีประโยชน์	๑๑๓
เปลี่ยนกระแสนั้นของรัก โกรธ เกลียด ฯลฯ มาในทางประโยชน์จะไม่ยุ่งยาก	๑๑๔
สิ่งที่เป็นอันตรายควรเปลี่ยนมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตในทางธรรมเสีย	๑๑๕
กลัว, รักตน, บำเรอตนนำไปในลักษณะถูกต้องประกอบด้วยปัญญาและวิชา...	๑๑๖
สิ่งประเล้าประโลมใจควรเป็นไปเพื่อสะอาด สว่าง สงบ, เป็นปัจจัยแห่งนิพพาน	๑๑๗

สัญญาตญาณอวดตน จะต้องฝึกให้มีดีจริงสมควรอวดได้	๑๑๘
การสืบทอดธรรมชาติดีมีกามารมณ์ไว้ล่อ, ต้องควบคุมให้เป็นไปบริสุทธิ์	๑๑๙
ความรู้สึกพื้นฐาน ไม่ควบคุมมันกลายเป็นกิเลส, ควบคุมได้ก็เป็นโพธิ	๑๒๐
การศึกษารธรรมะก็คือศึกษาเรื่องจะควบคุมสัญญาตญาณ	๑๒๑
สัญญาตญาณที่เดินไปผิดเป็นกิเลส. ถ้าเดินไปถูกก็เป็นโพธิ	๑๒๒
สิ่งมีชีวิตจะต้องมีสัญญาตญาณ, มีความรู้สึกเกิดได้เองตามธรรมชาติ	๑๒๓
ความรู้สึกอยาก, ต้องการอะไรต่าง ๆ เกิดได้เองไม่ต้องมีใครสอน	๑๒๔
เหตุที่พูดเรื่องสัญญาตญาณมาแล้วด้วยประสงค์ให้เข้าใจเรื่องนี้	๑๒๕
ตัณหา ๓ นี่เป็นเรื่องมาจากสัญญาตญาณต้องการมีตัวอยู่	๑๒๖
ตัณหาที่มีลักษณะอยากมี, อยากเป็น, อยากสูญคืออยากตายก็ได้	๑๒๗
ความอยากอย่างรุนแรงมาจากสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน	๑๒๘
เรื่องอุปาทานเป็นเรื่องยึดมั่นของตนอย่างยิ่งแยกเป็นกาม, ทิฏฐิ สิลพัตต์	๑๒๙
สิลพัตตูปาทานเป็นสัญญาตญาณแห่งการอยากดีอยากเด่นอยากอวด	๑๓๐
อุปาทานที่ ๔ อัตตวาทในสัญญาตญาณรู้สึกว่ามีตัวตน	๑๓๑
สัญญาตญาณแห่งความมีตนออกมาเป็นกิเลสในนามอุปาทาน ๔	๑๓๒
กามูปาทาน, ทิฏฐูปาทาน, สิลพัตตูปาทาน, อัตตวาทูปาทาน	๑๓๓
ความรู้สึกมีตนทำให้เกิดมานะ ๓ คือ ดีกว่า เสมอกัน เลวกว่า	๑๓๔
มานะแยกได้เป็น ๙ ชนิด มาจากอุปาทานซึ่งเป็นสัญญาตญาณมีตัวตน	๑๓๕
ความคิดที่เป็นมานะทำให้คนตกนรกชนิดหนึ่งอยู่เสมอ	๑๓๖
อนุสัยก็มาจากสัญญาตญาณเรียก ราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชขานุสัย	๑๓๗
ความเคยชินเกิดเป็นกิเลสมิ ๓ พวกแยกไปได้อีกมาก	๑๓๘
อนุสัยคือสัญญาตญาณที่บวกเพิ่มเข้าไปในสันดานจนง่ายที่จะแสดงออก	๑๓๙

สังโยชนเครื่องผูกมียี่ ๑๐ อย่าง ถ้าตัดได้หมดเป็นพระอรหันต์ มิฉะนั้นยังเป็นปุถุชน	
ที่ ๑ สักกายทิฏฐิ มีความเห็นความรู้สึกว่า กายเป็นของตน	๑๔๐
คนต้องเป็นทุกข์เพราะสักกายทิฏฐิ-ตัณหา-ของกู ไม่เป็นไปตามต้องการ	๑๔๑
ข้อ ๑. สักกายทิฏฐิ เป็นแม่บท ที่ ๒. วิจิกิจฉา มีความสงสัยไม่แน่ว่า	๑๔๒
วิจิกิจฉาเป็นสิ่งที่ทรมานใจอยู่ในส่วนลึกได้สำนึกหวาดผวากอยู่	๑๔๓
ที่ ๓. สลัปปัตตปรามาส การยึดถือสิ่งที่คิดว่าจะมีฤทธิ์เดชबारมีมากุมครอง	๑๔๔
สลัปปัตตปรามาสนี้ออกมาจากสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน	๑๔๕
ที่ ๔. กามราคะ ยินดีในสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ ซึ่งเป็นเรื่องบำเรอ	๑๔๖
การกินเพื่ออร่อยนั้นกินเพื่อกิเลส. ควรระวังอยู่ด้วยเหี้ยอกิเลส	๑๔๗
ที่ ๕. ปฏิฆะ พอไม่ได้อย่างที่ตนต้องการก็โกรธมากกว่าความเป็นจริง	๑๔๘
ที่ ๖. รูปราคะ ๗. อรูปราคะ พอใจติดแน่นในรูปหรืออรูป	๑๔๙
ความยินดีในราคะ, รูป, อรูป, ล้วนมาจากสัญญาตญาณบำรุงบำเรอ	๑๕๐
ที่ ๘. มานะ มาจากสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน	๑๕๐
ที่ ๙. อุทธัจจะ มีจิตฟุ้งซ่านหวั่นไหวผิดปกติมาจากสัญญาตญาณมีตน	๑๕๑
ที่ ๑๐. อวิชชา มาจากสัญญาตญาณแห่งมีตัวตนที่ไม่ได้รับการอบรม	๑๕๒
สังโยชน ๑๐ ประการละได้หมดก็เป็นพระอรหันต์, ได้บางส่วนก็เป็นรอง ๆ ลงมา	๑๕๓

๖. สัญชาติญาณกับโพธิ.

สัญญาตญาณเป็นวิชาทางวิทยาศาสตร์, เป็นธรรมชาติจึงเป็นธรรมชาติด้วย	๑๕๔
เพราะว่าสัญญาตญาณเป็นธรรมชาติโดยตรง เราต้องรู้จักเพื่อควบคุมได้	๑๕๕
ไบบาสีไม่ใช่คำสัญญาตญาณ มีแต่คำกิเลสและโพธิ	๑๕๖
ในสัญญาตญาณมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะหรือกิเลสก็ได้	๑๕๗

สัญญาตญาณกับกิเลสพุดแล้ว, ต่อไปจะกล่าวถึงส่วนที่กลายเป็นโพธิ	๑๕๘
แนวทางพัฒนาสัญญาตญาณแห่งการมีตัวตนซึ่งเป็นแม่บท	๑๕๙
ต้องพัฒนาตัวตน ๓ ขั้นตอน : ตัวตนของกิเลส, เปลี่ยนเป็นโพธิ, แล้วเลิกตัวตน	๑๖๐
ละตัวตนได้ก็จบกิจพรหมจรรย์, พิจารณาเรื่องการกินอาหารที่ไม่บาป	๑๖๑
สัญญาตญาณแห่งความกลัว ต้องรู้จักความกลัวตามธรรมชาติ	๑๖๒
พัฒนาให้รู้จักกลัวอันตราย แต่ไม่กลัวเกินขอบเขต ไม่มีเหตุผล	๑๖๓
ต้องรู้จักควบคุมให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร, อะไร ๆ เป็นเช่นนั้นเอง	๑๖๔
มีความรู้ว่าเป็นเช่นนั้นเอง ก็ไม่ต้องกลัวจนมีความทุกข์ แก่ไขมันไป	๑๖๕
การต่อสู้ เมื่อพัฒนาถูกต้องจะประสบชัยชนะเด็ดขาดกระทั่งเป็นนิพพาน	๑๖๖
การรักตน ขอให้มิตนของโพธิ กระทั่งไม่มีตนเป็นนิพพาน	๑๖๗
การสืบทอดผู้ไม่มีใครสอน คนต้องรู้ทันเรื่องกามารมณ์ที่ธรรมชาติใส่ไว้	๑๖๘
การสมรสโดยร่างกายไม่แตะต้องกันก็ทำได้ โดยบำเพ็ญทางจิต	๑๖๙
การสืบทอดทางวิญญูณทำได้โดยมีจิตใจเสมอกัน รับช่วงต่อ ๆ กันไป	๑๗๐
การสมรสโดยร่างกายไม่แตะต้องกันก็ทำได้ โดยบำเพ็ญทางจิต	๑๖๙
การสืบทอดทางวิญญูณทำได้โดยมีจิตใจเสมอกัน รับช่วงต่อ ๆ กันไป	๑๗๐
สัญญาตญาณแห่งการสืบทอดพัฒนาแล้วเป็นไปอย่างโพธิ	๑๗๑
สัญญาตญาณแห่งการพัฒนาส่งเสริมกันแต่ฝ่ายกิเลส	๑๗๒
ที่ถูกควรพัฒนาไปในเรื่องจบความทุกข์ตามกฎของธรรมชาติ	๑๗๓
สัญญาตญาณแห่งการบำเรอที่ต้องการกันอย่างอย่างไม่มีขอบเขต	๑๗๔
บำเรออย่างโลกๆไม่มีความสงบ ถ้าเป็นอย่างโพธิ จะอยู่ด้วยความสงบเย็น	๑๗๕
ขอให้สนใจธรรมะที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินทางวิญญูณจะเยือกเย็น	๑๗๖
การปฏิสังขารควรเป็นอย่างธรรมปฏิสังขารไม่ใช่อย่างอามิส	๑๗๗
สัญญาตญาณแห่งการอดควบคุมไม่ได้ก็นำมาสู่สถานะเลวร้าย	๑๗๘
อดที่มีประโยชน์ คืออดธรรมะที่มีอยู่จริง ดังพุดว่า เอนิปปัสสิโกฯ	๑๗๙

สัญญาตญาณแห่งการมีตัวตน มีอยู่เพื่อถนอมชีวิต, ก็ควรอยู่ให้ถูกต้อง	๑๘๐
สัญญาตญาณแห่งความพอใจสิ่งเป็นนิรันดร์ก็ควรเป็นวิสังขาร, อสังขตะ	๑๘๑
ควรจะเป็นความว่างเป็นนิรันดร์, ก็ต้องรู้จักสิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	๑๘๒
เกิดมาสัญญาตญาณกลาง ๆ ผ่านความทุกข์มาแล้ว จะเปลี่ยนเป็นฝ่ายโพธิ	๑๘๓
ถล้าเข้ากองไฟมาแล้วควรจะตื่นนอนออกมาเสียจากกองไฟให้ทันเวลา	๑๘๔
สัญญาตญาณมีเชื้อแห่งพุทธะมาด้วย เพราะหวานให้ดีจะเป็นพุทธะได้	๑๘๕

๗. การพัฒนาสัญญาตญาณ.

จิตของมนุษย์เป็นไปตามสัญญาตญาณ ถ้าไม่อบรมก็เกิดกิเลสง่าย	๑๘๖
ต้องรู้จักสัญญาตญาณของตนให้ลึกซึ้ง เพราะมันเป็นความรู้สึกเกิดได้เอง	๑๘๗
ชีวิตผจญอยู่กับปัญหาที่เกิดจากสัญญาตญาณที่ไม่ได้รับการพัฒนา	๑๘๘
เรื่องของพุทธศาสนาทั้งหมดเป็นเรื่องเกี่ยวกับสัญญาตญาณ	๑๘๙
ต้องมีสติปัญญาควบคุมสัญญาตญาณมิให้เกิดกิเลส, ให้เกิดโพธิ	๑๙๐
พุทธศาสนามีวิมุตติเป็นจุดหมาย เพื่อพ้นจากความทุกข์อันบีบคั้น	๑๙๑
จะควบคุมสัญญาตญาณได้ต้องควบคุมผัสสะ เวทนา ตัณหาได้ก่อน	๑๙๒
ตอนมีผัสสะแล้วจะเกิดเวทนาเร็วมาก ต้องพัฒนาทันเวลาจึงจะปลอดภัย	๑๙๓
ถ้าโพธิเข้ามา กิเลสจะออกไป จึงต้องฝึกสติปัญญาให้เร็วทันเหตุการณ์	๑๙๔
จิตภาวนาทุกแบบเพื่อพัฒนาสัญญาตญาณ ที่ถูกวิธีต้องใช้ธรรมะ ๔ เกลธ....	๑๙๕
มี สติ ขนเอา ปัญญา มาทำหน้าที่เป็น สัมปชัญญะ, ใช้ สมาธิ เพิ่มกำลังให้....	๑๙๖
อริยมรรคมีองค์ ๘ โดย ๗ องค์ข้างหน้าเป็นบริวารของสมาธิ จะไล่กิเลสได้....	๑๙๗
เป็นอยู่ด้วยอภิวรรคมีองค์ ๘ จะปิดกั้นความทุกข์มิให้เกิดขึ้น	๑๙๘
จิตภาวนาอันถูกต้องสามารถควบคุมเวทนาสัญญาและวิตกได้	๑๙๙

ปฏิบัติควบคุมกระแสปัจจุสมุปปาทโดยควบคุมผัสสะก็ไม่เกิดเรื่องอื่น ๆ	๒๐๐
กระทั่งควบคุมอุปาทานได้จะมีผลสูงไม่เกิดทุกข์	๒๐๑
จิตตภาวนาโดยทั่วไปก็ใช้สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ ให้ทันเวลา	๒๐๒
ต้องมีความรู้ทั่วทั้งกาย-ใจ เรียกว่ารูปมีระบบประสาทรู้สึกได้ ๕ ทาง แต่มีใช้		
ตัวตน	๒๐๓
เมื่อรูปทำหน้าที่ก็เรียกว่ารูปเกิด, แล้วมีความรู้สึกทางใจเป็นเวทนา ฯลฯ	๒๐๔
อาการเกิดที่ว่าเป็นตัวตนนั้นเกิดที่ขันธโดชนันท์หนึ่ง, เป็นของหนัก....	๒๐๕
เมื่อใดยึดมั่นเมื่อนั้นแบกของหนัก, วางลงเสียไม่ยึดมั่นก็ไม่หนัก	๒๐๖
จิตตภาวนาที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำคือ อานาปานสติหมวดหนึ่งดูกายลม	๒๐๗
หมวดสองรู้จักเวทนา ควบคุมปิตุสข, มีสติสัมปชัญญะ ปัญญา สมาธิมากขึ้น	๒๐๘
หมวดสามบังคับจิตได้มากขึ้น, หมวดสี่เห็นความจริงที่เปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น	๒๐๙
เมื่อเห็นอนิจจังแล้วคลายความทุกข์, ดับความยึดมั่นก็ดับทุกข์สิ้น	๒๑๐
อานาปานสติ ๑๖ ขั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้, ป้องกันกิเลสได้ไม่มีทุกข์....	๒๑๑
ที่จะรู้ว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ช่วยได้จริงก็ต่อเมื่อดับทุกข์แล้ว	๒๑๒
ธรรมะที่เป็นเครื่องช่วยปฏิบัติให้สำเร็จได้แก่โพชฌงค์ ๗, สัมมปปธาน ๔,		
อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕	๒๑๓
หิริโอตตปปะ ละอายและกลัว จะสามารถควบคุมสัญชาตญาณได้มาก	๒๑๔
อยู่ใต้อำนาจสัญชาตญาณฝ่ายกิเลสกระทั่งได้ปฏิบัติตามหลักธรรม	๒๑๕
เกิดความรู้สึกตรงข้ามกับกิเลส, ได้ฟังธรรมคำสอนจึงค่อยรู้มากขึ้น	๒๑๖
ความทุกข์น้อยลง สัญชาตญาณแห่งความอยากดีจึงช่วยไปทางโพธิ	๒๑๗
เกิดมาแล้วมีทุกข์มากเข้าตั้งใจพัฒนาไปทางโพธิ ก็เป็นการเดินตามรอยพระองค์	๒๑๘

๘. การพัฒนาสัจชาตญาณโดยอานาปานสติ.

การบรรยายครั้งนี้เป็นข้อความสืบเนื่องมาจากการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา	๒๑๙
เรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์เกี่ยวข้องกับสัจชาตญาณทั้งนั้น	๒๒๐
ปัญหาเรื่องรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวลล้วนเป็นเรื่องมาจากสัจชาตญาณ	๒๒๑
ละกิเลสก็คือละสัจชาตญาณฝ่ายต่ำ สูงขึ้นก็ต้องการควบคุมให้ถูก	๒๒๒
ข้อปฏิบัติเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา ก็เพื่อควบคุม, ถอน, บรรเทาสัจชาตญาณ	๒๒๓
ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน มีปัญญารู้ถูกต้อง, มีสมาธิเตรียมจิตให้เหมาะ	๒๒๔
ชีวิตติดพันอยู่กับสัจชาตญาณ จึงต้องพัฒนาให้ถูกต้อง	๒๒๕
จะต้องรู้เรื่องสัจชาตญาณเพื่อพัฒนาให้มีชีวิตสงบเย็น	๒๒๖
ธรรมะที่เป็นหลักมี ๒ ประเภท : เป็นหลักโดยตรงกับเป็นอุปกรณ์	๒๒๗
หลักโดยตรงที่จะตัดกิเลสเรียกว่าสติปัฏฐาน ๔	๒๒๘
สติปัฏฐาน ๔ เป็นเครื่องมือนำออกเสียได้ซึ่งอวิชชาและโทมนัส....	๒๒๙
สติปัฏฐาน ๔ เป็นตัวประธานที่จะทำงานตัดกิเลส, นอกนั้นเป็นผู้ช่วย	๒๓๐
ข้อแรกต้องรู้เรื่องร่างกายมิใช่ตัวตนก่อนแล้วรู้เรื่องเวทนาจนถอนตนได้	๒๓๑
ข้อสำคัญต้องละตัวตนจาก กาย เวทนา จิต และธรรมชาติที่ยึดว่าตน	๒๓๒
สติปัฏฐาน ๔ ที่สมบูรณ์ต้องศึกษาจากอานาปานสติสูตร ๔ หมวด	๒๓๓
การปฏิบัติทั้ง ๔ หมวดจะควบคุมสัจชาตญาณให้เดินถูกทางได้ ...	๒๓๔
ข้อ ๑ หมวดกาย ศึกษาเรื่องลมหายใจยาว ทำให้ร่างกายสงบระงับ	๒๓๕
ข้อ ๒-๓-๔ รู้จักลมหายใจสั้น, ระงับกายได้, ทำให้กายระงับได้	๒๓๖
หมวดที่ ๑ ควบคุมกายได้ จะควบคุมสมรรถนะหน้าที่การงานของกายได้....	๒๓๗
กายานุปัสสนาทำให้ไม่เียงยึดถือว่ากายนี้เป็นตัวตน	๒๓๘
หมวด ๒ เวทนานุปัสสนา จะรู้จักสุขเวทนาว่าเกิดมาได้อย่างไร....	๒๓๙

รู้จักสุขเวทนาแท้จริง จะไม่หลงเวทนาหลอกลวงชนิดเป็นบ้ำวูปเดียว	๒๔๐
เมื่อเวทนาเกิดแล้ว จะปรุงให้เกิดสัญญาปรุงเป็นวิตกขึ้นมาเป็นทุกข์	๒๔๑
สุขเวทนายั่วยวนตัณหามากที่สุด, บางเวลายึดถือร่างกายเป็นตัวกู	๒๔๒
ขณะที่ยึดถือสุขเวทนา เวทณาก็กลายเป็นเวทณูปาทานขันธ, ทรมานใจต่าง ๆ	๒๔๓
บางครั้งมีความรู้สึกทางสัญญา, สังขาร, วิญญาณ ก็ปรุงไปตามเรื่องนั้น ๆ	๒๔๔
กลายเป็นเบญจขันธเกิดเป็นคราว ๆ, ยึดถือเป็นตัวตนไป	๒๔๕
รู้เรื่องเวทนาให้ถูกต้องจะเพิกถอนตัวตนได้ทุกขั้นตอน	๒๔๖
หมวดที่ ๓ จิตตานุปัสสนา สามารถบังคับจิตให้ปล่อยวาง, บั่นทิ้งได้	๒๔๗
จิตที่พัฒนาถูกต้องแล้ว จะเป็นนายเหนือจิตที่โง่เขลา	๒๔๘
จิตที่อบรมดีแล้วจะเป็นมิตรที่ดี, สัญชาติญาณมีตนจะถูกทำลายไป	๒๔๙
หมวดที่ ๔ ธัมมานุปัสสนา ควบคุมจิตได้ไม่วิปลาสในเรื่องไตรลักษณ์	๒๕๐
ประโยชน์ของการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สามารถพัฒนาให้รู้เห็นเอง	๒๕๑
เจริญอานาปานสติเพียงพอจะสมบูรณ์ในธรรมอุปากระ ๔, ไตรลักษณ์, อิทัปปัจจยตา	๒๕๒
ธรรม ๔ ประการ : สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ จะมีพอ, ใช้ได้คล่องแคล่ว	๒๕๓
ถ้าปฏิบัติตามหลักอานาปานสติได้จะหมดปัญหา, วิมุตติ, โลกุตตระจะมีได้	๒๕๔

๙. การพัฒนาสัญญาตญาณโดยอุปการธรรม

การพัฒนาสัญญาตญาณโดยใช้สติสัมปฏฐาน ๔ จะกำจัดอุปาทานว่าตัวตนได้	๒๕๕
สติปัฏฐานเป็นธรรมะหลัก นอกนั้นเป็นอุปการณ์	๒๕๖
ไม่มีสัญญาตญาณแห่งตัวตนแล้ว สัญชาติญาณอื่น ๆ ก็พลอยลดต่ำลงไป	๒๕๗
ธรรมอุปการณ์ร่วมมือเช่น ปธาน ๔ ได้แก่ ๑. สังวรปธาน ๒. ปหานปธาน	๒๕๘
๓. ภาวนาปธาน ๔. อนุรักษนาปธาน, ทั้ง ๔ ช่วยกำจัดตัวตนรัดเข้า	๒๕๙

หมวดอธิติบาท ๔ : ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา, จะช่วยสนับสนุนการละตน	๒๖๐
หมวดอินทรีย์และพละ: ๑ สัทธา, ๒ วิริยะ, จะต่อสู้จัดสัทธาและเกียจคร้าน	๒๖๑
๓-๔-๕ สติ, สมาธิ, ปัญญา จะช่วยกำจัดข้าศึกหรือปฏิกษ์ทั้งปวง	๒๖๒
หมวดโพชฌงค์ ๗. ข้อ ๑. สติ - ความระลึกได้รอบทั่วถึงในธรรม	๒๖๓
ข้อ ๒-๓ ถัมมวิจยะหรือวิจย, วิริยะ-ทั้งเพียรและกล้าหาญ	๒๖๔
ข้อ ๔-๕ ปีติที่เป็นธรรมหล่อเลี้ยงการกระทำ, ปัสสัทธิ-เข้ารูปสงบระงับ	๒๖๕
ข้อ ๖-๗ สมาธิ-เพิ่มกำลังของสมาธิ, อุเบกขา-เพ่งดูเพื่อตัดกิเลส	๒๖๖
ธรรมะ ๗ อย่างเป็นธรรมะใช้สัมพันธ์กันเพื่อโพธินิพพาน ดำเนินงานอะไรก็ได้	๒๖๗
แม้ทำการงานใช้ธรรมะหลักโพชฌงค์ ๗ นี้ จะช่วยให้เกิดความสำเร็จ	๒๖๘
จะใช้โพชฌงค์ ๗ ไปนิพพานก็ได้ ทำนา ทำสวน กิจการใด ๆ ก็ได้	๒๖๙
หมวดมรรคมรรค ๘ เป็นการกำจัดกิเลส, บรรเทาความเคยชินในตัวเอง	๒๗๐
ข้อที่ ๑ มีสัมมาทิฐิรู้ละถอนตัวตน ๒ สัมมาสังกัปปะ ประสงค์ละตัวตนอย่างยิ่ง	๒๗๑
ข้อ ๓-๔-๕-๖-๗ สัมมาวาจา, กัมมันโต, อาชีโว, วายาโม, สติ, มุ่งละตัวกู้อย่างนี้	๒๗๒
ข้อ ๘. สัมมาสมาธิ จิตมีกำลังคมเฉียบ เพราะ ๗ องค์ข้างต้นสนับสนุน	๒๗๓
สัจจาทถาณที่ติดมาในชีวิต ทำให้คนมีปัญหาเดือดร้อนต่าง ๆ	๒๗๔
เมื่อถอนสัจจาทถาณได้ ก็เป็นพระอรหันต์ได้สมบูรณ์	๒๗๕
จึงควรตั้งใจพัฒนาสัจจาทถาณไม่ให้มีร้อนของกิเลส มีแต่ความเย็น	๒๗๖
ใช้หลักโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ซึ่งมีอยู่ ๗ หมวดโดยลำดับ	๒๗๗
ปฏิบัติตามโพธิปักขิยธรรมครบก็จะหมดปัญหา, สัจจาทถาณถูกตัดไปหมด	๒๗๘

๑๐. การใช้สัจจาทถาณที่พัฒนาแล้วในการทำประโยชน์.

การพัฒนาสัจจาทถาณอย่าให้เป็นฝ่ายกิเลส, ให้มีปกติเป็นโพธิ	๒๗๙
จิตที่พัฒนาแล้วจะหลุดออกจากอำนาจกิเลส เหมือนนกหลุดจากกรง	๒๘๐

สัญญาตญาณกลัว, รัก, บำเรอตน, กัดกอยู่ในกรงขังของเรื่องนั้นๆ	๒๘๑
ถ้าพ้นจากความเห็นแก่ตนแล้วจิตมันเป็นอิสระ, ไม่กลัวไม่สูญอะไร	๒๘๒
การพัฒนาตนต้องให้ถูก ไม่รุกรังไปด้วยกิเลส, ให้ชีวิตเย็น	๒๘๓
ผลที่เกิดจากการพัฒนาจิตในแง่ศาสนาทำให้ชีวิตสู่ความสงบสูงสุด	๒๘๔
ในแง่วัฒนธรรมก็มีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์	๒๘๕
ในด้านพลานามัยก็มีความสุขทั้งฝ่ายกายและจิต	๒๘๖
ในด้านของการทำหน้าที่ก็จะทำประโยชน์แก่ตนและแก่ผู้อื่น	๒๘๗
ในด้านการพักผ่อนก็ได้พักผ่อนสมควร ไม่มีปัญหายุ่งยาก	๒๘๘
การทำหน้าที่เพื่อความรอดคือดำรงชีวิตปกติ, จิตใจก็เป็นอิสระ	๒๘๙
รอดจากความทุกข์เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, หน่ายต่อทุกข์	๒๙๐
อย่ารอดแต่ทางวัตถุร่างกาย ต้องรอดทางจิตใจไม่เป็นทุกข์ด้วย	๒๙๑
ความชั่วร้อนมาก ดีร้อนน้อย, ไม่เอาทั้งชั่วทั้งดี, ว่างจึงจะสงบ	๒๙๒
จิตวุ่นไม่สงบทั้งนั้น จิตว่างจึงจะทำใด ๆ ได้ดีมีสติปัญญา	๒๙๓
ถ้าพัฒนาจิตเป็นโพธิได้ ก็จะมีจิตว่าง, ทำงานด้วยจิตว่าง	๒๙๔
ถ้าพัฒนาสัญญาตญาณได้แล้วไม่มีตัวตนจะสามารถควบคุมความฉลาดได้	๒๙๕
สติปัญญาถ้าไม่ควบคุมไว้ดีจะทำผิดลึกร้ายกาจ	๒๙๖
ต้องมีสัญญาตญาณบังคับรู้จักควบคุมตัวเองจะมีความสุขแท้จริง	๒๙๗
ถ้าพัฒนาสัญญาตญาณได้ดีแล้วจะมีธรรมะ ๔ เกล็ดคุ้มครอง	๒๙๘
ชีวิตประจำวันต้องการธรรมอุปการณ์ชุดสติปัญญา สัมปชัญญะสมาธินี้	๒๙๙
ถ้าพัฒนาสัญญาตญาณได้แล้ว จะไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์	๓๐๐
เหมือนมีพระเจ้าคุ้มครอง, พระเจ้าที่แท้จริงคือหน้าที่ที่ถูกต้อง	๓๐๑
ทำหน้าที่เพื่อตนเองเสร็จแล้ว ทุกคนต้องทำหน้าที่ช่วยผู้อื่น	๓๐๒

พัฒนาสัจชาตญาณไม่เห็นแก่ตัวแล้ว จะคิดถูกว่า คิดให้สบายกว่าคิดจะเอา	๓๐๓
กำจัดตัวกู-ของกูออกไปได้เท่าไร ความคิดจะไหลไปเองในทางช่วยผู้อื่น	๓๐๔
หน้าที่ที่สามคือการพักผ่อน ว่างจากกิเลสจำเป็นมากจึงจะมีกำลังทางกายและจิต	๓๐๕
สมัยนี้ ทำแต่งงานรุ่น ถ้าละตัวตนได้จะมีการพักผ่อนทางจิตใจ	๓๐๖
มีสติสัมปชัญญะอยู่ไม่ปล่อยให้เกิดกิเลสตัณหาอุปาทาน ก็ได้พักผ่อนอยู่	๓๐๗
เป็นคนมีระบบประสาทหนักแน่น ไม่ตื่นตื้นง่ายก็เพราะพัฒนาจิตไว้ดี	๓๐๘
พัฒนาสัจชาตญาณตัวกู-ของกูดีแล้ว จะควบคุมอื่นๆ ได้หมด....	๓๐๙
การพัฒนาสัจชาตญาณได้รับผลคุ้มค่าแล้ว ก็เป็นผลดีในหน้าที่ ๓ ประการ	๓๑๐

๑๑. การดำรงชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัจชาตญาณอยู่ในตัว.

หัวข้อคำบรรยายครั้งนี้ เรื่องการดำรงชีวิตที่ควบคุมสัจชาตญาณ	๓๑๑
สัจชาตญาณคือความรู้ที่เกิดได้เอง ถ้าควบคุมไม่ได้จะเหมือนเดรัจฉาน	๓๑๒
พัฒนาแนวหนึ่งเป็นกิเลสยิ่งขึ้น, อีกแนวหนึ่งเป็นโพธิ์ ถูกต้องขึ้น....	๓๑๓
การบัญญัติศีล ๕ ก็เป็นเรื่องควบคุมสัจชาตญาณพื้นฐาน, ไม่ให้เห็นแก่ตัว	๓๑๔
วันนี้ขยายการปฏิบัติให้มากขึ้นง่ายขึ้นเพื่อพัฒนาส่วนที่มีอยู่ในตัวเอง	๓๑๕
การแสดงออกเป็นความงดงามจับใจบุคคลเป็นศิลปะที่บังคับจิตใจให้ทำตามได้	๓๑๖
นิพพานในทุกวิถีทางมีความหมายว่าเย็นหมดกิเลสเป็นที่พอใจของบุคคล	๓๑๗
อบรมให้จิตใจมีความถูกต้องจะมีสภาพใหม่ไม่เป็นโทษ	๓๑๘
จึงมีประเพณีให้คนบวชเพื่อเกิดใหม่ทางวิญญาณ สักมาเรียกบัณฑิต	๓๑๙
การบวชเป็นวิธีตั้งใจควบคุมพัฒนาสัจชาตญาณให้เกิดใหม่ถูกต้อง	๓๒๐
การควบคุมอย่างมีเทคนิคหรืออุบายคือข้อปฏิบัติที่มุ่งเข้าสู่นิพพานทั้งสิ้น	๓๒๑
ธรรมะชุด ๔ เกลอป็นอุบายสำหรับเผชิญหน้ากับกิเลส	๓๒๒

สิ่งแรกคือสติ, ๒ คือปัญญา, สติต้องนำปัญญามาให้ทันทำหน้าที่เป็นสัมปชัญญะ	๓๒๓
ถ้ากำลังปัญญา, สัมปชัญญะไม่พอ ต้องใช้สมาธิ, กำลังจิตทั้งหมดช่วยตัดกิเลสได้	๓๒๔
สติต้องระลึกได้ว่าอะไรต้องทำอะไร, หาสิ่งที่จะแก้ปัญหามาให้ได้	๓๒๕
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎของธรรมชาติเพื่อการแก้ปัญหาล้วนด้วยทุกข์	๓๒๖
ศึกษาเรื่องสัตตธาตุญาณให้ทั่วถึงจะสามารถควบคุมได้เพราะเป็นเรื่องเดียวกับศาสนา	๓๒๗
ปัญหามีอยู่ คือความทุกข์ทรมานเป็นสังสารวัฏฏ์ต้องแก้ด้วยธรรม ๔ เกลอส....	๓๒๘
ก่อนจะพูดจากิตจะทำด้วยสติสัมปชัญญะสมบูรณ์	๓๒๙
ต้องฝึกตนให้เคยชินเป็นนิสัยที่จะไม่ทำอะไร โดยปราศจากสติ, เสียนิสัย	๓๓๐
สตรระลึกเอาปัญญามา, เอาไตรลักษณ์มาใช้, เป็นเช่นนั้นเองก็ระงับเหตุการณ์ได้	๓๓๑
ไตรลักษณ์เป็นแม่บทแล้วก็ใช้หัตถ์ปัจจัยตา, เห็นเช่นนั้นเอง, จะช่วยได้	๓๓๒
เห็นเช่นนั้นเองเป็นปัญญาสูงสุด สตินำมาทันเวลา ปัญหาก็หยุดหมด....	๓๓๓
เห็นสุญญตาคือทุกอย่างว่าง, ว่างที่สุดก็เช่นนั้นเองที่สุด, ไม่มีตัวตน	๓๓๔
ไตรลักษณ์, หัตถ์ปัจจัยตา, เช่นนั้นเองคือตถตา, เป็นสุญญตา, ทั้งนั้น	๓๓๕
ปัญญาเรื่องเช่นนั้นเอง เป็นยอดสุดของปัญญา, มีสัมปชัญญะอย่างนี้, ตัดกิเลสได้	๓๓๖
จิตใจมีสมาธิทันเวลากระดมกำลังแรงเพิ่มให้สติปัญญาสัมปชัญญะนั้น	๓๓๗
มีปัญหาใดเกิดขึ้น ก็ใช้ธรรม ๔ เกลอสทำหน้าที่ได้สำเร็จทุกกรณี	๓๓๘
การดำเนินชีวิตต้องมีธรรมะ ๔ เกลอสเป็นเครื่องแก้ปัญหายุทธวิธี	๓๓๙
จะเป็นพุทธบริษัทก็ต้องมีธรรมะ ๔ เกลอสพร้อมเพรียงที่จะเป็นนักรบ....	๓๔๐

๑๒. การปฏิบัติที่เพิกถอนสัตตธาตุญาณโดยหลักวิชา.

เรื่องสัตตธาตุญาณเป็นเรื่องของธรรมชาติตามหลักวิทยาศาสตร์	๓๔๑
ทำไมจึงบังคับความรัก โกรธ เกลียด ฯลฯ ไม่ได้? ทางวิทยาศาสตร์	
ก็ตอบว่า เพราะบังคับสัตตธาตุญาณไม่ได้	๓๔๒

ทางพุทธศาสนามีวิธีบังคับสัญญาตญาณได้ตามธรรมชาติซึ่งพระพุทธรเจ้าค้นพบ	๓๔๓
สัญญาตญาณแม่บทคือตัวตนทำให้เกิดอุปาทานและอื่น ๆ มาก	๓๔๔
มีสัญญาตญาณรักตน, ต้องการสืบพันธุ์, ต้องการสวय, รวย, อดตัว....	๓๔๕
ถ้ารู้จักสัญญาตญาณดี จะเข้าใจกิเลสในพุทธศาสนามากขึ้นเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน	๓๔๖
การบังคับกิเลสบรรยายมามากแล้ว ครั้งนี้จะเพิกถอนโดยหลักวิชา	๓๔๗
พระพุทธรเจ้าตรัสเรียกทางออกว่านิสสภาวะ ได้แก่อวิชชา ติณมัจฉะ	๓๔๘
มรรคมืดแปดก็เป็นเรื่องเดียวกับธรรม ๔ เกลอ, จัดเข้าพวกกันได้	๓๔๙
หมวดธรรมะสำคัญที่สุดคือโพชฌงค์ ๗ ทำลายกิเลสได้อย่างคมเฉียบ	๓๕๐
พิจารณาดูแต่ละข้อ : สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิที ปัสสัทธิ สมาธิ	๓๕๑
พอถึงอุเบกขา คอยเพ่งดู, ควบคุมความถูกต้องอยู่เสมอไป	๓๕๒
โพชฌงค์เป็นหมวดธรรมประเสริฐที่สุด ศึกษาให้เข้าใจ จะตัดกิเลสอาสวะได้	๓๕๓
การใช้โพชฌงค์ถอนสัญญาตญาณข้อ ๑ คือ เจริญอานาปานสติ, ศึกษาให้เข้าใจ	
ใน ๔ หมวด	๓๕๔
กำหนดจิตให้ถูก ตัดตัวบุคคลออกไป กำหนดอยู่แต่การหายใจอย่างถูกต้อง	๓๕๕
ใช้สติปัฏฐาน ๔ มันก็เริ่มถอนตัวตนทันที สิ่งทั้งปวงเป็นธรรมชาติ, ไม่เป็นตัวตน	๓๕๖
ข้อ ๒ ธรรมวิจยะ ใคร่ครวญให้ละเอียดทั้งหมวดกาย, เวทนา, จิต, ตัวจะหลุดไป	๓๕๗
ข้อ ๓-๔-๕-๖ : วิริยะ ปิที ปัสสัทธิ สมาธิจะเพ่งเพียรมากขึ้น	๓๕๘
ข้อ ๗ อุเบกขา รอได้คอยได้, กำจัดสัญญาตญาณแห่งการตามใจตนได้	๓๕๙
ผลเมื่อควบคุมสัญญาตญาณได้จะกำจัดความมีตัวตนได้	๓๖๐
เรื่องความแก่เจ็บ ตาย ทรมานใจมาก, ควบคุมได้โดยหลักพุทธศาสนา	๓๖๑
ท่านตรัสว่า อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว พันธเกิดแก่เจ็บตาย	๓๖๒
ศึกษาเข้าใจสัมผัสตะลึงจะหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง	๓๖๓

ปฏิบัติตามธรรม ๔ เกลล, มรรคมีองค์ ๘, โพชฌงค์ ๗ แล้วถอนตัวตนได้	๓๖๔
อัสติวาทูปาทาน-ยึดถือตัวกูเป็นความเห็นแก่ตัว, เป็นปัจจัยแห่งสงคราม	๓๖๕
ควบคุมสัญชาตญาณได้จึงจะเป็นมนุษย์มีใจสูง	๓๖๖
ต้องมีธรรมสี่เกลอ ดำเนินชีวิตอยู่ในมรรคมีองค์ ๘, ทำลายตัวกูด้วยโพชฌงค์	๓๖๗
ถอนสัญชาตญาณว่าตัวกูได้ก็มีหวังถือศาสนาร่วมกันคือไม่เห็นแก่ตัว	๓๖๘
ดับ selfishness ออกจาก egoism ทางวิทยาศาสตร์ก็มีสันติภาพ	๓๖๙
จิตถึงความว่างอย่างพุทธหรือตัวกูหลุดพ้นไปอยู่กับพระเจ้ายกพ้นทุกข์ได้	๓๗๐
เพิกถอนสัญชาตญาณไป ๆ โดยหลักวิชาในพุทธศาสนา จะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ สักวันหนึ่ง	๓๗๑

๑๓. ภาวะจิตเมื่ออยู่เหนือสัญชาตญาณโดยประการทั้งปวง.

สรุปว่าเรากำลังเรียนธรรมอย่างวิทยาศาสตร์ที่รู้สึกได้ไม่ต้องคำนวณ	๓๗๑
ชีวิตคือรูปกับนามนี้มีสัญชาตญาณแห่งตัวตนเข้าไปควบคุมอยู่	๓๗๓
การพัฒนาของสัญชาตญาณเกิดแต่ความพอใจ-ไม่พอใจ, เป็นกิเลสตัณหา ๓	๓๗๔
เมื่อเกิดตัณหา ๓ แล้วเกิดความเคยชินเป็นอนุสัย, เป็นอาสวะเป็นโลภะโทสะโมหะ	๓๗๕
เป็นนิวรณ์ ๕ : กามราคะ-กัณฐะด้วยกามารมณ์, พยาบาท-ชังใจโกรธอยู่	๓๗๖
แล้วมีอาการอื่นมีโทษ, อุทธัจจะกุกกุกจะ, วิจิกิฉา, หาความสงบสุขไม่ได้....	๓๗๗
สัญชาตญาณพัฒนาตัวเองเป็นกิเลสก็ได้ เป็นโพธิก็ได้	๓๗๘
อาการ ของกิเลสออกมาหลายรูปแบบ เป็นความรักก็เหมือนเป็นบ้า	๓๗๙
โกรธ เกลียด กลัว, สรุปไปรวมอยู่ที่กลัวตาย เป็นทุกข์อย่างยิ่ง	๓๘๐
วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงเหิง, ล้วนเป็นไฟ, ทำให้เป็นประสาท	๓๘๑
อาชฎากรรมอันแรกของมนุษย์เป็นไปตามอำนาจของความริษยา	๓๘๒

ความหวัง, หึง เป็นเรื่องตระหนี่, รักทางเพศ, เป็นเรื่องเผลอลนจิตใจมากมาย	๓๘๓
อำนาจของกิเลสทำให้กายวาจาจิตสกปรก, ควบคุมไม่ได้ต้องทุกข์เหลือประมาณ	๓๘๔
อุบายที่จะควบคุมสังขตญาณมีธรรมะใหญ่ ๆ : อานาปานสติ โพชฌงค์ ๗, มรรคมีองค์ ๘. ธรรมผู้ช่วย : อิทธิบาท ๔. สัมปปัฏฐาน ๔ อินทริย์ ๕ พละ ๕	๓๘๕
ผลของการควบคุมจะบรรเทาภิเลสไปจนกว่าเพิกถอนหมดจะเป็นพระอรหันต์	๓๘๖
พระอรหันต์ละสังโยชนได้ ๑๐, อนาคามีละได้ ๕, โสดาสกิทาคาละได้ ๓	๓๘๗
อันธพาลบุญชนละไม่ได้, กัลยาณบุญชนพอบรรเทาได้บ้าง	๓๘๘
เปรียบเทียบดูจะเห็นว่าพระอรหันต์ประเสริฐกว่าภาวะทั้งสามโลก	๓๘๙
เป็นกัลยาณชนยังดีกว่าเทวโลก เพราะไม่มัวเมากามารมณ์เหมือนเทวดา	๓๙๐
รูปแบบการปฏิบัติของฝ่ายวิทยาศาสตร์ก็ละสังขตญาณ, ฝ่ายศาสนานั่นละกิเลส	๓๙๑
ผลของการละสังขตญาณตัวตนได้จะเป็นนิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๓๙๒
ที่เรียกว่าจบพรหมจรรย์คือถอนอึดตาอึดนียเสียได้, วางหลุดพ้นไป	๓๙๓
ความหลุดพ้นเป็นเรื่องของจิต, ไม่ใช่ของอึดตา-ตัวกูของลัทธิอื่น	๓๙๔
จิตหลุดพ้น คือตื่นจากความหลับคือกิเลสหรืออวิชชา	๓๙๕
พุทธบริษัทควรรู้จักตัวเอง, ได้สิ่งดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้คือบรรลุนิพพาน	๓๙๖
เพิกถอนสังขตญาณพื้นฐานแห่งกิเลสได้ก็ไม่เสียชาติที่เกิดมาพบพุทธศาสนา	๓๙๗
สรุปการบรรยายครั้ง ๑๓ เป็นการสรุปทุกตอนจบเพียงนี้	๓๙๘

ธรรมะกับสัตตชาตญาณ

- ๑ -

๔ มกราคม ๒๕๒๙

สัตตชาตญาณกับธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ เป็นการบรรยายวันแรก แห่งวงด้นรอบนี้ ซึ่งเรียกว่ารอบมาฆบูชา, ตลอด ๓ เดือนนี้ก็เป็นกรบรรยายวงด้นหนึ่ง ๆ ประมาณ ๑๓ เรื่อง บางทีก็ถึง ๑๔ เรื่อง นับเป็นวงด้นหนึ่ง. ในคาบสมัยมาฆบูชาวันนี้ เราก็จะมึงวดหนึ่ง, แล้วก็จะตั้งต้นวงด้นนี้เป็นวงด้นใหม่แห่งปีนี้, แล้วก็เป็นกรบรรยายครั้งแรกของวงด้นในวันนี้ เป็นอันว่าจะตั้งต้นเรื่องใหม่สืบต่อไป, ขอให้กำหนดไว้ว่าจะเป็นการบรรยายเรื่องใหม่ของชุดใหม่.

ที่นี้การบรรยายชุดนี้จะให้ชื่อชุดว่า ชุดธรรมะกับสัตตชาตญาณ, **ธรรมะกับสัตตชาตญาณ.** คำว่า**สัตตชาตญาณ** เป็นคำแปลก สำหรับพุทธบริษัทโดยมาก, บางคนที่เคยศึกษากว้างขวางก็จะเคยได้ยินมาแล้ว แต่ก็ยังไม่มองเห็นหรือรู้จักในลักษณะที่เพียงพอ จึงเห็นเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เรื่องผิวเผินไปเสีย. เดียวนี้อาตมาจะนำเอา

เรื่องนี้ คือเรื่องสัญชาตญาณ มากล่าวในฐานะ เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ที่พุทธบริษัท ก็จะต้องรู้จัก ต้องทราบ ต้องเข้าใจ, แล้วปฏิบัติตนให้ได้ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณ.

บางคนอาจจะคิดไปเสียว่า เป็นคำพูดไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา หรืออยู่นอกวงของพุทธศาสนา, นั่นก็จริงอยู่ ที่ในบัดนี้เขาพูดกันอยู่พวกหนึ่ง ในพวกนักวิทยาศาสตร์ฝ่ายชีววิทยา พูดถึงเรื่องเกี่ยวกับชีวิต. ในพุทธศาสนาไม่มีคำว่าสัญชาตญาณ แต่มันมีสิ่งซึ่งเรียกกันในวงวิทยาศาสตร์ว่า สัญชาตญาณ. ฉะนั้นขอให้ฟังให้ดี บางทีจะเข้าใจเรื่องของตัวเองได้มากขึ้น เราจะทำความเข้าใจระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ แล้วเราจะต้องเข้าใจเรื่องนี้

ความรู้เกี่ยวกับสัญชาตญาณ.

สิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณนั้นนะ ในพุทธศาสนาจะเรียกว่าอะไร ก็นี่ไม่ค่อยจะออก เพราะมันไม่มีคำเรียก; แม้ว่าคำว่าสัญชาตญาณจะเป็นคำบาลี แต่ก็ไม่มีในคำของธรรมะที่ใช้กันอยู่ทั่ว ๆ ไป, แต่สิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณ นั้นแหละเป็นตัวเหตุเป็นตัวการ ที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาสำหรับมนุษย์ คือมนุษย์จะทำอะไรไปตามสัญชาตญาณ แล้วมันก็เกิดเป็นกิเลสหรือเป็นปัญหาขึ้นมา ทำให้เกิดความทุกข์.

ที่นี้ก็ได้ก็คำหนึ่งคือคำว่า อัสมิมานะ, อัสมิมานะ ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ คนหลายคนก็ได้เคยผ่านคำนี้ คือประโยคที่ว่า อสุมิมานสุส วินโย เอตัม เว ปรมัม สุขัม - การกำจัดอัสมิมานะเสียได้ มันเป็นสุขอย่างยิ่งเน้อ, กำจัดอัสมิมานะเสียได้ เป็นสุขอย่างยิ่งเน้อ. เราก็เคยพูดถึงเรื่องอัสมิมานะกันมาบ้างแล้วพอสมควร; ถ้าใครยังจำได้อยู่ก็เอา

มาสำหรับจะถือเป็นหลักไปทีือก่อนว่า สิ่งที่เราเรียกว่าสัญญาตญาณตามหลักฝ่ายพุทธศาสนาเรานั้น จะต้องได้แก่ คำว่า อัสมิมานะ.

คำว่า สัญญาตญาณฝ่ายการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนั้นเขามีมาก
ชื่อ : เป็นสัญญาตญาณแห่ง การแสวงหาอาหาร, สัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร, สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้, สัญญาตญาณแห่งการป้องกันตัว, สัญญาตญาณแห่ง การสืบพันธุ์, สัญญาตญาณแห่งการสงวนชีวิต, มากมายหลาย ๆ สัญญาตญาณ.

แต่ในพุทธศาสนาเรากลับมีสัญญาตญาณรวบยอด คือสัญญาตญาณแห่งความรู้สึกว่ามีตน; อัสมิมานะ แปลว่า ความสำคัญว่ามีอยู่, ความสำคัญว่าเรามีอยู่, เราจึงมีเพียงสัญญาตญาณเดียว เป็นแม่บท, แล้วก็คลอດออกมาเป็นสัญญาตญาณต่าง ๆ อย่างที่เรียกกันในชีวิตวิหยาสมัยใหม่; หมายความว่า สัญญาตญาณแห่งการแสวงหาอาหาร ก็มาจากสัญญาตญาณแห่งความรู้สึกว่ามีตัวตน, สัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร ก็มีสัญญาตญาณแห่งตัวตน, สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ ก็มันต่อสู้เพื่อตัวตน ก็มาจากสัญญาตญาณแห่งตัวตน, สัญญาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ก็เพราะว่ามันไม่อยากจะให้สูญพันธุ์ มันอยากจะให้พันธุ์เหลืออยู่ ก็เพราะว่ามีความเห็นแก่ตัวตน เพราะตัวตนไม่อยากจะสูญพันธุ์ จึงมีสัญญาตญาณแห่งการสืบพันธุ์. สัญญาตญาณแห่งการอะไรก็ตามเถอะ เราจะพูดกันโดยละเอียดในการบรรยายครั้งหลัง ๆ

ในการบรรยายครั้งแรกนี้ จะพูดแต่ที่มันเป็นหัวข้อ เพื่อจะจับใจความสำคัญของเรื่องทั้งหมดให้ได้เสียก่อนว่า **เรามีคำว่าสัญญาตญาณในพุทธศาสนาเพียงคำเดียวคืออัสมิมานะ; มานะ** ก็แปลว่า **ความรู้สึก** หรือความสำคัญ, อัสมิ ว่าเรามีอยู่, อัสมิมานะ ก็สัญญาตญาณนั้นเป็นเหตุให้รู้สึกว่ามีตัวตนของเราอยู่; นี่ก็ขยายออกไปจาก

อัสมิมานะนี้ เป็นความรู้สึก, เป็นความต้องการ, เป็นการกระทำ, เป็นการอะไรต่าง ๆ มากอย่างได้เหมือนกัน, คือครบจำนวนตามที่กล่าวไว้ในวิทยาศาสตร์ชีววิทยา. นี่ เราทำความเข้าใจกันก่อน เดี่ยวจะหาว่าในพุทธศาสนาไม่มีสัญชาตญาณ, จริง, ไม่มีคำว่าสัญชาตญาณในคัมภีร์พระไตรปิฎก แต่มันก็มีอะไร ๆ ที่ตรงกับที่เรียกว่าสัญชาตญาณ หรือ instinct, instinct ในตำราฝ่ายชีววิทยา.

เป็นอันว่า เราจะปรับความเข้าใจกันระหว่างคัมภีร์พุทธศาสนา กับ ตำราชีววิทยาก็ได้, หรือจะกล่าวให้กว้างออกไป ก็ว่าจะปรับพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ลองดู ว่ามันจะเป็นไปได้ก็มากน้อย, แต่ก็ไม่ใช่เพื่อจะปรับเปลี่ยนอะไร ปรับเพื่อจะนำมาใช้เป็นประโยชน์; พวกหัวเก่าก็จะได้เข้าใจพวกหัวใหม่, พวกหัวใหม่ก็จะได้เข้าใจพวกหัวเก่า, นี่มันคืออย่างนี้, ถ้าเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณอย่างถูกต้องครบถ้วน จนมองเห็นว่า ในหลักพุทธศาสนาก็มีอยู่อย่างเป็นเรื่องสำคัญ, ในฝ่ายวิทยาศาสตร์ก็มีอยู่ ในฐานะเป็นเรื่องสำคัญ, ทำความเข้าใจกันได้ ก็จะเข้าใจธรรมะได้ดี.

ต้องควบคุมหรือถอนฤทธิ์สัญชาตญาณ.

ฟังดูให้ดี ๆ ว่า จะเข้าใจธรรมะได้ดี ถ้าเรามีความรู้เรื่องสัญชาตญาณ; เพราะว่าธรรมะ ธรรมะก็คือระบบปฏิบัติเพื่อควบคุมสัญชาตญาณนั่นเอง, ธรรมะคือระบบปฏิบัติ ที่ปฏิบัติเพื่อควบคุมสัญชาตญาณนั่นเอง อย่าให้มันเกิดเป็นโทษเป็นภัย เป็นทุกข์ขึ้นมา, และอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า จะเปลี่ยนกระแสอันเลวร้ายของมันให้เป็นไปในทางดี ให้ใช้สำเร็จประโยชน์ได้. เช่นสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัวนี้, สัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัวนี้ ถ้าปล่อยไปโดยไม่มีการควบคุมมันก็เป็น

อันตราย : เป็นผู้เบียดเบียน เป็นผู้เอาเปรียบ เป็นผู้อะไร ก็เป็นผู้อันตราย; แต่ **ถ้าควบคุมได้** เห็นแก่ตัวแต่ในทางที่ถูกต้อง ก็คือจะพยายามปฏิบัติ ยกตัวให้สูงขึ้นให้ดีขึ้นไป. ความเห็นแก่ตัวมันก็เลยมีความหมายเป็น ๒ แ่ง ๒ มุม : เห็นแก่ตัวตามสัญญาตญาณล้วน ๆ มันก็ต้องเป็นผู้ทำอันตรายตนเองและผู้อื่น; ถ้าเห็นแก่ตัวด้วยธรรมะ เข้าไปควบคุมสัญญาตญาณ มันก็เห็นแก่ตัวไปในทางที่ถูกที่ควร มันก็ทำให้ตัวเองดีขึ้นมา ๆ : นี่เรียกว่าเปลี่ยนกระแสที่ชั่วร้ายให้กลายเป็นดีเสีย.

อยากจะใช้คำเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็มีคำว่า **ควบคุม** หรือว่า **ถอน**, **ถอนฤทธิ์อำนาจของมันเสียได้** จะเรียกว่า eliminate, eliminate ในที่สุด **ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์**. คนธรรมดาไม่สามารถจะห้ามอำนาจสัญญาตญาณ หรือเพิกถอนอำนาจสัญญาตญาณ ก็ทำได้แต่เพียงควบคุม หรือ sublimate เปลี่ยนแปลงให้เป็นเรื่องของดี เป็นไปในทางดีเสีย, ในที่สุดเมื่อเป็นพระอรหันต์ ก็จะถึงกับว่าถอนได้หมด มีความหมายเท่ากับพระบาลีว่า อสุมิมานสุส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ -ถอนอัสมิมานะเสียได้เป็นสุขอย่างยิ่งเนื้อ.

นี่ ขอให้จับใจความสั้น ๆ โดยสังเขปแต่ทั้งหมดว่า **ชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิตนี้มีสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณติดมาด้วยเสร็จ** เราไม่สามารถจะเพิกถอนมันได้ ถ้าเรายังเป็นคนธรรมดา, **เราก็ได้แต่ควบคุมดูแลอย่าให้มันเกิดเป็นพิษเป็นภัยขึ้นมา**, เอามาใช้ในทางให้เป็นประโยชน์; เหมือนกับว่าสัตว์อันดุร้าย เช่นช้าง เช่นควายมีกำลังนี้ ปล่อยไปตามเรื่องก็เป็นอันตราย, แต่เอามาควบคุมให้ได้ แล้วก็ใช้เป็นประโยชน์ให้ได้ มันก็ไม่เป็นอันตราย มันกลับได้ประโยชน์. อย่างนี้เรียกว่าเราเปลี่ยนกระแส

แห่งการเป็นไปของมันเป็นมาสู่ทางที่เป็นประโยชน์, แทนที่จะปล่อยไว้ตามธรรมชาติเดิม แล้วก็อันตรายเป็น. สิ่งที่เราเรียกว่าสัญชาตญาณนั้นมันเป็นอย่างนี้ ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็เป็นอันตราย, ถ้าควบคุมได้มันก็เป็นประโยชน์, และถ้าสามารถถอนได้หมดจดสิ้นเชิงมันก็หมดปัญหาคือเป็นพระอรหันต์.

ขอให้จำคำว่า **สัญชาตญาณ** สัญชาตญาณ เอาไว้อย่างนี้ เป็นสิ่งที่ประจำมาในสิ่งที่มีชีวิต, สิ่งที่มีชีวิตทุกระดับแหละ: ชีวิตเป็นมนุษย์ เป็นคนก็ได้ ชีวิตเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ ชีวิตเป็นต้นไม้ก็ได้, มันมีความรู้สึกตามสัญชาตญาณ คือเกิดได้เองไม่ต้องสอน ติดมาในตัวเพราะว่าธรรมชาติใส่มาให้เสร็จ. ถ้าเขาเชื่อพระเจ้าเขาก็ว่าพระเจ้าใส่มาให้เสร็จในชีวิต สัญชาตญาณนะ, หรือถ้าเชื่อผีสางเทวดาอย่างที่บ้านจะพูดกัน ก็ผีมันใส่มาให้เสร็จ, ความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณมันมีอยู่ในชีวิตมาแล้ว.

ยกตัวอย่างเช่นสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ เป็นสิ่งที่ใส่มาในชีวิตเสร็จแล้ว พอชีวิตนั้นโตถึงขนาด ก็รู้จักการสืบพันธุ์เอง โดยไม่ต้องมีใครสอน; เช่นจะเอาเด็ก ๆ หญิงชายไปปล่อยไว้ที่เกาะที่ไม่มีใครสอน พอมันโตขึ้นมาถึงระดับ มันก็ทำการสืบพันธุ์กันได้เอง โดยไม่ต้องมีใครสอน. **ความรู้สึกที่เกิดได้เองอย่างนี้เรียกว่า สัญชาตญาณ**, หรือว่าเด็กเล็กๆ ถ้ามีเรื่องมาให้โกรธ มันก็โกรธเป็นเอง เป็นสัญชาตญาณ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเอง จะเรียกอย่างนี้ก็ได้. แต่เป็นภาษาไทยมันก็ยืดยาวยุ่งยาก, เลยขอเรียกด้วยคำบาลีที่เขาใช้เรียกกันอยู่แล้วว่า **สัญชาตญาณ** : สัง แปลว่า เอง, ชาติ แปลว่า เกิด, ญาณ แปลว่า ความรู้ หรือ ความรู้สึก, ความรู้สึกที่เกิดเอง; สัตว์เดรัจฉานก็มีความรู้สึกประเภทที่เกิดได้เองแม้แต่ต้นไม้ต้นไม้ไต่ ก็มีความรู้สึกที่จะสืบพันธุ์, แต่ว่าเราไม่ได้เรียน. พูดแล้วก็จะเขี่ยยาก ถ้าเรียนเรื่องต้นไม้ให้ละเอียดลออก็จะรู้ว่า ต้นไม้มันพอเจริญเติบโตถึงระยะที่จะสืบพันธุ์ มันก็ออกดอกมา มีเกสรทั้งตัวผู้และตัวเมีย, ดินรนเพื่อการสืบพันธุ์

ดินรนเพื่อให้ธรรมชาติทำให้เกิดการสืบพันธุ์; เช่นให้แมลงบินไปบินมา ล่อแมลงให้บินไปบินมา คลุกเคล้าเกษรให้เกษรมันผสมกัน เป็นความต้องการอย่างยิ่ง และคงจะเป็นความรู้สึกที่พอใจอย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน เหมือนกับการสืบพันธุ์ของสัตว์เดรัจฉานหรือคนเรา, รู้ไว้แต่คร่าว ๆ เพียงเท่านั้นก่อนว่า **สัญชาตญาณคือสิ่งที่เกิดได้เองในชีวิต**.

ที่สำคัญที่สุดก็เพราะว่าชีวิต หรือร่างกาย, ร่างกายนี้มันสร้างอวัยวะสำหรับการสืบพันธุ์มาด้วยเสร็จ ความรู้สึกเกิดจากต่อมเกลนดระบบประสาทหรืออวัยวะนั้น ๆ จะเกิดขึ้นเมื่อถึงเวลาที่สมควร, เริ่มเป็นหนุ่มเป็นสาวขึ้นมา ก็เริ่มค่อยรู้, รู้ได้เองถึงที่สุด เพราะอำนาจของสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ, ดูให้ดี ดูให้ดีว่ามันมีอำนาจเท่าไร สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ของหญิงและชายนี้ มันมีอำนาจเท่าไร; ถ้าควบคุมไม่ได้มันเกิดความวินาศเท่าไร ถ้าควบคุมไม่ได้, ถ้าควบคุมได้มันก็เป็นผลดี หรือปลอดภัยไป, ถ้าเพิกถอนเสียได้มันก็หมดปัญหาเลย.

สัญชาตญาณมีอยู่ในชีวิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เองในชีวิต; เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ ธรรมชาติได้ใส่มาให้เสร็จ สำหรับมีสัญชาตญาณ, จะเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา ก็ได้ แต่ต้องลึกไปถึงส่วนที่ว่ามันสร้างมาพร้อม ประดูแต่งมาพร้อม, แล้วก็ ประดูแต่งมาตามลำดับ ๆ ตามลำดับ ถึงวัยที่เป็นหนุ่มเป็นสาวเต็มที่ ก็มีความคิดและมีการกระทำเช่นนี้ได้เอง โดยอำนาจของสัญชาตญาณนั้น.

เข้าใจว่า กล่าวมาเพียงเท่านี้ ก็พอจะรู้จักความหมายของคำว่าสัญชาตญาณได้พอสมควร, แล้วเราก็จะได้พูดกันให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปตามลำดับ. แต่ในวันนี้วันแรกนี้ต้องการให้สนใจว่า เรื่องสัญชาตญาณนี้เป็นเรื่องที่ต้องรู้ เพราะว่ามันทำให้เกิดความทุกข์, และมันมีมาแล้วในชีวิตชนิดที่เอาออกไม่ได้, ได้แต่มาต่อสู้อย่างเดียว.

ที่นี้วิธีที่จะควบคุมและจะต่อสู้กัน ก็คือเรื่องธรรมะนั้นเอง ธรรมะทั้งหมดในพระพุทธศาสนานั้นเอง, สรุปเหลือเพียง ศีล สมาธิ ปัญญาก็ได้ ว่า **ธรรมนี้ก็เพื่อจะควบคุม ต่อสู้ หรือจะ ป้องกันการกระทำอันเลวร้ายของสัญญาตญาณ** ก็ยังได้, มันก็เลยเป็นคู่กันกับธรรมะ; สัญญาตญาณมีมาให้ตามธรรมชาติ แล้วจะควบคุมได้อย่างไร, ก็ควบคุมได้โดยการมีธรรมะ.

นี่ **พระพุทธเจ้าตรัสรู้**สิ่งนี้ เป็นระบบขึ้นมา ว่าประพฤติปฏิบัติอย่างไรกิเลสจึงจะไม่เกิด หรือว่ากิเลสจะหมดสิ้นไป, ท่านไม่ได้ใช้คำว่าควบคุมสัญญาตญาณ ท่านกลับไปใช้คำว่ากิเลส.

ที่นี้บรรดากิเลสทั้งหลายนี้ มันมาจากกิเลสแม่ คือ **อวิชชา** ในข้อที่ว่าไม่รู้ตามที่เป็นจริง แล้วมันก็รู้ผิด ๆ ว่ามีตัวตน มีตัวตน. ฉะนั้น **อัสมิมานะ**ความสำคัญว่าตนนี้ มันก็มีอยู่ในชีวิตทุกชีวิต : ชีวิตคนก็ได้ ชีวิตสัตว์ก็ได้ ชีวิตต้นไม้ก็ได้; เมื่อมีความสำคัญว่าตน มันก็ต้องป้องกันตน มันก็ต้องต่อสู้, มันอยากจะมีชีวิต ไม่อยากจะสูญเสียตนไป; ดังนั้นมันจึงมีอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นอีกมากมาย มาจากสัญญาตญาณมูลฐาน คือความสำคัญว่ามีตัวตน.

อย่าลืมหาตามาเถิดว่า ในพุทธศาสนาเรามีเพียงสัญญาตญาณหนึ่งเดียว คือความสำคัญว่ามีตัวตนหรือเป็นตัวตน. แต่คำว่าสัญญาตญาณในตำราชีวะวิทยาทางวิทยาศาสตร์นั้นเขาแจกไว้มาก เพราะเขามองไปที่ละแง่ ๆ ที่ละแง่ ๆ จนเห็นเป็นคนละเรื่อง; แต่เราชาวพุทธจะมองว่า ทั้งหมดนั้นมาจากเรื่องเดียว คือมาจากอัสมิมานะ - **ความเข้าใจสำคัญว่ามีตัวตน.** ทุกอย่างมันก็จะเนื่องอยู่กับความสำคัญว่ามีตัวตน

จะเรียกว่าลูกน้อง สัญญาตญาณลูกน้องมากกว่า. เราศึกษาแต่เพียงสัญญาตญาณที่เป็นประธาน คือสัญญาตญาณว่ามีตัวตนก็พอ, แล้วแยกออกไปเป็นกีสาย ๆ ก็ได้ ค่อยว่ากันวันหลัง.

วันนี้จะพูดให้เข้าใจเรื่องว่า มันมีสัญญาตญาณประจำอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ในลักษณะอย่างนี้ ถ้าเราควบคุมไม่ได้เราจะต้องเป็นทุกข์, และจะเป็นทุกข์อย่างยิ่งถึงกับวินาศไปเลย จึงมาพูดกันบ้าง. เราพูดกันในขอบเขตของพุทธศาสนา โดยไม่ต้องใช้คำว่าสัญญาตญาณ ก็พูดกันมานานแล้ว. ที่นี้ก็จะปรับให้เข้ากับคำ ๆ นี้ เพราะเป็นคำสากล. ในการศึกษาแบบสากลศึกษาชีววิทยาหลาย ๆ แขนง แล้วก็มีแขนงที่สำคัญที่เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ.

มนุษย์เกิดมามีทุกข์เพราะควบคุมสัญญาตญาณไม่ได้.

ที่นี้จะเริ่มต้นปัญหาของมนุษย์ เราเป็นมนุษย์นี้มันอยู่ในสภาพที่จำยอม ต้องเป็น จำยอมต้องเป็น นี่เป็นความจริงอันหนึ่งซึ่งทุกคนจะต้องมองให้เห็น. ที่ว่าจำยอม ๆ นั้น ก็หมายความว่า เราไม่ได้ต้องการจะเกิดมานี้. เราไม่ได้ต้องการจะเกิดมา แต่ว่ามีการกระทำการปรุงแต่งอย่างอื่น ตามธรรมชาติ ธรรมดา มีบิดามารดาเป็นเหตุให้เกิดมา, แล้วก็ไม่ใช่เจตนาของเราที่จะเกิดมา. นี่เราไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา แต่มันก็ได้เกิดมาแล้วนี่จะทำอย่างไร, จะปฏิเสธได้อย่างไร, มันก็ได้เกิดมาแล้ว ทั้งที่เราไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา. ใครๆ ทุกคนก็ลองคิดดูให้ดี ว่าเราไม่ได้มีความรู้สึกมาตั้งแต่ในท้อง หรือก่อนเข้าท้องหรือก่อนเข้าท้องว่ามีตัวตนสำหรับจะคิดว่า กูจะเกิด กูจะมา, กูจะเกิดมานี้มันไม่มี; แต่มันก็ได้มีการกระทำตามธรรมชาตินี้ให้เกิดออกมา. ครั้นเกิดมาแล้วมันก็ต้องเผชิญกัน เข้ากับทุกสิ่งที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเกิดมา, หรือเกี่ยวกับการเกิดมาแล้ว.

เราไม่ควรจะถูกถามว่า เกิดมาทำไม, เพราะเราไม่ตั้งใจจะเกิดมา เราไม่ควรจะถูกถามว่าเราเกิดมาทำไม. อาตมาก็เคยตั้งปัญหาอย่างนี้เคยวางหัวข้อบรรยายอย่างนี้ว่า เกิดมาทำไม ไปแล้วเหมือนกัน; แต่มาบัดนี้จะมาบอกความจริงให้รู้ว่า เราไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา แต่มันเกิดมาแล้ว, มันจึงมีปัญหาก็ควรจะถามว่า เกิดมาแล้วจะต้องทำอย่างไร. เกิดมาทำไมไม่ต้องตอบ เพราะว่าเราไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา; แต่เดี๋ยวนี้เราก็ได้เกิดมาแล้ว เราก็จำยอมรับสภาพที่ว่าเกิดมาแล้ว, แล้วก็ต้องจำยอมรับว่า เราจะต้องทำอย่างไรเมื่อได้เกิดมาแล้ว.

ทีนี้พอเราเกิดมาแล้ว ปัญหาว่ามันมีความทุกข์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการบังคับสัญชาตญาณไม่ได้, เราเกิดมาแล้ว เรามีความรู้สึกเห็นแก่ตัว, เราทำนั่นทำนี่ไปตามความเห็นแก่ตัว, แล้วเราก็เป็นทุกข์, เราเกิดมาแล้ว เราก็ต้องเป็นทุกข์, เราก็ต้องยอมรับสภาพจำยอมอีกครั้งหนึ่งว่า เราจะต้องต่อสู้กับความทุกข์, เราจะต้องพยายามดับทุกข์ให้ได้.

ทีนี้เอาความจริงในแง่นี้กันว่า เราเป็นทุกข์เพราะเราควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้, เราควบคุมความรู้สึกเห็นแก่ตัวไม่ได้, ความรู้สึกอยากสืบพันธุ์ไม่ได้, ความรู้สึกต้องการอาหาร กินอาหาร แต่งเนื้อแต่งตัวนี้ เราควบคุมไม่ได้, มันก็มีปัญหาและมันก็มี ความทุกข์. ฉะนั้น ความทุกข์มันจะหมดไป ก็ต่อเมื่อเราสามารถควบคุมสัญชาตญาณทุกแขนงไว้ในอำนาจ จนกว่าจะถอนมันออกหมดทั้งกระบิเมื่อเป็นพระอรหันต์. เอาละ, เดียวนี้ยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็พูดกันอย่างคนธรรมดา ว่าจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ, แล้วก็ควบคุมมันให้ได้, กระทั่งว่าในกรณีที่ป้องกันไม่ให้มันเป็นไปล่วงหน้าก็ป้องกันได้, เกิดขึ้นมาแล้วก็ถอยได้ แก้ไขได้ เพราะเรารู้เรื่องมันพอสมควร.

นี่ขอให้ศึกษาเป็นเรื่องจริงให้หมด ทุก ๆ ประเด็น ทุกกระทรวงความของเรื่องอย่าเป็นเรื่องในหนังสือ หรือเป็นเรื่องคาดคะเน หรือเป็นเรื่องจำไปตามคำบอก. ให้มองเห็นได้ด้วยใจจริงของตัวเอง รู้สึกว่ามันได้เกิดมาแล้ว ก็เผชิญกันเข้ากับปัญหานานาชนิดรอบตัว และเป็นไปตามอำนาจของสัญญาตญาณ: สัญญาตญาณแห่งการมีตัวกูเป็นอันแรก; แล้วก็อยากจะรอดชีวิต ก็ต้องสัญญาตญาณแห่งการแสวงหาอาหาร สัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร อะไรให้มันรอดชีวิต, สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ การต่อสู้ นี่เลยเป็นสิ่งที่ต้องทำตามอำนาจสัญญาตญาณนั้น, และมันยังมีมากมายหลายชนิด นับตั้งแต่ว่าสัญญาตญาณอยากอด. แม้แต่แม่มันก็มีสัญญาตญาณอยากอดว่าสวย, ไก่นี้มันก็มีสัญญาตญาณอยากอดว่าสวย นี่ก็เป็นสัญญาตญาณ, แล้วก็มีปัญหาเกิดขึ้นแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้ ส่วนเรื่องที่เป็นเรื่องใหญ่ ๆ มันก็มีมากกว่านี้. รู้จักมันให้ดี จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องศึกษากันให้ละเอียด ด้วยการบรรยายหลายครั้งที่เดียว.

ความทุกข์เกิดจากความต้องการตามสัญญาตญาณ.

ความทุกข์เกิดมาจากการที่ต้องเป็นไปตามสัญญาตญาณ, ความทุกข์มันเกิดมาจากการที่ทุกอย่างของปุถุชนมันต้องเป็นไปตามสัญญาตญาณ; เช่นว่ามัน **อยาก** จะกินอาหาร, **อยาก**จะงาม **อยาก**จะมี**ความ**ไพเราะ **มี**ความไพเราะ**ความ**งาม**มาก**ประด้า **ประ**โลม**ประ**คบบ**ประ**หม. ดูเด็ก ๆ ซิ ต้องการอาหารอร่อย, ต้องการเสียงเพลง ประคบบประหมด้วยการโอบอุ้มไว้. ที่นี้มันไม่ได้ตามที่ต้องการบ้าง, หรือว่ามันไม่ได้เอาเสียเลยก็มีได้แต่บางส่วนก็มี. เราต้องการจะแสวงหาอาหารตามสัญญาตญาณ บางทีมันก็

มากไป หรือต้องการเอร็ดอร่อยมากเกินไป อะไร ๆ มากเกินไป จนมีปัญหาเกี่ยวกับการกินอาหารต้องการอาหาร, ซึ่งที่แท้เป็นเรื่องของสัญญาตญาณ. ถ้าเรามีความรู้เพียงพอเราก็ควบคุมได้ ให้แสวงหาอาหารแต่ในทางที่ถูกที่ควรให้กินอาหารแต่ในลักษณะที่ถูกที่ควร, หรือจะเก็บตุนรักษาอาหารไว้ก็ทำในทางที่ถูกที่ควร; อย่าให้ปัญหามันเกิดขึ้นมาเพราะเหตุนี้. ถ้าไม่รู้เรื่องนี้ มันก็ทำเกินที่ถูกที่ควรมันก็เป็นปัญหาไปหมด มันก็เกิดความทุกข์ขึ้นมารอบด้าน; ฉะนั้นความรู้จักควบคุมให้หาอาหารแต่พอดี ให้กินแต่พอดี ให้เก็บรักษาแต่พอดี มันก็เป็นเรื่องของธรรมะ-ธรรมะ-ธรรมะ-ธรรมะในพระพุทธศาสนานั่นแหละ.

ธรรมะทั้งหมดตามที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาเรา ก็คือคำสอนที่กล่าวไว้เป็นระบบ ๆ เป็นชุด ๆ นะ ถึงหน้าที่ที่จะต้องทำ กับสิ่งนั้นอย่างนั้น สิ่งนี้อย่างนี้; สิ่งที่เป็นภายในตัวก็ทำอย่างนี้, สิ่งที่เป็นภายนอกตัวก็ทำอย่างนี้; น่าอัศจรรย์ที่สุดที่ว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด ที่ว่า *ปริสุทฺถํ เกวลปริปัญฺณํ, ปริสุทฺธิปริบุญฺณํ* สิ้นเชิง. คำสอนของพระพุทธองค์มีไว้ครบถ้วน บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง สำหรับจะควบคุมสัญญาตญาณทุก ๆ อย่างทุก ๆ ระดับ, บางอย่างก็เป็นการควบคุม, บางอย่างก็เป็นการต่อสู้กับสัญญาตญาณ, บางอย่างก็เป็นการแก้ไขสัญญาตญาณ, ที่เรียกว่าเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี, มันมีกำลังมาก แต่ใช้ไปในทางไม่ถูกต้องมันก็เป็นอันตราย, แต่ถ้ามันมีกำลังมากใช้มาในทางถูกต้องมันก็ยังได้ผลดี.

เปรียบเหมือนช้างตกมัน มันมีกำลังมาก ควบคุมไม่ได้ หรือใช้ผิดทาง มันก็อันตราย; แต่ถ้าควบคุมได้มันก็กลับได้ผลดีได้ผลมาก เพราะมันมีแรงมาก. นี่มีลักษณะเหมือนกับว่า สัญญาตญาณนี้ คอยผลักดันชีวิตให้เป็นไปอย่างนั้นเป็น

ไปอย่างนี้; ถ้าเรารู้เท่ารู้ทันควบคุมไว้ได้ มันก็ได้แต่ผลดี, ถ้าควบคุมไม่ได้มันก็เป็นผลร้าย หรือถึงกับวินาศไปเลย.

พวกที่เป็นปุถุชนอันธพาล ปุถุชนอันธพาลไม่รู้จักเลย ปล่อยไปตามอำนาจของสัญญาตญาณ มันจึงปล้น จี้ ลักขโมย อะไรไปตามที่มันเห็นว่ามันอยากจะทำ, ปุถุชนนี้ไม่ได้ควบคุมสัญญาตญาณเลย หรือว่าควบคุมไม่ได้ด้วย เพราะมันเป็นอันธพาล ปุถุชน มีดบอดเกินไป. นี่ถ้าได้ศึกษา ได้รู้ได้ศึกษาได้เข้าใจขึ้นมาพอสมควร มันก็ไม่ใช่เป็นอันธพาล ค่อย ๆ กลายเป็นกัลยาณปุถุชน รู้อะไรถูกต้องมากขึ้นก็ปฏิบัติถูกต้องมากขึ้น จนกลายเป็นสัตบุรุษ รู้อะไรดี ปฏิบัติชอบได้ดี จนกระทั่งกลายเป็นพระอริยบุคคลในขั้นต้น ๆ คือเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกิทาคามี เป็นอนาคามี ยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็สามารถจะควบคุมสัญญาตญาณได้มาก เลยมีแต่ไปในทางที่ถูกต้อง ก็เรียกว่าได้รับผลดีในการเกิดมา.

อย่าลืมว่าเราไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา แต่ครั้นเกิดมาแล้ว เราก็ ต้องจ่ายอมรับหน้าที่ของผู้ที่เกิดมาแล้ว ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร, มันก็ต้องปฏิบัติให้ขจัดความทุกข์ออกไป, ขจัดออกไป ขจัดออกไป จนเหลือน้อยที่สุด, หมายถึง ขจัดกิเลสด้วย ให้เหลือน้อยที่สุด ในที่สุดก็หมดเลย, ขจัดไป ๆ จนเหลือน้อยที่สุด ก็คือพวกเสขะบุคคลทั้งหลาย พระเสขะ โสดา สกิทาคา อนาคา นี้ เรียกว่าพระเสขะ กำจัดได้มาก ควบคุมได้มากก็เหลือน้อย, ในที่สุด กำจัดได้หมดเลย เป็นพระอรหันต์ เป็นอเสขะบุคคล.

ถ้าท่านเข้าใจตามที่พูดมาแล้ว ท่านก็จะมองเห็นทันทีว่า เรื่องเกี่ยวกับสัญญาตญาณนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องรู้ ที่จะต้องศึกษา จะต้องเกี่ยวข้อง จะต้องปฏิบัติให้มันถูกต้อง ควบคุมไว้ให้ได้ มิฉะนั้นเราจะต้องเป็นทุกข์.

นี่พูดคร่าว ๆ คร่าว ๆ ว่า **ความที่เราต้องโกรธนั้นก็เป็นไปตามสัญชาตญาณ** **ความที่เราจะต้องโลภก็เป็นไปตามสัญชาตญาณ. ความที่ต้องโง่ก็เป็นไปตามสัญชาตญาณ; เพราะเราไม่สามารถจะต่อต้านอารมณ์** ที่มาทำให้โลภ ให้โกรธ ให้หลง. ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้ดี ก็สามารที่จะต่อต้าน คือไม่ให้อารมณ์เหล่านั้นมาหลอกลวง แล้วสัญชาตญาณโง่ ๆ ก็รับเอา ก็เป็นความโลภ เป็นความโกรธ เป็นความหลงขึ้นมา.

จะพูดตัดตอน ตอนนี้ได้ว่า **ที่เรามีความโลภ ความโกรธ ความหลงนั้น ก็เพราะอำนาจของสัญชาตญาณ**; ถ้ามีอะไรมาให้โลภ ไม่ต้องมีใครสอนดอก เด็ก ๆ ก็โลภได้เอง, ถ้ามีอะไรมาให้โกรธลูกเด็ก ไม่ต้องสอนดอก มันก็โกรธได้เอง, ถ้ามีอะไรทำให้มันหลง มันก็หลงได้เอง, นี่เรียกว่าสัญชาตญาณ คือญาณที่เกิดขึ้นเอง.

สัญชาตญาณพัฒนาถูกก็เป็นโพธิ, ถ้าผิดก็เป็นกิเลส,

ญาณที่เกิดขึ้นเองอย่างนี้ ยังเป็นกลาง; ถ้าว่าได้รับการพัฒนาให้ถูกต้อง มันก็จะกลายเป็นฝ่ายโพธิ, ถ้าไม่ถูกต้องเป็นไปตามเดิมมันก็เป็นฝ่ายกิเลส. ความรู้ของคนเรามี ๒ ฝ่าย หรือ ๒ เรื่อง : **เรื่องหนึ่งเป็นโพธิ** คือรู้ขึ้นมาอย่างถูกต้อง, **เรื่องหนึ่งเป็นกิเลส** คือรู้อย่างผิด ๆ, มันก็เป็นเรื่องของความรู้เหมือนกัน. ที่เป็นอันธพาลเป็นผิด ๆ ฝ่ายกิเลสนั้น ก็ไม่ใช่ไม่รู้ มันรู้เหมือนกันแต่มันรู้ผิด; ฉะนั้น สัญชาตญาณ ญาณที่เกิดขึ้นมาเองนี้ มีทางที่จะเป็นไปได้ ทั้งฝ่ายที่จะรู้ผิดไปตามอำนาจเดิมของมัน, และสามารถที่จะกลายเป็นความรู้ถูก เพราะการพัฒนาการอบรมการปฏิบัติธรรม มันกลายเป็นความรู้ชนิดที่เป็นโพธิขึ้นมา.

คำพูดของ คนที่ฉลาดบางคนบางพวกเขาพูดว่า กิเลสกับโพธิเป็นสิ่งเดียวกัน; เพราะว่ามาจากสัญญาตญาณด้วยกัน มันเป็นการปรุงแต่งออกมาในรูปของโพธิ, ปรุงแต่งไปในรูปของกิเลส กิเลสกับโพธิเป็นสิ่งเดียวกัน. พวกที่เคร่งตามตัวหนังสือก็ไม่ยอม ก็เถียงคอเป็นเอ็นว่า ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน: แต่ถ้าเขามองลึกกว่า จะมองเห็นว่าเป็นความรู้ด้วยกัน เป็นความรู้ด้วยกัน เป็นสัญญาตญาณด้วยกัน.

สัญญาตญาณที่ได้รับการปรุงแต่งให้ถูกต้องมันก็เป็นโพธิ รู้ในทางที่ควรรู้ รอดตัวไป. ที่มันไม่ได้รับการปรุงแต่งที่ถูกต้อง มันก็ผิด, ทำผิดต่อไปจนวินาศ. หรือเรียกว่ามันเป็นสังขารด้วยกัน, เป็นสังขารธรรมด้วยกัน; โพธิก็เป็นสังขาร, กิเลสก็เป็นสังขาร, แต่มันต่างกันที่ว่า ถ้ามันเป็นไปตามสัญญาตญาณล้วน ๆ มันจะไม่เป็นโพธิ มันมีแต่ความรู้ที่เป็นกลาง แล้วมันไปเป็นผิดก็ได้; แต่ถ้าสัญญาตญาณได้รับการควบคุม อบรม ศึกษา ฝึกฝน ปฏิบัติ มันกลายเป็นโพธิได้ ; อย่างนี้ก็อยากจะเรียกว่า ภาวิตญาณ, ภาวิตญาณ - ญาณที่ถูกกระทำให้เจริญ.

ภาวิตญาณนี้ก็ไม่มีในพระบาลี, ไม่มีคำ ๆ นี้ในพระไตรปิฎก. ภาวิตญาณ อาตมาพูดขึ้นมาเอง เพื่อให้จำได้ง่าย ๆ เข้าใจได้ง่าย ๆ ว่ามันตรงกันข้ามกับสัญญาตญาณ. สัญญาตญาณนั้นเกิดเอง, ส่วนภาวิตญาณนั้นมันเป็นญาณที่พัฒนา. ภาวิตะ แปลว่า ทำให้ดี ทำให้ถูก ทำให้เจริญแล้ว, เราจึงมีหน้าที่ที่จะพัฒนาสัญญาตญาณให้กลายเป็นภาวิตญาณ, ภาวิตะญาณ - ญาณที่เกิดจากการภาวนา. สัญญาตญาณนั้นญาณที่มันเกิดเอง ไม่ได้รับการพัฒนาแล้วมันก็จะเป็นอย่างที่เรียกว่าเห็นแก่ตัว. ปล่อยไปตามธรรมชาติแล้วสัญญาตญาณก็จะนำมาซึ่งความเห็นแก่ตัว; เพราะมันเห็นแก่ตัว. เพราะมันมีตัวสำหรับจะเห็นแก่ตัว, แล้วก็ทำไปตามอำนาจเห็นแก่ตัว, อย่างนี้ไม่ได้พัฒนาให้ถูกต้อง มันก็นำมาซึ่งความทุกข์.

จิตตภาวนาควบคุมสัญชาตญาณได้.

แต่ถ้านำมาศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติเสียใหม่ ให้มันเกิดความรู้ที่ถูกต้อง เป็นภาวิตญาณ นั่นก็คือระบบการฝึกฝนจิตทั้งหลาย ที่เรียกว่าจิตตภาวนา. จิตตภาวนาทำจิตให้เจริญ, สมาธิภาวนา ทำจิตให้เจริญด้วยสมาธิ ที่พระพุทธเจ้าท่านเรียกรวม ๆ กันหมด ท่านเรียกว่า สมาธิภาวนา เป็นหลักสำคัญ. สมาธิภาวนานี้ รวมสมาธิรวมปัญญาอยู่ด้วย ทั้งสมถะและทั้งวิปัสสนา รวมอยู่ในคำว่าสมาธิภาวนา, ไปเปิดดูได้ในพระบาลีมี ๔ อย่าง สมาธิภาวนา นั่นแหละ ที่เราเรียกว่ากัมมฐาน ทำกัมมฐาน ทำวิปัสสนา อย่างที่ทำ ๆ กันอยู่นั่นแหละ คือการพัฒนาจิตให้เกิดภาวิตญาณ. ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแล้วมันก็รู้พอ รู้อย่างถูกต้องและเพียงพอ ที่จะควบคุมสัญชาตญาณไว้ให้ถูกต้อง, แล้วก็ทำให้สัญชาตญาณที่ถูกต้องนั้น ก้าวหน้าออกมาไปเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง, ได้รับผลของการปฏิบัติที่ถูกต้อง, เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง, เป็นพระอรหันต์ที่ถูกต้อง, เป็นพระอรหันต์ในที่สุดเลย; นี่เรื่องของสัญชาตญาณเป็นอย่างนี้.

เราทำวิปัสสนากัมมฐานเพื่อปรับปรุงสัญชาตญาณ, เพื่อควบคุมและปรับปรุงสัญชาตญาณ ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง จนเป็นผลดีตามที่เราต้องการ; แต่เราไม่เคยเรียกกันอย่างนี้ เราเรียกกันแต่ทำวิปัสสนากัมมฐาน. แต่โดยเนื้อแท้ของมันก็คือ การเข้าไปจับเอาสัญชาตญาณมาควบคุม มาฝึกฝน มาพัฒนา ให้มันเป็นภาวิตญาณ, เป็นความรู้ที่ถูกต้อง แล้วก็ใช้เป็นประโยชน์ได้ จนไม่มีความทุกข์เลย.

เออละ, ถ้าจะพูดกันง่าย ๆ ก็ว่า ความรู้ที่มันมีอยู่เอง เกิดอยู่เองตามธรรมชาติ นั่นแหละคือ สัญชาตญาณ, มันไปนิพพานไม่ได้, มันไปตามสัญชาตญาณ ซึ่งตั้งต้นมาจากการเห็นแก่ตัว, แล้วมันก็ไปตามความเห็นแก่ตัว เป็นกิเลส ไปจบ

ลงในความทุกข์. นี่ความรู้ตามธรรมชาติที่มีเชื้อ ๆ ที่จะรู้จริง อยู่ในธรรมชาตินั้น เอมามาพัฒนา แล้วก็เป็นความรู้ที่ถูกต้องและสมบูรณ์รอดตัวได้, ในนิกายบางนิกาย ของนิกายเซน, หรือนิกายบางนิกายเขาพูดให้เป็นหลักว่า เชื้อแห่งความเป็นพุทธะมีอยู่แล้ว ในทุกคน, ในทุกคนที่เชื้อที่จะเป็นพุทธะอยู่แล้ว; ฉะนั้นขอให้พัฒนา ๆ แล้วมันก็จะ เป็นพุทธะขึ้นมา แล้วก็จะดับกิเลสได้.

ที่นี้ก็มีคนพูดต่อให้มาก แรงขึ้นไปอีกถึงว่า แม้ในสุนัข ในแมว ในกา ในหมู หมา กา ไก่ มันก็มีเชื้อที่จะพัฒนาให้เป็นพุทธะขึ้นมาได้, ฟังดูก็เป็นคำหยาบ, แต่มันก็ **เป็นความจริง** เพราะว่าสัญญาตญาณเป็นสิ่งที่พัฒนาได้; ถ้าไม่อย่างนั้นเราก็จะ สอนแมวสอนสุนัขให้รู้อย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้, เราก็ไม่อาจจะเอาสัตว์มาฝึกละครสัตว์เก็บ สตางค์ได้; เพราะว่าแม้ในสัตว์มันก็มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ. พุทธะคือ ความรู้ที่มีอยู่เอง แล้วพัฒนาได้ นับประสาอะไรกับคน, คนมันก็ต้องมีเชื้อแห่งความเป็น พุทธะในจิตใจมากกว่านั้น.

ฉะนั้นขอให้รู้จักว่า **สิ่งที่เรามีอยู่แล้วนั้นมันวิเศษ ประเสริฐที่สุด** จะใช้ อย่างไรก็ได้ จะใช้เพื่อไปนรกลงนรกกันก็ได้, จะใช้ไปสวรรค์ก็ได้, จะใช้เพื่อ **บรรลुพระนิพพานก็ได้**, เรียกว่าสัญญาตญาณ, สัญญาตญาณมันพัฒนาได้ถึงอย่างนั้น. ฉะนั้นขอให้รู้จักหรือรู้จักสิ่งสิ่งนี้ ที่มันมีอยู่จริงในใจเรา, แล้วก็พูดกันถึงเรื่องนี้ให้มาก สักหน่อย.

ต้องรู้ทันสัญญาตญาณที่ธรรมชาติใส่ไว้ให้.

เอาละ, สรุปใจความสั้น ๆ อีกทีหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องใหม่ ขอให้ตั้งใจฟัง ให้ดีกว่า ในธรรมชาติดันมีกฎของธรรมชาติ ที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร, เป็นไป

อย่างไร ตามกฎของธรรมชาติ. ที่นี้ธรรมชาติที่มันก่อให้เกิดชีวิต หรือปรุงแต่งสิ่ง ที่เรียกว่าชีวิตนี้ มันได้ใส่ความรู้ที่เกิดขึ้นได้เองรู้สึกได้เองมาด้วยเสรี; เพราะมันได้ ปรุงแต่งให้ร่างกายนี้มีระบบประสาท มีระบบสมอง มีอะไรที่มันจะคิดนึกได้ ที่มันจะรู้ ไปได้ตามลำพังตัวมันเอง โดยไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้อง, แต่มันเป็นเพียงสัญชาตญาณ อย่างที่ว่ามันมาแล้ว.

แล้วมัน มีสัญชาตญาณร้ายกาจ คือสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน, ตัวกู มีตัวกู ตัวกูมีอยู่ ตัวกูเป็นอยู่ ซึ่งเรียกว่าอัสมีมานะในภาษาบาลีนั้นแหละตัวร้ายละ ; เมื่อตัวนี้มันเป็นแม่บทยอยู่แล้ว มันมีตัวกูแล้ว มีตัวตนแล้ว มันก็คลอດออกไปต่าง ๆ เป็นความอยากอย่างนั้น ความอยากอย่างนี้ ความอยากอย่างโน้น ชนิดที่จะสนับสนุน ตัวตน หาอาหารก็ดี กินอาหารก็ดี ต่อสู้ก็ดี ป้องกันตัวก็ดี สืบพันธุ์ก็ดี บำรุงตัวให้ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็ล้วนแต่เป็นสัญชาตญาณ, อวดดีก็เป็นสัญชาตญาณ. ดังนั้นมันจึงมีการ อวดดี ที่เกิดได้เองโดยไม่รู้สึกตัว หรืออยากจะทำดีกว่าบุคคลอื่น มันเป็นสัญชาตญาณ ของคนอันธพาลที่ไม่รู้ ฉะนั้น มันจึงไม่ยอมเคารพใคร เพราะมันปล่อยให้สัญชาต- ญาณข้อนี้เป็นไปหนักหนาแล้ว.

ในหมู่พระภิกษุณเฑาะว์ก็เหมือนกันแหละ ขอประกาศว่ามีสัญชาตญาณแห่งการ เรียกเพื่อนฝูงโดยชื่อ ไม่เรียกว่าพระนั้น พระนี้ คุณนั้น คุณนี้ เรียกกันโดยชื่อ, ไปเอา อย่างที่หนังสือพิมพ์ไป ๆ เรียกเปรมเฉย ๆ แทนที่เรียกว่านายกรัฐมนตรียุโรป, เรียกชื่อ คนนั้นเฉย ๆ โดยไม่ต้องมีว่าอะไร. นี่พระเถรก็เอาอย่างมา มาใช้เรียกพระเถรกันเอง ในวัด เรียกแต่ชื่อ, แม้เรียกคนที่แก่กว่า พรรษาแก่กว่า ก็ยังเรียกชื่อเฉย ๆ ไม่เรียกว่า คุณนั้นคุณนี้ ท่านนั้นท่านนี้. นี่สัญชาตญาณที่ติดมา มันแบ่งอำนาจมันแบ่งอำนาจ ขึ้นมา, แล้วเป็นเหตุให้พอเห็นว่าใครด้อยกว่าแล้วก็ดูถูก. ที่นี้ตัวเองโง่เอง เข้าใจผิดว่าเขาด้อยกว่าแล้วก็ดูถูก; ฉะนั้นคนใหญ่ ๆ มักจะพูดล้อเด็ก. คิดดูให้ดี

คนโต ๆ จะพูดล้อเด็ก อย่างว่าเด็กเป็นคนโง่, ล้ออย่างนั้นล้ออย่างนี้, **นั่นสัญญาตญาณแห่งการอยากอวด** มันมีปัญหามากมายเหลือคณานับ เพราะว่าสัญญาตญาณนี้มันแตกแขนงออกไปได้มาก.

เดี๋ยวนี้เขาต้องการจะพูดให้เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องพูดเป็นศาสนานั่นไม่ต้องพูดเป็นศาสนา, ต้องการให้พูดเป็นวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติ. นักศึกษาวิทยาศาสตร์เหล่านั้นจึงพูดให้เป็นเรื่องของสัญญาตญาณ ของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ, แล้วก็สอนสำหรับเป็นรากฐานของวิชาจริยธรรม วิชาศีลธรรม ถือเป็น *philosophy* ของจริยธรรม ซึ่งจะต้องสอนให้ถูกต้อง. คำว่า *philosophy* นี้ไม่ใช่ปรัชญา ภาษาอินเดียคำว่า *ปรัชญา* เขาหมายถึงปัญญาที่ถูกต้องถึงที่สุด, ไม่ใช่ความรู้อย่างที่เรียกว่า *philosophy* คำว่า *philosophy* เขาแปลว่าทัศนะ หรือความเห็นอันหนึ่งเท่านั้น, อย่างนั้นไม่พอไม่ใช่ปรัชญา, เดียวนี้มันยังมีแต่ความรู้ชนิดที่เป็นทัศนะหนึ่ง ๆ ยังไม่เจริญสมบูรณ์เป็นความรู้อันถูกต้องอันสูงสุด

เพราะว่ามันมีสัญญาตญาณมากมาย, เมื่อมีผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อใด มันย่อมปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกนึกคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามอำนาจสัญญาตญาณเสมอ; ดังนั้นมิจิตาภิญโญมันจึงมีมาก มากอย่าง มิจิตาภิญโญมาจากผัสสะ มันมีสัญญาตญาณโง่รับเอาความรู้สึกจากผัสสะ แล้วก็มาบัญญัติทิฏฐิอย่างหนึ่ง ทิฏฐิอย่างนั้น ทิฏฐิอย่างนี้ ไม่รู้ที่ร้อยก็พันทิฏฐิ, ล้วนแต่มาจากสัญญาตญาณที่ยังโง่ ถูกปรุงแต่งด้วยผัสสะให้เกิดขึ้นมา. ถ้าเราพัฒนาสัญญาตญาณให้ถูกต้อง อาการอย่างนี้ก็จะไม่มี, คือ **จะไม่เกิดมิจิตาภิญโญข้อใดข้อหนึ่ง, แต่จะเกิดสัมมาทิฏฐิ** ที่จะเป็นไปเพื่อความดับทุกข์.

เอาละ, ขอสรุปให้สั้นลงมาอีกทีหนึ่งว่า **ขอให้รู้สึกว่าคุณทุกคนมีสัญชาตญาณ คือความรู้ที่เกิดขึ้นได้เอง; ถ้าไม่มีธรรมะเพียงพอควบคุมแล้ว มันจะเป็นไปในทางผิด คือตามอำนาจของสัญชาตญาณ ซึ่งยังปกคลุมอยู่ด้วยอวิชชา. อวิชชาคือรู้ผิด ไม่ใช่ไม่รู้เสียเลย, อวิชชาคือรู้ผิด อย่าเข้าใจว่าไม่รู้อะไรเสียเลย มันรู้ผิด เป็นเรื่องเป็นราวไปเหมือนกัน, เมื่อสัญชาตญาณมันยังถูกรอบงำด้วยอวิชชาอยู่ มันก็รู้ผิดไปเรื่อย ๆ เรื่อยไปจนเกิดเรื่อง จนเป็นทุกข์เหลือที่จะกล่าว.**

เราระวังความรู้สึกที่เกิดขึ้นเอง ที่เกิดผลุนผลันขึ้นมาเอง ระวัง, ระวัง **โดยเฉพาะความเห็นแก่ตัว** ออกมาเป็นสัญชาตญาณนานาชนิด, โดยเฉพาะสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ แล้วมันมีสัญชาตญาณซ้อน, สัญชาตญาณซ้อนคือเรื่องกามารมณ์. เมื่อธรรมชาติ พระเจ้าธรรมชาติจะให้มันมีสัญชาตญาณของการสืบพันธุ์ ก็ให้มีเรื่องกามารมณ์ รสอร่อยของกามารมณ์แฝงติดไว้กับการสืบพันธุ์. ถ้ามีการสืบพันธุ์แล้วก็จะได้รับรสอร่อยของกามารมณ์เป็นเครื่องจ้าง, จ้างให้สัตว์โง่ ๆ มันทำการสืบพันธุ์. ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายที่มันยังโง่อยู่ มันหวังรสกามารมณ์ที่เป็นค่าจ้างของการสืบพันธุ์ มันก็เอา. นี่เห็นไหมว่าสัญชาตญาณแท้ ๆ นะ มันมีอิทธิพลอย่างไร มหาศาลอย่างไร, บางลัทธิบูชายกย่องกามารมณ์เป็นพระเจ้าไปเสียก็มี; ที่แท้มันเป็นเครื่องจ้างให้ทำการสืบพันธุ์, แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน สัตว์เดรัจฉานที่มันหลงรสอร่อยจากการสืบพันธุ์.

แยกกันให้เด็ดขาดว่า การสืบพันธุ์นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง มุ่งหมายให้เกิดพันธุ์ใหม่ล้วน ๆ; แต่กามารมณ์นั้นคือรสอร่อย รสอร่อยที่มาเป็นค่าจ้างให้ทำการสืบพันธุ์ ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่มีใครสืบพันธุ์ดอก; เพราะว่าการสืบพันธุ์นั้นมันลำบาก ยุ่งยากเจ็บปวดอะไรหลายอย่าง น่าเกลียดน่าชัง, แต่หารสอร่อยมาล่อมาจ้าง มันก็เป็นสัญชาตญาณอีกอันหนึ่ง ที่จะรับเอาความล่อ ความหลอกล่อ นี่ถูกหลอกถูกล่อนี้ มัน

จึงมีสัญญาตญาณแห่งการชอบกามารมณ์ รับเอากามมารมณ์กินเหื่อเข้าไป แล้วก็ทำการสืบทพันธุ์ แล้วธรรมชาติมันก็ได้การสืบทพันธุ์ สมตามความปรารถนา. นี่เรียกว่า สัญญาตญาณซับซ้อน ซึ่งจะต้องรู้เท่า รู้ทันให้เหมาะ มันจึงจะควบคุมกันได้.

ธรรมะจะช่วยควบคุมสัญญาตญาณได้.

เป็นอันว่าสัญญาตญาณนั้น คือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเราอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก, มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับเราทุกลมหายใจเข้าออก คือมันเกิดได้เองทุกเมื่อ, มันเกิดผลขึ้นมาเองได้ทุกเมื่อ, แล้วนำไปตามความรู้สึกนั้น ๆ ได้ทุกเมื่อ. ถ้าไม่มีความรู้เพียงพอก็ต้องไปผิด, ก็ตามมันไป ก็ไปเป็นเรื่องผิด เรื่องทุกข์ เรื่องบาป เรื่องอะไรกันไปตามเรื่อง. ต้องควบคุมให้รู้เท่าเลาทัน ให้มาในทางตรงกันข้ามที่เป็นดี, เป็นบุญ เป็นกุศลกันก่อน.

เดี๋ยวนี้ก็เอาละ ก็คลุกกันอยู่กับบาปกับบุญ, กับกุศลกับอกุศล, กับนรกกับสวรรค์, ไปตามอำนาจของสัญญาตญาณกันไปก่อน ๆ จนกว่าจะเอาชนะได้, ขึ้นเหนือความมีตัวตน เป็นพระอรหันต์อยู่เหนือการปรุงแต่ง หรือเหนืออำนาจของสัญญาตญาณโดยประการทั้งปวง. พระอรหันต์จึงอยู่เหนือดีเหนือชั่วเหนือบุญเหนือบาปเหนือสุขเหนือทุกข์เหนือปัญหาทุก ๆ ประการของสิ่งที่มีชีวิต; เพราะฉะนั้นสัญญาตญาณนั้นครอบงำได้แต่ชีวิตที่ยังอยู่ใต้อำนาจของสัญญาตญาณ. เรามีธรรมะ มีธรรมะที่จะช่วยถอนตนขึ้นมา, ถอนตนขึ้นมา, ออกมาเสียจากอำนาจของสัญญาตญาณ.

นี่ขอให้จดจำคำนี้ไว้ เพื่อศึกษาให้มันง่ายขึ้น เพื่อจะชี้ถึงตัวจริงที่มันมีอยู่จริง ที่มันกำลังผูกพันเราจริงๆ ให้รู้จักให้มากขึ้น, การศึกษาธรรมะจะได้ง่ายขึ้น ว่ามีธรรมะสำหรับทำอะไร สำหรับจะควบคุมสัญชาตญาณอย่างสัตว์, **สัญชาตญาณอย่างสัตว์ก็คือสัญชาตญาณที่ปล่อยไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ** มีความรู้สึกอย่างสัตว์ เรียกว่า **สัญชาตญาณอย่างสัตว์**: อยากทำอะไรก็ทำ; ถ้ามีธรรมะก็มาควบคุมสัญชาตญาณอย่างนั้น ไม่ให้เป็นสัญชาตญาณอย่างสัตว์, ให้มาเป็นสัญชาตญาณอย่างมนุษย์ ที่ค่อยๆ ดีขึ้นๆ ดีขึ้น, ก็ะพ้นไป หลุดพ้นไป ไม่ต้องเป็นอะไร ไม่ต้องเป็นอะไร คือไม่อยู่ในอำนาจของสัญชาตญาณอีกต่อไป. นี่ขอให้ช่วยจำคำๆ นี้ไว้ เพราะว่าจะต้องพูดกันอีกหลายครั้ง วันนี้มันเป็นจุดตั้งต้นจึงพูดแต่เค้าโครงใหญ่ๆ ไว้เป็นพื้นฐาน สำหรับจะพูดกันโดยรายละเอียด.

เรามาสังเกตดูว่า **เรามีอะไรบกพร่อง?** พูดกันตามจริง ๆ ตามความรู้สึกของคนทั้งหลายทั้งปวงนี้ เรามีอะไรบกพร่อง? จะระบุมาเป็นตัวอย่างว่า **เรามีความรัก** บกพร่อง **เรามีความโกรธ** บกพร่อง, **เรามีความเกลียด** บกพร่อง, **เรามีความกลัว** บกพร่อง, **เรามีความอิจฉาริษยา** ผู้อื่นบกพร่อง, **เรามีความวิตกกังวล** บกพร่อง, **เรามีความอหังการ** บกพร่อง, **เรามีความหวง** บกพร่อง, **ทำไมจะต้องหวงจะต้องหึง?** เพราะสัญชาตญาณมันใส่มาอย่างนั้น นี่ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวลอหังการ ความหวงความหึง สนุกไหม? ลองคิดดูว่ามันสนุกไหม ถ้าอยู่กับสิ่งเหล่านี้? นี่มันเป็นเรื่องของสัญชาตญาณที่ **ได้ปล่อยไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ** แล้วมันจะมีผลอย่างนี้เกิดขึ้นมา. ถ้าเราควบคุมสัญชาตญาณได้ สิ่งเหล่านี้จะหายหน้าไปไม่ปรากฏ, ในชีวิตนี้จะไม่มีความรัก ความโกรธ ความเกลียด

ความกลัว ความริษยา ความอิจฉาอาภรณ์ เป็นต้น. มันเป็นชีวิตที่เยือกเย็น, นี่เรียกว่า หลุดพ้น หลุดพ้น. เราจะหลุดพ้นจากอำนาจของสัญญาตญาณ คือวิมุตติ วิมุต.

ถ้าพูดอย่างภาษาวិทยาศาสตร์ วิมุตติ วิมุตติคือหลุดพ้นจากอำนาจของสัญญาตญาณ แต่ถ้าเราพูดในวัด เราพูดว่าวิมุตติ วิมุตติ บางทีก็ไม่ว่าหลุดพ้นจากอะไร เสียด้วย พูดกันมาก ๆ นี่. ถ้าพูดว่าโลกุตตระ โลกุตตระ ว่าอยู่เหนือโลก อยู่เหนือโลก, พูดกันมากแต่ไม่ว่าโลกอะไร. เดียวนี้จะบอกว่า ถ้าพูดอย่างภาษาวิทยาศาสตร์ จะต้องพูดว่าอยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณ, อยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณนั่นแหละ คืออยู่เหนือโลก. ฉะนั้นต่อไปนี้ขอให้ฟังถูกกันที่ เข้าใจกันที่ถ้าพูดว่า อยู่ใต้อำนาจสัญญาตญาณ หรือพูดว่า อยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณ, ขอให้ฟังถูกถึงที่สุด ก็จะเข้าใจคำว่าวิมุตติ หรือ คำว่าโลกุตตระได้ดี.

นี้จะเห็นได้ว่า เรื่องสัญญาตญาณมันเกี่ยวข้องกับมนุษย์หรือคนนี่ ตั้งแต่ต้นจนอวสาน ตั้งแต่ต้นจนอวสานเลย, ตั้งแต่เกิดมาจนนิพพาน, แล้วยังครอบงำสัตว์เดรัจฉานหรือครอบงำพืชพันธุ์พฤกษชาติอย่างเลวร้ายไปกว่านั้นอีก เพราะมันเป็นขั้นต่ำ. ในชั้นมนุษย์แท้ ๆ มันยังครอบงำกันอย่างละเอียด อย่างสุขุม อย่างเข้าใจยาก อย่างที่ว่ามัน.

สรุปความว่า อารมณ์ที่มากกระทบเป็นผัสสะ นั่นแหละ เมื่อมีการกระทบอายตนะเกิดเป็นผัสสะ, ระวังให้ดี สัญญาตญาณจะแสดงบทบาทไปตามสัญญาตญาณ. ถ้าไม่มีธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้อง มันจะต้องไปจบลงด้วยความทุกข์, ถ้ามีธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้อง มันจะไม่ไปทางความทุกข์, มันจะไปทางความไม่มีทุกข์ เพราะรู้จักควบคุมกระแสปรุงแต่งแห่งสัญญาตญาณ, จะเรียกเป็นภาษาในวัดหน่อยก็ กระแสแห่งอิทัปปัจจยาได้รับการควบคุมอย่างถูกต้อง ไม่เป็นทุกข์, ไม่เป็นไปในทางทุกข์. ถ้ากระแสแห่งอิทัปปัจจยาได้รับการควบคุมไม่ถูกต้อง หรือไม่ได้รับการควบคุมเลย มัน

ต้องเป็นทุกข์ ไม่มีใครช่วยได้, พระเจ้าก็องค์ๆ ก็มาช่วยไม่ได้ มันเป็นอย่างนั้น. ฉะนั้นจึงเป็นอันว่ารู้อะไรกันให้เพียงพอ. เดียวนี้เราก็อ่านคำพูดทางวิทยาศาสตร์นอกพระคัมภีร์มาพูด ก็เพื่อให้เข้าใจชัดได้ง่ายขึ้น, และจะเข้ากันได้กับการศึกษาที่เขาทำหน้าไปมากแล้ว. การศึกษาทาง *biology* ทางชีววิทยานี้มันทำหน้าไปมากแล้ว ก็จะได้ผสมกันให้เกิดความเข้าใจง่าย ปฏิบัติง่าย ได้รับผลอย่างเต็มที่ขึ้นมาในโลกนี้ในหมู่มนุษย์นี้. **เมื่อเราไม่รู้เท่าทันเราก็บังคับควบคุมไม่ได้ มันก็บันดาลความทุกข์ให้, เมื่อรู้เท่าทันบังคับได้ มันก็ไม่อาจจะบันดาลความทุกข์ให้ คือไม่มีความทุกข์เลย.**

หวังว่าพุทธบริษัททั้งหลาย **จะได้รู้จักตัวเองมากยิ่งขึ้นไปกว่าเก่า โดย** **มารู้อะไรที่บัญญัติไว้ในคำว่าสัญชาตญาณ หรือ ภาวิตญาณ** คำนอกพระบาลี อาตมาว่าเอาเอง. ภาวิตญาณนี้จะควบคุมสัญชาตญาณ เราก็มาศึกษากันให้เพียงพอ. วันนี้เป็นวันเริ่มต้น รู้จักแต่เพียงชื่อของมัน, รู้จักความลับที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าชีวิตชีวิตนี้ โดยหลักใหญ่ๆ โดยหลักทั่วไป, รายละเอียดได้ว่ากันวันหลังเพราะมันยืดยาว.

เดี๋ยวนี้ก็รู้สึกเหนื่อยแล้ว จะต้องขอยุติการบรรยายสำหรับวันนี้ไว้ที่ก่อน ให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทคุณสาธยายส่งเสริมจิตใจ ให้เกิดกำลังในการประพฤติธรรมะสืบต่อไปในกาลบัดนี้.

ธรรมะกับสัตตชาตญาณ

- ๒ -

๑๑ มกราคม ๒๕๒๙

โครงสร้างของสัตตชาตญาณ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๒ แห่งภาคมาฆบูชา ในวันนี้ฉัน
อาตมาก็จะได้กล่าว เรื่องธรรมะกับสัตตชาตญาณ ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะ
ในวันนี้ว่า โครงสร้างของสัตตชาตญาณ.

[ทบทวน]

มีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนเรื่องทีกล่าวนมาแล้วบ้างสักหน่อย; เพราะว่า
มีคนแปลกหน้าใหม่มา ยังไม่เคยฟังมาตั้งแต่ต้นย่อมไม่อาจจะเข้าใจ, และการทบทวนนั้น
ก็ยังมีผลดีแก่ผู้ที่ได้เคยฟังแล้ว จะได้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น.

สิ่งที่เรียกว่าสัตตชาตญาณนี้ เราโดยมากไม่เคยได้ยิน, และไม่เคยทราบเรื่อง
ของมันเลย. การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ก็ได้ค้นพบสิ่งสิ่งนี้ ซึ่งมีเรื่องมีความจริง

อะไรของมันโดยเฉพาะ, แล้วมันก็มาเข้ากันได้กับหลักเกณฑ์ในพระพุทธศาสนา มาใช้ประกอบแก่กันและกัน แล้วก็จะได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เข้าใจได้ยิ่งขึ้น.

สัญชาตญาณ แปลว่า ความรู้หรือความรู้สึกที่เกิดอยู่เอง เกิดขึ้นเอง เพราะมันเป็นสิ่งที่มีมาในชีวิต, ในสิ่งที่เรียกว่าชีวิตหรือในชีวิตนั้น มันมีความรู้ชนิดนี้ติดมาด้วยและถ่ายทอดกันไปด้วย; อย่างว่า นกกระเจา รู้จักทำรัง อันวิจิตรพิสดาร, ซึ่งคนก็ทำไม่ได้. แต่ลูกนกกระเจา ก็ทำได้โดยไม่ต้องเรียน, ไม่ต้องเข้าโรงเรียน, หรือว่าแมลงผึ้งก็ทำรังผึ้ง รวงผึ้งได้อย่างวิจิตรงดงาม ซึ่งมนุษย์ทำไม่ได้; แต่ลูกผึ้งเหล่านั้นก็ไม่มี การเข้าโรงเรียน หรือมีสอนให้ทำ มันก็ทำได้เลย, มันเป็นตัวผึ้งขึ้นมาแล้วมันก็ทำได้เลย. นี่จะเป็นตัวอย่างง่าย ๆ ให้เราเห็นได้ว่า ในชีวิตนั้นมันมีอะไรที่เป็นตัวความรู้ อย่างเหมาะสมกับชีวิตนั้น ๆ มาด้วยเสร็จ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเอง, เรียกว่าเกิดเอง ก็เพราะว่าไม่ต้องมีใครสอน.

ที่นี้มันยังมีอีกหลายอย่าง หลายเรื่อง ที่รุนแรงที่เป็นปัญหา ซึ่งเราจะได้พิจารณากันต่อไป. ปัญหา ก็คือว่าสัญชาตญาณนั้นเป็นรากฐานสำหรับการเกิดแห่งกิเลส, พอได้เหตุได้ปัจจัยที่จะส่งเสริมสัญชาตญาณ นั้นได้ มันก็เกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวงและเกินขอบเขต, เกินขอบเขต ก็เลย กลายเป็นเรื่องเสียหาย.

ฉะนั้น การควบคุมสัญชาตญาณ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ที่เราต้องรู้จักและรู้ว่า จะควบคุมมันอย่างไร. ที่ควบคุมไม่ได้เอาเสียทีเดียว. ก็ต้องมีการเปลี่ยนกระแส คือหันกระแสให้ไปในทิศทางที่มีประโยชน์, ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์ ความรู้สึกเหล่านี้ก็จะถูกทำลายให้หมดสิ้นไป. นี่ก็พยายามเข้าใจใจความสำคัญตอนนี้ให้ดี ๆ ว่ามันมีอยู่ในชีวิต; ถ้าควบคุมไม่ได้เป็นอันตราย, ต้องควบคุมให้ได้, ที่ควบคุมไม่ได้ก็รู้จักผันกระแสของมันให้เป็นไปในทางที่ไม่เป็นอันตราย แต่ให้กลายเป็นประโยชน์.

เช่นว่ากระแสไฟฟ้าพัดพามาท่วมวินาศ; แต่ถ้าเราเอากระแสน้ำนั้นผันไปใช้ในทางที่จะให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง, เช่นเดี๋ยวนี้อีกใช้เป็นเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ไปหมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้เกิดไฟฟ้า; น้ำแทนที่จะอันตรายอย่างใหญ่หลวงก็กลายเป็นเรื่องได้ประโยชน์; อย่างนี้เรียกว่าผันกระแสของมัน.

กำลังมากมายแห่งสัญญาตญาณในบางสาขานั้นมันมี; ถ้ารู้จักผันไปให้ใช้เป็นประโยชน์ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง, ถ้าทำไม่ได้มันก็เป็นอันตราย คือทำความวินาศให้แก่ผู้นั้นได้. กำลังจิตที่มากมายนั้นแหละถ้าปล่อยไปตามบุญตามกรรม ไม่มีปัญญาไม่มีวิชา มันก็เป็นอันตราย มัน จะกลายเป็นเรื่องของกิเลส ทำไปตามอำนาจของกิเลส; แต่ถ้าว่าบังคับได้ เอากำลังจิตไปใช้ในทางที่ถูกต้อง มันก็จะเป็นประโยชน์; ดังนั้นเราจะต้องรู้เรื่องสิ่งนี้ให้เพียงพอ.

บางท่านอาจจะคิดว่า ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา, ไม่เห็นมีชื่อนี้ในพุทธศาสนา, เข้าใจอย่างนั้นไม่ถูก เพราะมันเรียกกันคนละชื่อ เป็นวิชาความรู้คนละยุค, แล้วเป็นเรื่องการศึกษาค้นคว้าที่ยิ่งขึ้นไป. ถ้าพูดทางวิทยาศาสตร์แล้ว เรื่องของสัญญาตญาณก็มีเรื่องจิตเข้ามามากทีเดียว, แม้จะมีเรื่องวัตถุเจืออยู่ ยังเหลืออยู่ แต่ก็เป็นเรื่องจิตเข้ามามากทีเดียว. การที่จะพูดว่าวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องทางวัตถุโดยส่วนเดียวนั้นมันก็ไม่ถูกต้อง; เพราะมันเริ่มมีเรื่องจิตที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมันชัดเจนเปิดเผยพิสูจน์ได้อะไรได้นี้ มาเป็นหลักเกณฑ์สำหรับการศึกษาเรื่องทางจิตที่ลึกซึ้งขึ้นไป. ในพระพุทธานุศาสน์ ก็จะได้ประโยชน์. ขอให้รู้จักร่วมมือ เอาความรู้หรือหลักเกณฑ์วิธีการอย่างวิทยาศาสตร์ มาใช้ร่วมกันกับความหลักเกณฑ์วิธีการในพระพุทธานุศาสนา.

ในขั้นแรกนี้ขอให้ทุกท่านที่ยังไม่เคยฟังบรรยายมาก่อนนั้นให้รู้ว่า มัน **มีความรู้** ชนิดหนึ่งเกิดอยู่ตามธรรมชาติ แล้วก็ถ่ายทอดไปได้, แล้วชีวิตนั้นเป็นเรื่องของ ธรรมชาติอันลึกซึ้ง ถ้าว่าเป็น อิทัปปัจจยตา ก็เป็นอิทัปปัจจยตาชนิดที่ลึกซึ้ง ซึ่งจะต้อง เข้าใจกันทีหลัง. ในขั้นนี้ให้รู้ว่า **คนเราไม่รู้เรื่องนี้ของตนเอง จึงบังคับตนเอง ไม่ค่อยจะได้.**

การบังคับตัวเองนี้สำคัญมาก ให้มันอยู่ในความถูกต้อง มันก็มีผลดี, เกิด บังคับตัวเองไม่ได้เมื่อไร มันก็ออกนอกกลุ่มนอกทาง. ฉะนั้นคนบุญชนจึงตกอยู่ใน กระแสแห่งความผิด, ความโง่ ความหลง ความไม่รู้; เขาไม่อาจจะต่อสู้กับเรื่อง ของสัญชาตญาณ ที่ต้องการให้บังคับและควบคุม, ปล่อยไปตามบุญตามกรรม ก็ไปเป็น อัมพาลไปเป็นโจรเป็นอะไรหมด. ถ้าบังคับควบคุมไว้ได้ มันก็ดึงเข้ามาอยู่ในวง ของสัตบุรุษ ของกัลยาณชน; เราจึงสนใจในเรื่องนี้. สำหรับบุญชนก็สนใจที่จะรู้ว่า มันเป็นอย่างไรรู้ ก็ต่อสู้เพื่อจะควบคุมมัน, ถ้าต่อสู้ไม่ได้ก็พ่ายแพ้ พ่ายแพ้แก่ความชั่ว ความรู้สึกที่จะทำชั่วซึ่งมันเกิดขึ้นได้เอง.

ยกตัวอย่างเช่นว่า เดินไปในไร่พบผลไม้ ตั้งแต่งที่เขาปลูกไว้ มันก็ขโมย มันก็หยิบเอาไป จะขโมยหรือไม่ขโมยก็ไม่รู้ ด้วยความรู้ที่เป็นสัญชาตญาณว่ามันต้องได้ มันจะได้ มันควรจะได้; แม้แต่สัตว์มันก็เป็นอย่างนั้น **คนก็คล้ายกับสัตว์ ถ้าเห็น อะไรกินได้ก็เอาไปเท่านั้น** อย่างที่เรียกว่าขโมยนั้นแหละ. บุญชนจึงประสบปัญหานี้, แล้วส่วนมากก็พ่ายแพ้ คือ **จะทำไปตามความรู้สึกของสัญชาตญาณนั่นเอง.** ถ้าได้ รับการศึกษามาดี มาพอ มีธรรมะ ซึ่งที่แท้ก็คือระบบควบคุมสัญชาตญาณนั้นแหละ อย่างที่ พูดแล้วในวันก่อน เป็นประโยคสั้น ๆ ว่า ธรรมะ - ธรรมะ, **ธรรมะคือระบบปฏิบัติ เพื่อควบคุมสัญชาตญาณ.** ถ้าเขาได้รับการฝึกฝน อบรมมาดีแล้ว มันก็จะไม่ทำ

อย่างนั้น, จะไม่ทำอย่างนั้น; มิฉะนั้นก็จะทำอย่างนั้นจนได้รับโทษ ซึ่งมันก็สอนให้เหมือนกัน. อย่างที่ว่าถึงพบแดงมันก็ขโมย หลาย ๆ หนเข้าเขาดักบ่วง ดักแร้ว ดักจั่น มันก็ติด, มันก็ค่อยฉลาดขึ้น

นี่เรา ต้องสู้กันกับสัตตชาตญาณ อยู่เป็นปกติโดยไม่รู้สึกตัว; เมื่อไม่รู้สึกตัวเสียเลย มันก็พ่ายแพ้แก่สัตตชาตญาณ, มันก็ล้มลุกคลุกคลาน, มันก็ไม่มีอะไรที่น่าชื่นใจ.

มีคำกล่าวมาแต่โบราณ ซึ่งเข้าใจว่าก่อนพุทธกาลก็ได้ ตั้งแต่มนุษย์รู้จักคำว่าธรรมะแล้ว, มีคำกล่าวว่า

อาหารนิทุทาภย เมถุนญจ	สามาญญเมตปฺปสุภิ นรานํ
ธมฺโม หิ เตสํ อธิโก วิเสโส	ธมฺเมน หีนา ปสุภิ สมานา.

มีใจความว่า การกินอาหาร การนอน การขี้ขลาด การประกอบเมถุนธรรมระหว่างเพศ สี่อย่างนี้มีเสมอกันในระหว่างมนุษย์กับสัตว์, ธรรมะเท่านั้นที่จะทำความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์, ครั้งปราศจากธรรมะเสียแล้ว คนกับสัตว์ก็เสมอกัน, ปสุภิ สมานา-คนเสมอกันกับสัตว์. ฉะนั้น คำว่าธรรมะ, ธรรมะในกรณีอย่างนี้ ก็คือเรื่องที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดความถูกต้องขึ้นมา, ให้คนแตกต่างจากสัตว์, เพราะสัตว์ไม่มีธรรมะ ก็ทำไปตามอำนาจของสัตตชาตญาณ. ความถูกต้องของสัตว์ก็มี, อย่างที่ถูกต้องของสัตว์ ตามที่มันรู้สึกว่ามันได้แล้วก็ดี มันก็ได้กินได้อะไรแล้วก็ดี; อย่างนี้เรียกว่าไม่มีธรรมะ สำหรับมนุษย์นี้ต้องมีธรรมะมีหลักเกณฑ์ที่ว่าอย่างไรดีอย่างไรไม่ดี; ดังนั้นคนจึงแตกต่างจากสัตว์เพราะเหตุที่มีธรรมะนั้นเอง. ข้อนี้ก็ป็นอันเข้ากัน

ได้กับที่เราประสงค์ ว่าเราจะมีธรรมะเป็นระบบปฏิบัติ สำหรับจะควบคุมสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ.

นี่คือข้อความย่อ ๆ ใจความย่อ ๆ เรื่องนี้ที่ได้พูดมาแล้ว, ผู้ที่ยังไม่เคยฟัง คงจะได้ฟัง แล้วก็จะได้จับใจเริ่มต้นต่อไป. ซึ่งในครั้งนี้จะได้อธิบายถึงโครงสร้างของสัญญาตญาณทั้งหมดทั้งสิ้น.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้]

ขอให้ทราบว่าจะพูดกันทั้งหมดทั้งสิ้น มันก็ต้องพูดได้คร่าว ๆ คร่าว ๆ โดยสังเขป. เราก็รู้โดยสังเขปก่อน แล้วจึงค่อยรู้ในรายละเอียด, รายละเอียด ยิ่งๆขึ้นไป; ฉะนั้นในการฟังโครงสร้างโดยสังเขปก่อนนั้น ก็เป็นของจำเป็น ขอให้ตั้งใจฟังให้ดี.

สัญญาตญาณตามหลักพุทธศาสนา

ข้อนี้จะขอกล่าวตามความรู้สึกหรือความรู้ที่ศึกษาธรรมะในพุทธศาสนา แล้วกับบัญญัติเรื่องของสัญญาตญาณเอาตามเหตุผล หรือเค้าเงื่อนหรือหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในหลักพระพุทธศาสนา, ไม่ได้เอาเรื่องของชีววิทยาหรือวิทยาศาสตร์ปัจจุบันมาเป็นหลักรับรอง แต่มันไม่ค้านกันเลย, เราวาดรูปโครงชนิดที่ตามหลักพุทธศาสนา, ถ้าให้วาดก็จะวาดว่าดีกว่า ถูกต้องกว่า เข้าใจได้ง่ายกว่า.

เมื่อถือตามหลักธรรมะในพุทธศาสนาก็จะพบว่า สัญญาตญาณแม่, สัญญาตญาณ ซึ่งเป็นที่รวมแห่งสัญญาตญาณทั้งหลาย เรียกว่าสัญญาตญาณต้นตอก็ได้ คือ

สัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน, ความรู้สึกว่ามีตัวตน เรื่องนี้เคยพูดกันมาหลายสิบครั้งแล้ว ความรู้สึกที่ว่า **ตัวตน** แก่จัดเข้าเป็น **ตัวกู-ของกู** มีอยู่ในพหุติแห่งจิตใจของคน ตามหลักปัจจุสมุปบาทโดยเฉพาะนั่นเอง.

เมื่อเด็กทารกคลอดออกมาจากท้องแม่ มันก็มีสัญญาตญาณแห่งตัวตนเป็นขึ้นมาแล้วโดยไม่ปรากฏ โดยไม่ประจักษ์โดยไม่ปรากฏ, เราจึงถือว่าไม่มี ยังไม่มี. แต่ครั้นทารกนั้นได้มารู้เวทนาได้สัมผัสสัมผัสนั้นสัมผัสอะไรก็ตาม, เกิดเวทนา: **รู้สึกสุขเวทนา** ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา. ทารกนั้นก็**พอใจในสุขเวทนา** แล้วก็**ชิมซาบในรสชาติของสุขเวทนา**, มันก็เกิดความรู้สึกว่าตัวกูชิมซาบ, แล้วมันก็ **อยากที่จะให้สุขเวทนานั้นมีอยู่ด้วยตลอดไป**. เมื่อเกิดความอยากให้เป็นตัวกูที่จะอยู่เพื่อเสวยรสแห่งสุขเวทนานั้นสืบต่อไป นี่เพราะเวทนาแท้ ๆ ที่มันทำให้ปรุงแต่งสัญญาตญาณตัวกูขึ้นมาเต็มขนาด เต็มความหมาย, แล้วคิดดูเถิดว่า **ไม่มีใครต้องสอน** ทารกจะเกิดมีความรู้สึกอย่างนี้ขึ้นมาได้ ตั้งแต่การกินนมครั้งแรกว่า : กูอร่อย, กูต้องการจะมีอย่างนั้นอีก, ถ้าไม่ได้อย่างนี้ก็โกรธ, ก็โกรธขึ้นมา, ถ้าได้ก็พอใจ, ถ้าเป็นเวทนาที่ไม่เป็นสุขไม่ทุกข์ ก็คงสงสัยจนงงสนทน่ห้ ใจอยู่เท่าเดิมตามเดิม.

ขอให้สังเกตดูในแง่ที่ว่า มันเกิดได้เอง เพราะอำนาจแห่งสัญญาตญาณ; ผู้ที่ถือศาสนาพระเจ้าเขาก็ให้เป็นเรื่องของพระเจ้านั่นตามเรื่อง, แต่ถ้าเรื่อง **ในพุทธศาสนานี้ไม่มีพระเจ้า** ก็เลยถือว่าเป็นเรื่องของสัญญาตญาณ. ครั้นได้เหตุปัจจัยภายนอกมาสืบสนุน มันก็ปรุงแต่งเป็นความคิดที่เป็นรูปเป็นร่างสมบูรณ์แบบขึ้นมา. เกิดความรู้สึกว่าตัวกู ว่าของกู

สัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน.

ขอให้ทุกคนสังเกตตนเองว่า มันมีความรู้สึกว่าตัวกู-ของกูอย่างไร, เกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งไหน, ตั้งแต่เล็ก ๆ ก็รู้สึกนึกคิดนี่ก็อย่างนี้เป็น, แล้วก็อาจจะเห็นความรู้สึกชนิดนี้ หรือบทบาทของผู้อื่นที่แสดงออกมาด้วยความรู้สึกชนิดนี้, แล้วจะรู้สึกได้ แม้แต่ในสัตว์เดรัจฉาน. แม้แต่ลูกสัตว์ตัวเล็ก ๆ มันก็แสดงอาการ ให้เราเห็นได้ว่า มันมีความรู้สึกตัวกว่าของกู. อย่างลูกแมวเล็ก ๆ ยังไม่เคยต่อสู้อย่างไร ไม่เคยพบศัตรูที่ไหนมา ลูกแมวนั้นก็รู้จักขู่รู้จักสู้, รู้จักแสดงอาการว่าตัวกูหรือของกู ไม่ให้ลูกแมวตัวอื่นหรืออะไรเข้ามาในเขตของกู. ช่วยศึกษาข้อนี้ให้ดี มีประโยชน์มาก, เป็นหัวใจของกิเลสทั้งหมด, เป็นความรู้ว่าตัวตนตามอำนาจของสัญชาตญาณอันแรก.

อย่างนี้เป็นการเรียนธรรมะจากของจริง ไม่ใช่เรียนด้วยการฟังการอ่านการอะไร, ต้องศึกษาธรรมะจากสิ่งที่มีอยู่จริง โดยเฉพาะของตนในภายในใจของตน; ถ้ารู้แจ้งของตนแล้ว มันก็จะรู้ไปถึงของผู้อื่นได้โดยง่าย, แล้วก็ถูกต้องด้วยเหมือนกัน, แล้วก็รู้ให้ลึกลงไปกว้างขวางออกไป, ก็จะมีถึงของสัตว์เดรัจฉาน, กระทั่งรู้ไปถึงเรื่องของต้นไม้, ซึ่งล้วนแต่มีสัญชาตญาณด้วยกันทั้งนั้น. เราจะได้พิจารณากันเป็นเรื่อง ๆ ไป. ในขั้นนี้ก็ขอให้จับจุดตั้งต้นด้วยสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน มีตัวตนมีความรู้สึกว่ามีตัวตน.

ความรู้สึกว่ามีตัวตนนี้เป็นเรื่องยากลำบาก เพราะว่าศาสนาพวกหนึ่งกลุ่มหนึ่งแสดงความจริงว่ามีตัวตน, มีตัวตัว ตัวตนๆ เรื่อยไปจนสุดท้าย ตั้งแต่ตั้งต้นจนสุดท้ายมีตัวตน มีตัวตนอย่างสูงสุด เป็นมหาत्मัน ปรมาत्मัน, เป็นพระเป็นเจ้า เป็นอะไรก็ตาม มีลักษณะเป็นตัวตน คือมีอัตตาหรือมีอาत्मัน. ศาสนาพวกหนึ่งโดยเฉพาะพุทธศาสนา และศาสนาอื่นบ้านในเครือเดียวกันปฏิเสธความมีอัตตา หรือมี

ตัวตน, มีแต่สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา และเป็นธรรมชาติ, ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน. นี่ก็เรียกได้ครั้งหนึ่งว่า บรรดาศาสนาทั้งหลายทั้งหมดทั้งสิ้นในโลกนี้แบ่งได้ ๒ พวก: พวกหนึ่งมีตน, อีกพวกหนึ่งไม่มีตัวตน.

พวกที่มีตัวตนก็เอาความรู้สึกนั้นแหละเป็นหลัก เอาความรู้สึกที่มีอยู่เป็นหลัก; แต่มันเป็นความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง, เป็นความรู้สึกไปตามอำนาจสัญชาตญาณว่ามีตัวตน, แล้วก็หาเหตุผลสมอ้างให้มีตัวตนมากขึ้น ๆ มันเป็นอย่างนี้ไปเสีย. พวกที่ไม่มีตัวตนก็เห็นว่าเป็นสักว่าตามธรรมชาติ, เป็นธาตุตามธรรมชาติ, แล้วมีการปรุงแต่งไปตามกฎของ อิทัปปัจจยตา วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ กระทั่งเป็นจิตใจคิดนึกได้มากมาย วิเศษ ประเสริฐ ศักดิ์สิทธิ์ ภายสิทธิ์ ตามเรื่องของจิต. แล้วก็ถือว่าเป็นตัวตนให้มีตัวตนอยู่เรื่อยไป จนกระทั่งว่าขั้นสุดท้ายก็ให้มีตัวตนถาวร, เป็นตัวตนอยู่อย่างถาวร.

แต่พุทธศาสนานั้นว่าไม่มีตัวตนอย่างนั้น, จิตเท่านั้น ศึกษาเรื่องนี้รู้ดีแล้วก็ปล่อยวางสิ่งทั้งหลาย ที่เคยยึดถือตามสัญชาตญาณว่าตัวตนนั้นเสีย, หมดสัญชาตญาณว่ามีตัวตนเสีย. นี่เรียกว่าทำลายความรู้สึกว่าตัวตนได้ ด้วยญาณอันสูงสุดขั้นสุดท้ายของพระอรหันต์เท่านั้น, มันก็เลยไม่มีตัวตน, มีแต่จิตที่หายโง่ เรียกว่าจิตที่หลุดพ้นจากความโง่ พ้นจากกิเลส พ้นจากความทุกข์ ก็ได้ประสบกับความที่ไม่มีทุกข์ อันสูงสุดนั้น พอถึงวาระถึงโอกาสก็ดับไป, จิตนั้นก็ดับไปตามธรรมชาติของจิตที่เป็นสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัย, หมดเหตุหมดปัจจัยก็ดับไป. มันก็เหลืออยู่แต่ความว่าง ซึ่งจะเอามาเป็นตัวตนไม่ได้.

พวกที่มีตัวตนก็ยังจะเอาความว่างนั้นแหละเป็นตัวอีกทีหนึ่ง, สมมติความว่างนั้นแหละเป็นตัวตนอีกทีหนึ่ง, เป็นตัวตนใหญ่ ตัวตนมหาศาล ก็ตามใจเขาสี. ตาม

หลักพุทธศาสนาถือว่า ถ้ายังมีความรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่แล้ว จิตจะสงบไม่ได้, จิตจะเป็นอิสระไม่ได้, มันมีความหมายแก่ตัวตนบีบคั้นอยู่ พุทธศาสนาจึงสลัดความรู้สึกว่าตัวตนหมดออกไป; ตัวจิตก็ไม่ใช่ตัวตน อาศัยเหตุปัจจัยดำรงอยู่ด้วยกาย, ครั้นกายดับ จิตก็พลอยไม่ปรากฏไปด้วย. แต่ว่าจิตที่หลุดพ้น อย่างนี้มันได้ประสบกันเข้ากับภาวะอันหนึ่ง ซึ่งไม่มีความทุกข์สูงสุด, ที่ตั้งสิ้นแห่งความทุกข์สูงสุด ใช้คำว่า นิพพาน, นิพพาน แปลว่า ดับลงแห่งกิเลส, ดับลงแห่งความเผลอ, ดับลงแห่งความหลง ความเข้าใจผิด ซึ่งเป็นเหตุให้เกิด โสกะ โทสะ โมหะ, ดับกิเลสเหล่านี้ลงไปหมดเหมือนกับดับไฟ; เพราะกิเลสเหล่านี้เป็นของร้อนเหมือนกับไฟ แล้วก็ดับไฟเสีย. คำว่า นิพพาน แปลว่า ดับ, ดับแห่งความร้อน, ดับแห่งของร้อน.

พวกที่ติดตัวตน ก็เอานิพพานเป็นตัวตนอีกทีหนึ่ง; นิพพานนี้ถูกยึดถือว่าเป็นตัวตนนิรันดร, ความว่างจากทุกข์นิรันดรถูกยึดถือเป็นตัวตนนิรันดร, ให้ตัวตนของตนที่บริสุทธิ์แล้วเข้าไปฝังอยู่ในตัวตนนิรันดร แล้วก็อยู่กันอย่างนิรันดร. อย่างนี้ไม่ใช่หลักพุทธศาสนา, เป็นหลักศาสนาของฝ่ายที่มีตัวตน ฝ่ายที่มีตัวตน. พุทธศาสนาเป็นพวกที่ไม่มีตัวตน โดยดับสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตนเสียได้; เรื่องนี้ต้องพูดกันยืดยาว, พูดกันอีก พูดเท่าไรก็ได้ว่า ความรู้สึกว่ามีตัวตน เป็นสัญชาตญาณแม่บท คลอดลูกออกมาเป็นสัญชาตญาณทั้งหลายต่าง ๆ นานา

สัญชาตญาณต่าง ๆ ล้วนออกมาจากสัญชาตญาณตัวตน.

เอะละ, เราจะพิจารณากันถึงสัญชาตญาณลูก ๆ สัญชาตญาณที่คลอดออกมาจากสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตนกันสักครั้งหนึ่งสำหรับการเริ่มแรกของเรื่องนี้ ให้ถึงจุดที่ประสงค์ของเรื่อง. เมื่อมีสัญชาตญาณเกิดขึ้นได้เอง ว่ามีตัวตน ๆ อย่างนี้

มันก็เกิดเป็นสัญชาตญาณต่าง ๆ นาน ที่กล่าวไว้ในเรื่องของสัญชาตญาณของวิทยาศาสตร์ ซึ่งวิทยาของการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่, เราเอามาแต่เรื่องที่มีมันตรงกันกับหลักเกณฑ์ของกิเลสในพุทธศาสนาามาพิจารณากันก่อน. ขอให้กำหนดให้ดี จะได้พูดต่อไป ว่าสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตนนั้น มันได้ทำให้เกิดสัญชาตญาณคือความเห็นแก่ตัวตน ความเห็นแก่ตน, พร้อม ๆ กันนั้นก็ยังมีสัญชาตญาณอย่างอื่นที่มันจะแวดล้อมความรู้สึกอันนี้ไว้; ดังนั้นมันจึงเกิดสัญชาตญาณอื่น ๆ.

สัญชาตญาณแห่งการกินอาหาร, คำว่ากินอาหารนั้นมันต้องอยาก มันต้องกิน. ต้องหากินจนได้, มันต้องต่อสู้สุดเหวี่ยงเพื่อให้ได้กิน, ที่เรียกว่าสัญชาตญาณแห่งการกินอาหาร.

แล้วมันก็เกิดสัญชาตญาณแห่งความกลัว, อะไรที่น่ากลัวว่าจะทำลายตัวตน เป็นศัตรูแก่ตัวตนแล้ว มันก็กลัวทั้งนั้นแหละ. ฉะนั้นเด็ก ๆ มันก็รู้จักกลัว อะไรสิ่งที่มีรูปร่างแปลกประหลาด ว่ามันจะเป็นอันตรายแก่ตัว มันจึงกลัว, และมันจึงร้องไห้. เด็ก ๆ เห็นคนรูปร่างประหลาดน่ากลัว มันก็กลัวเท่านั้นแหละ, ไม่ต้องมีใครสอน; เพราะมันมีสัญชาตญาณแห่งความกลัวเกิดขึ้น เมื่อได้เผชิญเข้ากับสิ่งที่รู้สึกว่าเป็นอันตราย, มันจึงมีสัญชาตญาณแห่งความกลัว.

แล้วมันก็มีสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้; คำว่าต่อสู้มีความหมายหลายอย่าง แม้แต่การวิ่งหนีก็เป็นการต่อสู้ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน, มีสัญชาตญาณแห่งการเอาตัวรอด ต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด. ฉะนั้นมันจึงสู้ไปตามเรื่อง สู้ไปตามสัญชาตญาณ, หรือว่ามันจะหนีภัย เป็นการต่อสู้ ในเมื่อมันสู้โดยการเผชิญหน้าไม่ได้ มันก็สู้ด้วยการวิ่ง, มันก็สู้ด้วยการวิ่งหนีไปตามเรื่องของมัน.

มีสัญชาตญาณแห่งการรักตน เห็นแก่ตน เป็นพื้นฐานอยู่ในใจ, ที่นี้มันก็มีสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ก็เพื่อให้มันมีลูกหลานหรืออยู่ไม่สูญพันธุ์. เรื่องนี้ลึกซึ้งมาก สัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน, มันต้องการจะไม่สูญไม่สาบสูญแห่งตัวตน มันก็ต้องการจะสืบพันธุ์. คนก็เป็นอย่างนั้น สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนั้น, ต้นไม้ก็เป็นอย่างนั้น, ต้องการจะคงมีพันธุ์ เรียกว่าสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์. แล้วก็สร้างอวัยวะเพื่อการสืบพันธุ์มาอย่างวิจิตรพิสดารควบคุมยาก เข้าใจยากที่สุด, จนในที่สุดต้องได้ไปทำการสืบพันธุ์ แม้จะยุ่งยากลำบากเท่าไร มันก็มีการสืบพันธุ์จนได้ เพราะมันมีสัญชาตญาณอันนี้เป็นเดิมพัน.

แล้วมันก็มีออกมาเป็น สัญชาตญาณแห่งการพัฒนา พัฒนา ให้ดีขึ้น ทำให้ดีขึ้น; สังเกตดูเถอะมันต้องการดีขึ้นทั้งนั้นแหละ ทั้งสัตว์ทั้งคน, ทั้งทางวัตถุทั้งทางจิต, โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางวัตถุที่มันจะรู้จักแบ่งเนื้อแบ่งตัวอย่างไร, ทำรู ทำรัง ทำกระท่อม, ทำเรือนอยู่, อย่างไร มันต้องการให้พัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป.

แล้วก็มีสัญชาตญาณลึกลับอันหนึ่ง คือสัญชาตญาณแห่งการบำเรอตนเอง, บำเรอตนเองให้เกิดความรู้สึกพอใจและเป็นสุข, รวมทั้งต้องการให้ผู้อื่นบำเรอตนด้วย. นี่มันจึงเกิดปัญหายุ่งยาก เพราะว่ามันมีความรู้สึกรุนแรง, ต้องการจะให้มีการบำเรอตน.

แล้วมันจะมี สัญชาตญาณแห่งการอวดตน อวดตน; ฉะนั้นคนมันจึงยากที่สุดที่จะไม่อวดดี. คนทุกคนนั่นแหละมันยากที่สุดที่จะไม่อวดดี, มันเปลอมันอวดดีได้โดยไม่ต้องรู้สึกตัว สัญชาตญาณของการอวดดี.

แล้วก็สัตตชาตญาณแห่งการมีอยู่แห่งตน, มันมีตัวตนแล้วมันต้องการ
ความมีอยู่แห่งตนไม่ให้ดับลงไป ไม่ให้สิ้นสูญลงไป.

แล้วอันสุดท้ายก็จะเรียกว่า สัตตชาตญาณแห่งการพอใจที่จะมีตัวตน
นิรันดร, มีภาวะนิรันดรเป็นของตน.

นี่ยกตัวอย่างมา ๑๐ อย่าง. ทุกอย่างเข้ากันได้กับสัตตชาตญาณในตำรา
ชีววิทยา; แต่เรามุ่งชี้ต่างกันอธิบายต่างกัน ว่าอย่างน้อยก็ ๑๐ อย่าง ที่สัตตชาตญาณ
แม่บทมันคลอคลอกออกมา เป็นสัตตชาตญาณธรรมดา, เรียกว่าสัตตชาตญาณแห่งการ
กินอาหาร, สัตตชาตญาณ แห่งการมีความกลัว, สัตตชาตญาณ แห่งการต่อสู้, สัตตชาตญาณ
แห่งการรักตน, สัตตชาตญาณ แห่งการสืบพันธุ์, สัตตชาตญาณ แห่งการพัฒนาคน, สัตตชาต-
ญาณ แห่งการบำเรอตน, สัตตชาตญาณ แห่งการขูดตน, สัตตชาตญาณ แห่งการคงมีอยู่แห่ง
ตน, แล้วก็สัตตชาตญาณ แห่งการที่จะให้ตนมีภาวะนิรันดร นิรันดรคือไม่สูญสิ้น; ถึง
แม้จะจำไม่ได้หมดก็ไม่เป็นไรก็ค่อยๆ ศึกษาสังเกตตนเองไปก็แล้วกัน มันก็จะพบจะค่อยๆ
เข้าใจ. นี่เราก็กว้างไปตามเรื่องตามคราวตามโอกาส.

สัตตชาตญาณแห่งการกินอาหาร.

จะอธิบายกันเรื่องสัตตชาตญาณแห่งการกินอาหาร แห่งการกินอาหารนี้
มันก็ขยายออกไปเป็นความรู้สึกละเอียดอย่างหลายประการ; อย่างแรกถึงก่อนมันก็
หิว. มันรู้สึกหิว มันก็จะประกอบกันกับส่วนที่เป็นร่างกาย พอมันขาดสิ่งที่เป็นปัจจัย
เหล่านั้นมันก็รู้สึกหิว; แต่มันก็มีสัตตชาตญาณที่จะรู้สึกหิวได้อีกส่วนหนึ่งด้วย. ถ้าหิว
ทางร่างกายมันก็เป็นธรรมดา, แต่หิวทางจิตใจก็ยังมี คือเป็นเรื่องของกิเลสตัณหา,

มันหิวในส่วนนั้น, มันหิวเพราะว่ามันชอบในความเอร็ดอร่อยหรือสวยหรืองาม. ถ้าเพียงแต่ต้องการกินให้อิ่ม มันก็หิวอย่างธรรมดา; แต่ถ้ามันกินอย่างจะหล่อเลี้ยงกิเลส ก็เป็นความหิวทางจิตทางวิญญาณ ซึ่งมันก็มีอยู่ **ท้องอิ่มแล้วมันก็ยังหิว.**

ที่นี้มันมีการกระทำที่เป็นการหา; ดังนั้นจึงรู้จักหาอาหาร, **พอหิวก็หาอาหาร.** ลูกไก่ออกมาได้สองวันแม่ก็ต้องพาไปหาอาหาร ค่อยๆ เชียกันไปเรื่อย ๆ, แม่ไก่กับลูกไก่อันก็รู้จักหาอาหารไม่ต้องมีใครสอน, ใครสอนให้แม่ไก่พาลูกไก่อไปหาอาหาร. มันก็เป็นสัญชาตญาณแห่งการกินอาหาร. ถ้าเป็นสัตว์บางชนิดหรือมนุษย์ มันก็มีการ **สะสมอาหาร, สะสมอาหาร.** มดแมลงหลายชนิดรู้จักสะสมอาหารไว้กินในฤดูที่มันไม่มีอาหาร, เราจะเห็นมดขนแมลงตัวต่าง ๆ ไปสะสมไว้ในฤดูที่ไม่มีอาหาร, รู้จักทำอย่างนี้กันมากมายหลายชนิด สัตว์มันสะสมอาหารแล้วมันก็มี.

ที่นี้มันก็รู้จักกิน มันต้อง **รู้จักส่วนประกอบของการกิน;** เช่นการเคี้ยว การอร่อย, การทำให้อร่อย แล้วนอกจากนี้ยังมีการถ่ายด้วย. **ถ้ามีการกินมันก็ต้องมีการถ่ายด้วย,** มันก็เป็นไปได้ตามความรู้สึกของมันเอง จะว่าเป็นเรื่องจิตใจล้วน ๆ นั้นมันก็ไม่ถูก มันเป็นเรื่องส่วนของจิตใจ ความรู้สึกชนิดหนึ่งของจิตใจเข้าผสมอยู่ด้วย มันจึงต้องการจะถ่าย แล้วมันก็ทำการถ่าย.

ที่นี้ทางจิตใจนั้นมันก็มี **ติตรสอาหาร, อร่อยในรสอาหาร;** ปรับปรุงกันเสียเป็นการใหญ่, ค้นคว้าไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อจะปรุงรสอาหารให้แปลกออกไป ก็เลยติตรสอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ จนกระทั่งว่ามีเฉพาะคนเฉพาะบุคคล เฉพาะพวกบุคคลติตรสอาหารอย่างนั้นอย่างนี้, เป็นของเฉพาะคนก็มี เป็นของเฉพาะพวกหรือชนิดของบุคคลก็มี, มันก็ติดอาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วมันก็เกิดกิเลสที่เป็นเหตุให้มีการกักตุน. **คำว่ากักตุนนี้มันเริ่มสื่อความหมายชนิดที่เห็นแก่ตน** มากเข้าไปแล้วมันก็กักตุน

โดยไม่เห็นแก่บุคคลอื่น หรือแม้ที่สุดมันก็มีตระหนี่. ถ้ามันติดอาหารการกินมากเกินไป **เกินไปมันก็มีตระหนี่**ไม่ยอมให้ใครเข้ามาใกล้เพื่อจะแย่งกิน มันก็มีตระหนี่, กิเลสที่ชื่อว่าโลภะหรืออวิชชาวิสมายโลภะมันก็เกิดขึ้น มันก็ปรากฏขึ้น, มันก็ไปจบลงที่กิเลสอย่างนี้

นี่สัตตชาตญาณแห่งการกินอาหารอย่างเดียวนั่นแหละมันได้ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ขึ้นมากมายหลายอย่างหรือสิบอย่าง, ยิ่งพิจารณาไปมันก็จะยิ่งเป็นหลายสิบอย่าง นี่เรามี**ปัญหาเท่าไร**, ปัญหาจะเกิดขึ้นเท่าไร **ในการกินอาหาร**. ในการมีอาหาร ในการสะสมอาหาร ในการกิน, กินแล้วไม่ถ่าย หรือถ่ายไม่สะดวก หรือมันต้องถ่ายชนิดที่ลำบากยุ่งยาก. มันติดรสอาหาร มันกักตุนอาหาร, มันตระหนี่อาหาร, มันโลภละโมภในเรื่องอาหาร. แม้ที่สุดแต่ว่ามันตะกละตะกลามมูมมาม กินอย่างมูมมาม, ตะกละตะกลามนี้ มันก็มาจากการควบคุมสัตตชาตญาณข้อนี้ไม่ได้, ไม่มีความรู้ ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่ได้รับการอบรม ก็กินอย่างตะกละตะกลามมูมมาม ซึ่งเป็นการบันดาลของสัตตชาตญาณแห่งการกินอาหาร ที่มันขยายตัวเกินการควบคุม. นี่รู้จักกันไว้ว่ามันเป็นอย่างไบบ้าง, มันมีปัญหาเท่าไร.

เดี๋ยวนี้เราเกิดมาในหมู่มนุษย์ที่มีความเจริญมาถึงขนาดนี้แล้ว มีระเบียบ มีวัฒนธรรม มีอะไรถูกต้องแล้ว; พอเราเกิดมาเข้าในกรอบของวัฒนธรรมอันนี้ มันก็มีปัญหาน้อย จนทำให้เราคิดว่านี่เราทำได้เอง. เราไม่ได้รู้ได้เอง มันเป็นเรื่องที่เขาทำไว้ดีแล้ว ว่าเด็ก ๆ จะต้องทำอย่างนี้ในการกินอาหาร. หนู่มสาวแล้ว ผู้ใหญ่แล้ว จะต้องทำอย่างนี้ ๆ ในระเบียบการกินอาหาร, มันก็ป้องกันอันตรายได้มาก. แต่อย่าลืมว่า **มันมีมูลเหตุมาจากสัตตชาตญาณอันร้ายกาจของการกินอาหาร** ที่มันจะคลอດออกมาเป็นปัญหายอย่างนั้นอย่างนี้ มากมายหลายอย่างหรือหลายสิบอย่าง.

สัญชาตญาณแห่งการกินอาหารคลอออกมาจากสัญชาตญาณแห่งการมีตัวกู-ของกู คือมีตัวตน-ของตน, แล้วสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตนมีของตน มันก็คลอออกมาเป็นสัญชาตญาณแห่งการมีความกลัว มีความกลัว.

สัญชาตญาณแห่งความกลัว.

เรื่องความกลัวนี้ถ้าสังเกตเอาเองสังเกตดี ๆ ก็ารู้จักได้มาก เพราะเราได้เห็นสัตว์หรือคนที่มีความกลัว. เดี่ยวนี้วิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งเขาเจริญก้าวหน้าไปจนถึงกับพิสูจน์ได้ว่า ต้นไม้นี้ก็มีความกลัว เป็นเรื่องที่มองด้วยตาไม่เห็นเขาประดิษฐ์เครื่องวัดขึ้นมาวัดความรู้สึกของต้นไม้. คนที่เกลียดต้นไม้คนที่ทำลายต้นไม้เข้ามาในขอบเขตของรัศมีนั้น เครื่องนั้นจะสั่นจะแสดงว่าต้นไม้กลัวอย่างยิ่ง, แล้วคนที่รักต้นไม้เข้ามาในขอบเขตของรัศมีนั้น เครื่องไม่กระดิกเลย อย่างนี้เป็นต้น, มีรายละเอียดเคยอ่านพบในหนังสือแขนงหนึ่งที่เดียว เป็นการพิสูจน์ว่าต้นไม้มีความรู้สึก รัก โกรธ เกลียด กลัว, ต้นไม้ก็มีความรู้สึกกลัว. สัตว์ก็เห็นได้ง่าย ๆ แล้วมันมีความกลัว, ดูจากลูกแมว จะเห็นได้ว่าเกิดมาวันเดียวก็รู้จักส่งเสียงขู่ เพราะมันกลัว.

ที่นี้ที่ว่ามากกลัวอย่างไ้เวลาเพิ่มเติมส่งเสริมมากเกินไป ก็คนนี่แหละ ก็คือคนนี่แหละได้วิชามาส่งเสริมสัญชาตญาณแห่งความกลัว, กลัวมาก กลัวจนแล้วแต่จะเรียกเออะ, แล้วก็กลัวอย่างไ้เวลาเลยขอบเขต กลัวจึงจก กลัวตุ้กแก กลัวไล่เดือน กลัวลูกหนู, บางคนมันก็กลัวเอาเสียจริง ๆ ด้วยความโง่มันมาก. **สัญชาตญาณแห่งความกลัวมันถูกส่งเสริม กระทั่งกลัวสิ่งที่ไม่จริง, ไม่เห็นตัวจริง; เช่น กลัวผี** นี่ก็ขึ้นมาให้กลัวเท่าไรก็ได้ มันขึ้นอยู่กับสัญชาตญาณแห่งความกลัว. เอากระดากเอาสีมาเขียนเป็นรูปยักษ์หรือเป็นรูปผีอะไร, พอเขียนลงไปเส้นหนึ่งสองเส้นก็เริ่มรู้สึกกลัว

พอเขียนเต็มที่คนเขียนก็รู้สึกกลัวไม่มากก็น้อย, เอาให้เด็ก ๆ คู่มัณก็รู้สึกกลัว นี่เขียนผีให้ตัวเองกลัว เพราะมันมีสัตตชาตญาณแห่งความกลัว.

ที่นี้มันก็แจกลูกออกไป สัตตชาตญาณแห่งความกลัว กลัวมันก็มีการหนี, หนีจากสิ่งที่ตนกลัว เห็นกันอยู่ทั่วไป สิ่งใดกลัวมันก็หนีมันก็หลบ, แล้วมันก็รู้จักหนีรู้จักหลบซ่อน. ที่หนีไปไม่ได้มันก็กลัวอยู่กับที่ มันก็หวาดผวามองอะไรก็ดูๆ ควบคุมไว้ไม่ได้; แม้ที่สุดแต่การเตรียม, เตรียมสงคราม เตรียมอะไรนี้ ก็เรียกว่ามาจากความกลัว มันจึงมีการเตรียมตัว ไปซื้อปืนมาไว้ ไปซื้ออะไรมาไว้เป็นการเตรียมตัว มันก็มาจากสัตตชาตญาณแห่งความกลัว, มันรบกวนเท่าไร ที่นี้มันก็กลัวเกินกว่าเหตุ กลัวด้วยอวิชชากลัวด้วยความโง่ มันก็กลัวอยู่นั่นแหละ จะซื้อปืนมาไว้สัก ๑๐๐ กระบอก มันก็ยังกลัวอยู่นั่นแหละ เพราะมันกลัวด้วยอวิชชา.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง สัตตชาตญาณแห่งความกลัว มันก็ต้องการให้มีเพื่อน ต้องการให้มีเพื่อนก็แสไปหาเพื่อนไปมีเพื่อน, ในที่สุดมันก็เกิดการอยู่กันเป็นหมู่ ๆ ฝูง ๆ คนปาสมัยก่อนโน้นก็อยู่เป็นหมู่ ๆ ฝูง ๆ เหมือนกับสัตว์ ที่อยู่กันเป็นฝูง ๆ เพราะสัตตชาตญาณแห่งความกลัว, มันรวมกันเป็นฝูงมันก็รู้สึกอุ่นใจ. เช่นหมู่ป่า รวมกันเป็นฝูง ๆ มันก็ลดความกลัวศัตรูจะเป็นเสือเป็นอะไรก็ตาม มันก็ลดความกลัวเพราะมันอยู่กันเป็นฝูง ๆ มันพร้อมมันเตรียมพร้อมที่จะสู้.

ดูให้ดีว่า สัตตชาตญาณแห่งความกลัวนี้มันทำให้เกิดอะไรขึ้นมาบ้าง; มันเกิดหลายอย่างหลายสปีดอย่าง; แม้ที่สุดแต่การ ต้องทำเรือนอยู่ ทำอะไรอยู่ เป็นเครื่องปกปิดป้องกัน, ทำรั้ว ทำอะไรเหล่านี้ มันก็เป็นเรื่องของสัตตชาตญาณแห่งความกลัว, เอาจมารวมกันเข้าไว้แล้ว ก็เรียกว่าเป็นปัญหามากมายที่ต้องเดือดร้อนเพราะความกลัว. เมื่อไม่แน่ใจว่าปลอดภัย มันก็หวาดผวาสะดุ้งนอนไม่หลับ, ถ้ามันทรมาณหนัก

เข้ามันก็เป็นโรคประสาทหรือเป็นบ้า. นี่สัญชาตญาณแห่งความกลัวคำเดียวเท่านั้นแหละ มันต้องการหนี, ต้องการหลบซ่อน, ถ้ามันต้องทนอยู่กับสิ่งที่มันกลัว มันก็หวาดผวายุ่ตลอดเวลา, ลับหลังมันก็เตรียมพร้อมก็มีการกลัวเกินกว่าเหตุหลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ ชนิดเพราะความโง่ ก็ต้องการมีเพื่อนเพื่อจะบรรเทาความกลัว, แล้วอยู่กันเป็นฝูง ๆ พวก ๆ เพื่อบรรเทาความกลัว. นี่คือสัญชาตญาณแห่งความกลัวเป็นความทุกข์ จะต้องขจัดออกไปด้วยธรรมะ ที่มีไว้สำหรับเรื่องนี้.

สัญชาตญาณแห่งการต่อสู้

ที่นี้ก็มาถึงสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ ต่อสู้ ไม่ยอมแพ้ อย่างไร ก็ต้องต่อสู้ ก็ขยายออกไปถึงคำว่าป้องกัน, การป้องกัน ก็มีความหมายร่วมกันกับการต่อสู้ เป็นการต่อสู้ด้วยการป้องกัน ก็ต้องต่อสู้กัน. แล้วมันก็เกิดการหวาดระแวง, ความระแวงภัยมาจากการที่จะต้องคิดต่อสู้อยู่เสมอ มันก็ระแวงภัย มันก็นอนไม่หลับ. ที่นี้ถ้าว่ามันมีความโง่มาก มันก็ป้องกันภัยเกินกว่าเหตุ หรือมันต่อสู้เกินกว่าเหตุ จนผิดกฎหมายไปเสียอีกก็มี; เพราะว่าสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ไม่ได้รับการควบคุมที่ถูกต้อง. เมื่อมีการต่อสู้ มันก็ต้องมีกิเลสประเภทโทสะ-ประทุษร้าย, โกรธ-โกรธเคืองขึ้นมา, พยาบาท-จองเวรไว้ มีความอำมหิตนานาชนิด ซึ่งมันจะต้องค่อย ๆ พอกพูนขึ้นมาจาก การต่อสู้. นี่ปัญหามีเท่าไรจากสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ จะใช้ธรรมะอะไรดับบ้างจะไว้พูดกันทีหลัง. เรื่องธรรมะสำหรับจะขจัดปิดเป่านะ, นี่พูดว่าตัวเหตุร้าย ตัวสิ่งร้ายมันมีอยู่อย่างไรเสียก่อน.

สัญญาตญาณแห่งการรักตน.

ที่นี้ก็จะมาถึงสัญญาตญาณแห่งการรักตน, รักตน มันมีมาจากความรู้สึกว่ามีตัวตน, มันมีตัวตน แล้วมันก็รักตัวตนนั้น มันจึงมีความรักตนหรือความเห็นแก่ตน ข้อนี้ไม่ใช่เรื่องเล็ก มันขยายออกไปเป็นเรื่องหลาย ๆ ชนิด มันก็ต้องการการบำเรอตนเพื่อให้ตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป แม้ที่สุดแต่ต้องบริหารตน, **บริหารตนเพื่อให้มีกำลังมีเรี่ยวแรง มีความพร้อมอยู่เสมอ** เช่นม้าไม่มีเรื่องมันก็วิ่ง มันก็ออกวิ่งเองพอถึงเวลานี้ มันเป็นการบริหารตน ัวควายมันก็ขวิดดินขวิดต้นไม้ ดันต้นไม้ เป็นการบริหารตน. เป็นการต่อสู้. เรื่อง exercise ออกกำลังกายต่าง ๆ นี่มันเป็นเรื่องการบริหารตน. เพราะมันรักตน.

ที่นี้ในแง่ของกิเลส มันรักตนมันเห็นแก่ตน มันก็ริษยาคนอื่น ๆ, ความริษยาคนอื่นมันมาจากรักตนมากเกินไป, กระทั่งถึงว่ามันจะลบหลู่บุญคุณคนอื่น. ถ้ามันเห็นแก่ตนมากเกินไป มันจะไม่มองเห็นบุญคุณของผู้อื่น, มันก็เกิดกิเลสประเภทลบหลู่บุญคุณของผู้อื่น, ริษยาคนอื่น, รักตนอย่างโง่เขลา มันก็ทำลายตนโดยไม่รู้สึกตัว, มันขี้เกียจ ใครจะว่าอย่างไร. อาตมาว่าที่ขี้เกียจนอนเสียไม่อยากทำงานเพราะมันรักตนโดยอวิชชา, ที่จริงตนเป็นที่รักของตนอย่างยิ่ง มันก็ยังขี้เกียจ ยังนอนเสียได้ยังไม่ทำงาน ไม่บริหารงานของตน. **นี่เกิดความบิดพลิ้วในหน้าที่** เพราะมันรักตน, เอาข้างฝ่ายตนว่าไม่ต้องทำอะไรนอนเสียดีกว่า แล้วมันจะบิดพลิ้วในความถูกต้อง.

สิ่งที่เป็นความถูกต้องอย่างนี้ไม่ตรงกับกิเลสของมันมันก็ไม่เอา, มันบิดพลิ้ว บิดพลิ้วเสีย ไม่ใช่ความถูกต้อง, "ฉันจะเอาอย่างนี้". **มันเป็นเรื่องบิดพลิ้วและแก้ตัวต่าง ๆ นา ๆ** เพราะความเห็นแก่ตน, แล้วมันก็น่าหัว ที่ว่าคนเราจะรักตนก็ไม่มีอะไร

ยิ่งไปกว่า ภาชิตลูกเด็ก ๆ ว่า ถ้าอยากจะมองเห็นว่าใครรักเรามากที่สุด ให้ไปมองในกระจกเงา. มันก็เนื่องมาจากความรู้สึกดั้งเดิมว่าเห็นแก่ตนรักตน, รู้ว่าตนเป็นที่รักของตนยิ่งกว่าสิ่งใด. ไปมองดูในกระจกเงา มันก็เห็นรูปของตัวตนนี้คนที่รักเรายิ่งกว่าใคร, มันมาจากความเห็นแก่ตนอย่างนี้.

สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์

ที่นี้สัญชาตญาณตัวตนมีตัวตน มันก็ให้เกิดสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์, สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์นี้ลึกซึ้งมาก ลึกซึ้งมาก. ทำไมเด็ก ๆ พอถึงขนาดเป็นวัยรุ่นขึ้นมา คือเป็นหนุ่มสาวเต็มทีขึ้นมา มันก็ต้องการสืบพันธุ์ และมันรู้จักการสืบพันธุ์ เอาไปเลี้ยงเสียที่อื่น **ไม่ต้องได้รับคำสั่งสอนเรื่องนี้ มันก็สืบพันธุ์เป็น**; แม้แต่สุนัขหรือแมว เอาไปเลี้ยงไว้ในที่ไม่มีอะไรเป็นตัวอย่าง มันก็ทำการสืบพันธุ์เป็นโดยไม่ต้องเห็นตัวอย่าง, เพราะมันมีสัญชาตญาณของการสืบพันธุ์ และอวัยวะสำหรับการสืบพันธุ์ที่ธรรมชาติมันใส่มาไว้อย่างครบถ้วน และอย่างรุนแรงที่สุด. เมื่อร่างกายเติบโตถึงขนาดนั้นแล้ว ต่อมาเกลนด์เหล่านั้มันก็ขยายตัวเต็มที่, แล้วมันต้องการจะทำหน้าที่ มันก็รู้จักที่จะทำหน้าที่, มันจึงรู้จักสืบพันธุ์ได้ด้วยตัวมันเอง มันดิ้นรนเพื่อมิให้สูญพันธุ์ เพื่อไม่ให้สูญพันธุ์.

อาตมาได้ฟังภารโรงที่ประจำโบสถ์ ที่วัดที่อยู่กรุงเทพฯ ฯ ที่อยู่ด้วยกัน เขาบอกว่าด้วยอดไม่ยออดเข้มที่จะเอาไปปลูกใหม่, ให้ตัดตอนที่มันกำลังมีดอกหรือมีลูกอ่อนด้วย, เอาไปปักดินมันจะออก **เพราะมันสงวนดอกที่จะเอามาเป็นลูก** หรือมันสงวนลูกที่จะให้สุกแก่**เพื่อสืบพันธุ์**. ยอดที่ไม่มีดอกหรือพมมีลูกมันตายแก่, อธิบายว่ามันต้องการจะสืบพันธุ์. หรือว่าที่เขาพูดส่ง ๆ ไปก็ได้ว่า ถ้าอยากจะเป็นลูกให้เอาไฟ

สุ่มต้นถ้าเป็นส่วนลึกมันเรื่องกิเลส: แต่เนื้อเรื่องของวัตถุแท้ ๆ ถ้าไปทำตึงตัง ๆ เหมือนจะฆ่าจะฟันมันก็รีบออกลูก. ต้นมะพร้าวที่ไม่ออกลูก ไปสับต้นให้มากมายเข้าแล้วเอาไฟสุ่มต้นเข้าบ้าง มันก็จะออกลูก,

ที่สวนโมกข์เก่าต้นขนุนต้นหนึ่งตั้งแต่ไปอยู่สิบกว่าปีแล้วไม่เคยออกลูก ลุงเที่ยงแอกเอาไฟสุ่มเข้าที่โคนต้นใหม่ไปครึ่งซีก เลยออกลูกเต็มไปหมดเลย **เพราะมันกลัวจะตายแล้วจะสูญพันธุ์**, แล้วมันก็คิดว่าไหนไหนจะตายแล้วก็รีบออกพันธุ์ออกลูกมาแล้วมันตายมันก็ยอมตาย. ต้นลำไยที่ว่าปลูกที่ไหนก็ไม่ออกลูกทางปักชำได้ ที่ตรงข้างกุฏินั้นอาตมาให้เอาไฟสุ่มต้น ก็ออกลูกมา ๒-๓ ซ่อ ก่อนแต่ที่จะตาย, ก่อนนี้มันไม่เคยออกลูก. นั่นแหละสัญญาญาณแห่งการที่จะมีพันธุ์ไม่สูญพันธุ์มีอยู่อย่างหนาแน่น, มีค่าเท่ากับชีวิต ต้องการจะสืบพันธุ์นั้นเป็นเรื่องความรู้สึกที่รุนแรงของสิ่งที่มีชีวิต เรียกว่าเป็นสัญญาญาณของการสืบพันธุ์.

ที่นี้ มันไม่เพียงเท่านั้น ถ้าว่ามันมีสัญญาญาณแห่งการสืบพันธุ์ มันก็ทำจนมันออกลูกออกมา, **แล้วมันก็ต้องมีสัญญาญาณแห่งการรักลูกด้วยสิ**. ดูหมาแมวที่มันเป็นแม่หมาแม่แมว มันรักลูกมันเท่าไร มันจะต่อสู้จนตัวตายไม่คิดก็ได้, มันมาจากความรักลูก ความรักลูกก็มาจากสัญญาญาณแห่งการสืบพันธุ์ หรือว่ามันจะเป็นเหตุให้ต้องการลูก, **ความอยากสืบพันธุ์เป็นเหตุให้ต้องการลูก**, แล้วมีลูกออกมา **มันก็รักลูกเหลือประมาณ**. คนที่เคยมีลูกมาแล้ว คงจะรู้สึกนึกคิดได้ดีว่ารักลูกรักเท่าไร, บางทีก็รักยิ่งกว่ารักตัวเอง.

แล้วมันก็มีการพยายามทุกอย่างที่จะเรียกร้องการสืบพันธุ์, ให้เกิดความสนใจในการสืบพันธุ์ มันจึงมีการแต่งเนื้อแต่งตัวให้สวย. พวกนักวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ดอกไม้ที่มันสวยหรือนกบางชนิดที่มันสวย, **มันมีความสวยเพื่อเรียกร้องให้เกิด**

ความสนใจในการสืบทอด จากเพศที่ตรงข้าม. นี่มันไปถึงกับว่ามันเรียกร้องความสนใจให้มีการสืบทอด หรือมาสืบทอด.

แล้วที่นี้มันก็เป็นเหตุให้หลงใหลในค่าจ้างของการสืบทอด ที่เรียกว่า **กามารมณ์**, ความอร่อยเนื่องด้วยเพศนั้นไม่ใช่การสืบทอด. การสืบทอดทำให้มีลูกคลอดออกมา. **ส่วนกามารมณ์นั้นเป็นการบำรุงบำเรอด้วยความอร่อยของสัมผัส** ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ, คนละเรื่อง, **ธรรมชาติมันฉลาดกว่า** มันเอามาปะหน้าไว้ ปะหน้าการสืบทอดไว้เพื่อล่อหลอกคนให้ทำการสืบทอด. **หลอกสัตว์ให้ทำการสืบทอด โดยรสของกามารมณ์**, สัตว์ใคร่จวนก็ยิ่งเห็นได้ชัดเหมือนกัน มันเป็นเรื่องที่ธรรมชาติเหนือกว่าไปเสียทุกอย่าง.

การสืบทอดนั้นใครๆ ก็พอจะมองเห็นว่า มันเป็นการยากลำบากเหน็ดเหนื่อย น่าเกลียดน่าชัง ไม่อยากจะสืบทอด; แต่เขาเอาอะไรเป็นค่าจ้างมาปิดไว้ข้างหน้า คือ **กามารมณ์**. **คนก็หลงค่าจ้างของการสืบทอด ที่ธรรมชาติมันใส่ให้ไว้** ก็เลยยอมกินค่าจ้างและทำการสืบทอด. แม้ว่าจะมีมนุษย์สมัยนี้ฉลาด จะทำแต่เพียงกินค่าจ้างแล้วไม่ต้องทำงานสืบทอด ใช้กินยาคุมกำเนิดบ้าง อะไรบ้างนี่. มันก็ยังไม่พ้นไปจากหลักเกณฑ์อันนี้ คือมันยังหลงใหลในค่าจ้างของการสืบทอดอยู่นั่นเอง, ถ้าไม่มีเรื่องกามารมณ์ทางเพศ คงจะไม่มีใครแต่งงานเพื่อการสืบทอดล้วนๆ นี่เรียกว่ามันยังไถ่ยังหลงในสัญชาตญาณของการสืบทอด ที่มีเหยื่อหรือค่าจ้างมาปะหน้าเอาไว้.

สัตว์ใคร่จวนทั้งหลาย ก็พยายามที่จะทำการสืบทอด, ต้นไม้ต้นไถ่ ก็พยายามทำการสืบทอด ดิ้นรนเพื่อการสืบทอดอย่างยิ่งอย่างรุนแรง; แต่เราไม่ได้ศึกษา เราไม่ได้ศึกษากันจริงจังจึงไม่ค่อยรู้ ก็เรียนมาจากคนนี่. **คนมีการสืบทอด** แล้วก็หลงค่าจ้างแห่งการสืบทอด; ถ้าไม่มีเรื่องของกามารมณ์ คงไม่มีใครแต่งงาน

เพื่อการสืบทอดพันธุ์ล้วน ๆ. นี่เรียกว่าเป็นทาสของกามารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดเรื่องหนึ่งในพุทธศาสนา คือเรื่องการเป็นทาสของกามารมณ์.

อาตมาเรียกว่า **ค่าจ้างของการสืบทอดพันธุ์** ที่ธรรมชาติเป็นผู้จ้าง แล้วก็จ้างไว้ด้วยสัญญาตญาณของการสืบทอดพันธุ์ที่มีอยู่ในจิตใจของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด. จนพูดได้ว่า **สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด พอเติบโตขึ้นมาถึงขนาดที่อวัยวะสืบพันธุ์จะทำงานได้แล้ว มันจะต้องสืบพันธุ์**, เห็นเป็นสิ่งประเสริฐวิเศษสูงสุดเหนือกว่าสิ่งใด. คนก็เป็นอย่างนี้, สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนี้, ต้นไม้ต้นไม้ไต่ก็เป็นอย่างนี้; เมื่อไม่ได้ศึกษามันก็ไม่ทราบได้ ว่าต้นไม้ก็มีความรู้สึกอย่างนั้น, พยายามเพื่อให้เกิดการสืบพันธุ์ ที่ทำเองไม่ได้ ก็ต้องการให้ธรรมชาติช่วย ให้มด แมลง มาช่วยผสมเกสรเคล้าเกสร, หรือให้กระแสน้ำพาเกสรตัวผู้ไหลไปหาเกสรตัวเมียที่อยู่ข้างล่างของน้ำที่น้ำพาไหลไป อย่างนี้ก็มีหลายอย่าง. สำนวนในเรื่องของต้นไม้ของพืชมีพืชที่สืบพันธุ์โดยน้ำเป็นผู้พาเกสรไปหาให้พบกัน อย่างนี้มันก็มี, แล้วมันก็แสดงอาการออกมารับ ดักรับ คอยรับ ในฝ่ายเกสรตัวเมีย, แล้วเกสรตัวผู้ก็มีโอกาสสืบพันธุ์ได้ง่าย ฉะนั้นจึงเกิดเป็นผลไม่ขึ้นมา เพื่อการไม่สูญพันธุ์.

ต้นไม้แท้ ๆ นี้ มันก็ยังมีความต้องการจะสืบพันธุ์ แต่มันจะรู้สึกมีรสอร่อยอย่างยิ่งในขณะนั้นหรือไม่ นี่ยังพิสูจน์ไม่ได้ ถ้ายอมเชื่อเครื่องมืออย่างที่ว่านั้น ที่ว่าพิสูจน์ว่าต้นไม้มีความรู้สึกแล้วมันก็เชื่อได้, แต่สำหรับสัตว์เดรัจฉานเห็นได้ชัด **พอใจยินดีอย่างยิ่งในกิจกรรมเบื้องต้นของการสืบพันธุ์** คือกามารมณ์, แล้วก็อุทิศสำหรับขนขวายตัวตายไม่คิดเพื่อได้ทำอย่างนั้น แล้วมันก็มีสืบพันธุ์ ตามอำนาจของสัญญาตญาณ. มันบังคับตัวมันเองไม่ได้ มีความเป็นอิสระหรือจะคิดจะนึกเอาได้อย่างไร. แต่สัญญาตญาณมันบังคับให้รู้สึกอย่างนั้น แล้วมันก็ต้องทำอย่างนั้น จึงมีปัญหาเกี่ยวกับกามารมณ์ทางเพศมหาศาล.

อย่างในบาลีก็อุตสาห์ กล่าวไว้ด้วยมากมายหลายสิบชนิด เพราะหวมกามารมณ์, เพราะแย่งชิงกามารมณ์นี้, ทำให้คนต่อคนทะเลาะวิวาทฆ่ากันตาย, ทำให้พี่กับน้องทะเลาะวิวาทฆ่ากันตาย, ทำให้เพื่อทะเลาะวิวาทกับเพื่อฆ่ากันตาย, แถมอุตริมีบางแห่งว่า พ่อกับลูกฆ่ากันตายเพราะเหตุแห่งกามารมณ์. นี่หาดูยาก แต่มันก็เชื่อได้ว่าเป็นไปได้ถ้ามันโง่มันหลงถึงขนาดหลงใหลขนาดนั้น, แล้วก็เป็นเหตุให้รบราฆ่าฟันเกิดสงครามเกิดมหาสงครามขึ้นก็ได้ เพราะมีมูลเหตุมาจากกามารมณ์.

เอาละ, เป็นอันว่าสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์นี้มีความร้ายกาจกลับซับซ้อนหลายชั้นหลายแขนง, แล้วมันก็มีสิ่งที่เรียกว่ากามารมณ์เป็นเครื่องล่อ, เป็นค่าจ้าง เป็นเครื่องบังคับให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์.

อาตมาก็ได้ยกตัวอย่างมา ๕ ชนิดแล้ว คิดจะหยุดแล้ว มันเหนื่อยแล้ว ว่ากินอาหาร มันก็เกิดปัญหาเกี่ยวกับกินอาหารมากมาย, มีความกลัว ก็มีปัญหเกี่ยวกับความกลัวมากมาย, มีการต่อสู้มันก็มีปัญหาเนื่องด้วยการต่อสู้มากมาย, มีการรักตนยังมีปัญหามากมาย มีการสืบพันธุ์ก็ยังมีปัญหามากมาย. ยังมีอีกห้าหัวข้อ เอาไว้พูดกันวันหลัง เดี่ยวมันจะมากไปทั้งผู้ฟังและมากไปทั้งผู้พูด เพราะว่าเหนื่อยแล้ว.

ขอให้เขาไปคิดนึกดูพลางเถิดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ที่เรามาพูดกันเรื่องของสัญชาตญาณ; ถ้ารู้เรื่องสัญชาตญาณดีจะรู้เรื่องกิเลสดี ขอยืนยันอย่างนี้, ขอต่อรองอย่างนี้ ว่าถ้ารู้เรื่องสัญชาตญาณดีจะรู้เรื่องกิเลสดี, แล้วจะพูดเรื่องละกิเลสกันทีหลัง. ฉะนั้นก็ขอให้สนใจสังเกตศึกษา อยู่ตามปกติเป็นประจำ ให้รู้เรื่องสัญชาต-

ญาณ คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เอง โดยที่ธรรมชาติมันไม่มาไว้ในสิ่งที่มีชีวิต, เรียกว่าญาณของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นได้เอง ไม่ต้องมีใครสอน, เอาละ, ขอฝากไว้ให้เขาไปสังเกตคิดนี้ดูพลางก่อน, แล้วก็จะได้อะไรพูดกันที่ละขั้นตอนจนกว่าจะจบเรื่องนี้.

ในวันนี้ก็ต้องขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพราะมันรู้สึกเหนื่อย ขอเปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าได้สวดบทพระธรรมคณสาธยาย เพื่อส่งเสริมกำลังใจในการที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมสืบต่อไปในบัดนี้.

ธรรมะกับสัญญาตญาณ

-๓-

๑๘ มกราคม ๒๕๒๙

โครงสร้างของสัญญาตญาณ. (ต่อ)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๓ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายในชุด ธรรมะกับสัญญาตญาณ ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะครั้งนี้ว่า โครงสร้างของสัญญาตญาณ (ต่อ) เพราะว่าครั้งที่แล้วมาบรรยายไม่จบ, บรรยายได้เพียงครึ่งเดียว.

[ปรารภ และทบทวน]

แต่ก่อนอื่นก็อยากจะทำความเข้าใจเป็นพิเศษในวันนี้ เพราะว่ามีครูบาอาจารย์มากหน้าหลายตามาร่วมฟังด้วย, ไม่ได้เคยฟังครั้งก่อนๆ จึงต้องกล่าวทำความเข้าใจการทบทวน ตามสมควรแก่เรื่องนั้นๆ, ยิ่งกว่านั้นก็อยากจะบอกเป็นการล่วงหน้าแห่งเรื่องนี้เป็นพิเศษว่า เรื่องสัญญาตญาณนั้นเป็นคำที่ยังแปลกหู มีชื่ออยู่ในวิทยา-

ศาสตร์ส่วนชีววิทยา, คนทั่วไปแม้แต่ครูผู้สอนวิชานี้ ก็เข้าใจว่ายังไม่รู้จักมันดี ในข้อที่ว่า มันเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ๆ นั้นอย่างไร.

สิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณเกี่ยวกับธรรมะอย่างยิ่ง; เพราะว่าถ้าชีวิตนี้ ปล่องไปตามอำนาจสัญญาตญาณ มันก็ไม่แปลกจากสัตว์เท่าใดนัก, ต่อเมื่อมีธรรมะเข้ามา ควบคุมสัญญาตญาณ หรือใช้กำลังของสัญญาตญาณให้เป็นประโยชน์ โดยเปลี่ยนกระแสเลวร้ายนั้นให้ไปสู่ความถูกต้อง มันก็ยังมีประโยชน์. แต่ในที่สุด ถ้าเป็นพระอรหันต์ ก็จะสามารถตัดกระแสอำนาจกำลังแห่งสัญญาตญาณได้, ไม่มีปัญหาเรื่องจะต้อง ควบคุม หรือจะต้องเปลี่ยนกระแสของมันอีกต่อไป.

โดยสรุปสิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณนั้น คือความรู้ที่เกิดเองเกิดได้เอง; ญาณ แปลว่า ความรู้, สัญชาตแปลว่าเกิดเอง, ความรู้ที่เกิดได้เองของสิ่งที่มีชีวิต จนจะ กล่าวได้ว่า เมื่อมีชีวิตก็มีสัญญาตญาณ. ถ้าเชื่อพระเจ้ายกกว่าพระเจ้าใส่มา, ถ้าเชื่อ ธรรมชาติก็ว่า ธรรมชาติใส่มาในสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ให้มันมีสัญญาตญาณ, มันจึงเป็น ความรู้สึกที่เหนียวแน่นรุนแรง อยู่ในตัวสิ่งที่เรียกว่าชีวิต คือเราคิดนึกอะไรได้ เอง, รู้สึกได้เอง รู้ได้เอง; เช่นเรื่องการต้องการอาหาร, การสืบพันธุ์, การป้องกันตัว, อะไรเหล่านี้มันเกิดขึ้นได้เอง, ที่เป็นฝ่ายจิตใจมันก็เกิดได้เอง. พอถูกใจขึ้นมาก็พอใจ ไม่ ถูกใจก็ไม่พอใจ แสดงบทบาทอาละวาดออกมา, รู้จักเกิดกิเลสตัณหาอุปาทานโดยตัว เอง ไม่ต้องมีใครมาสอน; เพราะมันมีเชื้อของมันมาในจิตใจ, ยิ่งได้ประกอบ การแวดล้อมภายนอกเพิ่มเข้าไปอีก มันก็มีแรงมาก. ดังนั้นมันจึงได้เปรียบ ในฝ่ายที่จะทำ ไปตามสัญญาตญาณ, เราจึงควบคุมความรู้สึกอันนี้ไม่ค่อยจะได้, แล้วก็ผลมันก็เกิดขึ้น เป็นความร้ายในภายใน คือต้องมีความทุกข์ไปตามสิ่งที่มากระทบ : ต้องเกิดความรัก เป็นปัญหาเกี่ยวกับความรัก, ต้องเกิดความโกรธ เป็นปัญหาเกี่ยวกับความโกรธ, ต้องเกิด ความเกลียดเป็นปัญหาเกี่ยวกับความเกลียด, ต้องเกิดความกลัว เป็นปัญหาเกี่ยวกับความ

กลัว, ต้องเกิดความอิจฉาริษยา. นี่ขอให้ดูให้ดีว่า ใครมาสอนให้เด็ก ๆ รู้จักอิจฉาริษยา มันเป็นเรื่องของสัญชาตญาณ ก็มีปัญหามากมายเกี่ยวกับการอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน. ต้องวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ ในสิ่งที่ตัวรักตัวพอใจหรืออะไรก็ตาม ซึ่งตัวยาก ความอาลัยอาวรณ์ กระทั่งว่ามันมีอะไรอีกมากมายที่มันเกิดได้เองภายในจิตใจ, แล้วมันก็ให้เกิดปัญหา คือ ความทุกข์ทรมานแก่บุคคลนั้น ทั้งนี้, นี่สัญชาตญาณ.

ที่นี้ที่มันเกี่ยวกับผู้อื่น มันก็ทำไม่ถูกไม่ควรกับผู้อื่น, เปียดเบียนผู้อื่น อะไรไปตามเรื่องตามราว. อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ ความคิดเปียดเบียนผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น อะไรผู้อื่นนี้มันก็เกิดได้ง่าย นี่ทั้งหมดนี้เรียกว่าฝ่ายจิตใจ.

ที่เป็นฝ่ายวัตถุหรือทางการเคลื่อนไหวทางกายทางวาจา นี่ มันก็พูดเป็น ทำเป็นขึ้นมา โดยอำนาจของสัญชาตญาณ; แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน เมื่อกล่าวในแง่ของวัตถุ ทางฝ่ายวัตถุ ฝ่ายกายเห็นได้ว่า สัตว์เดรัจฉานมีอะไรเป็นไปตามสัญชาตญาณมากมาย. ทำไม่ลูกแม่มดจึงชักใยเป็น ทั้งที่แม่แม่มดไม่ได้สอนเลย, หรือว่า นกกระจาบมันก็ทำรังแบบนกกระจาบ ที่น้ำอัสจรรย์ มีรูมีห้องมีหับ, บางชนิดในต่างประเทศ น้ำอัสจรรย์กว่านกกระจาบในเมืองไทยเสียอีก, หรือแมลงผึ้งทำรังได้อย่างชนิดที่มนุษย์ทำไม่ได้ ไม่มีใครสอนให้มัน มันก็ทำได้, แม้ที่สุดอย่างต่ำอย่างง่ายที่สุด พวกเปี้ยวพวกงูก็รู้จัก ขุดรูโดยไม่ต้องมีใครมาสอน, ไม่ได้เห็นตัวอย่าง หรือแม่ของมันพ่อของมันไม่ได้สอน, กระทั่งสัตว์เล็กสัตว์น้อย ก็รู้จักทำหน้าที่ทุกอย่างตามที่มันจะต้องทำ โดยอำนาจของสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ. มองในส่วนดีก็มีมาก, มองในส่วนร้ายเมื่อควบคุมไม่อยู่แล้ว สัญชาตญาณบางอย่างก็เป็นพิษเป็นภัยเป็นโทษมหาศาล. เรื่องที่ฆ่ากันตายอยู่ทั่วไปในเวลานี้ มันมาจากสัญชาตญาณอย่างสัตว์ชนิดหนึ่ง คือเห็นแก่ตน เห็นแก่ประโยชน์ของตน.

ขอภัยบันทึกเล่าเรื่องจริงไว้สักเรื่องหนึ่ง พระที่เป็นพระที่พอจะเชื่อถือได้ เขาไปอบรมครูในที่แห่งหนึ่งอย่าออกชื่อเลย พอถึงคราวที่ครูหัวหน้าประธานจะขึ้นบรรยายสรุปหรือบรรยายรวบยอดอะไรทำนองนั้น ครูคนนั้นที่เป็นหัวหน้าก็เตือนเพื่อครูทั้งหลายว่า อย่าไปหลงเชื่อที่เขาหลอกลวงเรา ว่าครูเป็นปูชนียบุคคล. อาตมาขอรับคำค้านด้วยคน เพราะว่าได้พูดว่าครูเป็นปูชนียบุคคลนี้มาไม่รู้กี่สิบกี่ร้อยครั้งแล้ว คนอื่นก็พูด. ครูคนนั้นเขาก็ว่า เพื่อนครูทั้งหลายอย่าได้เชื่อคำยกยอปอปั้นเราว่าเป็นปูชนียบุคคล, เราจะเป็นกรรมกรผู้สอนหนังสือหาเลี้ยงชีพ, เราจะต้องต่อสู้ ต่อสู้ให้ได้มาซึ่งประโยชน์ที่เราต้องการ. นี่คุณคิดดูเถอะ ว่าทำไมเขาจึงถึงกับฟังคำนี้ไม่ถูกต้อง ว่าครูเป็นปูชนียบุคคล ทำงานให้แก่มนุษย์มีค่าสูงสุดยิ่งกว่าเงินเดือนที่ได้รับหลายเท่าตัว, ถึงกับเขาจัดเป็นปูชนียบุคคลมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์โน้น ก่อนพุทธกาลโน้น. นี่เดี๋ยวนี้ก็มีบุคคลชั้นครูบางคนไม่ยอมรับคำกล่าวอันนี้ ว่าปูชนียบุคคล ขอยืนยันเป็นลูกจ้าง ผู้รับจ้างสอนหนังสือ, ขอต่อสู้ให้สุดเหวี่ยง เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุดเท่าที่เราจะได้รับ, ไม่ต้องคำนึงถึงว่าครูเป็นปูชนียบุคคล.

อาตมาเคยบอกว่า ครูนั้นเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ ตามความหมายของคำว่าครู ให้สัตว์ออกมาเสียจากคอกจากถ้ำอันมืดบอด สกปรกเร่าร้อนทรมาน ออกมาสู่ที่โล่งที่แจ้งที่เป็นอิสระเสีย, เรียกว่า เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ, หรือเป็นผู้นำทางวิญญาณ. อันนี้เขากล่าวตามที่สอนหรือรู้กันอยู่ในอินเดีย โดยนักศึกษาที่ค้นหาความหมายของศัพท์ของคำว่าครูนี้.

อาตมายังเสริมต่อไปอีกว่า **ครูเป็นผู้สร้างโลก**, เป็นผู้สร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก ๆ โลกในอนาคตมันจะเป็นอย่างไร มันก็แล้วแต่ว่าคนในโลกมันจะเป็นอย่างไร. **ที่นี้คนในโลกจะเป็นอย่างไร มันก็แล้วแต่ว่าได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างไร.** ถ้าครูอบรมเด็กดีหมด โลกนี้ก็เป็นโลกที่ดีเลิศ, นี่เรียกว่าครูเป็นผู้สร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก ๆ

มันเป็นเกียรติยศ หรือว่าอะไรยิ่งขึ้นไปอีก. แต่ผู้ที่มองเห็นแต่โดยทางวัตถุ อย่างครุคนที่ว่ามาแล้วนั้น คงจะไม่ยอมรับอีกตามเคย ว่าครุเป็นผู้สร้างโลก, แม้แต่กับเด็ก ๆ อาตมาก็ยังพูดกับเขาเด็ก ๆ เวลาเขามาหา ว่าเขาเป็นผู้สร้างโลก เพราะว่าต่อไปโลกในอนาคตมันจะดีจะเลวมันก็แล้วแต่พวกเธอ. จะฟังถูกหรือไม่ก็สุดแท้, แต่นั่นมันเป็นเด็ก ๆ. แต่ถ้าสำหรับครุก็น่าจะฟังถูก จะได้มีส่วนเป็นผู้สร้างโลก.

อีกทีหนึ่งมันก็น่าจะคิดว่า แม้เราจะทำหน้าที่เป็นปุชณียบุคคล หรือเป็นผู้สร้างโลก หรืออะไรก็ตามเถอะ ประโยชน์ที่จะได้รับมันไม่ไปไหนเสีย, มันไม่ได้ไปไหนเสีย เพราะว่าทำตามระเบียบตามหน้าที่มีเงินเดือนมีประโยชน์อะไรที่ต้องได้รับอยู่แล้ว มันไม่ไปไหนเสีย. ทีนี้ประโยชน์ทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณอันลึกละเอียดนั้น มันก็มีอยู่อีกส่วนหนึ่ง, จะไปตั้งข้อรังเกียจอะไรกัน; ยิ่งรู้สึกว่าเป็นปุชณียบุคคล หรือเป็นถึงกับผู้สร้างโลกในอนาคตด้วยแล้ว มันก็ยังอึดใจเบิกบานใจแล้วก็ทำงานสนุก, ทำหน้าที่ของตนสนุกอย่างยิ่ง มันก็ส่งเสริมให้ทำสนุก ไม่เป็นทุกข์ไม่ทนทรมาน. ถ้าถือเอาแต่ประโยชน์ที่จะได้รับเงินเดือนแล้ว มันก็หิวเป็นเปรตอยู่ตลอดเวลา, เพราะมันจะเอาเงินไปซื้อหาสิ่งบำรุงบำเรอมันก็ไม่พอ มันก็ไม่พอยู่ทุกวัน ๆ มันก็ทรมานใจอยู่ทุกวัน, มันก็มีความหิวเป็นเหมือนกับเปรตชนิดหนึ่งอยู่ตลอดเวลา, แล้วมันจะดีอะไร. ความคิดชนิดนั้นก็ควรจะเลิกเสีย, ทำงานให้สนุก เป็นสุขเสียเมื่อกำลังทำงาน แล้วเงินมันก็เหลืออยู่, เงินจะเหลือใช้เพราะมันไม่ต้องใช้.

เดี๋ยวนี้ทำงานเหนื่อยเกือบตาย สะสมเงินไว้ แล้วก็ไปซื้อหาความเพลิดเพลินที่หลอกลวง คือการบำเรอที่หลอกลวง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางกาย เทาไร ๆ ก็ไม่พอแกกิเลส, เงินเดือนก็ไม่พอ. นี่บุคคลประเภทนี้จึงหวังชะง้ออย่างยิ่ง เพื่อจะได้เงินอย่างเดียว, เกิดมาก็ไม่ต้องพบกับความสุขที่แท้จริง ถ้ามี

ธรรมะรู้ว่าหน้าที่, หน้าที่ที่ต้องทำคือธรรมะ ให้เราอยู่รอดทั้งเราเองและเพื่อนมนุษย์ของเรา; เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่ก็พอใจ ๆ ๆ ว่าทำถูกต้องแล้ว, ถูกต้องแล้วก็มีความสุข เป็นสุข เป็นสุข เสียตั้งแต่เมื่อกำลังทำงานในห้องเรียน, หรือว่ากำลังถือชอล์คอยู่หน้ากระดานดำนั้นแหละ มีความสุขพอใจอย่างยิ่ง, ไม่มัวพะวงวันที่เงินเดือนจะออกเพราะมันเป็นสุข เป็นสุขอย่างแท้จริง ชนิดที่ไม่ต้องใช้น้ำเงินอยู่เสียแล้ว เงินมันก็เหลือ. พูดได้ง่าย ๆ ว่า **ความสุขที่แท้จริงทำให้เงินเหลือใช้** เหลืออยู่ กองอยู่, **ความสุขที่หลอกลวงซึ่งไม่ใช่ความสุข** มันเป็นเพียงความเพลิดเพลินเท่านั้นที่หลอกลวง จะทำให้เงินไม่พอใช้ เงินเดือนไม่พอใช้ เท่าไรก็ไม่พอใช้. นั่นนะคนที่เขาไปก่อหนี้ก่อสินจนทำคอรัปชั่น จนถูกไล่ออกจนอะไร ก็เพราะไปบูชาความเพลิดเพลินที่หลอกลวง, ซึ่งอันนี้เป็นอุดมคติอย่างยิ่ง ที่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายจะต้องได้ทราบไว้ มันมาจากสัญญาตญาณหลาย ๆ อย่าง.

สำหรับครูที่พูดว่าเราไม่ยอมรับความเป็นปุชณียบุคคลอะไร เราจะต่อสู้เพื่อให้ได้เงินมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มันเป็นสัญญาตญาณเห็นแก่ตน มีตัวตนแล้ว ก็เห็นแก่ตน, แล้วสัญญาตญาณโดยเฉพาะเจาะจง ก็คือสัญญาตญาณแห่งการต้องการให้มีการบำเรอตน, ความรู้สึกต้องการให้มีอะไร ๆ บำเรอตนนั้นมันขึ้นสมอง, แล้วมันก็จึงมองเห็นมุ่งหมายแต่เพียงสิ่งที่จะบำเรอตน, ก็เลยมองไปในแง่ นั้น ก็มีหลักที่จะถืออย่างนั้น. ถ้าว่าไม่เป็นทาสของความรู้สึกแห่งสัญญาตญาณการบำเรอตน มันก็ **ไม่รู้สึกอย่างนั้น**, มันก็ทำงานสนุกไป เงินเดือนก็พอกินพอใช้ หรือเหลือกินเหลือใช้ เพราะมันหาความสุขได้เมื่อทำงาน.

นี่เป็นเคล็ดลับอันหนึ่ง ขอฝากไว้แก่ท่านทั้งหลายทุกคนว่า ถ้ารู้สึกพอใจในเมื่อทำงานเสียแล้ว มันก็ไม่ไปต้องการความสุขอะไรอีก; เพราะความสุขที่แท้จริงทางธรรมะนี้ มันมีรสเลิศกว่า, มันก็ไม่ต้องไปหาอบายมุขบำรุงบำเรอ,

ไม่ไปหากามารมณ์เรณูที่ไหนกันอีก เงินมันก็เหลือเท่านั้นแหละ, การกินการอยู่ การแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรมันก็จะเป็นการประหยัด, จะเป็นเรื่องมัธยัสถ์ประหยัดได้ตาม ส่วนที่มากที่สุดทีเดียว. **เดี๋ยวนี้มันขยายไปทุกอย่าง** เรื่องกิน เรื่องแต่งตัว เรื่องเป็นอยู่ เรื่องเล่นหัว เรื่องอะไรต่าง ๆ **ทำไปด้วยความโง่ของบุคคล ที่ควบคุมความรู้สึกทาง สัญชาตญาณของตนไม่ได้.**

ที่จะให้จำได้ง่าย ๆ ที่สุด ก็คือให้รู้จักสังเกตสิ่งที่มันเป็นปัญหาอยู่จริง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **ปัญหาทางจิตใจ**; เมื่อเราต้องต่อสู้กับความรู้สึก ชนิดที่มัน **เผา ลนจิตใจ** จะขอยกตัวอย่างจำกันไว้ง่าย ๆ สักจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ทั้งหมดนะ ว่าความรัก อย่างหนึ่ง **ความโกรธ** อย่างหนึ่ง **ความเกลียด** อย่างหนึ่ง **ความกลัว** อย่างหนึ่ง **ความ อิจฉาริษยา** อย่างหนึ่ง **ความวิตกกังวล** **อหังการ** อย่างหนึ่ง **ความหึง** **ความหวง** อะไรต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นมาแล้วเป็นอย่างไร ? ขอให้ไปสังเกตจุดตั้งต้นการศึกษา- ธรรมะ ก.ข.ก.กา สำหรับการศึกษาธรรมะตั้งต้นที่จะนี้ คือตัวความทุกข์ที่มีอยู่จริง ในภายใน รู้จักเสียก่อน; ถ้าเราไม่รู้จักเราก็บูชาสิ่งเหล่านี้, บูชาสิ่งเหล่านี้ บูชาสิ่งที่ แสนจะสกปรก แสนจะน่ารังเกียจนี้: **ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอะไรต่าง ๆ** มันบูชาด้วยความโง่, แล้วมันก็**ทำความชั่วความไม่ดี** อย่างมันมีออกไป ที่เดียว **ด้วยความรู้สึกของสัญชาตญาณ**; เช่นมันจะเอาความเก่งทางการฆ่าคนขึ้นมา, มันจะเอาอย่างเสียอย่างอะไรก็ไม่มี.

แล้วที่น้อยไปกว่านั้นอีก ที่เล็กไปกว่านั้นอีก **ที่จะต้องรู้จัก** คือสิ่งที่เรียกว่า **นิรณทังห้า**; เข้าใจว่าคงเคยบวชพระเคยอ่านผ่านนักธรรมมาแล้ว แต่ว่าจะไม่สนใจ เท่านั้นแหละ, กลัวว่าจะไม่สนใจเรื่องที่มันสำคัญที่สุด, **นิรณทังห้า** คือ **กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ วิจิกิฉา** ห้าประการนี้ **เกิดขึ้นมารบกวณ จิตใจได้** โดยไม่ต้องมีภายนอกมาช่วยยุก็ไม่ได้, มันเกิดได้เองภายใน.

กามฉันทะเป็นความรู้สึกครุ่นไปในทางเพศ ครอบงอมอยู่ จิตใจไม่ปกติ, จะเขียนหนังสือก็ไม่สนุก, จะอ่านหนังสือก็ไม่สนุก, จะทำอะไรก็ไม่สนุก ถ้าความรู้สึกทางเพศเกิดขึ้นครอบงอมในจิต.

พยายามคือไม่ชอบนั้นไม่ชอบนี้ อิดหนาระอาใจนั้นนี่ จนกระทั่งโกรธ ไม่รู้ว่าโกรธอะไรก็มี คือว่ามีความหงุดหงิด ๆ, พอเกิดขึ้นในใจแล้ว คนนั้นมันก็หมดความสุข.

ถึงมีระความที่จิตแพบพุบตกต่ำละเหี่ยวละห้อยมีนชาง่วงงุน ง่วงนอนนี้ด้วย. จิตแพบเกิดขึ้นแล้วเป็นอย่างไร เกิดขึ้นแล้วเป็นอย่างไร อย่าเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย.

และอีกทางหนึ่งก็ตรงกันข้าม คือ อุทธัจจะกุกกุกจะ มันฟูพองโป่ง ๆ ขึ้น ฟุ้งซ่านจนไม่รู้จะจดกันที่ตรงไหน, มันฟุ้งซ่านมันพรวดไปหมดมันรำคาญ.

ที่นี้อันสุดท้ายวิจิกิจฉา ความรู้สึกไม่แน่ใจในสิ่งที่มี ที่ได้ ที่กระทำ ที่อะไรทุกอย่าง, กระทั่งไม่แน่ใจในชีวิต ในสุขภาพ ในอะไรต่าง ๆ, มันไม่แน่ใจมันสะดุ้งหวาดเสียว, พาลไม่แน่ใจไปถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ว่าจะเป็นสิ่งที่พึงได้จริงหรือไม่, มันไปเตลิดไปโน่น.

นิรวณฺเฬนั้ครอบงอมความปกติของจิต จนจิตไม่เยือกเย็น จิตไม่มีความสุข แล้วใครไม่สนใจ ๆ ปล่อยให้มันมีอยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ไม่สนใจที่เฝ้าออก, แม้นิรวณฺเฬนั้ก็เหมือนกันแหละ มันเป็นปฏิริยามาจากสัจชาตญาณด้วยเหมือนกัน.

ถ้าควบคุมสัญชาตญาณได้มากเท่าไร สิ่งที่เราเรียกว่านิรณก็จะมีเกิดน้อย, สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลสหรืออุปกิเลสโดยตรงก็จะมีเกิดน้อย, แล้วจิตนี้ก็จะมีความเป็นอิสระ หรือความเป็นปกติแก่ตัวมากขึ้น คือโปร่ง สบาย เยือกเย็น สดใส แซ่มนั่น ว่องไว ก็ สบายนั้น เป็นความสุข แล้วจะทำงานอะไรก็ทำได้ดี. จิตที่ปกติเป็นอิสระไม่ถูกรบกวน จากสิ่งเหล่านี้ ก็ทำงานได้ดี, ทำประโยชน์ได้มาก, ที่เกี่ยวกับผู้อื่นก็ทำประโยชน์ได้ มาก ก็เลยเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ได้มากที่สุด ในการที่เกิดมาชั่วชาติหนึ่งชีวิตหนึ่งนี้.

หวังว่าจะเป็นທີ່ประสงค์ของเราทุกคนที่ว่า จะให้ชีวิตที่เกิดมาชาติ หนึ่งนี้เต็มไปด้วยประโยชน์, ไม่ใช่เพียงแต่จะได้เห็นแก่ปากแก้ท้องความสนุกสนาน เอร์็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง อย่างที่ครูคนนั้นพูด. ครูคนนั้นพูดก็พูดตามความรู้สึกของเขา จริงเหมือนกันแหละ, เราก็เชื่อว่าเขาพูดจริง, และเขารู้สึกอย่างนั้นจริง. ครูอย่างนี้ จะเป็นครูได้อย่างไร เพราะรู้สึกว่าเป็นเพียงลูกจ้างสอนหนังสือให้ได้รับ ประโยชน์ให้มากที่สุด, ก็เป็นลูกจ้างสอนหนังสือ, มันก็ไม่ใช่ครู มีอะไรโอกาสที่จะ รวยก็รวยเท่านั้นแหละ; เพราะฉะนั้นคงจะเล่นหอยสามตัวอยู่จนเงินเดือนหมดนั่นแหละ; นี่มันก็เป็นเรื่องที่น่าคิด. สัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว ต้องการให้มีความเอร์็ด อร่อย บำรุงบำเรอจิตใจของตัว มุ่งแต่เท่านั้น, มันก็ไม่ใช่ปฐนียบุคคลได้จริง เหมือนกัน.

ทีนี้ที่จะต้องมองกันอีกนิดหนึ่ง ก็ว่า อาชีพครูนี้มันประเสริฐ มันไม่ใช่ อาชีพกรรมกรซึ่งขายแรงงานกิน, แลกกันไปแลกกันมาตามประโยชน์ที่เกิดขึ้น. ครู นี้เป็นอาชีพได้ เรียกว่าอาชีพก็ได้ แต่ไม่ใช่อาชีพอย่างกรรมกรขายแรงงานกิน, แต่ เป็นอาชีพที่ทำได้บุญด้วย. อาชีพที่ทำอาชีพแล้วได้บุญไปด้วย นี่มีไม่กี่อาชีพ ดอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพครูนี้ ทำอาชีพไปด้วยได้ ทำบุญทำกุศลพร้อมกันไป ในตัวได้, คือมีโอกาสที่จะมีเมตตากรุณา อบรมสั่งสอนยุวชนนี้ให้เป็นมนุษย์

ที่ดีในอนาคต, สร้างสันติสุขสันติภาพไว้ในโลกนี้, มันก็ได้บุญด้วย มันอยู่ที่เหตุการณ์ด้วยเหมือนกัน; ถ้าเป็นครูก็ทำได้, แต่ถ้าเป็นกรรมกรขายแรงงานโดยตรง มันไม่มีโอกาสที่จะทำบุญพร้อมกันไปอย่างนี้ได้. ฉะนั้นครูคนนั้นก็พูดผิดเสียแล้ว เป็นกรรมกรรับจ้างสอนหนังสือ มันไม่ใช่ครู; เพราะฉะนั้นเขาก็ไม่ควรจะเรียกตัวเองว่าครู. ถ้าครูต้องเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพด้วยทำบุญไปพลางด้วย, ถ้ามันมีส่วนที่ทำให้ผู้อื่นมีความสุขเพิ่มขึ้นมากกว่าเงินเดือนที่ได้รับ แล้วก็ต้องเรียกว่าทำบุญด้วยเป็นผู้ได้บุญด้วย.

เช่นผู้พิพากษา, อาชีพผู้พิพากษาที่สุจริต ทำไปอย่างสุจริตนี้ก็มีส่วนที่ได้บุญด้วย. เอ้า, ต่อให้เป็นทนายความซึ่งเป็นอาชีพที่ใคร ๆ ก็รังเกียจ ถ้าเขาเป็นทนายความที่ดี เป็นทนายความที่ดี ที่รักษาความเป็นธรรม ช่วยเหลืออย่างเป็นธรรม ให้ผู้ที่เดือดร้อนทุกข์ยากได้มีโอกาสได้รับความเป็นธรรม. อาชีพทนายความนั้นก็ยังเป็นอาชีพที่มีส่วนจะได้บุญด้วย; ฉะนั้นขอให้นึกถึงส่วนดีส่วนหนึ่งของอาชีพทั้งหลาย ว่าถ้ามันมีอยู่ก็เรียกว่าเป็นอาชีพที่ได้บุญด้วย. เดียวนี้อาชีพทนายความนี้ถูกประณามเอาเสียเลย, ไม่มีใครยอมเชื่อว่าจะทำอย่างสุจริต; ถ้าทำอย่างสุจริต มันก็เป็นอาชีพที่ต่อสู้เพื่อคนยากลำบาก คนที่ไม่มีทรัพย์สมบัติ ไม่มีอะไรจะต่อสู้ ช่วยเข้าไปต่อสู้ให้ก็ได้บุญ. ไปนึกเอาเองเถอะถ้าอาชีพอะไรทำไปแล้วมันเป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ มากไปกว่าเงินหรือเงินเดือนที่เราได้รับตอบแทนแล้ว ก็เรียกว่ามันเป็นอาชีพที่ได้บุญด้วย; ไม่ต้องพูดถึงอาชีพของพระอรหันต์หรือของภิกษุในพุทธศาสนา, ถ้าตั้งใจทำไปด้วยดี มันก็เป็นอาชีพที่ทำบุญกุศล สร้างบุญกุศลให้แก่ทุกคนในโลก เรียกว่าอาชีพของพระพุทธเจ้า.

เอาละ, เป็นอันว่า เราสรุปความไปที่ว่า สัตยาตญาณเป็นตัวบงการอยู่ในภายในของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ถ้ามีชีวิตต้องมีสัตยาตญาณ เพราะมันเป็นของคู่กันมากับชีวิต จะเรียกว่าธรรมชาติให้มาหรือพระเจ้าให้มากที่สุดแต่เถอะ ไม่ต้องสนใจก็ได้.

แต่ดูว่าที่มันกำลังมีอยู่จริง เป็นอยู่จริงในชีวิตนั้น มันมีสิ่งนี้ละ, แล้วมันคอยบงการชักนำไปตามแบบนั้น; ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องควบคุมให้ถูกต้อง. อะไรจะมาควบคุมมันให้ถูกต้อง มันก็คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ, ธรรมะนั้นเอง, **ระบบธรรมะทั้งหมดที่เรียกว่าหน้าที่นั้นแหละ** เมื่อมองดูในแง่หนึ่งก็จะเห็นว่า **มันเป็นระบบควบคุมความผิดพลาดในชีวิต**, ไม่ให้มีความผิดพลาด ให้มีแต่ความถูกต้อง. ดังนั้น **ธรรมะ ๆ** เมื่อกระจายออกมาเป็นเรื่อง ๆ แล้ว **แต่จะเรื่องควบคุมสัญชาตญาณ**, โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญชาตญาณอันใหญ่หลวงที่สุด **คือตัวตนตัวกู-ของกู**. สัญชาตญาณแห่งการมีตัวกู-ของกูนี้ ธรรมะมุ่งหมายจะควบคุมก่อนทั้งหมด; ถ้าควบคุมได้คือเพิกถอนได้สิ้นเชิง ก็เป็นพระอรหันต์, ถ้าไม่ถอนได้สิ้นเชิง แต่ควบคุมไว้ได้ก็ยังเป็นพระอริยเจ้าที่รอง ๆ ลงมา กระทั่งเป็นคนดีกัลยาณชนอะไรได้ตามเหตุการณ์.

ทำไมเราจึงเลิกสูบบุหรี่ไม่ได้ เลิกยาเสพติดไม่ได้ ? **เพราะเราไม่สามารถจะควบคุมสัญชาตญาณแห่งการต้องการให้มีอะไรบำเรอตน บำเรอตน, สัญชาตญาณแห่งการต้องการให้มีอะไรคอยบำเรอตน** ให้เกิดความเพลิดเพลินนั้นแหละ **ถ้ามันไม่ถูกเรื่อง มันก็ต้องผิดเรื่อง คือมีความทุกข์**. เมื่อได้รับสิ่งเสพติดทางวัตถุก็ดี ทางจิตใจก็ดี จิตมันได้รับการบำเรอ มันตรงกับความต้องการของสัญชาตญาณ; ถ้าเราควบคุมสัญชาตญาณเหล่านี้ไม่ได้ เราก็ทิ้งบุหรี่ยังไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น. **ขอให้สนใจเรื่องสัญชาตญาณ** ซึ่งอาตมาได้บรรยายมาแล้ว ๒ ครั้ง. นี่ครูอาจารย์เหล่านี้เพิ่งมาวันนี้ ก็คงจะไม่รู้เรื่องในการที่จะพูดต่อไปเป็นครั้งที่ ๓ เสียเลย จึงขอโอกาสทบทวนเรื่อง ๒ ครั้งที่ผ่านมาแล้ว. ให้เป็นที่เข้าใจตามสมควร, และขอเน้นหนักให้มองเห็นให้ชัดลงไปในเรื่องที่ว่า **เรากำลังตกอยู่ภายใต้อำนาจของสัญชาตญาณ, และเราก็กำลังได้รับโทษจากความผิดพลาดอันนี้ คือเราจะต้องต่อสู้** จะต้องทนทรมาน ด้วยการแก้ปัญหาเรื่องความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความ

วิตกังวล ความอาลยอวรณ์ ความหึงความหวงเป็นต้น, จากจุดน้อย ๆ นั้นกลายเป็นเรื่องใหญ่ เป็นถึงเรื่องฆ่ากันตาย, หรือมากกว่าฆ่ากันตาย ทำให้ประเทศชาติล่มจม.

นี่ขอให้รู้ว่ามันมีอยู่จริงเกินกว่าจริง แล้วมันก็ให้โทษอย่างแท้จริง ยิ่งกว่าจริง, ถ้าเราบังคับไม่ได้ เราก็ไม่ดีไปกว่าสัตว์. ตามคำกล่าวแต่โบราณ, โบราณก่อนพุทธกาลว่า ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว คนก็ไม่ดีกว่าสัตว์ ไม่แปลกไปจากสัตว์ คือทำไปตามสัญญาตญาณเหมือนกัน; เรื่องกินอาหาร เรื่องขี้ขลาดหนีภัย เรื่องเมถุนธรรม เรื่องการหาความสุขจากการนอนการพักผ่อนอะไรนี้ เป็นของเท่ากันเสมอกันระหว่างคนกับสัตว์, ธรรมะเท่านั้นที่ทำให้คนผิดแปลกแตกต่างจากสัตว์ ก็คือมันควบคุมสัญญาตญาณได้.

[เริ่มบรรยายครั้งนี้.]

เอาละ, เป็นอันว่าเรื่องทบทวนครั้งที่แล้วมาก็พอเป็นที่. ต่อไปนี้ก็จะได้บรรยายต่อจากสองครั้งที่แล้วมา, ได้พูดค้างไว้ถึงสัญญาตญาณ ๑๐ ประการ. แล้วพูดไปได้เพียง ๕ ประการ, จะพูด ๕ ประการที่ต่อท้ายจากนั้น.

สิ่งมีชีวิต มีสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตนเป็นแม่บท

ทบทวนแต่หัวข้ออีกทีหนึ่งว่า สัญญาตญาณแม่บทแห่งสัญญาตญาณทั้งหลาย ก็คือ สัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน, รู้สึกเป็นตัวตน เรียกภาษาวิทยาศาสตร์สากลว่า *egoism*. *ego* นี้ก็ความหมายว่า เป็นศูนย์กลาง เป็นตัวตนที่เป็นศูนย์กลาง, *ism* คือ ผู้ที่ถือลัทธิว่ามีตัวตนเป็นจุดศูนย์กลาง, ก็มีความเห็นแก่ตนลิ. นี่สัญญาตญาณแม่บท. ขอให้ไปสังเกตดู สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต่อไปเลยไปถึงต้นไม้ด้วย, ถ้าศึกษาอย่างละเอียด

จะพบลงไปถึงแผ่นดินไฉนนั้นก็สัญชาตญาณแห่งตัวตน คือจะมีตัวตนอยู่ไม่ยอมตาย. นี่
สัญชาตญาณแม่บทสัญชาตญาณแห่งตัวตน ตรงกับชื่อของกิเลสในพุทธศาสนา
 ว่า อัสมิมานะแปลว่า **ความรู้สึกสำคัญมั่นหมายว่า เรามีอยู่ ฉันมีอยู่, อัสมิมานะ**
คือมีตัวตนอยู่.

ที่นี้สัญชาตญาณตัวที่เป็นแม่บทนี้มันก็คลอดสัญชาตญาณลูกน้อง
 ออกมาเยอะแยะ ซึ่งดูเหมือนในหนังสือเรื่องชีววิทยาของเมืองนอกของสากล เขาไม่ได้
 แยกอย่างนี้, เขาแยกเป็นอย่าง ๆ ๆ ไปเลย. อาตมามาสังเกตเอาเองตามหลักธรรมะ
 ในพุทธศาสนา ขอล่าวอย่างนี้ ว่ามีสัญชาตญาณแม่บทตัวหนึ่ง, แล้วก็มันแยก
 ออกไปเป็นสัญชาตญาณอีกมากมาย มันก็มีผลเท่ากันแหละ, คือว่าเราประสบกัน
 กับปัญหาอันเกิดมาจากสัญชาตญาณทั้งหลายเท่านั้น. สัญชาตญาณแม่บทคือมี
 ตัวตน มันก็คลอดลูกออกมาเป็น :-

สัญชาตญาณที่ ๑ สัญชาตญาณแห่งการต้องการอาหาร ต้องกิน
 อาหาร, สัญชาตญาณแห่งการหาอาหารมันก็เกิดขึ้น สะสมอาหารอย่างมดปลวกทั้งหลาย.
 อย่างนี้มันก็มีขึ้น ไม่ใช่มีแต่คน, แล้วมันก็ต้องกินอาหาร. มันเนื่องไปถึงว่า มันยัง
 จะต้องถ่ายทอดด้วย มันก็มีความรู้สึกที่แตกแยกออกไป, อยู่ในลักษณะสัญชาตญาณ
 อีกหลายอย่าง; เช่นว่ามันดิตรสอาหาร ทำไมอาหารนี้พอมันถูกปากถูกใจมันน่าติด
 มันติดจนเป็นปัญหาใหญ่ ๆ สำหรับบางคน, แล้วมันก็ตระหนัในสิ่งที่มันชอบ มัน
 จะตระหนัในสิ่งที่มันอยากกิน, มันไม่ยอมให้ผู้อื่นกิน, กิเลสเช่นการหวงอาหาร,
 การหวงจะกินดีอยู่ดีเลยเกิด มันก็เกิดขึ้น เป็นกิเลสชื่อต่าง ๆ : ความไม่สันโดษ
 ในอาหาร ในอะไรเหล่านี้ มันก็เกิดขึ้นเป็นกิเลส; นี่มาจากสัญชาตญาณแห่งการ
 กินอาหาร.

ที่นี้สัตตชาตญาณที่ ๒ สัตตชาตญาณแห่งความกลัว ให้ดูลูกสัตว์เล็ก ๆ ที่พอเกิดมาเช่นแม่ ลูกแมวนี่ มันรู้จักกลัว รู้จักงู รู้จักกลัว รู้จักวิ่งหนี, ลูกไก่ออกมาจากไข่วันที่ ๒ รู้จักวิ่งหนีนะ, พอแม่ให้สัตตชาตญาณว่าอะไรอันตรายมา มันวิ่งหนีเป็นแล้ว, ลูกไก่ที่เกิดมาวันที่ ๒ ลูกไก่ที่นี้จะเป็นไก่ป่านะ มันไม่ต้องมีใครสอน, แม่ก็ไม่มีโอกาสสอน, มันก็มีการหนี แล้วมันก็มีการรู้จักหลบซ่อน มันไปอยู่ใต้ใบไม้แห้ง ๆ เด็กที่มันไปหาลูกไก่มันเหยียบตายเปล่าไม่เห็นเลย มันอยู่ใต้ใบไม้แห้ง มันรู้จักหลบซ่อน, มันก็รู้จักหวาดผวารู้จักเตรียมพร้อม รู้จักกลัวเกินกว่าเหตุ, รู้จักให้กลัวเกินกว่าเหตุด้วยความไม่ เพราะสัตตชาตญาณนั้นมันมีมาก ควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็กลัวเกินกว่าเหตุ.

แล้วก็มีสัตตชาตญาณที่ต้องการจะอยู่กับเพื่อน อยู่กับแม่อยู่กับเพื่อน, แล้วมันก็เกิดสัตตชาตญาณแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๆ ฝูง ๆ. หนังสือชีววิทยาที่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายเรียน เขาอาจจะแยกออกไปเป็นสัตตชาตญาณอันหนึ่งก็ได้ ว่าการอยู่กันเป็นหมู่, อาตมาไม่เห็นด้วย เอามาไว้ที่นี้ดีกว่า มันจะได้ค่อยเข้ามันจะได้ค่อยหัวข้อเข้า, สัตตชาตญาณแห่งความกลัวนั้นแหละ มันทำให้ต้องการจะอยู่กันเป็นหมู่ สัตว์ที่อยู่กันเป็นหมู่แล้วมันหายกลัว; อย่างหมู่ป่านี่ ดูในเรื่องของสัตว์ป่ามันคุมกันเป็นฝูง มันกลัวสุนัขโหด มันบรรเทาความกลัวได้ด้วยการอยู่กันเป็นหมู่, เราก็เรียกว่าสัตตชาตญาณแห่งความกลัว มันทำให้เกิดการอยู่กันเป็นหมู่.

ที่นี้ก็มาถึง ๓. สัตตชาตญาณแห่งการต่อสู้ เพราะว่าสัตตชาตญาณแห่งการมีตัวตน จะมีชีวิตของตน มันคลอดสัตตชาตญาณแห่งการต่อสู้, มันก็มีการต่อสู้รวมทั้งการป้องกัน การหวาดระแวง กระทั่งว่าการที่มันป้องกันเกินกว่าเหตุ มันก็เกิดความรู้สึกชนิดที่เนื่องมาจากการต่อสู้, คือหวังร้าย หวังร้ายต่ออีกฝ่ายหนึ่ง; เช่นความโกรธ ความพยาบาท ความร้ายกาจ กระทั่งอำมหิต ๆ เกิดขึ้นมาเมื่อมันไปถึงที่สุด.

ที่นี้ ๔. ก็มีสัญชาตญาณรักตนเอง รักตนเอง, อันนี้แหละสัญชาตญาณที่น่ากลัวที่สุด คือรักตนเอง, มองดูมันก็จำเป็นที่ว่าสัญชาตญาณมันต้องมีการรักตนเอง มันก็จะต่อสู้เพื่อตนอยู่ได้; แต่ที่นี้อีกทางหนึ่งมันคลอดอกออกไปเป็นความเห็นแก่ตัว, มันมีความรักตน แล้วมันก็เห็นแก่ตน. เห็นแก่ตนนี้เป็นต้นเหตุแห่งอุปัทวะเลวร้ายทั้งหลายในโลก, โลกกำลังเดือดร้อนอยู่ทุกหัวระแหง; เพราะความเห็นแก่ตนของคนคนหนึ่ง หรือคนฝ่ายหนึ่ง พวกหนึ่ง คณะหนึ่งอะไรก็ตาม มันเห็นแก่ตน มันก็ต้องการที่จะทำทุกอย่างเพื่อเห็นแก่ตน ซึ่งมันจะแตกแยกออกไปหลายอย่างหรือเรื่อง ๆ กัน, คือจะทำทุกอย่างเพื่อให้ตนได้รับประโยชน์ โดยไม่ต้องนึกว่ามันถูกหรือมันผิด, แล้วเลยไปก็อิจฉาริษยาคน เพราะเห็นแก่ตน. แล้วถ้าเห็นแก่ตนอย่างโง่เขลาหนักขึ้น มันก็ขี้เกียจ, มันตั้งใจจะทำประโยชน์แก่ตน. ลองนึกดูสิ ถ้าเห็นแก่ตนมากเข้า มันก็จะนอนเสีย ว่าดีกว่าที่จะไปทำงานให้เหนื่อย, ความเห็นแก่ตนมันเล่นตลกซับซ้อนกันถึงขนาดนี้ มันก็บิดพลิ้วในความถูกต้อง เอาความต้องการของตนเป็นใหญ่, ไม่เอาความถูกต้องเป็นใหญ่, ก็บิดพลิ้วต่อกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง. นี่แหละความเห็นแก่ตน ซึ่งมาจากความรักตนที่มีมณห์ที่เป็นอวิชชา.

ที่นี้ ๕. ถัดไป สัญชาตญาณแห่งการสืบทอด เมื่อมันรู้สึกว่ามีตนแล้วไม่อยากจะสูญหายไปหรือสิ้นสุดลง มันก็มีความรู้สึกที่จะสืบทอดไว้. ฉะนั้น จึงดิ้นรนเพื่อไม่สูญพันธุ์. ความรู้สึกต้องการลูกหรือความรักลูก มันก็เกิดขึ้นตามมา. นี่มันเป็นเรื่องทำให้เกิดปัญหาหนัก คือว่าเรื่องสืบทอดนี้ พูดแล้วพูดอีกแต่เชื่อว่าครูบาอาจารย์เหล่านี้ยังไม่เคยฟัง ว่าการสืบทอดนั้นมันเป็นเรื่องไม่น่าทำใช่ไหม, ทำทางก็น่าเกลียดแล้วก็สกปรกแล้วก็เหน็ดเหนื่อย, แต่เขามีอะไรมาปะหน้าปิดหน้าคือกามารมณ์. ฉะนั้นเรื่องการสืบทอดกับเรื่องกามารมณ์ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน, เป็นคนละเรื่อง

อย่างเด็ดขาด, reproduction กับ sex นี่ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน, แต่คนโดยมาก จะเรียกว่าคนโดยมากในโลกที่มีการศึกษาทำให้เห็นเป็นเรื่องเดียวกัน ว่าถ้ามีการสืบพันธุ์ก็คือเรื่อง sex, ที่จริงไม่ใช่. เรื่อง sex เป็นเรื่องที่ธรรมชาติใส่มาหลอกให้สัตว์ทั้งหลายสืบพันธุ์ เพราะถ้าไม่มีเรื่องส่วนที่เป็น sex นี้แล้ว สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่สืบพันธุ์ ซึ่งยุ่งยากลำบาก น่าเกลียดแล้วก็ไม่มีรสชาติอะไร. เดียวนี้เรามันตกอยู่ใต้อำนาจของความหลง ไปกินเหยื่อคือ sex ก็เพื่อการสืบพันธุ์. คงจะพูดได้ง่ายๆ ไม่ลึกซึ่งอะไรว่า ถ้าไม่มีเรื่อง sex ดูจะไม่มีใครแต่งงาน. ที่ว่าแต่งงานเพื่อการสืบพันธุ์ล้วนๆ นั้นคงจะไม่จริง, ถ้าไม่มีเรื่อง sex มันคงไม่มีใครแต่งงาน. นั้นธรรมชาติมันเหนือกว่า เห็นไหมธรรมชาติมันเหนือกว่า เอาเรื่อง sex มาปะหน้าเข้าไว้. สัตว์ทั้งหลายก็ต้องการเรื่อง sex แล้วก็ทำไปตามสัญญาชาตญาณ คือการสืบพันธุ์. มนุษย์ก็ทำอย่างนั้น, สัตว์เดรัจฉานก็ทำอย่างนั้น, ต้นไม้พืชพฤษภพทุกชนิดทั้งหลาย ก็มีความมุ่งหมายแห่งการทำอย่างนั้น, ไปเรียนให้ละเอียดในเรื่องของชีววิทยาเกี่ยวกับพืช เรื่องการสืบพันธุ์ของพืช จะมีพบอย่างเดียวกัน. นี่ ๕ ชนิดนี้พูดมาแล้วในการบรรยายครั้งก่อนๆ, ถ้าสนใจก็ไปหาเทพหาอะไรฟังเอาเอง.

สัญญาชาตญาณแห่งการพัฒนาตน.

ที่นี้จะพูดต่อไปจากที่ไม่ได้พูด คือ ที่ ๖ สัญญาชาตญาณแห่งการพัฒนาตน, พูดง่าย ๆ ก็ว่าสัญญาชาตญาณแห่งความอยากจะเจริญนั้นแหละ develop นั้นแหละ อยากจะเจริญ สัญญาชาตญาณแห่งการพัฒนาตน มันจึงมีความรู้สึที่ต้องการจะดีกว่า จะมากกว่า จะสูงกว่า จะสบายกว่า กว่า ๆ ๆ ไม่รู้ก็อย่างต่อก็อย่าง, มันมีสัญญาชาตญาณต้องการจะดีกว่า มากกว่า สูงกว่า สบายกว่า.

ที่นี้ในมุกกลับ มันก็คลอดออกมาเป็นมารยา, มารยาหลอกลวงด้วยมารยา แล้วก็มัวเมาในความดีกว่า สูงกว่านั้น แล้วมันก็ลืมหืมตัว ลืมหืมตัวมันก็พัฒนาไปพัฒนาไป จนถึงกับว่าฆ่าคนที่รู้สึกว่าจะดีกว่า, มันก็ไม่อยากให้มีคนที่ดีกว่า อะไรจะมาบังหน้า ก็อยากจะทำลาย. นี่เป็นส่วนร้ายของความดี ยิ่งดียิ่งมีคนอิจฉาริษยา; ข้อนี้ไม่อธิบายไปดูเอาเอง อธิบายไปเดี๋ยวมันจะเข้าตัวเอง. คุณไปดูเอาเองเถอะว่า ยิ่งดีมัน ยิ่งมีคนอิจฉาริษยา; แต่สัญชาตญาณแห่งการพัฒนาตัวเองมันก็ยังมียู่, เราก็ยัง **สร้างความดีให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป** อยู่ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ ที่อยากจะดีกว่าเดี๋ยวนั้นว่า ซึ่ง มีได้ทั้งคนทั้งสัตว์ทั้งพืชพันธุ์ ที่ต้องการจะมีอะไรดีกว่า. พวก evolutionistทั้งหลาย นี้ มันมีลักษณะแห่งการดีกว่า, ต้องการจะดีกว่า แล้วดีกว่าได้ มันจึงจะเป็น evolutionist ฉะนั้นในตัว evolution ทั้งหมด มันมีสัญชาตญาณแห่งการที่ต้องการจะดีกว่า, ซึ่งเป็น **สัญชาตญาณแห่งการพัฒนาตนเอง. เมื่อควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็เกิดกิเลสหนา นานาชนิด,** เช่นมายาสาไถย เช่น มัวเมาแล้วก็ลืมหืมตัว, ความลืมหืมตัวนั้นแหละเป็นเรื่องให้ ทำผิดทุกทิศทาง. ฉะนั้นคำว่า **พัฒนา ๆ** นี่เป็นสิ่งที่ต้องระวัง, ต้องพัฒนาชนิดที่ **ควบคุมสัญชาตญาณไว้ได้.**

มีผู้ค้นทางศัพท์พบว่าคำว่า **พัฒนา ๆ** นี้ ถ้าเป็นภาษาบาลี พัฒนา, วัฒนา วัฒนะ นี่มันเพียงแต่ว่า มันเพิ่มจำนวนขึ้นเท่านั้นแหละ, มันรอกหนาแน่นเพิ่มจำนวนขึ้น, ไม่ได้ระบุว่าดีหรือชั่ว, ถ้าเพิ่มมากขึ้นแล้วก็เรียกว่าพัฒนา. เช่นว่าผมบนศีรษะ มันเพิ่มมากขึ้น หนาขึ้น รกขึ้น ก็เรียกว่าพัฒนาเหมือนกัน. ในภาษาบาลีคำว่าพัฒนาแปลว่า เพิ่มมากขึ้น จนรกไปหมด ก็เรียกว่าพัฒนา, จึงมีคำกล่าวว่าย่ำทำโลกให้พัฒนา น สียา โลกวิทุมโน-อย่าเป็นคนทำโลกให้พัฒนา คือให้โลกมันรก. คนรกโลกนั่นเอง. คำว่า เจริญ ๆ อย่างสมัยนี้ มันก็มีอะไรมากขึ้นใช่ไหม ? คำว่าเจริญอย่างสมัยปัจจุบันคือมีอะไรมากขึ้น; แต่คำว่า progress ไปดูคำ รากศัพท์ภาษาละตินแปลว่าบ้า, คำว่า

progress นี้แปลว่า บ้า, มันจะเอาจริงเอาแน่กันที่ตรงไหน, มันก็อยู่ตรงที่ว่า พัฒนา
ชนิดควบคุมสัญญาตญาณไว้ได้อย่างถูกต้อง ถูกต้องๆ, ถูกต้องคือไม่เกิดโทษอันตราย
 แก่ฝ่ายใด, มีแต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย จึงจะเรียกว่าถูกต้อง.

ฉะนั้นการพัฒนาต้อง**พัฒนาให้ถูกต้อง** ไม่ใช่ว่าทำให้มันมากขึ้น แต่
 นั้นแหละความคิดเห็นมันต่างกัน มันก็เถียงกันไม่รู้จักสิ้นสุด; เช่นว่าเดี๋ยวนี้ก้าวหน้า
 ทางประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ นานาสารพัดอย่าง กระทั่งมีเครื่องบิน มีรถยนต์พานะ มี
 คอมพิวเตอร์ มีอิเล็กทรอนิกส์อะไรต่าง ๆ ก็เรียกว่ามันมากและพัฒนา, แล้วดูผลของมันเป็น
 อย่างไร, มันยุ่งมากขึ้นหรือเปล่า? มันบ้ามากขึ้นหรือเปล่า? ดูกันตรงนี้สิ มันเป็นเรื่องที่
 เสียเวลามากขึ้นหรือเปล่า? อย่างวิทยุกระจายเสียงนี้ คุณไปประมวลดูผลของมันสิ ๙๐
เปอร์เซ็นต์ส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น, สิ่งที่อยู่ทางวิทยุกระจายเสียง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ เป็น
 เรื่องส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น, สัก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ที่ว่าเป็นความรู้ความอะไรบ้าง; แม้แต่
 การโฆษณาขายสินค้า มันก็เป็นเรื่องหลอกลวงให้ซื้อให้หา, เป็นเรื่องส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น.

หรือว่าการพิมพ์ ถ้าไปรู้เรื่องว่ากระดาษที่ใช้พิมพ์ในประเทศไทยแห่งเดียว
 วันหนึ่งก็ร้อยตัน, กระดาษเหล่านั้นใช้ไปเพื่ออะไร? ที่เป็นเรื่องให้ถูกต้องนั้นมีนิดเดียว,
 นอกนั้นเป็นเรื่องส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น; **ส่งเสริมกิเลสความโลภบ้าง ความโกรธบ้าง**
ความพยาบาทบ้าง ความโง่งมหลงไปในสิ่งที่ทำให้ยุ่งบ้าง, คำว่าความเจริญคือความยุ่ง,
ไม่ใช่ความสงบ; แต่เราก็เรียกว่าโลกนี้กำลังเจริญ. ดูความเจริญในความคิดนี้ของ
 คนบางชาติบางประเทศแล้ว พุทธบริษัทยอมรับไม่ได้, แต่อย่าออกชื่อเลยว่ามันมีที่
 ประเทศไหน, คือในบางประเทศที่เขาบัญญัติเป็นความเจริญ เป็นความก้าวหน้า, ความ
 เจริญก้าวหน้าอย่างนั้นพุทธบริษัทยอมรับไม่ได้ เป็นเรื่องบ้าทั้งนั้นเลย. นี่คำว่า**พัฒนา**
มาจากสัญญาตญาณถ้าควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็เป็นอย่างนี้แหละ คือเต็มไปด้วยปัญหา,
 เต็มไปด้วยความยุ่งยากลำบาก. **ถ้าควบคุมไว้ได้ ก็เป็นไปเพื่อความสะดวกสบาย;**

แต่ถ้ามันเกินไป มันก็หลงอยู่ในความสนุกสนานนั้นเองไปไหนไม่ได้, มันก็เป็นทางของความสนุกสนานต่อไปอีก.

นี่สัญชาตญาณแห่งการพัฒนา ต้องการจะให้ดีกว่ายิ่ง ๆ ขึ้นไป; เด็ก ๆ จึงทะเยอทะยานที่จะเรียนให้มาก จะเรียนให้ดี จะเรียนให้ถึงที่สุด, พ่อแม่ไม่มีสตางค์ มันก็ต้องไปขายที่ดินมาให้ลูกเรียน; นี่สัญชาตญาณแห่งการพัฒนากำลังมีปัญหาอยู่ทุกหัวระแหง ในหมู่มนุษย์เรา. บ้านไหนมีตู้เย็น มีทีวี มีวิดีโออะไรเขาก็พัฒนา, แล้วก็ไปดูความรู้สึกในภายใน มันก็ไม่มีอะไรพัฒนาในทางจิตใจ, เดี่ยวนี้ก็ดูมวดยกันได้ เล่นพนันมวดยกันได้ไม่ว่าที่ไหน เพราะมีทีวี., คนหนุ่มหญิงสาวอยากจะให้เพลงยั่วยุกิเลส มาร้องอยู่ข้างหูตลอดคืนก็ทำได้. เมื่อก่อนทำได้เมื่อไร. เมื่อมันยังไม่มีวิทยุมันทำอย่างนั้นไม่ได้, เดี่ยวนี้จะเลือกสรรฟังเพลงที่ส่งเสริมกิเลสของคนหนุ่มคนสาว ได้ยินอยู่ข้างหูตลอดคืนก็ทำได้, มันมีสถานีวิทยุที่บ้าถึงขนาดนั้น. ไปลองดูเถอะ อาตมาเคยสอบดูแล้วทั้งคืน, สถานีวิทยุที่ส่งเพลงยั่วยุให้ฟังมันมี, นั่นแหละการพัฒนาที่ควบคุมไว้ไม่ได้ แล้วก็ยังหลับหูหลับตาทยอยส่ง สรรเสริญการพัฒนาชนิดนี้กันอยู่, แล้วมนุษย์มันจะได้อะไรนอกจากความทุกข์ทรมาน.

สัญชาตญาณแห่งการได้รับการบำเรอ.

ที่นี้มาถึงอันที่ ๗ สัญชาตญาณแห่งการต้องการให้ได้รับความบำเรอ คือ ต้องการให้ผู้อื่นบำเรอนั้นแหละ เด็ก ๆ มันก็เริ่มรู้สึกที่让别人ช่วย, 让别人ให้ความสะดวก, 让别人ให้ความสะดวกมากขึ้น จากพ่อแม่ต้องการได้รับการบำเรอจากพ่อแม่, มันมาจากสัญชาตญาณแห่งการต้องการรับการบำเรอ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป. การขับกล่อม การเลี้ยงดู การอะไรก็ตามที่ให้มันยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ,

ทางกายให้ได้รับการบำเรอ ให้แต่งเนื้อแต่งตัวดี ให้ลูกได้ลูกปล้ำให้ประคบประหงม. ทางจิตก็ส่งเสริมความรู้สึกชนิดที่ผลิตเพลินทางจิต, ทางวิญญาณก็ให้มีสติปัญญาชนิดที่จะหาความเพลินให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป.

สัญญาตญาณแห่งการต้องการให้บำเรอนี้ มันมีอยู่ส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ต้องการอาหาร, ต้องการอาหารที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่เกี่ยวข้องการบำเรอ. แต่นี่มันยังมีอะไรอีกอย่างอย่างที่ยากเข้าไป สืบหาอะไรก็ได้ เพื่อการบำเรอ, แม้ที่สุดแต่การนั่งเล่นไฟของคนชอบเล่นไฟได้ทั้งวันทั้งคืน; นั่นมันเป็นสัญญาตญาณของการต้องการบำเรอ, จิตมันต้องการบำเรอ, การเล่นไฟมันสนุกเป็นการบำเรอ, บำเรอจิต จิตมันก็พอใจคนมันก็เลยนั่งเล่นไฟได้ตลอดคืน. อบายมุขทั้งหลายก็เหมือนกัน อบายมุขทั้งหลายมันมีส่วนแห่งการบำเรอ, แม้แต่ของเมา พอดื่มเข้าไป สืบเข้าไป อะไรเข้าไป ความรู้สึกเมานั้นเป็นการบำเรอความรู้สึกของจิต, ไม่กี่ครั้งมันก็ติดแน่นเหนียว เหนียวแน่น เป็นติดยาเสพติด หรือสิ่งเสพติด, มันมาจากสัญญาตญาณที่ต้องการการบำเรอ; ถึงเราเองก็เหมือนกันไม่ถึงขนาดนั้นแหละแต่ต้องการได้ฟังสิ่งที่ไพเราะ, ต้องการฟังคำสรรเสริญมากกว่าคำด่า. มันต้องการบำเรอ, ต้องการการร้องเพลงบำเรอกิจกรรมทางเพลงทางดนตรีทางเดินรำอะไร มันก็เกิดขึ้น ๆ เติบโตไปหมดในโลก; เพราะว่าสัตว์แต่ละตนมันมีสัญญาตญาณแห่งการต้องการการบำเรอ มันก็เลยหาเงินหาอะไรมาซื้อหาการบำเรอ. แต่โดยเหตุที่ว่ามันไม่ได้จำเป็นแก่ชีวิตของผู้มีสติปัญญาท่านจึงไม่จัดไว้ในปัจจัยทั้ง ๔ ที่จำเป็น คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ภัยภยันตราย.

แต่ที่จริงบำเรอนี้ก็เป็นปัจจัยอันหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้; กล่าวพูดอย่างนี้ว่า ถ้าไม่มีส่วนที่เป็นการบำเรอเสียเลยนี้ คนอาจจะเป็นบ้า หรืออยู่ด้วยความทรมาน. ฉะนั้นเราจึงหาวิธีบำเรอจิตใจ ให้ได้รับการบำเรอ แต่ไม่มีอันตราย,

ให้มีลูกทาง. ฉะนั้น**โรงมหรสพทางวิญญาณนี้จึงเกิดขึ้น** โรงมหรสพทางวิญญาณนี้จึงเกิดขึ้น เพื่อคนจะได้ใช้อาศัยให้เกิดความบำเรอในทางจิตใจ, แทนที่จะไปที่โรงหนังที่ตลาด ก็มาที่โรงหนังที่นี่, ก็เพื่อความบำเรออย่างเดียวกัน, แต่มีผลคนละอย่าง เพราะรู้ว่าสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิตนี้ต้องการการบำเรอ. เขาพิสูจน์ว่า**แม้แต่แม่น้ำมันก็ต้องการการบำเรอ** ต้องการฟังเพลงที่กระตุ้น, **ฟังเพลงแล้วมันก็เต้นรำได้** ม้านะ; ยิ่งไปกว่านั้นก็ว่า**ต้นข้าวในนา**นั้นก็**ต้องการการบำเรอ** ว่าในประเทศอินเดียเคยพิสูจน์ทดลองกันถึงเปิดเพลงไฟเราะให้ต้นข้าวที่กำลังตั้งท้องฟัง, แล้วข้าวออกรวงมากกว่าธรรมดา พิสูจน์ได้ทุกที่ว่าต้นข้าวก็อยากจะฟังเพลง.

แล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ยังมีความรู้สึกว่าต้นไม้มีความรู้สึกที่เป็นการบำเรอตน เอาต้นถั่วมาปลูกเข้า ๒ พวก ในกระถาง, แล้วให้นักเรียนพวกหนึ่งไปดำต้นถั่วกระถางหนึ่งทุกวัน ๆ, แล้วให้นักเรียนอีกพวกหนึ่งมาสวดสรรเสริญเยินยอต้นถั่วอีกกระถางหนึ่งทุกวัน, ไม่เท่าไรกระถางนั้นตาย, กระถางนี้งาม. พิสูจน์กันถึงอย่างนี้, มันก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาในหนังสือชีววิทยาสัตว์ว่าอะไร ๆ มันก็ชอบสิ่งประเล้าประโลมใจทั้งนั้น. ฉะนั้น**เอาธรรมะมาประเล้าประโลมใจ ชดเชยสัญชาตญาณแห่งการต้องการการบำเรอด้วยเรื่องของวิชาด้วยเรื่องของกิเลสตัณหา.**

ที่นี้การบำเรอนี้ ระวัง **ประเล้าประโลมใจมากเกินไปมันก็เพลอ**, ถ้าเพลอมันก็เกิดความสะดวกความประมาทขึ้นมา เพราะการบำเรอซึ่งกระตุ้น**ควบคุมไว้ไม่ได้** อยู่, **ความเลินเล่อเพลอของมันก็มา** มาจากการบำเรอที่**ควบคุมไว้ไม่ได้** เปลี่ยนนิสัยเป็นสะดวก เพลอเรือ เลื่อนลอยใจลอย, นี่มันก็มีเป็นโทษขึ้นมา. แล้วก็เป็นชื่อสวรรค์ชั้นสูงสุดนะ ที่คนทั้งหลายต้องการจะทำบุญไปเกิดในสวรรค์ชั้นสูงสุด เรียกว่า **ปรนิมมิตวสวัตตี. สวรรค์ชั้นที่ ๖** ปรนิมมิตวสวัตตี อธิบายว่าในสวรรค์ชั้นนั้นไม่ต้องทำอะไรเอง **มีคนทำให้หมด**; แต่ก็ไม่ได้เขียนให้ชัดไว้ว่า แม้แต่หยิบเข้าปากคนอื่นต้อง

หยิบหรือไม่. ประณิมิตะ ก็แปลว่า ผู้อื่นทำให้สำเร็จ, วสวัตติ – เป็นไปในอำนาจในการที่ทำให้ผู้อื่นช่วยทำให้หมด ไม่ต้องทำอะไร. แต่เขายกเรื่องสวรรณคดีนี้อธิบายอย่างนี้ มันมีก่อนพุทธกาล; ฉะนั้นในพุทธกาลก็ยังไม่ได้ยกเลิก แล้วก็ยังเอามาพูดกันจนถึงบัดนี้ เรื่องสวรรณ ๖ ชั้น เป็นเรื่องเก่าก่อนพุทธกาล.

เมื่อมนุษย์ชอบการบำเรอ ผู้บัญญัติเรื่องสวรรณคดีก็บัญญัติให้เต็มไปด้วยการบำเรอในสวรรณ, ให้คนมันอยากไปสวรรณ ล่อให้คนทำดี ได้จริงหรือไม่ก็ไม่รู้. แต่ว่าก็มีคนทำดี มีคนทำดีเป็นอันมากเพื่ออยากจะไปสวรรณ ที่เต็มไปด้วยการบำเรอ. ตรงตามสัญญาตญาณของเขามืออยู่ว่า ต้องการให้มีการบำเรอ, ต้องการให้ถูกบำเรอ โดยสิ่งแวดล้อม, เราก็เห็นอยู่ว่าเดี๋ยวนี้ก็ใช้เงินกันมากมาย ในการที่จะเกิดการบำเรอแวดล้อม อยู่รอบบ้านรอบเรือนรอบที่อยู่. นี่คืออำนาจของสัญญาตญาณแห่งการบำเรอ ไม่มีเงินซื้อที่วิกิไปผ่อนส่งมาได้ เพื่อให้มันสำเร็จประโยชน์แก่การบำเรอ. ควบคุมไม่ได้ มันก็เรียกว่าหานรกใส่ตัวมันแหละ, หาความเดือดร้อนมาใส่ตัว และจะทำให้เกิดเป็นนิสัยยิ่ง ๆ ขึ้นไปแก่เด็ก ๆ ลูกเด็ก ๆ ก็สูญเสียความทรงจำที่จะต่อสู้กับสัญญาตญาณ มันก็มีปัญหาไปถึงลูกถึงหลานเป็นธรรมดา.

สัญญาตญาณแห่งการอวด.

ที่นี้ข้อ ๘ สัญญาตญาณแห่งการอวด บางคนอาจจะไม่รู้สึกลึกซึ้งคิดว่า การอวดนั้นมันเป็นความรู้สึกสัญญาตญาณ, อยากจะอวด อวดอะไรก็ได้ อวดความงามก็ได้ อวดอำนาจก็ได้. นั่นก็มันอยู่เฉย ๆ มันอวด, มันทำท่ายิ่งความสูงความต่ำ. ต้องบินขึ้นบนก้อนหินบนตอไม้แล้วก็ขึ้นจ้ำ, มันต้องการจะแสดงอำนาจ ต้องการจะอวดอำนาจ. สุนัขก็เหมือนกัน มันต้องการจะอวดอำนาจที่มีอยู่, มันรักษาความยิ่งใหญ่ที่มีอยู่ ตัวไหนเข้ามาก็จะต้องปะทะกัน, มันก็มีความรู้สึกอยากอวด.

สัญชาตญาณแห่งการอวดมีอยู่ มันก็เกิดความรู้สึกที่อยากจะอวด; เมื่ออยากจะอวดก็ต้องสร้างปัจจัยสำหรับการอวด, มันก็ต้องรักสวย เพื่อจะอวดความสวย อวดความงาม แล้วก็ทำสิ่งที่เรียกกันว่าดี ๆ ๆ ๆ นั้นแหละ. ที่เขากันว่า **ดินนั้นแหละมากเพื่อจะได้อวดดี**, จะดีจริงหรือไม่มันอีกเรื่องหนึ่ง. ถ้าดีจริงมันก็ไม่เป็นไร; ถ้าไม่ดีจริงมันก็คืออวดโง่นั้นแหละ, มันก็อวดไปตาม**สัญชาตญาณแห่งการอยากอวด**.

เพราะฉะนั้นเราจึงได้เห็นได้ยินได้ฟังคนที่พูดอะไรเต็มไปด้วยความโอ้อวดจนน่ารำคาญ, อวดจนไม่รู้สึกรู้สีก อวดจนลืมตัว. **นี่สัญชาตญาณแห่งการอวดนั้นเมื่อควบคุมไว้ไม่อยู่** มันก็ยกตนข่มผู้อื่น แข่งดียวกับข่มผู้อื่น, มันก็มีเรื่องที่จะเกิดหัวดี หัวแข็ง ถือเนื้อถือตัว มีแถมมีงอน ซึ่งเป็นมารยาททั้งนั้น. มาจากสัญชาตญาณแห่งการอวดตน ยกตนก็เป็นกิเลส ข่มท่านก็เป็นกิเลส. **สาเกตยะ-อวดอย่างโง่เขลา** อวดอย่างที่ว่าเขาค้นได้นะ มันก็เป็นกิเลส, แต่มันก็มีอยู่ทั่วไป, ผลอนิดเดียวมันก็แสดงออกมา. ฉะนั้น **สัญชาตญาณแห่งการอวด**มันก็มีปัญหาด้วยเหมือนกัน, บางทีเพียงแต่ไม่ได้เครื่องแต่งเนื้อแต่งตัวที่เขานิยมกัน เด็กบางคนไม่ไปโรงเรียน, เด็กบางคนจะไม่ยอมไปโรงเรียน จะไม่ไปสมาคมไม่ไปอะไรถ้าไม่มีชุดแต่งตัวที่มันจะอวดเขาได้, มันก็มีปัญหาทั้งนั้นแหละ.

สัญชาตญาณแห่งการอวดมีอยู่แห่งตน.

ข้อที่ ๙ จะเป็นหลักที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป นี่พูดเรื่องธรรมดามากแล้ว ก็จะสูงขึ้นสูงขึ้นไปถึงว่า**สัญชาตญาณแห่งการอวดมีอยู่แห่งตน** อยากให้ตนมีอยู่นี้มันก็จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ว่าสิ่งที่มีชีวิตมันต้องอยากอย่างนี้, ไม่เช่นนั้นมันจะไม่พยายาม

เพื่อให้ตนมีอยู่, แต่มันเป็นความรู้สึกที่รุนแรงเป็นสัตตชาตญาณ, ต้องรู้ไว้ถ้าควบคุมได้
ก็ดี อยากจะให้ตัวมีอยู่ยังคงอยู่ไม่ตาย มันก็ดี; แต่ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้มันอยากเกิน
ไปมันก็ฆ่าผู้อื่น.

มันเป็นปัญหา ความทุกข์ทรมานใจชนิดหนึ่งมาตั้งแต่แรกแล้ว, เมื่ออยาก
อยู่มันก็ไม่อยากตาย เมื่อมีนิमितแห่งความตายตามปกติปรากฏมันก็เป็นทุกข์. คนที่
อยากอยู่เมื่อนิमितแห่งความตายมาปรากฏมันก็เป็นทุกข์. เพราะฉะนั้นคนที่ยิ่งดีมากยิ่ง
ไม่อยากตายมากจริงไหม? คนที่ไม่ค่อยมีอะไรดีมันอยากตาย หรือฆ่าตัวตายเมื่อมัน
เห็นว่าดีไม่ได้, แต่คนที่ดีได้มาก ๆ แล้วไม่อยากตาย.

ในบาลีมีกล่าวไว้น่าสนใจว่า พวกพรหมบุณฺชนชั้นสูงสุดคือพวกที่กลัวตายที่สุด;
เพราะเมื่อกล่าวตามหลักธรรมะทั่วไป, ผู้ที่มีคุณความดี เป็นอยู่สูงสุด คือพวกพรหมชั้น
สุดท้าย หรือชั้นอะไรก็ตาม พวกพรหมบุณฺชนชั้นที่สูง ๆ พวกนี้มีสักกายะความรู้สึกว่า
มีตัวกู-ของกูอย่างรุนแรงแก่กล้าที่สุด เพื่อจะมีอยู่อย่างเป็นสุข ที่เรียกว่าเป็นสุขเลยไม่อยาก
ตาย, ก็เลยกลัวตายมากกว่าสัตว์ทั้งหลาย, กลัวตายมากกว่าเทวดาพวกอื่น, กลัวตายมาก
กว่าคน กลัวตายมากกว่าสัตว์ทั่วไปเพราะอยากมีตัวตน. คำนี้มักจะเรียกในบาลีว่า
สักกายะ สักกายะซึ่งเป็นชื่อของสังโยชนอันแรกว่าสักกายทิฏฐิ ทิฏฐิว่ากูมีอยู่. นี่สัตต-
ชาตญาณแห่งการอยากมีอยู่ เพราะว่าชีวิตแปลว่าความเป็นอยู่. มันต้องประกอบ
อยู่ด้วยสัตตชาตญาณแห่งการอยากมีอยู่ มันจึงจะเข้ารูปกัน. ฉะนั้นสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย
ต้องมีความรู้สึกอยากอยู่ทั้งนั้น, อยากอยู่อยากอยู่ ถ้าควบคุมไว้ได้ มันก็อยากอยู่อย่าง
ถูกต้อง, ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้ ก็อยากอยู่อย่างอันธพาล, เหมือนคนอันธพาลไปทำงาน
เหนื่อยเหงื่อออกไม่เอา กูไปขโมยดีกว่า, ไปปล้นจี๊ดดีกว่า. กูอยากอยู่เพื่ออยู่จะไปทำงาน
อาบเหงื่อกูไม่เอา, มันก็เลยอยากอยู่ด้วยการเบียดเบียน, อยู่ด้วยการเอาเปรียบผู้อื่น การ
ทำลายล้างผู้อื่น, ควบคุมไม่อยู่ก็เป็นไปเพื่อโทษ เพื่อความร้ายกาจ.

แล้วมันก็มีสิ่งที่มันเป็นแม่บทของกิเลส ซึ่งเราเคยออกชื่อกันมาไม่รู้กี่สิบครั้งแล้ว. อยากจะให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายจำไว้ด้วย ว่าแม่บทของกิเลสทั้งหลาย มันชื่อว่าอหังการมมังการมานานุสัย ยึดยาว; อหังการะ-อหังการ, มมังการะ-มมังการ, มานานุสัย คือความเคยชินแห่งความสำคัญว่ากูว่าของกู. ถ้าธรรมดาเรียกว่าตัวตนหรือของตน, แต่ถ้าเด็ดจัดขึ้นมาก็เรียกว่ากูหรือของกู. คำว่าอหังการะนี่ตรงกับคำว่ากู, ถ้าเป็นตนเฉย ๆ มันตรงกับคำว่าอัตตา ถ้าเป็นของตนธรรมดา ๆ เรียกว่าอัตตนิยา, ถ้าเป็นขนาดของกู-ของกูแล้วเรียกว่ามมังการะ-ความเคยชินที่มีความสำคัญอะไรก็ได้ อย่างไรก็ได้ ว่าเป็นตัวกูบ้างเป็นของกูบ้าง, กูผู้กระทำ, กระทำเพื่อเอามาเป็นของกูหรือมีอยู่ในครอบครองเป็นของกู. ความรู้สึกอันนี้จะคลอดกิเลสใด ๆ ออกมาก็ได้เต็มไปหมด ไม่รู้ก็สิบชื่อก็ร้อยชื่อ, มันเห็นแก่ตัวตน เห็นแก่ตัวกู เห็นแก่ของกู.

เมื่อถูกใจมันก็รักหรือชอบหรือโลก, เมื่อไม่ถูกใจมันก็โกรธหรือโทสะเกลียดชัง, และอื่น ๆ ที่มันเนื่องถึงกันอีกมากมาย. ถ้ามันรู้สึกว่ามัน จะเป็นอันตรายแก่กู มันก็กลัวเท่านั้น หรือเกลียด, ถ้าจะมีอะไรมาดีกว่ากู มันก็อิฉา ริษยา, อะไรเคยถูกใจก็อาลัยอาวรณ์, เป็นกิเลสแม่บทซึ่งสะสมไว้ทุกคราวที่เกิดกิเลส. ถ้าเราเกิดกิเลสแล้วมันก็จะสะสมความเคยชินชนิดนี้ไว้หนึ่ง ๆ ๑ เสมอ; เช่น มีความโลภทีหนึ่งก็สะสมความเคยชินที่จะโลภไว้หน่วยหนึ่ง, โกรธทีหนึ่งก็สร้างความเคยชินที่จะโกรธไว้หน่วยหนึ่ง, ทุก ๆ กิเลสทุก ๆ ชื่อของกิเลส ถ้าเกิดขึ้นแล้วมันก็สร้างความเคยชินที่จะเป็นอย่างนั้นเอาไว้. นี่เรียกว่าความเคยชิน, กิเลสประเภทความเคยชินมีเป็น ๓ พวก ตามหมวดของกิเลส : ชินที่จะโลภ ชินที่จะโกรธ ชินที่จะหลง มันมาจากความมีตัวกู, ความอยากมีตัวกู อยากมีอยู่แห่งตัวกู.

สัญญาตญาณแห่งความพอใจภาวนิรันดร.

อันสุดท้ายข้อ ๑๐ พอใจในภาวะนิรันดรนิรันดร ภาวนิรันดร- ความมีอยู่ตลอดกาล, สัญญาตญาณแห่งความพอใจที่จะมีอยู่ตลอดกาล. อันนี้เป็นหลักสำคัญมากที่มันทำให้เข้าใจยาก หรือเข้าใจกันไม่ได้ ระหว่างพุทธศาสนากับลัทธิอื่น. พุทธศาสนามีจุดจบคือดับแห่งตัวกู, ดับแห่งตัวกู **ไม่ต้องมีตัวกูนิรันดร**; เพราะว่าจิตหลุดพ้นออกมาจากโลก หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกที่เคยยึดถืออยู่ในโลกแล้ว จิตก็หลุดพ้นแล้ว. เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วเมื่อไรมันหมดเหตุหมดปัจจัยสำหรับจิต, เช่นร่างกายดับจิตก็ดับก็เลิกกัน ก็ไม่มีอะไรจะเหลืออยู่เป็นตัวกู, ท่านจึงเปรียบว่า **เหมือนกับความดับแห่งไฟ**, เมื่อไฟดับมันก็หมด, แต่ฝ่ายอีกลัทธิหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม ซึ่งเป็นคู่แข่ง เขาไม่ยอมรับ ไม่ยอมรับมติอันนี้, เขาก็ว่ามีตัวตน ตัวตนที่มีอยู่ตลอดเวลา หลุดพ้น หลุดพ้นจากโลก จากความยึดถือในสิ่งทั้งปวงในโลก แล้วไปรวมกับตัวตนใหญ่มหาตัวตนปรมาตมันตัวตนใหญ่ซึ่งเป็นนิรันดร. ฉะนั้นจุดจบของพวกนั้นจึงไปอยู่ที่ **ที่ความมีตัวตนนิรันดร** แล้วเขาก็พอแล้ว เท่านั้นพอแล้ว จบแล้ว พรหมจรรย์จบแล้ว, ได้มีตัวตนที่ไปอยู่กับตัวตนนิรันดร. **นี่เพราะสัญญาตญาณ แห่งการไม่ยอมดับสิ้นเชิง อยากจะอยู่นิรันดร** ลัทธินั้นจึงไปได้เพียงเท่านั้น, พุดมากกว่านั้นไม่ได้ เพราะสัญญาตญาณอันนี้ยังคงยึดครองอยู่ คือพอใจในภาวะนิรันดร.

ถ้าพุทธศาสนา ภาวนิรันดรก็มีแต่พวกของสังฆตธรรม เราก็ไม่ต้องพอใจ, หรือไม่ต้องไม่พอใจ, **ไม่ต้องพอใจอะไรไม่ต้องไม่พอใจอะไร; จิตที่ข้องอยู่ในความพอใจ** ข้องอยู่ในความ **ไม่พอใจนั้น เป็นจิตที่ไม่หลุดพ้น**. **ทีนี้เมื่อจิตเห็นสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น** มันก็หลุดพ้น มันก็ปล่อยวางจากสิ่งทั้งปวง. ภาวนิรันดร มันก็เป็นของภาวนิรันดร, **อย่าเอามาเป็นตัวจิต; เป็นไปไม่ได้ที่จิตจะเป็นนิรันดร**.

แต่ลัทธิอื่นเขามีอาตมัน มีตัวตนที่จะไปเข้าอยู่ในภาวะนิรันดรเป็นตัวตนนิรันดรขึ้นมา เราเลยต้องแยกกัน. พุทธศาสนาจึงต้องแยกตัวออกจากลัทธิเดิม ๆ ที่มีอยู่ก่อน ที่ไปเป็นมีตัวตนนิรันดร เป็นปรมาตมัน จะเรียกว่าพรหมหรืออะไรก็สุดแท้, แล้วแต่เขาจะเรียกแล้วเป็นนิรันดร. นี่สัญชาตญาณแห่งความพอใจในภาวะนิรันดรมันตัวไม่ขาด มันจึงบัญญัติที่สุดของลัทธิอื่น ๆ ว่าอย่างนั้น.

ที่นี้พุทธศาสนาก็ไปต่อไปอีก เดินต่อไปอีก ไม่มีภาวะนิรันดร ที่จิตจะเข้าไปอยู่หรือเข้าไปเป็นได้. จิตก็รู้ว่าภาวะนิรันดรคือภาวะของสังขตธรรมทั้งหลายรวมทั้งพระนิพพานรวมทั้งอะไรด้วย ที่เป็นอสังขตธรรมมันมีอยู่; แต่ก็ไม่ต้องไปหลงรักไปหลงยินดีไม่ต้องเข้าไปอยู่ในนั้น; ถ้าเข้าไปอยู่ในนั้นจิตก็ยังถูกกักขังยังไม่หลุดพ้น, ถ้าจิตจะหลุดพ้นก็ต้องพ้นอำนาจของสิ่งเหล่านั้น. เพราะฉะนั้นจิตนี้จึงรู้ว่าไม่มีอะไรที่ควรจะไปติดอยู่หรือไปยึดมันถือมันอยู่ ก็ปล่อยวางสิ่งทั้งปวง; นี่ส่วนจิตนี้มันเป็นสังขตธรรม มีเหตุมีปัจจัยอาศัยร่างกายอยู่, พอปัจจัยเหล่านั้นหมด หรือร่างกายดับ จิตมันก็ต้องพลอยดับไปด้วย, แล้วก็ไม่ต้องมีการเกิดใหม่เพื่อภาวะนิรันดร. ผู้ที่ยึดถือในการเกิดใหม่เรื่อย เพราะเขาชอบภาวะนิรันดร, สนใจในภาวะนิรันดร อยากจะมีอยู่อย่างนิรันดร.

ความรู้เรื่องนี้อาจจะไม่จำเป็นก็ได้แก่ประชาชนทั่วไป หรือคนทั่วไป มันเป็นเรื่องสูงทางจิตใจ ของพวกที่ดำเนินตนมาจนหมดเรื่องของโลก ๆ แล้ว; ถ้ายังอยู่ในโลกยังมีเรื่องของโลก ก็รู้จักทำจิตใจให้เหมาะสม ที่ว่ามันมีสิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่, ไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตาอยู่, ก็ทำให้มันเข้ารูปเข้ารอยกัน อย่าให้เกิดเป็นความทุกข์ขึ้นมา เพราะเหตุนี้. นี่เรียกว่าจิตเอาชนะได้, เอาชนะสิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตานั้นได้ คือไม่เข้าไปหลงรัก ไม่ไปผูกพัน ไม่ผูกติดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น, ให้จิตถอยออกมาเป็นอิสระ พร้อมทั้งจะแยกตัวออกมาจากกองทุกข์ หรือเหตุให้เกิดทุกข์.

ภาวะนิรันดร พอใจในภาวะนิรันดร คืออยากจะอยู่ตลอดกาล นี่ก็เป็นสัญญาตญาณอันสุดท้าย.

ตามที่กล่าวมา ๑๐ ประการนี้ไม่ตรงตามตำราชีววิทยา อย่างที่ฝรั่งเขาสอนดอก แต่ว่ามันก็ตรงโดยเป็นข้อ ๆ แล้วก็โดยความหมายโดยเรื่องบางเรื่อง, และโดยความมุ่งหมายนั้น เราอยากจะให้คนนี้หลุดจากอำนาจของสัญญาตญาณ ซึ่งตำราชีววิทยาของพวกฝรั่ง ที่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายจะเคยเรียนมาแล้ว, **ไม่ได้มีความมุ่งหมายจะให้คนอยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณ, เพียงแต่บอกให้รู้ว่ามียะไรบ้างหรือมีปัญหาอะไรบ้าง แต่ไม่ถึงกับว่าให้อยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณ.**

นี้เราชาวพุทธนี้เห็นว่า **ต้องอยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณ ในที่สุด;** เมื่อยังอยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณไม่ได้ เราต้องเปลี่ยนกระแสอันรุนแรงของมันนั้นให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์; **เช่นกำลังของกามารมณ์** จิตที่มุ่งหมายกามารมณ์มีกำลังมาก **ก็เปลี่ยนเอามาให้เป็นกระแสของความเมตตา กรุณาเสียเป็นต้น,** เปลี่ยนกระแสแห่งความรักอย่างกามารมณ์ เอามาเป็นความรักแห่งเมตตากรุณาเสียอย่างนี้เป็นต้น, มีคำฝรั่งที่ดีมากคำหนึ่ง คือคำว่า *sublimate* จะแปลเป็นไทยว่าอะไรก็ยังไม่ออก นอกจากว่า**เปลี่ยนกระแสของมันเสีย,** เปลี่ยนกำลังของมันเสีย **ไม่ให้มันเป็นไปในทางที่เป็นโทษเอาไว้ในทางที่เป็นประโยชน์.** เช่นไฟอย่างนี้ เราเอามาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์. มันก็เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์. น้ำหรือลมเป็นอันตรายก็เปลี่ยนกำลังของมันมาใช้เป็นประโยชน์, ทำโรงไฟฟ้าทำให้เกิดกำลังงานอะไรเป็นประโยชน์ไปเสียไม่เป็นอันตราย. น้ำจะท่วมบ้าน ก็หมุนเอาไปใช้หมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเสีย *sublimate* อย่างนี้, เราจึงรู้จักสัญญาตญาณไว้ให้ถูกต้องให้ครบถ้วนแล้ว ก็เปลี่ยนกระแส เปลี่ยนกำลัง เปลี่ยนคุณภาพให้มันเป็นไปในทางที่จะเป็นประโยชน์เสีย. นี่เรียกว่าเปลี่ยนกระแสเสีย, ถ้ายังทำไม่ได้ อย่างนี้ก็ไม่ได้ ก็คอยควบคุมให้ได้ ควบคุมอย่าให้เกิดความเลวร้ายขึ้นมา.

จึงสรุปความได้ว่า เกี่ยวกับสัญชาตญาณนั้น **หน้าที่แรกที่สุดก็ควบคุม** มันให้ได้ อย่าให้มันกลายเป็นโทษขึ้นมา คือมันมากเกินไป เช่นรักการกินอาหารมากเกินไป, รักการต่อสู้มากเกินไป, รักการหนีภัยอะไรมากเกินไป, จนโง่เขลา มันก็เป็นโทษ; **นี้ควบคุมให้อยู่แต่ในภาวะที่ถูกต้อง แล้วไม่มีโทษ**. นี่เรียกว่าควบคุมสัญชาตญาณ, ถ้าว่าดีขึ้นไปกว่านั้นอีก ก็ลด ๆ ลดลง ลดลง **เปลี่ยนกระแสไปในทางที่ให้คุณ**, ถ้าดีกว่านั้นอีก ก็เลิกเลย **เพิกถอนหมดเลย** ก็เป็นพระอรหันต์เท่านั้นแหละ, มีอย่างเดียวเท่านั้นแหละ ที่ว่าจะเลิกเพิกถอนกระแสแห่งสัญชาตญาณทั้งหมดทั้งสิ้นได้, **ไม่มีความโลภ ไม่มีความโกรธ ไม่มีความหลงอะไรอีกต่อไป**; เพราะไม่มีความเห็นแก่ตน รู้สีกว่ามีตัวตนอีกต่อไป, นั่นอันสุดท้าย. ถ้าเรายังทำไม่ได้ ก็อยู่ในพวกที่เปลี่ยนกระแสให้เป็นประโยชน์ หรือว่าควบคุมอย่าให้มันเป็นไปตามอวิชชาความโง่.

นี่เพื่อให้ท่านทั้งหลายมองเห็นชัดว่าเรื่องสัญชาตญาณ คือเรื่องเบื้องต้น หรืออยู่ข้างหลังของชีวิต ในลักษณะที่ทำให้ชีวิตนี้มีปัญหาอย่างยิ่ง, และมีความทรมานอย่างยิ่ง. เราจึงรู้จักมันให้ดีควบคุมมันให้ได้ **เปลี่ยนกระแสของมันแต่ในทางที่เป็นประโยชน์**, แล้วได้โอกาสเมื่อไรก็เพิกถอนมันเสียให้หมดสิ้น.

นี่เรียกว่าเรื่องของสัญชาตญาณโครงสร้างของสัญชาตญาณโดยตรง ก็มีอยู่อย่างที่ได้กล่าวมา ว่ามีแม่บท คือสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน, แล้วก็คลอลูกออกมาเป็นสัญชาตญาณนานาชนิด เอาสัก ๑๐ อย่างนี้ก็พอแล้ว สำหรับเรื่องราวของมนุษย์ที่กำลังเป็นปัญหาในโลกมนุษย์. **ขอให้รู้จักมันให้ดี ๆ** มันอยู่เบื้องหลังของชีวิตมันคอยชักใยชีวิตให้หกละเมนลงไปรกลงไปสวรรค์ไปไหน ซึ่งเป็นเรื่องวุ่นวาย, **ควบคุมมันให้ได้ ให้มันไม่วุ่นวาย ให้มันน้อยลง** กระทั่งว่ามีอิสระอยู่เหนือสัญชาตญาณเลย. นี่ขอออกชื่อมันอีกครั้งหนึ่งก่อนแต่ที่จะจบการบรรยายว่า:-

๑ ระวังสัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร มันทำให้หิวโมโห และให้หาอย่างผิดๆ มีอย่างผิดๆ สะสมอย่างผิดๆ อะไรอย่างผิดๆ กระทั่งติดรสักตุนตระหนี่เหนียวแน่นมีความโลภมากเกินไป.

๒ สัญญาตญาณแห่งความหวาดกลัว ทำให้เกิดการหนี เกิดการหลบซ่อน เกิดการหวาดผวา. เกิดการเตรียมตัวเกินกว่าเหตุ ทำให้ต้องการมีเพื่อนแล้วอยู่กันเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเพื่อนบรรเทาความกลัว.

๓ สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ มันก็มีการป้องกัน การต่อสู้ การหวาดระแวงการป้องกันเกินกว่าเหตุ มีกิเลสเกิดเป็นโทษะโกธะพยาบาทอำมหิตร้ายกาจ.

๔ สัญญาตญาณแห่งการรักตน มันก็เห็นแก่ตน, ต้องการให้บำเรอ หรือจะต้องลำบากด้วยการบริหารตน ที่เราอุตส่าห์บริหารตน ก็เพราะสัญญาตญาณแห่งการรักตนนั้นแหละ มันรักเลยเกิด เห็นแก่ตน ริษยาคนอื่น.

๕ สัญญาตญาณแห่งการสืบทอด มันดิ้นรนเพื่อไม่สูญพันธุ์ มันก็ต้องการมีลูก มันต้องรักลูก มันต้องทำอะไรไปตามนั้น, แล้วมันก็พ่ายแพ้แก่ความรู้สึกทางกามารมณ์ที่ธรรมชาติใส่มาปะหน้าให้สัตว์ยอมทำการสืบทอด.

๖ สัญญาตญาณแห่งการพัฒนาตน ควบคุมไว้ไม่ได้. พัฒนาเกินกว่าเหตุ เกิดความรู้สึกต้องการจะดีกว่าใคร จะมากกว่าใคร จะสูงกว่าใคร จะสบายกว่าใคร. แล้วมันก็มีมารยาหลอกหลวง มัวเมาลุ่มหลง พัฒนาดันไปจนถึงการฆ่าตัวเอง หลงในความดีของตนมากเกินไป.

๗ สัญชาตญาณแห่งการบำเรอตนทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ บำเรอกันใหญ่, สิ่งเสพติดทั้งหลายมีรสเลิศ คือการบำเรอตนให้ตนมันหลงอยู่ในสิ่งเสพติดเหล่านั้น พอเกิดขอบเขต มันก็สะเพร่ามันก็เดินเลื้อ มันก็ทำอะไรผิดหมด.

๘ สัญชาตญาณแห่งการอวดตน อวดคนนี่ระวังให้ดี มันมีอยู่อย่างละเอียดประณีต ประณีตจนมองไม่เห็นว่าเป็นการอวดตน. ระวังให้ดี ๆ ระวังให้ดี ๆ ถ้ายังมีความรู้สึกตัวตนอยู่แล้ว มันจะมีการกระทำที่เป็นการอวดตนไม่มากนักน้อย ระวังให้ดี ๆ มันก็อยากอวด. ที่อย่างชั้นต่ำ ๆ ก็อยากอวดเรื่องสวย เรื่องงาม เรื่องสนุกสนาน เรื่องเริ่ดอวดเรื่องที่เขาอวดกันได้ทุกอย่าง, แล้วมันก็จะยกตน มันก็จะตีตนเสมอ ยกตนข่มท่าน แล้วมันก็จะหัวดี สาราพุดอย่าง.

๙ สัญชาตญาณที่ ๙ อยากจะมีอยู่ ความอยากมีอยู่แห่งตน มันไม่อยากตาย ปัญหาเรื่องความตายจึงทรมานมากที่สุด มีกิเลสซึ่งป้องกันการมานานุสัยเป็นประธานอยู่ตลอดเวลา.

สัญชาตญาณอันสุดท้าย ที่ ๑๐ คือ**พอใจภาวะนิรันดร** ซึ่งเข้าใจเอาเองตามสัญชาตญาณ, **ต้องการจะมีอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด**. ลัทธิศาสนา ก่อนพระพุทธเจ้า จึงมีได้เพียงเท่านี้ คือมีตัวตนที่ไปอยู่กับตัวตนใหญ่. พุทธศาสนาเลยออกไป มีจิตเข้าถึงภาวะว่าง ว่างจากตัวตน จิตจึงหลุดพ้น และดับไปเพราะความหมดเหตุหมดปัจจัยแห่งจิตนั่นเอง.

เป็นอันว่าเรามี**สัญชาตญาณ**แม่บทหนึ่งตัว **คลอคลอออกมาเป็นสัญชาตญาณ**ลูกทั้งหลายมากมาย, นำมาแสดงเพียง ๑๐ อย่างมันก็เพียงพอแล้ว ที่จะศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความรู้สำหรับควบคุม สัญชาตญาณบ้าง, เปลี่ยน

กระแสแห่งสัญญาตญาณบ้าง เพิกถอนสัญญาตญาณให้หมดจดสิ้นเชิงบ้าง. นี่เป็นอันว่า โครงสร้างของสัญญาตญาณทั้งหลายมีอยู่อย่างนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายนำไปศึกษาใคร่ครวญ ให้ดี. ให้รู้จักมันให้ดี ๆ. แล้วควบคุมให้ได้ มีความสุขกายสบายใจตามแบบพุทธบริษัท คือเยือกเย็น-เยือกเย็น-เยือกเย็น อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทธรรมะ ในแบบคนสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจของท่านทั้งหลาย ในการประพฤติปฏิบัติธรรมะให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ณ กาลบัดนี้.

.....

ธรรมะกับสัญญาตญาณ

-๕-

๒๕ มกราคม ๒๕๒๙

สัญญาตญาณกับกิเลส.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมา
ก็ยังคงบรรยาย เรื่องธรรมะกับสัญญาตญาณ ต่อไปตามเดิม เพราะยังไม่จบ แต่มีหัวข้อ
เฉพาะการบรรยายในวันนี้ว่า สัญญาตญาณกับกิเลส.

ชาวพุทธเรา อุบาสกอุบาสิกา ภิกษุสามเณรอะไรก็ตาม ไม่ค่อยได้ยินคำว่า
สัญญาตญาณ, ไม่เคยชินกับคำคำนี้ ไม่รู้จักศึกษาเกี่ยวกับคำคำนี้ ก็เพราะว่าเราไม่ได้ใช้
คำคำนี้ ในการเล่าเรียนหรือในการสั่งสอนกันภายในวัด; เมื่อเป็นของแปลกหรือเป็นคำ
ที่แปลกเข้ามา ก็คิดว่ามันไม่ได้เกี่ยวข้องกัน. นี่เป็นเหตุให้ไม่รู้เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่อง
เดียวกัน, มันยิ่งกว่าเกี่ยวข้องกัน เพราะมันเป็นเรื่องเดียวกัน, เรื่องสัญญาตญาณกับ
ธรรมะมันเป็นเรื่องเดียวกัน. ถ้าธรรมะก็คือสิ่งที่ใช้ควบคุมสัญญาตญาณ. ถ้า

ควบคุมสัญญาตญาณไม่ได้ มันก็เป็นอย่างสัตว์เดรัจฉาน, สัญญาตญาณอย่างสัตว์เดรัจฉาน ก็ไม่ใช่อื่นไกลที่ไหนมา มันคือสัญญาตญาณเดิม ๆ ของสิ่งที่มีชีวิต. **ถ้าควบคุมได้ มันก็เป็นสัญญาตญาณของคน** เป็นไปในทางดีทางสูงขึ้นมา, **ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็ยังเป็นสัญญาตญาณในระดับสัตว์เดรัจฉาน**, เราจึงเห็นคนทำอะไอย่างสัตว์เดรัจฉานกัน อยู่บ่อย ๆ หรือเป็นส่วนมาก, แต่เมื่อทำกันทุก ๆ คนก็เลยไม่มีใครตำหนิใคร.

[ปรารภและทบทวน.]

การบรรยายชุดนี้เป็นการบรรยายหลักธรรมะ สำหรับในขอบเขตของพุทธ-บริษัทหรือในวัด, วันนี้ก็มีครูบาอาจารย์และนักเรียนมาร่วมฟังเป็นจำนวนมาก ก็จะได้เอื้อเพื่อบรรยายให้สืบเนื่องกันให้ต่อเนื่องให้สำเร็จประโยชน์, แล้วก็ต้องทบทวนที่บรรยายแล้วในวันก่อนบ้าง เพราะว่าส่วนมากในที่นี้ยังไม่เคยฟัง

สำหรับครูบาอาจารย์ที่ไม่โห่เกินกว่าเหตุ ลงโทษศิษย์เกินกว่าเหตุ ก็เพราะสัญญาตญาณนั้นไม่ถูกบังคับหรือควบคุมไว้ไม่ได้, นักเรียนที่ดีก็ครูบาอาจารย์ ต่อสู้ครูบาอาจารย์ ก็คือสัญญาตญาณอันนั้นที่ยังบังคับไม่ได้, ไม่ได้พัฒนา. เราจึงได้เห็นภาพที่น่าดูของครูบาอาจารย์บ้างของลูกศิษย์บ้าง จึงขอให้สนใจเรื่องนี้ที่จะกล่าว คือเรื่องสัญญาตญาณกับกิเลสว่าเป็นอย่างไร.

สัญญาตญาณคือความรู้สึกเดิม ๆ ของชีวิต ติดมากับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ไม่ต้องพูดว่าสัตว์เดรัจฉานหรือมนุษย์หรือต้นไม้ต้นไม้ มันเป็นสิ่งที่มีชีวิตก็แล้วกัน, ในสิ่งที่มีชีวิตนั้นย่อมมีความรู้สึกติดมาด้วยเสร็จ มากน้อยสูงต่ำกว่ากันตามกรณี. ในที่นี้ต้องขอปฏิเสธไม่วิพากษ์วิจารณ์ไม่ถกเถียงกันกับพวกที่เขาถือว่า ต้นไม้ไม่มีวิญญาณต้นไม้ไม่มีความรู้สึก, นั้นเขาก็พูดไปตามแบบของเขา. เดียวนี้เรามีหลักเกณฑ์ที่ว่า ถ้ามันมี

ชีวิตแล้วมันจะต้องมีความรู้สึก ถ้ามันไม่มีความรู้สึก มันก็ดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้, จึงเป็นอันว่ามีความรู้สึกด้วยกันทั้งนั้น. ดังนั้น**มนุษย์ก็มีความรู้สึก สัตว์เดรัจฉานก็มีความรู้สึก ต้นไม้ต้นไม้อื่นๆ พืชทุกชนิดทั้งหลายก็มีความรู้สึก, ความรู้สึกที่ติดมาแต่เดิมกับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต**โดยพื้นฐานนั้นแหละ, เราจะเรียกว่า**สัญชาตญาณ** แปลว่า**ความรู้ที่มันเกิดขึ้นเอง มีอยู่เอง มีอยู่แล้วในตัวสิ่งๆ ที่เรียกว่าชีวิต**, มันจึงทำให้รู้จักมีตัวตน มีความรู้สึกเป็นตัวตน เป็นตัวกูเป็นของกู, รู้จักเห็นแก่ตัว, รู้จักเอาเปรียบ, รู้จักตามใจตัว, รู้จักต้องการอาหารแสวงหาอาหาร, รู้จักมีความกลัวสิ่งๆ ที่เห็นว่าน่ากลัว แล้วก็หนี, แล้วก็รู้จักต่อสู้ในกรณีที่จะต้องต่อสู้, แล้วก็มีความรักตัวเองยิ่งกว่าสิ่งใด, ก็มีการมุ่งหมายที่จะสืบพันธุ์, แล้วก็ต้องการที่จะพัฒนาให้ตัวดียิ่ง ๆ ขึ้นไปสูงขึ้น, แล้วก็**มีความรู้สึกที่จะรอด**ต้องการที่จะรอด, แล้วก็**จะดำรงไว้อย่างมั่นคง** ซึ่งความหมายแห่งตัวตน มีตัวมีตนซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตน แล้วก็คลอเคลื่นออกไปอีกมายมายหลายสิบอย่าง เพราะความเห็นแก่ตน กระทั่งพอใจจะอยู่**นิรันดร์** ก็เป็นด้วยเรื่องอำนาจของความรู้สึกตามธรรมชาติที่เรียกว่า**สัญชาตญาณ**.

ครูบาอาจารย์ที่เคยเรียนวิทยาศาสตร์ ชีววิทยา เรื่องสัญชาตญาณก็คงจะได้ยินได้ฟังอยู่มาบ้างแล้ว บ้างแล้ว. **ในที่นี้เราจะกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาโดยเทียบเคียง,** ไม่ได้เอาหลักของวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนั้นมาเป็นเกณฑ์. **แต่ถึงอย่างไร มันก็เข้ากันได้ไม่มีทางที่จะขัดกัน,** ที่จำแนกสัญชาตญาณเป็นหลายอย่างต่าง ๆ กันนั้น ก็แล้วแต่ความมุ่งหมายหรือการที่มองเห็น. วิทยาศาสตร์ปัจจุบันอาจแจกจำแนกไปตามกฎเกณฑ์หรือตามความมุ่งหมาย, แต่เราชาวพุทธก็จะจำแนกออกไปตามเรื่องที่มีนัยเกี่ยวข้องกับชาวพุทธ หรือกับมนุษย์ที่ต้องการจะเป็นชาวพุทธ, จะศึกษาอย่างชาวพุทธ. ถ้ามันแจกไม่เท่ากันไม่ตรงกัน ก็อย่าเห็นว่าเป็นปัญหาเลย. ให้เอาตัวเรื่องหรือเนื้อเรื่องมาพิจารณา, และให้รู้ว่า **มันมีสิ่งที่สำคัญที่สุดอยู่สิ่งหนึ่งที่เกี่ยวกับชีวิต คือสิ่งที่เรียกว่า**

สัญญาตญาณนั่นเอง. ถ้าปล่อยไปตามสัญญาตญาณโดยไม่มีการควบคุมหรือไม่พัฒนา มันก็เป็นอย่างต้นไม้ ต้นไม้หรือเป็นอย่างสัตว์เดรัจฉานเป็นอย่างมาก ; แต่ถ้ามีการพัฒนาควบคุมหรือการใช้ให้ถูกต้องมันก็เป็นอย่างของมนุษย์, มันแจกออกไปได้ตามวิวัฒนาการ หรือสิ่งที่เข้ามาแวดล้อมให้เกิดความแปลกออกมา.

สัญญาตญาณแห่งการกิน อาหารอย่างนี้มันต้องมี ถ้าไม่มีมันไม่กินอาหาร มันก็ตาย, ที่นี้เมื่อมันมีการพัฒนามาก มันก็กินอาหารดีเกินไปจนเป็นปัญหา, เหมือนอย่างมีโรคภัยไข้เจ็บเป็นอันมากเกิดมาจากการกินอาหารดีเกินไป ไม่ถึงขนาดมันเป็นโรคขาดอาหาร มันก็เป็นปัญหา.

สัญญาตญาณแห่งความกลัว มันก็รู้จักวิ่งหนี มันก็รอดจากอันตราย; แต่ที่นี้เมื่อไม่ได้พัฒนา มันกลัวอย่างโง่เขลา มันก็ไปกลัวที่ไม่ควรจะกลัว มันก็เลยไม่ได้ผลดี, ที่ควรจะกลัวมันกลับไม่กลัว เพราะมันไม่รู้จัก เพราะฉะนั้นสัญญาตญาณแห่งความกลัวอย่างโง่เขลาของสัตว์เดรัจฉานนั้น ถ้าพัฒนาดีแล้วดีแล้ว มันก็รู้จักกลัวสิ่งที่ควรกลัว ในที่สุดมันก็มากกลัวกิเลสอย่างยิ่ง. สิ่งที่ควรกลัวที่สุดก็คือกิเลส, เดียวนี้มันรู้จักกลัวกิเลส มันก็เลยดีถึงที่สุด ได้รับประโยชน์ถึงที่สุด ของการมีสัญญาตญาณแห่งความกลัว.

สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ มันก็มี มันก็ต้องมี แม้แต่ลูกแมวเกิดขึ้น ๒-๓ วันก็ขู่ฟ่อ ๆ เป็นแล้ว มันต่อสู้เป็นแล้ว เพื่อมันจะชูศัตรูป้องกันตัวไว้ก่อน ซึ่งมันก็มีผล. ที่นี้การต่อสู้ระดับนั้นมันไม่มีปัญหา ไม่มีคุณค่าอะไรนัก, มันก็ต่อสู้สูงขึ้นมา ถึงต่อสู้เข้าศึกคือกิเลส ต่อสู้ศัตรู แต่แล้วมันก็ไม่รู้จักศัตรูที่นำกลัวคือกิเลส มันก็ไม่ค่อยต่อสู้กิเลส มันก็ยอมแพ้แก่กิเลส, ถ้ามันยังมีโชคดีมีความตั้งใจที่ต่อสู้กิเลส ก็ชนะกิเลสตามลำดับ แล้วก็เป็นอริยบุคคล.

สัตตชาตญาณแห่งการรักตน ซึ่งเป็นเหตุให้เห็นแก่ตนนี้ มันก็เหมือนกัน; ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติมันก็เท่านั้นแหละ มันก็เลยเกิดไปเป็นเห็นแก่ตน จะเอาให้มาก หรือจะเอาเปรียบผู้อื่น กระทั่งจะเบียดเบียนผู้อื่น เพราะมันรักตนอย่างโง่เขลา ไม่มีการพัฒนา, ถ้ามันรักตนถูกต้อง เดียวนี้มันก็มาศึกษารู้อย่างทั่วถึงว่ามันควรจะทำอย่างไร มันก็พัฒนาตนเจริญสูงขึ้นไป จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์. ขอยืนยันว่าอย่างนี้ ถ้ามันมีความรักตนอย่างถูกต้อง ปฏิบัติอยู่ไม่หยุดหย่อน มันต้องเป็นพระอรหันต์แน่ ๆ คนเรา.

สัตตชาตญาณแห่งการสืบทอด นี่มันก็เป็นธรรมชาติ มองได้ในแง่ดีตามธรรมดาทั่ว ๆ ไปก็ว่ามนุษย์จะไม่สืบทอด; แต่ที่นี้ถ้าหากว่ามันทำไปด้วยความโง่เขลา มันก็เลยเป็นเรื่องที่เกินที่ควรจะทำ มันไปเป็นทาสของกามารมณ์ ซึ่งเป็นค่าจ้างให้สัตว์สืบทอด ซึ่งเป็นกันอยู่อย่างยิ่งทั้งโลกก็ว่าได้. มนุษย์กำลังเป็นทาสของกามารมณ์ ซึ่งเป็นค่าจ้างของธรรมชาติมาปะหน้าไว้กับการสืบทอด, ถ้าไม่มีสิ่งนี้มาล่อมาจ้าง สัตว์ก็ไม่ทำการสืบทอด เพราะฉะนั้นผู้ที่สติปัญญามีความรู้ ก็ทำการสืบทอดได้โดยไม่ต้องรับค่าจ้าง ไม่ต้องตกเป็นทาสของกามารมณ์. นี่ดูสัตตชาตญาณของการสืบทอด มันให้ผลได้ทั้งสองฝ่าย.

การพัฒนาตนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็เป็นสัตตชาตญาณ, ถ้าพัฒนาเกินก็กลายเป็นเรื่องผิด.

การต้องการให้มีสิ่งบำเรอตน นี่ก็เป็นสัตตชาตญาณ; ดูให้ดี ๆ เถอะ ความรู้นี้ก็ตามสัตตชาตญาณแท้ ๆ ต้องการให้มีสิ่งนั้นสิ่งนี้มาบำรุงบำเรอมาขับกล่อมมาอะไร ถ้าใช้ไปถูกทางก็ไม่ใช่ไร, ถ้าใช้ผิดทางก็เลยเกิด เป็นเรื่องของอบายมุข เป็นเรื่องของกิเลส เป็นเรื่องอย่างนี้ไป.

สัตตชาตญาณแห่งการอดตน แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ต้องการจะอดอะไรของมันเอง, แม้ที่สุดแต่ต้นไม้ก็จะพินาศจนได้ว่า มันออกดอกสวย ๆ ออกใบสวย ๆ ก็เพื่อจะ

อวด; ถ้ามันอวดเท่าที่ควรจะอวดก็ไม่ใช่ไร, ถ้ามันอวดเกินขอบเขตไป ก็กลายเป็นอวดดี ก็เลยเหลว เลยยุ่งยากลำบาก, ระวังการอวดซึ่งมาจากสัญชาตญาณ รู้จักควบคุมไว้ให้ดี.

เอาละนี่ก็เป็นตัวอย่างที่เพียงพอแล้วว่า **สัญชาตญาณมีความหมายเดียว** แล้วก็แยกออกไปได้ทั้งสองข้าง คือว่าควบคุมไว้อย่างถูกต้อง. หรือไม่ได้ควบคุมไว้อย่างถูกต้อง. แต่**ความรู้สึกเดิม**แท้นั้นเป็นอันเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นใหญ่เป็นประธานก็คือ **สัญชาตญาณแห่งการมีตัวกู มีตัวตน**, ถ้าไม่รู้จักรับควบคุมมันก็เป็นเรื่องของกิเลส เห็นแก่ตัว แล้วก็ทำสิ่งที่ไม่ควรทำมากมาย, ถ้ารู้จักรับควบคุมได้ มันก็เป็นการทำสิ่งที่ประโยชน์แก่ตน ทำสิ่งที่ประโยชน์แก่ตน ตัวตนตัวกูนั้นก็ไม่ได้เกิดเป็นอันตรายขึ้นมา. นี่ให้สั้นเข้ามาว่า **ความรักตนนั้นถ้าใช้ให้ถูกต้องก็ไม่ใช่ไร, ถ้าใช้ไม่ถูกต้องมันก็จะกลายเป็นเลวเกิด เป็นเหตุให้เห็นแก่ตน จนเอาเปรียบผู้อื่น หรืออะไรไปสารพัดอย่าง ที่มันจะให้โทษ.**

นี่สรุปความว่า **สัญชาตญาณความรู้สึกพื้นฐานนั้น ถ้าไม่ได้รับการพัฒนา** มันก็จะมี**ความรู้เพียงเท่าที่ตนไม่ทันไถ่มันรู้สึก**, หรือสัตว์เดรัจฉานมันรู้สึก, แต่ถ้าได้พัฒนาก็รู้ไปถึงที่**คนรู้สึก** หรือที่ดีกว่าคนคือ**มนุษย์** มนุษย์ดีกว่าคนเพราะว่ามีจิตใจสูงกว่าคน ก็**จะรู้สึกสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป**. นี่เรียกว่าชีวิตมี**สัญชาตญาณเป็นเครื่องควบคุม** บังคับขับไสอยู่; **ถ้าไม่รู้จักรับควบคุมสัญชาตญาณ** มันก็เป็นไปตาม**สัญชาตญาณที่โง่เขลา** ที่รู้ผิด ๆ เรียกว่า**รู้ผิด ๆ** มันก็รู้เหมือนกัน รู้อย่างนั้นรู้อย่างนี้แล้วมันก็รู้ผิด. เช่นมันรู้ไปในทางเห็นแก่ตัว มีตัว เห็นแก่ตัว อะไร ๆ ก็เพื่อเห็นแก่ตัว, มันก็รู้ผิดถ้าอะไร ๆ ก็เพื่อความถูกต้องและเห็นแก่ผู้อื่น มันก็เป็นเรื่องที่ถูก; เพราะฉะนั้นเราจึงมีคำเรียกขึ้นมาอีกคำหนึ่งว่า **ภาวิตญาณ คือสัญชาตญาณที่พัฒนาแล้ว**, สัญชาตญาณเดิม

แท้ของสิ่งที่มีชีวิตนั้นถูกพัฒนาแล้ว เกิดความรู้สึกที่ถูกต้องขึ้นมา เดินไปตามทางที่ถูกต้อง ก็จะได้เรียกว่า ภาวิตญาณ, ญาณที่พัฒนาแล้ว คือทำให้เจริญแล้ว.

ทุกคนล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณเป็นพื้นฐานของชีวิต; ถ้าเขารู้จักมัน ก็พัฒนามันให้เจริญงอกงามขึ้นมาในทางที่ถูกต้อง มันก็จะกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า โภธิ, โภธิ; ถ้าไม่ได้รับการพัฒนาหรือพัฒนาผิดมันก็เป็นกิเลส เพราะฉะนั้น กิเลส กับ โภธิ มันก็ออกมาจากสัญชาตญาณด้วยกัน. คำว่าสัญชาตญาณ คำว่าญาณนั้น แปลว่าความรู้, ความรู้ที่เกิดเอง ดุ่มด้ามาเอง จนผิดจนเป็นกิเลส; นี่ก็เป็นความรู้ที่เดินมาผิด. ที่นี้ถ้ามันเป็นความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมศึกษาทำให้เจริญ เป็นความรู้ที่ถูก มันก็กลายเป็นโภธิ; เพราะฉะนั้นอย่าไปเห็นว่าเป็นของเที่ยงแท้แน่นอนมาแต่ดั้งเดิม, มันเป็นเรื่องของสัญชาตญาณที่ว่า ได้รับการพัฒนาหรือไม่ได้รับการพัฒนา, หรือจะพูดให้ถูกกว่านั้นก็ว่า ได้รับการพัฒนาผิดหรือได้รับการพัฒนาถูก.

ถ้าได้รับการพัฒนาผิดก็กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่ากิเลส, ถ้าได้รับการพัฒนาถูกก็กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าโภธิ, ของเดิมนั้นสิ่งเดียวกัน คือความรู้ที่เกิดอยู่เองตามสัญชาตญาณของชีวิต. ถ้าเด็กคนนี้ได้การพัฒนาดี เป็นเด็กไม่ดื้อไม่มีปัญหา, ถ้าเด็กคนนี้ได้ไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง, เป็นเด็กที่ดื้อมีปัญหา นี่มันก็มาจากสัญชาตญาณเดิมๆ แห่งความมีตัวตน มีตัวกู ก็อยากดี และก็ต่อสู้หรืออะไรก็แล้วแต่ ซึ่งเป็นความรู้สึกตามธรรมชาติ. ฉะนั้นถ้าเราจะรู้จักสิ่งนี้กันให้ดี ๆ ก็มีโอกาที่จะควบคุมมันได้มาก ๆ แล้ววิถีแห่งชีวิตนี้ก็จะดำเนินไปอย่างดีไม่มีปัญหาไม่ต้องฆ่าตัวตายในที่สุด; ดังนั้นขอให้สนใจเรื่องสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ.

ในพุทธศาสนาไม่มีคำเรียกตรง ๆ ว่า สัญชาตญาณ; ถึงคำว่าสัญชาตญาณก็เป็นคำแปลที่คิดขึ้นใหม่ เพื่อจะให้เทียบกับคำต่างประเทศที่เป็นวิชาสอนเรื่องนี้จึง

มีคำว่าสัญญาตญาณเกิดขึ้น. แต่ในทางธรรมหรือในหมู่พุทธบริษัท มีคำ ๆ หนึ่งซึ่งควรจะเอามาพิจารณาและเอาใช้เป็นคำเดียวกันได้ ก็คือคำว่า **สันดาน**, **สันดานเป็นคำเดิม** ก็เป็นไปตามการพัฒนาว่าบรรจอะไรลงไปในสันดาน บรรจุสิ่งที่ถูกต้องดงามลงไป มันก็มีสันดานดี มันก็ดีขึ้นมา, ถ้าไม่มีการบรรจุหรือบรรจุลงไปผิด ๆ ก็เป็นสันดานเลว สันดานชั่วขึ้นมา, แต่ของเดิมนั้นมีแต่สิ่งที่เรียกว่าสันดาน, **สันดาน คำนี้มีใช้ในบาลี** เรียกว่า **สันดาน**, **สันดานเป็นสิ่งที่มีความคุ้นเคยกับชีวิต, ชีวิตมีสันดาน.**

สันดานในที่นี้ก็พร้อมที่จะรู้, พร้อมที่จะได้รับการปรับปรุงศึกษาฝึกฝน แล้วก็ให้ดีขึ้น. พวกที่เขาพูดตามความรู้สึกของเขามีอยู่พวกหนึ่ง เขาพูดว่า **เชื้อแห่งความเป็นพุทธะ มีแล้วในทุกคน, แล้วยังในทุกสัตว์ หรือในทุกชีวิตแม้แต่ต้นไม้ด้วย, เชื้อแห่งความเป็นพุทธะมีแล้วในทุก ๆ ชีวิต ชีวิตสัตว์ ชีวิตคน คือความรู้ที่จะพัฒนาไปให้ถูกต้องนั้นแหละ, ถ้าพัฒนากันได้จริงถูกต้องจริง มันก็กลายเป็นพุทธะขึ้นมา.**

แต่เดี๋ยวนี้สันดานไม่ได้รับการพัฒนา แล้วจะว่าอย่างไร, ไม่รู้สึกด้วยซ้ำไปว่ามีอยู่ แล้วจะได้รับการพัฒนาอย่างไร, มันควรจะรู้สึกกันให้ทั่วถึงว่า มันมีอยู่ และควรจะพัฒนากันอย่างไร มันก็จะได้เป็นโพธิหรือเป็นพุทธะขึ้นมา. เมื่อไม่ได้พัฒนามันก็เหมือนกับว่าหลับอยู่ ยังหลับอยู่; ที่นี้ปลุกให้ตื่นและทำให้เจริญ **จึงเป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.** ความหมายของคำว่าพุทธะของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน นั้นมีความหมายมากที่สุด คือ **ปลุกสันดาน ปลุกสัญญาตญาณในสันดาน หรือตัวสันดาน นั้นแหละ ให้มันกลายเป็นรู้หรือเป็นตื่นหรือเบิกบานขึ้นมา.**

สรุปความว่าให้รู้ว่ามันมีสิ่งที่ธรรมชาติรู้ แต่ยังไม่รู้จะต้องพัฒนา, ถ้าพัฒนาแล้วมันจะรู้, แล้วมันจะรู้จนถึงที่สุด จะเป็นพระพุทธเจ้าในระดับใดระดับหนึ่ง

ในความหมายใดความหมายหนึ่ง, จะเป็นพุทธะ คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ขึ้นมาได้ในระดับใดระดับหนึ่ง. เพราะฉะนั้นขอให้เรารู้ว่า มันมีสิ่งนี้อยู่แล้วเป็นพื้นฐาน, เราจะได้พัฒนา จะได้ทำให้เจริญ, จนกว่ามันจะเจริญถึงที่สุด แล้วมนุษย์ก็จะหมดปัญหา, มนุษย์คนนั้นจะหมดปัญหา จะมีความสุข เป็นชีวิตเย็นเป็นนิพพาน. คำว่านิพพานในความหมายอย่างนี้ ก็คือชีวิตที่เยือกเย็น. ไม่มีความทุกข์ไม่มีความร้อน จนกว่าจะถึงนิพพานขั้นสมบูรณ์คือหมดกิเลสสิ้นเชิงไปเลย, ในขั้นนี้โดยทั่วไปแล้ว มนุษย์จะต้องขวนขวายจนได้นิพพานในระดับธรรมดาสามัญ คือเป็นชีวิตเย็น.

เรื่องชีวิตเย็นระดับธรรมดาสามัญนี้ก็เหมือนกัน เข้าใจว่าท่านทั้งหลายไม่เคยได้ยิน แล้วท่านทั้งหลายจะไม่เชื่อเหมือนกับคนหลาย ๆ คนที่เขาไม่เชื่อ, แล้วเขาว่าอาตมาพูดโกหกหรือว่าเขาเอง, ว่านิพพานหมายถึงชีวิตเย็นที่เป็นอยู่ธรรมดา; จะบอกให้รู้เสียเลยก็ได้ว่า ที่พระให้ศีลแล้วสรุปอานิสงส์ว่า สีเลนะนิพพุตังยันติ ถึงนิพพุตจะได้ด้วยศีลนั้น ก็คือคำนิพพานนั่นเอง.

คำว่านิพพุตก็คือคำเดียวกับนิพพาน, ถึงนิพพานได้ด้วยศีล. นิพพุตะ นิพพุตังในที่นี้ก็เป็นเรื่องชีวิตเย็น ยังไม่ถึงกับสิ้นกิเลสเป็นพระอรหันต์, หรือที่พระสิทธัตถะสมัยที่ยังหนุ่มยังไม่ได้ออกบวช ก็มีคำพูดของคนที่รู้จักเรื่องนี้กล่าวสรรเสริญพระสิทธัตถะว่า บุรุษนี้เป็นลูกของใคร แม่ของเขาก็จะนิพพุตะ คือเย็นนิพพาน, เป็นลูกของใครพ่อของเขาก็จะเป็นนิพพุตะคือเย็น, เป็นภักดาของหญิงใดหญิงนั้นก็จะเป็นนิพพุตะหรือเย็น. คำว่านิพพุตะใช้พูดกันอยู่กลางบ้านกลางถนน คำนั้นเป็นคำเดียวกับคำว่านิพพาน, เป็นคำกริยาที่มีรูปศัพท์ต่างกันเท่านั้น แต่มีความหมายเดียวกันแท้ ๆ.

ชาวบ้าน, ประชาชนแต่กาลก่อนเขารู้จักคำว่า เย็น เย็น กันมาก่อนแล้ว, ถือว่าเป็นความหมายที่ดีที่สุด, สูงสุดก็นิพพานหรือนิพพุตะ, ขวนขวายเพือนิพพานหรือ

เพื่อนิพพุตะกันทั้งนั้น, นี่เป็นความเย็น. เรื่องเย็นจึงเป็นเรื่องของคนทุกคน, หรือควรจะเป็น สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด. ถ้ามันร้อนแล้วมันก็ไม่หนาว ไม่น่าปรารถนาอะไรที่ไหน, ถ้าอยู่อย่างเยือกเย็นไปหมด มันก็ควรจะปรารถนา; **แม้ว่าไม่ถึงกับสิ้นกิเลส** แต่อยู่อย่างไม่มีเรื่องร้อน, ไม่มีเรื่องร้อนกร้อนใจ มีแต่ความถูกต้อง จะมีกิเลสบ้างนิดหน่อยก็ไม่ถึงกับลุกเป็นไฟโพล่ง ๆ ออกมา โดยปกติเป็นคนเย็น, บางคนมีลักษณะของความเย็น. นี่พอสังเกตได้ ว่าผิดกันกับคนอื่นอยู่นะ, ขอให้ตั้งข้อสังเกตไว้บ้าง. เขาควบคุมสันดาน หรือสัญชาตญาณไม่ได้ เขาก็ต้องเป็นคนร้อน, ทำผิดในเรื่องนี้มากก็ร้อนมาก, เติลิดเลยก็เป็นบ้าเลย ตายเลย.

เราควรจะรู้จักเรื่องนี้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณนี้ แล้วก็จะจัดการกับมัน ให้ได้รับผลดีที่สุดเท่าที่มนุษย์จะได้รับ, แล้วก็จะเหมือนกับที่คำที่สอนในบางลัทธิในกาย พุทธศาสนาอย่างมหายาน เขาว่าเชื้อแห่งความเป็นพุทธะมีอยู่แล้วในคนทุกคน เป็นคำพูดที่ควรจะสนใจ, แล้วก็จะเข้าใจได้ โดยการพิจารณาตามหลักของสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณดังที่กล่าวแล้ว. อาตมาเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีค่าควรแก่การศึกษา จึงนำมาพูดมาบรรยาย ตั้งใจจะบรรยายเป็นชุดใหญ่สำหรับภาคมาฆบูชา.

เมื่อได้ปฏิบัติต่อสัญชาตญาณอย่างถูกต้อง จนสัญชาตญาณไม่นำไปในทางที่พึงปรารถนา เรียกเป็นคำกว้าง ๆ ว่า สัญชาตญาณไม่อาจจะนำไปในทางที่ไม่พึงปรารถนาอีกต่อไป คือพ้นจากอำนาจของสัญชาตญาณ นี่คือนั่นที่เรียกว่า **วิมุตติ**, วิมุตติ ความหลุดพ้น, หลุดพ้นจากอะไร ? หลุดพ้นจากการนำไปของ **สัญชาตญาณ** หลุดพ้นจากอำนาจจากอิทธิพลของสัญชาตญาณคือควบคุมไว้ได้หมดเลย เรียกภาษาโลกิโกว่าอยู่หมัดเลย, ควบคุมสัญชาตญาณไว้ได้อย่างอยู่หมัดเลย. นั่นแหละมันหลุดพ้นจากอำนาจของสัญชาตญาณ ก็เรียกว่า **วิมุตติ**, ก็อยู่เหนืออำนาจของสัญชาตญาณโดยประการทั้งปวงเช่นนี้แล้ว ก็เรียกว่า **โลกอุดร**. **โลกุตระ** หรือโลก

อุดร อยู่เหนือโลก. ถ้ายังเป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ ก็คือเป็นไปตามโลกแห่งความโง่เขลา, ไม่รู้อะไร นอกจากจะรู้ไปตามสัญชาตญาณ ซึ่งเห็นแก่ตน-เห็นแก่ตน-เห็นแก่ตน, แล้วก็ไปเพื่อความทุกข์ทั้งนั้น.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

ที่นี่ก็ได้พูดกันเป็นพิเศษในวันนี้ โดยหัวข้อว่า สัญชาตญาณกับกิเลส เพื่อจะให้รู้จักสัญชาตญาณและกิเลสยิ่งขึ้นไปอย่างเพียงพอ. นี่ก็พูดมาแล้ว หยกๆ นี่ว่าสัญชาตญาณที่ควบคุมไว้ไม่ได้ ลู่อำนาจแก่สัญชาตญาณ นั้น ก็เรียกว่า กิเลส, ถ้าควบคุมได้ เป็นความรู้ที่ถูกต้องขึ้นมา ก็เรียกว่า โภธิ.

กิเลสกับโภธิเป็นสิ่งเดียวกัน.

ผู้มีปัญญาบางคนพูดว่า กิเลสกับโภธิเป็นสิ่งเดียวกัน; แต่ถ้าคนมันโง่เกินไปมันเชื่อไม่ได้, เข้าใจว่าคนที่ศึกษาอย่างแคบ ๆ นั้น จะไม่ยอมเชื่อว่ากิเลสกับโภธิเป็นสิ่งเดียวกัน. ถ้ามองเห็นลึกซึ้งอย่างที่ว่ามาแล้วก็จะเห็นว่า กิเลสก็คือสัญชาตญาณที่ควบคุมไม่ได้, โภธิก็คือสัญชาตญาณที่ควบคุมได้. ที่ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ก็คือมันเป็นสัญชาตญาณด้วยกัน อันหนึ่งที่มันควบคุมไม่ได้หรือมันอบรมมาผิด, อันหนึ่งควบคุมได้อบรมมาถูก; ถ้ามองเห็นลงไปก็จะเห็นว่า กิเลสกับโภธิเป็นสิ่งเดียวกัน. พูดอย่างนี้แล้วจะถูกตำราครอบตัว ผู้รู้ในเมืองไทยไม่ยอมรับ ผู้ที่อ้างตัวรู้ธรรมะในเมืองไทยจะไม่ยอมรับ กับผู้ที่พูดว่ากิเลสกับโภธิเป็นสิ่งเดียวกัน, แล้วเขาก็จะด่า, แล้วอาตมาก็รวมอยู่ในพวกผู้ที่ถูกด่าด้วยเหมือนกัน. แต่ก็ได้เอามายืนยันให้ท่านทั้งหลายยอมรับเพื่อจะเป็นผู้ถูกด่า แต่เอามาเพื่อให้เห็นว่า ให้ดูให้ดีเถอะว่าเรามีความรู้โดยสัญชาตญาณ

สำหรับจะรู้เท่านั้น, มันสำหรับจะรู้ไปตามสัญชาตญาณ ให้มันเดินถูกทาง มันก็
ไม่เป็นอันตราย, ถ้าเดินผิดทางก็เป็นอันตราย.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ สักเพียงเรื่องเดียวสัญชาตญาณแห่งความรัก – รักตัว
- รักตัวเองนี้เป็นสัญชาตญาณที่เด่นชัด; ถ้ามันรักตัวผิด ๆ มันก็เห็นแก่ตัว, ก็เอา
เปรียบผู้อื่น ก็ข่มเหงผู้อื่น เป็นอันตรายต่อผู้อื่น; ถ้ารักตัวอย่างถูกต้อง มันก็
ไม่ทำอย่างนั้น ก็ทำให้ตัวเองเจริญรุ่งเรืองอยู่ไปได้โดยสบาย. แต่ว่าความรักตัว
นั้นเป็นพื้นฐาน เป็น ของสัญชาตญาณ, มันก็เลยมามีว่า รักอย่างถูกต้อง หรือ
รักอย่างไม่ถูกต้อง. เราจึงศึกษาเรื่องนี้ เพื่อว่าจะใช้ควบคุมกระแสแห่งสัญชาต-
ญาณ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องทุกสัญชาตญาณเท่าที่จะนำเอามาศึกษากันได้.

ที่นี่จะพูดสัญชาตญาณฝ่ายที่เป็นกิเลสก่อน แล้ววันต่อไปก็จะพูดเรื่องสัญ-
ชาตญาณฝ่ายที่จะพัฒนาให้เป็นโพธิ์ วันนี้จะพูดเรื่องสัญชาตญาณที่เป็นฝ่ายกิเลสก่อน.

โลภะ โทสะ โมหะ มาจากสัญชาตญาณเดิม.

พอพูดว่ากิเลส กิเลส ท่านทั้งหลายถ้าเป็นผู้คงแก่เรียนแล้ว ก็รู้ได้เองว่า
คำว่ากิเลสคือ โลภะ โทสะ โมหะ, ก็ได้ยินมามากแล้ว ถ้าพูดถึงกิเลสแล้วต้องเข้าใจได้ว่า
ถึงถึง โลภะ โทสะ โมหะ, มันเป็นความรู้สึกของสิ่งที่มีชีวิต. โลภะ หรือ ราคะ ก็เรียก
นี้ตัวเดียวกัน คือมัน จะเอา, โทสะหรือโกรธนี้มันก็ตัวเดียวกันคือมัน จะทำลาย, โมหะ
นี้ มันก็เป็นเรื่องที่ไม่รู้จะทำอย่างไร สงสัยอยู่ก็ได้, วนอยู่รอบสิ่งนั้น หรือเืองต่อไป
พูดว่าอย่างนั้นก็แล้วกัน.

ถ้าเป็นเรื่องของโลภะต้องการจะเอา คือจะดึงเข้ามาหาตัวเอามาเป็นตัวเป็นของตัวเอง, กิเลสประเภทนี้ก็คือสัญชาตญาณของการมีตัว มีตัวกู้อยู่เป็นประธาน; ถ้ารู้สึกว่สิ่งนี้มันบ่าเรอแก่ตัวกู มันเป็นผลดีแก่ตัวกู มันเป็นอะไรแก่ตัวกู มันก็อยากจะได้, ความรู้สึกก็เป็นไปตามสัญชาตญาณนั้น คือเอาเข้ามาหาตัวดึงเข้ามาหาตัว, มีลักษณะดึงเข้ามาหาตัว เอามาไว้เป็นของตัวเอง.

ถ้าว่าสิ่งที่เข้ามากระทบ มาสัมผัสนั้น มันไม่เป็นอย่างนั้น มันตรงกันข้าม คือมันเป็นลักษณะที่ไม่น่าพอใจ หรือมาขัดขวางตัว จะมาทำลายตัว, ความรู้สึกทางสัญชาตญาณมันก็เปลี่ยนเป็นอยากจะทำลาย นั่นคือพวกโกธะพวกโทสะ.

ถ้าว่านั้นมันไม่แน่ว่าจะเป็นประโยชน์แก่กู หรือไม่เป็นประโยชน์แก่กู, มันยังรู้สึกไม่ได้ว่า จะเป็นประโยชน์แก่กูหรือจะไม่เป็นประโยชน์แก่กู, แต่ก็น่าจะมีค่า น่าจะสนใจ, มันก็เลย สงสัยแล้วก็วนอยู่รอบ ๆ ไม่กล้าเอาเข้ามาหรือไม่กล้าผลักออกไป.

พูดอย่างภาษาวัตถุก็คือว่า อย่างหนึ่งมันอยากจะดึงเข้ามา ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณคือโลภะหรือราคะ, อย่างหนึ่งมันอยากจะผลักออกไปหรือทำลายเสียให้พินาศ ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณที่เป็นโทสะหรือโกธะ, ส่วนอีกอันหนึ่งมันยังสงสัยคือยังงังต่อไป มันก็ได้แต่วิ่งวนอยู่รอบ ๆ ไม่มีอาการที่จะดึงเข้ามาหรือผลักออกไป.

ท่านทั้งหลายที่ไม่ได้เคยสนใจกับเรื่องวัดเรื่องวา คำพูดเรื่องวัดเรื่องวาแล้วก็ได้ยินคำว่า โลภะ โทสะ โมหะ ก็ารู้สึกว่เป็นเรื่องของคนพวกไหนก็ไม่รู้ คนบ้าคนบออะไรก็ไม่รู้, เราไม่ต้องสนใจเรื่อง โลภะ โทสะ โมหะ. แต่ที่จริงมันเป็นเรื่องความงังของตนนั่นเอง ของคนนั่นเอง. ทุกคนที่มัวแต่นั่งรู้สึกไปตามสัญชาตญาณ; สิ่งที่น่ารัก

น่าพอใจเข้ามาก็เกิดโลภะดังเข้ามา, สิ่งที่ไม่น่ารักไม่น่าไว้วางใจ ก็เกิดโทสะผลักออกไปหรือทำลายเสีย, อะไรที่ยังไม่แนกก็สนใจอยู่นั่นแหละ สนใจอยู่นั่น วนอยู่รอบ ๆ นั้น. นี่คือคำ โลภะ โทสะ โมหะ. ถ้าพูดในแง่ของจิตวิทยาธรรมดา ๆ แล้วก็พูดได้ดังนี้ว่า **ความรู้สึกที่ดังเข้ามาหาตัวเพราะถูกใจ คือโลภะหรือราคะแล้วแต่จะเรียก**; ถ้ามันหนักไปในทางเรื่องเพศก็เรียกว่าราคะ, ถ้ามันหนักไปในทางธรรมดา ๆ ก็เรียกว่าโลภะ, โดยหลักทั่วไปเป็นอย่างนี้, แต่ก็ไม่แนกทีเดียวมันใช้แทนกันได้. **ถ้าว่าความรู้สึกนั้นมันไม่รู้สึกว่าจะเป็นผลดีแก่ตัว แต่จะเป็นอันตรายแก่ตัวหรือไม่น่าไว้วางใจ หรือว่าทำลายประโยชน์ของตัวชัด ๆ อย่างนี้ ก็เกิดความรู้สึกโทสะ โภคะ หรือโกรธหรือประทุษร้ายขึ้นมา, ถ้าว่ายังไม่แน่ว่าจะเอาอย่างไร ก็เก็บไว้ก่อน ด้วยความความสนใจ, มีความสนใจ.**

ขอให้ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้สังเกตดี ๆ ว่า มันมีอย่างนี้หรือเปล่า? ความรู้สึกในชีวิตจิตใจของท่าน มันมีความรู้สึก ๓ ประการนี้อยู่หรือเปล่า? นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า กิเลส โลภะ โทสะ โมหะ มันก็ออกมาจากสัญญาตญาณพื้นฐานดั้งเดิม คือ**ความมีตัวตน, ความเห็นแก่ตน, ความรักตน, ความเอาเปรียบผู้อื่น**, ถ้าสัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร แห่งการหนีภัย แห่งการต่อสู้ อะไรก็ตาม มันทำให้เกิดความรู้สึกเหล่านี้ขึ้นมาตามสมควรแก่กรณี, มันแล้วแต่ว่ากรณีไหนมันมีสัญญาตญาณอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุด. ขอให้มองเห็นว่า กิเลสโดยตรงเนื่องกันอยู่กับสัญญาตญาณอย่างนี้.

สัญญาตญาณกับกรรมกิเลส.

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องที่เราเรียกกันว่า **กรรมกิเลส** คือศีล ๔ ข้อแรก **ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พวดเท็จ**, ๔ อย่างนี้เรียกว่ากรรมกิเลส กรรมที่ทำด้วยกิเลส หรือกรรมโดยกิเลส.

ข้อที่ ๑ ช่างสัตว์ มันก็เป็นเรื่องของสัญชาตญาณของความรู้สึก ถ้าว่าโดยทั่วไปต่ำลงไป โดยพื้นฐาน ก็สัญชาตญาณแห่งการต้องการอาหาร อย่างนี้ถึงมันก็จับปูเปี้ยวกิน ก็เป็นการฆ่า; แต่ถ้าไม่ใช่พื้นฐานอย่างนั้น มันก็เรื่องของความเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง, เห็นแก่เกียรติยศชื่อเสียงของตัวเอง. นี่ถือเป็นสัญชาตญาณที่รุนแรง มันก็ฆ่าผู้อื่นได้โดยง่ายเหมือนว่าเล่น. ปาณาติบาตมาจากสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัวทั้งนั้น, สัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว, เป็นสัญชาตญาณแม่บพ เป็นที่รวบรวมแห่งสัญชาตญาณทั้งหลาย; แม้ว่าชาวนาจะต้องทำนา มันก็ต้องทำด้วยความเห็นแก่ตัว อยากจะมีชีวิตของตัวเอง อยากจะเลี้ยงตัว มันก็เป็นสัญชาตญาณและก็เป็นเหตุให้ทำนา ซึ่งจะต้องทำให้มีการฆ่าอยู่ในการทำนา, คือว่าเมื่อไถนาจะมีสัตว์ในรอยไถตายมากเหมือนกันเรียกว่า ทำปาณาติบาตโดยไม่เจตนา ฆ่าสัตว์โดยไม่เจตนา มันก็มาจากสัญชาตญาณ.

ข้อที่ ๒ อทินนา ลักทรัพย์ ถือเอาสิ่งที่เจ้าของไม่ได้ให้ ก็เป็นเรื่องของสัญชาตญาณแห่งตัวตนหรือของตน เห็นแก่ตน. พุดง่าย ๆ ว่าสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตน มันจึงไปลักทรัพย์ของเขามา, เห็นแก่ตนจนชี้เกียจจนนอนเสียดีกว่าไม่ทำงาน นี่ก็เห็นแก่ตนจึงได้ชี้เกียจและนอนเสีย. เมื่อไม่มีอะไรจะกินขึ้นมาก็ไปขโมย ก็เลยเป็นผลออกงามออกไป เพราะสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตน, สัญชาตญาณแห่งความต้องการอาหาร ที่ไปขโมยเขามาบำรุงบำเรอตนไม่ใช่เป็นเรื่องจำเป็นนะ มันก็เป็นเรื่องเดียวกัน เพราะมันเห็นแก่ตน.

ข้อที่ ๓ กาเมสุ มิจจาจาร, สัญชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตัว ทำไปอย่างพรวดพรวด อย่างรวไม่ได้, ไม่กลัวแก่ความชั่ว หรือสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ที่เขาปะไว้ด้วยกามารมณ์ ที่ธรรมชาติปะไว้ด้วยกามารมณ์, หลงใหลในกามารมณ์ บุษ

กามารมณ์ ก็ทำกาเมสุ มิฉาจาร เนื่องด้วยสัญญาตญาณแห่งกามารมณ์ในการสืบพันธุ์ หรือที่จะทำกันด้วยเรื่องอย่างอื่น มันก็เป็นเรื่องของสัญญาตญาณ. ถ้ามันโกรธมันแค้น มันจะแก้แค้น หรือจะสบประมาทคนนั้นคนนี้ พ่อแม่ของลูกสาว จุดลูกสาวไปทำอนาจาร ก็เพราะว่า **สัญญาตญาณความเห็นแก่ตัวซึ่งควบคุมไว้ไม่ได้**, ต้องการจะแสดงอำนาจของตัวจะอวดตัว อะไรก็มี ล้วนแต่ทำบาปข้อนี้ได้.

ข้อที่ ๔ สัญญาตญาณแห่งการมุสาวาท มันก็เป็นเรื่องที่เห็นแก่ตัว เพราะว่า **มุสาวาทนั้นทำไปเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง** ทั้งนั้น; ถ้ามิได้ทำไปเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เราไม่เรียกว่ามุสาวาท; เช่นเขาเป็นผู้พูดตลกคะนอง พูดเพื่อเจ้อ พูดขบขันพูดอะไรไปอย่างนี้ ไม่ใช่มุสาวาท. มุสาวาทแปลว่า ใช้คำพูดเป็นเครื่องดึงดูดหรือขโมยเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตัว โดยวิธีใดก็ตาม นี่มันเห็นแก่ตัวอยู่ชัด ๆ, **สัญญาตญาณของการเห็นแก่ตัวทำให้มุสาวาท เพื่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นแก่ตัวหรือพรรคพวกของตัว**, เช่นเป็นพยานเท็จ.

นิกรรมกิเลส ๔ ประการนี้ก็เป็นเรื่องของสัญญาตญาณที่บังคับไม่ได้, ความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจสันดานบังคับไม่ได้ ก็ทำให้เกิดการกระทำอย่างนี้ขึ้นมา, นี้เรียกว่ากรรมกิเลส ๔ ประการ.

ถ้าจะเพิ่มเข้าไปอีกอย่างหนึ่ง **ดื่มน้ำเมา**เป็นข้อที่ ๕ คือศีล ๕ ความทุกศีลทั้ง ๕ นั้น ดื่มน้ำเมานั้นคิดดูให้ดีว่า มันดื่มอยู่ได้ด้วยเหตุอะไร, บางคนก็จะสังเกตได้เองว่า ดื่มแล้วมันครึ้มใจ มันสบาย มันถูกบำเรอด้วยฤทธิ์ของน้ำเมา, มันรู้สึกเหมือนกับมีผีหรืออะไรมาขับกล่อมให้มันสบายที่สุดเมื่อมันดื่มน้ำเมา. ถ้าอย่างนี้ก็ **ก็เป็นสัญญาตญาณแห่งการต้องการให้มีการบำเรอ** มาจากการมีตัวและต้องการให้ตัวได้รับการบำเรอ แล้วมันก็ทำอะไรคล้าย ๆ กันนี้ได้ทุกอย่าง ซึ่งจะไว้พูดถึงเรื่องอบายมุขดีกว่า

พูดกันถึงเรื่องการดื่มน้ำมาแล้วก็ เป็นสัญชาตญาณแห่งการต้องการขับกล่อมทางจิตทางวิญญาณ ซึ่งผิด ๆ ซึ่งทำไปอย่างผิด ๆ จนกลายเป็นโทษของน้ำเมา เลยวินาศไปเลย ควบคุมสัญชาตญาณอันนี้ไว้ไม่ได้. นี่เรียกว่ากรรมกิเลสทั้ง ๔ ประการ. แล้วเพิ่มอีก ๑ เป็น ๕ เป็นทุกศีลทั้ง ๕.

สัญชาตญาณกับอุปกิเลส ๑๖.

ที่นี้ก็ขอชักชวนให้ท่านทั้งหลายมองดูให้ละเอียดลงไปอีก ถึงกิเลสระดับที่ไม่รุนแรง ก็เรียกว่าอุปกิเลส แต่ก็ยังเป็นกิเลสเหมือนกัน ถ้าเคยเรียนนักธรรมมาแล้ว ก็จะพบหมวดที่เรียกว่าอุปกิเลส ๑๖.

ข้อที่ ๑ คือ อภิชฌา วิสมะโลภะ โลกเกินควรเรียกว่าอภิชฌา, สัญชาตญาณแท้ ๆ มันเพียงแต่ต้องการอาหารเท่าที่จำเป็น เช่นสัตว์เดรัจฉานไม่ต้องการเกินจำเป็น, เว้นแต่สัตว์เดรัจฉานบางชนิดที่มียุ่งมีฉาง เช่นมดเช่นปลวกเป็นต้น สัตว์เดรัจฉานทั่วไป เช่นวัว เช่นควายนี้ไม่มียุ่งไม่มีฉาง ก็ไม่ต้องการเกินจำเป็น กินแต่พออิ่มท้อง. ความโลภเฟื่องในเรื่องอาหารมันก็ยังไม่มี, แต่ครั้นคนนี่ มาถึงคนนี่มันควบคุมสัญชาตญาณอันนี้ไว้ไม่ได้ มันก็เลยต้องการเกินจำเป็น ก็ต้องมีการสะสม มียุ่งมีฉาง. นี่ก็เลยเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ซึ่งทำให้แย่งชิงกัน แข่งขันแย่งชิงกัน. หรือว่าโลกเกินจำเป็นนี้ มันเป็นเพราะมีความคิดชนิดที่สูงไปกว่าสัญชาตญาณ. นี่เรียกว่าควบคุมสัญชาตญาณไว้ไม่อยู่ มันก็เดินไปผิดทางตามแบบของมัน แรงขึ้นกว่าธรรมชาติเดินไปผิดทาง คือแรงไปกว่าธรรมชาติ ต้องการมากเกินกว่าความจำเป็น เป้อภิชฌา รวมถึงความยินดีอย่างยิ่งในสิ่งนั้น ๆ ด้วย.

ที่เรียกว่าโลภะ ก็คือโลภะด้วยกัน แต่ไม่มีคำว่าเฟ่งเล็งเกินจำเป็น โลภะชื่อ ๆ โลภะชื่อ ๆ โลภะธรรมดาสามัญเพราะเห็นแก่ตัวก็โลภะ ต้องการการบำเรอตัว ต้องการจะอวดมั่งอวดมี จะอวดอะไรก็ตาม มันก็มีเรื่องของโลภะเข้ามา.

ข้อที่ ๒ โทสะ โกรธ ประทุษร้ายเมื่อรู้สึกว่ามีอะไรที่ขัดขวางต่อประโยชน์ของตัว, เพราะมีสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว.

ข้อที่ ๓ โกรธ คือ โกรธแผดเผาหัวใจของตนอยู่ตามลำพัง ร้อนเป็นไฟอยู่ ระวังไม่ได้ เพราะความเห็นแก่ตัว, เพราะรู้สึกว่ามันดูถูกเรา เป็นศัตรูของเรา.

ข้อที่ ๔ อุปนาหะ ผูกความแค้นไว้ ผูกความโกรธความแค้นไว้ ก็เป็นเรื่องเนื่องมาจากมีความรู้สึกเป็นตัว.

ข้อที่ ๕ มักขะ ลบหลู่บุญคุณ อันนี้มันก็เป็นเรื่องของที่เกินไปของความมีตัว จนลืมผู้มีบุญคุณ.

ข้อที่ ๖ อิสสา คำว่าอิจฉาริษยา ก็รวมอยู่ในกลุ่มนี้ ทำไมจึงต้องอิจฉาริษยา เพราะว่าตัวกู้อยากให้ใครดีกว่า หรือว่าตัวกู้อยากจะดีกว่าคนอื่น ก็อิจฉาริษยาแล้วมันก็เลยไปถึง.

ข้อที่ ๗ ปลาสะ ตีเสมอ ยกตนเทียมท่าน.

ข้อที่ ๘ มัจฉริยะ ความตระหนี่ ความไม่ยอมให้ปัน ก็เพราะความเห็นแก่ตัว ความอยากที่มาจากอิจฉาริษยา มันก็ป้องกันไม่ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น.

ข้อที่ ๙ มายา มารยาแสดงมารยา เพราะตัวมันหาทางออกเพื่อประโยชน์แก่ตัว หรือเพื่อป้องกันตัว หรือเพื่ออะไรก็ตาม, แสดงมารยา. อยากจะพูดว่าระวังให้ดี

คำว่ามารยา กับคำว่า มารยาทดูจะคล้ายกับตะภาเดียวกัน. คนทำมายาก็แก่งทำ, คนรักษามายาทก็แก่งทำ, ต่อหน้าคนเท่านั้นที่มันรักษามารยาท. ระวังให้ดี มันจะเป็นเรื่องของตัวกูเสียมันเรื่องมารยาท. ถ้ามารยาที่แท้จริง มันจะเป็นเรื่องของโพธิ แต่ที่นี้ถ้ามารยาทกันแต่ต่อหน้าคนเท่านั้น แล้วมันเป็นอันเดียวกับมายา, มายากับมารยาทมาตะภาล้าเดียวกัน. โดยอำนาจของสัญญาตญาณขอให้ระวังให้ดี.

ข้อที่ ๑๐ สาถะยะ นี้ ความโอ้อวด สัญญาตญาณแห่งการโอ้อวด มีตัวตนและต้องการจะโอ้อวดตนหรือของตน. สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น, คนยิ่งทำเป็นกันใหญ่มันจึงเกิดแพ้นั้นแต่งเนื้อแต่งตัวที่แปลก ๆ สวยงามออกไปไม่มีที่สิ้นสุด, ต้องการจะอวด แม้แต่การแต่งเนื้อแต่งตัว การกินการอยู่ แม้แต่การพูดจา มันก็โอ้อวด, จนเขารำคาญ มันก็รู้สึกตัว เพราะสัญญาตญาณข้อนี้มันผลักดันมากเกินไป.

ข้อที่ ๑๑ ถัมพะ หัวดี นี้เห็นชัด เด็กหัวดีเพราะมันถือตัว มันเห็นแก่ตัว, สัญญาตญาณแห่งการมีตัวกู มันดันทุรังมันไม่ยอม, ผิดก็ไม่ยอม, ถูกก็ไม่ยอม, มันยืนกระต่ายขาเดียว มันเป็นเรื่องคนหัวดี.

ข้อที่ ๑๒ สารัมพะ นี้คนบิตพลัว สารัมพะนี้เขาแปลกันว่าแข่งดีหรืออะไรก็ไม่ทราบ. แต่อาตมาอยากจะแปลว่าบิตพลัว ถูกก็บิตพลัว, ผิดก็บิตพลัว, การงานก็บิตพลัว หน้าที่ต่าง ๆ ก็บิตพลัว เพื่อจะต่อสู้ป้องกันตัว เรียกว่า **สัญญาตญาณแห่งการป้องกันต่อสู้** มันก็บิตพลัว, บิตพลัวซึ่ง ๆ หน้า, แล้วก็มีมาก มีมากจนจะเป็นของธรรมดาไปในเรื่องการบิตพลัว ไม่รับสารภาพ เป็นต้น.

ข้อที่ ๑๓ มานะ ถือตัว คือ ตีราคาตัว นี้ตัวเองดีตัวเองดีด้วยกิเลสของตัวเอง มันจึงดีเกินเสมอ, มันจึงยกตัวไว้ในระดับที่ว่าสูงกว่าใคร ๆ, แม้จะอยู่ในระดับที่

ต่ำกว่า มันก็ยกตัวสูงกว่า, นี่เพราะสัญญาตญาณแห่งการมีตัว ต้องการจะยกตัว, ต้องการจะอวดตัว.

ข้อที่ ๑๔ อติมานะ ดูเป็นผู้อื่น นี่ระวังให้ดี การดูหมิ่นผู้อื่นนั้นอาจเกิดขึ้นมาโดยไม่มีเหตุปัจจัยอะไรมากมาย มันเป็นสัญญาตญาณ มันเกิดมาจากสัญญาตญาณ, มันไม่มีเหตุปัจจัยอะไรมากมาย. แต่มันก็ดูหมิ่นผู้อื่นได้ เพราะยกตัวไว้สูงเกินไป.

ข้อที่ ๑๕ มานะ เลินเล่อมัวเมา มัวเมาในเรื่องชีวิตเป็นอยู่ มัวเมาในเรื่องสบายดี, มัวเมาในสิ่งที่มัวเมากันอยู่. พุดอย่างความจริงอย่างแท้จริง ความตายมีอยู่แล้วในความเกิด แต่คนก็มัวเมาในความเกิด มัวเมาในความเกิด, โดยโง่ไปไม่รู้เลยว่า ความตายมันมีอยู่แล้วในความคิด มันมัวเมาในความเกิด มัวเมาในความไม่มีโรค ทั้งที่โรคมันมีอยู่แล้วในความไม่มีโรค, เป็นผู้มัวเมาในสิ่งที่ตัวเองไม่เห็น. นี่เรียกว่ามัวเมากันโดยไม่รู้สึกตัวและเป็นมาก มัวเมาในความไม่ตาย ทั้งที่ความตายมีมาแล้วในความเกิด มัวเมาในความไม่มีโรคทั้งที่โรคมันมีอยู่แล้วในความไม่มีโรค และมัวเมาทุกอย่าง **เพราะมันมีสัญญาตญาณแห่งการมีตัว ตามความรู้สึกของมันเอง** จึงไม่มีความรู้สึกที่จะยอมตายหรือยอมเจ็บไข้ ว่าเป็นของธรรมดา คิดหวังอยู่แต่ว่าจะไม่เจ็บไม่ไข้ไม่ตาย, หรือว่าความเสื่อมลามมันก็มีแล้วในความมีลาม มันก็มัวเมาในลามโดยไม่รู้เลยว่าความเสื่อมลามมันก็มีอยู่แล้วในลามนั่นเอง และทั้งที่สิ่งเหล่านี้มันทรمان ทรมานบุคคลผู้มัวเมาอยู่เสมอ ก็ไม่มีใครรู้สึกมองเห็นและระวังภัย นี่จึงยังคงมัวเมาอยู่ด้วยความลุ่มหลงของสัญญาตญาณแห่งตัวตน.

ข้อที่ ๑๖ ข้อสุดท้ายเรียกว่า ปมาทะ คือ ประมาท แปลกออกไปก็คือว่า **ความขาดสติ** ขาดสติคือไม่มีความรู้ที่ถูกต้องสำหรับจะต้องระวังไว้เป็นสัมปชัญญะ

ความรอดความถูกต้องนั้นก็ต้องมีปัญญารู้ว่า อะไรเป็นอะไรอยู่ตามที่เป็นจริง เช่นเรื่อง
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นเป็นความจริงมีอยู่. ถ้ารู้ข้อนี้ก็เรียกว่ามีปัญญา นี่พอเหตุ
อะไรเกิดขึ้น เช่นเกิดเรื่องทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางไหนก็ตาม มันก็**ไม่มีสติ**
ที่จะไปเอาปัญญามาควบคุมสถานการณ์ มันก็เลย**ไม่มีสติ ไม่มีปัญญา ไม่มีสมาธิ**
ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีอะไรหมดเลย.

การควบคุมจิตต้องใช้หลักธรรมะ ๔ ประการ

ตามธรรมดาข้อนี้สำคัญมาก อยากจะให้ทุกคนรู้ไว้เป็นหลัก ว่าเราจะต้อง
มีปัญญาที่รู้อยู่เป็นเดิมพันหรือเป็นต้นทุน รู้ว่าอะไร เป็นอะไร อะไรเป็นอะไรนี้, ศึกษา ๗
อบรม ๗ ปัญญา พอปัญญารู้เป็นประจำ พอมันเกิดเรื่องอะไรขึ้น ซึ่งจะฉิบหายหรือ
จะเป็นตายหรือจะเสียหายอะไรก็ตาม, **มีสติไปเอาปัญญานั้นมาทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น**
ขึ้น มาซำก็ไม่มีประโยชน์ ต้องมาทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น. **ปัญญาที่สติเอามานั้นมัน**
ก็มีอาการรู้สึกตัว รู้สึกตัว รู้สึกตัว ผิดไม่ได้ คือปัญญานี้จะควบคุมอยู่อย่างแน่นนอน
แน่นแน่นเรียกว่า **สัมปชัญญะ**, **แล้วก็มีสมาธิ** คือมีจิตแน่วแน่ที่สัมปชัญญะนี้จะทำงาน
ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ จนกว่าจะหมดเรื่อง.

ช่วยจำคำสี่คำนี้ไว้ให้ดี ๆ ว่า **สติ สัมปชัญญะ ปัญญา สมาธิ** หรือจะ
เรียงจำง่าย ๆ ว่า **สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา**ก็ได้, เวลาปฏิบัติหน้าที่การงานนั้น มัน
แล้วแต่ลำดับไหนจะลำดับอย่างไร แล้วแต่เหตุการณ์, แต่โดยหลักทั่วไปนั้น
เราจะต้อง**มีสติ** ระลึกทันควันไปเอาความรู้ที่ถูกต้องคือ**ปัญญามา**, **ปัญญายิน**
ควบคุมสถานการณ์อันนี้อยู่ เรียกว่า**สัมปชัญญะ** รู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่, **มีสมาธิ**
ใช้กำลังใจอย่างแน่วแน่มั่นคง คือให้**ปัญญาทำหน้าที่ตัดปัญหา** ให้รู้ตามที่เป็นจริง

แล้วไม่ทำอะไรให้ผิดพลาด มีอำนาจของสมาธิกำลังจิตทั้งหมดทั้งสิ้น, **ทุกเรื่องจะต้องมีสื่ออย่างนี้จึงจะรอดตัว.**

ถ้าสติไม่ค่อยพอ ก็ฝึกฝนให้มีสติ; เช่นทำกัมมัฏฐานชนิดที่ทำให้มีสติ เช่นทำอานาปานสติ เป็นต้น; **เมื่อฝึกเข้าไปแล้วสติก็จะมากพอและเร็วพอ, แล้วปัญญาก็พิจารณา.** ในการทำกัมมัฏฐาน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ถ้าไม่พอก็ปฏิบัติสมาธิ ฝึกกัมมัฏฐานที่ทำให้มีสมาธิ; แต่โดยธรรมชาติมันมักจะพอของมันเอง, ถ้ามีปัญหาเท่าไรสมาธิก็จะมีเท่านั้น, มีสมาธิเท่าไรก็มีปัญญาเท่านั้น, ความเข้มแข็งแห่งจิตก็พอทำหน้าที่ ถ้าไม่พอก็ต้องฝึกเฉพาะสมาธิ, การใช้สัมปชัญญะนั้นก็เพื่อความฉลาด, **การทำให้มีสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลาก็เป็นอุบาย ก็ต้องฝึกด้วยเหมือนกัน.** ครั้งแรกหรือครั้งที่หนึ่งอาจพ่ายแพ้หรือล้มละลาย, ครั้งที่สองก็ไม่ให้พ่ายแพ้ ถ้ากำลังของสติมันมากพอ มันก็สร้างสัมปชัญญะขึ้นมามากพอ.

ขอยืนยันว่า เหตุการณ์เลวร้ายทั้งหลายทั้งปวงป้องกันได้ด้วยธรรมะสี่ประการนี้, เคารพว่าธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ฝึกเอาได้จากการปฏิบัติระบบที่เรียกว่าอานาปานสติ ๑๖ ชั้น. อานาปานสติภาวนามีหลายชนิด อย่างอานาปานสติในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้นไม่พอ ต้องอานาปานสติชนิดที่มากในอานาปานสติสูตรโดยตรงมี ๑๖ ชั้น; ถ้าปฏิบัติอานาปานสติ ๑๖ ชั้นนี้แล้ว จะมีครบหมด มีพอและมีเหลือใช้ด้วยซ้ำไป, **จะมีสติสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญา อบรมไว้มากพอที่จะใช้ในทุกเหตุการณ์.**

ฉะนั้นการที่จะมาทำสมาธิวิปัสสนานั้น ถ้าทำถูกต้องแท้จริงมันมีผลมหาศาล, ไม่ใช่เป็นเรื่องสำหรับหัวเราะเยาะกันเล่น, ขอให้เข้าใจ. ถ้าเราไม่มีสติหรือสติไม่พอ หรือสติมันซำๆม่งามอย่างนี้ ก็ต้องฝึกอานาปานสติ, ถ้าไม่มีสัมปชัญญะ

ก็ฝึกอานาปานสติ, เพราะการฝึกอานาปานสตินั้นต้องใช้สัมปชัญญะตลอดเวลา มันคุ้นเคยกันกับการใช้สัมปชัญญะ, ถ้าไม่มีสมาธิก็ฝึกอานาปานสติ เพราะมันฝึกสมาธิอยู่ตลอดเวลาในแง่ของสมาธิ, แล้วในแง่ของปัญญานั้นก็มีอยู่บางขั้นตอน **ขั้นตอนที่พูดถึงปัญญา** อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นก็มีอยู่เต็มที. พระพุทธเจ้าท่านทรงแนะนำ อานาปานสติภาวนานี้ถูกต้อง เหมาะสมดีกว่าระบบใดหมด, และพระพุทธเจ้าเองก็ปฏิบัติระบบนี้ : ระบบอานาปานสติภาวนา.

นี่เราพิสูจน์ดูตัวเราเองว่า มีไหม มีพอไหม มีเร็วทันတွ่งที่ไหม ? ไม่พอก็ใช้ไม่ได้ มาช้าก็ใช้ไม่ได้, มีน้อยไปก็ใช้ไม่ได้.

นี้จะทำอย่างไร ? สำหรับคนทั่วไปที่อยู่ที่บ้าน ก็ฝึกฝนอยู่ในตัว ๆ ที่จะต้องกระทำกิจการงานที่ทำอยู่, จะเป็นนักเรียน จะเป็นครูบาอาจารย์ จะเป็นชาวไร่ชาวนาพ่อค้า ขอให้รู้จักสิ่งทั้ง ๔ นี้ แล้วมันจะเรียกร่องมา แล้วก็จะมีมากขึ้น : **สติระลึกไม่ได้** ระลึกเข้าไป เข้า จิบหายหมด, หรือสติระลึกมาได้แต่มันไม่อยู่, สัมปชัญญะมันไม่มีก็หายหมด ความรู้ไม่พอนั้นก็ยิ่งลำบาก ต้องศึกษาไว้ให้เป็นประจำให้ความรู้มันเพียงพอ. **ที่นี่ ถ้ามีปัญญาพอ สมาธิก็จะพอ** อยู่ด้วยอำนาจของปัญญา. **ความเป็นสมาธิ**นี้มันเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ความที่มันจะรวมกำลังจิตเป็นอย่างเดียวเพื่อต่อสู่สถานการณ์อย่างนี้ มันก็มีอยู่ในสัญชาตญาณเอามาปรับปรุงให้มันมากพอ, ให้มันมากพอ; แม้แต่สัตว์เดรัจฉานเมื่อมันจะทำอะไรจริงจัง, มันก็มีการทำด้วยสมาธิ ดูให้ดีซิ. แม้แต่ควายแท้ ๆ ที่มันจะชนกัน มันก็ชนกันด้วยกำลังของสมาธิ, แต่มันเป็นสมาธิของควาย, มันไม่พอใช้ มันจะต้องทำให้เป็นของคน.

เด็ก ๆ ที่จะเล่นหยอดหลุมทรายกอง ต้องใช้สิ่งที่เรียกว่าสมาธิทั้งนั้น จึงจะโยนลงหลุมได้, หรือมันจะยิงธนูยิงศรยิงอะไร มันก็ต้องมีสมาธิตามธรรมชาติมาช่วย

อย่างเพียงพอ, อย่างจะยิ่งหวังสะตึกนี้ถ้าไม่มีสมาธิอย่างเพียงพอมันยิ่งไม่ได้. แต่ถ้าลงมือยิ่งสมาธิตามธรรมชาติมันมาเอง; ถ้าไม่พอก็ต้องฝึก ๆ ๆ จนพอ, สมาธิตามธรรมชาติอย่างนี้ก็เป็นสัญญาตญาณด้วยเหมือนกัน เพราะมันมาเอง; แต่ยังไม่พอใช้ในการที่จะต่อสู้กับกิเลสและความทุกข์, ดังนั้นจึงต้องฝึกฝนโดยเฉพาะให้มันดีให้มันมากยิ่งขึ้น.

สมาธิไม่พอ สติไม่พอ สัมปชัญญะไม่พอ ปัญญาไม่พอ คนนั้นจะตกนรกทั้งเป็น, นี่กล่าวพูดอย่างนี้เลย ถ้าอยู่อย่างสติไม่พอ สัมปชัญญะไม่พอ สมาธิไม่พอ ปัญญาไม่พอ มันจะมีเรื่องไม่มีที่สิ้นสุด จะมีเรื่องยุ่งยากลำบาก ซึ่งเป็น ๆ กันอยู่โดยมาก; ลืมนั่นลืมนี่ ลืมปิดประตู ลืมลูกกุญแจไว้ในห้อง, ออกมาแล้วเข้าไม่ได้ต้องจับประตู มันเป็นเรื่องที่ไม่พอหรือมันขาดสติ ขาดสมาธิ ขาดสัมปชัญญะ. ฉะนั้นเมื่อทำอะไรผิดพลาดไปแม้แต่หนึ่ง ก็อย่าพูดว่าไม่เป็นไร; ไม่เป็นไรนั้นเขาไว้พูดในกรณีอย่างอื่น. แต่ในกรณีข้อแก้ตัวอย่างนี้อ่าใช้เลย, ทำด้วยแก้วแตกแตกใบหนึ่งก็ว่าไม่กี่สตางค์ ไม่เป็นไร, นั้นมันจะจับใส่ลงไปในนรก, ความไม่เป็นไรมันจะมากขึ้น ๆ จนมันทำอะไรไม่ได้; แม้ที่สุดแต่จะทำแก้วน้ำแตกใบหนึ่งต้องเสียใจให้มาก ๆ, ถ้าเสียใจมาก ๆ แล้วมันจะดีขึ้น ละอายให้มาก ๆ, แล้วมันจะดีขึ้น. แต่คนไม่ละอายมันกลับแก้ตัว, มันกลับเถียง มันไม่ละอาย อย่างนี้มันก็มากขึ้น ความประมาท ความสะเพร่า ความเลินเล่อ มันก็มากขึ้น คือสติมันไม่มี, ฉะนั้นเรื่องลืมนิดลืมน้อยอย่าเห็นว่าเป็นเรื่องลืมนิดลืมน้อย ถ้าไม่ลืมนั้นจะดีกว่า คือมันมีสติมีสัมปชัญญะ ถ้ามี

ปัญญาดูด้วย มันก็จะรู้จักวิธีที่จะป้องกันไม่ให้ลืมนะ.

ชีวิตอยู่ด้วยสติ สัมปชัญญะ สมาธิและปัญญาอย่างยิ่ง; แต่คนทั่วไปไม่ยอมรับ, ว่าเป็นเรื่องของคนอยู่วัด เป็นเรื่องของคนแก่ เป็นเรื่องของคนบ้า ๆ บอ ๆ คนโง่, ไปกินเหล้าดีกว่า มันดับบทันเสียอย่างนี้, ไม่ได้ฝึกไม่ได้ทำอะไร

ชนิดที่จะให้เจริญ ในทางที่จะควบคุมสัญชาตญาณ, ควบคุมไม่ได้สัญชาตญาณมันก็แสดงบทบาทเต็มที่ จนคนนั้นเหมือนกับตกรกทั้งเป็น. ลองอยู่อย่างขาดสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา เกอะ มัน จะเหมือนกับตกรกทั้งเป็นแหละ. ขอฝากไว้ด้วย; นี่คือเรื่องสัญชาตญาณกับกิเลสมันเป็นอย่างนี้.

สัญชาตญาณกับกิเลสถาม.

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึง กิเลสถาม คำว่า งามมี ๒ ความหมาย คือ วัตถุประสงค์ และกิเลสถาม กิเลสถาม นั้นแหละเป็นตัวถาม วัตถุประสงค์ไม่ใช่ตัวถาม, เป็นอุปกรณ์ แต่มันมีความหมายขึ้นมาด้วยอำนาจของกิเลสถาม. **สัญชาตญาณแห่งการต้องการการบำเรอตน** ต้องการให้มีการบำเรอตน ก็แสวงหา ก็ไปติดพันพอใจหมั่นในสิ่งซึ่งเป็นอุปกรณ์ของความรู้สึกทางถาม, โดยส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องทางเพศ สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลสถาม นั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางเพศ, ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้คนตกอยู่ในอำนาจแล้วก็พอใจที่จะทำ; เพราะฉะนั้นคนจึงบูชาถาม บูชาความรู้สึกทางถามเหมือนกับบูชาพระเจ้า, หรือยิ่งกว่าบูชาพระเจ้า ก็ลองถามตัวเองดูตรง ๆ คนหนุ่มคนสาวทั้งหลายถามตัวเองตรง ๆ ว่าจะเลือกเอาพระเจ้าหรือจะเลือกเอากิเลสถาม. ถ้าเขาให้เลือกจะเลือกเอาพระเจ้าหรือเลือกเอากิเลสถาม นั้นแหละมันเป็นเครื่องแสดงชัดอยู่แล้วว่า **คนทั่วไปที่ไม่มีความรู้เรื่องนี้ ตกอยู่ใต้อำนาจของอวิชชา** ของเรื่องนี้ แล้วก็บูชากิเลสถาม หรือบูชาถามยิ่งกว่าพระเจ้า เขาจึงทำไปตามอำนาจของกิเลสถาม, ทำความวินาศให้แก่ตัวเอง. เขาจะพอใจในความลุ่มหลงในถาม ยิ่งกว่าที่จะมาลุ่มหลงในธรรมะ เรื่องมันจึงต้องกลับกันว่า จะบูชาธรรมะคือความถูกต้องแล้วไม่บูชากิเลสถาม.

สำหรับผัสдукามผัสдукาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เหล่านี้มันเป็นของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ; ถ้าไม่มีสัญญาตญาณแห่งการบูชาการมณมาแล้ว มันก็ไม่มีฤทธิ์เดชอะไร, ก็ขอให้สังเกตเถอะว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเหล่านี้มันก็มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง. แต่ถ้าไม่มีกิเลสกามเกิดขึ้นตามสัญญาตญาณนั้นแล้ว มันก็ไม่มีฤทธิ์ไม่มีเดชอะไร. รูปสวยหรือรูปไม่สวยก็ไม่มีฤทธิ์เดชอะไร, เสียงเพราะหรือไม่เพราะก็ไม่มีฤทธิ์เดชอะไร, กลิ่นหอมหรือเหม็นก็ไม่มีฤทธิ์เดชอะไร. **ทุกอย่างจะไม่มี** ความหมาย ถ้าไม่มีกิเลสกามเข้ามาเป็นสิ่งที่ต้องการ.

นี่อำนาจของสัญญาตญาณที่มากอยู่ด้วยอวิชาคือความไม่รู้ ก็ทำให้เลือกพอใจเลือกไม่พอใจ. **พอใจในสิ่งที่ตรงกับสัญญาตญาณต้องการ, ไม่พอใจในสิ่งที่ไม่ตรงกับสัญญาตญาณต้องการ** : ในที่นี้เรียกว่ากิเลสเสียดีกว่า **สัญญาตญาณ** **ในรูปนี้ก็คือกิเลส**นั่นเอง ก็มาช่วยทำให้วัตถุตามธรรมดาไม่มีอะไรมาก่อนเกิดมีความหมายขึ้นมา, รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมชาติ ธรรมดาเป็นอภัยกฤต **ไม่มี** ความหมายว่าดีว่าชั่ว ว่าสุขว่าทุกข์อะไร, แต่พอกิเลสกามเข้ามาเกี่ยวข้อง มันก็มีความหมายเป็นอย่างรุนแรงขึ้นมา, แล้วแต่ว่ามันตรงกับความต้องการของกิเลส หรือไม่ตรงกับความต้องการของกิเลส. ถ้าตรงก็เกิดความรัก ความพอใจ ความหลงใหล, ถ้าไม่ตรงก็เกิดโทสะ โกรธ โหดร้ายรุนแรงอะไรขึ้นมา, มันก็เนื่องมาจากสัญญาตญาณเดิมเดิมที่มีอยู่ในสันดาน. ที่มันประกอบด้วยอวิชาแล้วก็ทำไปอย่างหนึ่ง, ถ้าประกอบขึ้นด้วยวิชา อบรมเสียงใหม่ให้ประกอบด้วยวิชามันเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง. เพราะฉะนั้นเราจึงรู้จักความจริงข้อนี้ว่า **เรามีปัญหาเรื่องกิเลสกามและผัสдукามนี้กัน** อยู่ ทุกคนตลอดเวลา; เพราะว่าเราควบคุมสัญญาตญาณอันนี้ไม่ได้ **จึงควร**จะหยิบขึ้นมาค้นคว้าศึกษาพิจารณาอยู่จนรู้จักมันดี.

มันน่าประหลาดที่ว่า สิ่งเหล่านี้มันสิงอยู่ในสันดาน, มันสิงอยู่ที่ไหน มันสิงอยู่ยิ่งกว่าในจิตใจ ต้องใช้คำว่าสันดาน สันดานมันไม่รู้จะแปลว่าอะไร แต่จะพอจำกัดความหมายได้ว่าส่วนลึกสุดของระบบจิตใจ ส่วนลึกสุดของระบบจิตใจเรียกว่าสันดาน เป็นที่กักตุน เป็นที่รวบรวม เป็นที่อะไรสำหรับเป็นคุณสมบัติของจิตใจเรียกว่าสันดาน, **สันดานอยู่ที่ไหน** มันไม่มีคำที่จะพูดให้สมกันกับที่ว่ามันมีอยู่ในตัวตน, ในส่วนลึกของคน อยู่ในสิ่งที่เรียกกันอย่างหยาบคายว่าในหัวกะโหลก ในกระบาลในอะไรนั่นแหละ; แต่มันก็ยังไม่พอ, มันควรจะพูดให้ลึกกว่านั้น แล้วเราก็ไม่รู้จกก็แปลว่า **จิตนี้ไม่ได้รับการศึกษาฝึกฝนอบรมพอ ที่จะให้รู้จักสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับจิต หรืออยู่ในสันดาน หรือส่วนลึกของจิต**. เราจึงแก้ไขอะไรไม่ได้; แม้แต่จะทิ้งบุญหรืก็ไม่ได้ แม้แต่จะทิ้งเหล่านี้ก็ไม่ได้ ถ้ามันไม่รู้ความจริงของสิ่งเหล่านี้.

หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะเพิ่มความสนใจกันขึ้นในสิ่งที่เรียกว่า **สัญชาตญาณ** เมื่อควบคุมมันไม่ได้ มันก็เกิดความเลวร้าย ก็ควรจะละอายใจมาก กลัวให้มากละอายให้มาก กลัวให้มาก เมื่อควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้ ไปทำสิ่งที่ไม่ควรทำ. **นี่คือหิริ โอตตัปปะ** ขั้นสูงสุด ขั้นแท้จริงและสูงสุด คือละอายเมื่อควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้ กลัวอันตรายเมื่อควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้, ไม่ต้องเกี่ยวกับคนภายนอก, เรื่องคนภายนอกเป็นเรื่องเล่นละคร; **หิริโอตตัปปะเล่นละครนั้นใช้ไม่ได้ ต้องเป็นหิริ โอตตัปปะแท้จริง** รู้สึกอยู่ภายในจริง ๆ ละอายเมื่อควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้, แล้วกลัวอันตรายเมื่อควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้ ถ้าทำอย่างนี้ได้ไม่เท่าไรก็จะเลื่อนชั้นเลื่อนชั้น เลื่อนชั้นจนเป็นพระอรหันต์ไม่ทันรู้ตัว, คือจะไม่มีการทำที่มันผิดหรือชั่วร้ายได้อำนาจของสัญชาตญาณ. ถ้าจะรู้จักควบคุมสัญชาตญาณให้จิตนี้อยู่เหนือความรู้สึกอย่างสัญชาตญาณที่ควบคุมไม่ได้คือกิเลส. แล้วมันกลายเป็นโพธิมากขึ้น ๆ เรื่องก็จบลงไป เพราะการควบคุมจิตใจได้ทุกอย่างทุกประการตามที่ควร

ควบคุม, เรียกว่า **ควบคุมจิตได้ ฝึกฝนจิตได้ ใจจิตอย่างถูกต้อง ตั้งดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง** เพราะว่าเรารู้เรื่องนี้.

นี่หวังว่าเรื่องเกี่ยวกับสัญญาตญาณนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายที่ไม่เคยสนใจ. อาตมาพูดไม่ใช่ดูถูกท่านทั้งหลาย ว่าไม่รู้จักและไม่เคยสนใจ, มันก็จะเป็นจริงอย่างนั้นด้วย ไม่เคยรู้และไม่เคยสนใจ แล้วก็พาลหาผิด ๆ ไป ว่าธรรมเป็นเรื่องครีคระ. ธรรมะนั้นแหละเป็นเครื่องที่จะควบคุมสัญญาตญาณ ให้มีธรรมะไว้ให้เพียงพอสำหรับควบคุมสัญญาตญาณ แล้วกิเลสและอันตรายทั้งหลายที่จะเกิดจากสัญญาตญาณก็จะหมดไป. จะอยู่กันอย่างผาสุก มีชีวิตเป็นนิพพาน เย็นอยู่ตลอดเวลาในที่ทุกสถาน.

การบรรยายในวันนี้เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ต้องขอยุติการบรรยาย, และขอร้องให้ท่านทั้งหลายปฏิบัติต่อเรื่องเหล่านี้เอาเอง; เพราะอาตมาจำเป็นจะต้องบรรยายไปตามแนวที่ได้วางไว้. บางทีฟังครั้งท่อนครั้งเดียวมันไม่พอ ก็ไปปะติดปะต่อเข้าใหม่, หวังว่าท่านทั้งหลายจะมีความสามารถ ที่จะควบคุมสัญญาตญาณได้มากยิ่งขึ้นไป.

ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลายสวดบทพระธรรม สำหรับเป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อควบคุมสัญญาตญาณนั่นเอง สืบต่อไปในกาลบัดนี้.

ธรรมะกับสัญญาตญาณ

-๕-

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

สัญญาตญาณกับกิเลส. (ต่อ)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจ ในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้ อาตมา ก็ยังคงกล่าว เรื่อง ธรรมะกับสัญญาตญาณ ต่อไปตามเดิม, และมีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า สัญญาตญาณกับกิเลส ซ้ำกับหัวข้อที่แล้วมา เพราะว่าเรื่องนี้ยังไม่จบ, คือเรื่อง สัญญาตญาณกับกิเลสยังไม่จบ, ต้องการจะพูดให้จบ จึงต้องขอพูดอีกครั้งหนึ่ง.

[ทบทวน ให้ความสนใจ.]

ที่นี่ ก็อยาก จะปรับความเข้าใจกับท่านทั้งหลายส่วนมาก ที่ไม่ได้ฟัง มาตั้งแต่ต้น เพิ่งจะมาจับฟังเอาในครั้งนี้ ก็มีความสงสัยเรื่องเกี่ยวกับสัญญาตญาณ ว่าทำไมต้องเอาเรื่องสัญญาตญาณมาพูด, อย่างนี้เป็นต้น. นี่ก็ขอตอบว่า เรื่องสัญญาตญาณนั้นแหละเป็นตัวการแห่งปัญหา ที่เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ มันมาอยู่ใน

รูปของสิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส, สัญชาตญาณที่เราควบคุมไว้ไม่ได้มันแหละ คือสิ่งที่เรียกว่ากิเลส แล้วกิเลสมันมีปัญหอย่างไรก็คิดว่าคงจะรู้จักดี. ดังนั้นจึงพูดด้วยคำธรรมดาที่ชาวบ้านทั่วไปเขาพูดกัน และค่อนข้างจะเป็นภาษาทางวิทยาศาสตร์ ว่าสัญชาตญาณ. ขอให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณ ในฐานะที่เป็นปัญหาของมนุษย์; ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็มีเรื่องร้ายเกิดขึ้นไม่รู้จักหยุดจักหย่อน, ถ้าควบคุมได้ก็จะสบายดี และดียิ่ง ๆ ขึ้นไป, ถ้าตัดขาดได้ก็เป็นพระอรหันต์; นี่เรื่องของสัญชาตญาณมันมีใจความสำคัญอย่างนี้.

ที่นี้จะยกตัวอย่าง ที่มันเป็นปัญหาให้ท่านทั้งหลายที่มาใหม่ ๆ นี่ฟังว่า เรามีสัญชาตญาณ คือความรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เนืองมาในชีวิต ติดอยู่ในชีวิตมาด้วยกันกับชีวิต, **ไม่ต้องมีใครมาสอนก็ทำเป็น, ก็ทำเป็น** นั่นแหละเรียกว่าสัญชาตญาณ. ตัวอย่างต่ำ ๆ ที่สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายมันก็ทำอะไรเป็น โดยไม่ต้องมีใครสอน; อย่างแม่ไก่ไม่ได้สอนลูกไก่ ลูกไก่เกิดมา ๒-๓ วัน ก็เขี่ยเป็น อย่างนี้เป็นต้น, หรือลูกแมวเกิดมาได้ ๒-๓ วันก็ขูฟอ ๆ เป็น เมื่อใครเข้าไปหาเข้าไปดู มันต่อสู้ มันเป็นสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้, หรือวานกมันทำรังเป็น โดยไม่ต้องมีใครสอน ทำสวยเสียด้วย แล้วทำเหมือนกันหมดแหละ. นกชั้นพิเศษ เช่น นกกระจาบบที่ทำรังเป็นเหมือนกับห้องหับนั้น มันก็ไม่ต้องมีใครสอนมันก็ทำได้ นี่เป็นตัวอย่างของสัญชาตญาณอันมากมาย ว่ามันทำได้เอง มันคิดได้เอง.

สัญชาตญาณที่เป็นหลักสำคัญที่สุด ก็คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาได้เอง ว่ามีตัวเรา ว่ามีตัวเรา, สัญชาตญาณแห่งตัวตน มันคิดนี้กรู้สึกได้เอง ว่ามีตัวเรา. เด็กทารก นี่พอโตขึ้นพอสมควร ก็มีความคิดนี้กรู้สึกได้ว่าตัวเรา ถ้าใครจัดเข้าก็ตัวกู ตัวเราของเรา ตัวกู-ของกู **ไม่ต้องมีใครมาสอน**; ครั้งนี้มีเรื่องมาให้รัก คือมันมีตัวกู แล้วมันก็เห็นแก่ตัวกู, ถ้าอะไรมาดี มาทำดี เกื้อกูลแก่ตัวเราตัวกู มันก็รัก, รักได้

โดยสัญชาตญาณ; เช่นสัตว์เดรัจฉานที่เราเลี้ยงไว้ มันรักเจ้าของได้โดยที่ว่ามันได้รับประโยชน์แก่ตัวมัน มันก็รักได้, ถ้ามีอะไรที่มาทำให้โกรธ มันก็โกรธได้หรือโกรธเป็นเด็กทารกก็โกรธเป็น โดยไม่ต้องมีใครสอน ถึงสอนก็สอนไม่ได้ มันก็โกรธเป็น เด็กทารกน้อย ๆ, แล้วก็มันมีอะไรมาทำให้เกลียด มันก็เกลียด, มีอะไรมาทำให้กลัว ที่น่ากลัว มันก็กลัว โดยที่มันไม่ต้องมีใครมาสอน; ฉะนั้นเด็กทารกจึงกลัวสิ่งที่น่ากลัว ได้มากขึ้น มากขึ้น. เพียงเท่านี้มันก็เป็นปัญหายุ่งยากแล้ว. สิ่งที่มาทำให้รักก็รัก, ที่ทำให้โกรธก็โกรธ, ทำให้เกลียดก็เกลียด, ทำให้กลัวก็กลัว, มันมีปัญหาสักเท่าไร. ที่นี้มันยังมีที่จะทำให้เกิดกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวง

คำเหล่านี้เป็นคำสำคัญคือคำง่าย ๆ แสดงสิ่งที่มีอยู่ทั่วไป รู้สึกกันอยู่ทั่วไป, คือความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวลอาวรณ์ ความอิจฉาริษยาความหึงความหวง. เขาเป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษา ว่าทำไมเราจึงควบคุมมันไม่ได้, เราไม่อยากจะโกรธ, แต่แล้วมันก็ควบคุมไม่ได้ มันก็ต้องโกรธ, มันขัดแย้งต่อความโกรธ แต่แล้วมันก็ห้ามความโกรธต่อไปไม่ได้ ก็เพราะว่าอำนาจของสัญชาตญาณ.

มีคนมาถามปัญหาถามาก ว่าทำไมจะละความโกรธได้ ? เพราะไม่รู้จักควบคุมสัญชาตญาณอันนี้มันก็ไม่ได้; ฉะนั้นจะต้องฝึกกันให้ควบคุมได้, คือรู้จักมันให้ดี, สัญชาตญาณที่ทำให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้วิตกกังวล ให้อาลัยอาวรณ์ วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์มันทรมาณจิตใจเหลือประมาณ, แต่แล้วก็จะไม่ได้ เพราะมันมีอยู่ในสัญชาตญาณแห่งตัวตน มันมีตัวตนมันเห็นแก่ตน ต้องการจะพิทักษ์ถนอมตน ทำความปลอดภัยให้แก่ตน นั่นแหละปัญหาของสัญชาตญาณ

นี้ถ้าเราควบคุมมันไม่ได้ มันก็เกิดรุนแรง จนเหมือนกับว่ามีไฟมาเผา เตี่ยวความรักเกิดขึ้นเป็นปัญหา, เตี่ยวความโกรธเกิดขึ้นเป็นปัญหา เป็นความร้อน, แล้วความเกลียดความกลัวเกิดขึ้นเป็นปัญหา; ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ของคนแก่ เป็นปัญหาสักเท่าไร คนแก่ ๆ ก็คงจะรู้จักดี. ความอิจฉาริษยา นี่ มักจะไม่ค่อยมองว่า มันเป็นนรกชนิดหนึ่ง เกิดง่ายที่สุด เกิดไม่ทันรู้, มันเป็นสัญญาตญาณ ซึ่งแม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็มีนะ. สังเกตดูให้ดี ๆ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็อิจฉาริษยากันเป็น, แล้วมันก็หึงหรือหวงเป็น มันไล่ตีผู้อื่นไม่ให้มาแสดงอาการเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ที่นี่. อย่างนี้ทำเป็นแม้แต่ไก่ แม้แต่แมว แม้แต่สุนัข; นี่ก็เรียกว่าด้วยอำนาจของสัญญาตญาณ

ขอให้ดูให้ดี ๆ ให้ละเอียดลออ ให้เข้าใจว่ามันเป็นเรื่องปัญหาของชีวิต โดยหลักพื้นฐาน อยู่อย่างนี้; ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็ยิ่งเป็นมากกว่าธรรมดา, มีความรักมากกว่าธรรมดา มันก็เป็นบ้าชนิดหนึ่ง, โกรธเกินกว่าธรรมดา มันก็เส้นโลหิตแตกตาย, ความเกลียดความกลัวที่มากกว่าธรรมดา ก็หาความสุขไม่ได้, ความอาลัยอาวรณ์มันทรมานคนมาแล้วสักเท่าไร. จงศึกษาจากสิ่งนั้น ๆ โดยตรง ไม่ใช่ศึกษาจากหนังสือ ไม่ใช่ศึกษาจากคำพูด, จะต้องศึกษาจากสิ่งนั้น ๆ โดยตรงให้รู้จักมัน ว่าถ้าควบคุมมันไม่ได้จะเป็นอย่างไร, นี้ถ้าควบคุมได้ มันก็ไม่เป็นมาก, มันก็เป็นแต่พอทนได้ หรือพอรำคาญนิดหน่อย, ถ้าควบคุมได้ถึงที่สุด มันก็สบายดี.

นี้ถ้าเปลี่ยนกระแสของมันเสียได้ มันก็ยิ่งดี ยิ่งขึ้นไปอีก; เช่น สัญญาตญาณที่มีตัวตน ก็รู้จักให้มีตัวตนในสิ่งที่จะเป็นที่พึงได้ ที่ควรจะเป็นประโยชน์ได้, หรือว่ามันจะรัก แทนที่มันจะไปรักในเรื่องของกิเลส ก็มารักในเรื่องที่ควรรัก, รักบิดามารดา ครูบาอาจารย์ รักพระพุทธเจ้า รักอะไรให้ถึงที่สุด เหมือนกับที่มันมีความรักในเรื่องกิเลส

ความโกรธก็เหมือนกัน มันควรจะพัฒนา หรือใช้กระแสของความโกรธไปโกรธศัตรูที่แท้จริง ไม่เพียงแต่ไปโกรธเพื่อนมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมโลกกัน, ศัตรูที่แท้จริงก็คือพญามาร. พญามารนี้ให้ความยุ่งยากลำบากทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลา ควรจะโกรธพญามารนั้นแหละให้ถึงที่สุด แล้วจงล้างจงบเลาญมันเสียให้ได้.

ความเกลียดก็เหมือนกัน ทำไมจะต้องไปเกลียดสิ่งที่ไม่ได้รู้เรื่องราวอะไร, ทำไมไม่เกลียดสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด คือกิเลสที่มีอยู่ในตน, ความผิดความบกพร่องของตน นั่น มันเป็นสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด.

ความกลัวทำไมจะไปกลัว เรื่องผีสงสารชนิดที่ว่ามันหลอกไม่มีตัว ที่น่ากลัวจริง ๆ คือกิเลส ทำไมไม่กลัว, ความทุกข์ทำไมไม่กลัว ใช้สัญชาตญาณแห่งความกลัวให้ถูกต้อง มากกลัวสิ่งที่ควรกลัวมันก็มีผลขึ้นมา.

ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ก็เหมือนกันแหละ ทำไมต้องไปวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ในสิ่งที่ทำให้เป็นทุกข์, เปลี่ยนไปวิตกกังวลในสิ่งที่พึงได้เสียซิ, หรือความดี อาลัยอาวรณ์ในความดี ที่ได้ทำขึ้นมา แล้วมันกำลังจะเปลี่ยนไป ก็ดึงเอาไว้ให้ได้อย่าให้มันไป.

ความอิจฉาริษยา นี่มันเป็นเรื่องของความโง่เขลาที่สุด พอเกิดขึ้นก็เผาผลาญคนนั้น โดยที่คนถูกอิจฉาไม่รู้ตัวด้วยซ้ำไป, ก็เปลี่ยนมาอิจฉาริษยาสิ่งควรอิจฉาริษยา โดยเฉพาะก็คือกิเลสเหล่านั้นอีกแหละ, หรือพญามาร ควรอิจฉาริษยาพญามารที่มาเป็นคู่แข่ง คู่ทำความลำบากยุ่งยากให้แก่เรา.

ถ้าจะหึงจะหวง ก็ควรจะหวง สิ่งที่ไม่มันควรจะหวง คือสิ่งที่จะเป็นสิ่งที่พึงได้ เอาไว้ก่อนนี้; หมายความว่ามันจะได้มีแรงมากขึ้น, ความรักเรื่องของกิเลสมัน

แรงมาก ดึงเอาใช้เป็นความรักในสิ่งที่ควรจะรัก, มันก็จะได้รักบิดามารดา ยิ่งกว่ารักซุ้รักแฟน. ความรักที่มันแสนจะมากนั้นเปลี่ยนเอามาใช้รักในสิ่งที่ควรจะรัก, โกรธเกลียดกลัวก็เหมือนกัน ในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นอันตราย ทรมานเราอยู่ทุกวัน. **นี่ควรจะโกรธจะเกลียดจะกลัว จนถึงกับทำลายล้างให้หมดไป. นี่เรียกว่าเป็นการเปลี่ยนกระแส หรือ sublimate กระแสอันรุนแรง ของสัญชาตญาณ ให้มาในฝ่ายที่จะถูกต้อง** ซึ่งจะเห็นได้ทั่วไปว่า สิ่งที่เป็นอันตรายเขาเอาใช้ให้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์.

เช่นน้ำท่วม ถ้ามันท่วมมันก็วินาศ; แต่ถ้าเปลี่ยนมาใช้หมุนเครื่องไฟฟ้าเสีย มันก็กลายเป็นมีประโยชน์ อย่างนี้เป็นต้น. **สิ่งที่มีอำนาจร้ายกาจรุนแรงนั้นแหละ เราเปลี่ยนเสีย ให้มันมาทำกันกับสิ่งที่ทำแล้วจะมีประโยชน์; ถ้าทำผิดไป มันก็เป็นเรื่องของกิเลส มันก็เกิดทุกข์เกิดโทษเหลือประมาณ. ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ เป็นศิลปสูงสุดที่ควรจะมี, คือเปลี่ยนกระแสของสิ่งที่**
สัญชาตญาณ ให้มาถูกต้องกับกระแสแห่งธรรมะ, มีกำลังของสัญชาตญาณทั้งหมดทั้งสิ้น มาใช้ในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิต.

นี่ดู ๆ แล้วมันก็น่าหัว ที่ว่า **สัญชาตญาณทั้งหลายมันเป็นสิ่งที่คู่กันมา**
กับชีวิต, ชีวิตไม่มีสัญชาตญาณแล้วมันมีมาไม่ได้. มันเป็นมาไม่ได้ ถ้ามันไม่มีสัญชาต-
ญาณแห่งการเห็นแก่ตัว มันก็ไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ได้, มันก็ทำสะพานหลังเฉลอจนชีวิต
แตกสลายไป. เดียวนี้มันมีสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว มันก็ถนอมชีวิตไว้ได้.

สัญชาตญาณแห่งการกินอาหาร มันต้องกินอาหาร, ถ้าควบคุมไว้ได้ มันก็กินแต่พอดี, มันไม่กินอาหารชนิดที่ทำให้ผู้กินนั้นเดือดร้อนทีหลัง. **สัญชาตญาณ**
ที่เกี่ยวกับอาหาร จะสะสมอาหาร จะมีอาหาร จะอะไรทุกอย่างที่มันเกี่ยวกับอาหารนี้
ทำเสียให้มันถูกต้อง ก็เรียกว่าควบคุมไว้ได้, หรือเปลี่ยนกระแสของมันให้เดิน
ถูกทาง.

สัญชาตญาณแห่งความกลัวก็กลัว, ก็กลัวสิ่งที่คุณกลัว สัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ ก็เอามาใช้ต่อสู้กับสิ่งที่คุณจะต่อสู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือกิเลส, ไม่ใช่ไปตามอำนาจของกิเลส แล้วไปพิจารณาใคร, แล้วก็ก่อเวรขึ้นแล้วก็ต่อสู้ อย่างนี้มันก็วินาศกันทั้งสองฝ่าย.

สัญชาตญาณแห่งการรักตน ก็รักตนให้มันถูกต้อง อย่าให้ตามใจตน อย่าให้บารุงบำเรอตนด้วยอำนาจของกิเลส รักตนให้ถูกต้องให้ถูกต้อง.

สัญชาตญาณแห่งการพัฒนาตน, อย่าพัฒนาจนเป็นบ้า. คำว่าพัฒนาๆ นี้มันมีความหมายกำกวม คือมันแปลว่ามากขึ้นๆ เท่านั้นแหละ เรียกว่าพัฒนา, ในภาษกรีกคำว่าพัฒนาคือ *progress* นั้นแปลว่าบ้า. คำว่า *Progress* แปลว่าบ้า นักเรียนนักศึกษาช่วยกันจำไว้ด้วย *progressive* คือขี้บ้ามักบ้า; ฉะนั้นก็ต้องรู้จักพัฒนามากขึ้นในลักษณะที่เป็นประโยชน์; ถ้าไม่เป็นประโยชน์ก็อย่าให้มันมากเกินไป มันเท่าเดิมดีกว่า. แต่เดี๋ยวนี้เขาจะเป็นอันว่าจะพัฒนา ก็พัฒนาชนิดที่มันไม่ต้องเกิดปัญหา, แต่ให้มันเกิดความสงบสุข

สัญชาตญาณแห่งการบำเรอตนนี้ มันเป็นสัญชาตญาณติดมาในชีวิต ต้องการให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาบำเรอตน, เด็กคลอดออกมาเท่านั้นแหละ มันต้องการ การบำเรอตนโดยธรรมชาติ มันต้องมีการบำเรอการขับกล่อมการอะไรเรื่อยมา จนมันเติบโตก็ยังต้องการบำเรอตนอยู่นั่นแหละ. **ที่นี่เรารู้จักบำเรอในลักษณะที่ถูกต้อง,** อย่าให้บำเรอชนิดที่ได้เปรียบแก่กิเลส คือสัญชาตญาณที่มันเจริญอยู่ด้วยวิชา, ให้มันเป็นสัญชาตญาณที่เจริญด้วยปัญญา หรือด้วยวิชา, มันก็จะรู้จักหาสิ่งบำเรอตน ประเล้าประโลมตนถูกต้องและมีประโยชน์.

ขอโฆษณาอีกหน่อยโฆษณาบ่อยๆ เรื่องโรงมหรสพทางวิญญาณที่มีอยู่
ที่นี่, ที่รู้จักกันดีว่าโรงหนัง. นี่เราก็มุ่งหมายจะให้สนองสัญญาตญาณแห่งการประเล้า
ประโลมใจ คือจิตต้องการประเล้าประโลม ช่วยไม่ได้ ต้องมีแน่นอน มันช่วยไม่ได้,
การประเล้าประโลมใจหรือสิ่งประเล้าประโลมใจนั้น มันเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่ขาดไม่ได้
เดี๋ยวนี้เขาพูดกันแต่ปัจจัย ๔ เท่านั้น; เรื่องอาหารเรื่องนุ่งห่มเรื่องที่อยู่อาศัย เรื่อง
หยาบยาแก้ไข้ พูดกันแต่ปัจจัย ๔. อาตมาบอกไม่พอไม่ครบ ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่าง
หนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ ก็คือสิ่งประเล้าประโลมใจ; ถ้าขาดเสียมันก็ไม่มีความสุข
มันจะกระวนกระวาย; ฉะนั้น ต้องได้สิ่งประเล้าประโลมใจเข้ามาเป็นปัจจัยที่ ๕.

ที่นี้เขาก็มีสิ่งประเล้าประโลมใจชนิดที่ส่งเสริมสัญญาตญาณฝ่ายต่ำฝ่ายความ
รู้สึกที่เป็นกิเลส, ก็ประเล้าประโลมใจกันแต่เรื่องกามารมณ์. เดี่ยวนี้เราจะมีสิ่งประเล้า
ประโลมใจชนิดที่มีใช้กามารมณ์, แต่เป็นสิ่งที่ทำความพอใจให้ได้มากเท่ากัน คือ
สิ่งที่ทำให้จิตใจสะอาด สว่าง สงบขึ้นมา, เป็นความสุขเป็นความพอใจชนิดใหม่
นี่คือสิ่งประเล้าประโลมใจ. ฉะนั้นถ้ารู้จักใช้โรงมหรสพทางวิญญาณให้ถูกต้อง
ท่านก็จะได้รับสิ่งประเล้าประโลมใจอย่างเพียงพอแล้ว, ไม่มีอันตรายมีแต่คุณ
ประโยชน์โดยส่วนเดียว; เป็นไปเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงยิ่งๆ ขึ้นไปเป็นปัจจัยแก่พระ
นิพพานไปเลย, เป็นสิ่งประเล้าประโลมใจที่ถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้เรามันมุ่งหรือรู้จักกันแต่ในสิ่งประเล้าประโลมใจเพื่อกิเลส,
มันก็เป็นอย่างไร เงินก็ไม่พอใช้, แล้วก็เดือดร้อนอยู่ตลอดเวลา ไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ;
เพราะว่าการประเล้าประโลมใจทำนองนั้นไม่รู้จักอิ่มจักพอ, ไม่มีวันอิ่มวันพอ เงินก็
ไม่พอใช้, แล้วก็ต้องคดโกง ในที่สุดก็ต้องไปอยู่ในคุกในตารางเป็นอันมากด้วย ฉะนั้น
มีสิ่งประเล้าประโลมใจที่ถูกต้อง คือความสุข แต่มันขมยาก ของสิ่งนี้หรืออาหารนี้

ชิมได้ยาก; แต่ถ้าชิมได้แล้ว ชิมได้จริงแล้ว ก็จะไม่พอใจ จะไม่กลับไปชอบสิ่งเลวร้าย เรื่องของกิเลสอีกต่อไป.

มีคนพูดว่า พวกที่ติดเฮโรอีน ทิ้งมาได้แล้ว ไม่เท่าไรมันก็กลับไปเสพเฮโรอีนอีก, มันบังคับไว้ไม่ไหว เพราะมันไม่มีสิ่งอื่นทดแทน. สิ่งประเล้าประโลมคือเฮโรอีนนั้น มันมีความหมายมาก มีกำลังมาก พอละมันเสียแล้วไม่เอาอะไรมาทดแทน มันก็ต้องกลับไปหาอีก; เพราะฉะนั้นรักษากันไม่หวาดไหว. ถ้าหากว่าได้มาทำจิตใจให้สงบสุขเป็นปกติโดยสมาธิพื้นฐานทั่วไป ให้จิตใจมันสงบเย็นเป็นปกติ เป็นที่พอใจอย่างยิ่ง มันก็พอใจอยู่กับความสุขชนิดนี้, แล้วมันก็ไม่กลับไปเสพเฮโรอีนอีก. นี่เห็นได้ไหมว่าสิ่งประเล้าประโลมใจนั้น มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย, มันต้องมี เพราะว่ามันเป็นความรู้สึกของสัญชาตญาณ.

ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลาย รู้จักสิ่งประเล้าประโลมใจ ที่ไม่เป็นอันตราย แล้วที่เกื้อกูลความเจริญจริง ๆ หรือหนทางแห่งพระนิพพานนั้นกันให้มาก ๆ เข้าไว้. ถ้าพอใจในธรรม, มีความพอใจในรสของพระธรรมนั้นแหละจะปลอดภัย, มันจะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจที่ยึดเหนี่ยวไว้ ในหนทางแห่งความดับทุกข์.

เรื่องเกี่ยวกับการอดทน ก็เป็นสัญชาตญาณ, ฉะนั้นอยากจะพูดว่า ทุกคนมันอยากจะอดทนโดยสัญชาตญาณเก็บอยู่ในความรู้สึก, มันอยากจะอดมันไม่มีอะไรอด มันก็ยังอดกลั้นไว้ ถ้ามีอะไรจะอดมันอดทันที. แต่โดยมากไม่เป็นอย่างนั้น มันอดทั้งที่ไม่มีดีจะอด, มันอดทั้งที่ไม่มีดีจะอด, มันเลยหมด หมดทุนหมดเดิมพัน. ฉะนั้น **จะต้องมีความดี**; ถ้าอยากจะอดทนก็ต้องมีความดีที่แท้จริงสำหรับจะอด, เพียงแต่แสดงให้คนอื่นเห็นก็ได้ ไม่ต้องอด มันเข้ากันได้กับสัญชาตญาณที่มันต้องการจะอดทน แล้วก็ไม่ให้มันบีบคั้นหรือกดดันอะไรมาก, แล้วก็ทำให้มันมี

สิ่งที่จะอวด คือความดีอันแท้จริง. ดังนั้นรีบแข่งขันทำความดีอันแท้จริงกันไว้มาก ๆ แล้วทำไว้เหลือไว้ส่วนหนึ่งเผื่อไว้ว่า สำหรับจะได้อวด คือแสดงให้เห็นว่ามันมีดี; ถ้าว่ามันมีดีอวดจริง มันไม่ใช่ อวดติดอก.

คำนี้มันเล่นตลกคำพูดมันเล่นตลก **ที่ว่าอวดดี ๆ นั้นคือมันไม่มีดีจริงที่จะอวด, หรือมันไม่มีดีเสียเลย แล้วมันไปอวดเข้ามันก็เป็นอวดดี.** แต่ถ้าว่ามันมีจริง มีดีจริง ๆ อยู่ในตัว ไปอวดเข้า มันก็ไม่ใช่อวดดี มันเป็นการประกาศความดีให้ผู้อื่นรู้ ความหมายคนละอย่าง **เรื่องอวดดีนี้มันเป็นเรื่องเหลวไหลที่สุด โง่เขลาที่สุด; แต่ถ้าเรื่องประกาศความดีที่มีอยู่จริงให้ผู้อื่นรู้ มันก็ใช้ได้ไม่เป็นไร, สัญญาตญาณมันมีอยู่ อย่างที่ยกเว้นไม่ได้ มันต้องการจะอวด; แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็มีลักษณะอาการที่ต้องการจะอวดสวย อวดดี อวดเก่ง อวดอะไรของมัน, เรียกว่ามันเป็นสัญญาตญาณชนิดที่มีอยู่จริงในชีวิต; ดังนั้นจะต้องแก้ปัญหาค้อนนี้ให้ลุล่วงไปด้วยดี.**

สัญญาตญาณอย่างอื่น ก็อย่างเดียวกันแหละ. **สัญญาตญาณของการสืบพันธุ์ ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้ มีปัญหามากที่สุด, มันไปหลงไหลเหยื่อของธรรมชาติที่จ้างคนให้สืบพันธุ์, แล้วมันก็หลงอยู่แต่สิ่งที่หลอกลวงเหล่านั้น มันไม่ได้ตั้งใจจะมีพืชพันธุ์อันบริสุทธิ์อันแท้จริง, นี่มันปัญหาเต็มไปทั้งโลก. กามารมณ์นั้นธรรมชาติมิไว้สำหรับล่อหรือจ้างคนโง่ให้ทำการสืบพันธุ์** ซึ่งมันยุ่งยากลำบาก มันสกปรก มันน่าเกลียด มันอะไรหลาย ๆ อย่าง, เรื่องการสืบพันธุ์มันต้องมีของที่ล่อลวงใจที่สุดคือกามารมณ์ มาปะหน้าไว้ให้สัตว์มันยอมทำการสืบพันธุ์. **ถ้าเรารู้เท่าทันอันนี้เราก็จะต้องควบคุมให้ได้ จะควบคุมให้ได้** คือว่าไม่เินเหยื่อที่ล่อนั่น, แล้วก็สืบพันธุ์โดยบริสุทธิ์ โดยความมุ่งหมายว่าจะมีพืชพันธุ์ที่ควรจะมี ตามความรู้สึกของสัญญาตญาณ ที่มันต้องการจะมีพืชพันธุ์ แล้วก็รักพืชพันธุ์, ทำให้ถูกต้อง แล้วปัญหามันก็ไม่มีเกี่ยวกับเรื่องนี้.

เดี๋ยวนี้มันไม่ทำอย่างนั้น, ไม่ได้เป็นการสืบพันธุ์ที่บริสุทธิ์ แต่เป็นการส่งเสริมกิเลส กิเลสได้เหยื่อ, แล้วก็หลงไหลในเหยื่อของกิเลส มันก็ลืมหืมตัว, มันก็ทำผิดพลาดได้อีกมากมาย. นี่ปัญหาเกี่ยวกับกามารมณ์นี้เป็นปัญหาใหญ่ในโลก, ลองคิดดูเถิด; เพราะมันควบคุมสัญชาตญาณอันนี้ไว้ไม่ได้ หรือจะเปลี่ยนกระแสของมันไปในทางที่ดีกว่าไม่ได้ มันก็ต้องได้รับปัญหาเช่นนี้.

นี่เรารู้จักสัญชาตญาณกันขึ้นมาให้เพียงพออย่างนี้ คุณค่าคุณยายจะไม่เคยได้ยินคำ ๆ นี้ก็ไม่เข้าใจ; แต่ไม่เป็นไรก็จะบอกให้รู้กันเดี๋ยวนี้ก็ได้ว่า **ความรู้สึกที่มันรู้สึกได้เองประจำมาในสันดานในชีวิตนั่นแหละคือสัญชาตญาณ**, ไม่ต้องมีใครมาสอนมันก็ทำเป็น. ถ้าควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็ทำเกินพอดี แล้วกลายเป็นกิเลสขึ้นมา ทำให้เกิดทุกข์, ถ้าทำถูกต้องพอดีมันก็ไม่ถึงกับเกิดทุกข์ แต่มันก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ จะต้องใช้สัญชาตญาณนั่นแหละ ให้เจริญ ให้ก้าวหน้า ให้สูงขึ้นไปในทางที่ถูกต้องจนเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าโพธิ. สัญชาตญาณที่ไม่มีความถูกต้อง ไม่ได้รับการบำรุงอย่างถูกต้อง เป็นไปอย่างแรงกล้านั้นเรียกว่ากิเลส; แต่ถ้าสัญชาตญาณนั้นได้รับการอบรมควบคุมอย่างถูกต้อง เป็นไปอย่างถูกต้อง มันเรียกว่าโพธิ.

กิเลสกับโพธิมันตรงกันข้ามคนละทิศคนละทาง ไกลกันยิ่งกว่าฟ้าและดิน แต่แล้วมันก็เป็นเรื่องของสัญชาตญาณทั้งนั้น, เป็นเรื่องของสัญชาตญาณทั้งนั้น, ฉะนั้นดูให้ดีว่า **ความรู้สึกพื้นฐานเดิม ๆ แห่งจิตใจของเรา** ปล่อยไปตามเรื่องไม่มีการควบคุม มันก็กลายเป็นกิเลส, แต่ถ้าควบคุมไว้อย่างถูกต้อง มันก็กลายเป็นโพธิ. กิเลสก็เป็นเรื่องเศร้าหมอง เป็นเรื่องเผาลน เป็นเรื่องทำลาย, โพธิก็เป็นเรื่องทำให้รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่าควรจะทำอย่างไร, แล้วก็ประพฤติปฏิบัติให้สำเร็จประโยชน์ตามนั้นคือดับทุกข์ได้.

นี่ขอพูดอีกทีหนึ่งว่า กิเลสกับโพธิ์นั้นไม่ใช่คู่แข่งกัน, กิเลสกับโพธิ์นั้นไม่ใช่คู่แข่งกัน; ถ้าได้รับการพัฒนาไม่ถูกต้อง มันก็กลายเป็นกิเลส, ถ้าได้รับการพัฒนาถูกต้อง มันก็กลายเป็นโพธิ์, ซึ่งมันก็ล้วนแต่เป็นสัญญาตญาณด้วยกัน. ฉะนั้นขอให้นักเรียนนักศึกษาครูบาอาจารย์ทั้งหลาย สนใจเรื่องนี้, ที่อาตมานำมาพูด ก็เพื่อจะให้เข้าใจธรรมะมากขึ้นธรรมะดีขึ้น.

เราต้องการจะศึกษาธรรมะที่ดับทุกข์ได้; แต่หาว่าไม่รู้เรื่องทั้งหมดนั้นมันเป็นเรื่องของการทำงาน จัดการลงไปกับสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ, เข้าไปควบคุม เข้าไปจัดการ เข้าไปพัฒนา เข้าไปอะไรก็ตาม กับสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ, อย่างที่ยกตัวอย่างมาแล้ว ว่าสัญญาตญาณแห่งความรัก ก็ควบคุมให้มันรักชนิดที่ปลอดภัยที่ควรรัก รักถึงที่สุดก็ไม่มีอันตรายอะไร, สัญญาตญาณแห่งความโกรธ ก็ไปรู้จักโกรธสิ่งที่ควรโกรธโดยเฉพาะความทุกข์. เกิดขึ้นมาที่ไร กิเลสเกิดขึ้นมาที่ไร ความทุกข์เกิดขึ้นมาที่ไร ก็รู้จักโกรธ รู้จักเกลียด รู้จักกลัว มันให้มาก ๆ ซิ. นี่สัญญาตญาณก็จะมีประโยชน์. เดียวนี้เอาไปโกรธเกลียดกลัวเพื่อมนุษย์ด้วยกันชนิดที่ตัวเองไปสร้างเรื่อง สร้างเวร สร้างกรรม สร้างอะไรขึ้นมา แล้วก็ทำลายล้างกัน มันก็เป็นเรื่องโง่เท่าไร จะให้คะแนนว่ามันโง่เท่าไร คุณมันจะไม่มีตัวเลขนั้น.

เป็นอันว่าได้พูดให้เข้าใจพอสมควรแล้ว ว่าศึกษาธรรมะก็คือศึกษาสิ่งที่จะควบคุมสัญญาตญาณ. โดยหลักจริยธรรมทั่วไป เขาก็แบ่งความรู้สึกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือความรู้สึกฝ่ายต่ำ มันก็เดินไปฝ่ายต่ำ, กับความรู้สึกฝ่ายสูง มันก็เดินไปฝ่ายสูง, มันเป็นเรื่องของสัญญาตญาณที่ไม่ได้ควบคุมอย่างถูกต้อง มันก็เดินไปฝ่ายต่ำ, ถ้าได้รับความควบคุมถูกต้อง มันก็เดินไปฝ่ายสูง. แล้วจะว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญอย่างไร, มันเป็นเรื่องทั้งหมดทั้งสิ้นของมนุษย์ ที่จะต้องไม่เดินไปฝ่ายต่ำ แล้วก็เดินไปในฝ่ายสูง ฉะนั้นถ้าเราจะรู้เรื่องธรรมะให้ถึงรากถึงเหง้า ก็ต้องรู้เรื่องที่เรียกว่าสัญญาตญาณ;

แม้ว่าคำ ๆ นี้จะไม่มีในคัมภีร์ของพุทธศาสนา แต่มันก็มีคำชื่ออื่น, ชื่ออื่นซึ่งเป็นสัญชาตญาณ คือคำว่ากิเลสหรือโพธิ เป็นต้น.

สัญชาตญาณที่เดินไปผิดเป็นกิเลส, สัญชาตญาณที่เดินไปถูกเรียกว่าโพธิ, มันมีเชื้อสำหรับที่จะวิวัฒนาการเป็นอรุโอรุอย่างครบถ้วน. เชื้อแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า ก็มีอยู่ในสัญชาตญาณ คือความต้องการจะรู้ ต้องการจะดี ต้องการจะปลอดภัย ต้องการจะหลุดพ้น มันมีอยู่ในสัญชาตญาณ. แต่มันเป็นเหมือนกับพืช เมล็ดพืชที่ไม่ได้เพาะไม่ได้หวาน แล้วมันก็ล่องลอย มันก็เพาะไม่ขึ้น มันก็ตายไปเสียก่อน, แต่ทุกคนมีเชื้อแห่งโพธิอยู่ในสัญชาตญาณ. ฉะนั้นรีบจับฉวยเอามาให้ได้ เอามาเพาะ, เอามาเพาะเหมือนกับเราเพาะเมล็ดพันธุ์ไม้, แล้วก็หล่อเลี้ยงไว้ให้ดี จนเจริญเติบโตออกเป็นต้นเป็นใบเป็นดอกและเป็นผล สมตามความปรารถนา.

เดี๋ยวนี้เชื้อแห่งความเป็นพุทธะ ที่มีอยู่ในสัญชาตญาณ มันไม่ได้รับการบำรุงส่งเสริมมาในทางนี้, มันปล่อยไปตามบุญตามกรรม มันก็เลยเป็นเรื่องของกิเลสหมด, แล้วมันก็ตายไปกับกิเลสนั่นเอง. คน ๆ นั้นก็เกิดมา มีสัญชาตญาณของกิเลสแน่นหนา ๆ ๆ แล้วมันก็ตายไปกับกิเลสนั่นเอง, มันน่าสังเวช. แต่ถ้าว่าคนหนึ่งเผชิญได้รับสิ่งแวดล้อมดี จนได้รับการศึกษาดีถูกต้อง สามารถจะเพาะหรือเลี้ยงเมล็ดพืชแห่งความเป็นพุทธะ หรือความดีให้เจริญงอกงาม มันก็เจริญในทางจิตใจ จนเอาชนะความทุกข์ทั้งหลายได้ แล้วมันก็ตายไปก็ไม่เป็นไร, มันก็ไม่เสียทีที่เกิดมา เพราะว่าได้รับสิ่งที่ดีที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ฉะนั้น จึงขอยืนยันว่า คำ ๆ นี้เป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก แม้คุณย่าคุณยายคุณป้าทั้งหลายที่ไม่เคยได้เล่าเรียนอย่างโรงเรียน ไม่เคยได้ยินคำว่าสัญชาตญาณ ก็รู้เถอะว่ามันมีสิ่งนี้อยู่ คือความรู้ที่มันเกิดได้ของมันเองในตัวมันเอง ติดอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า

ชีวิต. สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตจะต้องมีสัญญาตญาณอย่างที่เราเล่ามาแล้ว, เป็นสัญญาตญาณหลาย ๆ อย่าง, มีสัญญาตญาณแม่ ก็คือว่าสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน รู้สึกว่ามีตัวตน เป็นตัวเป็นตน และมีของ ๆ คน, นี่เป็นสัญญาตญาณแม่ แล้วก็คลอดลูกออกมาเป็นสัญญาตญาณอีกมากมาย. นึกดูก็ได้ นึกดูเองก็ได้. ความรู้สึกอะไรที่มันเกิดขึ้นได้เองนี่. เดียวนี้เรายกตัวอย่างมาเพียงเป็นเครื่องสังเกตเท่านั้น : สัญญาตญาณแห่งการต้องการอาหาร ต้องกินอาหาร ต้องแสวงหาอาหาร. สัญญาตญาณแห่งความกลัว ต้องมีความกลัว, ต้องกลัวสิ่งที่มีลักษณะชวนให้กลัว, แล้วมันก็ต้องมีสัญญาตญาณแห่งการหลบหนี หลีกหนีหลบซ่อน, มีความรู้สึกที่จะต้องหวาดผวาวินิจฉัยที่จะต้องระแวง ที่จะต้องเตรียมพร้อม, แล้วมันก็มีความรู้สึกเกินกว่าเหตุ มันก็ต้องการเพื่อน, มันต้องการการอยู่อย่างเป็นเพื่อน อยู่อย่างเป็นหมู่เป็นฝูง เพื่อบรรเทาความกลัว. นี่มันเกิดได้เอง มันเกิดได้เอง, เห็นได้ง่ายในสัตว์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ.

สัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ ที่นี้มันไม่ยอมแพ้ มันมีสัญญาตญาณแห่งการต่อสู้ อย่างไรก็ต้องต่อสู้ มันจึงมีการต่อสู้, รู้จักความคิดที่จะต่อสู้ ลูกหมาลูกแมวลูกไก่ ลูกอะไรก็มันรู้จักคิดต่อสู้ กระทั่งลูกคนก็ค่อย ๆ คิดในทางต่อสู้มากขึ้น, แล้วมันก็มีการป้องกัน มีสัญญาตญาณแห่งการป้องกัน ซึ่งเป็นการต่อสู้ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ดูให้ดี ๆ มองให้ดี ๆ ว่า การป้องกันมันก็คือต่อสู้ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน, แล้วมันก็ต้องเกิดอาการแห่งโทสะโกรธแค้นพยาบาทประทุษร้าย, หรือการกระทำที่โหดร้ายที่อำมหิตให้สาสมกันอย่างนี้ มันมาจากสัญญาตญาณอันนี้ ที่ควบคุมไม่ได้.

แล้วมันก็มีสัญญาตญาณที่รักตน แล้วมันก็เห็นแก่ตน มันต้องการให้ได้รับการบำเรอ; เมื่อมีความรักตนเห็นแก่ตน มันก็ต้องอิจฉาริษยาคลอดลูกออกมาเป็นความรู้สึกที่เป็นการอิจฉาริษยา, ที่นี้ถ้ามันรักเกินไป มันเห็นแก่ตน

มากเกินไป มันก็ลบหลู่ดูหมิ่นผู้อื่น, เห็นแก่ตนเกินไป มันก็น่าหัวเราะที่มันจะทำชนิดที่เรียกว่า ทำลายตนโดยไม่รู้สึกรู้ส; เช่นมัน รักตนเห็นแก่ตน แล้วมันก็เกียจมันนอนเสีย มันไม่ทำงาน. ที่มันขี้เกียจนอนเสีย มันก็คือรักตนนั่นเอง มันเอาข้างรักตนโดยไม่ต้องทำงานขี้เกียจนอนเสียไว้ทีก่อน, ทั้งที่มันมีความรู้สึกรักตนเห็นแก่ตน, มันเล่นตลกกันอยู่อย่างนี้ สังเกตดูให้ดี ๆ.

สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์นั้น ก็ขอให้ระวังกันไว้ทุกคนเถอะ ว่ามันมีโอกาที่จะถูกหลอกลวงด้วยเหยื่อ ที่ธรรมชาติวางไว้สำหรับหลอกลวงคนให้สืบพันธุ์. คนรู้ไม่เท่าไม่ทัน มันก็ต้องตกไปสู่การสืบพันธุ์ เพราะต้องการกินเหยื่อคือกามารมณ์.

สัญชาตญาณแห่งการพัฒนาตน คืออยากจะดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่หยุดอยู่กับที่. นี่มันเห็นได้ชัดว่ามีแม่ต้นไม้ต้นโตแม่สัตว์เดรัจฉาน มันก็พัฒนาตนให้ดีกว่าให้มากกว่า ให้สูงกว่า ให้สบายกว่า, แล้วมันก็เลยกลายรูปเป็นเตลิดเปิดเปิงเป็นเรื่องมายาสาไทย, มันก็สะเพร่าเดินเลอะอะไรขึ้นมาก็ได้ เพราะความที่มันอยากดี จนควบคุมไว้ไม่ได้ ควบคุมไว้ไม่ทัน.

สัญชาตญาณที่ว่าต้องมีอะไรมาแวดล้อมเราและบำเรอเรา; เห็นได้ง่าย ๆ เกือบจะไม่ต้องพูดก็ได้ ความรู้สึกอย่างนี้มันเป็นความรู้สึกเกิดเองเกิดได้เอง. สังเกตดูให้ดีมันมีมาตั้งแต่เล็กจนบัดนี้ มันก็ยังมีความรู้สึกอันนี้ ต้องการให้อยู่ในท่ามกลางการบำรุงเอาอกเอาใจอะไร ของสิ่งที่แวดล้อมคือของผู้อื่น; ถ้าเขาเฉยเมยไม่เอาอกเอาใจ ก็หาว่าเขาดูถูกแล้ว หรือว่าเสียเกียรติแล้ว ซึ่งมันเป็นความรู้สึกได้เอง เกิดความรู้สึกได้เอง ไม่ต้องมีใครมาสอนว่ามึงจงรู้สึกอย่างนั้น, มันรู้สึกได้เอง นี่จึงเรียกว่าสัญชาตญาณ.

สัญญาตญาณอวด มันก็เป็นเรื่องที่น่าหัว ยอมลำบากยอมเสียเงินยอมอดกลั่นอดทน ยอมอะไรเพื่อจะได้อวด. นี่อำนาจของสัญญาตญาณที่มันเป็นไปผิด. ฉะนั้นควบคุมให้มันเดินไปถูกซึ ให้ทำดีเข้าไว้ก็แล้วกัน, แสดงให้คนอื่นเห็นได้ ไม่เรียกว่าอวด.

สัญญาตญาณแห่งการมีอยู่แห่งตน อย่างไรก็ตาม เอาตัวตนไว้ก่อนเสมอ ข้อนี้เกิดความคิดหรือเกิดกิเลสอะไรได้มากมาย ซึ่งจะได้กล่าวกันต่อไปในข้างหน้า. ในที่สุดมันก็มีความรู้สึกต้องการมีอยู่อย่างนิรันดร, ตัวกูต้องการจะมีอยู่อย่างนิรันดร ก็เป็นความคิดที่เกิดขึ้นได้เอง, เกิดได้เองไม่ต้องมีใครมาสอน เมื่อมันเห็นแก่ตัวมากเข้ามันก็ไม่ต้องการจะดับ มันก็ต้องการจะมีอยู่ แล้วก็เห็นว่าดีที่สุดก็คืออยู่กันนิรันดรเลย.

ฉะนั้นความคิดที่จะมีอยู่นิรันดรนี้ มันเป็นความคิดลึก, เป็นความคิดพื้นฐานรากฐานของสติปัญญา สำหรับจะได้ค้นหากันต่อไป ว่าทำอย่างไรจึงจะพบชีวิตนิรันดร ซึ่งเป็นต้นปัญหาหรือเป็นตัวปัญหาของศาสนาทั้งหลาย ที่เสนอกันเข้ามา แข่งขันเข้ามาเสนอว่าทำอย่างไรจึงจะมีชีวิตนิรันดร. นั่นแหละมันขึ้นกันอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง.

เอาละ, เป็นอันว่าอาตมาก็ได้บอกให้ทราบถึงสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ, และบอกให้ทราบถึงความประสงค์ของการที่จะต้องเทศน์ ต้องพูด ต้องสอนเรื่องนี้ ว่ามีอยู่อย่างไร, แล้วก็ได้พูดต่อไป ต่อจากเรื่องที่พูดไว้แล้วในครั้งก่อน. คงจะช่วยบรรเทาข้อขัดข้องให้แก่ผู้ที่เพิ่งมาฟังเป็นครั้งแรกนี้ได้มาก.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

เข้า, ทีนี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องสัญญาตญาณที่ควบคุมไว้ไม่ได้ แล้วกลายเป็นกิเลส. กิเลสทั้งหลายมองดูแล้วก็ได้พบรากฐานอยู่ที่สัญญาตญาณที่ควบคุมไว้

ไม่ได้. ในครั้งที่แล้วมาก็ได้พูดถึงกิเลสโดยตรง เช่น โภคะ โสสะ โมหะ, กิเลสเล็ก ๆ เช่น อุปกิเลสทั้งหลาย, แล้วก็พูดถึงอาการของกิเลสหลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ อย่าง กระทั่งว่าเรื่องของนิวรรณ์ ซึ่งเป็นกิเลสเพียงกลุ่ม ๆ.

สัญญาตญาณกับตัณหา ๓.

ที่นี้ก็เหลืออยู่ที่จะพูดต่อไป ก็คือเรื่องกิเลสที่จริงจางขึ้นมา คือจะพูดถึง **ตัณหา ๓**, เรื่องอริยสัจจะจะมีเรื่องทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์. แล้วเหตุให้เกิดทุกข์ก็แจกเป็นตัณหา ๓. **ตัณหานั้นคือความอยาก, ความอยากความต้องการนั้น เป็นเรื่องของสัญญาตญาณ** เพราะว่าชีวิตมันรู้จักอยากรู้จักต้องการ ให้ตัวมีอยู่ ให้ได้ปัจจัยสำหรับหล่อเลี้ยงให้ตัวมีอยู่. ให้ได้รับสิ่งบำรุงบำเรอให้ได้ความเจริญความก้าวหน้า หรือกระทั่งได้สิ่งที่มันรู้สึกว่ามันถูกกับความรู้สึกหรือกิเลสของมันเอง.

อ้อ, เดี่ยวจะขอพูดให้ชัดเสียหน่อยว่า คำว่า **ตัณหา ๓** นี้แปลว่า **ความอยากที่มาจากความโง่**, โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย ช่วยจดจำข้อความนี้ไว้ให้ชัดเจนว่า **ความอยากที่มาจากความโง่ จึงจะเรียกว่าตัณหา**. เขามักจะพูดกันว่าความทะยานอยากความดิ้นรนอย่างแรง เป็นตัณหานั่นไม่ถูกต้อง, ถูกน้อย. **ความอยากที่มาจากความโง่จึงจะเรียกว่าตัณหาหรือโลภะก็ได้ ตัณหาก็ได้**, แล้วมันก็รุนแรงเป็นธรรมดา. นี่ถ้าว่าความอยากหรือความต้องการหรือ**ความประสงค์ที่ไม่ได้มาจากความโง่ ไม่ได้มาจากอวิชชา แต่มาจากสติปัญญา** รู้ว่าควรต้องการอะไร ควรอยากอะไรอย่างนี้ **ไม่เรียกว่าตัณหา**. ฉะนั้นอย่าไปแปลคำว่าตัณหาว่ากันว่า ความทะยานอยากมันต้องให้ชัดลงไปว่า **เพราะความโง่ มันจึงจะเป็นตัณหา**.

ที่นี้สิ่งที่เรียกว่าตัณหา นั้นมันมีว่า มีความอยากในกาม คือสิ่งที่น่ารัก น่าใคร่ เรียกว่า กามตัณหา, แล้วก็มีตัณหาในความเป็น ในความเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ที่น่าเป็น ก็เรียกว่า ภวตัณหา, แล้วก็มี ความอยากที่จะไม่เป็น ในบางกรณีมันหมุนกลับ อยากที่จะไม่เป็น รวมกระทั่งอยากตาย ก็เรียกว่า วิภวตัณหา; จำกัดความง่าย ๆ ว่า อยากได้เป็นกามตัณหา, อยากได้หรืออยากมีเป็นกามตัณหา, อยากเป็นเป็นภวตัณหา ภวะแปลว่าเป็น ถ้าอยากสูญ เรียกว่า วิภวตัณหา. อยากได้ อยากเป็น แล้วอยากสูญ นี่ความอยากของคนใจ, จะไม่มีอะไรมากไปกว่านี้. นี่อยากเป็นคนใจหรืออยากเป็นคนฉลาด ก็ไประวังเอาเอง, อยากได้ในสิ่งที่จะสนองความใคร่, อยากเป็นก็เป็นในลักษณะที่จะได้สิ่งที่ตัวใคร่, อยากสูญ นั้นเมื่อมันหมด หมดทำขึ้นมา.

เมื่อความใจมันถึงสุดเหวี่ยง เลยเห็นว่าความสูญไป ความตายไป ความไม่มีอยู่นั้นแหละดี มันก็เลยอยากตายหรืออยากสูญ; แต่ไม่ค่อยมีใครอยาก, มีเป็นส่วนน้อย, แต่มันก็มีได้. ถ้าว่าพรรณา พรรณนาความเลวของควมมีชีวิตอยู่ ตายเสียดีกว่า, พรรณนาพรรณนากันทั้งเข้าทั้งเย็นก็จะมีคนเชื่อ และอยากตายก็ได้.

คราวหนึ่งมีข่าว ที่ประเทศไหน หรือสำนักงานจะอยู่อาฟริกา หรือประเทศไหน ของพวกลัทธิสังคมนิยมของมิชชันนารี นัดพร้อมกันหมด ทั้งอาจารย์ทั้งลูกศิษย์ลูกเด็กแดง กินยาไซยาไนด์ ตายคราวเดียว ๒-๓ พันคน เพราะได้รับคำสั่งสอนว่า ตายดีกว่า. เราได้ทำดีที่สุดแล้ว พอตายแล้วเราไปอยู่กับพระเป็นเจ้าทันที แล้วจะมาทบทวนทุกขุทธานอะไรกันอยู่ที่นี่, ก็เลยสมัครตายกันหมด ๒-๓ พันคน, แล้วหัวหน้าก็ให้กินยาตายพร้อมกันหมด. นี่เมื่อมันอยากตายมันก็มีได้เหมือนกัน แล้วมันก็อยากอย่างแรงนะ เพราะว่าตายไปได้ดีกว่าก็เลยอยากตาย.

นี่เรื่องอยากได้ อยากได้เหมือนใจจะขาด-ที่ตรงกับกิเลส ก็อยากเป็นนั่น เป็นนี่ ที่สามารถจะเรียกร้องหรือบังคับ เอาสิ่งที่ต้องการได้ตามที่ปรารถนา ก็อยากเป็น เป็นใหญ่เป็นโตมีอำนาจวาสนานี้มันก็อยากเป็น แล้วถ้าว่ามันหมดท่าหรือเหตุการณ์มัน แวดล้อม มันแสดงว่าไปไม่รอด แล้วมันก็อยากตาย เป็นเรื่องผิดเหมือน ๆ กันทั้งหมด อย่าเข้าใจว่าอยากตายนั้นเป็นเรื่องเก่ง เป็นคนเก่งหรือเป็นคนพิเศษ มันก็โง่เท่ากัน นั่นแหละ, อยากได้ หรือ อยากเป็น หรืออยากตายนี้มันก็โง่เท่า ๆ กัน เพราะว่า มันอยากด้วยความโง่.

นี่ความอยากที่รุนแรงอย่างนี้ มันมาจากสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน ซึ่งมีสัญชาตญาณแห่งการจะพัฒนาให้ดีที่สุด ให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด มันก็เลยอยากไปตาม ความรู้สึกของตัวเอง, มันก็เกิดความอยาก ๓ ชนิดนี้ขึ้นมา : เห็นแก่ตน มันก็อยาก ได้กามารมณ์สูงสุด เป็นกามตัณหา, เห็นแก่ตน อยากให้ตนเป็นนั่นเป็นนี่ เป็น ดีที่สุดจะได้สบาย, หรือว่าได้เป็นผู้มีอำนาจวาสนา แล้วก็จะได้ครอบงำเอ้าปัจจัยของ กามารมณ์ของอะไรที่นำปรารถนามาได้โดยง่าย เพราะความเป็นนั่น ๆ, หรือบางทีก็จะนึก เอาเป็นโดยไม่ต้องกินอะไร ไม่ต้องทำอะไร ให้ได้อยู่เป็นอย่างของทิพย์ของสวรรค์, ไม่ต้องกินต้องใช้อะไร ก็อยู่เป็นสุขเหมือนพวกพรหมอย่างนี้ มันก็เรียกว่าอยากเป็น อยากเป็น. ทีนี้ถ้าในบางกรณีมันหมดหนทาง มันก็ฆ่าตัวตาย ชนิดที่มีอยู่โดยมาก ไม่น้อยเหมือนกัน; การฆ่าตัวตายเดี๋ยวนี้ยิ่งมากขึ้น เพราะปัญหาในโลกนี้มันมีมากขึ้น แต่ว่าอยากตายนี้ยังมีความหมายว่า อยากเพื่อไม่เป็นอยู่, อยากเพื่อไม่ ๆ ๆ ไม่อะไรก็แล้ว กัน เรียกว่าวิภวตัณหาได้เหมือนกัน. ความอยากได้หรืออยากเป็นนั่นมันมาจาก สัสสตทิฏฐิ, ส่วนความอยากตายนั้นมาจากอุจเฉททิฏฐิ. ความรู้สึกส่วนลึกมันต่างกัน อุจเฉททิฏฐิอยากสูญญานี้ ก็เพราะมันเห็นแก่ตนไปในทางกลับตรงกันข้าม ว่าอยู่นี้ ไม่ถูกต้องแล้ว, ตายถูกต้องของตน, ความตายเป็นความถูกต้องแก่ตน มันก็เลยอยาก ตาย.

นี้จะมองดูให้เห็นว่า **ต้นเหตุทั้ง ๓** มันมาจากสัญญาตญาณแห่งการเห็นแก่ตน, มันก็เลยเกิดความอยากตามสมควรแก่กรณี. นี่เรียกว่า**สัญญาตญาณมันออกมาเป็นกิเลส**, สัญญาตญาณได้รับการปรุงโดยสิ่งแวดล้อม ออกมาเป็นรูปของกิเลส : สัญญาตญาณแห่งการเห็นแก่ตน, แห่งการรักตน, แห่งการต้องการบำเรอตน, หรือต้องการอวดตน อะไรก็ตาม มันรวมกำลังกันเข้าแล้วทำให้เกิดความอยาก ๓ ประการนี้ ซึ่งเป็นกิเลส.

สัญญาตญาณกับอุปาทาน.

ที่นี้คู่ต่อไปอีกถึงหมวด **อุปาทาน** อุปาทานคือ**ความยึดมั่นถือมั่น** มันก็แสดงว่าเป็นเรื่องของตนอย่างยิ่งอยู่แล้ว, อุปาทานมันยึดมั่นเรื่องตนเรื่องของตน

อุปาทานที่ ๑ เป็นกามอุปาทาน - ยึดมั่นโดยความเป็นกาม เป็นของน่ารักน่าใคร่ ก็ความใคร่ของตน แล้วก็**เพื่อได้แก่ตน** เป็นการบำเรอตน ตามความต้องการของสัญญาตญาณ.

แล้วอุปาทานที่ ๒ **ทิฏฐูปาทาน-ความยึดมั่นด้วยทิฏฐิ** ด้วยความเห็นว่าเป็นอย่างไร, มันก็เป็นเรื่องของตัวตนที่หัวแข็ง เป็นตัวกู. ถ้าเป็นกามอุปาทานเป็น**ตัวตนชนิดของกู**, ถ้าเป็นทิฏฐูปาทานมันเป็น**เรื่องตัวตน** ประเภทตัวกู ตัวกู ไม่ยอมใคร. กิเลสที่เป็นเหตุให้ถือมั่นไม่ยอมใครนี้ คือสิ่งที่เรียกว่าทิฏฐูปาทาน, เป็นเรื่องของตัวกู มีความเห็นแก่ตน แล้วก็ยืนยันในความรู้สึกอันนี้

ที่นี้ อุปาทานที่ ๓ **สีลัพพตอุปาทาน-ยึดมั่นศีลและพรต** คำนี้จะบอกให้รู้ว่า **อธิบายกันผิด ๆ** คือเข้ามักจะอธิบายกันว่า ไปยึดมั่นระเบียบปฏิบัติศาสนาอื่น;

ไปยึดมั่นระเบียบปฏิบัติของเดียรถีย์อื่น. ทำผิดๆ ตามลัทธิอื่นจึงจะเรียกว่าสัลลพัตตูปาทาน. เช่นไปทรมานตนบ้าง, ไม่กินอาหารกินหญ้าบ้าง, กินอุจจาระบ้าง, อะไรก็ตาม, ไปถืออย่างนั้น ประพฤติอย่างสูงนัซ ประพฤติอย่างต่ำ ก็เรียกว่าสัลลพัตตูปาทาน **ที่จริงไม่ใช่** อย่างอธิบายอย่างนั้น. ขอยืนยันว่าอย่าอธิบายอย่างนั้น, จงอธิบายว่า ยึดมั่นศีลวัตรของตนเองที่มีอยู่ที่นี่ ที่กำลังประพฤติอยู่นั้นผิด, ยึดมั่นผิด ไม่ตรงตามความจริง ไม่ตรงตามเหตุผล; เช่นว่าเราถือศีลอย่างนี้ ประพฤติวัตรปฏิบัติอย่างนี้ แทนที่จะคิดว่าขูดเกลากิเลส, ขูดเกลากิเลสเพื่อความหมดกิเลส, มันไปยึดมั่นว่าเพื่อความดี ความศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อความมีอำนาจพิเศษ วิเศษ มีปาฏิหาริย์มีอะไรไปทำนองนั้น. มันไม่ถูกเรื่อง, ศีลไม่ใช่เพื่ออย่างนั้น.

ศีลเพื่อขัดเกลากิเลสทางกายทางวาจา, วัตรปฏิบัติทั้งหลาย ก็เพื่อขัดเกลากิเลสทั้งหลายทั้งปวง, มันมีเรื่องของมันโดยเฉพาะ ไม่ต้องม่งาย ไม่ต้องคาดคะเนหรือไม่ต้องอะไรหมด. ที่นี้มันไม่เห็นตามที่เป็นจริงอย่างนั้น มันก็มีความรู้สึกไปในทางขลัง หรือ ศักดิ์สิทธิ์, รักษาศีลให้มีความขลังให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา; พอได้ทำพิธีรับศีลแล้วก็รู้สึกว่าจะขลังขึ้นมา, มันก็สักว่าพิธีเท่านั้นแหละ มันก็หลอกกันเป็นทอดๆ ไป. นี้อย่างนี้เรียกว่าลูปคล้ำศีลและวัตรให้โง่ไปตามความโง่ของคน ๆ นั้น, เอาความโง่มาลูปคล้ำศีลและวัตรที่ปฏิบัติอยู่นั้น ให้กลายเป็นของโง่ไปตามความโง่ของคนนั้น ๆ. เราฉะนั้น ขอระวังให้ดี ที่ปฏิบัติอยู่ในพุทธศาสนานี้แหละ ศีลข้อไหน, วัตรปฏิบัติข้อไหน, จงเข้าใจให้ถูกต้อง ว่ามีเหตุผลอย่างไร, ทำเพื่ออะไร ให้ได้ผลอย่างนั้นจริง ๆ. อย่าให้กลายเป็นเรื่องขลังเรื่องศักดิ์สิทธิ์เหมา ๆ เอาว่า ต่อไปนี้ก็เก่งทั้งหมด ดีทั้งหมด ได้ทั้งหมด มีปาฏิหาริย์ มีอะไรไปเสีย. สัลลพัตตูปาทานก็เรียกว่าตัวตนที่เป็นบ้านั่นเอง, มันเป็นสัญชาตญาณแห่งการอยากดีอยากเด่น อยากดัง อยากอวดอยากอะไร มันก็เลยเตลิดออกไป เป็นเรื่องของความม่งาย

อุปาทานที่ ๔ อันสุดท้ายที่เรียกว่า **อัตตวาทุปาทาน-ความยึดมั่นถือมั่นด้วยวาตะว่าตน** ด้วยคำพูดว่าตน แต่มันไม่ใช่เรื่องของคำพูด; มันมีทิวฐิความคิดความเห็นที่ทำให้พูดออกมาเช่นนั้น. **ทิวฐิความคิดความเห็นที่ทำให้พูดออกมาว่าตัวตน** ตัวกู ของกู ของตน, ทิวฐิอันนั้นมันทำให้พูดออกมาอย่างนั้น. ท่านก็เล็งเอาถึงตอนที่ทิวฐิมันทำให้พูดออกมาว่า ตัวตน **อัตตวาหะ-วาตะว่าตน, อุปาทานยึดมั่นด้วยวาตะว่าตน; เพราะสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตนนั้น มันบีบบังคับหรือว่ามันทำให้ต้องรู้สึกคิดนึกอย่างนั้น, เราจึงมีความรู้สึกว่ามีตัวตน.**

ถ้ามีตัวตนมันก็ต้องมีของ ๆ ตน มันคู่กันมันแยกไม่ได้, มีตัวตนนั้นนะเป็นของตนก็ได้, หรือมีสิ่งอื่นว่าเป็นของตนก็ได้, ความสุขความทุกข์ ความได้ความเสีย ความแพ้ความชนะ บุญกุศล สุขทุกข์อะไรก็ตามว่าเป็นของตน. ที่จริงโดย**ธรรมะสมบุรณ์ลักซึ่งเด็ดขาด มันไม่ใช่ว่าสิ่งที่เป็นตัวตน มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา; แต่ถ้าความโง่ด้วยอวิชาเกิดขึ้นแล้ว มันไปเอาสิ่งที่มีใช่ตัวตน มันคิดเป็นตัวตน ยึดถือเป็นตัวตน เป็นของตน. ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าตัวตนมันเป็นเพียงความคิด ความสำคัญมันหมายความว่าความโง่; ถ้าไม่มีความโง่ มันก็ไม่สำคัญมันหมายความว่าตัวตน. นี่แปลว่าในสัญญาตญาณที่มีมาตามธรรมชาติแท้ ๆ นั้น ยังไม่มีความฉลาด มันจึงให้เกิดความรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่ในสัญญาตญาณซึ่งเกิดได้เอง ว่ามีตัวตน มีตัวตน.**

นี่อุปาทานทั้ง ๔ นี้ เป็นเรื่องผูกมัดร้อยรัดให้คนที่เราจะเรียกว่า คนสมมติเรียกว่าคน **ต้องติดอยู่ในกองทุกข์ คือติดอยู่ในกามที่ตนชอบใจ, ติดอยู่ในทิวฐิที่ตนถือมั่น, ติดอยู่ในศีลพรตที่ตนคิดว่าดีพิเศษขลังศักดิ์สิทธิ์, แล้วก็ติดอยู่ในวาตะว่าตน จะยืนยันว่าตน จะยึดมั่นว่าตน. คิดดูสิแล้วมันจะมีปัญหามากน้อยเท่าไร. อะไร ๆ ก็เป็นตนไปเสียหมด, แล้วธรรมชาติไม่ยอมให้เป็นตน มันก็ต้องนั่งร้องไห้อยู่บ่อย ๆ**

โดยไม่รู้สึกตัว ฉะนั้นคนจึงนั่งร้องไห้อยู่ด้วยความโง่ อันนี้ โดยไม่รู้สึกว่ามันเป็นความโง่ อันนี้, หรือเป็นความยึดถืออย่างนี้ นี่แหละเรียกว่าเป็นทุกข์เหลือประมาณ โดยที่ไม่รู้ว่ามันเพราะเหตุอะไร.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่าบางทีมันตัวเรานั้นแหละ เราเองนั่นแหละเป็นทุกข์ เสียเหลือประมาณ โดยไม่รู้ว่าเป็นเหตุอะไร; ถ้าได้ศึกษาเรื่องนี้เพียงพอ มันก็จะรู้ว่าอ้าว, เพราะเหตุของตน เหตุของความมีตัวตน ความยึดถือความโง่ ความหลง ความสำคัญมั่นหมายว่ามีตัวตน, แล้วมันไม่ได้อย่างที่ตนต้องการ, แล้วบางทีมันจะทำลายตน มันจะสูญเสียตน คือตนมันจะต้องพินาศ จะต้องฉิบหาย จะต้องตาย จะต้องอะไรเป็นต้น. **เพียงแต่กลางสังขาร** มาเท่านั้นแหละ จะต้องตาย มัน ก็เป็นทุกข์ยิ่งกว่าตายด้วยซ้ำไป; ถ้าตายเสีย มันก็ตายพ้นไปเลย มันไม่รู้สึกคิดนึก มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. แต่ถ้ามันไปยึดถือในความตาย ยึดถือในลักษณะหรือสิ่งที่แสดงว่าจะต้องตาย มันก็เป็นทุกข์. ฉะนั้นจึงเป็นทุกข์ของคนโง่ จะเรียกว่าทุกข์ฟรีก็ได้ ทุกข์โดยไม่ต้องเสียสละต่างค์ ทุกข์ฟรี ทุกข์หรือกันอยู่ทุกคน โดยที่ไม่ต้องทุกข์ มันก็เป็นทุกข์จนได้

นี่ระวังให้ดี มันจะขาดทุนยิ่งกว่าการขาดทุนใด ๆ แล้วมันจะยิ่งกว่าความตายด้วยซ้ำคือมันเป็นทุกข์; ถ้าความตายมันไม่รู้สึกเป็นทุกข์. **แต่นี้มันไม่ตายมันรู้สึกเป็นทุกข์** ธรรมดา เหมือนกับไฟชนิดหนึ่งเผาผลาญอยู่ตลอดเวลา, แล้วเป็นไฟที่ไม่ร้อนเสียด้วย, ที่ไม่ร้อนเหมือนกับไฟธรรมดา แต่มันร้อนยิ่งกว่าไฟธรรมดา ทำให้เกิดความทุกข์.

นี่สัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน หรือต้องการจะสงวนตน จะหวดตน จะอะไรตน ออกมาเป็นสิ่งที่เรียกว่ากิเลส ในนามว่าอุปาทานทั้ง ๔ : กามอุปาทาน ทิฏฐูปาทาน สิล্পพัตตูปาทาน อตตวาหูปาทาน. ขอให้นักศึกษาทั้งหลายอย่าเห็นว่าเป็นคำพูดเล่น ๆ คร่ำ ๆ ครี ๆ อยู่ในวัด, มันเป็นเรื่องจริง จริงที่สุด จริงของธรรมชาติ,

จริงอย่างวิทยาศาสตร์. เรื่องอุปาทานทั้ง ๔ นี้ มันมีอยู่แก่เราโดยที่เราไม่รู้สีกตัว เราจึงทำลายมันไม่ได้.

ไปศึกษาเสียให้รู้ชี้ว่า กามอุปาทาน ยึดมั่นในกาม, คำพูดสั้นๆ ว่ายึดมั่นในกาม นี่ปัญหาทั่วมโลก ปัญหาเต็มโลกเลย, คนทั้งโลกมันก็ยึดมั่นในกาม.

ทิฏฐุปาทาน-ยึดมั่นในทิฏฐิความคิดความเห็นของตน มันก็ไม่ยอมใคร มันก็มีกันอยู่ทั้งโลกเหมือนกัน, แต่ละคนก็มีความคิดความเห็นของตนไม่ยอมฟังเสียงของใคร.

สีลัพพตูปาทาน ทำอะไรอยู่, ทำอะไรอยู่เพื่อประโยชน์แก่การดับทุกข์โดยตรงนั้น มันไปเห็นเป็นของพิเศษ เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นของผิดธรรมชาติ เหนือธรรมชาติ เลยธรรมชาติไปเสีย.

แล้วอันสุดท้ายก็ว่า อัตตวาอุปาทาน-ความรู้สึกว่ากูมีอยู่ กูเป็นอยู่, ของกูมีอยู่ ของกูเป็นอยู่ ความรู้สึกอันนี้ธรรมดาใจเหมือนกับว่าแบกของหนักอย่างยิ่ง แล้วก็เอาลงไม่ได้, เหมือนกับแบกก้อนหินอย่างใหญ่หนักเหลือประมาณแล้วเอาลงไม่ได้, คือแบกตัวตนเพราะสัญญาตญาณ ที่ไม่ได้รับการเพาะหรือพัฒนาให้มันเป็นโพธิ แต่มันกลับผิดไปเป็นกิเลส, เป็นกิเลสคือมีดมันเศร้าหมอง มันจึงได้เป็นทุกข์, ถ้าเป็นโพธิ มันก็สว่างไสวแจ่มแจ้ง, รู้ตามที่เป็นจริง มันก็ไม่อาจจะเกิดความทุกข์

นี่สัญญาตญาณที่มาอยู่ในรูปของกิเลสเป็นอย่างนี้, แล้วสัญญาตญาณเดิวนั้นแหละที่มันไปอยู่ในรูปของโพธิ มันเป็นอย่างอื่น แต่เราไว้พูดกันคราวอื่น. วันนี้พูดเรื่องสัญญาตญาณที่เป็นกิเลสกันเสียให้เพียงพอก่อน.

สัญชาตญาณกับกิเลสละเอียดชื่อมานะ

ที่นี้มันมีกิเลสละเอียดประเภทหนึ่ง เรียกว่า มานะ, มานะ-ความสำคัญ, ในภาษาไทยคำว่า มานะ แปลว่า ทิฏฐิ คือความจองหองพองชน เรียกว่ามานะ; แต่ในภาษาบาลี ภาษาธรรมะนั้น คำว่ามานะไม่ได้หมายความว่าเพียงเท่านั้น หมายความว่าสำคัญมันหมาย, จะพูดง่าย ๆ ก็ว่า มันให้มาตรฐานแก่ตนเอง, มันให้มาตรฐาน standard แก่ตนเอง ว่าเป็นอย่างไร เป็นอย่างไร เป็นอย่างไร; ถ้ามันไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวตนตามสัญชาตญาณ มันก็ไม่ต้องให้มาตรฐานอะไร. เดียวนี้มันมีความรู้สึกว่าเป็นตัวตน, ตัวตนขึ้นมาเสียแล้ว, มันก็ให้มาตรฐานแก่ตัวตน ตามความรู้สึกคิดนึกของมัน. ดังนั้นมันจึงให้เกิดมานะ คือความสำคัญมันหมาย โดยมาตรฐานนั้น ๆ เรียกว่ามานะมานะ แบ่งเป็น ๓ ชนิด : สำคัญมันหมายความว่าดีกว่า, สำคัญมันหมายความว่าเสมอกัน, สำคัญมันหมายความว่าเลวกว่า, นี้อยู่ ๓ ชนิดเท่านั้น.

ขอให้เอาความคิดของตัวเองนั่นแหละ, ความรู้สึกของตัวเองแหละเป็นหลัก, เมื่อไรเรารู้สึกว่าเราดีกว่าคนนั้นแล้วระวังเถอะ, นี่มานะคือ กิเลสมันครอบงำเอาแล้ว มันรู้สึกว่าคุณดีกว่าคนนั้น บางทีก็รู้สึกว่าคุณดีพอ ๆ กันเท่านั้น ก็มานะนั้นแหละให้มาตรฐานว่าเท่ากัน, บางทีมันก็เลวกว่า เลวกว่า รู้สึกเศร้ารู้สึกเสียใจลงไปทีเดียวว่าเรามันเลวกว่า. นี่ดีกว่าหรือเสมอกันหรือเลวกว่า, เป็นกิเลสเกิดขึ้นเพราะมีสัญชาตญาณแห่งตัวตน ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งการวัด หรือกำหนด หรือประมาณ, ถ้าไม่มีตัวตนมานะเหล่านี้มีไม่ได้.

ที่นี้มานะนี้มันยังเล่นตลกนะ มันเป็นเรื่องสำคัญ สำคัญมันหมายความว่านั่น ที่จริง เราอาจจะดีกว่าเขา โดยอะไรก็ตาม โดยชาติโดยกำเนิดโดยวิชาความรู้โดยสมรรถภาพอะไรเราดีกว่าเขา; แต่เราไม่รู้สึกตัว, เราไปเข้าใจว่าเราเลวกว่าเขาก็ได้ อย่างนี้

มันเป็นมานะอีกชั้นหนึ่งที่สำคัญผิด ขาดทุนสองชั้นเลย. เราดีกว่าเขาละ เรียกว่า เราดีกว่าเขาอยู่โดยแท้จริงนะ เราอาจจะคิดว่าเราดีกว่าเขาก็ได้, เราอาจจะคิดว่าเราเท่ากับเขาก็ได้, เราอาจจะโง่คิดว่าเราเลวกว่าเขาก็ได้ ในกรณีที่เรารู้ว่าเขา เราเหนือเขาละ, เราก็ยังคิดได้ ๓ อย่างนั่นแหละ ว่าดีกว่า เสมอกัน หรือเลวกว่า. ที่นี้ในกรณีที่มีมันเท่ากัน อะไร ๆ มันก็เท่ากัน เรียกว่าอยู่ในระดับเดียวกัน สถิติปัญญาความคิดความสามารถสมรรถภาพ สุขภาพอะไรเท่ากัน; แต่เราอาจจะโง่ไปคิดว่าเราดีกว่าเขาก็ได้, เราเท่ากับเขาก็ได้, เราเลวกว่าเขาก็ได้. ที่นี้อันสุดท้ายเรามันเลวกว่าเขา ด้อยกว่าเขาโดยประการทั้งปวง; แต่เราอาจจะมีความคิดว่าเราดีกว่าเขา เหนือเขาก็ได้, หรือเสมอกับเขาก็ได้ เลวกว่าเขาก็ได้, ได้สามคุณสมบัติเก่า, ได้เก้าชนิด,

มานะทั้ง ๙ ชนิดนี้มันมาจากอุปาทานว่ามีตัวตน ซึ่งเป็นสัญชาตญาณเกิดขึ้นว่ามีตัวตน, เอาตัวตนเป็นที่ตั้งแห่งการวัด แห่งการวางมาตรฐาน. ที่นี้ สถิติปัญญาความคิดความนึกมันโง่, มันโง่เกินไปบ้าง หรือมันโง่ผิดหลงผิด กลับกันอยู่บ้าง, มันก็เกิดความสำคัญมันหมายต่างกันอย่างนี้ ซึ่งเป็นกิเลส. ถ้าสำคัญว่าดีกว่าเขา มันก็เกิดความรู้สึกทำนองหนึ่ง, ถ้าเท่ากับเขา ความรู้สึกก็เป็นทำนองหนึ่ง, เลวกว่าเขาความรู้สึกทำนองหนึ่ง.

ถ้าดีกว่าเขาก็ดูถูกเขา หรือว่าอะไร ๆ ชนิดที่มันทำไปเพราะคิดว่าดีกว่าเขา ถ้าเสมอกันบางที่มันก็ จะเป็นเพื่อนกันก็ได้, หรือว่ามันจะเป็นคู่แข่งกันก็ได้ มันมีปัญหายุ่งยากนั่นแหละ, ถ้าเลวกว่าเขาที่มันก็น้อยเนื้อต่ำใจ, น้อยเนื้อต่ำใจแทบจะไม่มีแรงทำอะไร. แล้วทั้งหมดนั้นไม่ใช่ความจริง, ทั้ง ๙ ชนิดไม่ใช่ความจริง เป็นเพียงความสำคัญมันหมายด้วยความโง่. กิเลสพวกนี้ ชนิดนี้เรียกว่ามานะ, มานะมี ๓ กลุ่ม, กลุ่มละ ๓, เลยได้เป็น ๙ ตัว.

มันมาจากสัญชาตญาณแห่งความรู้สึกว่ามีตัวตน, แล้วยึดมั่นตัวตน, แล้วเห็นแก่ตนเห็นแก่ประโยชน์ของตน, มันก็ทำให้ความคิดคับคูลาน ออกไปในทางที่จะเปรียบเทียบ แล้วมันก็เปรียบเทียบ. นี่ตัวตนเป็นที่ตั้งแห่งการเปรียบเทียบ ตามอำนาจของสัญชาตญาณ; ถ้าอย่ามีสัญชาตญาณว่าตัวตน มานะเหล่านี้ก็ไม่เกิด ปัญหาก็ไม่มี. เดียวนี้มานะมี ปัญหามันก็มีตามแบบของมีมานะ.

พระพุทธเจ้าทรงมีมานะดุจธงอันพระองค์ทรงลดลงได้แล้ว. เมื่อตะกี้ได้ยินหรือเปล่า, พระเขาสวดเมื่อตะกี้มีอยู่บทหนึ่งคำหนึ่ง มีมานะดุจธงซึ่งพระองค์ลดลงได้แล้ว. พวกเรามีมานะดุจธง ยกชูขึ้นไม่ยอมลด, ไม่ยอมลดธง เป็นผู้ชนะเรื่อยไป ยกธงเรื่อยไป, มีมานะดุจธง ธงที่เขายกขึ้นโชว์. นี่ถ้าว่าเป็นพระพุทธเจ้า ก็มีมานะดุจธงซึ่งลดลงได้แล้ว, คือพระอรหันต์ทั้งหลายไม่ใช่เฉพาะพระพุทธเจ้า ท่านไม่มีมานะที่จะยกธง.

นั่นแหละ มานะ นั่นแหละ แม้ว่ามันจะไม่รุนแรงร้ายกาจ เหมือนนาคะ โจระ โทสะ โมหะ ก็ตามเถอะ, แต่มันก็สร้างปัญหาสารพัดอย่าง ทรมานใจเหลือประมาณ. ความจริงตัวเองจะดีกว่าเขา หรือเสมอเขาหรือเลวกว่าเขาก็ไม่รู้; ถ้าไปรู้สึกสำคัญมันหมายความว่าเลวกว่าเขา แล้วมันก็นอนไม่หลับ, แล้วมันก็ทรมานใจเหมือนกับตกนรกชนิดหนึ่ง, ตกนรกชนิดหนึ่ง. นรกนี้มีหลายร้อยชนิด คือความร้อนใจในรูปแบบต่าง ๆ กัน, เดียวนี้เราก็ต้องตกนรกชนิดหนึ่ง มันน้อยใจกว่าเรามันเลวกว่าเขา ทั้งที่โดยที่แท้เรามีอะไรดีกว่าเขาก็ออยู่หลายอย่างหลายประการ. ฉะนั้น มานะมันเกิดขึ้นได้ตามสิ่งแวดล้อมที่ผิด ๆ , หรือว่าเพราะไม่รู้จักสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น มันก็เกิดความสำคัญมันหมายขึ้นมาในใจอย่างผิด ๆ , แล้วมันก็ได้มีความรู้สึกอย่างนี้.

ช่วยคิดดูสักหน่อยได้ไหม ? คำนวณดูสักหน่อยได้ไหม ? ว่าถ้าเราอย่ามีความรู้สึก ๓ ประการนี้ หัวใจมันจะโล่งจะเกลี้ยงสักเท่าไร; ถ้าเราอย่ามีความรู้สึก

คิดนี้ดีกว่าดีกว่า ภูเสมอกับมึง ภูเลวกว่ามึง, ถ้าอย่ามีความคิด ๓ ประการนี้ มันจะสบายใจ จะมีจิตใจสงบเย็นได้สักเท่าไร, ฉะนั้น **มานะ**นี้มันเป็นผลของสัญญาตญาณแห่ง **ความมีตัวตน**, แล้วก็จะ **สงวนตน** แล้วก็จะ **ยกตน** แล้วก็จะ **อวดตน** อะไรต่าง ๆ, มาจากสัญญาตญาณ เป็นสัญญาตญาณ **ที่ออกมาเป็นกิเลสประเภทที่เรียกว่ามานะ**.

เฮ้า, พวกกันอีกสักอย่างสองอย่าง ให้มันเข้าใจได้ง่ายขึ้น, ให้มันครบ ให้มันเข้าใจได้ง่ายขึ้น ว่าสัญญาตญาณมันออกมาเป็นกิเลสประเภทไหนได้บ้าง? ที่นี้ก็ **กิเลสชั้นละเอียดนั้นเข้าใจยาก**, **กิเลสชั้นละเอียดเข้าใจยาก** เห็นได้ยาก ตัดได้ยาก มันก็มีอยู่ เรียกว่า **อนุสัย** ก็มี, เรียกว่า **สังโยชน** ก็มี.

สัญญาตญาณกับอนุสัย.

ที่เรียกว่า **อนุสัย** ยกตัวอย่างสัก ๓ อย่าง ว่า **ราคานุสัย** **ปฏิฆานุสัย** **อวิชขานุสัย** ชื่อบาลีจำยากไม่ขอร้องให้จำ; แต่ให้รู้ความหมายของมัน. **อนุสัย** คือ **ความเคยชินที่จะเกิดความรู้สึกผิด ๆ**, **ความเคยชินที่จะเกิดความรู้สึกผิด ๆ** ขึ้นมาเป็น ๓ พวกนั่นแหละ **โลภะ โทสะ โมหะ**. ถ้ามันเกิด **ความเคยชินชนิดที่จะเอาที่จะเอา พวกโลภะ พวกราคะ** เรียกว่า **ราคานุสัย**, สัญญาตญาณแห่งความรู้สึกคิดนึกที่จะเอา จะเอาเข้ามา ดึงเขามาหาตัว เรียกว่า **ราคานุสัย**. ที่นี้อีกอันหนึ่งมันไม่ชอบ มันไม่ถูกกัน; นี่หมายความว่า มันถูกกัน มันก็จะดึงเอาเข้ามาหาตัว. นี่ถ้ามันไม่ชอบ ไม่ถูกกัน, มันจะตีให้ตายไป หรือมัน **จะผลักออกไป** ก็เรียกว่า **ปฏิฆานุสัย** คือเป็นพวก **โทสะ โภคะ**. ถ้ามัน **ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร** แต่มันก็ยังทิ้ง **ยังสนใจวนเวียนอยู่** ที่นั่น ก็เรียกว่า **อวิชขานุสัย**.

ไม่ใช่คำสำหรับพุดศรีคระอยู่ในวัดนะ; แต่มันเป็นสิ่งที่มียู่จริงในหัวใจของคนทุกคนแม้ที่บ้าน มันมีความรู้สึกอย่างเหนียวแน่น ที่คอยแต่จะเกิดขึ้นมา, หรือสะสมไว้ให้มาก สำหรับจะเกิดขึ้นมา สะสมไว้ในใจ.

อันที่หนึ่งเกิดขึ้นมาเป็นรากะคือความรัก; ฉะนั้นมันจึงเป็นสิ่งที่บังคับยาก เรื่องความรัก ใคร ๆ ก็พอจะรู้ว่าบังคับยากสักก็มากน้อย. นี่ก็เพราะสิ่งที่เรียกว่าอนุสัยรากานุสัยที่สะสมไว้เต็มลงไว้ เต็มลงไว้ในสัญชาตญาณแห่งมีตัวตน. ต้องการจะได้ ต้องการจะมี ต้องการจะเห็นแก่ตน ต้องการจะให้ใครบำเรอตน, มันก็มีรากานุสัย คือง่ายที่จะรัก, จึงไม่มีใครเอาชนะมันได้ง่าย ๆ; มีแต่อกไหม้ไล่ขมไปทั้งนั้นแหละเรื่องของการรักนะ เพราะมันง่ายที่จะเกิด. ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็เอาออกไม่ได้เพราะมันมีสิ่งนี้ คือสัญชาตญาณแห่งการที่มีตัวตน, และต้องการให้ได้รับการบำเรอจากสิ่งแวดล้อม, ต้องการจะถนอม ต้องการจะหวด ต้องการจะอะไรต่าง ๆ.

อันที่สอง เรียกว่า ปฏิฆะ ปฏิฆะคือในกรณีที่ไม่ชอบ, ในกรณีที่จะไม่เอา, มันจะทำลาย มันจะตีกลับออกไป. อันที่ ๑ ดิ่งเข้ามา, อันที่ ๒ ตีกลับออกไป.

อันที่สาม อวิชชานุสัย วนเวียนอยู่รอบ ๆ ด้วยความโง่ ความรู้สึกที่เป็นกิเลสโดยใจความมียู่อย่างนี้.

รู้จักกิเลสกันไว้โดยใจความ ว่ามียู่ ๓ พวกเท่านั้นแหละ; พวกหนึ่งจะดิ่งเข้ามาหาเป็นความรัก ความกำหนัดยินดี เป็นความโลภ เป็นรากะเป็นโลภะ, พวกนี้จะดิ่งเข้ามา. ที่นี้อีกพวกหนึ่งไม่ถูก คือเป็นฝ่ายปฏิบัติ มันก็จะผลักรออกไป หรือจะตีเสียให้ตาย. อันที่สามนั้นโง่ไม่รู้อะไรดี ก็เลยวิ่งอยู่รอบ ๆ. เป็นภาพพจน์ที่จำได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย สำหรับจะรู้จักกิเลส หรือสำหรับจะเอาไปจัดหมวดกิเลส, กิเลสมันมีกล่าวไว้เป็นชื่อมากมายหลายสิบชนิดเต็มที.

ถ้าเราอยากจะรู้ว่ากิเลสตัวนั้นมันอยู่ในพวกโลภะ, หรืออยู่ในพวกโทสะ, หรืออยู่ในพวกโมหะ, ก็ศึกษาให้รู้สิว่า กิเลสตัวนั้นมันมีอาการอย่างไร. ถ้ากิเลสตัวนั้นมันมีอาการจึงดึงเข้ามาสู่ตนเอง กิเลสตัวนั้นก็อยู่ในพวกโลภะหรือราคะ, ถ้าศึกษาดูแล้วกิเลสตัวนั้น มันมีอาการผลักออกไป หรือตีเสียให้ตาย ทำลายเสีย มันก็อยู่ในพวกโทสะ, ถ้ามันโง่ไม่รู้อะไรวิ่งวนอยู่รอบ ๆ มันก็อยู่ในพวกโมหะ, นี่กิเลสมันมี ๓ กลุ่ม ๓ กองเท่านั้นแหละ. นี่กิเลสก็คือเกิดขึ้นเต็มที.

ที่นี้ความเคยชินของกิเลสที่จะเป็นอย่างนั้นอีก ก็เรียกว่าอนุสัย, ร้ายกาจเหลือเกิน; ฉะนั้นเราจึงบังคับยาก บังคับไม่ให้รักนี่บังคับไม่ได้, บังคับให้ไม่โกรธนี่บังคับไม่ได้, บังคับไม่ให้กลัว ไม่ให้อะไรนี้, บังคับไม่ได้ ก็เพราะว่ามันสะสมอนุสัยไว้มาก, ความเคยชินที่จะเกิดกิเลสนั้นสะสมไว้มาก. สะสมไว้ที่ไหน? มันก็สะสมไว้ที่สัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน ที่มีอยู่ในสันดาน. มันคล้าย ๆ กันที่จะเรียกในบาลีว่าอนุสัย, อนุสัยคือสัญญาตญาณที่ถูกบวกเพิ่มเข้าไปในรูปของสัญญาตญาณ; เพราะว่าเราได้สร้างความรู้สึกลึกล้ำนั้นเพิ่มเข้าไว้ เพิ่มเข้าไว้ เพิ่มเข้าไว้, มันก็ง่ายที่จะรักบ้าง ง่ายที่จะโกรธบ้าง ง่ายที่จะโง่บ้าง มันรักหรือมันโกรธหรือมันโง่ มัน ๓ อย่างนี้ เพราะมีสัญญาตญาณ.

สัญญาตญาณกับสังโยชน์.

เฮ้, ที่นี้ถ้าจะพูดกันให้หมดอีกสักที ก็อยากจะพูดไปถึงสังโยชน์ ๑๐ ประการ. อย่าเพื่อให้สัญญาตญาณที่จะโกรธขึ้นมาจะ จะไม่ทนฟัง, สัญญาตญาณที่จะโกรธที่จะไม่ยอมฟัง อย่าเพื่อให้เกิดนะ. ขอดทนหน่อย อดทนต่อไปหน่อย; เพราะว่าเรื่องสังโยชน์ ๑๐ ประการนี้ มันก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก, สังโยชน์แปลว่าเครื่องผูก-เครื่องผูก

เครื่องล่ำม, เหมือนกับโซ่หรือตรวนหรือเชือกหรือคาหรืออะไรนี่, เครื่องล่ำมเครื่องผูกเครื่องจำเรียกว่าสังโยชน. สิ่งที่มีมันผูกจิตใจไว้ ให้ติดอยู่ในกิเลสในความทุกข์ ในวัฏฏะนี่คือสังโยชน. ก็คือมันผูกให้ติดไว้กับสิ่งที่จะเป็นทุกข์. สิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์ มันมีสังโยชนผูกติดไว้กับสิ่งนั้น. ถ้าตัดสังโยชนได้หมดก็เป็นพระอรหันต์, ถ้าตัดสังโยชนบางส่วนได้ ก็เป็นพระอริยเจ้าที่ลด ๆ รอง ๆ ลงมา, ถ้าตัดไม่ได้เลยเป็นปุถุชนเต็มขั้น, ถ้ามันตัดสังโยชนไม่ได้เสียเลย มันเป็นปุถุชนเต็มที. นี่คอยฟังดูว่า เรามันเป็นปุถุชนเต็มทีหรือว่า เรามันจะอะไรได้บ้าง.

สังโยชนข้อที่ ๑ เรียกว่าสักกายทิฏฐิ ความเห็นว่ากายของตน, ความเห็นว่ากายของตน ทั้งที่ไม่รู้จักว่ากายคืออะไรโดยแท้จริง, แต่มันเกิดความคิดความเห็น อันนี้ได้ว่ากายนี้, กายนี้เท่าที่เด็กทารกนั้นมันจะรู้สึกได้ว่า กาย ๆ นี่นั่นแหละของตน, เด็กที่โตแล้วอย่างนี้ก็ได้, คนหนุ่มคนสาวคนแก่คนเฒ่าก็ได้, ที่เขารู้สึกว่าอะไรเป็นกาย-เป็นกาย เอาเป็นของตน นั่นคือสังโยชนข้อแรก.

คำว่ากาย ๆ นี่แปลว่าหมู. คำว่ากายโดยแท้จริงไม่ได้แปลว่าร่างกาย คำว่ากาย มันแปลว่าหมู. แต่โดยเหตุที่ว่าร่างกายของคน ๆ หนึ่งมันมีของหลายอย่าง รวมกันเป็นหมู, เช่นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อะไร ๓๒ อย่าง หลายอย่างมันรวมกันเป็นหมูนี้ ก็เลยเรียกว่ากาย. คำว่ากายนี้ แปลว่าหมู, ไม่ได้แปลว่าร่างกาย. แต่เพราะเหตุที่ร่างกายนั้นประกอบด้วยของหลายอย่างเป็นหมู ก็เลยเรียกว่าร่างกาย. คำว่ากายแปลว่าหมู; เช่นผลกายนี้แปลว่าหมูแห่งทหาร, หมูแห่งพล หมูแห่งเสนา นี่ผลกาย กายนั้นจะแปลตามเดิมคำเดิมว่าหมู กลุ่ม, หมู กายแห่งทหารเรียกว่าพลกาย.

เรามีสัญชาตญาณแห่งความยึดถือว่าตัวตนอยู่ในสันดาน พอมีความรู้สึกเจริญขึ้น, พอเด็กทารกมันเจริญขึ้นพอที่จะรู้ว่ามีอะไร มัน ก็ยึดเอาสิ่งนั้นเป็นกาย

เป็นตัวกู; เด็กไม่มีความรู้มาแต่ในท้อง เรื่องธรรมชาติธรรมอะไรไม่รู้ทั้งนั้น; ดังนั้นเด็กนั้นจึงรู้ได้แต่เพียงตามที่สัญชาตญาณมันจะชวนให้รู้ ชวนให้รู้สึกแล้วชวนให้สำคัญมันหมาย. **ฉะนั้นเมื่อเด็กโตขึ้นก็มีความรู้สึกประเภทตัวตนตัวกูได้เอง,** แล้วมันเกิดมาจากผัสสะที่มากระทบของออรอย ก็รู้สึกว่ารอย, แล้วมันมีความรู้สึกเกิดเขยิบต่อไปถึงว่ากูออรอย, แม้จะไม่ออกเสียงว่ากู แม้จะพูดว่ากูไม่เป็น, พูดคำว่ากูมันพูดไม่เป็นก็ตามเถอะ, **แต่มันมีความรู้สึกในความหมายของกู** กูออรอย กูไม่ออรอย อย่างนี้มันก็เพิ่มมากขึ้น ๆ ๆ, จนอายุมันมากขึ้น **ความรู้สึกที่เป็นตัวกูก็เข้มข้นขึ้น** เข้มข้นขึ้น, ที่นี้อะไร ๆ ที่มันเนื่องกันอยู่หมดนี้ ทั้งร่างกายนี้มันก็เป็นของกู. **ฉะนั้นเด็กจะรู้สึกได้เองโดยไม่ต้องมีใครสอนว่าทั้งหมดนี้ของกู.** ไปคิดเอาเอง, ไปสังเกตเอาเองว่าเด็ก ๆ มันจะรู้สึกของมันได้เอง ว่าทั้งหมดนี้เป็นของกู. **เรียกว่าเป็นความงัดข้อแรก** ความงัดข้อเบอร์หนึ่ง **ที่มันจะเกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของเด็กนั้น, เรียกว่าสักกายะ-ทิวฐิ-สักกายะทิวฐิ.** ทิวฐิแปลว่า**ความคิดเห็น** สักกายะว่า**กายของกู-ว่ากายของกู, ความคิดเห็นว่ากายของกู** เด็กก็มีความรู้สึกอย่างนี้ตลอดชีวิตแหละ.

นี่อันแรกนี้ มันก็ลำบากสักเท่าไรทีไรทำอะไร ๆ เป็นของกู, แต่แล้วไม่เป็นได้ มันเป็นไปไม่ได้, มันเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน, **เรียกว่ามันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, ตามกฎของอิทัปปัจจยา.** **นี่คนเราก็ต้องเป็นทุกข์** เพราะว่าสิ่งเหล่านั้น **ไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ,** ทั้งที่เรารู้สึกว่าของกู ทั้งที่เรารู้สึกว่าตัวกู, ตัวกูก็ไม่เป็นไปตามต้องการของกู, ของกูก็ไม่เป็นไปตามที่กูต้องการ. **นี่คือความทุกข์พื้นฐาน** ความงัดข้อเบอร์หนึ่ง **เรียกว่าสังโยชน์** ทำให้ผูกติดกันอยู่กับความทุกข์, หรือผูกติดกันอยู่กับกระแสแห่งความทุกข์ คือ**ปฏิบัติสมุปบาทแห่งความทุกข์, มีกระแส, มีวง มีห่วง** แล้วมันก็ผูกจิตให้ติดไว้กับห่วงนั้นแหละ **โดยสักกายะทิวฐิความเห็นว่าเป็นของกู.** ถ้าฟังไม่เข้าใจ มันก็จะไม่สนใจ. จะไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความหมายอะไร.

ถ้าฟังออกแล้วจะสะดุ้ง ว่ามันเป็นเรื่องของเราโดยเฉพาะ **ที่ทำให้เราติดอยู่กับความทุกข์ ออกมาไม่ได้** เพราะมันมีสิ่งนี้ผูกพันไว้, ผูกพันไว้เหมือนกับล่ามไว้หรือเย็บติดเข้าไว้ ออกไม่ได้.

ข้อที่ ๑ เรียกว่า **สักกายทิฏฐิ** เป็นสัญชาตญาณพวกแม่บท ว่ามีตัวตน มีเป็นของตน แต่ไม่ต้องถึงถึงตัวสัญชาตญาณแม่บทก็ได้, เป็นสัญชาตญาณลูกที่คลอດออกมาเป็นความเห็นแก่ตน ว่ามีตัวตน แต่ความหมายเดียวกันหมด, ความหมายว่ามีตัวตนของตนในระดับโง่ที่สุด. ต่อมามันก็มีความรู้สึกว่าตัวตนของตนสูงขึ้นไปละเอียดยิ่งขึ้นไป, จนเอาธรรมะเป็นตัวตน, จนเอาปรมาตมมันสิ่งสูงสุดอะไร เป็นตัวตนโน่น มันไม่ยอมขาดออกง่าย ๆ, แต่โดยพื้นฐานสำหรับบุุคคลทั่วไป ก็มี**ความรู้สึกว่าตัวกูหรือของกูนั้นแหละ เป็นเครื่องผูกให้ติดไว้กับสายโซ่ของความทุกข์** ที่เรียกว่า**ปฏิบัติสมุปปาท**.

เครื่องผูก **ข้อที่ ๒** เรียกว่า **วิจิกิจฉา** ความลังเลไม่แน่ใจว่ามันถูกต้องแล้ว. ที่เขาจะพูดหรือเขาจะอธิบายกันตามธรรมดา ก็**จะว่าความลังเลสงสัยความอะไรอีกหลาย ๆ อย่าง**. แต่ขอระบุว่า **ความลังเลว่ามันไม่ถูกต้อง** ซึ่งเกิดได้ตามสัญชาตญาณ คือเกิดเองนั่น, **เราไม่รู้เราก็ลังเลว่ามันจะไม่ถูกต้อง**. นี่ถ้าเขาสอนให้รู้ เราก็ลังเลว่าคำสอนนั้นมันไม่ถูก, ยังผิดอยู่นั่นแหละ คือไม่ถูกต้องอยู่นั่นแหละ. **ไม่มีความแน่ใจเด็ดขาดลงไปว่ามันถูกต้องแล้ว**. นั่นตั้งแต่ว่าเรื่องสุภาพอนามัยของเรานี้ เราก็ไม่ได้แน่ใจว่ามันถูกต้องแล้ว; ปลอดภัยแน่แล้ว, มันยังมีสิ่งที่จะต้องเป็นทุกข์เจ็บไข้ได้ป่วยอะไรซ่อนอยู่ในนั้น. ความปลอดภัยอย่างอื่น ๆ ก็เหมือนกัน มันไม่**แน่ใจว่าปลอดภัย**: ความปลอดภัยทางการเงิน, ความปลอดภัยทางการคุ้มครอง, ความปลอดภัยทางอะไร, กระทั่งว่าสิ่งที่เรากระทำอยู่ทุกวันนี้, เราก็ไม่ได้**แน่ใจว่าเราจะทำได้** หรือว่าเราจะทำไม่ได้, มันก็สงสัยอยู่ ว่ามันจะถูกต้องหรือไม่? มันจะตัดปัญหาทั้งหลายทั้งปวง

ได้หรือไม่ ? แต่ถ้าเราโง่ให้มาก ๆ เราจะพูดว่าเงินจะตัดปัญหาทั้งปวงได้, เราก็จะคิดว่าอย่างนั้น, เราก็คิดแต่จะหาเงิน, แต่ส่วนลึกมันก็ยังสงสัยอยู่ว่า แม้แต่เงินหรือแม้แต่พระเจ้า มันก็ยังไม่แน่ว่าจะคุ้มครองได้. นี่เป็นเหตุให้สงสัยในพระพุทธ, สงสัยในพระธรรม, สงสัยในพระสงฆ์ ว่าจะเป็นที่พึ่งได้จริงหรือไม่ ? มันสงสัยอย่างนั้น. มันก็ดี มันก็มีประโยชน์นะ ถ้าว่าสงสัยไว้ก่อนไม่เชื่อเสียทีเดียว; แต่ถ้ามันยังมีอยู่แล้วมันก็ต้องมีปัญหา ต้องมีความทุกข์. ฉะนั้นอย่ามีให้มากจนมีความทุกข์; ถ้ายังไม่เชื่ออย่างที่กำลังพูดนี้ ยังไม่อยากจะเชื่อก็ได้, แต่อย่าเอาไปสงสัยให้เป็นทุกข์, อย่าเอาไปลังเลให้เป็นทุกข์. ขอให้สังเกตดู, พังดูพังดู, ถ้าเห็นว่ามีเหตุผลคงจะดับทุกข์ได้ ก็ลองปฏิบัติดู; ถ้ามันดับทุกข์ได้แล้วก็เชื่อ, แล้วก็หมดความลังเล, หมดความสงสัย.

เดี๋ยวนี้ เรายังมีหวาดผวาอยู่ในส่วนลึก ที่เรียกว่า *subconscious* ในส่วนลึกที่เราไม่ต้องรู้สึก หรือไม่รู้สึกเรายังมีความหวาดผวาอยู่ในส่วนนั้น ว่ายังไม่ปลอดภัย ยังมีอันตราย. นี่เรียกว่า **วิจิกิจจนา**, มันวิจิกิจจนาไปได้หมดแหละ, บางทีจะวิจิกิจจนาว่า พ่อแม่นี้จะรักเราจริงหรือไม่ ? ก็ดื้อไว้ก่อนดีกว่า เพื่อพ่อแม่ไม่ได้รักเราจริง. นี่มันมีได้สารพัดอย่างความลังเลไม่แน่ใจลงไปในทุกสิ่ง ที่หวังว่ามันจะมีประโยชน์. หรือจะปลอดภัย, มันยังลังเลสงสัย. ฉะนั้นเรามีความหวาดผวาได้เมื่อไรก็ได้ ถ้ามันแสดงออกมาให้เห็นสักนิดหนึ่ง ว่ามันเป็นอันตรายหรือมันไม่ได้อย่างที่ตั้งใจไว้. วิจิกิจจนาจึงเป็นสิ่งที่ทรมานใจอยู่ในส่วนลึกได้สาหัส, มันก็ช่วยไม่ได้เพราะมันมีสัญชาตญาณแห่งตัวกู ที่ยังไม่ไว้วางใจ ที่ยังหวาดผวาอยู่ว่าจะไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตัวกู.

ที่นี้สังโยชน์ที่ ๓ สิ้นพัตตปราคาส, ตะกี้พูดไปแล้ว เรื่องอุปาทาน สิ้นพัตตปราคาส เราไม่มีความรู้โดยประจักษ์โดยถูกต้องกับสิ่งนั้น ๆ, แล้วเราก็เข้าใจผิด

ต่อสิ่งนั้น ๆ, แล้วเราก็มืดถือไว้อย่างผิด ๆ. นี่เรียกว่า**สัลพัตตปรามาส** เป็นเรื่องของ**ธรรมชาติดูอยู่เหมือนกัน ที่จำเป็นจะต้องมีสิ่งนี้**; เพราะว่าเรายังเข้าใจไม่ได้, เพราะว่าเรายังเข้าใจไม่ได้. ถ้าเราเข้าใจเรื่องฟ้าร้อง ฟ้าผ่าไม่ได้, เราก็ต้องคิดเอาเองอย่างว่าเป็นอะไร. ถ้าเราคิดได้แต่เพียงว่ามันเป็นเรื่องของรามสูรกับเมฆขลา มันก็เป็นเรื่องของรามสูรกับเมฆขลาไป, มันเป็นเรื่องจริงเพราะเราคิดอย่างนั้น เพราะเราเชื่ออย่างนั้น, อะไร ๆ อีกมากอย่าง ที่เราไม่เข้าถึงความจริง, แต่เราก็มืดถือตามที่ยืนยันปรากฏแก่ความรู้สึกของเรา; นี่เรียกว่า**เรามันโง่ตลอดเวลา**.

ที่นี้มามองดูเฉพาะสิ่งที่เรากำลังต่อสู้ โดยสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้, เราคิดว่าจะต่อสู้ความทุกข์ได้ด้วยเหตุนี้ ด้วยเหตุอย่างนี้ ด้วยพิธีรีตองอย่างนี้. เหมือนใครแขวนพระเครื่อง, ถ้าแขวนพระเครื่อง ก็คิดว่าพระเครื่องนี้จะคุ้มครอง, ไม่ได้คิดว่าเราจะปฏิบัติให้ถูกต้องมันจึงจะคุ้มครอง. จึงจะไม่ใช่ทุกข์. เราก็มืดถือเสียว่า เพียงแต่เอาพระเครื่องมาแขวนคอ มันก็คุ้มครองได้หมด, ไม่มีความทุกข์. **นี่ความคิดของเรามันมีเพียงเท่านั้น คือโง่**, แล้วเราก็ไม่อาจจะรู้ว่าพระพุทธเจ้านั้นคือใคร, แล้ว**พระพุทธรูปที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้านั้นคือใคร**. ก็เราเอามาแขวนไว้เพราะว่ามีคนบอกว่าคุ้มครองได้, คุ้มครองได้; อย่างนี้ยังเป็น**สัลพัตตปรามาสอยู่**. ฉะนั้นตลอดเวลาที่เรายังเป็นบุญชนอยู่ เราจะต้องมีความคิดนึกอย่างนี้, จะต้องรู้สึกอย่างนี้. เพราะฉะนั้นเขาจึงแขวนพระเครื่องกัน ทั้งบ้านทั้งเมือง, จนกว่าเขาจะรู้ว่า พระเครื่องนี่คืออะไร, พระพุทธเจ้าคืออะไร, แล้ว**ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าแล้วดับทุกข์ได้** นั้นแหละมันจึงจะพ้นจาก**สัลพัตตปรามาส**.

เดี๋ยวนี้ก็ได้แต่ว่า เชื่อว่าปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เดช บารมีอะไรของพระพุทธเจ้า ที่ใครเขาเสกเป่าไว้ในพระเครื่อง เอามาแขวนเข้าแล้วก็คุ้มครอง; อย่างนี้มันผิดจากความจริง, มันผิดจากเหตุผลแห่งความจริง, อย่างนี้ก็เรียกว่า มันลบล้าง

ความจริงผิด ๆ, ทำความจริงให้เป็นของไม่จริงเพราะความเข้าใจผิด. นี่ต้องมีกันอยู่ทุกคน; เพราะฉะนั้นจึงต้องเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันไปก่อน. เราจะพูดว่าไสยศาสตร์นี้ต้องเก็บไว้ก่อน, เก็บไว้ให้คนปัญญาอ่อน ซึ่งมันมีอยู่มากในโลก ยังเล็กไม่ได้ ตลอดเวลาที่ยังต้องพึ่งไสยศาสตร์อยู่ มันก็ยังเป็นสัจพัตตปราคมาสอยู่. นี่เพราะสัญญาตญาณแห่งตัวตนมันมีอยู่, แล้วมันรู้เพียงเท่านั้น มันรู้มากกว่านั้นไม่ได้, มันก็คิดอย่างนั้นเพราะความรักตน, เพราะมันรักตน มันอยากให้ตนปลอดภัย. นี่คนเราจึงมีสัจพัตตปราคมาส กันอยู่ทั่วไป, ทำพิธีรีตองต่าง ๆ นานา; แม้จะเล่าเรียนศึกษากันมาอย่างไรก็ยังไม่พ้นที่จะเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยไม่มีเหตุผล, ไม่เข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ๆ, แล้วก็ยอมรับเอาสิ่งนั้นเข้ามาอย่างไม่มีเหตุผล, เพื่อเป็นที่พึ่งบ้าง เพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองบ้าง, เพื่อประโยชน์อย่างอื่นบ้าง ก็ตามใจเถอะ.

ถ้าไม่ทำด้วยเหตุผลที่แท้จริงของสิ่งนั้น เอาเข้ามาปฏิบัติอยู่ แล้วก็ไปสัจพัตตปราคมาส จึงเต็มไปด้วยหมดทั้งบ้านทั้งเมือง, ไม่ว่าคนไทยหรือคนฝรั่งหรือคนจีนคนแขกเขาก็มีไปตามแบบของเขา, เรียกว่าสัจพัตตปราคมาส คืออุปคาลาศิลและวัตร, นี่ใช้ภาษาศาสนาภาษาวัด ศีลคือข้อปฏิบัติในส่วนศีล, วัตรคือข้อปฏิบัติที่เป็นวัตรยิ่งขึ้นไป, ไม่รู้เหตุผลตามที่เป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ แล้วก็จับเอามาถือไว้ด้วยเหตุผลที่ผิด ๆ คือไม่มีเหตุผล เอามาถือไว้ด้วยความโง่ของตนอย่างนั้น อย่างนั้น อย่างนั้น, นี่คือ สัจพัตตปราคมาส อันนี้ก็ ออกมาจากสัญญาตญาณแห่งความมีตัวตน, ยึดถือตัวตนเป็นหลัก ยึดถือความรู้สึกนึกคิดของตัวตนเป็นหลัก, มันก็เกิดขึ้นมาอย่างนี้ เรียกว่า นี่ก็มาจากสัญญาตญาณ.

ที่นี้สังโยชน์ที่ ๔ เรียกว่า กามราคะ คือยินดีในสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่. นี่เด็ก ๆ มันก็ทำเป็น อะไรรู้จักใจมันก็ต้องยินดีในสิ่งนั้น, แล้วสิ่งที่มาทำให้เกิดความยินดีขึ้นทุกที มากขึ้นทุกที, สูงสุดและรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที จนถึงระดับสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่า กามะ, - กามะคือความใคร่ หรือวัตถุเป็นปัจจัย

แก่ความใคร่, มันก็มีความยินดีอย่างแรงในสิ่งเหล่านั้นเพิ่มขึ้น-เพิ่มขึ้น-เพิ่มขึ้น ตั้งแต่ทารกเริ่มรู้สึกต่อเวทนา, รู้จักแยกแยะเป็น สุขเวทนา ทุกขเวทนา มันก็มีความพอใจในส่วนที่เป็นสุขเวทนา ที่น่าปรารถนา แล้วที่เป็นการขับกล่อม เลยความจำเป็น ไปเป็นเรื่องของกิเลส, คือว่าเลยสิ่งที่จำเป็นของชีวิต กลายเป็นเรื่องของกิเลส.

เช่นว่าอาหารอย่างนี้ที่แรกมันก็กินแต่เพียงเป็นเพียงอาหาร, แต่ที่นี้มันมีการปรุงให้เอร็ดอร่อย ให้ยั่วชวนแก่การกิน เลยระดับของอาหาร มันก็กลายเป็นเหยื่อของกิเลส. ถ้าเรากินสิ่งที่กินเพียงเป็นอาหาร ไม่มีโทษ; แต่ถ้าเรากินเป็นเครื่องอร่อย แก่จิตใจแก่กิเลส นี่มันไม่ใช่อาหารแล้ว, มันกลายเป็นกามชนิดหนึ่งแล้ว, เรียกว่ากามได้เหมือนกัน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นกามได้ทั้งนั้น ถ้ามันถูกใจแก่กิเลส. นี่เราก็มีความรู้สึกในสิ่งชนิดนี้มากขึ้น ๆ เป็นนิสัย เรียกว่ากามราคะ-ชอบเอร็ดอร่อย ซึ่งเป็นการบำรุงบำเรอในความหมายของกิเลส แทนที่จะเป็นความจำเป็นแก่ชีวิต.

ฉะนั้นระวังให้ดี เรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส เรื่องสัมผัส ผิดหนึ่งอะไรก็ตามเหล่านี้ มันควรจะมีย่อยอย่างถูกต้องเท่าที่จำเป็นที่จะต้องมี; ถ้ามีเลยนั้นเป็นเรื่องของกิเลสคือเป็นกาม ที่เป็นวัตถุอยู่ข้างนอกเรียกว่าวัตถุกาม, ที่ เป็นความรู้สึกรุนแรงอยู่ข้างใน เรียกว่ากิเลสกาม. วัตถุกามกับกิเลสกามรวมกัน นั่นแหละคือกาม ก็มีความยินดีในสิ่งที่ เป็นกาม หรือเป็นปัจจัยแก่กาม มาตั้งแต่อ่อนแต่ออก จนใหญ่จันโต มันก็ผูกพันกันไว้ให้ติดกันอยู่กับสิ่งนั้น ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นเหยื่อแก่กิเลส, ไม่ใช่เป็นอาหารที่จำเป็นแก่ชีวิต.

รู้จักแยกแยะกันให้ดี ๆ นะ เหยื่อของกิเลส กับอาหารที่จำเป็นแก่ชีวิต แล้วมันจะเห็นได้ง่าย ๆ ไม่ยากนัก; ที่มัน ทำให้อร่อยมากขึ้นไปเกินกว่าจำเป็น นั่น

มันจะเป็นเหยื่อของกิเลส, ถ้าเท่าที่จำเป็นแก่ชีวิต ก็ยังคงเป็นอาหารที่จำเป็นแก่ชีวิต, ถ้าเป็นเหยื่อของกิเลสแล้วมันก็เป็นเรื่องเข้าไปในขอบเขตของความโง่ ซึ่งจะต้องใช้เงินมากจนเงินไม่พอใช้ นั่นเป็นเรื่องของกิเลส เป็นความหลอกลวงของกิเลส ถ้าเราไม่รู้สีกตัว เราก็ตล่ำเข้าไปในขอบเขต ของเหยื่อของกิเลสมากขึ้น ๆ จนเป็นนิสัย.

จะเห็นได้ง่าย ๆ ว่า กินเพื่ออร่อย นั้นแหละมัน จะเพื่อกิเลส, ถ้ากินเพื่ออยู่ได้พอสบายนั้นแหละเป็นกินอาหาร, กินอาหารกินเพื่ออยู่ได้ตามสบาย ชีวิตอยู่ได้ตามสบาย. ถ้าเพื่อเอร็ดอร่อยเกินจำเป็น เป็นเรื่องของกิเลส, แล้วมันก็กลายเป็นเหยื่อของกิเลส. ระวังอย่าได้อยู่ด้วยเหยื่อของกิเลส, อยู่ด้วยอาหารเท่าที่จำเป็นแก่ชีวิต นี่ว่ากามราคะก็หมายความว่า พอใจกำหนดยินดีในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเอร็ดอร่อยแก่กิเลส ที่เรียกว่ากาม แล้วก็มีกันทุกคน.

มีเรื่องที่จะต้องพิจารณาดูอย่างพอไกรธนะ ว่าสัตว์เดรัจฉานมันไม่เคยกินเพื่อเป็นเหยื่อของกิเลสนะ; แต่พวกเรานี้มันไปกินเพื่อเป็นเหยื่อของกิเลสแล้วแพง ๆ ทั้งนั้นเลย, เปิดร้านอาหารได้รุ่งเพื่อเอร็ดอร่อย อิ่มแล้วก็ยังจะกินไซ้ไหม ? ถ้ามันอร่อยนะอิม แล้วมันก็ยังอยากจะกินอยู่นั้นแหละ, สัตว์เดรัจฉานทำไม่เป็นนะ, สัตว์เดรัจฉานกินอิมแล้วมันก็เลิกกันแหละ. นั้นแหละดูให้ดี ๆ ว่าอย่าให้สัตว์เดรัจฉานมันดีกว่าคนโง่, มันไม่ตกไปในเหยื่อของกิเลสมากเหมือนคน. ถ้าถือข้อนี้ได้มันจะประหยัดเงินได้มากนะ มันจะมีความทุกข์น้อยกว่านี้มากนะ. นี่สังโยชน์ตัวที่ ๔ เรียกว่ากามราคะ.

สังโยชน์ที่ ๕ เรียกว่า ปฏิฆะ - ความรู้สึกไม่ชอบใจ หงุดหงิด กระทบกระแทกแห่งจิต จะโกรธเป็นฟืนเป็นไฟก็ได้, หรือแม้แต่โกรธอยู่เล็กน้อยหงุดหงิดหงุดหงิดนิด ๆ อยู่ในใจก็ได้ เรียกว่าปฏิฆะทั้งนั้นแหละ คือความโกรธทั้งนั้นแหละ. ความกระทบกระแทกแห่งจิต คือจิตไม่ชอบ, คือจิตดิ้นรนด้วยสิ่งที่มากระทบกระแทก

เรียกว่าปฏิฆะ บางทีไม่มีเหตุผลอะไรก็เกิดปฏิฆะขึ้นมาได้ด้วยความคิดที่ผิด ๆ, ความจำแต่หนหลังนานแล้วก็เอามาคิดนึกในจิตเกิดปฏิฆะ กระทบกระทั้งอย่างนี้ก็ได้. ที่เป็นปัญหาโดยมากมันเป็นอย่างนั้น, มันเรื่องของสัญญาในอดีต เอามาคิดให้กระทบกระทั้งในจิตใจให้มันมากกว่าที่จะมีเรื่องจริงเฉพาะหน้าเข้ามากระทบ, ถึงเรื่องจริงเข้ามาเฉพาะหน้ากระทบ มันก็ปฏิฆะเหมือนกัน; แต่ดูมันจะหายไปเร็วกว่าที่ว่าจะไปเอาเรื่องเก่า ๆ ในอดีตในความจำมาคิดมานึกแล้วเกิดปฏิฆะ. แล้วเราก็อยู่ด้วยความปฏิฆะ ไม่พอใจได้ง่าย, เดียวก็ด่าฝน, เดียวก็ด่าแดด, เดียวก็ด่าลม, เดียวก็ไม่พอใจในอะไร ๆ ที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องมาถูกต้อง; นี่มันปฏิฆะ. อยู่ที่กรุงเทพฯ คงจะปฏิฆะด้วยยุ่งมากกว่าที่นี่, ไม่มีความปกติแห่งจิต มันปฏิฆะมันหงุดหงิด หงุดหงิด, ถ้ามีจิตใจสูงพอมันก็ไม่ต้องเป็น.

เดี๋ยวนี้มันมีความเห็นแก่ตน พอไม่ได้อย่างตนต้องการมันก็ปฏิฆะ, แล้วมันโกรธหรือปฏิฆะมากกว่าความเป็นจริง. เรามักจะโกรธอะไรมากเกินไปกว่าความเป็นจริง; เช่นยุงกัดนิดเดียวมันโกรธตั้ง ๑๐ เท่า ๑๐๐ เท่า เหมือนกับเป็นเรื่องใหญ่เรื่องโต. นี่มันเป็นสัญชาตญาณอันหนึ่ง มีการกระทบกระทั้งแห่งจิต เพราะมีสัญชาตญาณตัวตน ไม่อยากให้อะไรมาลบหลู่ ดูหมิ่นคน, ไม่อยากให้มากระทบกระทั้งตน, ไม่อยากให้มาทำความเจ็บปวดแม้แต่รำคาญให้แก่ตน; แมลงวันหรือแมลงหวี่มาตอมที่ตา ก็โมโหโทโสเป็นยักษ์เป็นมาร, ถึงขนาดเป็นยักษ์เป็นมารก็ได้ละ แมลงหวี่มาตอมที่ตา. คิดดูให้ดีว่าปฏิฆะนี่ก็ไม่ใช่ว่าของเล่น, มันเป็นของที่ทำลายความสงบสุข ความเยือกเย็นแห่งจิต.

ที่นี้สังโยชน์ข้อที่ ๖ รูปราคะ. ข้อที่ ๗ อรูปราคะ เครือเดียวกัน. กามราคะ มันไปพอใจติดแน่นในวัตถุปัจจัยของกาม, นี่ รูปราคะมันพอใจติดแน่นในรูปล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับกาม, ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกทางกาม. ธรรมดาเขาอธิบายไว้ว่าในพรหมโลก ที่เป็นรูปพรหม, ในเทวโลกที่เป็นกามาวจรมีกามารมณ์ มีอะไรนั้นก็เรียกว่า

กามโลก. ถ้าว่าในชั้นพรหมไม่มีกามอย่างนั้นก็มีแต่ รูปปริสุทธฺ์เรียกว่ารูปโลก, แล้วในพวกที่ไม่มีรูปเรียกว่าพรหมนี้ก็รูปโลก แต่มันไกลตัวไป, จะพูดอย่างนั้นก็ได้เหมือนกัน.

เราจะพูดใกล้ ๆ ตัว ก็คือกำหนดพอใจยินดีในสิ่งที่เป็นรูป, แต่ไม่มี ความหมายแห่งกาม คนที่เขาชอบใจของบางอย่าง, เช่นว่าชอบเครื่องลายคราม ชอบ เครื่องมือเครื่องใช้อะไรที่ไม่ได้เกี่ยวกับกาม ไม่ได้เกี่ยวกับเพศ, ชอบเล่นต้นไม้ เล่นโกศกล เล่นบอน นกเขา ปลา กัด อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นพวกรูปได้เหมือนกัน คือไม่มี เกี่ยวกับกาม, แล้วก็มีปัญหาได้มากเหมือนกัน, มันเป็นไปได้ถึงกับว่าบางคน รักนกเขา ยิ่งกว่าลูกกว่าเมีย, บางคนมัน รักไก่ชนยิ่งกว่าลูกกว่าเมีย. นี่มันเป็นเรื่อง ไม่ใช่กาม แต่มันบ้ำถึงขนาดเดียวกัน ก็ได้, นี่เรียกว่า พวกรูปราคะ - กำหนดยินดีในสิ่งที่เป็นรูปล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับกาม ก็มีอยู่โดยมาก, โดยเฉพาะพวกสะสมของเล่น-สะสม ของเล่นใครสะสมของเล่น มันตกอยู่ในข้อนี้.

นี้ข้อถัดไป อรูปราคะ - สิ่งที่ไม่มียุเป็นนาม กำหนดยินดี ที่จะเห็น ได้ง่าย ๆ ก็ยินดีในชื่อเสียง, ยินดีในเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นบ้ำเป็นหลัง หลงใหลใน เกียรติยศชื่อเสียง ไม่ได้ก็ฆ่าตัวตายเลย. นี่ชื่อเสียงเกียรติยศเป็นต้นนี้ แม้แต่บุญกุศล เป็นต้นนี้ ไม่มีตัวตนเป็นรูป, จัดเป็นพวกอรูป ก็เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดยินดี ด้วยราคะได้เหมือนกัน จึงเรียกว่าอรูปราคะ. ใครมันบ้ำชื่อเสียง บ้ำเกียรติ บ้ำอะไร จนตัวตายก็ไม่ว่า, นี่คือพวกอรูปราคะ. พวกเรานักเรียนก็คงจะมี จะไปหาชื่อเสียงให้แก่ ทีมฟุตบอล, หรือหาชื่อเสียง ให้ทีมอะไรต่าง ๆ ซึ่งมันเป็นเพียงอรูป ก็กำหนดพอใจยินดีอย่างยิ่งเหมือนกับเรื่องกามก็ได้, นี่เรียกอรูปราคะ.

กามราคะก็ดี รูปราคะก็ดี อรูปราคะก็ดี ทั้ง ๓ อย่างนี้มาจากสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน สำหรับจะไปรักใคร่ยึดถือยินดีในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ด้วยอำนาจ

ความโง่ คืออวิชา. ราคะความยินดีต้องมาจากอวิชาคือความโง่; ถ้าไม่มีความโง่ไม่มีอวิชา มันก็เป็นเพียงความต้องการหรือความประสงค์ที่บริสุทธิ์ ไม่มีโทษไม่มีความเลวร้ายอะไร, แต่ถ้ามันต้องการด้วยอวิชา คือความโง่แล้ว มันก็เป็นกิเลสหมด.

นี่เรียกว่ารู้จักแยกกันเสียบ้าง กำหนดยินดีด้วยกิเลส ด้วยอวิชา ด้วยโมหะ มากจนถึงเรียกว่าราคะ; แต่ถ้าว่ารักษัธรรมะถึงขนาดนั้น เรียกว่าธรรมราคะก็เคยมี; แต่เป็นคำที่ไม่ใช่ใช้ประจำ เป็นคำพิเศษใช้ในบางครั้งบางกรณี เรียกว่าธรรมราคะ. ถ้าเป็นธรรมราคะที่ถูกต้องก็ไม่มีโทษอะไร, แม้จะมีคำว่าราคะๆ ต่อท้าย.

เดี๋ยวนี้เรามีกามราคะ-กำหนดยินดีในกาม, รูปราคะ-กำหนดยินดีในสิ่งที่มีรูป แม้ไม่เกี่ยวกับกาม, แล้วกำหนดยินดีในสิ่งที่ไม่มียรูปแม้ไม่เกี่ยวกับกาม สามราคะนี้ทำไปด้วยอวิชา ดูให้ดีขึ้นว่ายินดีในกามก็ได้, ยินดีในสิ่งรูปล้วนๆ เช่นของเล่นเป็นต้นก็ได้, ยินดีในเกียรติยศชื่อเสียงอะไรก็ได้ เป็นอรูป มาจากสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน, อยากจะให้มันสนับสนุนบำรุงบำเรอ อยากมีไว้รอดเป็นต้น มาจากสัญชาตญาณ.

สังโยชน์ข้อที่ ๘ มานะ มานะมาอีกแล้วเมื่อตะกี้พูดไปที่หนึ่งแล้ว เรื่องมานะ, มาตอนนี้ก็มาที่เป็นสังโยชน์ข้อที่ ๘ มานะ ความสำคัญมันหมายถึงตัวเอง ว่าดีกว่า ว่าเสมอกัน ว่าเลวกว่า นี่พูดแล้ว ไม่ต้องพูด เมื่อตะกี้พูดไปหยกๆ มันก็มีปัญหาแก่จิตใจ เกิดความสำคัญมันหมายอย่างนั้นขึ้นมา ก็มีความดิ้นรนทวนทวนในความหมายใดความหมายหนึ่งแน่นอนละ. สำคัญว่าดีกว่าเขาก็ทวนทวนไปอย่างหนึ่ง, สำคัญว่าเสมอกับเขาก็ทวนทวนไปอย่างหนึ่ง, สำคัญว่าเลวกว่าเขาก็ทวนทวนไปอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องผูกให้ติดอยู่กับความทุกข์อย่างนี้ นี่เรียกว่ามานะ. เป็นเครื่องผูกข้อที่ ๘ มาจากสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน, แล้วมันมีสัญชาต-

ญาณแห่งการที่จะยกหูชูหาง คือสัญญาตญาณแห่งการรอดตน มีอาการจะยกหูชูหาง มันจึงเป็นปัญหา.

ที่นี้สังโยชน์ข้อที่ ๙ อุทธัจจะ-ความที่จิตฟุ้งขึ้น ฟุ้งชานอย่างเลวร้าย ฟุ้งชานอย่างคนฟุ้งชานนั้นก็เรียกว่าอุทธัจจะ. แต่เดี๋ยวนี้ฟุ้งชานเพียงว่าจิตหวั่นไหวแม้นิดเดียว, แม้นิดเดียว ก็เรียกว่าอุทธัจจะ คือจิตไม่ปกติ จิตพลุ่ง จิตรู้สึกขึ้นมา เป็นความหวั่นไหวผิดจากปกติ. ยกตัวอย่างว่าเหมือนอย่างว่าบุรุษไปรษณีย์ เขาถือจดหมายเดินเข้ามาจะส่งให้เรา พอเข้ามาในบ้าน จิตของเราก็เป็นอุทธัจจะ เพราะหยุดอยู่ไม่ได้ สงสัยว่าจะเป็นจดหมายร้าย จดหมายดี ชาวร้ายชาวดีอะไรก็ตาม, ยิ่งบุรุษถือโทรเลขเข้ามาในบ้าน จิตก็เป็นอุทธัจจะ, ไม่รู้จะเรื่องดีเรื่องร้ายอะไร. นี่คือการที่จิตมันผิดจากปกติแล้วก็เรียกว่าอุทธัจจะ พลุ่งขึ้นมา ลุกขึ้นมา ซึ่งเป็นธรรมดา, แล้วมีมากเรื่องมากราว ได้ยินได้ฟังได้อะไรก็ตาม จิตมันผิดจากปกติ สงบอยู่อย่างเดิมไม่ได้ เพราะเป็นบุรุษชน มีสัญญาตญาณแห่งตัวตน ระวังอยู่ซึ่งประโยชน์แห่งตน หรือว่าความได้ ความเสียของตน; โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่กำลังแข่งขัน เล่นการพนัน มีการแข่งขันอะไรกันอยู่ เช่นเล่นการพนันเป็นต้น จิตจะมีอุทธัจจะตลอดเวลา เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ มันอาจจะสุขสำหรับคนโง่ ที่นั่งเล่นไพ่ได้จนสว่าง, หรือว่าตีปิงปอง เทงบิลเลียดได้จนสว่าง มันอาจจะเป็นคนโง่พอใจ. แต่ที่จริงมันเป็นความไม่สงบของจิตเรียกว่าอุทธัจจะ.

ที่นี้อันสุดท้าย สังโยชน์ข้อที่ ๑๐ อันสุดท้าย เรียกว่า อวิชชา คำนี้ตัวหนังสือแปลว่า ไม่มีความรู้ คือไม่มีวิชชานั้นแหละเรียกอวิชชา. แต่คำว่า วิชชา ๆ นี้เขาหมายความว่าความเฉพาะความรู้ที่ถูกต้อง, ที่ใช้ประโยชน์ได้ ที่ดับทุกข์ได้ จึงจะเรียกว่าวิชชา. ที่นี้มันไม่มีวิชชาอันนี้มันจึงเป็นอวิชชา, แม้จะมีความรู้มาก แต่มันไม่มีประโยชน์ ไม่ดับทุกข์ได้ ก็ไม่เรียกว่ามีวิชา, ถ้าไม่มีความรู้ที่จะดับทุกข์ได้

แล้วก็ไม่เรียกว่ามีวิชา ยังมีค่าเท่ากับอวิชาอยู่. เขาจะไปเรียนเรื่องต่าง ได้ปริญญา มาไม่รู้ก็สืบปริญญา แต่ไม่มีเรื่องดับทุกข์เลย ในทางธรรมะไม่เรียกว่าวิชา, ต่อเมื่อมันมีส่วนแห่งการดับทุกข์ได้ จึงจะเรียกว่าวิชา. นี่คือสัญชาตญาณเดิมแท้ ที่ไม่ได้ประกอบมาด้วยวิชา, มันประกอบมาด้วยความไม่มีวิชา มันจึงเอียงไปเป็นกิเลส. แต่พอสัญชาตญาณอันนี้แหละ ความรู้มีลักษณะรู้ อาการแห่งความรู้ อบรมให้เจริญ ทำให้ดีให้มาก จนมีความรู้ที่มีประโยชน์ที่ดับทุกข์ได้เกิดขึ้น จึงเรียกว่ามีวิชาเลยรอดตัว. ถ้าเราไม่สนใจเรื่องนี้ไม่รู้เรื่องนี้, เราก็มีอวิชาอยู่ตลอดเวลา.

ข้อย้าอีกที่หนึ่งว่า การศึกษาหมาหางด้วน มันรู้มาก รู้มาก รู้มากแต่เรื่องหนังสือกับวิชาชีพ, แต่ไม่มีความรู้เสียเลยว่าจะดับทุกข์ในจิตใจกันอย่างไร ฉะนั้น การศึกษาทั่วโลกเวลานี้เป็นการศึกษาหมาหางด้วน เพราะไม่ประกอบไปด้วยวิชาที่ดับทุกข์ได้, มีแต่วิชาที่จะทำอะไรเพื่อปากเพื่อท้องเพื่ออาชีพ, พอเพลอเข้า ควบคุมไม่ได้, อันนั้นเกิดเป็นพิษขึ้นมา, เกิดปัญหาเกิดความทุกข์อะไรขึ้นมา เพราะวิชาชนิดนั้น ไม่ควบคุมความโลภได้, ไม่ควบคุมความโกรธได้, ไม่ควบคุมความหลงได้; นี่เราไม่เรียกว่าวิชา, มีค่าเท่ากับอวิชา, ตลอดเวลาที่เรายังไม่มีวิชา เราก็ตกอยู่ใต้อำนาจสัญชาตญาณที่ปราศจากวิชา, สัญชาตญาณเดิม ๆ มีตัวตน แล้วก็เห็นแก่ตัวตน ยิ่งเห็นแก่ตัวตนก็ยิ่งไม่มีวิชา ยิ่งมีอวิชา, อวิชามาจากสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตนที่ไม่ได้รับการอบรม.

เป็นอันว่า สังโยชน์ทั้ง ๑๐ ประการ ที่แสนจะร้ายกาจนี้ มันมาจากสัญชาตญาณ โดยเฉพาะสัญชาตญาณที่ยังไม่ได้รับการอบรม เป็นไปตามลำพังสัญชาตญาณที่ปราศจากวิชา ก็เท่ากับมีอวิชาจึงเต็มไปด้วยความทุกข์. กิเลสทั้งหลายเป็นอย่างนี้. นี่เฉพาะกิเลสที่ละเอียดที่ประณีตที่เป็นปัญหา เรียกว่าสังโยชน์ ๑๐

ประการ; ถ้าจะได้ก็เป็นพระอรหันต์, ละได้บางส่วนก็เป็นพระอริยเจ้าชั้นรอง ๆ ลงมา, ละไม่ได้เลยก็เป็นบุุชชเพิ่มเติมขึ้น, หรือว่าถ้ามันไปส่งเสริมให้งอกงามไปทางโน้น ก็เป็นบุุชชเกิดขึ้น มันจะบ้า แล้วมันจะเป็นสัตว์นรกไม่ทันรู้ตัว; ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณเลย.

เอาละ, นี่มันก็เลยเวลาไปมากแล้ว เดียวสัญญาตญาณอะไรจะพลุ่งขึ้นมา แล้วก็จะโกรธผู้บรรยาย ต้องยุติกันทีแล้ว, ต้องยุติกันทีแล้ว. นี่มันเป็นสองชั่วโมงแล้วที่พูดมา เอาละ, ต้องขอยุติแน่แม้เรื่องจะยังไม่จบก็ต้องเก็บไว้ก่อน, คราวต่อไปพูดเรื่องอื่น. ในที่สุดนี้ขอยุติการบรรยาย, หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลายจะได้นำไปคิดพิจารณาพิจารณา ให้มีความแจ่มแจ้งเข้าใจถูกต้องจนใช้ให้สำเร็จประโยชน์ได้, แล้วก็ควรจะลองปฏิบัติดู ให้เต็มความสามารถของตนในส่วนที่จะปฏิบัติได้, แล้วก็รู้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเอง คือว่าการปฏิบัติ นั้นแหละมันสอน การทำลงไปเลย การปฏิบัติลงไปเลย สอนดีกว่าคนสอน, ดีกว่าการนั่งพูดบนธรรมาสน์ ไปลงมือปฏิบัติเถอะ มันจะสอนอย่างยิ่งสอนอย่างดี, จึงขอรับรองว่าทุกคนจะได้พิจารณาใคร่ครวญ ว่าควรจะลองปฏิบัติอย่างไร แล้วก็ลองปฏิบัติ อย่างนั้น, แล้วก็มีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะสามารถควบคุมสัญญาตญาณได้.

ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมในรูปคนสาธยาย ชนิดที่จะเป็นการส่งเสริมกำลังใจ ให้ท่านทั้งหลายมีกำลังใจในการปฏิบัติธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในกาลบัดนี้.

ธรรมะกับสัญญาตญาณ

-๖-

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

สัญญาตญาณกับโพธิ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายเรื่อง ธรรมะกับสัญญาตญาณ ต่อไปตามเดิมและมีหัวข้อการบรรยายเฉพาะในวันนี้ว่า **สัญญาตญาณกับโพธิ** ใน ๒ ครั้งที่แล้วมา ได้บรรยายเรื่องสัญญาตญาณกับกิเลส คราวนี้สัญญาตญาณกับโพธิ

[บรรณและบททวน.]

ปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ มีอยู่เสมอว่า บางคนจะคิดว่า ทำไมจะต้องเอาเรื่องสัญญาตญาณ ซึ่งเป็นวิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มาพูดในลักษณะเป็นธรรมะ, ผู้ที่เคยฟังการบรรยายครั้งก่อน ๆ มาแล้ว ก็ย่อมเข้าใจได้ดี; แต่ผู้ที่ยังไม่เคยฟังเลยก็ยังคงอยู่นั้นแหละ จึงขอพูดในข้อนี้อยู่ เรียกว่าเป็นประจำก็ได้ คือข้อที่ว่า เรื่องของ**สัญญาตญาณ**

หรือ instinct นั้น เป็นเรื่องของธรรมชาติ, ธรรมชาติโดยตรง. ถ้าเป็นเรื่องของธรรมชาติ มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ สัญชาตญาณก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ที่ว่าเรื่องของธรรมชาติเป็นเรื่องของธรรมะนั้น ได้อธิบายกันมามากมายหลายสิบครั้งแล้วว่า คำว่า ธรรมะมีความหมาย ๔ ความหมาย : ความหมายที่ ๑ หมายถึงตัวธรรมชาติ นั่นเอง ก็เรียกว่าธรรมหรือธรรมะในภาษาบาลี, ความหมายที่ ๒ หมายถึง กฎของธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ กฎธรรมชาตินี้ก็คือธรรมะ. ที่นี้หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ความหมายที่ ๓, สิ่งที่มีชีวิตจะต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย. นี้เรียกว่ากฎของธรรมชาติก็เป็นธรรมะ. ที่นี้ความหมายสุดท้ายหรือความหมายที่ ๔ ก็คือผลที่จะได้รับจากหน้าที่ที่ทำอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, นี่เป็นหลักทั่วไป ถ้าเข้าใจแล้วจะมีประโยชน์มาก คือจะศึกษาธรรมะต่างๆ ได้โดยสะดวก เข้าใจได้โดยง่าย คิดออกเองได้. สรุปความว่าธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลอันเกิดจากหน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, มีอยู่ ๔ ความหมายด้วยกัน.

ที่นี้เรื่องของสัญชาตญาณนั้น ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติโดยตรง; เพราะว่าสัญชาตญาณนั้นมันเป็นธรรมชาติโดยตรง, แล้วในสัญชาตญาณนั้นมันเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ หรือมันมีกฎเกณฑ์ที่เฉียบขาดอยู่ตามแบบที่เป็นกฎของธรรมชาติ. เราจะต้องรู้เรื่องของสัญชาตญาณ, แล้วต้องประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อันเกี่ยวกับสัญชาตญาณ, แล้วเราก็จะสามารถควบคุมสัญชาตญาณได้. นี้เรียกว่าเราปฏิบัติถูกต้องต่อสัญชาตญาณ แล้วก็ได้รับผลจากการที่ควบคุมสัญชาตญาณได้ เป็นความสงบสุข.

นี้จะเห็นได้ชัดว่า เรื่องของสัญญาตญาณนั้นมันเกี่ยวกับธรรมะโดยตรง; เพราะว่าสัญญาตญาณเป็นธรรมชาติ, มีกฎของธรรมชาติ, มีหน้าที่เกี่ยวกับสัญญาตญาณตามกฎของธรรมชาติ ที่เราจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง, แล้วก็ได้รับผล. ฉะนั้นจึงขอให้สนใจฟังเรื่องสัญญาตญาณในฐานะเป็นเรื่องธรรมะ, เป็นเรื่องธรรมะโดยตรง ให้เข้าใจจนเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้. เราอาจจะกล่าวได้ว่า เรื่องธรรมะทั้งหมดทั้งสิ้นเป็นเรื่องกล่าวไว้สำหรับรู้จักสัญญาตญาณ, สำหรับควบคุมสัญญาตญาณ, หรือสำหรับใช้สัญญาตญาณให้เป็นประโยชน์. นี่ธรรมะในพระไตรปิฎกนั้นแหละ เป็นเรื่องที่มีไว้สำหรับใช้ควบคุมสัญญาตญาณ, ให้เป็นไปแต่ในทางถูกต้องและมีผลดี. ดังนั้นก็เป็นเรื่องเดียวกัน หากแต่ว่าในคัมภีร์ในบาลี ไม่ได้ใช้คำว่าสัญญาตญาณใช้คำอย่างอื่น เช่น คำว่า กิเลส, เช่นคำว่าโพธิ เป็นต้น. สัญญาตญาณเป็นคำกลาง ๆ ทำให้ไม่ได้ก็ออกมาเป็นกิเลส, ทำถูกต้องก็ออกมาเป็นโพธิ, เชื้อแห่งกิเลสก็มีอยู่ในสัญญาตญาณ, เชื้อแห่งโพธิก็มีอยู่ในสัญญาตญาณ, เราผู้รู้จักปฏิบัติต่อสัญญาตญาณทั้งในทางที่จะไม่ให้เกิดกิเลส และทั้งในทางที่จะให้เกิดโพธิ.

ถ้าบังคับควบคุมสัญญาตญาณไว้ไม่ได้ มันก็ออกมาออกมาเป็นกิเลส มีวิขาเป็นแม่บท มีกิเลสลูกน้องมากมายหลายอย่างหลายประการ แล้วก็ทำไปชนิดที่ว่าเป็นกิเลสนานาชนิด, แล้วก็ไปทุกข์แก่ตัวผู้มันเอง, นี่ข้อแรก. แล้วก็ไปภัยแก่สังคมทั้งหลายด้วย. ถ้าควบคุมสัญญาตญาณไว้ไม่ได้ มันอาจจะมาขึ้นมาเป็นกิเลส แล้วมันก็เป็นทุกข์แก่ผู้มันเอง และเป็นภัยแก่สังคม ทั้งหลายรอบข้างด้วย, จึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาให้ดี, ให้รู้อย่างทั่วถึงและควบคุมไว้ให้ได้. ถ้าควบคุมได้ก็จะเป็นประโยชน์ นับตั้งแต่ต้นจนสุดท้าย, เรียกว่าจนวินาทีสุดท้าย; ถ้าถึงกับตัดอำนาจของสัญญาตญาณได้เด็ดขาด ก็เป็นพระอรหันต์, เป็นพระอรหันต์. นี่ขอให้เข้าใจให้ดี ๆ อย่างนี้. ที่ต้องพัฒนา, พัฒนา, พัฒนาสัญญาตญาณให้ถูกต้องตามแบบของโพธิ ก็จะมีโพธิ, ก็จะเป็นโพธิขึ้นมา, สามารถที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้องค์หนึ่งทีเดียว. ฟังดูแล้วไม่น่าเชื่อ.

ข้อนี้เราไม่ค่อยจะได้พูดกันในเรื่องอย่างนี้ ว่าเชื่อหรือพิชพันธุแห่งความเป็นพุทธะนั้น มีอยู่แล้วในสัญชาตญาณ ในความรู้สึกนึกคิดในสันดานของสัตว์นั้นแหละ ซึ่งจะเรียกว่าจิตก็ได้, ในจิตตามธรรมชาติธรรมดานี้ มันก็มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะหรือว่าเชื้อแห่งโพธิก็ได้, โพธิก็คือเครื่องที่จะทำให้เป็นพุทธะ มันมีมาแล้วในฐานะเป็นเมล็ดพืช หรือเรียกว่าเชื้อ. ถ้าพูดว่าเชื้อ มันก็ต้องเอาไปหมักไปพัฒนา ไปทำให้มันเจริญงอกงาม ขึ้นมาเป็นสิ่งที่ต้องการ, นี่ก็เรียกว่าเชื้อ. ถ้าเรียกว่าเป็นพืชมันก็ต้องเอาไปปลูกไปเพาะ, เอาไปเพาะ ไปหว่านไปปลูก ไปบำรุงรักษา เป็นต้นเป็นลำเป็นดอกเป็นผลขึ้นมา; จะเรียกว่าเป็นเชื้อก็ได้เป็นพืชก็ได้. สัญชาตญาณนั้นมันมีพืชแห่งความเป็นพุทธะมาแล้ว ก็จิตดวงนี้มันจะเป็นกิเลสเป็นฝ่ายเลวฝ่ายชั่วก็ได้, จะเป็นฝ่ายดีฝ่ายถูกต้องฝ่ายหลุดพ้น เป็นพระพุทธเจ้า ก็ได้.

ฝ่ายเถรวาทเราไม่ค่อยจะพูดกันถึงประโยคนี้ คือประโยคที่ว่า ทุกคนมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะมาแล้ว, ฝ่ายมหายานเขาพูดกันมากที่สุด ว่าทุกคนมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะมาแล้ว, ขอให้สนใจ ให้ปลูกให้เพาะ ให้พัฒนาให้เป็นพุทธะขึ้นมาให้ได้. คำว่าพุทธะ ๆ อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นพระพุทธเจ้าได้เหมือนกัน แต่ไม่ถึงขนาดที่จะเป็นสัมมาสัมพุทธะ; นั่นเป็นสมบุรณ์ที่สุดและเป็นด้วยตนเอง, สมบุรณ์ที่สุด สามารถจะสอนโลกทุกโลกได้ และก็ตรัสรู้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง, อย่างนี้เรียกว่าสัมมาสัมพุทธะ แต่ก็พระพุทธรูปองค์หนึ่งเท่านั้น พระพุทธรูปองค์หนึ่งเหมือนกัน ที่นี้ไม่ถึงขนาดนั้น เป็นผู้รู้เรื่องดับทุกข์ได้ ก็เรียกว่าเป็นพุทธะ พุทธะด้วยเหมือนกัน ก็เป็นพระพุทธรูปองค์ระดับน้อย ๆ ไปองค์หนึ่ง ก็เป็นพุทธะ, นี่แหละถ้าว่าพัฒนาสัญชาตญาณได้ถึงที่สุด ก็จะเกิดเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมา, น่าสนใจหรือไม่ น่าสนใจ.

ฟังทีแรกก็คงไม่เชื่อ ว่าถ้าอย่างนั้นก็**เป็นพระพุทธเจ้ากันหมด**, ก็จริง **พระอรหันต์**ทุกองค์เรียกว่า**พระพุทธเจ้า**ได้ทั้งนั้น, พระอรหันต์จะมีมากมายเท่าไร ๆ ก็เรียกว่า**เป็นพุทธะ** ๆ องค์หนึ่งได้ทั้งนั้น; แต่**เป็นอนุพุทธะ** คือรู้ตาม**พระพุทธเจ้า**, ไม่ได้คิดค้นเรื่องนี้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง, แต่ได้ยินได้ฟังมาจาก**พระพุทธเจ้า** คือ พระสัมมาสัมมา**พุทธเจ้า** แล้วก็เอาปฏิบัติจนหมดกิเลส หมดทุกข์ได้อย่างเดียวกัน, **เป็นพุทธะ-ธรรมดา**ทั่ว ๆ ไป ไม่ถึงกับ**เป็นสัมมาสัมพุทธะ** ซึ่งสมบูรณ์และได้ด้วยตนเอง.

เอาเป็นว่า เรามองเห็นชัดแล้วว่า **สัญชาตญาณ**นั้นแหละ**เป็นเรื่องของธรรมะ** คือเป็นเรื่องของธรรมชาติในทุกแง่ทุกมุม, จะต้องจัดการกับสิ่งที่**เป็นธรรมชาติ**นี้ให้ถูกต้องที่สุด ให้มันได้รับผลดีที่สุดในการที่มันมี**ธรรมชาติ**ชนิดนี้อยู่. ดังนั้นเราก็จะได้กล่าวกันถึงเรื่อง**สัญชาตญาณ**ต่อไป, ซึ่งในวันนี้ก็จะพูดถึง **สัญชาตญาณ**กับสิ่งที่เรียกว่า**โพธิ** ๆ จะต้องนึกถึงการบรรยายครั้งที่แล้วมาว่า**สัญชาตญาณ**กับ**กิเลส** คือ**สัญชาตญาณ**ที่ควบคุมไว้ไม่ได้ ออกมาในรูปกิเลสต่าง ๆ นานา, ต้องบรรยายถึงสองครั้ง

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

เดี๋ยวนี้จะพูดถึง**สัญชาตญาณ**ที่พัฒนาได้ แล้วก็กลายเป็น**โพธิ**, มีแนวทางมีลู่ทางที่แสดงให้เห็น ว่า**สัญชาตญาณ**จะกลายเป็น**โพธิ**ขึ้นมาได้อย่างไร.

แนวทางที่จะพัฒนาสัญชาตญาณ.

สัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน.

ข้อแรกที่สุด ก็**สัญชาตญาณ**แห่ง**ความมีตัวตน**นี้เป็น**สัญชาตญาณ**แม่บท, คลอด**สัญชาตญาณ**ลูก ๆ มากมายหลายอย่างหลายชนิด. **สัญชาตญาณ**แม่บทคือ**สัญชาตญาณ**แห่ง**ความมีตัวตน** ในสิ่งที่มีชีวิตรู้สึกคิดนึกได้ มันต้องมีความรู้สึกที่

มีความหมายว่าตัวตน ๆ ด้วยกันทั้งนั้น. มนุษย์ก็ดี สัตว์เดรัจฉานก็ดี, แม้ที่สุดแต่ว่าต้นไม้ถ้ามันพูดได้ มันแสดงอะไรออกมาได้ มันก็จะแสดงให้ได้ยินเหมือนกันว่า มีตัวตน. **ความรู้สึกที่เป็นชีวิตอยู่ได้** นั่นแหละมันตั้งอยู่บนรากฐานของ**ความรู้สึกว่ามีตัวตน, ความรู้สึกว่ามีตัวตน** อย่างนี้มันยังไม่ชั่วหรือดีก่อน, มันยังไม่เลวหรือมันยังไม่ร้ายก่อน, มันตั้งอยู่เป็นแกนกลาง, แล้วแต่ว่ามันจะหันไปทางไหน, มันถูกอบรมให้หันไปทางไหน.

เด็ก ๆ เกิดมาก็มีตัวตน แต่แล้วตัวตนมันถูกแวดล้อมอบรมให้มีตัวตนชนิดไหน คือมีตัวตนของกิเลส, หรือตัวตนของโพธิ. แต่ตามปกติแล้วมันก็เป็นธรรมดาเหลือเกิน ช่วยไม่ได้, เป็น**ธรรมดาเหลือเกิน ที่มันจะต้องถูกอบรมให้กลายเป็นตัวตนแห่งกิเลส**; เพราะว่าพ่อแม่ก็ไม่ว่าเรื่องนี้ ลูกเกิดมาไม่ได้มีความรู้เรื่องนี้ติดมาแต่ในท้อง. พอออกมาจากท้องแม่ ก็ได้รับการประคบประหงมแวดล้อมทุกอย่างทุกประการที่เกิด**ความรู้สึกเป็นตัณหา เป็นของกู**. พอกินอะไรอร่อยครั้งแรกมันก็เกิด**รู้สึกว่างูอร่อย**, นี่**ความรู้สึกว่าตัวกูมันเพิ่งเกิดหลังจากความรู้สึกอร่อย**, แล้วก็อยากที่จะมีความอร่อยให้ยืนยาวออกไป, มันก็เริ่มมีความรู้สึก**ว่าตัวกู** นี่พ่อแม่พี่น้องแวดล้อมต่าง ๆ ก็มาพูดให้ได้ยินได้ฟังแต่ในเรื่องที่เป็นตัวตน จนเด็ก ๆ มีความรู้ว่า แม่ของกู พ่อของกู บ้านของกู ตุ๊กตาของกู ขนมของกู อะไรของกู, ของกู ๆ ออกไปจนเต็มบ้านเต็มเรือนเต็มบ้านเต็มเมือง. นี่เรียกว่า**สัญญาตญาณตัวตนล้วน ๆ** มาแต่กำเนิดนั้นมันก็ถูกแวดล้อมให้เป็น**ตัวตนแห่งกิเลส** เป็น**ตัวตนแห่งกิเลส**.

ที่นี้มันก็เจ็บปวด, มันก็เจ็บปวด เพราะ**มีตัวตนแห่งกิเลส, มีกิเลสทำไปตามกิเลส** มันก็มีความทุกข์ มันเจ็บปวด หลาย ๆ ครั้งเข้า ไตมากพอแล้ว มันก็เข็ดฟุ้ง มันเข็ดพิน มันไม่อยากจะเอาอย่างนี้, มันอยากจะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น, **นั่นแหละจึงรู้ว่าโอ, อย่างนี้ไม่ไหวแล้ว มีแต่ความทุกข์** ก็พยายามหาความรู้ความเข้าใจ

ใจในทางที่ตรงกันข้าม, มันก็เลยมีความคิดนึกที่จะควบคุมกิเลส จะกำจัดกิเลส ก็ทำไปทำไป ตัวตนมันก็ค่อย ๆ กลายมาเป็นโพธิ, เป็นตัวของโพธิ คือตัวตนของความรู้. เกิดมาเป็นตัวตนของความโง่ มันก็ต้องมีความทุกข์เพราะความโง่ มากเข้าก็เข็ดพัน ก็เบื่อระอา จึงหันมาในทางที่ตรงกันข้าม มันก็มาในทางของโพธิ.

นี่เราจะต้องรู้จักว่า ตัวตนเฉย ๆ นั้นยังเป็นกลางอยู่ ถ้าว่ามัน ทำไปผิด ก็เป็นตัวตนของกิเลส, ถ้าว่าทำถูก มันก็จะเป็นตัวตนของโพธิ, และถ้ามันถูกถึงที่สุด ระวังให้ดี ฟังให้ดี ว่าถ้ามันถูกถึงที่สุด มันก็จะหมดตัวตนเลย มันจะหมดความรู้สึก ยึดถือว่าตัวตนเลย. ตัวตน มันจะต้องวิวัฒนาการถึง ๓ ขั้นตอน : เป็นตัวตนของกิเลสเป็นทุกข์ไป เพื่อเข้าก็รู้ เปลี่ยนเสียก็ทำเป็นตัวตนของโพธิ, ครั้นหนักเข้า ๆ ถึงที่สุดแล้ว โพธิไปถึงที่สุดแล้วก็เลิกตัวตน ไม่ต้องมีตัวตน.

นี่สัญชาตญาณแห่งตัวตน สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นโพธิได้แบบนี้ มันก็เหมือนกับว่า รู้จักทำตัวตนให้เป็นที่พักแก่ตัวตน. นี่พูดว่าตัวตนเป็นที่พึ่งแก่ตัวตน นี่พูดสำหรับคนที่ยังมีตัวตน, ไม่ได้พูดสำหรับคนที่สละตัวตนได้แล้ว. ก็คนธรรมดา นั้นแหละมันยังมีตัวตนในความรู้สึกนึกคิดนึก ให้มันฉลาดถึงกับรู้จักใช้ตัวตนให้เป็นที่พักแก่ตัวตน, เพราะว่าใครจะมาเป็นที่พึ่งให้ไม่ได้ อะไร ๆ มันสำเร็จอยู่ที่ตัวตนของตน. ฉะนั้น ต้องใช้ตัวตนนั้นแหละเป็นเครื่องแก้ หนามยอกเอาหนามบ่ง ในทางที่จะสลัดออกไป หรือว่าเอาเนื้อเต่าอย่าเต้านั้นแหละ มันก็ได้ผลดี, มันก็ได้ผลดี มันก็ได้ผลแปลกออกมา ได้ผลที่อร่อยหรือที่ถูกต้องที่ถูกใจขึ้นมา จนกว่าจะเลิกตัวตน, จนกว่าจะไม่ต้องมีตัวตน.

นี่เรียกว่า จะต้องพัฒนาสัญชาตญาณตัวตนแห่งกิเลส เป็นตัวตนแห่งโพธิ, ให้เป็นที่พึ่งได้แก่ตนด้วย, เป็นที่พักแก่ใคร ๆ ก็ได้ด้วย กระทั่งถึงขั้นที่ว่าหมดตัวตน หมดความรู้สึกว่าตน. มันก็ไม่มีปัญหาอะไร, ไม่มีหน้าที่อะไรที่จะ

ต้องทำ ก็เรียกว่าจบกิจจบพรหมจรรย์, จบพรหมจรรย์คือหมดหน้าที่ที่จะต้องทำ เพื่อละเสียซึ่งตัวตน. เดียวนี้มันละหมดแล้ว, ก็จบหน้าที่หรือจบกิจของพรหมจรรย์เป็นมนุษย์ถึงที่สุด สูงสุดจนไม่อาจจะเป็นมนุษย์อะไรยิ่งไปกว่านั้น คือเป็นพระอรหันต์, นี่สัญญาตญาณแห่งตัวตน.

ที่นี้ก็มาพิจารณาถึงสัญญาตญาณลูกน้องอีกหลายชนิดต่อไปอีก ว่าสัญญาตญาณแห่งตัวตนนี้ คลอดสัญญาตญาณชั้นรองๆ ลงมาอีกมากมายหลายชนิด จะยกมาพอเป็นตัวอย่างก็พอแล้ว, เท่าที่เป็นตัวอย่างนี้ก็พอแล้ว.

สัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร.

สัญญาตญาณแห่งการกินอาหาร นี้เรียกว่ามันมีตัวตนแหละ แล้วมันก็รู้จักต้องการอาหาร, แล้วก็จะต้องหาอาหาร แล้วก็ต้องมีอาหาร แล้วจะต้องกินอาหาร, ถ้าดีกวานี้ มันก็ต้องรู้จักแจกปันให้ผู้อื่นด้วย. ถ้าว่าสัญญาตญาณนี้ไม่ได้รับการพัฒนา มันก็จะกินคนเดียว, ยังหวังยังอิจฉาริษยา, แล้วยังกินตะกละตะกลาม กินจนเป็นโทษเพราะการกิน, นี่ถ้าพัฒนาสัญญาตญาณแห่งการกินไม่ได้ มันจะให้โทษอย่างนี้, จะกินตะกละ จะกินจนเป็นโทษแก่ตัวเอง มันจะหวัง จะแย่งชิง หรือจะทำอะไรที่ไม่ควรทำอีกมากมายหลายอย่าง เพราะเหตุแห่งการกิน, ไปคิดดูเอาเองก็แล้วกัน ว่าบาปที่ทำเพราะการกินเป็นเหตุมีอะไรบ้าง, บาปที่ทำกัน เพราะการกินเป็นต้นเหตุนี้มีอะไรบ้าง, แล้วก็จะรู้ดีมันมากมาย อาตมาก็ไม่อาจจะเอามาจจรายละเอียดย, แต่ไปรู้เอาเอง เพราะมันก็รู้อยู่แก่ใจทุกคน.

ถ้าควบคุมสัญชาตญาณอันนี้ได้ ไม่กินด้วยกิเลส แต่กินด้วยสติปัญญา เป็นโพธิ, เป็นโพธิขึ้นมา, มันก็กินอย่างถูกต้อง กินอย่างดีกินอย่างไม่มีโทษ, ในการแสวงหามากิน ก็แสวงหาอย่างไม่มีโทษ, ในการเก็บไว้กิน มีไว้กิน มันก็เก็บ มีไว้อย่างที่ไม่ทรمانจิตใจ. ที่นี้เมื่อกินก็กินอย่างถูกต้องไม่ส่งเสริมกิเลสแต่ประการใด เป็นผลดีแก่ชีวิต; ถ้ากินไม่ดีมันให้โทษแก่ชีวิต, กินดีกินอย่างถูกต้องมันมีผลดีแก่ชีวิต.

แล้วที่นี้ก็แบ่งปันเรื่องกินนั้น ถ้าแบ่งปันได้ก็เป็นการดี มีคำกล่าวแต่โบราณโบราณเหลือจะโบราณว่า กินคนเดียวไม่มีความสุข เอกาสี ลมเต สุข-กินคนเดียวไม่ได้ความสุข. นี่รู้จักทำให้มีความสุข เพราะการกิน, เพราะการแผ่เผื่อเจือจาน, สัญชาตญาณแห่งการกินมากมายเป็นฝ่ายโพธิ ไม่ใช่กินอย่างกิเลส แต่มากินอย่างโพธิ. ขอให้ชำระสะสาง สัญชาตญาณแห่งการกินของตนๆ ทุกคน ๆ ที่ข้อก็อย่างที่ควรจะต้องสังเกต ให้รู้ไว้ สังเกตให้รู้ไว้ แล้วควบคุมไว้ให้ได้ จนไม่มีโทษแห่งการกินแต่ประการใด, มีแต่คุณมีแต่ประโยชน์อันเกิดจากการกิน โดยประการทั้งปวง.

สัญชาตญาณแห่งความกลัว.

ที่นี้ก็มาถึง สัญชาตญาณแห่งความกลัว-การกลัว, คนมีความรู้สึกกลัวได้เอง เป็นสัญชาตญาณคือความรู้สึกที่รู้สึกได้เอง. ลูกเด็ก ๆ ทารกเกิดมา มันก็รู้จักกลัว เห็นอะไรแปลกมันก็กลัว, ลูกหมาลูกแมว มันก็รู้จักกลัวมาตั้งแต่พอลอดหรือพอลเกิด, พอลออกมาจากไข่วันสองวัน มันก็รู้จักขู่รู้จักกลัว รู้จักแสดงอาการกลัว.

อยากจะพูดเลยไปถึงต้นไม้อีกว่าคงจะไม่มีใครเชื่อที่คนนัก ว่าแม้แต่ต้นไม้ ต้นไผ่ มันก็มีความรู้สึกกลัว, มีสัญชาตญาณแห่งความกลัวเพราะมันมีชีวิต เพราะมัน

มีความรู้สึก. ต้นไม้ก็กลัวตาย อย่างที่เคยเล่ามาให้ฟังแล้วว่า มีการค้นคว้าพิสูจน์ทดลอง ในทางนี้เกี่ยวกับต้นไม้ มันรู้สึกกลัว เมื่อมาแข่งด่าทุกวัน ๆ, หรือเมื่อเอาขวานเอามีด มาสับ ๆ ทุกวัน, วันละครึ่งทุกวัน ๆ, หรือเอาไฟมาลน มันก็แสดงทางเครื่องวัดว่าต้นไม้ รู้สึกกลัวได้, จนพูดได้เลยว่า ถ้ามีชีวิตมีความรู้สึกแล้วก็มันต้องมีสัญญาตญาณเหล่านี้ เพราะฉะนั้นมันจึงมีความกลัว. ความกลัวจึงเป็นปัญหาพื้นฐานทั่วไป **ทำไมจึงกลัว** เพราะมันโง่ **เพราะมันยังโง่ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร** มันก็ต้องกลัว เช่นเด็ก ๆ เห็น รูปที่น่ากลัวก็กลัว เห็นคนที่น่ากลัวก็กลัว, เด็กเล็ก ๆ เห็นแขกมารุ่มร่ามมาแล้วก็กลัวทั้งนั้นแหละ, เห็นรูปยักษ์ก็กลัวเห็นรูปผีก็กลัว อะไรก็กลัว.

ทีนี้ว่า **กลัวเลยขอบเขต** จนกลัวสิ่งที่ไม่ต้องกลัว : **กลัวกิ่งก็กลัว** **กลัวจิ้งจก** **กลัวตุ๊กแก** **กลัวสิ่งเหล่านี้อย่างโง่เขลา; เพราะสัญญาตญาณแห่งความกลัวมันไม่ได้** **ถูกบังคับอบรมอะไรเสียเลย** มันก็กลัวจนมีความทุกข์, แต่มันก็ดี มีผลดีเพราะกลัว มันจึงทำให้รอดอยู่ได้; ถ้ามันไม่กลัว มันก็เข้าไปหาสิ่งที่เป็นอันตรายเป็นความตาย. เพราะฉะนั้น**สิ่งที่**เป็นความกลัวมันก็มีประโยชน์ คือให้มันคอยถอยห่างจากสิ่งที่ **เป็นอันตรายอยู่เสมอ**. แต่เดี๋ยวนี้มันโง่ มันไม่ได้พัฒนา ก็เลยกลัวสิ่งที่ไม่ควร จะกลัว, แล้วก็มี ความทุกข์ มีปัญหาเกิดขึ้นดังที่กล่าวแล้ว, แล้วส่วนมากก็เป็นการ กลัวอย่างไม่มีเหตุผล, กลัวอย่างที่ไม่ต้องกลัว เรียกว่ากลัวเสียเปล่า ๆ กลัวฟรีเสียเปล่า ๆ, อย่างเดี๋ยวนี้มันก็มีอยู่มากที่กลัวฟรีเสียเปล่า ๆ กลัวระเบิดปรมาณูจะมาเมื่อไรก็ไม่รู้ มันก็กลัว, หรือแม้แต่สิ่งที่เลวร้ายกันก็กลัว มันยังไม่มีตัวจริงเลยก็ได้, หรือมันยังไม่มาถึง ก็กลัว, เรื่องดาวหางจะมาก็กลัว. เรื่องทุกเรื่องที่กลัวอยู่เป็นประจำเฉพาะบางคนก็มี บางคนก็กลัวผี บางคนก็กลัวตาย บางคนก็กลัวความมืด บางคนก็กลัวนั้นกลัวนี้, ล้วนแต่ความโง่ของสัญญาตญาณแห่งความกลัว ที่ไม่ได้รับการพัฒนา, กลัวอดอยากก็คือกลัวตาย, กลัวอะไร ๆ มันก็จะไปรวมอยู่ที่กลัวตายนั่นนะ, กลัวเจ็บ

กลัวใช้มันก็ไปรวมอยู่ที่ความตาย, กลัวไม่มีอะไรจะกิน มันก็ไปรวมอยู่ที่ความตาย. แม้แต่ **กลัวจะเสียชื่อเสียง มันก็ไปรวมอยู่ที่ความตาย**; เพราะว่าถ้าเสียชื่อเสียงแล้วจะค่อย ๆ เสียอะไรไปจนหมดสิ้น, จนกระทั่งไม่มีอะไรจะกิน แล้วมันก็ต้องตาย. **ที่รวมแห่งความกลัวคือความตาย** ตัวความตายก็น่ากลัว นิमितเครื่องหมายแห่งความตายก็น่ากลัว ก็ทรมานจิตใจสักเท่าไร, คิดดูเอาเอง.

ทีนี้ก็มารู้เรื่องนี้ให้ถูกต้อง ว่าเรามันโง่จนถึงคิดนึกไปในทางที่ให้ตัวเองต้องกลัว, **อย่าคิดให้โง่** มันก็ไม่คิดไปในทางที่ให้ตัวเองต้องกลัว. เดียวนี้มันโง่ถึงขนาดที่ว่า แม้แต่ทำขึ้นเอง ประชดขึ้นมาเองแท้ ๆ ก็ล้มไปแล้วก็กลัว; อย่างจะยกตัวอย่างว่า **เขียนรูปยักษ์ขึ้นสักรูปหนึ่ง** หรือว่าเขียนรูปผีที่น่าเกลียดน่ากลัวขึ้นสักรูปหนึ่ง แล้วก็ระบายสีให้ดี ลงอะไรให้ดีให้มันชัดเจนเหมือนของจริงที่สุด, แล้วตัวผู้เขียนก็ค่อย ๆ **รู้สึกกลัวขึ้นมา**, ตัวผู้เขียน คนเขียนนั้นแหละจะรู้สึกกลัวขึ้นมา, ถ้าเขียนยิ่งเหมือนเท่าไร มันก็จะยิ่งกลัวเท่านั้น, นี่เรียกว่ามันโง่ก็มากน้อย. **ความคิดนึกต่าง ๆ นี่เราคิดนึกทั้งนั้นแหละ**, แวดล้อมกันเข้ามา แวดล้อมกันเข้ามา แล้วก็เกิดความกลัว รวมกันเป็นสิ่งที่น่ากลัว, แล้วก็มานอนกลัวอยู่, เมื่อผู้ใหญ่เป็นอย่างนี้เด็ก ๆ ก็เป็นอย่างนี้ มันก็ติดโรคกลัวกันมา ไม่มีขาดสาย ไม่มีขาดตอน. **นี่สัญชาตญาณแห่งความกลัว ไม่ได้รับการควบคุม ไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง** มันออกไปเป็นสัญชาตญาณฝ่ายกิเลส, ให้เกิดความกลัว แล้วก็ทรมานกันเป็นอย่างยิ่ง.

นี่ถ้าว่ารู้จักมัน รู้จักควบคุมมัน รู้จักพัฒนามัน รู้จักการศึกษาทางจิตทางวิญญาณนั้น ในโรงเรียนคงไม่มีใครสอน, โรงเรียนไหนไม่มีสอน. **ต้องโรงเรียนของพระพุทธเจ้า จึงจะค่อยสอน, ค่อยสอนให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นอะไร, เป็นธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ อย่างไร เป็นสังขารอย่างไร, ในที่สุดมันก็ค่อยรู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นอะไร. คืออะไรมันก็เป็นเช่นนั้นเอง มันจึงจะค่อยลดความกลัว. อย่างเป็น**

ดูผี ดูศพ เด็ก ๆ ไปดูศพ ไม่มีความรู้อะไร มันก็ต้องกลัว, มันก็ต้องกลัวจนมานอนไม่หลับ กลัวจนเป็นไข้. แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่อยู่สักหน่อย มันก็กลัวน้อยกว่านั้น, ถ้าเป็นหมอเป็น แพทย์ที่ชำแหละศพอยู่เรื่อย มันก็ไม่ได้กลัวเลย, หรือแม้ว่าศพที่กำลังพออืดน่ากลัว ถ้าพระโยคาวจรไปพิจารณาซากศพนี้ เห็นโดยความเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ, รู้จริงถึงขนาดนั้นแล้วก็ไม่กลัว ก็ไม่กลัวไม่กลัวภาพที่น่ากลัว, **ภาพที่น่ากลัว ก็กลายเป็นเช่นนั้นเอง**, มันเป็นภาพเช่นนั้นเอง, มันต้องเป็นเช่นนั้นเอง. เมื่อร่างกายนี้ตายลงแล้ว มันก็เป็นเช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง *ตถตา* มันช่วยให้ไม่ต้องกลัว, เพราะฉะนั้นจึงไม่กลัว.

ถ้าสิ่งน่ากลัวอย่างอื่นก็เหมือนกัน **จะกลัวเสียกลัวอะไรที่น่ากลัว มันก็รู้ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง มันก็ไม่ต้องกลัว**, มันจึงสามารถที่จะเผชิญกันได้โดยไม่ต้องกลัว; แม้จะต้องวิ่งหนี ก็วิ่งหนีโดยไม่ต้องกลัว. พุดไปแล้วก็เหมือนกับบ้า, เห็นเสือมา แล้วไม่กลัว แต่เห็นว่าควรวิ่งหนี ก็วิ่งหนี, แต่วิ่งหนีโดยไม่ต้องกลัว. ขึ้นต้นไม้ ก็ขึ้นต้นไม้โดยไม่ต้องกลัว นี่มันจะเป็นผู้ที่มีจิตใจพิเศษ, ปัญหาเรื่องความกลัวมันก็ไม่มี. มันก็เลยเห็นสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดา ที่เขากลัวกันนัก กลัวไข้ กลัวเจ็บ **กลัวโรคภัยไข้เจ็บ กลัวโจรกลัวขโมย กลัวไฟไหม้บ้าน** กลัวอะไรมันก็มองเห็นเป็นธรรมดา. ที่ทำไว้ไม่ดี มันก็ต้องเกิดขึ้นอย่างนั้น, ถ้าทำไว้ดีมันก็ไม่เกิด. แต่แม้ว่าจะทำไว้ดีแล้วมันยังเกิด **มันก็เช่นนั้นเอง**, ในโลกนี้มันเช่นนั้นเอง, จะมากลัวให้เป็นทุกข์ทำไม, ทำให้ถูกต้อง รักษาไว้ให้ถูกต้อง **เกิดเรื่องขึ้นมาก็แก้ไขมันให้ถูกต้อง โดยที่ไม่ต้องกลัว**. นี่เห็นไหมว่าสัญญาตญาณที่พัฒนาถึงที่สุดแล้ว มันกลายเป็นอย่างนี้. มันกลายเป็นไม่ต้องกลัวอะไร, ไม่มีอะไรที่ต้องกลัว อย่างที่เขากลัว ๆ กัน.

สัญชาตญาณแห่งการต่อสู้.

ที่นี้มันก็พัฒนาต่อไปอีก สูงขึ้นไปอีก คือมันไปกลัวสิ่งที่ควรกลัว ก็คือว่า ธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็เลสความทุกข์นั้นแหละเป็นสิ่งที่ควรกลัว เพราะว่ากลัวทางภายนอก วัตถุสิ่งของนี่ก็มาจากความโง่ คือกิเลส, มันไปรวมอยู่ที่กิเลส เป็นเหตุสร้างสิ่งที่กลัวขึ้นมา. เราก็เลยกลัวกิเลส และกลัวความทุกข์ที่เป็นผลของกิเลส ไม่มากกลัวของเด็กเล่นที่เด็ก ๆ กลัว, ก็เลยจัดการกับกิเลส, ก็มาถึงสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ มันก็รู้ว่าเป็นสิ่งที่ควรต่อสู้ ต่อสู้กับกิเลสนั้นแหละ, จะไปต่อสู้ชนิดที่ไม่รู้จักสิ้นสุด ก็ไม่จำเป็น. ถ้าจำเป็นจะต้องต่อสู้, ถ้าจำเป็นจะต้องต่อสู้ก็ต้องสู้อย่างฉลาด ไม่ต่อสู้อย่างโง่เขลาเหมือนแต่ก่อน, คือเมื่อความกลัวและการต่อสู้มันพัฒนาขึ้นมาดีแล้ว ก็รู้จักสิ่งที่ควรกลัว, มันก็รู้จักสิ่งที่ควรต่อสู้ รู้จักเวลาที่ต้องต่อสู้ รู้จักวิธีที่ต้องต่อสู้, แล้วมันก็จะชนะเด็ดขาด ชนะเด็ดขาด ชนะชนิดที่เรียกว่าชนะเด็ดขาด คือชนะในภายใน, ชนะกิเลสที่เป็นต้นเหตุ มันก็ชนะเด็ดขาดไป. มันไม่มาทำให้รัก โกรธเกลียด กลัวได้อีกต่อไปเรื่องมันก็จบ. นี่สัญชาตญาณแห่งความกลัว สัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดีเช่นนี้ จะประสบกับชัยชนะเด็ดขาด สูงสุดคือชนะกิเลสแล้วมันก็เป็นการชนะทุกอย่าง, ชนะทุกอย่างหรือชนะเด็ดขาดนั้นคือการชนะกิเลส มันจะไม่มีปัญหาอะไรเหลืออยู่. ควรจะรู้จักกันไว้ให้ดี ๆ เป็นมนุษย์ที่มีเกียรติ ต่อสู้กับสิ่งสูงสุดที่เป็นข้าศึก คือกิเลสหรือความทุกข์ แล้วก็ชนะเด็ดขาด กลายเป็นนิพพาน.

สัญชาตญาณแห่งการรักตน.

ที่นี้ก็ดูถึงสัญชาตญาณแห่งการรักตน นี่ก็ถึงสัญชาตญาณแห่งการรักตน ใครบ้างที่ไม่รักตัวเอง, แล้วใครบ้างที่จะไม่รักตัวเองที่สุดยิ่งกว่าสิ่งใด. ปากมันอาจจะ

โกหกว่ารักนั่นรักนี้ยิ่งกว่าตัว, ปากมันจะพูดหลอกก็ได้ ว่ารักลูกรักเมีย รักเกียรติรักอะไร ยิ่งกว่าตัว; แต่**แท้ที่จริงมันรักตัว**. ภาสิตกลางบ้านมีว่า ถ้าอยากจะได้คนที่รักเราที่สุด ก็ให้ไปมองดูในกระจกเงา, มันก็เลยพบว่าตัวเองแหละรักตัวเองที่สุด ไม่มีใครที่จะรักเราที่สุดเหมือนตัวเราเอง.

ที่นี้มันกลายเป็นว่ารักตน รักตน รักตนยืนอยู่เป็นกลาง คือจะต้องแยก ออกไปเป็นสองทางว่าตน ๆ **นี่ตนของอะไร**. ถ้ามันรักตนที่กำลังเป็นตนของกิเลส แล้วมันฉิบหายหมดแหละ, มันเป็นทุกข์ทรมานหัวทวมหู เพราะมันไปรักตนที่เป็นตน ของกิเลส. แต่ถ้ามันหันมารักตนที่เป็นตนของโพธิ ผลมันก็ตรงกันข้าม; ก็พูด มาแต่ต้นแล้วว่ามิตนอยู่สองฝ่ายเสมอ ตนของกิเลส, หรือตนของโพธิ, หรือตนของ ธรรมะก็ได้, ตนของกิเลสมันก็ไปตามแบบของกิเลส, ถ้าตนของธรรมะหรือโพธิ มันก็ ตรงกันข้าม. ฉะนั้นถ้าจะรักตน คือจะมีตน ยังมีตน ละตัวตนไม่ได้ **ต้องมีตน ก็ขอให้มิตนของโพธิ คือตนของธรรมะ** แล้วก็รักตนชนิดนี้ไว้ก่อนเพราะถ้าว่ารักตน ชนิดนี้ มันทำให้ฉลาดเป็นโพธิ, แล้วโพธิมันก็ยิ่งขึ้นไป ยิ่งขึ้นไป จนเห็นว่าไม่มีตน โดยแท้จริง ไม่มีตนโดยประการทั้งปวง, มันก็รักตนของความไม่มีตน, พูดแล้วฟังไม่ ถูกใช่ไหม, **รักตนของความไม่มีตน นั่นคือนิพพาน** มันก็เลยหมดปัญหาเรื่องความ รักตน, ไม่เป็นของหนักอกหนักใจอีกต่อไป เหมือนกับที่เคยรักมาแต่ก่อน ซึ่งเป็นตน ของกิเลสทั้งนั้นเลย.

สัญญาตญาณแห่งการสืบพันธุ์.

เฮ้อ, ที่นี้ก็ดูไปถึงสัญญาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ การสืบพันธุ์นี้ ปัญหาใหญ่มาก ซับซ้อนกันอยู่หลายชั้น. ธรรมชาติไม่ได้เพียงแค่ใส่สัญญาตญาณแห่ง การสืบพันธุ์ไว้อย่างเดียว, มันได้ใส่อุปกรณ์ อวัยวะเป็นอุปกรณ์แก่การสืบพันธุ์มาด้วย

เสร็จ คืออวัยวะเพศหรือระบบทั้งหมดที่เกี่ยวกับเพศ ต่อมาเกลนด์ทั้งหลาย, ให้มีความรู้สึกอย่างนั้นอย่างรุนแรง เหลือที่คนธรรมดาที่โง่เขลาจะรู้เท่ารู้ทัน. เพราะฉะนั้นจึงมีความรู้สึกได้ด้วยตัวเองแบบสัญชาตญาณ; **แม้แต่ที่ไม่มีใครสอนมันก็รู้ได้เอง**, จะจับสัตว์ใคร่จวนหรือว่าจับคนคู่หนึ่งเอาไปทิ้งไว้ในที่ไหนเสียตั้งแต่เล็ก ๆ โตขึ้นมันก็รู้จักสืบพันธุ์เอง; เพราะว่าธรรมชาติมันใส่สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ และมีอุปกรณ์แห่งการสืบพันธุ์ อวัยวะที่อาจจะรู้สึกขึ้นมาได้เองตามลำดับตามลำดับ, มันก็มีการสืบพันธุ์. นี่เป็นปัญหาอันหนึ่งที่จะต้องมีการสืบพันธุ์.

ทีนี้ที่มันมีอะไรพิเศษกว่านั้น ก็คือว่า **ธรรมชาติมันเก่งกว่ามาก มันใส่ของล่อหลอกหรือค่าจ้างแห่งการสืบพันธุ์มาด้วยในตัวเสร็จ, นี่คือการอารมณ์, ความรู้สึกทางกามารมณ์.** เรื่องสืบพันธุ์เป็นอีกเรื่องหนึ่ง คนละเรื่องกับเรื่องกามารมณ์, เรื่องกามารมณ์นี้เป็นความรู้สึกเอร็ดอร่อยทางอวัยวะ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เป็นความรู้สึกสูงสุด เป็นความรู้สึกสูงสุดในการกระตุ้นระบบประสาท สิ่งกระตุ้นระบบประสาทเกินธรรมดาสามัญ, ก็เป็นความรู้สึกทางกามารมณ์, แล้วเขาใส่ไว้ข้างหน้า เป็น **ค่าจ้างให้คน** ทำการสืบพันธุ์, **ให้สัตว์** ทำการสืบพันธุ์. **ให้ต้นไม้** ทำการสืบพันธุ์, มิฉะนั้นมันไม่สืบพันธุ์. เพราะเรื่องการสืบพันธุ์ล้วน ๆ นั้นมันเจ็บปวด มันสกปรก มันน่าเกลียดน่าชัง มันยากลำบากที่จะต้องเลี้ยงลูกอ่อนอะไรมากมาย ในส่วนของการสืบพันธุ์, แต่ธรรมชาติมันเหนือกว่า มันใส่ค่าจ้าง สิ่งล่อหลอกลงมาให้เสร็จ จนคนต้องสืบพันธุ์; ฉะนั้นคนที่มัวเมาหลงใหลความรู้สึกทางกามารมณ์ จึงได้สืบพันธุ์ จึงได้ยอมทำการสืบพันธุ์. ลองถามกันดูตรง ๆ เถอะว่า ถ้าไม่มีเรื่องกามารมณ์เรื่องเพศนี้อยู่ด้วยแล้ว ไม่มีใครสมรสแต่งงานดอก. ถ้าสมรสแต่งงานเพื่อการสืบพันธุ์อย่างเดียว ไม่มีใครเอา สั้นหัวหมด, แต่เพราะเหตุที่มันมีเรื่องกามารมณ์ปะหน้าเข้าไว้ หลอกหลวงเข้าไว้ คนก็ยินดีทำการสมรส, ส่วนแรกที่สุดก็เพื่อกามารมณ์.

เรื่องการสืบทอดนั้นมันเป็นเรื่องที่บริสุทธิ์ ไม่หลอกลวงอะไร เพราะว่ามันเป็นธรรมชาติที่ต้องการจะไม่ให้สูญพันธุ์, ต้องการจะไม่ให้สูญพันธุ์; ฉะนั้นถ้าเป็นเรื่องสืบทอดโดยบริสุทธิ์ มันก็ไม่มีปัญหาอะไร ไม่มีบาปมีกรรมอะไร. **แต่เรื่องที่ไม่หลงใหลในกามารมณ์** จงเห็นแก่ตัวจนฆ่าคนอื่นตาย อันนี้แหละเป็นเรื่องเสียหาย; แต่แล้วก็ไม่พ้นไปได้, เพราะว่าธรรมชาติมันเหนือกว่า ฝากกามารมณ์ไว้กับเรื่องของการสืบทอด ในฐานะที่เป็นสัญญาตญาณ. สัตว์รู้สึกคิดนึกได้เอง, แล้วก็มีอวัยวะระบบประสาทในร่างกายที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม ที่ทำให้รู้สึกได้เองอย่างยิ่ง, มันก็เลยสำเร็จประโยชน์ของธรรมชาติ ทำให้สิ่งที่มีชีวิตมีการสืบทอด แล้วก็สูญพันธุ์. แม้ว่าเดี๋ยวนี้จะมีการคุมกำเนิด ต้องการจะไม่ให้สืบทอด แต่ก็ยังคงมีการกระทำทางกามารมณ์. มันก็ยังเป็นเรื่องเล็กน้อย มันยังเป็นเรื่องเอาชนะไม่ได้, ถึงอย่างไรมันก็ยังคงเป็นปัญหายั่งยืน และเป็นความทุกข์อยู่แน่นอน.

ทีนี้เราจะทำอย่างไรเกี่ยวกับสัญญาตญาณแห่งการสืบทอด หรือจะเรียกว่าการสมรสก็ได้; อยากจะพูดเสนอแนะให้ใครจะเอาหรือไม่เอา, ใครจะไม่เอาหรือไม่เอา, ใครจะว่าไม่เอาหรือไม่เอา; คือว่าการสมรสนี้มันมีได้ ๒ ประเภท คือ สมรสกันโดยทางร่างกาย เหมือนกับสมรสกันตามธรรมดา, แล้วก็สมรสกันแต่โดยทางจิต ไม่มีการเกี่ยวข้อแต่ต้องทางร่างกาย นี่ก็ยังมีอยู่. เราจะรักใครให้สุดชีวิตจิตใจ โดยที่ร่างกายไม่เคยแตะต้องกันเลย อย่างนี้มันก็ได้, แล้วมันก็ไม่มีความด้วย, แล้วมันยังมีประโยชน์ตรงที่ว่า ความรักความสามัคคี มันให้บำเพ็ญประโยชน์อันใหญ่หลวง, พูดแล้วจะตกใจว่า สมรสกับพระพุทธเจ้าก็ได้ ใครกล้าบ้าง ใครกล้าคิดกล้านี้กล้าพูดบ้าง แล้วใครไม่คิดว่าอาตมากำลังบ้าแล้ว. พูดอย่างบ้า ๆ บอ ๆ แล้ว ว่าเราสมรสกับพระพุทธเจ้าก็ยังได้, คือโดยทางจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้น โดยทางร่างกายไม่ต้องแตะต้องกันเลย.

ที่นี้แม้คนด้วยกันนี้แหละ ไม่ต้องกับพระพุทธรเจ้า กับมนุษย์ธรรมดา สามัญด้วยกัน, เมื่อมีจิตใจตรงกัน ก็เรียกว่าสมรสได้ทั้งนั้น. สมรส สะมะรส, สมรสแปลว่ามีรสอันเสมอกัน, มีรสเสมอกันเรียกว่าการสมรส ถ้าต้องการอย่างเดียวกัน มีจิตใจเหมือนกัน อะไรตรงเป็นอันเดียวกัน แล้วก็เรียกว่าสมรสทางจิตทางวิญญาณแล้ว แม้ร่างกายยังไม่ได้ถูกต้องกัน. ถ้าว่ามีโพธิมากพอ มันก็ไม่ต้องไปสมรสทางกาย ให้มันเหน็ดเหนื่อยให้มันสกปรก ให้มันน่าเกลียดน่าชัง ให้มันน่าทุเรศเวทนา แล้วก็ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้น นอกจากความยุ่งยาก. ฉะนั้น เรียกว่า มีการสืบพันธุ์ทางวิญญาณ, ได้รับความพอใจในคำสั่งสอนหรือในธรรมะอะไร แล้วก็รับช่วงต่อ ๆ กันไปโดยทางวิญญาณ อย่างนี้ได้.

เช่นพระพุทธรเจ้านี้มีบุตร มีบุตรแยะเลยนับไม่ไหว คือพระสงฆ์ทั้งหลาย, มีบุตรมีโอรสเกิดแต่ปาก. พระพุทธรเจ้าทำด้วยปาก แล้วเกิดโอรสคือพระสงฆ์ทั้งหลายออกมามากมายมหาศาล; อย่างนี้มันมีประโยชน์กว่าเห็นไหม, มันไม่ยุ่งวาย มันสงบเรียบร้อย มันไม่สกปรก มันไม่โกลาหล มันไม่อะไร, แล้วมันก็มีการสืบพันธุ์เหลืออยู่. ความรู้ของพระพุทธรเจ้า การกระทำของพระพุทธรเจ้า อะไรอย่างของพระพุทธรเจ้า ก็ยังมีเหลืออยู่จนกระทั่งบัดนี้, คือลูก ๆ ของพระองค์ที่คลอดกันมาทางวิญญาณ สืบต่อกันมาทางวิญญาณเรื่อย ๆ มา. อาจารย์สอนให้ลูกศิษย์ ลูกศิษย์สอนให้ลูกศิษย์, ลูกศิษย์สอนให้ลูกศิษย์, มันมีการคลอดลูกชนิดทางวิญญาณ อย่างนี้มันไม่ต้องลำบากยุ่งยาก ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่สกปรก ไม่น่าเกลียดเหมือนกับการสมรสในทางร่างกาย.

นี่ถ้าว่าสัญชาตญาณทางฝ่ายกิเลส มันควบคุมไว้ได้, ถูกควบคุมไว้ได้ มันก็เกิดสัญชาตญาณฝ่ายโพธิ, รู้จักทำอะไร ๆ สำเร็จประโยชน์อย่างดีเลิศได้ โดยไม่ต้องยุ่งยากลำบาก. นี่ขอให้นึกถึงว่า สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ถ้าปล่อยไป

ตามความโง่เขลา ก็เป็นเรื่องของกิเลส, ก็อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ ไม่ต้องพูด. ถ้ามีสติปัญญาควบคุมได้ มันก็มาในทางจิตในทางวิญญาณ, ตัดปัญหาออกไปได้หมด เหลือแต่ประโยชน์ที่ควรจะได้รับ, เรียกว่ามีการสืบพันธุ์ในทางวิญญาณ, ทางฝ่ายวิญญาณไม่ขาดสูญ, อีกก็แสนปีล้านปีถ้าพุทธศาสนาไม่สาบสูญ ก็คือพืชพันธุ์ของพระพุทธเจ้าก็ยังอยู่ เรียกว่าการสืบพันธุ์ทางวิญญาณ มันก็ยังมียอยู่ อย่างนี้ก็ควรจะนึกกันดูให้ดี ๆ ว่าเราจะควบคุมสัตตชาตญาณไว้ให้ได้ คือให้มีเรื่องยุ่งยากลำบากน้อยที่สุด, หรือว่าจะให้มันเป็นเรื่องที่โง่เขลาน้อยที่สุด หรือไม่โง่ไม่เขลาเลย ให้มันมีแต่ความเฉลียวฉลาด ไม่มี ความยากลำบาก, แล้วก็คงได้ผลตามที่ควรจะได้ที่สุด ได้มากที่สุดได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป.

นี่ขอให้ตั้งใจว่าจะมีการสืบพันธุ์ที่บริสุทธิ์ เป็นพันธุ์ที่บริสุทธิ์ เป็นพันธุ์ที่ดีที่สุด ทั้งทางกายและทั้งทางวิญญาณ. ทางกายถ้าต้องการก็ทำไปอย่างที่ถูกที่ควร อย่าโง่อย่าหลงถึงกับบูชา ไปกินเยือกินคำจ้างที่ธรรมชาติมันล่อไว้, ทำไปด้วยสติสัมปชัญญะ มันก็ยังพอจะนับว่าเป็นการสืบพันธุ์ตามธรรมดา ไม่โง่ไม่เขลาอะไร. ทีนี้ถ้าไม่ต้องการ มันก็มีการสืบพันธุ์ในทางวิญญาณ คลอดลูกทางฝ่ายวิญญาณไว้เยอะแยะไปหมด เต็มบ้านเต็มเมืองหรือทั่วโลกก็ยังได้, อย่างเช่นที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำมาแล้ว นี่เรียกว่าสัตตชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ถูกพัฒนาดีแล้ว ไม่เป็นไปอย่างกิเลส แต่เป็นไปอย่างโพธิปัญญา.

สัตตชาตญาณแห่งการพัฒนา.

ทีนี้ก็ดูถึงสัตตชาตญาณแห่งการพัฒนา พัฒนาคือทำให้มากขึ้น ตัวหนังสือแปลว่า ทำให้มากขึ้น แต่ว่าโดยความหมายก็แปลว่า ทำให้ดีกว่า ให้มันสูงกว่า ให้มันประเสริฐกว่า ให้มันมีประโยชน์กว่า, อะไร ๆ ที่มีประโยชน์ตามธรรมดา เราทำให้มันมีประโยชน์มากกว่าธรรมดา นี่ก็เรียกว่าเป็นการพัฒนา. ถ้าจิตนี้ไม่ได้พัฒนา

มันทำประโยชน์ง่าย ๆ น้อย ๆ ตื้น ๆ ตามธรรมดา, ถ้าจิตนี้ได้รับการพัฒนา มันทำประโยชน์ได้มากมายมหาศาล แล้วก็สูง แล้วก็ประเสริฐ, **รู้จักพัฒนาให้ถูกต้องตามธรรมชาติที่ควรพัฒนา**; เพราะคำว่าพัฒนา ๆ แปลว่าทำให้มากขึ้นก็แล้วกัน. ปล่อยให้ผมรบบนศีรษะ ก็เรียกว่าพัฒนาผม, ที่นี้ก็จะพัฒนาชนิดที่ให้มันน่าดู มันต้องตัด หรือมันต้องทำอย่างนั้น ต้องทำอย่างนี้ พัฒนาผมบนศีรษะ ในความหมายของโพธิ อย่าปล่อยให้พัฒนาไปตามความหมายของกิเลส.

สัญชาตญาณแห่งการพัฒนาฝ่ายกิเลสที่กำลังครอบงำโลก, **โลกนี้พัฒนากันแต่เรื่องส่งเสริมกิเลส. ดูสิสินค้าที่โฆษณาขาย** เต็มไปทั้งหน้าหนังสือพิมพ์ทั้งหมดนั่น เรื่องไม่จำเป็นเรื่องช่วยส่งเสริมกิเลส, **ที่จำเป็นแก่ชีวิตจริง ๆ ไม่ค่อยมีอะไรนัก** ที่มันเต็มไปหมดที่ต้องเอาเงินมาซื้อมากมายไม่พอ รกบ้านรกเรือนนั่น เป็นเรื่องพัฒนาส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น, อะไร ๆ ก็พัฒนาส่งเสริมกิเลส โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว, **พัฒนาเพื่อกำจัดกิเลสที่มันไม่รู้สึกรู้สีกตัว แล้วก็ไม่ได้พัฒนา.**

เช่นมีวิทยุอย่างนี้เอามาฟังเพลง เปิดเพลงที่ประเล้าประโลมใจอยู่ข้างหมอน จนนอนหลับไป, นี่คนหนุ่มคนสาวเขาทำกันอย่างนี้. ได้ยินว่า แทนที่จะใช้วิทยุฟังเทศน์ หรือใช้วิทยุฟังเรื่องที่เป็นประโยชน์ **สิ่งที่เขาพัฒนาขึ้นมาได้** เช่นอย่างเครื่องวิทยุนี้ ก็ยังถูกใช้ไปในการส่งเสริมกิเลส ส่งเสริมสัญชาตญาณฝ่ายกิเลส, **ไม่ได้มาใช้เพื่อจะขัดเกลากิเลสให้เกิดสัญชาตญาณฝ่ายโพธิ.**

ที่นี้เรื่องมันก็มากออกไป มากออกไปทุกเรื่องทุกราว จนต้องกลายเป็นเรื่องสำหรับแข่งขันแย่งชิงกันของมนุษย์, แย่งชิงที่จะมีอำนาจ อำนาจอาวุธ อำนาจเงิน อำนาจอะไรต่าง ๆ, กระทั่งแย่งชิงกันเพื่อจะครองโลก, เพื่อจะครอบครองโลกทั้งหมด

ที่เป็นปัจจัยแก่กิเลสนั้นมาเป็นของเรานั้นคือการพัฒนาที่ปล่อยไปตามสัญญาตญาณแห่งความโง่เขลา, อวิชาเป็นเรื่องของกิเลส. ถ้าพัฒนาถูกต้องมันไม่เป็นแบบนี้, ปัญหาความเดือดร้อนมันก็จะไม่มี ถ้าพัฒนาไปถูกต้องทางกายทางจิตใจ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ถูกต้อง มีความรักผู้อื่น เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน. นี่มนุษย์พัฒนาไม่ถูกต้องเอง แล้วก็ไปโทษพระเจ้า, ว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์มาให้ยุ่งยากลำบาก.

พระเจ้า, พระเป็นเจ้าไม่ได้สร้างมนุษย์มาให้ยุ่งยากลำบาก แต่ก็ว่าเพื่อช่วยตัวเอง, นี่มันก็น่าหัวอยู่เหมือนกัน. พระเป็นเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมาให้ช่วยตัวเอง ก็หมายความว่า พระเจ้าไม่สร้างอะไรมาจนครบหมด จนไม่ต้องช่วยตัวเอง. ข้อที่ต้องช่วยตัวเองนั่นแหละ คิดว่ามันตรงกับการที่เราต้องพัฒนาสัญญาตญาณล้วน ๆ

ให้เป็นสัญญาตญาณของโพธิ; ถ้ามนุษย์ไปเอาสัญญาตญาณอย่างกิเลสแล้วก็ พระเจ้าก็ช่วยไม่ได้, ก็วินาศก็เสียหายล่มจมกันไปหมด. นี่ถ้าว่าถือพระเจ้าเป็นธรรมชาติ, ถือธรรมชาติเป็นพระเจ้าแล้ว, ก็ต้องพัฒนาให้ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ ตามที่มันมีอยู่อย่างไร, นี่เรียกว่าพัฒนา-พัฒนา.

พัฒนาที่ควรพัฒนา แต่ในทางที่ควรพัฒนา จนกว่าถึงระดับสุดท้าย สูงสุดที่ไม่ต้องพัฒนาอีกต่อไป ก็คือจบเรื่องที่เป็นทุกข์ ไม่มีเรื่องที่เป็นทุกข์ ก็ไม่ต้องพัฒนาอะไรอีกต่อไป. เดี่ยวนี้มันโง่ ขยายเรื่องที่จะให้เป็นทุกข์ยืดยาวต่อไป ยืดยาวต่อไป จนตัวเองก็พัฒนาไม่ทัน **พัฒนาตามไปไม่ทัน**, ความทุกข์มันก็เหลืออยู่มากมายหลายอย่างหลายชนิด เต็มไปทั่วโลกเลย; แต่เขาก็พูดกันว่าโลกนี้พัฒนา บางทีพูดถึงกับว่าประเทศพัฒนา; อาตมาารู้สึกว่าบ๊อบที่สุด, ถ้าพัฒนาจริงมันก็ต้องสงบ ประเทศไหนที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วมันต้องเป็นสุขเป็นสงบ. เดี่ยวนี้ประเทศที่ว่าพัฒนาแล้ว มันกลับมีปัญหายุ่งยากยิ่งกว่าประเทศที่ด้อยพัฒนาไปเสียอีก; นี่ความเข้าใจผิดต่อความหมายถ้อยคำมันมีอยู่มากอย่างนี้. แต่สัญญาตญาณแท้ ๆ มัน

ต้องการให้ดีขึ้นมากขึ้น เราก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกต้องทาง มากขึ้นให้ถูกต้องทาง พัฒนาให้มันถูกต้องทาง คือพัฒนาไปในทางที่มีความสงบเย็น, เป็นชีวิตที่สงบเย็น เป็นโลกที่สงบเย็น.

เช่นว่า พัฒนาจิตใจ, พัฒนาจิตใจถึงที่สุด รู้ความที่ไม่ต้องการอะไร มันก็หยุดพัฒนาเอง. ถ้าว่าจิตใจมันสูงที่สุดเสียแล้ว มันไม่มีการพัฒนาอีกก็ได้; เพราะว่าจิตใจมันวางเฉย หรือมันว่างจากความรู้สึกจากความยึดมั่นถือมั่นใด ๆ มันก็หยุดพัฒนาเอง; นี้เรียกว่าถึงที่สุด จุดสูงสุดของการพัฒนา. **ถ้ายังไม่ถึงที่สุด** อันนี้ อยู่ จิตมันก็ต้องการพัฒนาเรื่อยไป มันต้องการพัฒนาเรื่อยไป, มันยังโง่ว่ามีอะไร ดีกว่าอยู่เรื่อยไป จนกว่าจะไปถึงจุดที่ไม่มีอะไรดีกว่า แล้วมันรู้มันจึงจะหยุด. ฉะนั้น **เรื่องสูงสุด** เช่น **เรื่องนิพพาน** ไม่มีอะไรจะเหนือไปกว่าดีไปกว่า **จึงเป็นที่จบ** เป็นที่หยุด เป็นที่สิ้นสุด แห่งอะไรทุก ๆ อย่าง, สิ้นสุดแห่งสังขาร สิ้นสุดแห่งการปรุงแต่ง. ขอให้มีการพัฒนาที่มีหลักเกณฑ์อย่างนี้ ชัดเจนอย่างนี้ เป็นไปในลักษณะอย่างนี้.

สัญชาตญาณแห่งความต้องการบำเรอ.

เข้า. ที่นี้ก็ดูต่อไปถึงสัญชาตญาณแห่งความต้องการการบำเรอ สัญชาตญาณแห่งการต้องการการบำเรอ, **ชีวิตนี้มีสัญชาตญาณ คือความรู้ที่เกิดขึ้นเองอยู่ในสันดาน ต้องการให้มีการบำเรอแก่กู.** พอออกมาถึงมันก็ได้รับ พอเด็กคลอดมาจากท้องแม่ ก็ได้รับการบำเรอทุกสิ่งทุกอย่าง จากพ่อแม่พี่น้องคนเลี้ยงดู, ชิน ๆ ๆ ชิน ต่อการที่ได้รับการบำเรอ เข้ากับสัญชาตญาณเดิม ๆ ที่ยังโง่อยู่, แล้วมันก็**ต้องการการบำเรออันไม่มีขอบเขต** มันก็เลยขอบเขต, เป็นการบำเรอชนิดที่ไม่ถูกต้อง เป็นการบำเรอของกิเลส, ต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจจากกิเลส เพื่อจะบำรุงบำเรอกิเลสยิ่งขึ้น

ทุกที ๆ, ยิ่งโตขึ้นมา มันก็ยิ่งต้องการให้ได้รับการบำเรอที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, เรื่องกินเรื่องอยู่ เรื่องนุ่งเรื่องห่ม เรื่องใช้เรื่องสอย เรื่องเล่นเรื่องหัว **เรื่องอะไรก็ตาม ต้องการให้ได้รับการบำเรอยิ่ง ๆ ขึ้น ๆ ไป**, แล้วมันสิ้นสุดไม่ได้ เพราะมันเป็นเรื่องของความโง่ เป็นเรื่องของอวิชชา เป็นเรื่องของกิเลสตัณหา ซึ่งมันขยายตัวออกไปได้เรื่อย **ไม่มีที่จุดจบ**, มันก็เลยไม่รู้จุดจบของการบำเรอ, ก็พ่ายแพ้แก่สัญญาตญาณอันนี้ **จนมีความทุกข์ทรมานแต่เกิดจนตาย แก่เกิดจนตาย**, มีปัญหาอยู่ด้วยเรื่องเงินไม่พอใช้, เงินไม่พอใช้แก่ความต้องการที่จะบำรุงบำเรอตัวเอง. **นี้ถ้าว่ารู้เรื่องนี้** ว่าเป็นความโง่ เป็นสัญญาตญาณฝ่ายกิเลส, มาทำกันเสียใหม่ ให้เป็นสัญญาตญาณฝ่ายโพธิ **ต้องการบำรุงบำเรอที่ถูกต้อง, ต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจที่ถูกต้อง คือ ให้เป็นไปเพื่อความสงบ.**

การบำเรออย่างโลก ๆ มันกระตุ้น, กระตุ้นให้ฟุ้งซ่านอย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น ไม่มีความสงบ. แต่ถ้าว่าการบำเรออย่างถูกต้อง **เป็นการบำเรอของโพธิของธรรมะแล้ว** มันบำรุงบำเรอให้มันมีจุดจบ ให้มันไปถึงจุดจบ และอยู่ด้วยความสงบ **เย็นตลอดเวลา; นั่นนะคือการมีธรรมะเป็นสิ่งบำเรอ**, ฝ่ายโน้นมันมีเหยื่อของกิเลสเป็นสิ่งบำเรอ, ฝ่ายนี้เอาสิ่งที่ไม่ใช่เหยื่อ ไม่ใช่ของกิเลสแต่เป็นของธรรมะเป็นของโพธิ เป็นเครื่องบำรุงบำเรอ เรียกว่าสิ่งประเล้าประโลมใจ. **มนุษย์ต้องอยู่ด้วยสิ่งประเล้าประโลมใจ** เพราะว่ามันเป็นสัญญาตญาณ เพียงแต่มีอาหารกิน มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัย มียาแก้โรค เท่านั้นมันไม่พอ. มันไม่พอ, มันยังต้องการอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งรุนแรงมาก **คือต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจ; นี่อาตมาอยากจะเรียกว่าเป็นปัจจัยที่ ๕**

ท่านทั้งหลายอย่ารู้เพียงปัจจัย ๔, ปัจจัย ๔ อย่างที่รู้ ๆ กันเลย, เพียงอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรคนั้น มันก็เพียงรอดชีวิต. แต่จิตมันยังโง่ **ยังต้องการ**

ปัจจัยอย่างหนึ่งคือการบำรุงบำเรอ. นี่ก็คือสิ่งที่อาจจะประเล้าประโลมใจ กระตุ้นสิ่งกระตุ้น แล้วก็พอใจ แต่มันก็ไม่มีจุดจบ, มันไม่มีขอบเขตที่จะจบ; ฉะนั้น ถ้าเราจะมีความรู้ที่ถูกต้อง เราหาพบสิ่งประเล้าประโลมใจที่มีจุดจบ คือธรรมะ, ถ้าเราเอาธรรมะมาประเล้าประโลมใจ มันจะมีจุดจบ คือมันจะรู้จักจุดที่พอ.

ฉะนั้น ขอให้รู้จักใช้ธรรมะในฐานะเป็นปัจจัยที่ ๕ คือสิ่งประเล้าประโลมใจ, ช่วยกันทำให้มีให้มาก ให้มีการประเล้าประโลมใจด้วยธรรมะทั่วไปในที่ทุกหนทุกแห่ง; แม้จะพูดจาหรือนั่งคุยกันเป็นประจำวันที่บ้านที่เรือนที่ไหนก็ตาม จงพูดกันด้วยเรื่องธรรมะที่จะเป็นสิ่งที่ประเล้าประโลมใจ.

ขอพูดซ้ำอีกทีหนึ่งว่าตึกหลังใหญ่ที่เรียกว่าโรงหนัง โรงมหรสพทางวิญญาณนี้ ความมุ่งหมายที่แท้จริงก็เพื่อจะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ ทางจิตใจหรือทางวิญญาณ จึงเรียกว่าโรงหนัง เพราะมันจะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ เหมือนกับโรงหนังที่ตลาด เป็นโรงหนังทางวัตถุ ทางร่างกาย ทางกิเลส. เดียวนี้เราจะมีโรงหนังทางวิญญาณที่เป็นทางธรรมะ เป็นฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ; เมื่อเข้าไปในโรงหนังชนิดนี้ แล้วได้รับสิ่งประเล้าประโลมใจ, แต่เป็นฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณฝ่ายธรรมะ ไม่มีอันตราย.

ฉะนั้น ถ้าว่าจะสนใจธรรมกันแล้ว ก็ขอให้สนใจธรรมะในลักษณะอย่างนี้กันบ้าง มันจะช่วยให้จบเร็ว, มันจะช่วยให้เรื่องจบเร็ว คือได้สิ่งที่ทำให้เกิดความสงบเย็นในชีวิตโดยเร็ว, สนทนาพูดจา กัน ด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในทางจิตวิญญาณ คือเรื่องของธรรมะ, ประเล้าประโลมใจอย่างสูงสุด แต่ไม่มีพิษร้ายไม่มีอันตราย เหมือนสิ่งประเล้าประโลมใจของโลก ๆ ซึ่งเป็นเหยื่อล่อ, อันนี้ไม่มีเหยื่อ ไม่มีความเป็นเหยื่อล่อ, เป็นความจริง. จิตมันเยือกเย็นโดยไม่มีการหลอกล่อ

แต่เราก็ไม่ค่อยรู้จักกัน เราก็ไม่ค่อยชอบกัน ก็ไม่ค่อยได้ทำกัน. ฉะนั้นจึงไปที่ไหน ๆ มันก็ไม่เห็นเรื่องการต้อนรับด้วยธรรมะ, ทั้งที่ในพระคัมภีร์ก็มีไว้เป็นสองอย่าง เรียกว่า อามิสปฏิสันถาร, อันหนึ่งเรียกว่า ธรรมปฏิสันถาร.

ถ้าอามิสปฏิสันถาร ไปที่ไหนก็ชวนกินข้าวกินขนม ให้กินเหล้าแล้วกินอะไรต่อ ๆ ไป, นี่เป็นอามิสปฏิสันถาร, ถ้าเป็นธรรมปฏิสันถาร ก็พูดสิ่งที่มีประโยชน์ให้ฟัง คือพูดในสิ่งที่จะทำให้จิตใจเยือกเย็นนั้นแหละให้ฟัง. เขามาบ้านเรา เราต้อนรับด้วยธรรมะ คือพูดเรื่องที่จะให้เกิดความเย็นอกเย็นใจ ประเล้าประโลมใจให้ฟัง อย่างนี้เรียกว่าธรรมปฏิสันถาร. นี่หาดูบ้านไหนบ้าง บ้านไหนบ้าง, บ้านที่มาถึงชวนให้กินหมาก ชวนให้กินขนม ชวนให้กินเหล้า นี่มีมากจะเต็มทั่วไปหมด แต่ที่มานั่งคุยกันเรื่องธรรมะเป็นความหยุด ความเย็น ความสงบ ความปลดปล่อยแห่งจิตใจนี้มันไม่มีนี่; แล้วจะไปโทษใคร. **คนไม่รู้จักธรรมะ ไม่ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมความแพร่หลายของธรรมะ** ก็ส่งเสริมแต่เรื่องของกิเลส ส่งเสริมกันแต่เรื่องของเหยื่อล่อ, ก็มีแต่จะปรึกษาหารือกันแต่เรื่องจะสร้างสวรรค์กิเลส ไม่มีเรื่องที่จะพัฒนาให้จิตใจมาทางธรรมะ; นี่เรียกว่า ไม่รู้จักสิ่งที่ควรบำเรอ ควรหามาบำเรอตน หรือต้องการให้เขาบำเรอด้วยสิ่งที่มีมันถูกต้อง.

สัญญาตญาณแห่งการอวด.

ทีนี้ก็มาถึงสัญญาตญาณแห่งการอวด เกือบจะไม่ต้องพูดกันอีกแล้ว; เพราะพูดกันมาแล้วว่า ลักษณะของสัญญาตญาณนั้นเป็นอย่างไร; **สัญญาตญาณแห่งการอวดนั้นมีอยู่จริงมีอย่างรุนแรง.** แต่คนมองข้าม ไม่ค่อยคิดไม่ค่อยนึกไม่ค่อยสังเกตแม้แต่เรื่องของตัวเอง ว่าตัวเองตั้งแต่เกิดมาเป็นทารกโตขึ้นมา มันมีจิตใจชนิดที่อยากจะอวดอะไรอวดอะไรแก่ใครก็ครั้งก็สิบครั้ง. เมื่อเป็นลูกเด็ก ๆ ยังไม่นุ่งผ้า มัน

อยากจะอวดอะไรแก่ใครก็ครั้งก็สิบครั้ง, แล้วมันโตขึ้นมามันรู้จักนุ่งผ้า รู้จักแต่งตัวรู้จักอะไรมากมายขึ้น มันมีอะไรสำหรับที่จะอวด และ**ต้องการที่จะอวด** **ผลไม่ได้เป็นอวด** เรียกว่าสัญชาตญาณแห่งการอวด.

เมื่อควบคุมไม่ได้มันก็อวดเรื่องฝ่ายกิเลส, กิเลสมันก็ได้เปรียบเพราะมันมีคนชอบมีคนสนับสนุน อวดแต่เรื่องของกิเลส อวดแต่เรื่องของความโง่ **ไม่รู้ว่าจะอวดเรื่องของความโง่ คิดว่าเป็นเรื่องอวดดี** ก็เลยได้เรียกว่าอวดดีอวดดี ยิ่งอวดดียิ่งหมดดี, ยิ่งอวดดียิ่งโง่. นี่สัญชาตญาณแห่งการอวด **เมื่อไม่ควบคุมไว้ได้มันก็นำมาสู่สถานะเลวร้ายขนาดนี้.**

พูดกันให้ชัดว่า มันยังมีแม้แต่ในหมู่อุบาสกอุบาสิกา บางคนแก่งสวดร้องสวดมนต์ให้ดัง **ให้ดังกว่าคนอื่น, แล้วไม่ให้พร้อมเพื่อน เพื่อจะได้รู้ว่าตัวจำได้ ตัวเสียงดี ตัวสวดเก่ง;** อย่างนี้มันก็ยังอยู่ในหมู่อุบาสกอุบาสิกาที่สวดมนต์ไหว้พระนั่นแหละ ก็เรียกว่ามันมากพอใช้แล้ว, นี่สัญชาตญาณแห่งการอวด. ถ้าจะสวดพร้อมเพื่อนเสีย มันก็**ไม่รู้ตัวว่าเก่ง หรือไม่รู้ตัวว่าเสียงดี** มันก็มีสัญชาตญาณแห่งการอวด; อย่างนี้มันส่งเสริมกิเลส, ถ้าทำอย่างนี้มันส่งเสริมกิเลส, **ความคิดที่จะขูดเกลากิเลสมันก็เลยเป็นหมัน.**

สัญชาตญาณแห่งการอวด จะต้องมาพัฒนาให้รู้ว่าอะไรควรอวดอะไรไม่ควรอวด, อะไรยิ่งอวดแล้วก็ยิ่งส่งเสริมกิเลส, เท่ากับเปิดเผยความชั่วของตัวเอง ยิ่งอวดยิ่งเปิดเผยความเหลวไหลของตัวเอง; นี่จะต้องเรียกว่าระวังสัญชาตญาณแห่งการอวด ที่มันปล่อยอะไรออกมาอย่างน่าหัวเราะน่าสงสาร. มันก็มาจากสัญชาตญาณแห่งการอวด ที่ควบคุมไว้ไม่ได้, แล้วมันก็ควบคุมสิ่งที่ตัวเองก็ไม่มีจะอวดมันก็อวด น่าหัว, ถ้ามันเป็น

เรื่องอวดแล้วมันอวดสิ่งที่ไม่มีทั้งนั้นแหละ; อย่างคนอวดตินั้น มันไม่มีดีเลย แต่ก็อวดดี.

ฉะนั้น ระวังเรื่องอวด ๆ มันจะอวดสิ่งที่มีได้มีอยู่จริง, **สิ่งที่มีอยู่จริงมันก็ไม่ต้องอวด** หรือถ้าอวดมันก็ไม่เป็นการอวด ถ้ามันมีอยู่จริง. ขอให้มันมีอยู่จริงเถอะ มันเป็นการเปิดเผย มันเป็นการแสดง มันเป็นการอะไรบริสุทธิ์ **ไม่ใช่เป็นการอวดของกิเลส** ของสัญญาตญาณแห่งการอวด. ดังนั้นถ้าไม่อวดเสียได้มันก็ดี, ถ้าไม่อวดเสียได้มันก็จะสบาย.

ถ้าอยากจะอวดแล้วมันก็ต้องลงทุนมาก ต้องสะสมมาก ต้องลงทุนมาก นั่นนี้มากมายสำหรับมีไว้อวด แล้วความคิดที่จะอวดนะคิดดูเถอะ เป็นความคิดที่ฉลาดหรือเป็นความคิดโง่เขลา, จะมาซื้อของแต่งเนื้อแต่งตัวให้สวยหรูสำหรับจะอวดอย่างนี้ คิดดูเป็นความคิดที่โง่หรือเป็นความคิดที่ฉลาด ?

ที่นี้มันก็มี**สิ่งที่จะอวด**ที่มีประโยชน์, อวดแล้วมีประโยชน์แก่มนุษย์ อวดแล้วมีประโยชน์แก่โลก นั่นคือ**อวดธรรมะที่มีอยู่จริง**. **ธรรมะที่มีอยู่จริงประพจน์ได้จริง** ประพจน์ได้จริง **กล่าวพูดว่า** เอหิภัสสิโก-เอหิภัสสิโก- มาดู-มาดู-มาดู, **ฉันมีอยู่จริง ธรรมะนี้ฉันมีอยู่จริง**; ถ้าอย่างนี้มันก็ไม่เป็นการอวด แต่ก็มีอาการอย่างเดียวกับที่คนโง่เขลาอวด. นี่เรากลายเป็นประกาศสิ่งที่ดี ที่มีประโยชน์ **ที่มีอยู่จริง** เพื่อจะเปิดเผยให้แพร่หลายไปในหมู่คนทั้งหลาย, การอวดนี้ไม่ใช่อวดเพื่อกิเลสของตัวเอง, อวดเพื่อประโยชน์แก่คนทั้งบ้านทั้งเมือง, อย่างนี้ไม่เรียกว่าอวด ไม่เรียกว่าอวดดี; แต่ก็มีมาล้าเดียวกันแหละกับสัญญาตญาณแห่งการอวด, อันโน้นมันอวดของกิเลส อันนี้มันอวดของโพธิ์ อวดของโพธิ์คือสติปัญญา **ก็ไม่ควรจะเรียกว่าเป็นการอวดดี** เพราะมันไม่ได้อวดดี มันเป็นการเปิดเผยสิ่งที่ควรจะรู้ควรจะเปิดเผย ได้ให้รับรู้

กันไปมาก ๆ แล้วก็มีประโยชน์แก่ทุกคน. นี่ควบคุมสัญชาตญาณแห่งการอวดไว้ให้ได้ ในลักษณะอย่างนี้ แล้วก็จะสบาย.

สัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน.

ที่นี้มาถึง สัญชาตญาณแห่งการมีอยู่แห่งตัวตน. นี่สัญชาตญาณนี้มันก็เป็นของลึกลับคล้าย ๆ กับข้อแรก ๆ, สัญชาตญาณแห่งความรู้สึกว่าต้องมีอยู่แห่งตัวกู นี่มันก็ดี มันเพื่อถนอมชีวิต, แต่ขอให้มันมีตัวกูหรือชีวิตชนิดที่ควรจะมีอยู่; มีชีวิตบางชนิดตายเสียดีกว่า มีชีวิตอยู่บางชนิดบางคนตายเสียดีกว่า; แต่มันก็ไม่ยอมตาย มันก็อยากจะอยู่มันก็ต่อสู้เพื่อจะอยู่. ถ้าว่าต้องการจะอยู่มันก็ควรจะถูกต้อง หรือสมควรที่มันจะอยู่; ฉะนั้นเราจึงมีระบบที่ถูกต้องสำหรับการอยู่. เคยบรรยายชุดใหญ่ชุดหนึ่งจบไปแล้ว เมื่อไม่กี่เดือนมาแล้ว เรื่องธรรมะชีวิต, ธรรมะชีวิต ใครสนใจไปหาฟังดูหาอ่านดูเอาใหม่; ถ้าอยู่อย่างธรรมะชีวิต มีชีวิตเป็นธรรมะ, มีธรรมะเป็นชีวิต นั่นแหละเหมาะสำหรับการมีอยู่ มีอยู่แห่งตัวตน, เป็นชีวิตที่ไม่มีปัญหา เป็นชีวิตที่มั่นคง, เพราะว่ามีความรู้ถูกต้อง ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความถูกต้อง ไม่มีความผิดพลาด ไม่มีความทุกข์ เป็นธรรมะชีวิต.

ถ้าว่าที่แท้มันก็มีใช้ตัวตนนะตอนนี้ ถ้ารู้มาถึงตอนนี้แล้ว มันไม่มีตัวตนดอก, มีแต่จิตที่อยู่กับธรรมะอันเป็นอมตะ, เป็นธรรมะระดับสูงหรือระดับที่เป็นอมตะซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ, เดียวนี้จิตได้เข้าถึงธรรมะชนิดนี้แล้วมีอยู่. มองดูให้ดีจะเห็นว่า มันมีอยู่แต่จิตประกอบอยู่ด้วยธรรมะชนิดอมตะ ไม่มีตัวกูไม่มีตัวตน, ไม่ควรที่จะเรียกว่าตัวกูหรือตัวตน แต่ถ้าจะเรียกก็เรียกแต่ปาก ปากเรียกว่าตัวตน แต่จิตไม่มีตัวตน, จิตรู้ความหมาย ว่ามันมีแต่จิตที่รู้ธรรมะอันเป็นอมตะ อย่างนี้เรียกว่าเป็นธรรมะชีวิต.

สัญญาตญาณแห่งการมีอยู่แห่งตัวตน ต้องได้รับการพัฒนามาจนถึงระดับนี้, แล้วก็ต้อง
แล้วก็ปลอดภัย, ไม่มีโทษอะไรไม่มีแ่งไหนที่จะต้องตำหนิติเตียน

สัญญาตญาณแห่งความพอใจสิ่งเป็นนิรันดร์.

อ้อ, อันสุดท้ายสัญญาตญาณแห่งการพอใจสิ่งเป็นนิรันดร์, ใคร ๆ ก็
ชอบสิ่งที่นิรันดร์ คือสิ่งที่ไม่รู้จักตาย ไม่รู้จักสูญหาย ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง, ให้มัน
เป็นสิ่งที่อยู่กะเราเรื่อยไปเป็นนิรันดร์ นี่ก็เป็นสัญญาตญาณอันหนึ่ง แต่ถ้าว่ามันโง่มันก็
ไปเอาสิ่งที่ไม่เป็นอย่างนั้นมาเป็นอย่างนั้น, มันเข้าใจเอาเอง.หรือถ้าปัญหามันฉลาด
บ้าง แต่มันฉลาดไม่ถึงที่สุด มันก็โหมเมฆมุขมิบสมมุติเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นนิรันดร์ ว่า
เป็นสิ่งที่นิรันดร์, พอใจจะอยู่กับสิ่งที่นิรันดร์. นี่เรียกว่าสัญญาตญาณนี้ยังมีความโง่
เหลืออยู่; ถ้าว่าพัฒนาอันนี้จนเป็นสัญญาตญาณแห่งโพธิ จะรู้จักสิ่งนิรันดร์
ว่ามันก็มีแต่ภาวะนิรันดร์ของธรรมชาติ คือภาวะแห่งการไม่ปรุงแต่งแห่งสังขาร
ทั้งปวง, ภาวะนั้นว่างเพราะไม่มีการปรุงแต่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง มันก็เลยเป็นภาวะ
ที่ว่าง; ฉะนั้นสิ่งที่เป็นิรันดร์คือความว่าง. คนที่เขาถือพระเจ้าเขาก็ว่าพระเจ้า
เป็นนิรันดร์, แต่เขาก็ไม่ได้อธิบายว่าพระเจ้านั้นคืออะไร. แต่เราจะอธิบายว่า สิ่ง
ที่เป็นนิรันดร์ได้ก็คือสิ่งที่ไม่มีการปรุงแต่ง; ถ้ายังมีการปรุงแต่งอยู่ มันต้อง
เกิดดับ เกิดดับ เกิดดับ, ถ้าจะเป็นภาวะนิรันดร์ตลอดไป มันก็ต้องเป็นภาวะที่
ไม่มีการปรุงแต่ง, ในพระบาลีเรียกว่า วิสังขาร; สังขาร แปลว่า การปรุงแต่ง, วิสังขาร
แปลว่า ปราศจากการปรุงแต่ง, วิ ๆ แปลว่า ปราศจาก, วิสังขารปราศจากการปรุงแต่ง,
นั่นแหละจะนิรันดร์; เรียกอีกทีหนึ่งว่าอสังขตะ, อสังขตะ อสังขตธรรม-สิ่งที่
ไม่มีการปรุงแต่ง อสังขตะ แปลว่า ไม่มีการปรุงแต่ง, นั่นแหละจะเป็นภาวะนิรันดร์

หรือว่าสัจจะของธรรมชาติ กฎสัจจะความจริงของธรรมชาติ อันนี้ก็เป็นนิรันดร. นิพพาน เรียกโดยสมมติว่านิพพานก็คือ ภาวะที่ปราศจากการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง เรียกว่า นิพพาน, นี่ก็เป็นนิรันดร อยู่ในจำพวกที่ว่าปราศจากการปรุงแต่ง.

ที่เราสวดมนต์บทพิเศษที่ว่า วิสฺวชาเรตฺตํ จิตฺตํ-จิตนี้ถึงสภาพไม่มีการปรุงแต่งหรือวิสังขารเสียแล้ว ก็เอามาสวดอยู่บ่อย ๆ, คำว่าวิสังขารคำนี้แหละ เล็งถึงสิ่งที่เป็นนิรันดร เพราะมันไม่มีการปรุงแต่ง มันก็ไม่มีการเกิด ไม่มีการตั้งอยู่ ไม่มีการดับไป. ฟังดูแล้วก็จะเข้าใจไม่ได้ แล้วก็หาว่าเอาเปรียบ พูดยเอาเปรียบ, ไม่ได้มีการเกิดขึ้น ไม่ได้มีการตั้งอยู่ มิได้มีการดับไป, แล้วจะเรียกว่าอะไร มันก็ต้องเรียกว่าว่าง เรียก ว่าความว่าง เพราะไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการตั้งอยู่ ไม่มีการดับไป จึงต้องเรียกว่าความว่าง. เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าความว่างหรือเป็นความว่างนั้นแหละ คือสิ่ง นิรันดร, ไม่มีเกิดขึ้นไม่มีตั้งอยู่ ไม่มีดับไป; เพราะไม่มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เป็นเช่นนั้น. นี่ก็เรียกว่า ถ้าสัญชาตญาณมันต้องการสิ่งที่เป็นนิรันดร แล้วก็รีบเถอะ รีบ ๆ ๆ พัฒนาให้มันเป็นโพธิ, ให้รับรู้จักสิ่งที่ไม่มีความปรุงแต่งเสียโดยเร็ว ก็ จะสมหวังของสัญชาตญาณ ที่จะอยากมีสิ่งนิรันดร.

นี่จบแล้ว สัญชาตญาณอันสุดท้าย สัญชาตญาณแห่งการที่อยากจะมีความที่เป็นนิรันดร ขอให้เป็นนิรันดรโดยแท้จริง ลัทธิไหน ๆ ก็อ้างถึงสิ่งนิรันดร ทั้งนั้นแหละ, ในสมัยพระพุทธเจ้าในอินเดีย ก็ล้วนแต่สอนสิ่งนิรันดรกันหลาย ๆ ลัทธิ; แต่มันนิรันดร ไปตามแบบของเขา เขาว่าเองเอง. ถ้าตามแบบของเราชาวพุทธนี้ มันต้องเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง จึงจะเป็นนิรันดร. ฉะนั้น ความรู้ในทางพุทธศาสนานี้ จะช่วยให้พัฒนาสัญชาตญาณแห่งโพธิ ได้มากที่สุด, เพราะเป็นหลักคำสอนที่อธิบายไว้ครบถ้วนแล้ว ว่านิรันดรอย่างไร ไม่นิรันดรอย่างไร ปรุงแต่งอย่างไร ไม่ ปรุงแต่งอย่างไร, มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไปอย่างไร, ไม่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

อย่างไร. นี่คือการนิรันดร แล้วก็เรียกว่าว่าง, ถ้าจิตถึงสิ่งนี้ก็จิตว่างในระดับสูงสุด.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้เราก็ได้พูดถึงพัฒนาสัญญาตญาณให้เป็นโพธิ, ลำดับของการพัฒนาตามธรรมชาติก็ยังมีอยู่ อย่างที่พูดมาแล้วข้างต้นว่า พอเด็กคลอดออกมา มีสัญญาตญาณกลาง ๆ แต่มีความหมายอย่างนั้นนะ มีความหมายมีตัว มีความหมายต้องการอาหาร มีความหมายกลัว มีความหมายหนีภัย มีความหมายทุก ๆ ความหมายของสัญญาตญาณ เด็กเขามีมากเป็นกลาง ๆ, พอเกิดมาแล้วได้รับสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปในทางที่ยึดมั่นถือมั่นเป็นเรื่องของกิเลส. สัญญาตญาณเลยเป็นสัญญาตญาณของกิเลสไปพักหนึ่งแหละ จนกว่าเด็กคนนั้นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ผ่านชีวิตผ่านโลกมาซ้ำของด้วยความทุกข์ด้วยความทนทรมาน. ทีนี้มันก็เกิดเบื่อ เกิดเซ็ดฟัน ไม่อยากจะเอาอยากจะเปลี่ยนแปลง มันจึงจะตั้งต้นเปลี่ยนสัญญาตญาณมาฝ่ายโพธิ เริ่มรู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่า ไม่ควรหลงไหล ไม่ควรหลงไหลยินดี ไม่ควรอะไรต่าง ๆ มันก็มาฝ่ายโพธิ. ถ้าว่าเผชิญโชคดีมันโพธิได้สูงสุดก่อนตาย ก็นับว่าดีมาก โชคดีมาก, ถ้าโพธิไม่ไปถึงแค่นั้น มันตายเสียก่อน มันก็ได้เท่านั้น แต่น่าสงสัยว่า สัญญาตญาณกิเลสของบางคนไม่ได้รับการพัฒนาเป็นโพธิเลย ตายเสียก่อน อย่างนี้ก็มี, ระวังจะตายเสียก่อนก็มี ไม่ได้ลืมหลืมตา ไม่ได้มีแสงสว่างอะไรเสียเลย.

พูดเป็นเหมือนอุปมาง่าย ๆ ก็ว่าเกิดมา เกิดมาในโลกพร้อมด้วยสัญญาตญาณทั้งชุด แล้วก็เรียนโลกศึกษาโลก, ถ้าเรียนผิดก็หลงไหล ไปจมโลก, ถ้าเรียนถูกมันก็รู้จักโลกตามที่เป็นจริงว่ายึดถือไม่ได้, แล้วก็ปลดปล่อยความยึดถือที่มีอยู่ ที่เคยเฝ้ามาตั้งแต่แรก ๆ ออกไป หลุดพ้นจากความยึดถือเป็นวิมุตติ เป็นวิมุตติ หลุดพ้น เข้าถึงก็รู้สึกหรือ รู้จักสิ่งที่เรียกว่านิพพานเป็นว่าง.

จะพูดให้เป็นภาพพจน์มากกว่านี้อีกหน่อยก็ว่า เด็ก ๆ มันเกิดมาไม่รู้อะไร มันก็ถล่ำเข้าไปในกองไฟ แล้วมันก็ร้อนร้อนเป็นทุกข์ทรมาน, เป็นทุกข์ทรมานจนไม่ไหว จนรู้สึกตัว แล้วมันก็อยากจะออกมา, มันก็ดิ้นรนจนออกมาได้. นี่มนุษย์เราที่เกิดมาเหมือนเด็ก ๆ ไม่รู้อะไร เกิดออกมาก็ถล่ำเข้าไปในกองทุกข์, ซึ่งที่แท้มันไม่ต้องเป็นอย่างนั้นก็ได้, ถ้ารู้มีความรู้อย่างถูกต้อง มันไม่ต้องเป็นอย่างนั้น แต่เดี๋ยวนี้มันไม่รู้มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น มันก็เลยถล่ำเข้าไปในกองไฟ; เมื่อได้รับทนทุกข์ทรมานมากพอแล้ว มันจึงรู้สึกไม่อยาก ดิ้นรนจะออกจากกองไฟ มันก็รู้สึกตัวว่าไม่ไหว ไม่ไหว ไม่ไหว มันก็ดิ้นหลุดออก. นี่อุปมานี้ควรจะเข้าใจ เข้าใจกันให้ดี ๆ ว่า **คนเรากำลังเป็นอย่างนี้ทุกคนนะ** : เกิดมาโง่ถล่ำเข้าไปในกองไฟบางคนก็รู้สึกตัวก็ตายไปในไฟ, บางคนก็รู้สึกตัว ดิ้นรนหลุดออกมาได้จากกองไฟ, มันก็เรียกว่าถูกต้อง.

ขอให้สนใจเรื่องของสัญชาตญาณ ในฐานะเป็นเรื่องจริง จริงยิ่งกว่าจริงจริงอยู่แก่เราทุกคน. ฉะนั้น **รู้สึกตัว กลับตัวกันเสียให้ทันเวลา อย่าให้ตายในกองไฟเลย**, ให้กลับตัวออกมาเสียได้ทันเวลา ออกมาเสียได้ทันเวลา อย่างที่เรียกว่า **แม้จะมามีตเกิดมามีตก็ขอให้ตายสว่าง**; ถ้าเกิดมามีตก็ขอให้ตายสว่าง เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าก็เกิดมาอย่างบุคคลธรรมดา ไม่รู้อะไรเหมือนกัน. แต่พอได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แล้วนิพพานคือตาย ก็อยู่ในพวกที่วามามีตแล้วก็ตายสว่างด้วยเหมือนกันเราเป็น **พุทธบริษัท** ก็น่าจะยึดหลักนั้นโดยแน่นอน ว่าเกิดมาเกิดมาเหมือนคนทั่วไป แต่เวลาตายขอให้ตายอย่างพระพุทธเจ้า, เกิดมาเหมือนเพื่อนทั่วไป แต่ตายก็ให้ตายอย่างพระพุทธเจ้า คือมีแสงสว่างถึงที่สุดอยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง.

นี่เป็นสิ่งที่ทำได้, ทำได้เพราะว่าในสัญญาตญาณนั้นมันมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะมาด้วยแล้ว, ไม่ใช่มีแต่เชื้อแห่งความเป็นกิเลสอย่างเดียว, ในเมล็ดพืชนี้มันมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะมาด้วยแล้ว. แต่ถ้าปล่อยให้ผิวดินไปในทางผิ ดมันก็จะไปฝายกิเลสมันก็วินาศไป, แต่ถ้าว่าได้รับการเพาะหว่านที่ดี เชื้อแห่งความเป็นพุทธะก็งอกงามขึ้นมา เป็นบุคคลประเภทพุทธะด้วยคนหนึ่ง, ไม่ใช่เรื่องอวดดี ไม่ใช่เห่อเกินความเป็นจริง ไม่ใช่ มันเป็นอย่างนั้น. จิตใจนี้เป็นสัญญาตญาณ มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะสำหรับ ให้ปลูก ให้เพาะ ให้หว่าน ให้บำรุงรักษาให้เกิดดอกเกิดผลออกมา คือเป็นสติปัญญาเป็นโพธิ แล้วก็ดับทุกข์ได้โดยประการทั้งปวง ขอให้ทุกท่านดำเนินตน ชนิดที่ไม่เสียทีที่ได้เกิดมา โดยรู้จักพัฒนาสัญญาตญาณให้เป็นไปในวิถีสางแห่งโพธิ.

การบรรยายวันนี้ก็สมควรแก่เวลา, หวังว่าท่านทั้งหลาย คงจะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่ติดอยู่กะเนื้อกะตัว คือเรื่องสัญญาตญาณนั้นได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน ลึกซึ้งยิ่งขึ้น, จนสามารถพัฒนาสัญญาตญาณให้เป็นโพธิยิ่งขึ้น จะได้มีความสงบเย็น เป็นชีวิตอย่างมีนิพพานอยู่ทุกทีพาราตริกาล.

ขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรม ในลักษณะคนสาธยาย มีข้อความส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติธรรมะให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ณ กาลบัดนี้

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

-๗-

๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๕๒๙

การพัฒนาสัญชาตญาณ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ อาตมาก็จะได้บรรยายเรื่อง ธรรมะกับสัญชาตญาณต่อไปตามเดิม เพราะยังไม่จบ แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า การพัฒนาสัญชาตญาณ. การบรรยายที่เล่ามาได้พูดถึงลักษณะของสัญชาตญาณ มีคุณมีโทษอย่างไร เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ มีแต่คุณไม่มีโทษ จึงต้องพัฒนาสัญชาตญาณ.

จะขอพูดสำหรับผู้ที่ไม่เคยฟังมาก่อน เพิ่งจะมาฟังในวันนี้สักเล็กน้อย ว่าทำไมต้องพูดเรื่องสัญชาตญาณ; เพราะความจริงอันลึกซึ้งมีอยู่ว่า จิตใจของมนุษย์เป็นไปตามสัญชาตญาณ; ถ้าไม่มีการฝึกฝนปรับปรุงอบรมอะไร มันเป็นไปตามสัญชาตญาณ, แล้วมันก็เกิดกิเลสได้โดยง่าย, จะเป็นกิเลสประเภทโลภะ, โทสะ, โมหะ

หรืออะไรก็ตาม; นั่นเพราะว่ามันเป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ เราไม่รู้ ก็ไม่รู้ว่าจะแก้ไขกันอย่างไร ที่ตรงไหน.

ทำไมจึงใช้คำ ๆ นี้ ซึ่งเป็นคำแปลกหูสำหรับคนอยู่วัดหรือพุทธบริษัท; เป็นคำในเรื่องทางวิทยาศาสตร์ของคนพวกอื่น. ข้อนี้ขอตอบว่า ไม่เป็นไร มันเป็นเรื่องจริงเกี่ยวกับมนุษย์ก็แล้วกัน,ถ้าเอามาพูดบ้างจะได้เข้าใจเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่เคยเข้าใจได้ง่ายขึ้น, มันจำเป็นที่จะต้องทำให้รู้เรื่องจิตใจอย่างถูกต้องยิ่งขึ้น ลึกซึ้งยิ่งขึ้น, ครอบคลุมยิ่งขึ้น, จึงต้องพูดเรื่องที่เรียกว่าสัญชาตญาณ.ขอให้ฟังดูต่อไปให้ดี ๆ จำเป็นสำหรับพุทธบริษัท ที่จะต้องรู้จักสัญชาตญาณของตน ให้ลึกซึ้งถึงที่สุด, แล้วก็เหมาะสมสำหรับพุทธบริษัทที่เป็นผู้มีปัญญา, ไม่ใช่เรื่องแปลก ไม่ใช่เรื่องนอกศาสนา ไม่ใช่เรื่องนอกจากความจำเป็นของมนุษย์ที่จะต้องรู้.

สัญชาตญาณเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เอง.

นี่ขอให้จำคำว่าสัญชาตญาณคือความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาได้เอง, หรือความรู้ที่เกิดขึ้นมาได้เอง หรือการกระทำที่มันจะเกิดขึ้นมาได้เอง โดยอำนาจความที่มันรู้ขึ้นมาเอง, คือไม่ต้องเจตนาอะไรก็ได้,แล้วเราก็มีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ อยู่เป็นประจำ. เช่นเราไม่อยากจะโกรธมันก็โกรธ,เช่นเราไม่อยากจะกลัวมัน ก็กลัว, ไม่อยากจะเกลียดใครมันก็เกลียด, ไม่อยากจะอิจฉาริษยาใครมันก็อิจฉาริษยา. นี่เพราะไม่รู้เรื่องธรรมชาติของสัญชาตญาณ; ถ้าไม่มีอะไรไปบังคับให้ถูกต้อง มันก็เป็นอย่างนั้น. ดังนั้น เราจึงเต็มไปด้วยปัญหา ของความรักบ้าง ความโกรธบ้าง ความเกลียดบ้าง, ความกลัวบ้าง, ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์บ้าง, ความอิจฉาริษยาบ้าง

ความหึงความหวงบ้าง เหลือที่จะกล่าว. ถ้าเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา
รบกวนความสงบสุข ก็ควรจะรู้จักเรื่องที่จะแก้ไข, หรือว่าควบคุมสิ่งเหล่านั้นได้
เป็นอย่างน้อย.

ปัญหาที่ลึกลงไปกว่านี้อีกก็คือว่า เราหรือ **ชีวิตนี้**ก็ตามเถอะ มันผจญกัน
อยู่กับปัญหา ที่เกิดมาจากสัญชาตญาณที่ไม่ได้รับการพัฒนา, คือสัญชาตญาณล้วน ๆ
ไม่มีการพัฒนาให้เป็นสติปัญญาหรือเป็นโพธิ มันก็มีอาการรัก โกรธ เกลียด กลัว
เป็นต้นอยู่เป็นประจำ.

เราเกิดมาแล้ว ก็ปฏิเสธไม่ได้ เพราะมันเกิดมาแล้ว; เมื่อเกิดมาแล้ว
มันมีปัญหาอย่างไรมันก็ปฏิเสธไม่ได้ ก็ต้องแก้ไขปัญหาเหล่านั้น. **ชีวิตนี้**มัน
มีสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณติดมาด้วยเสร็จ; ดังนั้น**ชีวิต**ล้วน ๆ ที่ไม่ได้รับการ
อบรมอะไร มันก็จะคิดจะพูดจะทำไป ตามอำนาจของสัญชาตญาณ ซึ่งปราศจากความรู้
ที่ถูกต้อง ดังนั้นมันจึงทำไปอย่างไม่รู้ ทำไปอย่างหลับตา, มันก็ผิดจากที่ควรจะทำ
มัน ก็เกิดเป็นความทุกข์ หรือ เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา.

เราหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ แม้ว่าที่แท้เราก็ไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา, แต่
ครั้นเกิดมาแล้ว มันก็มีปัญหา เราก็หลีกเลี่ยงไม่ได้; ดังนั้นจึงต้องรับกับปัญหา
รับหน้า เผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านั้น ซึ่งจะต้องแก้ไขให้ลุล่วงไปให้ได้, จึงเป็นอันว่า
ชีวิตที่เกิดมานี้ มันต้องจำยอม จำยอมที่จะต้องต่อสู้ความทุกข์และปัญหา; จะ
พูดว่าไม่รู้ ฉันไม่รู้ ฉันไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา อย่างนี้มันเป็นไปไม่ได้, มันเกิดมาเสีย
แล้ว แล้วก็มีอะไร ๆ ที่จะเป็นปัญหานั้นแหละ ติดมาแล้วเสร็จใน**ชีวิต**นั้น,
ก็คือสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ. ดังนั้นเราจะต้องรู้จักสิ่งนั้น แล้วจัดการกับ

มันให้ดี ๆ ตามที่สมควรจะทำ. การกระทำให้สัตตชาตญาณนั้น เป็นไปแต่ในทางที่ไม่เกิดความทุกข์นี้เราจะเรียกว่าพัฒนา ในความหมายที่พึงปรารถนา, หรือพัฒนาให้เป็นคุณเป็นประโยชน์ ไม่มีปัญหาใด ๆ เหลืออยู่; ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ชีวิตนี้จะเป็นของที่มีแต่ความทุกข์, มีแต่ความทุกข์ คือมีแต่ความผิดพลาดไม่มีความถูกต้อง, แล้วก็เกิดปัญหาและความทุกข์.

เรื่องของพุทธศาสนาทั้งหมดเกี่ยวกับสัตตชาตญาณ.

นี่ถ้าจะกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็ยังกล่าวได้ลึกลงไปอีกว่า เรื่องของพระพุทธศาสนาทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นเรื่องของสัตตชาตญาณ, เกี่ยวกับสัตตชาตญาณโดยตรง. นี่คนที่เคยอ่านแต่พระไตรปิฎกหรือเคยแต่ฟังเทศน์ตามธรรมดาสามัญทั่วไป หลายสิบปีมาแล้วไม่เคยได้ยินคำว่าสัตตชาตญาณ. เดี่ยวนี้อาตมาบอกว่า เรื่องของพุทธศาสนาทั้งหมด นั้นแหละ มันเป็นเรื่องของสัตตชาตญาณ, เกี่ยวกันอยู่กับสัตตชาตญาณ ก็จะได้คิดไปว่า เอาเรื่องไม่จริงมาพูด, เอาเรื่องอะไรมาหลอกกันแล้ว. ไม่ได้เอาเรื่องอะไรมาหลอก, แต่ว่าเอาคำที่ไม่เคยได้ยินมาพูด ซึ่งที่แท้มันเป็นเรื่องของทุกสิ่งที่เราพูด เราสอนอะไรกันอยู่ในพระพุทธศาสนานี้, คือพูดได้อีกทีหนึ่งว่า เรื่องทั้งหมดตั้งแต่เรื่องความทุกข์ จนถึงเรื่องความดับทุกข์สิ้นเชิง มันไม่มีอะไรมากหรือนอกเหนือออกไปกว่าเรื่องของสัตตชาตญาณ.

ไม่มีใครใช้คำนี้ หรือพูดคำ ๆ นี้ ก็ตามใจเขาซิ แม้จะยังไม่มีใครพูด มันก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่ว่า ไม่ควรจะทำมาพูด ที่ยังไม่มีใครพูดนั้นแหละ มันน่าจะมีเหตุผล

ว่าควรจะทำมาพูดเสียให้มันครบถ้วน; แต่ไม่ใช่อย่างนั้น. ที่เอามาพูดนี้เพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ๆ , เพื่อเข้าใจได้ครบถ้วน ครบถ้วน. และเพื่อให้เข้าใจได้รวดเร็ว, รวดเร็ว และสะดวก.

เรื่องความทุกข์เกิดขึ้นนี้เป็นไปตามสัญชาตญาณที่ไม่ได้รับการพัฒนา, ปราศจากวิชา ปราศจากสติปัญญา ทำไปอย่างปราศจากสติปัญญา. ที่นี้ก็จะดับทุกข์กัน มันต้องมีสติปัญญาพัฒนาสัญชาตญาณนั้นพัฒนาในแง่ของการควบคุม, ก็ควบคุมไว้อย่าให้เกิดกิเลส. พัฒนาในการที่จะให้เกิดมีอะไรขึ้นมา, ก็คือพัฒนาให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าโพธิ, การพัฒนามันจึงมีอยู่ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ อบรมจิตใจให้สว่างไสวแจ่มแจ้งด้วยพระธรรมกัมมัฏฐานอะไรก็ตาม, นั่นแหละคือการพัฒนาสัญชาตญาณโดยตรง.

นี่ให้เห็นว่า เรื่องตั้งแต่ความทุกข์จนไปถึงความดับทุกข์ทั้งหมด ซึ่งเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนานั้นแหละ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัญชาตญาณ. อย่าลืมเสียว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า เราไม่พูดเรื่องอื่น แต่ก่อนก็ดี เดียวนี้ก็ดี เราพูดแต่เรื่องความทุกข์กับเรื่องความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น, เรื่องอื่นมันไม่จำเป็น. แต่คนก็ชอบเอามาพูดมาถาม นั่งอยู่ที่นั่นแต่ละวันละวัน มีคนมาจากที่ไกลมาถามปัญหา, ก็ถามแต่เรื่องที่ไม่จำเป็นทั้งนั้น : เรื่องเกิดหรือเรื่องไม่เกิด หรือเรื่องอะไรไปเกิด, หรือเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องอะไรไปเสียหมด, ไม่เคยถามว่าจะดับทุกข์อย่างไร, จะดับทุกข์ในเรื่องนี้อย่างไร ดับทุกข์ในเรื่องนั้นอย่างไร ไม่ค่อยมีใครถาม, แล้วยังให้ดับทุกข์ด้วยการเป่าหัวรดน้ำมันต์หรือร้องให้ได้ลาภ, ขอร้องให้ได้ลาภ, นำหัวที่ว่า ขอร้องให้ได้ลาภโดยไม่ต้องทำอะไร, นี่มันนำหัวอย่างนี้; นี่ฤๅจะพุทธบริษัทเป็นอย่างนี้แล้วก็บ้าเลย ไม่ใช่เป็นพุทธบริษัท. ขอให้ทำกันเสียใหม่ให้ดีขึ้น ๆ ให้ถูกต้อง.

พุทธศาสนามีจุดหมายเป็นวิมุตติและโลกุตตระ.

ที่ว่าเกี่ยวกับเรื่องทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ก็คือว่า ถ้ายังมีสัตตชาตญาณครอบงำจิตใจของเราอยู่ เรายังต้องรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัย-อาวรณ์ อิจฉาริษยาหึงหวงเป็นต้น, อยู่ภายใต้ความบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้. ที่นี้เราก็จะทำให้มันหลุดเป็นวิมุตติ; คำว่าวิมุตติ วิมุตติหลุดพ้น หลุดพ้น มันก็หลุดพ้นมาจากการบีบคั้นด้วยอำนาจสัตตชาตญาณ, พุทธศาสนามีวิมุตติเป็นจุดหมาย. หลุดพ้นจากความทุกข์ กล่าวคือความบีบคั้นของสิ่งที่เรียกว่าสัตตชาตญาณ นำไปให้ทำในสิ่งที่จะต้องเกิดทุกข์.

ที่นี้อีกคำหนึ่งว่าโลกุตตระ,โลกุตตระ, โลกุตตรธรรม มันก็มีความหมายว่าเหนือโลก เหนือโลก. คำว่า เหนือโลก คือเหนืออำนาจบีบคั้นของสัตตชาตญาณในโลกหรือวิสัยโลก, การเป็นไปอย่างวิสัยโลก คือกาเป็นไปในอำนาจของสัตตชาตญาณ แต่เราจะอยู่เหนือโลก คืออยู่เหนืออำนาจบีบคั้นของสัตตชาตญาณ. เรื่องวิมุตติก็ดี, เรื่องโลกุตตระก็ดี, เหล่านี้เป็นเรื่องที่ว่า เอาชนะสัตตชาตญาณได้ถึงที่สุด, จึงเห็นได้ว่า เรื่องของพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตตชาตญาณ. ความทุกข์มันเกิดมาจากการทำผิดพลาดเกี่ยวกับสัตตชาตญาณ, เหตุให้เกิดทุกข์ก็คือสัตตชาตญาณ ที่คอยบีบคั้นหรือส่งเสริมให้เป็นอย่างนั้น, จะดับทุกข์ก็ต้องดับเหตุให้เกิดทุกข์นี้เสีย. ตัณหาмаจากความรู้สึกอย่างสัตตชาตญาณ ก็ต้องขจัดไปเสีย, อย่าให้มีความรู้สึกชนิดที่เรียกว่าตัณหา ก็จะดับทุกข์ได้, แล้วก็เป็นอยู่อย่างถูกต้อง ตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นั่นแหละคือเป็นอยู่อย่างไม้อยู่ภายใต้อำนาจของสัตตชาตญาณ. นี่เรื่องอริยสัจ ๔ มันก็เป็นเรื่องของสัตตชาตญาณ หรือเกี่ยวข้องกับสัตตชาตญาณไปเสียทั้งนั้น.

จะดับทุกข์ได้ต้องควบคุมสัญชาตญาณ.

ปัญหานี้ก็เหลืออยู่แต่ว่า ทำอย่างไรจึงจะควบคุมสัญชาตญาณนั้นได้, สัญชาตญาณที่ทำงานในหน้าที่ที่สำคัญที่สุด คือเมื่อมีผัสสะเกิดขึ้น : ผัสสะเกิดขึ้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีผัสสะ แล้วมันไม่มีปัญญา ไม่มีวิชา ไม่มีแสงสว่าง ก็คือทำไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ. ผัสสะก็ให้เกิดเวทนา-เวทนาเกิดแล้วก็ให้เกิดตัณหา เพราะไม่มีปัญญามาควบคุมเวทนา, เวทนาจึงเป็นไปตามสัญชาตญาณ มันก็ให้เกิดตัณหา ที่น่ารักน่าพอใจก็ให้เกิดความอยากได้ อยากเอา อยากเป็น, ที่ไม่น่ารู้ก็ทำให้เกิดความไม่อยากได้ หรืออยากที่จะไม่ได้ คืออยากที่จะทำลายเสีย, นี่ดูให้ดีเถอะว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำงานสืบต่อกันไปเคลื่อนไหวต่อไป ตามอำนาจของสัญชาตญาณ ตลอดเวลาที่เรายังไม่มีธรรมะ ไม่รู้ธรรมะ สำหรับจะควบคุมมัน มันก็เกิดความทุกข์, แล้วทำอย่างไรจึงจะไม่ต้องเกิดความทุกข์ ก็ต้องควบคุมมันให้ได้, ควบคุมผัสสะ ควบคุมเวทนา ควบคุมตัณหา โดยเฉพาะ ๓ อย่างนี้ได้ ก็แน่นอน ก็ไม่มีความทุกข์.

การควบคุมและพัฒนา ต้องมีสติ ใช้ปัญญา ทันเวลา.

เ้า, จะพัฒนา พัฒนา คือให้มันเป็นสัญชาตญาณที่ควบคุมได้ ให้อยู่ในการควบคุม คือเป็นมาในทางแห่งความถูกต้อง คือมีวิชา มีปัญญา มีแสงสว่าง. พัฒนา มีความหมายกว้าง จำกัดให้แคบเข้ามาเหลือเพียงสองอย่าง : หนึ่งพัฒนามิให้ปฐเป็นกิเลส, พัฒนามันมิให้มีการปฐเป็นกิเลส. และสองพัฒนามันให้เกิดเป็นโพธิขึ้นมา, สองอย่างนี้มันเนื่องกัน ถ้ามันเป็นกิเลสมันไม่เป็นโพธิได้, หรือถ้ามันเป็นโพธิแล้วมันไม่เกิดเป็นกิเลสได้. ถ้ามีสติสัมปชัญญะเพียงพอเมื่อผัสสะ มันก็เอาสติปัญญามาควบคุมไว้ เกิดกิเลสไม่ได้ ก็เกิดแต่โพธิ คือความรู้ที่ถูกต้องว่า เราควรจะ

ทำอย่างไรกับสิ่งเหล่านี้, อย่ามามัวยินดียินร้ายมีโลก โกรธ หลง อะไรรู้กับสิ่งเหล่านี้. **นี่เรียกว่าพัฒนาให้เกิดโพธิได้, แล้วทั้งหมดนี้ต้องทันแก่เวลา** ถ้าไม่ทันแก่เวลา งุ่มง่ามอยู่ มันก็เกิดกิเลสเสียก่อนแล้ว, ไม่ให้เกิดกิเลส แล้วก็ต้องทันเวลาที่มันจะเกิด กิเลส.

พอดูเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น เป็นต้น **เป็นผัสสะตอนนี้รวดเร็ว** มาก, **เป็นผัสสะแล้วมันก็จะเกิดเวทนา** ถ้าผัสสะโง่มันเกิดเวทนาโง่ คือให้เกิดเวทนาที่เป็นที่ตั้งแห่งความยินดียินร้าย, **ถ้าผัสสะมีการควบคุมด้วยสติสัมปชัญญะ มันก็ให้เกิดเวทนาชนิดที่ารู้สึกตัว, ไม่ถึงกับยินดียินร้าย.** แต่รู้สึกตัว ว่าเราจะต้องทำกับมันอย่างไร เวทนาที่เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ มันคืออะไร, เราจะต้องทำกับมันอย่างไร, ถ้ามันมีโพธิเพียงพอ ก็โอ, มันเช่นนี้เอง, มันเช่นนี้เองตามธรรมชาติ อย่าไปยินดียินร้ายกับมัน. ดูแต่ว่าในกรณีนี้ เราจะต้องทำอย่างไรบ้าง; **ถ้าต้องทำอะไรบ้างก็ทำ** ถ้าไม่ต้องทำอย่างไรมันก็ไม่ต้องทำอะไร, มันก็ไม่มีปัญหาใดๆ เกิดเพราะเวทนานั้นแล้วตัณหาก็คงเกิดไม่ได้ เพราะเวทนามันฉลาดเสียแล้ว. **ที่ว่าเวทนาให้เกิดตัณหานั้นหมายถึงเวทนามันโง่มาแล้ว และมันโง่มาแล้วตั้งแต่ขณะผัสสะ, เวทนาโง่จะให้เกิดตัณหา คือความอยากไปตามความโง่ : น่ารักก็รัก น่าเกลียดก็เกลียด, น่ากลัวก็กลัว, น่าโกรธก็โกรธ** เป็นตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่งเสียแล้ว, **ไม่ทันแก่เวลา** มีเวทนาแล้วก็เกิดยินดียินร้าย เร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบเสียแล้ว ห้ามไว้ไม่ได้, ห้ามไว้ไม่ทันแก่เวลา, **นี่เรียกว่าไม่ทันแก่เวลา. ต้องพัฒนาให้เร็วทันแก่เวลา** ไม่ให้เกิดกิเลส ก็ทันแก่เวลา, **ให้เกิดโพธิขึ้นมาก็ให้ทันแก่เวลา** จึงจะปลอดภัย.

สำหรับคำว่าทันแก่เวลา ทันแก่เวลานี้ มันไม่ได้มีนาฬิกาวัดดอก, แต่มันรู้ว่าถ้าไม่ทันแก่เวลา มันก็ต้องเกิดทุกข์เท่านั้นแหละ; ถ้าว่าทันแก่เวลา มันก็ระงับหยุดยั้งไว้ได้ ในขณะแห่งผัสสะ คือมันจะปรุงให้เป็นเวทนา, ระยะเวลาอันเป็น

เวลาที่สำคัญ. ถ้าทันแก่เวลานั้นแล้วก็จับไว้ได้, หยัดไว้ได้ ไม่เป็นกิเลส. ถ้าไม่รู้สีกตัวหรือควบคุมไว้ไม่ได้ในระยะนั้น มันก็ต้องเกิดกิเลส, เรียกว่ามันเกิดกิเลสเสียแล้ว เพราะเราควบคุมไม่ได้ ไม่ทันแก่เวลา, ถ้าควบคุมได้ทันแก่เวลา มันก็ไม่เกิดกิเลส. ที่นี้โพธิมันเกิดขึ้นเพราะว่า**สติมันไปเอาโพธิคือปัญญามาควบคุมผัสสะนั้น**, ปัญญาเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตถตา สุธมฺมตา, **ปัญญาเรื่องอะไรก็ตามที่เราทำไว้เป็นประจำ** อบรมกันเป็นประจำนั้นแหละ **สติมันไปเอามา**. คือมันระลึกขึ้นมาได้ทันเวลานั้นแหละ, แต่ใช้คำพูดเป็นรูปธรรม ก็เหมือนกับมันไปเอามา. **สติระลึกขึ้นมาได้เอาปัญญามาทันแก่เวลาก็ทำหน้าที่เป็นโพธิ**, เป็นโพธิ รู้ว่าควรทำอย่างไร ก็ไม่เกิดกิเลส. ถ้าแสงสว่างเข้ามา *ความมืดก็ออกไป*, ถ้าแสงสว่างออกไป*ความมืดก็เข้ามา*, มันเป็นเรื่องที่ไม่ต้องเป็นคนละเรื่อง เรียกว่าเรื่องเดียวกันก็ได้. ถ้าโพธิเข้ามาก็เลสก็ออกไป, กิเลสเข้ามาโพธิก็ออกไป, พร้อมกับที่โพธิเข้ามาก็เลสมันก็ออกไป.

นี่เราจึงฝึกฝนให้มี**สติรวดเร็วที่สุด**, แล้วอบรมปัญญาไว้อย่างเพียงพอด้วย; สองอย่างนี้สำคัญที่สุด **ศึกษาอบรมเรื่องของปัญญา** ว่า เป็นอย่างนั้นอย่างนั้น, ความจริงเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนั้น อยู่เสมอ, **แล้วมีสติเร็วพอที่จะไปชนเอามา** คือระลึกได้ ระลึกปัญญามาได้ทันเวลา ที่ว่ามันเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นมา, นี่เรียกว่าทันเวลา. ถ้าไม่ทันเวลาก็ไม่มีประโยชน์ ความรู้ที่ไม่ได้ใช้ หรือใช้ไม่ทันเวลาเป็นหมันเหมือนกันแหละ, จะเรียนไว้มากเท่าไร ๆ มันก็ไม่มีประโยชน์ดอก ถ้าไม่ได้เอามาใช้หรือเอาใช้ไม่ทันแก่เวลา. ขอให้เข้าใจไว้อย่างนั้น.

ฉะนั้นเราจะต้องฝึกเรื่อง**สติ**, ที่ว่าทำกัมมัฏฐานทำวิปัสสนาอะไร ก็เป็นเรื่องฝึกสติ ให้**มีสติเร็วสติพอ** ที่จะไปชนเอาปัญญามาทันแก่เหตุการณ์, นี่เรียกว่าทันเวลา.

จิตตภาวนาทุกแบบเพื่อพัฒนาสัจชาตญาณ.

เถ้า, จะพูดให้มันกว้างทีนี้ ให้มันกว้างไกลออกไปอีก ก็พูด, ฟังให้ดี ว่า จิตตภาวนาทุกชนิดในพระพุทธศาสนานั้นก็มีเพื่อพัฒนาสัจชาตญาณ จิตตภาวนา คือ การกระทำทางจิต ทำจิตให้ยิ่ง ทำจิตให้เจริญ ทำจิตให้ดี นี่ก็เรียกว่าเป็นจิตตภาวนา, มีหลายสิบรูปแบบ โดยสรุปมี ๒ รูปแบบ คือ สมาธิอย่างหนึ่ง, ปัญญาอย่างหนึ่ง. จิตตภาวนาเหล่านี้มีเพื่อพัฒนาสัจชาตญาณ โดยวิธีทั้งสองนั้นแหละ คือ ไม่ให้เกิดกิเลส แต่ให้เกิดโพธิ. เราปรับปรุงกันภายในทั้งหมดทุกอย่างที่มันเกี่ยวข้องกัน จนสามารถที่จะเกิดโพธิ แล้วก็ไม่เกิดกิเลส แล้วก็ทันแก่เวลา. เดียวก็จะได้พูดยกตัวอย่างให้เห็นชัด แต่เดี๋ยวนี้นั้นเป็นใจความโดยสรุปว่าจิตตภาวนาทั้งหลายทุกชนิดในพระพุทธศาสนานั้น มีเพื่อพัฒนาสัจชาตญาณ ไม่ให้มันเกิดกิเลส แต่ให้มันเกิดโพธิ.

จิตตภาวนาโดยธรรมะ ๔ เกล.

ที่จำเป็นจะต้องเข้าใจ หรือใช้ให้เป็น ใช้ให้เป็น ใช้ให้ถูกวิธี ให้ทันแก่เวลา ก็ขอย้าคำ ๔ คำ ที่พูดบ่อย จนคนจะรำคาญอยู่แล้ว ว่า ๔ อย่างนั้น คือ สติ อย่างหนึ่ง, สัมปชัญญะ อย่างหนึ่ง, สมาธิอย่างหนึ่ง, ปัญญาอย่างหนึ่ง, ไม่จดก็ได้ถ้าจำได้. เพราะมัน ๔ อย่าง สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา ธรรมะ ๔ อย่างนี้แหละมันเป็นเรื่องจำเป็นที่สุดสำคัญที่สุด จะช่วยให้รอดได้มากที่สุด. พอมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น เช่น ตาเห็นรูปมีสัมผัสเป็นต้นนี้ ต้องมีสติ, ต้องมีสติข้อแรก, มีสติไปเอาปัญญา เอาปัญญามาเป็นสิ่งที่สอง, และปัญญา นั้นไม่ใช่เอามาถึงแล้วก็แล้วกัน ต้องเอามาควบคุมอยู่ ควบคุมอยู่ ควบคุมอยู่ซึ่งเหตุการณ์นั้นๆ นี่เรียกว่าสัมปชัญญะ. สติ กับ สัมปชัญญะต่างกันมาก; สติไประลึกเอามา สัมปชัญญะทำหน้าที่เอา

ปัญญาที่เอามานั้น ให้มาทำหน้าที่อยู่เฉพาะหน้า, ควบคุมเหตุการณ์นั้นอยู่ นี่เรียกว่าสัมปชัญญะ. ที่นี้ถ้าว่าแรงมันน้อย กำลังมันน้อยให้ใช้สมาธิ สมาธิลงไปในสัมปชัญญะ คือ ให้ปัญญาทำหน้าที่ของปัญญาอย่างยิ่งอย่างเต็มที่ ด้วยอำนาจของสมาธิ.

เอ้า, ทบทวนอีกทีนะ ฟังให้ดีอย่าเห็นเป็นเรื่องเล่น ๆ, หรือเป็นเรื่องไร้สาระ, เป็นเรื่องสาระที่สุด ของเรื่องที่เราจะต้องประพฤติกกระทำ. เรามีสติสำหรับระลึกได้, ไประลึกเอาปัญญาความจริงหรืออะไรก็ได้ศึกษาอบรมไว้ มาทันในกรณีที่มีเรื่อง. นี่สติเอาปัญญามา, ปัญญาก็กลายเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมสถานการณ์นี้ เปลี่ยนชื่อเสียหน่อยเรียกว่าสัมปชัญญะ. ที่จริงสัมปชัญญะมันก็คือปัญญานั้นเอง มารู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่, หมายความว่ามันทำหน้าที่ตรงตามหน้าที่ เรียกว่าสัมปชัญญะ ที่นี้หน้าที่นี้มีกำลังอ่อนไม่พอ ก็ต้องใช้กำลังของสมาธิจิตที่ได้ฝึกฝนไว้เหมือนกัน เพิ่มกำลังให้แก่สัมปชัญญะ, มันก็พอ มันก็พอที่จะรู้ ที่จะทำให้เกิดความรู้ อันเด็ดขาดเฉียบขาดแน่นอนลงไปได้.

นี่เรามีสติ คือไปชนเอาปัญญามา, เราชนเอาปัญญามา เพื่อจะให้สติเอามาใช้ในขณะที่เกิดเรื่อง, ชนเอาปัญญามาแล้ว ให้มันทำหน้าที่เป็นสัมปชัญญะ, ถ้าว่ากำลังมันอ่อนไป ก็ใช้สมาธิเพิ่มกำลังให้แก่ สัมปชัญญะ, ปัญญาหรือสัมปชัญญะมันทำหน้าที่เต็มที่ ในการที่จะตัดความโง่ ตัดความหลง ตัดอะไรตามเรื่องว่ามันจะเกิดขึ้น. มันก็เลยสำเร็จได้ เพราะธรรมะ ๔ อย่างทำหน้าที่ครบถ้วน, หรือว่าธรรมทำหน้าที่ครบถ้วนทั้ง ๔ ชนิด ๔ ขณะก็ได้, จะเป็นธรรม ๔ อย่างก็ได้ ธรรมะอย่าเดียวทำหน้าที่ ๔ อย่างก็ได้. คำพูดนี้มันไม่สำคัญอะไรนัก ขอแต่ว่าให้มันได้มันได้สิ่งที่เรียกว่าสติ สัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา มาทำหน้าที่ทันแก่เวลา เมื่อเหตุการณ์อะไรมันเกิดขึ้น นี่คือความสำคัญ, เป็นเรื่องจิตตภาวนา เพื่อจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในคราวฉุกเฉินที่สุด. อารมณืมันกระทบอายตนะแล้ว, ยังเหลือแต่จะเกิดกิเลสและเป็นทุกข์แล้ว.

สื่ออย่างนี้ทำหน้าที่กันอย่างครบถ้วน มันก็สกัดกั้นออกไปได้; เรียกว่าแก้ปัญหาออกไปได้ หรือดับความทุกข์ที่เกิดขึ้นเสียได้. นี่เรียกว่า จิตตภาวนาอย่างยิ่ง มีสิต สัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญานี้ เป็นเรื่องของจิตตภาวนา ทำให้เกิดแล้วเอามาใช้ให้ทันแก่ เวลา, นี่ก็เพื่อแก้ปัญหา.

จิตตภาวนาโดยอวัฐฐตคิกมัคค์.

ที่นี้จิตตภาวนาที่กว้างใหญ่ออกไปอีก ก็จะมีเรื่องอวัฐฐตคิกมัคค์หรือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำไมเรียกเป็นจิตตภาวนา, ก็เพราะมันเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิต. ใน อริยมรรคมีองค์ ๘ มีเรื่องวาจา มีเรื่องกายอะไรอยู่ด้วย, แต่มันเป็นไปตามอำนาจจิต คือสมาธิปฏิฐาน เป็นเรื่องของสมาธิปฏิฐานไปหมดทุกเรื่อง, แล้วมีกำลังอันสำคัญที่จะ ทำหน้าที่ตัดปัญหาคือสมาธิ สัมมาสมาธิ, เข้าใจไว้ว่า การตัดกิเลสนั้นตัดได้ด้วย อำนาจของสมาธิ สัมมาสมาธิ.

สมาธิปฏิฐาน สัมมาสังกัปปะนี่นำหน้าไปเป็นปัญญา, แล้วก็ลากให้เกิด การเป็นอยู่ด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว, นี่ ตัวการเป็นอยู่มัน ถูกต้อง. ที่นี้ก็มีสัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นกลุ่มของสมาธิ มีกำลัง เกิดขึ้นเท่าไร มันก็ตัด หรือบีบคั้น หรือไถ่ถอน หรือแม้แต่บรรเทาไปตาม สิ่ง ที่เรียกว่ากิเลส สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส, องค์ทั้ง ๗ ข้างต้นองค์ข้างต้นที่ ๗ องค์เป็น บริวารของสมาธิปฏิฐาน, สมาธิปฏิฐาน สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมา อาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสติ ทั้ง ๗ องค์นี้เป็นอุปกรณ์เป็นบริวาร ช่วยทำหน้าที่ แต่ละอย่างละอย่างละอย่าง ให้สมาธิมีกำลังสูงสุดสามารถจะกำจัด ป้องกัน หรือ ขบไล่ หรืออะไรก็สุดแต่จะเรียก, มิให้กิเลสเกิดขึ้นได้.

ที่นี้เราก็มีการเป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์ ถ้าเป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์ ก็มีเรื่องสัมมาทิฏฐินำหน้า เป็นจิตตภาวนาอย่างยิ่ง, สัมมาสังกัปปะ ต้องการไผ่ฝน ดำริอย่างถูกต้อง ก็เป็นจิตตภาวนาอย่างยิ่ง. สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว นี่เป็นพื้นฐานเท่านั้น, มันเป็นพื้นฐานแห่งการเป็นอยู่เพื่อไม่ให้ตาย, และไม่มีอุปสรรคอะไรต่าง ๆ มารบกวน เพราะว่าเป็นอยู่ที่ถูกต้อง. แล้วก็มีสัมมาวาจาโม สัมมาสติ นี่ก็เปิดจิตตภาวนา, ๗ องค์นี้ก็ส่งเสริมช่วยเหลือ เป็นอุปกรณ์ เป็นบริวารของ สัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นตัวจิตตภาวนาโดยตรง. ฉะนั้นการเป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์ ก็คือการเป็นอยู่ด้วยจิตตภาวนาที่สมบูรณ์ : ตัวจิตเองก็สมบูรณ์, ตัวอุปกรณ์แห่งจิตคือกาย วาจา อาชีพนี่ก็สมบูรณ์ เป็นอุปกรณ์แก่จิต, แล้วก็ตัวจิตเองเช่นสัมมาวาจาโม สัมมาสติ นี่ก็สมบูรณ์, มันจึงเป็นการเป็นอยู่ด้วยจิตตภาวนา คือการทำจิตให้มีกำลัง ยิ่งขึ้น ๆ ๆ อยู่ตลอดเวลา. ถ้ามีชีวิตอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์อย่างนี้ ก็เรียกว่า มีจิตตภาวนา ในการเป็นอยู่, เป็นอยู่อย่างไม่เกิดปัญหา.

เมื่อตะกี้พูดกันว่ามันเป็นอยู่อย่างมีปัญญา แล้วก็สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญามาแก้ปัญหานั้นเวลา, เดียวนี้ก็มี การเป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์ มันเป็นการ เป็นอยู่ชนิดที่ไม่เกิดปัญหา; หมายความว่าอะไรอะไรกระทบก็ไม่เกิดปัญหาได้เพราะ มีสัมมาทิฏฐิ ปัญญานี้มีความคมอยู่เหมือนกัน, มีสติมีอะไรพร้อมอยู่ในนั้น เรียกว่า อยู่ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นการเป็นอยู่ที่ไม่ทำให้เกิดปัญหา ไม่มีปัญหา. นี่ก็จัด เป็นจิตตภาวนาชนิดหนึ่ง, อยู่ด้วยจิตตภาวนาชนิดนี้ ไม่เกิดปัญหาเลย, หรือถ้าเกิด ปัญหาขึ้นมา เข้า, มันก็แก้ไขด้วยอาการ ๔ อย่าง อย่างที่กล่าวมาแล้ว; อันนั้น เป็นสติ, อันนั้นเป็นสัมปชัญญะ, อันนั้นเป็นสมาธิ, อันนั้นเป็นปัญญา, แล้วก็ ช่วยแก้ปัญหามันเกิดขึ้นมาได้ เพราะการเป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์. แต่เดี๋ยวนี้เราแยก ออกมาให้เห็นว่า เป็นอยู่ด้วยอวัฐฐคิกมัคค์นี้ เป็นการปิดกั้นปัญหาหรือความ ทุกข์ไม่ให้เกิดขึ้น.

จิตตภาวนาโดยปฏิจจสมุปบาท.

ที่นี้ก็จะดูให้ละเอียดลงไปว่า จิตตภาวนานั้นถ้ามีอยู่อย่างถูกต้อง, ถ้ามีจิตตภาวนาอยู่อย่างถูกต้องนั้น มันสามารถควบคุมเวทนา สัญญา และวิตก, สามคำนี้ก็เป็นคำที่สำคัญมาก ที่มันเป็นหลักสำหรับการศึกษาและการปฏิบัติ : ควบคุม เวทนา สัญญาและวิตกได้ ควบคุมเวทนาได้ ไม่ให้ปรุงแต่งเป็นตัณหา, ควบคุมสัญญา ความสำคัญมันหมายได้ มันก็ไม่สำคัญผิด, ควบคุมวิตกคือควบคุมความคิดได้ มันก็ไม่คิดไปในทางผิด ๆ ที่จะให้เกิดเป็นทุกข์.

ในบาลีใช้คำ ๓ คำนี้แหละเป็นคำชุดติดกันเลย ควบคุมเวทนา สัญญา และวิตก ในแต่ละวัน. ในชีวิตประจำวันได้; เวทนาเกิดขึ้นก็ควบคุมได้, สัญญาเกิดขึ้นเป็นความจำที่ดี, เป็นความหมายมันอย่างใดอย่างหนึ่งที่ดี ก็ควบคุมได้ ไม่ให้เกิดในทางที่ผิด ๆ ให้เกิดแต่ในทางที่ถูกต้อง, วิตกควบคุมความคิดได้ ความคิดก็ไม่เป็นไปในทางที่ผิด, มันก็หมดปัญหา. ถ้าใครควบคุมเวทนา สัญญาและวิตกได้ ก็เป็นจิตตภาวนาขั้นที่มีประโยชน์มากที่สุด.

เดี๋ยวนี้ก็ดูสิเราควบคุมมันไม่ได้นี่พอเวทนาอย่างไรมา มันก็ให้เกิดตัณหาตามชอบใจมัน, พอสัญญาอะไรเข้ามา มันก็มันหมายไปในทางที่จะให้เป็นกิเลสทั้งนั้น; โดยมากก็สัญญาไปในทางน่ารัก-ไม่น่ารัก, สัญญาเป็นได้เป็นเสีย เป็นแพ้เป็นชนะ, เป็นได้เปรียบเสียเปรียบ, กระทั่งสัญญาเป็นไม่สวยเป็นสวย. เป็นหอมเป็นเหม็น, สัญญาเป็นตัวเป็นตน สัญญาเป็นผู้หญิงสัญญาเป็นผู้ชาย, ความรู้สึกอย่างผู้หญิงอย่างผู้ชายมันก็เกิดขึ้น นี่ควบคุมสัญญาไว้ไม่ได้ มันก็เกิดเรื่องมากมายอย่างนี้.

นี่วิตกเราไม่อยากจะคิด เรื่องที่มันทำให้เกิดความทุกข์ หรือไม่ควรจะคิด เอาว่าเรื่องมันไม่ควรจะคิดก็เอามาคิด ๆ ๆ, **ควบคุมไว้ไม่ได้** คิดนอนไม่หลับ หลายวันเข้า ก็เป็นโรคภัยไข้เจ็บ เป็นโรคประสาทเป็นบ้าไปเลย. ควบคุมวิตกคือความคิดไว้ไม่ได้ มันเป็นอย่างนี้ เข้าใจว่าคงจะรู้จักกันมาแล้วทุกคน, ควบคุมความคิดไว้ไม่ได้ มันเดือดร้อนสักเท่าไร ไม่ต้องการจะคิดอยากจะนอนมันก็ไม่นอนมันก็ยังคิดนี้ หรือว่ามันจะคิดไปตามอำนาจสัญชาตญาณล้วน ๆ มันก็คิดไปในทางผิด, ในทางที่ให้เกิดกิเลส แล้วก็เป็น **ทุกข์ เพราะควบคุมไว้ไม่ได้** ความคิดมันก็ไปในทางที่ไม่อยากจะให้ไป ไม่อยากจะคิด มันก็คิด, ไม่อยากจะคิดไปในทางของกิเลส, มันก็ยังคิดไปในทางของกิเลส เพราะควบคุมไม่ได้.

นี่เรียกว่า ถ้าควบคุมเวทนา สัญญา และวิตกไว้ได้ เป็นจิตตภาวนา อย่างยิ่งเลย, ที่แท้มันก็คือควบคุมกระแสปัจจัยสมุปบาทได้นั่นเอง. กระแสปัจจัยสมุปบาทยืดยาวเป็น ๑๑ อากาโร มันควบคุมไว้ไม่ได้ ที่ควบคุมยากคือตอนที่ **ควบคุมเวทนานี้**, ควบคุมเวทนาที่มันจะไม่ให้เกิดเป็นตัณหาเป็นอุปาทานนี้. ถ้าควบคุมเวทนาได้ ก็หมดปัญหาเรื่องปัจจัยสมุปบาท.

ขอบอกให้รู้กันเสียเลยว่า เรื่องปัจจัยสมุปบาทนั้น ยืดยาวมากมายมหาศาล สำหรับเรียบ; แต่สำหรับปฏิบัตินั้นมีนิดเดียวขณะเดียว คือควบคุมผัสสะไว้ให้ได้. ถ้าควบคุมผัสสะได้ก็คือควบคุมเวทนาได้, แล้วปัญหาหมดไม่มี, จะไม่เกิดความทุกข์. แต่ถ้าไปเรียน ไปแจกลูก ไปบรรยายเป็นหลักวิชาเป็นอะไรก็ตามมายมहाศาล เรื่องปัจจัยสมุปบาทจนเรียนไม่ไหว, แต่ถ้าพูดถึงปฏิบัติแล้วนิดเดียว คือควบคุมผัสสะไว้ให้ได้ มันหยุด, ควบคุมผัสสะไว้ได้ มันก็เหมือนกับไม่ได้เกิดเรื่อง, ไม่ได้เกิดเรื่องอะไรขึ้นมา. ไม่ให้เกิดเวทนา, ไม่ให้เกิดตัณหา, ไม่ให้เกิดอุปาทาน, ไม่เกิดภพ ไม่เกิดชาติ, นี่เป็นจิตตภาวนาอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาสัญชาตญาณ.

ข้อสุดท้ายก็คือว่า **สามารถควบคุมอุปาทาน, อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น, ควบคุมการเกิดดับของอุปาทานได้. การเกิดของอุปาทาน ก็คือการเกิดแห่งทุกข์;** เหมือนที่สวดอยู่ทุกวัน ๆ ว่า **สงขัตตเตน ปญฺอุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา-กฺลาวัโดยสรูปแล้ว** เบญจขันธ์ที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานเป็นตัวยุคทุกข์. **ถ้าควบคุมการเกิดดับแห่งอุปาทานได้ มันก็ไม่เกิดอุปาทาน;** นี่เป็นจิตตภาวนาอย่างยิ่ง หรือแสดงไปในทางผลของมันอย่างยิ่ง. **การควบคุมอุปาทานได้ เป็นผลของจิตตภาวนา ในอันดับสูง คือไม่เกิดทุกข์; ถ้ามันไม่เกิดอุปาทานมันก็ไม่เกิดทุกข์. ที่ว่าตัณหาให้เกิดทุกข์นั้น มันให้เกิดอุปาทานเสียก่อน; ฉะนั้น เรื่องสำคัญที่สุดมันอยู่ที่อุปาทานให้เกิดทุกข์.**

อุปาทาน แปลว่า **ยึดมั่นถือมั่น คือแบกไว้ด้วยจิตใจ, ยึดถือไว้ด้วยจิตใจ, กอดรัดไว้ด้วยจิตใจ, เย็บย้อมอยู่ด้วยจิตใจ, เย็บหรือย้อมไว้อยู่ในจิตใจ. แล้วอุปาทาน ยึดมั่นในทางกามก็มี, ในทางความคิดเห็นทิฏฐิมานะก็มี, ในทางข้อวัตรปฏิบัติโดยไม่ถูกต้องตามเหตุผลนั้นก็มี, และยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนของตน. เป็นอันสุดท้าย**

ศึกษาจนรู้เรื่องของอุปาทาน ว่าเกิดขึ้นอย่างไร แล้วก็สามารถควบคุม ไม่ให้เกิดอุปาทานขึ้นมาได้, มันก็ย้อนไปถึงว่า ถ้าควบคุมตัณหาได้ มันก็ไม่เกิดอุปาทาน, ถ้าควบคุมเวทนาได้ มันก็ไม่เกิดตัณหา, ควบคุมผัสสะได้ มันก็ไม่เกิดเวทนา ชนิดที่จะให้เกิดตัณหา ฉะนั้นจึงไปมีจุดสุดท้ายอยู่ที่ควบคุมอุปาทานได้ ความทุกข์ ทั้งปวงเกิดไม่ได้.

นี่เรียกว่าตัวอย่างของจิตตภาวนาที่สำคัญ ๆ ที่เป็นหลักใหญ่ ๆ, อย่างน้อยก็เอามาพูดให้ฟังสัก ๔ ประการก่อนว่า : **มัสติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา** เพื่อจะแก้

ปัญหา ควบคุมปัญหา ที่จะเกิดมาจากสัญชาตญาณ. แล้วก็อยู่ด้วยมรรคมืองค์ ๘ อริยมรรคมืองค์ ๘, ๘ สัมมา ก็จะเป็นชีวิตอยู่ชนิดที่ไม่อาจจะเกิดปัญหาขึ้นมาในตัวเอง. แล้วก็ ควบคุมเวทนา สัญญา และวิตก, หรือควบคุมกระแสปฏิบัติจนอุปาทาไว้

ได้ ก็ไม่เกิดความทุกข์เพราะอำนาจสัญชาตญาณ, แล้วสุดท้ายก็ ควบคุมอุปาทานได้ คือ ไม่ยึดมั่นในเรื่องของกาม ไม่ยึดมั่นในเรื่องของทิฏฐิความคิดความเห็น. ไม่ยึดมั่นด้วยเรื่องของข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่มีเหตุผล, แล้วก็ไม่ได้ยึดมั่นด้วยความคิดทำให้พูดออกมาว่าตัวกูว่าตัวของกู : อดีตวาตะ-วาตะ ว่าตน, วาตะว่าตน ก็คือวาตะว่ากูหรือของกู เพราะว่ามันเป็นเรื่องถึงขีดสุดหรือเด็ดขาดแล้วทั้งนั้น ถ้าแปลเป็นไทย ๆ ก็ว่ากูว่าของกู. บาลีว่า ตนว่าของตน อตฺตา อตฺตนิยา ก็ตามใจ แต่ถ้ามันเด็ดเข้มแข็งขึ้นมาแล้วมันเป็นตัวกู-ของกู, ทำได้จนไม่เกิดอุปาทานอย่าง ๔ ประการนี้ ก็หมดปัญหา การพัฒนาเป็นไปถึงความดับทุกข์สิ้นเชิง.

จะทบทวนอีกทีหนึ่งว่า จิตตภาวนาโดยทั่วไป คือ มี สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา เจาะหน้าทันเวลา แก้ไขเหตุการณ์ได้. แล้วก็มีการเป็นอยู่โดยอภิวรรคัมคัค ป้องกันปัญหาโดยประการทั้งปวง. แล้วก็จิตที่ฝึกไว้ดี จนสามารถ ควบคุมเวทนา สัญญา และวิตก, หรือควบคุมกระแสแห่งปัจจุสมุปบาท ตัวอย่างอันสุดท้ายก็ว่า จิตตภาวนา จิตที่ฝึกไว้ดีแล้ว สามารถควบคุมการเกิดการดับแห่งอุปาทานชั้นรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ. อย่าให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ในสิ่งทั้ง ๕ นั้นว่าตัวตนหรือของตนขึ้นมา.

ศึกษาอุปาทานชั้น ๕ ให้เข้าใจ.

เรื่องอุปาทานชั้นนี้ อันนี้เป็นเรื่องที่ละเอียด ละเอียดอยู่มากทีเดียวที่จะเข้าใจ แต่ก็ไม่เหลือวิสัย, โดยมากที่เรียน ๆ กันมาแล้วนี้ ไม่รู้ว่าชั้น ๕ คืออะไร, รู้แต่ชื่อ แล้วก็

ท่องได้ว่า รูปัง อนิจจัง เวทนา อนิจจา มันท่องได้เท่านั้น. เรื่องชั้นนี้ทั้ง ๕ นี้ขอให้สนใจให้รู้จักจริง ๆ แล้วก็พูดกันให้ถูกต้อง. อย่าพูดเป็นทำนองว่า กายนี้แบ่งออกไปได้เป็น ๕ กอง, เหมือนกับเอาแตงโมมาลูกหนึ่งผ่าเป็น ๕ เสี้ยว อย่างนี้ไม่ถูก แต่ว่ากายนี้คือชีวิตนี้ ทั้งกายและทั้งใจนั้น มีสิ่งที่เป็นปัญหาอยู่ ๕ ประการ คือ กองรูป รูปร่างกาย กองรูป กองร่างกายนี้ มันทำอะไรได้แปลกมาก, คือมันมีระบบประสาท รูปที่เป็นตา ก็มีประสาทตา รู้สึกทางตาได้อย่างน่าอัศจรรย์, รูปที่เป็นหูหรือทางหู ก็ฟังเสียงอะไรได้อย่างน่าอัศจรรย์, จมูกนี้ก็ได้กลิ่นรับกลิ่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ ลิ้น ก็รับรสได้อย่างน่าอัศจรรย์, ผิวหนังผิวกายทั่ว ๆ ไป ก็รับความรู้สึกสัมผัสได้อย่างน่าอัศจรรย์. ทีนี้ ๕ แล้ว, ๕ นี้เรียกว่ารูป ตนอาจจะไปหลงเอาว่า ตา หู จมูก ลิ้น กายนี้ เป็นตัวตน, เป็นอาตมัน, เป็นวิญญาณ, ที่ล่องลอยไปได้อย่างไรก็ได้ คือให้มันเป็นตัวตนขึ้นมาแหละ, ให้เป็นตัวตนอยู่ ที่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายนี้. ใจนั้นยกไว้เป็นพวกทางใจ.

ถ้าความรู้อย่างไม่มีในเรื่องนี้, โดยเฉพาะเด็ก ๆ เป็นต้น เขาก็จะคิดว่ารูปหรือร่างกายเป็นตัวตน, หรือวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งนั่นแหละ ว่ามันเป็นตัวตน. ยกตัวอย่างง่าย ๆ ถ้าเด็ก ๆ เดินไปชนโต๊ะ ไปชนเอาโต๊ะแล้วมันเจ็บ เด็ก ๆ มันก็จะเตะโต๊ะ เตะโต๊ะนั้นเองว่ามันทำกุ, ให้โต๊ะเป็นตัวตนที่ทำแก่กู, กูก็เตะโต๊ะทั้งที่โต๊ะก็เป็นไม้ล้วน ๆ. อย่างนี้ตัวอย่างแห่งการสำคัญรูป รูปแท้ ๆ ล้วน ๆ ว่าเป็นตัวตน, สำคัญรูปขั้นธว่าเป็นตัวตน. คนโต ๆ เข้าวัดเข้าวามามากแล้ว ก็ระวังให้ดีเถิด มันก็ยังมีโอกาสที่จะไปเอารูปล้วน ๆ นั้นแหละว่าเป็นตัวตน, เห็นรูปมีความหมายยิ่งกว่าสิ่งใดไปเสียก็มี ในบางครั้ง บางคราว, จึงเห็นแก่ร่างกาย เป็นห่วงร่างกาย ประคบประหงมร่างกายอะไรเป็นสิ่งสูงสุดไปเสีย เห็นรูปเป็นตัวตน.

เมื่อรูปทำหน้าที่ของมัน ก็เรียกว่ารูปเกิด, ถ้ารูปยังไม่ทำหน้าที่ก็เรียกว่า รูปยังไม่เกิดยังดับอยู่. แม้ว่าเรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย อยู่ตลอดเวลา, แต่เรียกว่า ยังไม่เกิด จนกว่ามันจะทำหน้าที่; พอมันทำหน้าที่เรียกว่ามันเกิด. ฉะนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เดี่ยวเกิด เดี่ยวดับ เดี่ยวเกิดดับ เดี่ยวเกิดดับ, ก็รู้ว่ามันเป็นอย่างนั้น ไม่เอาเป็นตัวตน.

ที่นี้เวทนาก็คือว่า เมื่อได้มีการกระทบทางอายตนะแล้ว มีผัสสะแล้ว มีเวทนา, รู้สึกขึ้นมาเป็นความสุข หรือ ความทุกข์หรือ ไม่ทุกข์ไม่สุข, ความรู้สึกเป็นเวทนานั่นเอง ถูกยึดถือว่าเป็นตัวตนคือเวทนาเป็นผู้รู้สึก, แล้วเขาสำคัญเอาว่าอย่างนั้น,เอาเวทนาเป็นผู้รู้สึกสุข ทุกข์ ไม่ทุกข์ไม่สุข ให้เวทนาเป็นตัวตนสำหรับจะรู้สึก.

ครั้นเกิดเวทนาตามธรรมชาติแล้ว ก็เกิดสัญญามั่นหมายเป็นอย่างนั้น มั่นหมายเป็นอย่างนี้ เป็นผู้มั่นหมายได้ เป็นผู้จดจำอะไรได้มันก็เลยเอาสัญญาผู้มั่นหมายผู้จดจำนั้นแหละเป็นตัวตน, มันคนละทีนะ มันไม่ใช่พร้อมกันได้ทั้ง ๕ อย่าง.

ที่นี้ในบางคราวมันคิดอะไรอยู่เป็นสังขารชั้น ๓ ความคิดเป็นสังขารชั้น ๓,คิดอย่างนั้นคิดอย่างนี้, คิดอยู่อย่างนี้ ก็เลยเอาตัวสิ่งที่คิดได้ นั้นแหละว่าเป็นตัวตน, นี่บางคราวที่มันมีสังขารชั้น ๓เกิดขึ้น ก็ยึดมั่นหาว่าเป็นตัวตน. ที่นี้โดยทั่วไปโดยมาก วิญญาณ ทางตา วิญญาณทางหู วิญญาณทางจมูก วิญญาณทางลิ้น วิญญาณทางกาย, วิญญาณเป็นผู้รู้อะไรได้อย่างนี้ เอาวิญญาณเป็นตัวตน. เดี่ยวมีตัวตนที่นั่นเดี่ยวยมีตัวตนที่นี้, แล้วแต่ว่าเหตุการณ์มันจะเป็นอย่างไร, แล้วแต่ว่าสิ่งแวดล้อมมัน

จะเป็นอย่างไร. จิตไปหมกมุ่นหมายมั่นอยู่ที่สิ่งใดเป็นส่วนสำคัญ ก็ารู้สึกว่า **สิ่งนั้นแหละเป็นตัวตนในขณะนั้น** แม้ชั่วขณะนั้น มันก็รู้สึกเป็นตัวตนเต็มที, แล้วมันก็เปลี่ยนไปรู้สึกตัวตนที่อย่างอื่นอีก; โดยเหตุที่ว่ามันไม่ได้เกิดพร้อมกัน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเกิดทยอยกัน. ฉะนั้น**จึงมีตัวตนได้อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว** ที่**ขันธไฉนธหนึ่งเพียงขันธเดียว**, จะเกิดพร้อมกันทั้ง ๕ ขันธแล้วมีตัวตน ๕ คนนี้เป็นไปไม่ได้. มันเกิดได้ที่ขันธหนึ่งขันธใดโดยเฉพาะ, แล้วก็หนักเพราะขันธนั้น ยึดถือขันธใดเป็นตัวตน ก็หนักเพราะขันธนั้น เหมือนกับแบกของหนัก เรียกว่าภาระหนัก.

บทสวดมนต์บทนั้นก็ยังมีประโยชน์มาก ที่สวดกันอยู่เสมอ ๆ :-

ภารว หเว ปญจกขณธา	ภารหาโร จ ปุคฺคโล
ภาราทานํ ทุกฺขํ โลกเ	ภารนิกฺเขปนํ สุขํ
นิกฺขิปตฺวา ครุ ภารํ	อญฺญํ ภารํ อนาทีย
สมฺมุลํ ตณฺหํ อพฺพยุห	นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต

ขันธทั้ง ๕ แต่ละขันธละขันธเป็นของหนัก, **ความคิดว่าตัวตนนั้นแหละ, บุคคลที่มีความคิดว่าตัวตนนั้นแหละเป็นผู้แบกของหนัก**, ถ้าไม่มีความคิดว่าตัวตน ก็ไม่มีบุคคลที่จะแบกของหนัก, เดียวนี้มันมีตัวตนที่เป็นบุคคลเกิดขึ้น แล้วมันก็แบกของหนัก, การแบกของหนักเป็นทุกข์ในโลก, นี่ไม่ต้องอธิบาย. ภาราทานํ ทุกฺขํ โลกเ-แบกของหนักเป็นทุกข์ในโลก, ภารนิกฺเขปนํ สุขํ-ปลงของหนักวางลงเสียก็เป็นความสุข, มีต่อท้ายว่า สมฺมุลํ ตณฺหํ อพฺพยุห-ตัดตัณหาเสียได้กระทั่งราก, นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต-หมดอยากหมดหิวดับเย็นสนิท เพราะไม่ได้เกิดกิเลส เพราะไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น, **นี่การที่ไม่มีความยึดมั่นให้เป็นอุปาทานขันธขึ้นมา เป็นการดับทุกข์สิ้นเชิง.**

ถ้าจิตภาวนาทำไปได้ถึงที่สุด มันก็มีอาการอย่างนั้นแหละ, ไม่ยึดมั่น
 ขั้นใดโดยความเป็นตัวตน, ขั้นนั้นเกิดวนเวียนอยู่โดยธรรมชาติของมัน,
 แต่ถ้าตามสัญชาตญาณแล้วมันต้องยึดมั่น, ถ้าชีวิตจิตใจมันไม่ได้มีการศึกษาฝึกฝนอบรม
 ให้มีปัญญามีธรรมะแล้ว มันก็ต้องยึดมั่น เพราะอำนาจของสัญชาตญาณ. ฉะนั้น **ที่ไป**
ยึดมั่นขั้นนั้นขั้นนี้ก็เพราะอำนาจของสัญชาตญาณ; ถ้าควบคุมสัญชาตญาณได้
 โดยทำให้มันรู้ มีความรู้เข้ามาควบคุมสัญชาตญาณ, มันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น มันก็ไม่เป็น
 ทุกข์. เมื่อใดยึดมั่น เมื่อนั้นก็แบกของหนัก, เมื่อใดไม่ยึดมั่น เมื่อนั้นก็เท่า
 กับวางลงเสียแล้ว.

ที่นี้ตามธรรมดา ธรรมชาติของสัญชาตญาณ มันไม่มีความรู้ ถ้ามีมามัน
 ก็ยึดมั่น, เดี่ยวก็ยึดมั่นรูป เดี่ยวก็ยึดมั่นเวทนา เดี่ยวก็ยึดมั่น สัญญา ก็ยึดมั่น
 สังขาร เดี่ยวก็ยึดมั่น วิญญาณ, ก็เลยเป็นทุกข์ติดต่อกันไป วนเวียนกันไปไม่มีที่สิ้นสุด.
 เราจึงถือว่าจิตภาวนาที่สามารถควบคุมการเกิดดับแห่งอุปาทานขั้นนั้นแหละเป็น
 สูงสุด, จำชื่อไว้ให้ดี ถ้าว่ายึดมั่นเข้า มันเรียกว่าปัญจอุปาทานขั้น, ถ้าไม่มี
 ยึดมั่นอะไรเลย ก็เรียกว่าวิสุทธิขั้น, หรือขั้นเฉย ๆ เบญจขั้นเฉย ๆ คือว่ามันเกิด
 อยู่แล้วไม่มีการยึดมั่น เพราะยังไม่มีเหตุการณ์ที่ทำให้ยึดมั่น. แต่ถ้าพอไปยึดมั่นเข้า
 แล้ว ก็กลายเป็นปัญจอุปาทานขั้นขึ้นมา; อันหนึ่งเรียกว่าขั้นเฉย ๆ, อันหนึ่ง
 เรียกว่าอุปาทานขั้นคือขั้นที่ได้ยึดถือแล้ว. เหมือนก้อนหินนี้ ที่ไม่มีใครแบก
 มันก็ไม่หนักแก่ใคร, พอใครไปแบกเข้ามันก็หนักแก่คนนั้น. ฉะนั้นก้อนหินก้อน
 เดียวกันนี้ ถ้าไม่แบกก็แล้วไป ถ้าแบกเข้าก็มีปัญหา คือหนัก; เบญจขั้นนี้ ก็
 เหมือนกัน ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นก็แล้วไป ก็ไม่มีเรื่องอะไรให้หนักอกหนักใจ หม่น
 หมอง เศร้าหมองในใจ. พอไปยึดมั่นเข้าเท่านั้นแหละ มันก็เป็นของหนัก เรียกว่า
 อุปาทานขั้นขึ้นมา. ฉะนั้นหนักหรือไม่หนักทุกข์หรือไม่ทุกข์ มันอยู่ที่ยึดมั่นหรือ

ไม่ยึดมั่น, ถ้าไม่ยึดมั่นก็ไม่หนักและไม่เป็นทุกข์. **จงมีสติรวดเร็ว** ก่อนแต่ที่มันจะเกิดความยึดมั่น หรือว่ามันแสดงว่าจะมีความยึดมั่น หรือว่าเข้าไปในที่ ๆ มันชวนให้ยึดมั่น, มีสติป้องกันไว้ให้ดี ๆ

ระบบจิตตภาวนาที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำคืออานาปานสติ.

เ้า, ที่นี้ก็จะพูดกันถึงระบบปฏิบัติให้ชัดขึ้นมามาก ให้ชัดขึ้นมามาก ว่าจิตตภาวนาทั้งหมดทั้งสิ้นในพุทธศาสนา เพื่อควบคุมสัญชาตญาณนะ, จิตตภาวนาที่เจาะจงให้ชัดเข้ามามาก **ที่เสนอแนะ** ก็คือ **ระบบที่เรียกว่า อานาปานสติ, อานาปานสติ** ถ้าเราปฏิบัติอานาปานสติอย่างครบถ้วน แล้วก็จะเป็นการพัฒนาสัญชาตญาณอย่างครบถ้วน. อานาปานสติภาวนาในสูตรชื่ออานาปานสติสูตรโดยเฉพาะ ถ้าในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น ไม่เอามาพูดในที่นี้ มันมากเกินไป มันเฝือเกินไป มันมากเกินไป. เอาสติปัฏฐานในสูตรที่เรียกว่าอานาปานสติสูตร ก็มีอยู่ ๔ เหมือนกันแหละ, มีกายมีเวทนา มีจิต มีธรรมด้วยเหมือนกัน, ดูเหมือนจะสวดกันได้มากแล้ว, สวดพระสูตรตัวบาลี แต่จะปฏิบัติกันได้ก็น้อย นี่ก็ยังสงสัยอยู่

หมวดที่หนึ่งกำหนดกายลมและกายเนื้อโดยใจความหมวดหนึ่ง ก็เอากายมา กำหนดพร้อมกันทั้งลมหายใจ ทั้งกายลมและกายเนื้อตกแต่งกันอยู่. ถ้าว่าทำให้กายลมระงับได้ กายเนื้อก็จะระงับ คือถ้าเราจะระงับลมหายใจให้ละเอียดได้ เนื้อหนังร่างกายนี้ก็จะระงับ เรียกว่าระงับกาย ก็ทำให้มันระงับโดยลมหายใจ ทำลมหายใจให้ระงับมันฝึกสติอย่างยิ่งอยู่ทุกครั้งที่หายใจสั้น หายใจยาว ทุกครั้งที่หายใจ, แล้วมันฝึกสติอย่างยิ่งอยู่ทุกครั้ง ที่ว่ากายลมมันปรุงแต่งกายเนื้อรู้สึกอยู่, แล้วมันมีสติอยู่ในขณะที่ว่าควบคุมกายลมได้, กายเนื้อก็สงบระงับลงมา, นี่มันมีสติอย่างละเอียดเหลือที่จะละเอียด

ในการรู้สึกต่อการกำหนดต่อสิ่งที่เรียกว่ากาย. เพียงเท่านี้ก็ฝึกปัญญาพอสมควร ฝึกสมาธิพอสมควร ฝึกจิตโดยทั่วไปพอสมควรมากทีเดียว.

แล้วก็มีสติอยู่ด้วย, มีศีลอยู่ในตัว คือว่าเมื่อพยายามที่จะควบคุมจิตอยู่ ความตั้งใจที่จะควบคุมจิตนั้น มันเป็นศีลเพียงพออยู่ในตัว, ไม่ต้องทำพิธีรับศีลก่อน เหมือนที่เขามักจะทำการ มันเป็นพิธี รับศีล สักว่ารับศีลให้มีศีล แล้วจะไปทำสมาธิ. ที่จริงการตั้งใจอย่างยิ่ง สังวรอย่างยิ่ง ปรับปรุงตัวเองอย่างยิ่งให้ทำสมาธิ, การบังคับตัวเองในส่วนนี้เป็นศีลที่เพียงพออยู่แล้ว, แล้วในขณะนั้นมันไม่ขาดศีลข้อไหนได้ มันก็มีศีลโดยตรง, โดยจริงอยู่แล้ว, ไม่ใช่พิธีรีตรอง.

ที่นี้เมื่อควบคุมกายได้ รู้แจ้งในเรื่องกาย กายา, ถึงขนาดที่ว่า โอ, มันรู้สึกว่ากายอย่างนั้นเท่านั้น ไม่เป็นตัวตนอะไรเลย ไม่ใช่จะเอาเป็นตัวตนอะไรได้เลย เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น. นี่ก็เป็นปัญญาอย่างยิ่ง ที่ทำให้รู้กาย. ต่อไปมันก็ควบคุมกายให้สงบราบได้ มันก็มีลักษณะของสมาธิ ซึ่งทำให้เกิดรู้สึกปิติ คือพอใจ และสุข คือเป็นสุข.

ที่นี้ หมวดที่สอง รู้จักเวทนา โดยจิตใจโดยแท้จริง มีสติควบคุมปิติและสุข ซึ่งเป็นสติที่ละเอียดขึ้นไปอีก ทำได้ยากอย่างยิ่ง, ก็เลยต้องฝึกสติยิ่งขึ้นไปอีก, ยิ่งทำได้เท่าไรก็ยิ่งเป็นสมาธิมากยิ่งขึ้นไปเท่านั้น. นี่มารู้จักว่าปิติและความสุขนี้เองมันปรุงแต่งจิตปรุงแต่งความคิด ก็เป็นปัญญารู้เท่าทันปิติและความสุข. ก็ควบคุมปิติและความสุขไว้ ไม่ให้ปรุงแต่งจิต คือความคิด ก็ควบคุมความคิดให้, หรือบรรเทาความคิดให้ลดลงมาได้, หรือจะควบคุมความคิดให้เป็นไปตามแนวทางที่ควรจะคิดอย่างนี้ก็ได้. นี่มาถึงอานาปานสติข้อสองมันก็มีสติ มีสัมปชัญญะ มีปัญญา มีสมาธิเพิ่มขึ้นๆ ไปถึงขั้นจิตเอง.

หมวดที่สาม รู้จิตเป็นอย่างไรทำจิตให้บันเทิงทำจิตให้ตั้งมั่น ทำจิตให้ปล่อยวาง ทั้งสี่อย่างนั้นเป็นเรื่องทำแก่จิต จนเป็นผู้มีอำนาจเหนือจิต ข้อนี้ดี; เพราะว่าถ้าเป็นผู้มีอำนาจเหนือจิตแล้วบังคับจิตให้ทำอย่างนี้ได้ อย่างนี้ก็ได้ มันก็เป็นการได้ไปหมดที่จะทำให้จิตคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ไม่ทำอะไรหรือให้ทำอะไร มันก็ทำได้. **หมวดที่สามบังคับจิตได้ถึงที่สุด**, บังคับจิตให้เป็นสมาธิเสียก็ได้, บังคับจิตให้บันเทิงรื่นเริงอยู่ก็ได้, บังคับจิตให้ปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่เสียก็ได้, นีวเสข.

นี่ หมวดสุดท้ายที่สี่ธัมมานุปัสสนา ธรรมคือความจริง, ทุกอย่างที่ได้ผ่านมาแล้วในภายใน ธรรมะในภายใน คือลมหายใจก็ดี เวทนาก็ดี จิตก็ดี ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ล้วนแต่เปลี่ยนแปลง; เพราะว่าเป็นสังขตธรรม เป็นสังขารธรรม มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ก็ดูที่ว่ามันปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย, มันเหมือนกับหลอกดวงให้รู้สึกอย่างหนึ่ง ทั้งที่มันเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นอยู่เรื่อยไป. ถ้าเราไม่เห็นความจริงข้อนี้ เราก็หลงใหลหลงรักหลงพอใจ เมื่อมันถูกกันกับอารมณ์, แล้วก็โกรธหรือเกลียดเมื่อมันไม่ถูกกับอารมณ์. ที่จริงมันก็เป็นแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงเท่านั้นเอง; อย่างนี้เรียกว่าเห็นอนิจจัง เห็นอนิจจังในสิ่งทั้งปวง, อะไรที่ปรากฏเข้ามาในใจ เห็นความเป็นอนิจจังของมันอย่างสิ้นเชิง. ที่ฝึกจริง ๆ ก็ฝึกเห็นในภายใน เช่น ลมหายใจก็เป็นอนิจจัง ลมหายใจยาวเป็นอนิจจัง, ความยาวเป็นอนิจจัง ลมหายใจเป็นอนิจจัง ลมหายใจเป็นอนิจจัง ความสั้นเป็นอนิจจัง, ความที่ปรุงแต่งกันอยู่กับเนื้อหนังนี่ก็เป็นอนิจจัง, ความที่มันสงบลงได้มันก็เป็นอนิจจัง; ถ้าเป็นนิจจังมันไม่เปลี่ยนแปลง ที่มันเปลี่ยนจากไม่สงบเป็นสงบได้ ก็เรียกว่ามันเป็นอนิจจัง. เหลือที่จะดู, พียงในร่างกายนี้ อย่างเดียวอะไรบ้างที่จะเป็นอนิจจัง, ดูปิตาก็อนิจจัง สุขก็อนิจจัง, การปรุงแต่งจิตก็อนิจจัง ดังนั้นจิตเองก็เป็นอนิจจัง จิตเปลี่ยนแปลงได้ก็เป็นอนิจจัง, อะไร ๆ ที่เป็นความรู้สึกแก่จิตมีมากมายหลายร้อยชนิดก็เป็นอนิจจัง,

นี่เห็นอนิจจัง. ปัญญาแรงกล้าเห็นอนิจจังในสิ่งทั้งปวงคือในภายในตัวก็เห็นอนิจจัง, ภายนอกตัวก็เห็นได้เป็นอนิจจัง, เมื่อในภายในนี้เป็นอนิจจังอย่างไร ในภายผู้อื่นก็เป็นอนิจจังอย่างนั้น, เลยเห็นทั้งโลกเลยว่าเป็นอนิจจัง เห็นอนิจจังในภายในนี้มีประโยชน์กว่า เพราะมันเห็นได้ง่ายเห็นได้ชัด ไม่ต้องคำนวณไม่ต้องอะไร.

เมื่อเห็นอนิจจังไปเสียหมดแล้ว มันก็คลาย คลายความยึดมั่นถือมั่น; แต่ก่อน มันสำคัญ ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นอนิจจัง คือเที่ยงแท้บ้าง สุขังเป็นสุขข้างอัตตาเป็นตัวตนบ้าง. เดียวนี้มาเห็นชัดตามที่เป็นจริงว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นที่เราเคยเข้าใจว่าเที่ยง ว่าสุข ว่าตัวตน มันไม่ใช่เสียแล้ว, มันเปลี่ยนแปลงเรื่อยเป็นอนิจจังเสียแล้ว. นี่ก็เรียกว่า มีปัญญา ปัญญาชนิดที่ไม่เคยมีแต่กาลก่อน, กาลก่อนมีแต่ปัญญาที่จะไปเห็นว่า เป็นของเที่ยง ของสุข ของตัวตน ปัญญาโง่. นี่ฟังแล้วก็น่าหัวที่ว่า ปัญญาที่มันโง่ก็มี ปัญญาธรรมดาไม่เกี่ยวกับธรรมะเป็นปัญญาโง่, เหมือนกับที่มันมีปัญญาสำหรับทำความชั่ว ก็เรียกว่าปัญญาโง่. แต่ก็มีปัญญาสำหรับจะทำความทุกข์ มันก็มีปัญญาโง่, ยิ่งมีปัญญาชนิดนี้มากก็ยิ่งเป็นทุกข์ได้มาก; เพราะว่ามันไม่ใช่ปัญญาจริง ไม่ควรจะเรียกว่าปัญญา, ความรู้ความเฉลียวฉลาดอะไรธรรมดา ๆ ไม่เรียกว่าปัญญาดอก เพราะว่ามันไม่รู้ตามที่ควรจะรู้. มันรู้ไปในทางที่จะสนองกิเลส ส่งเสริมกิเลส ก็ทำความผิดได้เก่ง ทำความชั่วได้เก่ง ทำความทุกข์ได้ลึกซึ้ง; อย่างนี้จะเรียกปัญญาอย่างไรได้, ถ้าปัญญาแท้จริง มันก็หยุดทำความทุกข์ หยุดทำความชั่ว หยุดทำอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์.

เมื่อคลายออกแห่งความยึดมั่นถือมั่นอย่างนี้อยู่ ก็ถึงความดับแห่งความยึดมั่นถือมั่น, ความยึดมั่นถือมั่นดับลงไป มันก็ดับทุกข์สิ้นเชิง นี่ปัญญารู้ความดับทุกข์ของตัวเอง.

แล้วปัญญาสุดท้ายมารู้ว่าสลัดคีนแล้ว, สลัดคีนแล้ว โยนทิ้งออกไปแล้ว. แต่ก่อนเคยเอามายึดมันถือมันไว้อย่างเหนียวแน่นตลอดเวลา บัดนี้โยนคีนไปแล้ว. ปัญญาสุดท้ายนี้ก็น่าหัว คือ รู้เรื่องราวพันทุกข์แล้ว, พันทุกข์แล้ว ก็สลัดคีนออกไปแล้ว. ในบรรดาสิ่งที่เคยยึดมันถือมันทั้งหลาย บัดนี้สลัดคีนไปแล้ว. นี่ปัญญาอันสุดท้าย ที่เรียกว่าวิมุตติ หรือ โลกุตตระ รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว, รู้ว่าอยู่เหนือโลกแล้ว, ปัญญาอันสุดท้าย.

นี่กล่าวโดยย่อ อานาปานสติ ๔ หมวด หมวดละ ๔ ชั้น รวมเป็น ๑๖ ชั้น นั้นเป็นธรรมะอย่างยิ่ง แล้วเป็นจิตตภาวนาเจาะจงโดยเฉพาะ ที่แนะนำให้ทำ พระพุทธเจ้าท่านเสนอแนะให้ทำ ว่าอานาปานสติภาวนานั้นมีประโยชน์มาก มีปัญญามาก แม้พระองค์เองก็ได้บรรลุการตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณด้วยอานาปานสติภาวนา.

ก็ลองคิดดูเอง : เห็นกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นอย่างไร ตามธรรมชาติ, แล้วที่มากไปกว่านั้น ก็คือมันเห็นว่ามีไข้ตัวตน, สิ่งเหล่านั้นมีไข้ตัวตน ก็ป้องกันกิเลสได้, ไม่มีความทุกข์. มีสติปัญญา ถึงขนาดนี้ ความทุกข์ไม่เกิด กิเลสไม่เกิด, แม้แต่นิรวรณ นิรวรณก็ไม่เกิด.

นิรวรณนี้เป็นกิเลสเบาๆ กิเลสไม่มีเหตุปัจจัยภายนอก, ไม่มีเจตนาจากภายนอก; แต่เป็นความคิดชนิดที่รบกวนความสงบสุข. นิรวรณเกิดแล้วไม่มีความสงบสุข แต่คนก็ไม่ค่อยจะสนใจ, ทั้งที่มันเกิดอยู่ทุกวันตลอดวันก็ว่าได้ แล้วก็**ไม่สนใจ** ว่าเป็นสิ่งที่ต้องกำจัดออกไป. การมีนิรวรณเกิดขึ้นเป็นสัญชาตญาณตามธรรมดา เดี่ยวจิตครุ่นไปในทางกามารมณ์, เดี่ยวจิตครุ่นไปในทางพยาบาทชดแค้นชดเคือง, เดี่ยวจิตละเหี่ยละห้อยตกต่ำแพบลงไป, เดี่ยวจิตฟุ้งฟุ้งซ่านขึ้นไป แล้วโดยทั่วไป

จิตก็ไม่มีแก่นใจในชีวิต ในความปลอดภัย, ไม่แนใจแม้กระทั่งในพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ก็ได้. อย่าประมาท ปากพูดว่าพุทธังศรัทธามังคัจฉามิ, ธัมมังศรัทธามัง-
คัจฉามิ, สังฆังศรัทธามังคัจฉามิ, พุต ๆ ๆ , แต่ใจอาจจะไม่แนว่าพระพุทธเจ้าจะช่วยได้จริง,
พระธรรมจะช่วยได้จริงก็ได้. การที่จะรู้ว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ช่วย
ได้จริง จะไปรู้จริงกันต่อเมื่อดับทุกข์แล้ว, เมื่อดับทุกข์เป็นพระอรหันต์แล้วมันจึง
จะมีศรัทธาเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ว่าสิ่งเหล่านั้นจริงแล้วเชื่อ เชื่อจริง.

พูดแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อหรือน่าหัวว่า จะไปมีศรัทธาสมบุญจริง ๆ ก็ต่อเมื่อ
เป็นพระอรหันต์แล้ว มันจึงจะเชื่อในทุกอย่างด้วยตนเองสมบุญ. เดียวนี้ก็เชื่อไปตาม
แบบของคนริเริ่ม คนที่ฝากไว้กับศรัทธา ที่ว่าพระธรรมดับทุกข์ได้, มันจะเชื่อจริง ๆ
ได้อย่างไร ถ้ายังไม่ดับทุกข์, มันต้องรอต่อดับทุกข์ได้ ความเชื่อมันจึงจะสมบุญ เป็น
ศรัทธาโดยสมบุญ. ฉะนั้น ใคร ๆ อย่างอวดอ้างว่า เดียวนี้มีศรัทธาสมบุญ มันก็มี
ศรัทธาแต่ชนิดที่ไม่มีปัญญาสมบุญ, ศรัทธาที่สมัครจะเชื่อตาม ๆ กันไปอาจจะสมบุญ
อย่างนี้ ซึ่งเรียกว่าศรัทธาที่เป็นญาณวิปยุตคือปราศจากปัญญา. ศรัทธาที่จะสมบุญ
ด้วยปัญญา มันก็ต้องมีได้ต่อเมื่อ ผลที่ปรารถนานั้นได้เกิดขึ้นมาแล้วจริง ๆ. นี่มี
อะไรที่น่าหัวอย่างนี้ ว่าเป็นพระอรหันต์แล้วจึงจะมีศรัทธาในธรรมะ, หรือในการปฏิบัติ
แม้ในพระรัตนตรัยอะไรก็ตาม สมบุญ. เดียวนี้มันเป็นศรัทธาที่ฝากไว้กับความเชื่อ ตาม
ที่เพื่อนมนุษย์เขาทำกัน หรือว่าตาม ๆ กัน, ก็ยังดีกว่าไม่ศรัทธา. แม้จะมีศรัทธาที่
เชื่อตาม ๆ กัน มันก็ทำให้ปฏิบัติไปในทางที่ควรจะปฏิบัติ ก็จะไปพบผลสุดท้าย
ดับทุกข์ได้ แล้วก็ความเชื่อก็จะสมบุญ, ฉะนั้นดับทุกข์ได้แล้ว จึงจะมีศรัทธาอัน
สมบุญ.

ถ้าเราทำอานาปานสติจนดับทุกข์ได้ มันก็มีความเชื่อโดยสมบูรณ์, สลัดความทุกข์ออกไปแล้วจริง ๆ รู้สึกอยู่ ความเชื่อมั่นก็สมบูรณ์. ถอนอุปาทานใน ทุกสิ่งได้, ในขั้นที่ ๕ ไม่มีอุปาทาน รู้สึกอยู่ว่าไม่มีอุปาทานในสิ่งใด ดับทุกข์ได้ ความเชื่อก็สมบูรณ์, สมบูรณ์ว่าโอ, มันดับอุปาทาน นี่คือดับทุกข์ไว้.

นี่ขอให้เราพัฒนาสัญชาตญาณ คือว่ามีวิชาความรู้สำหรับจะไม่เกิดกิเลส, แต่มีความรู้สำหรับจะเกิดโพธิ์ คือมีความรู้สำหรับจะจุดแสงสว่างไว้เสมอ, ความมืดก็ เกิดขึ้นไม่ได้ ครอบคลุมไม่ได้. นี่โดยย่อโดยสรุป ระบุไปยังอานาปานสติภาวนาว่า เป็นการพัฒนาสัญชาตญาณเป็นอย่างยิ่ง.

ธรรมอุปกรณ์ที่ช่วยในการพัฒนา.

เ้า, ที่นี้เวลาเหลืออีกเล็กน้อย ก็จะพูดถึงเรื่องอุปกรณ์ที่จะช่วยเข้ามาในฐานะเครื่องอุปกรณ์; โดยเฉพาะก็มีอยู่แล้วในเรื่องของโพชฌงค์ ว่า สัมมปธาน ๔, ความเพียรอย่างยิ่งก็ช่วยให้สำเร็จ อิทธิบาททั้ง ๔: ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ก็ช่วยให้สำเร็จ, อินทรีย์ ๕ : ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เหล่านี้ ก็เป็นเครื่องช่วยให้สำเร็จ. นั่นก็เป็นส่วนที่เราจะเอามาประกอบเข้า ศึกษาเฉพาะเรื่อง แล้วเอามาประกอบเข้า เพื่อให้ความพากเพียรนั้นถูกต้อง แล้วก็รุนแรงถึงที่สุด เพื่อให้ กำลังจิตมันถูกต้องรุนแรงถึงที่สุด. มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา, มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา, เพิ่มเข้าไปเรื่อย เพิ่มเข้าไปเรื่อย มันก็เป็นอุปกรณ์เครื่องช่วยให้การ ปฏิบัตินั้นสำเร็จได้โดยง่ายโดยเร็วและถึงที่สุด.

หิริโตนตปปะ, ธรรมะเบื้องต้น.

ที่วันนี้หนึ่งซึ่งนำหัว อยาจะพูด อยาจะเอามาพูดด้วย อุปกรณ์ที่นำหัว ที่มักจะไม่เห็นเป็นความสำคัญ ก็คือความรู้สึก หิริและโตนตปปะ, เรียนธรรมวิภาค ก็เรียนเรื่องหิริโตนตปปะเป็นเรื่องแรก แล้วก็เรียนเรื่องแรกอยู่ที่นี่, แรกจนตายไม่ได้ เอามาใช้เป็นประโยชน์อะไร. นี่อยาจะบอกว่า หิริและโตนตปปะนั้นแหละช่วยได้มาก. ขอให้มีความละอายและมีความกลัวเกิด เป็นพุทธบริษัทมา ๕๐ ปีแล้ว ก็ยังทำอะไรไม่ได้; ก็ละอาย ๆ ละอายเป็นหิริ, แล้วกลัว ๆ ว่าจะต้องมีความทุกข์ กลัวความทุกข์ที่มัน ได้มีอยู่จริง นี่เป็นโตนตปปะ. ถ้ามีหิริและโตนตปปะเป็นเครื่องช่วยสนับสนุน แล้ว คงจะก้าวหน้ากันเร็วกว่านี้. เดียวนี้ความทุกข์มันไม่ได้แสดงอาการเจ็บปวด เหมือนกับเสียกัณฑ์หรืออะไรทำนองนั้น, มันก็เลยเฉื่อยชาก็ได้ ไม่ละอาย ไม่ละอายว่าเรายังไม่มีคุณสมบัติสมกับการเป็นพุทธบริษัทของเรา, ไม่กลัวว่ามันเป็นการตกอยู่ในสภาพที่น่ากลัว; นี่ก็คือไม่มีหิริและโตนตปปะ. แล้วมันก็จะหละหลวมอยู่เรื่อยไป มันจะละเลย มันจะหละหลวมอยู่เรื่อยไป.

ขอให้เอาธรรมะเบื้องต้นที่สุด เอามาใช้ให้เต็มที่ : ละอายเมื่อไม่ปฏิบัติ หรือแม้ว่าปฏิบัติไม่ได้ก็ควรจะละอาย. แล้วก็กลัวเมื่อความทุกข์มันครอบงำย่ำยี เหมือนกับแผดเผาอยู่ตลอดเวลา นี่ก็ต้องกลัว. มันก็จะได้ระวังมากขึ้น ก็จะได้พากเพียรมากขึ้น ก็จะพัฒนาจิตได้รวดเร็ว จะสามารถควบคุมสัญชาตญาณได้มาก ไม่ให้เกิดกิเลส, แล้วสนับสนุนแต่ในทางที่ให้เกิดโพธิ์ได้มากเข้า; เรียกว่ามองข้ามกันเสียโดยมาก ไม่กลัวและไม่ละอาย, ไม่มีหิริและโตนตปปะ. อาจจะมีหิริและโตนตปปะอย่างอื่น ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ๆ, แต่เรื่องที่สำคัญที่สุดอย่างนี้ กลับไม่มีหิริและโตนตปปะ, ก็เลยเป็นคำพูดที่เจ็บปวดมากนะ, เป็นขานุวัฏฏะ ใครเคยได้ยิน

บ้าง, ขาณวัฏฏะ-เป็นหลักตอที่ปักอยู่ในวัฏฏะสงสาร, เป็นหลักเป็นตอที่ปักติดอยู่ในวัฏฏะสงสาร ไม่โยกไม่คลอน, เพราะความบกพร่อง เพราะความประมาท เพราะความไม่เอาจริงหรืออะไรก็ตาม ได้กลายเป็นขาณวัฏฏะ. ถ้าพูดกันตามหลักธรรมะแล้ว ถือว่าเป็นคำด่าอย่างยิ่งแหละ คำด่านี้ไม่หยาบคายอะไรนัก แต่เป็นคำด่าอย่างยิ่ง ว่ามันเป็นหัวหลักหัวตอที่ปักแน่นอยู่ในวัฏฏะ ไม่โยกไม่คลอน ไม่ถ่วงไม่ถอน ก็ได้อยู่กับความทุกข์.

พระธรรมพัฒนาสัตตชาตญาณฝ่ายกิเลสให้เป็นโพธิ.

จะต้องทบทวนมาตั้งแต่แรก ว่าเราเกิดมาพลัดตกอยู่ใต้อำนาจของสัตตชาตญาณฝ่ายกิเลส; เพราะว่าเกิดมาจากท้องแม่ ไม่ได้เรียนอะไรติดมาด้วย ไม่ได้รู้อะไรมาจากท้องแม่ มันก็มาเพียงจิตที่ไม่มีความรู้, พอมาอยู่ในโลกมีอะไรแวดล้อมเข้าไป มันก็ทำไปตามไม่รู้ ก็เกิดกิเลส-เกิดกิเลส-เกิดกิเลส, โพธิไม่มีโอกาส, เกิดกิเลส, เกิดความเคยชินแห่งกิเลส เกิดอาสวะ เกิดอนุสัย มีความทนทุกข์ทรมานเหลือประมาณ, แล้วเผชิญโชคดี มาได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ว่าอันนี้เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ก็คือปฏิบัติตามหลักพระธรรมพระศาสนา ศีล สมาธิ ปัญญา ให้โอกาสแก่โพธิเกิดขึ้น, เพื่อข่มขี่สัตตชาตญาณฝ่ายกิเลสให้หมดไป, ให้บรรเทาลงไป ไม่ถึงกับหมด ให้บรรเทาลงไป.

แล้วสัตตชาตญาณฝ่ายโพธิค่อย ๆ งอกงาม ค่อย ๆ เจริญขึ้นมาตามลำดับตามลำดับ. ความทุกข์เหล่านั้นมันก็ลดลงไป เบาบางลงไป ค่อยหายใจคล่องสักหน่อยก็ยังดี, แล้วเป็นได้มากขึ้น ๆ จนเป็นที่พอใจได้ว่าจะไม่กลับถอยหลังไปหานรก, จะไม่กลับถอยหลังไปหาขุมมรณ คือกิเลสอีกแล้ว. นี่ก็เรียกว่าขึ้นมาถึงระดับที่ปลอดภัย,

ใช้คำรวม ๆ อย่างนี้ก็ได้อีก เรียกว่าเป็นระดับของความเป็นพระโสดาบัน. ถ้าความรู้เรื่องความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์มันพอสมควร มันมีพอสมควรระดับหนึ่งแล้ว เรียกว่าพระโสดาบัน, รับประกันว่าจะไม่ถอยกลับลงไป จะปิดประตูอบายคือความทุกข์ชั้นเลวร้ายได้หมดสิ้น; เหลือปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ต่อไป ก็คือความทุกข์ชั้นละเอียด ๆ ละเอียดที่สุด. เราจึงเรียกว่าค่อยชนะหรือควบคุมสัญชาตญาณได้ ภายหลังแต่ที่ได้รับความทุกข์ ได้รับความทุกข์บีบคั้น ขบกัด เผาผลาญ เสียบบางอะไรก็ตามมาอย่างเพียงพอ มันก็เป็นธรรมดาเหมือนกัน เมื่อมีความทุกข์มากขึ้น ๆ ก็คงจะคิดสอเลาะหาว่า อะไรนะมันจะดับทุกข์ได้. เดียวก็ไปได้ยินได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าข้า แล้วก็สนใจ แล้วก็ติดตาม แล้วก็ปฏิบัติ.

เหมือนเรื่องที่น่าหัวในเรื่องของเว่ยหล่างของจีน ว่าเว่ยหล่างนั้นหาบฟันไปขายที่ตลาด เผอิญไปได้ยินคน ๆ หนึ่งเขาท่องสูตรเรื่องดับทุกข์ เรื่องวัชรสูตร ก็เลยสะดุ้งขึ้นมา, เขามาคิดมานึกทำความเข้าใจ จนได้ออกไปหาศึกษาธรรมะ แล้วค่อยได้บวชทีหลัง.

นี่แหละว่าเราไม่ได้มีความรู้มาแต่ในท้อง ในท้องไม่ได้เคยเรียนอะไร ออกมาจากท้องแม่ไม่มีความรู้, แต่ก็มาด้วยความรู้สึกของสัญชาตญาณ สำหรับที่จะรัก จะโกรธ จะเกลียด จะกลัว จะเป็นกิเลส, แล้วออกมาจากท้องแม่แล้วก็จริง ก็ได้จริงเหมือนกัน สิ่งแวดล้อมในโลกทั่วไปมันก็แวดล้อมให้เป็นอย่างนั้น ให้ได้มีความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความอิจฉาอาฆวน ความอิจฉาวิชา ความหึงหวงอะไรต่าง ๆ จนเต็มที จนเต็มที. นี่มันจะค่อย ๆ เกิดความรู้สึกตรงกันข้าม, แล้วก็แสวงหาคิดนึก โดยการแสวงหาของตนเองก็ได้, แล้วเผอิญได้ยินได้ฟัง ผู้ที่เขาได้ยินได้ฟังแล้วเอามาบอกกล่าวต่อ ๆ กันไป คือเรื่องพระธรรมคำสอน, มันก็ค่อยรู้มากขึ้น แล้วจึงตั้งต้นขึ้นมาได้, ดำเนินไปได้ แล้วก็พอสมควร, คือจะไม่ปล่อยให้ตก

อยู่ในกองทุกข์ชั้นเลวทรามอย่างนั้นอีกต่อไป. ความทุกข์เหลือน้อย แล้วก็น้อยลง ๆ ๆ จนหมดสิ้น. นี่เขาก็เอาชนะสัตตชาตญาณได้, สัตตชาตญาณที่ติดมาในท้องแม่ มันถูก ทำให้เป็นโพธิเรื่อยมากขึ้น ๆ มันเป็นโพธิคือแสงสว่างและปัญญามากขึ้น ๆ, ส่วนที่จะเป็นกิเลสหรือโอกาสของการเป็นกิเลส มันก็น้อยลง ๆ ๆ ๆ จนกระทั่งไม่มี; ไม่มีอย่างหยาบ ๆ ก่อนก็ยังมี. ถ้าไม่มีเลยถึงที่สุดก็เป็นพระอรหันต์.

นี่เป็นพระโสดาบัน ก็เรียกว่ามันน้อยลงไปถึงขนาดที่เรียกว่า จะกลับมาอีกไม่ได้, ความทุกข์เลวร้ายทั้งหลายปิดกันได้สนิท เทียงแต่ต่อพระนิพพาน นี่รอดตัว. **สัตตชาตญาณแห่งความอยากคืออยากเจริญ** มันก็ช่วยส่งเสริมให้ดีให้เจริญไปในทางของโพธิ. ถ้าไม่มีโพธิมา สัตตชาตญาณก็ทำให้ส่งเสริมให้เจริญไปในทางของกิเลส.

พูดกันเดี๋ยวนี้ก็เหมือนกับจะด่าเขา เป็นคนด่าเขาก็ไม่ดีนัก, แต่มันก็อยาก จะพูด ว่าทั้งโลกเดี๋ยวนี้คนกำลังเป็นทาสของสัตตชาตญาณฝ่ายกิเลส คิด นี่ก ะกระทำส่งเสริม คั่นคว้า ผลิต พัฒนากันแต่ในทางที่กิเลสมันได้เปรียบ กิเลสมันได้เปรียบ, คนก็ต้องเป็นทุกข์กันมากขึ้นกว่าเดิม, และเป็นทุกข์กันต่อไป, แล้วมันก็จะนอนไม่หลับ จะเป็นโรคประสาทเป็นโรคจิตกันมากขึ้น แล้วก็จะได้เบียดเบียนกันมากขึ้น, เป็นมหาสงครามหรือยิ่งกว่ามหาสงคราม. คอยดูก็แล้วกันถ้าไม่ตายเสีย ว่ามันมีแต่ช่วงจังหวะที่เป็นทาสของกิเลส; เพราะไม่สามารถควบคุมสัตตชาตญาณนานาประการ ดังที่พูดกันแล้วในวันก่อน ๆ, โดยเฉพาะสัตตชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว, พอใจในความเอร็ดอร่อยทางวัตถุของตัวเอง, เอาเปรียบผู้อื่น ช่วงซึ่งที่จะเป็นเจ้าโลกเพื่อจะได้ครองสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกแต่ผู้เดียว.

เอาละ, เรื่องก็พอกันที่ว่า เราเกิดมาภายใต้อิทธิพลของสัญชาตญาณ โชคดีแต่ว่าสัญชาตญาณนั้นมันเปลี่ยนได้, แล้วแต่จะพัฒนามันอย่างไร. ถ้าไม่พัฒนามันก็ได้เปรียบข้างที่จะเป็นไปฝ่ายกิเลส, และอาจจะพัฒนาให้เป็นกิเลสอย่างรุนแรงก็ได้ เดียวนี้ไม่เอาไม่พัฒนาอย่างนั้น, พัฒนามาในทางที่จะลืมหูลืมตาเป็นโพธิ, แล้วก็เป็นโพธิ ๆ นี้อยิ่งขึ้น ๆ จนถึงที่สุด, มีการกระทำชนิดที่จะดับกิเลสกับความทุกข์ได้ถึงที่สุด แท้จริง, ก็หมดปัญหาในการที่ว่าต้องเกิดมา.

และขอเตือนว่าอย่าปฏิบัติอย่างปฏิบัติ ไม่รู้ ไม่รับรู้ : ฉันไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา, มันเกิดมาเองฉันไม่รู้. ก็เอาสิ มันก็ยิ่งเป็นทุกข์หนักเข้า ฉันไม่รู้ นั่นแหละ ไม่ยอมรู้อะไรเสียเลยนั่นแหละ มันก็ต้อง เปิดโอกาสให้มีความทุกข์เพิ่มมากขึ้น. ถ้ายอมรับรู้ว่า มันจะต้องเผชิญกับความทุกข์หรือกิเลส หรืออิทธิพลของสัญชาตญาณแล้ว ก็ตั้งใจที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้ควบคุมสัญชาตญาณ และพัฒนาให้เป็นไปในทางของโพธิ, ก็เป็นการเดินตามรอยของพระพุทธเจ้า, เป็นโพธิก็คือเป็นพุทธะ, เป็นสาวกก็เป็นพุทธบริษัท เพราะมีโพธิ หวังโพธิเป็นเบื้องหน้า, เป็นสิ่งที่จะต้องลูถึงในเวลาอันสมควร ให้เพียงพอแก่อัตภาพ, แล้วก็จะได้อยู่กันอย่างพอควรได้, อย่างว่าพอควรได้, แล้วค่อยเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด. เดียวนี้เอาแต่พอควรได้กันก่อนเถอะ, เพราะว่าในบางรายบางกรณี มันดูไม่ได้ มันไม่น่าดู. นี่ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันดักเตือนปรึกษาหารือ อย่าใจจืด, แล้วก็ไม่ต้องอิจฉาริษยาด้วย ว่าเขาจะเป็นไปได้, หรือจะดีกว่าเรา.

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยาย ให้เป็นโอกาสแก่พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรมคณสาธยายส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะสืบต่อไป ในกาลบัดนี้

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

- ๘ -

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

การพัฒนาสัญชาตญาณโดยอานาปานสติ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๘ ในวันนี้ อาตมา
ก็จะได้บรรยายในชุด ธรรมะกับสัญชาตญาณ ต่อไปตามเดิม, และมีหัวข้อย่อยเฉพาะการ
บรรยายในวันนี้ว่า การพัฒนาสัญชาตญาณโดยอานาปานสติ เป็นข้อความที่สืบเนื่อง
กันมากับการบรรยายในครั้งที่แล้ว ๆ มา.

[ปรารภและทบทวน.]

ขอสรุปโดยใจความ สำหรับผู้ที่ไม่เคยมาในตอนต้น ๆ ว่า เราได้ยกเอาเรื่อง
ของสิ่งที่เรียกกันว่าสัญชาตญาณ มาเป็นเรื่องหลักสำหรับบรรยาย, เพื่อจะขจัดปัญหา
ทั้งหลาย อันมีอยู่ในหมู่มนุษย์. ที่เป็นครูบาอาจารย์คงจะเคยเล่าเรียนมาแล้ว เกี่ยวกับ
เรื่องสัญชาตญาณ; แต่เชื่อว่าคงไม่มีการศึกษากันในแง่ของการที่จะควบคุมมัน หรือใช้

มันให้เป็นประโยชน์. ในบัดนี้เราจะพูดกันถึงเรื่องที่ต้องควบคุมและใช้ให้เป็นประโยชน์, เพราะว่าจะกล่าวได้โดยไม่กลัวใครค้านว่า. **เรื่องราวในพระพุทธศาสนาทั้งหมด เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัญชาตญาณ**, ท่านอาจจะรู้สึกแปลกหู ไม่เคยได้ยินใครพูดอย่างนี้, แล้วก็จะหาว่าผู้พูดอย่างนี้ พูดเอาเอง หรือจะเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ ไปเสียอีก โดยเอาเรื่องของสัญชาตญาณมาเป็นหลัก.

เรื่องความทุกข์ทั้งหลายก็ดี, เรื่องความดับทุกข์ทั้งหลายก็ดี มันเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณโดยตรงทั้งนั้น. ในการที่จะเกิดความทุกข์ขึ้นมา ก็เพราะว่าเราบังคับความรู้สึกตามสัญชาตญาณไม่ได้, เราไม่มีความรู้ด้วยซ้ำไป ว่ามันเป็นเรื่องของสัญชาตญาณ, แล้วก็ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการที่จะบังคับมัน. ตัวอย่างง่าย ๆ สำหรับคนทั่วไปก็ว่า **เมื่อมีอะไรมาให้รักมันก็รัก** เพราะมันโง่ ไม่มีสติปัญญาที่จะบังคับสัญชาตญาณว่าอย่าไปรัก มันก็เกิดความรักอย่างโง่เขลาขึ้นมาตามอำนาจของสัญชาตญาณ, คนเราจึงมีปัญหาเรื่องความรัก. **เมื่อมีอะไรมาทำให้โกรธ** มันก็บังคับความรู้สึกไม่ได้ **มันก็โกรธ** ก็ต้องมีความยุ่งยากลำบากไปตามเรื่องราวของความโกรธ, **มีอะไรมาให้เกลียด** มันก็เกลียดมันโง่ ไม่รู้ว่าจะต้องไปเกลียดทำไมให้เสียเวลา, จะต้องไปเกลียดสิ่งที่ยาวให้เกลียดทำไมให้เสียเวลา มันก็เกลียด, แล้วความเกลียดนั้นมันจะไม่ยุติลงเพียงเท่านั้นมันทำให้เกิดเรื่อง อะไรต่อไปอีก **จนได้เบียดเบียนกัน ฆ่าฟันกัน ทำลายล้างกัน** อาฆาตมาดร้ายกัน, มันละไม่ได้; เพราะมันบังคับสัญชาตญาณอย่าให้เกลียดนั้นไม่ได้, หรือว่ามีอะไรมาทำให้กลัวมันก็กลัว, นับตั้งแต่ว่าเด็กเล็ก ๆ มันกลัวผี มันกลัวความมืดมันกลัวภาพอะไรต่าง ๆ ที่น่ากลัว เช่นซากศพเป็นต้น, มันก็กลัว เพราะมันโง่, เพราะมันไม่รู้, มันก็กลัวไปตามธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ.

ที่นี้ ปัญหาที่กำลังจะประสบกันอยู่มากเดี๋ยวนี้ ก็คือ**เรื่องวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์** มันมีอะไรมาทำให้เกิดความวิตกกังวล เรื่องผู้อื่น, เรื่องของตัวเอง, เรื่องของ

สุขภาพอนามัย, เรื่องของเศรษฐกิจ, เรื่องของสังคม, เรื่องอะไรต่าง ๆ, มันนอนไม่หลับ, ไม่เท่าไรมันก็เป็นโรคระบบประสาทผิดปกติ เป็นบ้าหรือเป็นอะไร. ตามที่รายงานกันทางวิทยุฟังดูแล้วไม่น่าเชื่อว่ามันจะมาถึงอย่างนั้น คือมันจำนวนแสน ๆ; บังคับความรู้สึกของสัญชาตญาณไม่ได้ มันก็พิจารณา คนที่มีอะไรดีขึ้นมา จะดีเท่าตัวหรือจะดีกว่าตัว, บางทีมันก็พิจารณา แม้แต่คนที่มันต่ำกว่าตัว ด้อยกว่าตัว เพราะมันบังคับความรู้สึกส่วนนี้ไม่ได้. แล้วก็เลยมีความหวังอย่างโง่เขลา มีความหวังอย่างโง่เขลาขึ้นมา เพราะว่าบังคับสัญชาตญาณไม่ได้.

ลองคิดว่าปัญหามันมีสักเท่าไร ใครไม่มีปัญหาเหล่านี้, ไม่มีปัญหาเรื่องความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ความอิจฉาริษยา ความหวังความหวัง, ใครไม่มีปัญหาเหล่านี้, ตัวเองมีเท่าไร ก็รู้เอาเองก็แล้วเช่นกัน.

แล้วก็นึกต่อไปว่า ทำไมมันจึงต้องเป็นอย่างนี้, ความเป็นมนุษย์ของเรามีมากน้อยเท่าไร? คุณค่าของความเป็นมนุษย์ของเรามันว่าแหวกไปอย่างไร? ถ้านึกได้แบบนี้ ก็จะต้องเกิดความคิดบ้างว่า จะต้องจัดการกับสิ่งเหล่านี้.

ที่นั่นก็จัดการไม่ถูก เพราะไม่รู้ว่สิ่งเหล่านี้มันมาจากสัญชาตญาณ, เรื่องของสัญชาตญาณมันจะเป็นเรื่องที่หลอกลวง ทำให้เข้าใจว่าถูกต้องของกฎแล้ว, ถูกต้องของกฎแล้ว อย่างนี้เสมอไป, คือจะเอาความรู้สึกของตัวเองเป็นประมาณ ก็เลยไม่ต้องจัดการกัน. การปล่อยไปตามสัญชาตญาณมันก็มีรสชาติดีเหมือนกัน.

ตัวอย่างเช่น รสของอบายมุขทั้งหลาย มันเป็นรสตามสัญชาตญาณ; แม้แต่ ครูบาอาจารย์ก็ละไม่ได้, ทิณฺฑูหรี่ก็ยังไม่ได้ อย่างว่าแต่อะไรมากมาย เพราะมันพอใจ

ในรสอันเกิดมาจากความหลอกลวงของสัตตชาตญาณ. ค่อยโง่เข้าไปทีละนิด ทีละนิด ครูบาอาจารย์บังคับจิตไม่ได้ ทำอบายมุขให้เด็ก ๆ ดู, แล้วก็บังคับจิตไม่ได้ ในการที่จะไม่ลงโทษเด็ก ๆ ด้วยการบันดาลโทษะ, เหล่านี้มันเป็นเรื่องของ การบังคับสัตตชาตญาณไม่ได้ทั้งนั้น.

เรื่องที่เรากละสิ่งที่ต้องการจะละไม่ได้ ก็เพราะว่ามันตกอยู่ภายใต้อำนาจของสัตตชาตญาณ; ถ้าอนุญาตให้พูดตรง ๆ ก็พูดว่า สัตตชาตญาณอย่างสัตว์ด้วยซ้ำไป. เราจะดีทำบุญทำกุศลไม่ได้ก็เพราะว่ามันไปขัดขวางกับความต้องการของสัตตชาตญาณที่มันต้องการจะสนุกสนาน จะเริ่ดอร่อยไปตามประสาของความโง่ความหลงหรืออวิชชา, ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสัตตชาตญาณที่ยังไม่ได้รับการอบรม.

ถ้าเป็นสัตตชาตญาณที่ได้รับการอบรมเพียงพอแล้ว สิ่งเหล่านี้มันก็เบาบาง คือมันไม่โง่มาก หรือมันรู้สิ่งทั้งหลายถูกต้อง กลายเป็นสัตตชาตญาณแห่งโพธิ, ถ้าไม่ได้รับการอบรมอย่างถูกต้อง มันก็คงเป็นสัตตชาตญาณแห่งกิเลส. เรามีกันแต่สัตตชาตญาณแห่งกิเลสก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส, จำเป็นที่จะต้องพัฒนา ให้กลายเป็นสัตตชาตญาณแห่งโพธิ, จึงเห็นได้ทันทีว่าเรื่องอะไร ๆ ทุกเรื่องในพระพุทธศาสนานี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตตชาตญาณทั้งนั้น. เรื่องละกิเลส ก็คือละสัตตชาตญาณฝ่ายต่ำ ควบคุมมัน, เรื่องปฏิบัติให้สูงขึ้นไปมีศีล สมาธิ ปัญญา ก็ต้องการที่จะควบคุมสัตตชาตญาณไว้ในความถูกต้อง ให้มันดำเนินไปในความถูกต้อง ตามหนทางแห่งความถูกต้อง, จนกระทั่งถึงที่สุดคือ บรรลุนิพพาน ก็คือการชนะสัตตชาตญาณได้โดยเด็ดขาด. ไม่มีส่วนเหลือ, เรียกว่าเพิกถอนฤทธิ์เดชของสัตตชาตญาณทั้งหลายหมดสิ้นได้. เป็นบุญชนก็เป็นไปตามอำนาจสัตตชาตญาณธรรมดา และมักจะตกไปฝ่ายต่ำ เป็นกิเลสยิ่ง ๆ ขึ้น, พอต่อกู้กับกิเลสได้ตามสมควร มันก็ผยองขึ้นมาในระดับเรียกว่ากลาง หรือสูงขึ้นมา

เป็นฝ่ายโพธิ เป็นการต่อสู้สัตตชาตญาณบ้าง ควบคุมบ้าง รู้จักใช้กระแสของสัตตชาตญาณให้ไปแต่ในทางถูกต้องบ้าง นี่ก็เป็นพระอริยเจ้าขึ้นมาตามลำดับ ตามลำดับ, ครั้นละอำนาจของสัตตชาตญาณได้โดยเด็ดขาด ก็เป็นพระอรหันต์.

ข้อปฏิบัติเรื่องศีล สมาธิ ปัญญานั้น ดูให้ดีเถอะ มันก็มีผลสำหรับจะควบคุมสัตตชาตญาณบ้าง, ถ่ายถอนสัตตชาตญาณ ลดบรรเทาสัตตชาตญาณ, เปลี่ยนกระแสของกำลังจิตตามธรรมดาสามัญให้เป็นไปในทางสูง. เรามีศีล ก็เพื่อเตรียมการเป็นอยู่พื้นฐาน ให้ถูกต้องตามคลองของธรรมะ เพื่อจะดับทุกข์ นี่เรียกว่ามีศีล. แล้วเราก็ก้าวสูงขึ้นไปตามหลักเกณฑ์ คือว่าจะมีสมาธิ ก็คือการเตรียมจิตให้เหมาะสม สำหรับที่จะดู จะดู เหมาะสมที่จะดู. ครั้นแล้วก็ทำในระดับวิปัสสนา วิปัสสนาคือดูจนเห็น, ดูแล้วเห็น, ดูแล้วเห็น, เมื่อเห็นตามที่เป็นจริงอย่างนี้ ก็เข้ามาในเขตของการบรรลุผล และนิพพาน เห็นเท่าไรละกิเลสได้เท่าไร, ก็เป็นมรรคหรือผลระดับหนึ่ง ๆ ระดับหนึ่ง ๆ, ถ้าเห็นหมดละได้หมด ละอุปาทาน ความยึดถือว่าตัวตน แม่โคตรของสัตตชาตญาณเสียได้หมด ก็เป็นพระอรหันต์, นั่นแหละมันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตตชาตญาณอันน่าเกลียดน่ากลัว.

เราจะมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งกันทำไม ? ก็เพื่อปฏิบัติตาม, เพราะว่าท่านเป็นผู้ละอำนาจของสัตตชาตญาณได้แล้ว. พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริงข้อนี้ ซึ่งเป็นความลับที่สุด เอาชนะสัตตชาตญาณ ดับกิเลสได้ ดับความทุกข์ได้ แล้วก็สอนผู้อื่นให้เป็นอย่างนั้นบ้าง นั่นคือพระธรรม, คือระบบการศึกษาการปฏิบัติและได้ผลมา เพื่อตัดปัญหาเกี่ยวกับสัตตชาตญาณทั้งปวงให้หมดสิ้นไป นี่มาถึงพระสงฆ์ผู้เป็นตัวอย่างแห่งบุคคลผู้ควบคุมสัตตชาตญาณ บรรเทาสัตตชาตญาณฝ่ายต่ำ ยกขึ้นมาสู่ฝ่ายสูง แล้วก็ละอำนาจของสัตตชาตญาณได้หมดสิ้นทั้งสองฝ่าย, อยู่

เหนือสัญชาตญาณโดยประการทั้งปวง ไม่มัวเมาหลงดี บ้าดี อวดดีอะไรอยู่. นี่**พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์** เป็นตัวอย่างแห่งการละเสียได้ซึ่งอำนาจของสัญชาตญาณ.

เราอยากจะเป็นอย่างนั้นบ้าง เราก็มาเตรียมระบบชีวิตของเราให้มีศีลในข้อแรก คือมีความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ให้เหมาะสมสำหรับที่จะละสัญชาตญาณที่สูงขึ้นไป. แต่ขอให้ดูให้ดีให้เห็นว่า มันมีความรู้้อย่างถูกต้องขึ้นมาก่อน คือ**ปัญญามันมาก่อนว่าจะต้องทำอย่างนี้ คนเราจึงจะมีศีล** ไม่ใช่อยู่เฉย ๆ ฉันจะรู้จักศีลจะปฏิบัติศีลขึ้นมาได้เฉย ๆ, มันต้องมีความรู้ก่อนว่า ศีลนี้มีประโยชน์อย่างไร, แล้วจึงอยากจะมีศีล ก็คือความปกติเรียบร้อยถูกต้อง ในระบบการเป็นอยู่ทางวัตถุ ทางกาย ทางวาจา ให้มันมีแต่ความถูกต้อง, มันก็เป็นศีลขึ้นมา, มีพื้นฐานแห่งความถูกต้องสำหรับจะทำการสู้รบกับสัญชาตญาณที่สูงขึ้นไป; **แล้วก็มาทำสมาธิ เตรียมจิตให้เหมาะสมสำหรับจะดูความจริง.**

ครั้นแล้วก็ทำวิปัสสนา คือดูลงไปที่ความจริง อันนี้คล้าย ๆ กับว่าจะเป็นการเล่น หรือพุกนอกรัตนอกรอยแปลกหูสำหรับบางคนก็ได้ **ว่าสมาธิเป็นการเตรียมจิตให้ดู, วิปัสสนาเป็นการดู ดูจนเห็นแจ้ง, ครั้นเห็นแจ้งแล้วก็เริ่มการบรรลุมรรค ผลนิพพาน** เห็นแจ้งเท่าไรก็ได้เท่านั้น มันก็มีการบรรลุมรรคผลนิพพานไปตามลำดับ โสดา สกิทาคา อนาคามี กระทั่งพระอรหันต์. ละได้หมดสิ้น ก็ประสพภาวะของสิ่งที่เรียกว่านิพพานในขั้นสมบูรณ์ที่สุด; ถ้ายังไม่ถึงขั้นนี้ก็มิมีนิพพานน้อย ๆ มีนิพพานน้อย ๆ, ทำให้พอทนอยู่ได้. อย่างเราก็มีการควบคุมได้บ้าง, **ไม่มีสัญชาตญาณเลวร้ายอยู่ทุกเวลานาที จึงพออยู่ได้ไม่เป็นบ้าตาย**; แต่มันยังไม่พอมันจึงทำสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป ให้ควบคุมได้มากขึ้น ให้ได้รับการเบียดเบียนจากสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณนั้นน้อยลง ๆ ๆ จนไม่เหลือเลย. นิพพานชั่วคราว นิพพานแต่บางส่วน มันก็มีมาตามลำดับ มีมาด้วยกันตามลำดับ, เป็นเรื่องว่างจากการเบียดเบียน

ของกิเลสและความทุกข์ ซึ่งเป็นของสัตตชาตญาณอันเลวร้าย. นี่แหละธรรมชาติมัน ก็พอจะมีส่วนช่วย ให้เราได้ปลอดจากการเบียดเบียนของสัตตชาตญาณได้บ้างเหมือนกัน : รู้จักกลัวความทุกข์ มันก็สนใจที่จะไปศึกษาความดับทุกข์, หรือมันละอายเมื่อมีความทุกข์ ก็เว้นการกระทำนั้น ๆ เสีย.

นี่เป็นอันว่า ตั้งแต่จุดตั้งต้น จากตัว ก ไปจนถึงตัว ฮ ของพุทธศาสนา นั้น มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกันกับสัตตชาตญาณ, ดังนั้นอาตมาจึงเอามาเป็นเรื่อง สำหรับการบรรยาย เพื่อจะชี้ให้เห็นตัวจริงว่า มันเป็นเรื่องที่ติดพันกันอยู่อย่างเหนียวแน่น กับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ชีวิตที่เป็นไปตามอำนาจของสัตตชาตญาณ ก็ต้องทนทุกข์. ควบคุมสัตตชาตญาณฝ่ายต่ำได้ ความทุกข์ก็น้อยลงไป, พัฒนาสัตตชาตญาณฝ่ายสูงได้ ความทุกข์ก็น้อยลงไปอีก, จนถึงกับหมดสิ้นไปในที่สุด.

ดังนั้นขอให้เราถือได้เป็นหลักว่า การพัฒนาสัตตชาตญาณนั้นแหละ คือการปฏิบัติธรรม, การพัฒนาสัตตชาตญาณเป็นหน้าที่ของเรา เป็นหน้าที่ของเรา. ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมจึงเป็นหน้าที่ของเรา เพื่อจะขับไล่หรือป้องกันสัตตชาตญาณอันเลวร้าย, มีแต่สัตตชาตญาณที่ถูกต้อง ที่จะชักจูงไปในทางที่ถูกต้อง ไม่ต้องมีความทุกข์ มีแต่ความสงบสุข. การพัฒนาสัตตชาตญาณจึงคือการปฏิบัติธรรม คือ การทำหน้าที่ที่เราจะต้องประพฤติกกระทำทุกอิริยาบถ ทุกเวลา ทุกนาทีก, ต้องควบคุมให้มีความถูกต้องอยู่ทุกเวลา ทุกนาทีก ทุกอิริยาบถ.

ที่เป็นเรื่องทำงาน ทำการงานในหน้าที่หรือ ทำหน้าที่อะไรก็ตาม นี่ก็ให้มันถูกต้อง; แม้แต่จะพักผ่อนก็พักผ่อนให้ถูกต้อง, อย่าพักผ่อนตามอำนาจของสัตตชาตญาณ, มันจะกลายเป็นหมูปะไม่ทันรู้ตัว. ทีนี้ก็แม้ว่าจะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น สังคมสังเคราะห์ ก็ให้มันถูกต้อง อาตมาเห็นว่า ถูกต้อง ๓ ประการ นี่มันจะพอเสียแล้ว:

ถูกต้องเมื่อทำงานในหน้าที่, ถูกต้องเมื่อมีการพักผ่อน, แล้วก็ถูกต้องเมื่อมีการสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน, ถ้าทำได้ทั้ง ๓ ถูกต้องแล้วโลกนี้ก็จะเป็นโลกที่น่าอยู่น่าดู เป็นโลกพระศรีอารยเมตไตรยอย่างที่หวังกันอยู่.

เดี๋ยวนี้เมื่อทำงานมันก็ไม่ถูกต้อง, มันหงุดหงิดมันไม่อยากจะทำ มันไม่อยากจะเหนื่อยนั่นเอง, มันไม่รู้ว่าการเหนื่อยนั้น คือการกระทำที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาสัญชาตญาณ แล้วก็ทำให้สนุก. เมื่อพักผ่อนก็เหมือนกัน; ถ้าว่าจิตไม่ว่าง จิตไม่ปล่อยวางอะไรแล้วมัน ก็ไม่เป็นการพักผ่อน; แม้จะนอนอยู่มันก็ไม่เป็นการพักผ่อนในทางจิตใจ ก็เลยไม่มีการพักผ่อน, นั้นแหละมันจะบ้า, มันจะเป็นโรคประสาท แล้วก็เป็นบ้าตาย. **ที่นี่จะสังเคราะห์ซึ่งกันและกัน** ตามหน้าที่ทางสังคม ก็ต้องถูกต้องอย่าสังเคราะห์กันไปในทางที่ผิด มันจะกลายเป็นคนโง่ สังเคราะห์ซึ่งกันและกันให้ตกไปเป็นทาสของกิเลสฝ่ายสัญชาตญาณฝ่ายต่ำ. **เดี๋ยวนี้มักจะสังเคราะห์กันแต่ในแง่ของกิเลส**, ด้วยความรัก รักจนโง่ รักจนหลง หรือว่าด้วยความเข้าใจผิดอะไรก็ตาม ยิ่งเจริญทำให้เจริญกลายเป็นยิ่งบ้า, อย่างน้อยยิ่งเจริญก็ยิ่งทำให้เกิดความพอดี. ระวังความเจริญทั้งหลาย, **เจริญอย่างมกมายแล้วมันจะเกินพอดี**, เมื่อเกินพอดีแล้วก็มีปัญหาเหลือประมาณ **จะแก้ไม่ได้**.

เอาละ, รวมความว่า **เราจะต้องรู้เรื่องสัญชาตญาณ เพื่อจะพัฒนามันให้ถูกต้อง**, ให้มีชีวิตที่สงบเย็น อย่าให้เป็นชีวิตที่เราร้อนเหมือนที่แล้ว ๆ มา, หรือชีวิตของคนธรรมดาเกินไป บุญชนเกินไป **เป็นอยู่ด้วยความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงหึง**, นี่เป็นธรรมดาไปเสีย สำหรับคนที่ไม่รู้เรื่องความจริงเกี่ยวกับข้อนี้ คือเกี่ยวกับสัญชาตญาณที่เป็นตัวกิเลส เป็นรากฐานแห่งกิเลส.

ทำไมเราจึงอดรักไม่ได้, ทำไมจึงอดโกรธไม่ได้ ทำไมจึงอดเกลียดไม่ได้, ทั้งที่ไม่อยาก ทั้งที่ไม่อยาก, มีคนมาถามปัญหามากเหลือเกิน ว่าทำอย่างไรจะระงับความโกรธได้, ไม่อยากจะโกรธ แต่แล้วมันก็โกรธ โกรธจนได้ โกรธต่อหน้าทั้งๆ ที่ไม่อยากจะโกรธ มันก็ยังโกรธ. **นี่เพราะบังคับสัตตชาตญาณแห่งความโกรธนี้ไม่ได้.**

เรื่องสัตตชาตญาณอันละเอียดอย่างไร, ก็ได้อธิบายกันมาแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา. ผู้ที่ยังไม่ได้ฟัง ก็ไปหาอ่านหาศึกษาได้จากหนังสือหนังสือหาตำรารับตำราอันเกี่ยวกับเรื่องนั้น.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

ในวันนี้ก็ได้พูดต่อไป ถึงการพัฒนาสัตตชาตญาณ ซึ่งได้กล่าวโดยสังเขปแล้วในการบรรยายครั้งก่อนว่า จะต้องอาศัยธรรมะ. ธรรมมีอยู่ ๒ ประเภทด้วยกัน ธรรมะเป็นหลักใช้โดยตรง เพื่อแก้ปัญหานั้น ๆ, แล้ว ธรรมะอีกประเภทหนึ่งก็ ธรรมะโดยอ้อม คือธรรมะอุปกรณ์ ธรรมะเครื่องมือ ซึ่งมีอยู่หลายอย่างหลายชนิด. ในวันนี้ก็จะเริ่มบรรยายการพัฒนาสัตตชาตญาณโดยหลักธรรมะ ที่เป็นหลักโดยตรง.

สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักใช้ตัดกิเลส.

ขอให้ทราบไว้ว่า ในพระพุทธศาสนานั้นมากมายหลายหมื่นหลายพันธรรมชั้นนั้นหลักเดียวที่จะใช้ตัดพันกิเลส ก็คือสติปัฏฐาน ๔, สติปัฏฐาน ๔ มีอยู่ในรูปต่าง ๆ กัน ในรูปอย่างนั้นบ้าง ในรูปอย่างนี้บ้าง อย่างนั้นบ้าง เรียกโดยตรงบ้าง เรียกโดยอ้อมบ้าง. แต่พิจารณาดูให้ดีเถิดว่า ข้อปฏิบัติเหล่าใดที่มันจะเป็นไปเพื่อการตัดเสียซึ่งกิเลสแล้ว มันจะมีหลักเป็นสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกล่าวโดยสมบูรณ์. ถ้าแยกออกมาทีละอย่าง ๆ ก็ไม่สมบูรณ์. ถ้าให้สมบูรณ์ต้องครบ ๔ อย่าง เรียกว่าสติ ปัฏฐาน ๔

รู้เรื่อง กายนี้เป็นเรื่องที่ ๑. รู้เรื่องเวทนาเป็นเรื่องที่ ๒. รู้เรื่องจิตเป็นเรื่องที่ ๓. รู้เรื่องธรรมดาทั้งปวงเป็นเรื่องที่ ๔; กาย เวทนา จิต ธรรม ก็เพราะเหตุว่านี่มันเป็นต้นเค้า หรือเป็นเค้าเงื่อน หรือเป็นโครงลําคัญของเรื่อง ที่ถ้าว่าศึกษาแตกฉาน ประพฤติกระทำให้ถูกต้องลุล่วงไปด้วยดีแล้ว ปัญหามันก็หมด.

เรื่องสติปัฏฐาน ๔ นั้น ตรัสไว้ตรงๆ ว่า เพื่อจะนำออกเสียซึ่งอภิขมาและโทมนัสในโลก, แล้วก็ถอนเสียได้ซึ่งความยึดถือว่าตัวตน. คนธรรมดามีอภิขมาและโทมนัสเป็นประจำในโลกนี้ อภิขมาคือชอบ, โทมนัส คือไม่ชอบ, ตามใจความอภิขมานี้แปลว่า เฟื่องเลื่องเฉพาะอะไรก็ตาม, รวมความแล้วก็คือชอบ หรือยินดี. ที่นี้ โทมนัสโทมนัสที่แปลว่าขัดเคืองนั้น ก็คือไม่ชอบหรือยินร้าย. ในโลกนี้มีเรื่องสองเรื่องคือ ยินดียินร้าย; ถ้ายังมีอยู่ในจิตใจของบุคคลผู้ใด เขาก็จะต้องเกิดความคิดนึกประเภทที่เป็นกิเลส แล้วก็ยึดถือเอาเป็นตัวเป็นตน.

เมื่อยินดี มันก็จะเกิดความรู้สึกขึ้นมาทันที ว่ากูยินดี; ที่จริงความยินดีนั้นมันเกิดตามธรรมชาติธรรมดาของระบบประสาท หรือ จิตที่มีสัญชาตญาณอยู่เป็นหลักว่า ถ้าชนิดนี้เข้ามา เข้ามาสู่ตัวเองทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว มันก็จะยินดี. ถ้าอีกอย่างหนึ่งตรงกันข้ามเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วมันก็จะยินร้าย; นี่มันเป็นเรื่องที่ตายตัวสำหรับสัญชาตญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประจำอยู่ในชีวิต. ฉะนั้นเด็กทารกคลอดออกมาไม่กี่วัน ก็เดี๋ยอะไร มันจึงรู้จักยินดียินร้าย คือรู้จักชอบและไม่ชอบ, ครั้นชอบขึ้นมาก็มีตัวกู ซึ่งจะเป็นผู้ชอบ, แล้วชอบเอามาเป็นของกู. ถ้าไม่ชอบ มันก็มีตัวกูที่จะไม่ชอบ ที่จะดูร้ายขึ้นมา แล้วก็จะถือว่าเป็นศัตรูของกู, เป็นผู้ทำลายล้างของกู. นี่ศึกษาให้ถึงจุดนี้ ตั้งต้นที่จุดนี้ แล้วก็จะเข้าใจหลักธรรมะได้ง่ายขึ้น, นี่เราก็จะมารู้จักเรื่องนี้ให้ดีที่สุด โดยศึกษาให้รู้ว่า จะกำจัดออกไปเสียได้อย่างไร.

สติปัฏฐาน ๔ เป็นเครื่องนำออกเสียได้ ซึ่งอภิขณาและโทมนัสในโลก. คำว่าในโลก คือกว้างขวางครอบงำหมด ในโลก โลกเด็ก โลกผู้ใหญ่ โลกวัตถุ โลกจิตใจ, โลกอะไรก็ตาม มันมีของสองอย่างคือความชอบ และความไม่ชอบเป็นหลัก; แล้วมันชอบด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ มันชอบอย่างลึกซึ้ง มันชอบอย่างชนิดที่ยากที่ใคร ๆ มาแนะนำมาป้องกันหรือมาห้ามกันได้. **ไม่ชอบก็เหมือนกัน** มันก็ไม่ชอบ, ฉะนั้นดูเด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ ยังเป็นทารกว่ามันชอบขึ้นมามันเป็นอย่างไร, เมื่อไม่ชอบขึ้นมามันเป็นอย่างไร, แล้วมันเป็นได้อย่างไร, มันเอามาจากไหน ความชอบหรือความไม่ชอบ, เมื่อมันมีแล้ว มันก็เกิดกิเลสต่อ ๆ กันไป. เมื่อชอบมันก็เกิดโลภะ ๆ โลภะทุกคราวที่มันชอบ, เมื่อไม่ชอบมันก็เกิดโทสะ โทสะทุกคราวที่มันไม่ชอบ, เมื่อยังไม่รู้ว่าเป็นอะไรดี ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่ แต่ยังหวังอยู่ มันก็เกิดความรู้สึกที่มัวเมา หลงไหล พัวพัน วนเวียนอยู่. นี่โลภะ โทสะ โมหะ ตั้งต้นขึ้นมาด้วยสัญชาตญาณแห่งความชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกอภิขณาและโทมนัสในโลก.

เมื่อมีอภิขณาก็ตาม. โทมนัสก็ตามขึ้นมาในใจแล้ว **ความรู้สึกว่าตัวผู้** ทำอย่างนั้นมันก็เกิดขึ้นมาทันที, นี่เป็นของที่น่าประหลาดไม่น่าเชื่อ ว่ากิเลส กิเลสเกิดทีหลังตัวผู้มีกิเลส มันเกิดความรู้สึกเป็นกิเลสขึ้นมาในใจก่อน, แล้วจึงเกิดความรู้สึกว่ากู ผู้เป็นอย่างนั้นขึ้นมาทีหลัง. **ความอยากเกิดขึ้นแล้ว มันจึงเกิดตัวผู้** อยาก ตัวผู้ต้องการจะอยาก อันนี้มันผิดหลัก logic ของคนโง่, logic หรือตรรกของคนโง่ มันเป็นเรื่องทางวัตถุ มันต้องมีผู้อยากก่อนมันจึงจะอยาก แล้วจึงจะมีปัญหา. แต่เรื่องของธรรมะอันลึกซึ้งของสัญชาตญาณนี้ มันน่าหวัที่ว่า **ความอยากเกิดขึ้นในใจก่อน, แล้วจึงเกิดความรู้สึกว่ากูผู้อยากนี้เกิดตามมาทีหลัง;** มันน่าหวัที่ว่า ผู้อยากเกิดทีหลังความอยาก. นั่นแหละคือความยากในการที่จะตัด จะป้องกัน จะบรรเทาตัวตน, หรืออีกทางหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่า **ตัวตนนั้นไม่ใช่ตัวตนอะไร** มันเป็นเพียงผลของ

ความอยาก ถ้ามันเกิดความอยากแล้ว มันก็ต้องเกิดตัวตนผู้อยาก. ฉะนั้น **ตัวตนจึงเป็นมายา**, มายายิ่งกว่ามายา, แต่แล้วมันก็ไม่เป็นมายาหรือรู้สึกกว่ามายา มันรู้สึกเป็นตัวตน. มันก็มีตัวกู ผู้รัก ผู้โกรธ ผู้เกลียด ผู้กลัว ผู้อะไรต่าง ๆ เต็มที่ไปหมดก็เลยได้มีความทุกข์. นี่จึงเรียกว่า **สติปัฏฐาน ๔** ซึ่งมีหลักจะบรรเทาเสียซึ่งอภิขณาและโทมนัสในโลกนั้นแหละ เป็นแม่บท เป็นประธานของหลักธรรมะที่จะตัดกิเลส. ส่วนเรื่องนอกนั้น เช่น สัมมัปปธาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ กระทั่งมรรคมีองค์ ๘ มันก็เป็นเครื่องช่วยให้สติปัฏฐาน ๔ เป็นไปอย่างถูกต้อง เกิดขึ้นแล้วเป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นไปจนถึงกระทั่งสุดท้าย จนกระทั่งตัดกิเลสได้ รวมอยู่ในกระแสเดียวกัน ที่เรียกว่า **โพธิปักขิยธรรม** เป็นคำสำคัญ เป็นคำประเสริฐ คือว่าธรรมเป็นฝักฝ่ายแห่งการตรัสรู้ มีอยู่ ๗ หมวด.

หมวดแรกเท่านั้นแหละคือตัวประธาน ตัวหลักธรรมะที่เป็นประธานที่จะทำงานตัดกิเลส คือ **สติปัฏฐาน ๔**, แล้วสัมมัปปธาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ เป็นอุปกรณ์ เป็นเครื่องสนับสนุนช่วยเหลือ กระทั่งเป็นกิริยาอาการตามลำดับ กิริยาอาการของการตัดกิเลสตามลำดับตามลำดับ, จบลงด้วยการหมดกิเลส; จึงถือว่าเรื่องสติปัฏฐานเป็นเรื่องสำคัญ จะเห็นได้ว่าเรื่องสติปัฏฐานได้รับการเชิดชูยกย่องทั่วไปในบาลีในอรรถกถา.

ความสำคัญของสติปัฏฐาน ๔.

ทีนี้ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ก็มาดูกันให้ดีอีกทีหนึ่ง ว่าคนเรานี้มันหลงว่าตัวตนมีอยู่ในร่างกายนี้ เพราะยังไม่ว่าร่างกายคืออะไร, แต่มันปรากฏชัดที่ว่าร่างกายนี้มันทำอะไรได้. เช่นเด็ก ๆ มีความรู้เพียงว่าร่างกายนี้ทำอะไรได้ ก็เห็นร่างกายเป็นใหญ่, เห็น

ทุกเรื่องเป็นเรื่องของร่างกาย มันก็เอาจริงเอาจังเป็นตัวตน. ไม่รู้เรื่องจิตไม่รู้เรื่องวิญญาณ แต่รู้เรื่องร่างกายมากพอที่จะเห็นว่า เรื่องที่เกี่ยวกับร่างกายหรือเรื่องร่างกายนี้ เป็นตัวการ เป็นตัวเรื่อง. ฉะนั้นจึงสำเร็จอะไร ๆ อยู่ที่ร่างกาย; นี่แสดงว่า เด็ก ๆ นี่มันเป็นวัตถุนิยมมาโดยกำเนิด, มันรู้จักแต่เรื่องรูปหรือเรื่องร่างกาย มันก็จะจัดการกันแต่เรื่องร่างกาย. เมื่อใครมาทำร้าย มันก็จะตอบแทนด้วยการทำร้ายแล้วก็ทางร่างกาย. น้องเล็ก ๆ โกงฟี ฟีเล็ก ๆ โกงน้อง มันก็ตีกันได้โดยทางร่างกาย มันตีกันไป มันตีกันมา; เพราะมันรู้ว่าที่ร่างกายนี้เป็นตัวการที่จะทำร้ายเรา เราก็จะตอบแทน. ถ้าเด็ก ๆ เดินไปโดนแก้วอ้อ มันก็จะเตะแก้วอ้อ; เพราะแก้วอ้อนี้มาขวางทางกู มาทำร้ายกู มันก็เตะแก้วอ้อ. แต่ถ้าผู้ใหญ่คงไม่ทำอย่างนั้น เพราะรู้อะไรมากขึ้นว่า เรื่องที่ร่างกายนี้มันไม่ใช่เรื่องทั้งหมด, แต่เด็ก ๆ มันยังไม่รู้. เพราะฉะนั้น จุดแรกจุดตั้งต้นของคน, ของความงียึดกันที่ร่างกายหรือทางวัตถุก่อน. ฉะนั้นรู้เรื่องร่างกายไม่ใช่ตัวตนกันเสียก่อน เป็นข้อแรก.

ที่นี้ก็ลึกเข้าไปถึงข้างใน คือเรื่องจิตใจก็ได้แก่เวทนา, เวทนาจะรู้หรือไม่รู้ก็ตามใจ แต่มันรู้สึกต่อเวทนา เมื่อเจ็บ เมื่อปวด เมื่อสบาย เมื่อเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นเวทนามันรู้สึกได้ ตามสัญชาตญาณ แม้เด็ก ๆ มันรู้สึกได้ว่าอย่างนี้สบาย อย่างนี้ไม่สบาย อย่างนี้อร่อย อย่างนี้ไม่อร่อย มันก็เลื่อนมาเห็นว่าเวทนานั้นแหละหรือความอร่อยความไม่อร่อยนั้นแหละเป็นเรื่องสำคัญ มีความอร่อยแล้วก็มีกูผู้อร่อย ก็ยึดถือกูผู้อร่อย และความอร่อยของกู ในขณะนั้นรู้สึกว่ามีตัวตน อยู่ที่ผู้รู้สึกอร่อยนั้นแหละ มีตัวกูผู้รู้สึกอร่อย, แล้วความอร่อยก็เป็นของกู, ก็ยึดเวทนาโดยความเป็นตัวตนบ้าง เป็นของของตนบ้าง เรื่อยมา แต่เล็กจนโต แต่เล็กจนโต เหนียวแน่นที่สุด. ฉะนั้น ต้องรู้เรื่องเวทนา จนถอนตัวตนเสียได้จากเวทนา.

นี่ต่อมาเรื่องที่ลึกไปกว่านั้นอีก คือ **เรื่องจิต** ใจ, จิตนี้มันลึก ลึกซึ่งเข้าไป
 ในนั้น จนเข้าใจยากกว่าจิตเป็นอย่างนั้น จิตเป็นอย่างนี้ จิตเป็นอย่างนั้น **ก็เลื่อนตัวตน**
เข้าไปอยู่ที่จิต, หรือบางครั้งว่ามันรู้สึกอยู่แต่เรื่องเวทนา ก็เอาผู้รู้สึกเวทนาเป็นตัวตน
 บางคราวมีแต่เรื่องความคิด มันก็เอาจิตที่คิดได้เป็นตัวตน.

ที่นี้ **สุดท้ายก็เอาธรรมหรือธรรมชาติ** ที่รู้สึกตัวตนในสิ่งใดก็ตาม ใน
 สิ่งใดก็ตาม ในสิ่งที่มันละเอียดขึ้นไปทางจิตใจเป็น**อัมมมารมณอันละเอียด** หรือว่า
 คุณค่าอันเป็นที่น่ารักน่าพอใจอะไรของธรรมชาตินี้พูดไว้กว้างมาก เอาเรื่องที่ไม่อาจจะ
 ตัวตน หรือไม่เป็นตัวตนมาเป็นของตนนี้เป็นเรื่องสุดท้าย, **เอาธรรมชาติที่เป็นอนิจจัง**
ทุกขัง อนัตตมาเป็นตัวตน ก็ต้องละ.

ความมุ่งหมายอันสำคัญ ลึกซึ่ง ใหญ่หลวง ของสติปัฏฐาน ๔ ก็คือ
 ต้องการจะให้ละตัวตนเสียจากกาย, จากเวทนา จากจิต, และจากธรรมชาติที่เป็น
 ที่ตั้งแห่งความยึดถือว่าตัวตน. ถ้าละ ๔ อย่างนี้ได้ มันก็หมด สัญชาตญาณอัน
 ลึกซึ่ง อันใหญ่หลวง อันเป็นต้นตอ คือสัญชาตญาณแห่งตัวตน มันถูทำลายหมดแหละ,
 มัน **ก็ไม่มีสัญชาตญาณลูกน้อง**เกิดขึ้นมาได้ เพราะมันไม่มีตัวตนเสียแล้ว. สัญชาต-
 ญาณแห่งการกินอาหารก็เล็กกัน, สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ก็เล็กกัน สัญชาตญาณ
 แห่งการต่อสู้การหนีภัย การอะไรต่าง ๆ ก็ระงับไป เพราะมันระงับสัญชาตญาณแห่ง
 ตัวตนได้หมดสิ้น. นี่เห็นไหมว่า มันเป็นวิทยาศาสตร์อันใหญ่หลวง อันลึกซึ่งลึก
 เท่าไร สำหรับพระพุทธศาสนา ที่สอนเรื่องสติปัฏฐานทั้ง ๔ ซึ่งสามารถเพิกถอน
 ความรู้สึกตัวตนเสียได้ในสิ่งทั้งปวง ในสิ่งทั้งปวง.

เป็นอันว่า เราเห็นได้ชัดหรือถือกันว่า สติปัฏฐาน ๔ เป็นธรรมะสำคัญขั้น
 ต้นโดยตรง ที่จะขจัดเสียซึ่งสัญชาตญาณอันเลวร้ายทั้งหลาย. อาตมาจึงเอามาเป็นเรื่อง

แรกสำหรับการบรรยาย สำหรับสิ่งที่จะพัฒนาสัญชาตญาณให้ชัดเจนไป ในวันนี้, แล้วก็ยกเอาเรื่องอานาปานสติมาเป็นตัวเรื่อง เพราะว่าบรรดาเรื่องสติปัฏฐานทั้ง ๔ นั้น ไม่มีที่ไหนจะถูกต้อง สมบูรณ์ รัตนกมดีเท่าเรื่องอานาปานสติ ระบุไปยังอานาปานสติ ๔ จากอานาปานสติสูตร. เรื่องสติปัฏฐาน ๔ มียัตถาวพิสดารในมหาสติปัฏฐานสูตร อย่างนี้ก็มี มันเพ้อ, เอากันแต่โดยตรง จำกัดชัดๆ ในอานาปานสติสูตร เรียกว่าสติปัฏฐาน ๔ ด้วยเหมือนกัน. ดังนั้นจะต้องพูดถึงเรื่องอานาปานสติ ให้ชัดเจนให้รัตนกม ก็อย่างทีกล่าวก่อนแล้วว่า เป็นเรื่องกาย เป็นเรื่องเวทนา เป็นเรื่องจิต เป็นเรื่อง ธรรม สี่เรื่อง.

กายนุปัสสนาที่ ๑ ถ้าทำสำเร็จแล้ว ก็จะสามารถควบคุมกายได้ตามต้องการ, ควบคุมการปรุงแต่งของกายได้ ปัญหามันก็หมดไปตั้งมากมาย.

เวทนานุปัสสนา ถ้าทำได้ มันก็ควบคุมปัจจัยที่ปรุงแต่งจิตให้คิดนึกอย่างนั้นอย่างนี้ได้, มันก็ควบคุมสัญชาตญาณที่จะปรุงแต่งคิดนึกไปในทางกิเลสได้.

จิตตานุปัสสนา เมื่อทำเสร็จแล้ว มันก็ควบคุมจิตได้โดยตรง ให้อยู่ในภาวะที่ถูกต้อง และถึงที่สุด คือสมบูรณ์ที่สุด.

ธัมมานุปัสสนา เมื่อทำถึงที่สุดได้ ก็เพิกถอนอุปาทานว่าตัวตนเสียได้ คือมันควบคุมการเพิกถอนอุปาทานให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ๆ ๆ , จนถอนอุปาทานทั้งหมดสิ้นได้.

นี่ดูหัวใจของเรื่องว่ามันมีอยู่อย่างนี้ กายนุปัสสนาเห็นชัดทำได้สำเร็จ มันก็ควบคุมเรื่องของกายโดยตรงได้ เครื่องปรุงแต่งกายเช่นลมหายใจเป็นต้นได้, เรื่องเกี่ยวกับกายทุกอย่างก็เป็นเรื่องที่ถูกต้องไปหมด. เวทนานุปัสสนา ถ้าทำได้สำเร็จ มัน

ก็ควบคุมสิ่งที่ปรุงความคิดนึกหรือจิตได้ ให้เป็นไปตามในทางที่ควรจะเป็นไป. มันจะมีประโยชน์สักเท่าไร ถ้าเราควบคุมความคิดนึกได้ มันจะคิดนึกไปตามในทางที่ควรคิดนึก ไม่เกิดกิเลสได้. **จิตตามุขัสสนาควบคุมจิตโดยตรง** เป็นนายเหนือจิต มีอำนาจเหนือจิต ให้จิตเป็นอย่างไรก็ได้, **ธัมมานุขัสสนา** ควบคุมการที่มันจะไปยึดถือเอาอันไหนที่เป็นตัวตน คือ**ควบคุมอุปาทานทั้งหลายได้** มันก็หมดเรื่องหมดปัญหา โดยประการทั้งปวง.

นี่เรียกว่าเป็นหลักคร่าว ๆ ย่อ ๆ ว่า สติปัฏฐาน ๔ มันจะควบคุมสัญชาตญาณได้อย่างไร, จะบรรเทาอำนาจของสัญชาตญาณได้อย่างไร, และจะเพิกถอนสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณนั้นได้อย่างไร ในที่สุด. แต่อย่าลืมว่า ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ยังไม่เพิกถอนสัญชาตญาณทั้งหมดได้; เดี่ยวนี้ยังมีใช่เป็นพระอรหันต์ ยังเป็นอะไรต่ำ ๆ ลงมานี้ ก็ได้แต่ควบคุมบ้าง บังคับกระแสน้ำ ไปตามเรื่อง รู้จักใช้กำลังมเหมาของสัญชาตญาณนั้นให้เป็นไปในทางที่ปลอดภัย. ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่าช้างสารตัวใหญ่ ตกมันมีแรงมาก ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็อาละวาดทำลายสิ่งต่าง ๆ เสียหายพังทลายยับเยินหมด; แต่ถ้าสามารถควบคุมได้ ก็เอาไปใช้งานที่หนัก ที่มีค่ามากได้สำเร็จได้มีประโยชน์ ไม่มีโทษ. **นี่มันอยู่ที่ว่าสามารถควบคุมกำลังอันมหาศาลนั้นได้หรือไม่เท่านั้น**; นี่สิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณมันเป็นอย่างนั้น, ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว. ตัวอย่าง ถ้าควบคุมไม่ได้มันจะเป็นอย่างไร, ถ้าควบคุมให้มันเดินไปในทางที่ถูกต้องได้ มันก็ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความเสียหายเลวร้ายอะไรเกิดขึ้น, **การควบคุมได้** จึงเป็นสิ่งสำคัญในเรื่องนี้.

สติปัฏฐาน ๔ ในอานาปานสติ.

เ้า, ที่นี้จะอธิบายโดยรายละเอียดให้ยิ่งขึ้นไป ว่า**สติปัฏฐาน ๔ ในอานาปานสติ** นี้ มันจะทำหน้าที่พัฒนาสัญชาตญาณได้อย่างไร, สำหรับผู้ที่ศึกษามาแล้ว ก็

ไม่ลำบากที่จะเข้าใจ เพราะรู้เรื่องอานาปานสติดีอยู่แล้ว, แต่ผู้ที่ไม่เคยศึกษาเลยก็คงจะฟังยาก. จะทำอย่างไรได้มันช่วยไม่ได้ เมื่อท่านไม่เคยศึกษาอะไรมาเสียเลย มันก็ต้องมีการฟังยากลำบากเป็นธรรมดา, ถ้าไม่อดกลั้นอดทนที่จะศึกษามันก็เลิกกัน มันก็เลิกกัน มันก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร. แต่ถ้าสนใจจะฟังจะให้ได้ประโยชน์ ก็ต้องทนศึกษาทนทำความเข้าใจ ว่าเรื่องมันเป็นอย่างไรกัน.

หมวดที่ ๑ กายานุปัสสนา.

นี้จะพูดถึงอานาปานสติ หรือสติปัฏฐาน ๔ ในอานาปานสติ โดยใจความสำคัญ ๆ ให้ฟัง.

ข้อที่ ๑ ของหมวดที่ ๑ คือหมวดกาย หมวดเรื่องเกี่ยวกับร่างกาย ข้อที่ ๑ ก็ลมหายใจยาว ศึกษาเรื่องลมหายใจยาว จนรู้จักหมดทุกความลับ ที่เกี่ยวกับลมหายใจยาว, ว่าลมหายใจยาวมีลักษณะอาการอย่างไร, ลมหายใจยาวนี้มันมีอิทธิพลอย่างไร, มันมีเมื่อไร, มันไม่มีเมื่อไร, อะไรเป็นเหตุ, อะไรเป็นผล, จนรู้จักประโยชน์ของลมหายใจยาว. เพียงแต่รู้จักหายใจให้ยาว ๆ นี้ ผลดีทางสุขภาพอนามัยมันก็เกิดขึ้น, หรือว่ามันจะบำบัดอารมณ์ร้ายได้. โกรธใครมา มีอารมณ์ร้ายฉุนเฉียวเป็นไฟอะไรมา นั่งลงหายใจให้ยาว แกล้งหายใจให้ยาว, แกล้งหายใจให้ยาว มันก็ไล่-ไล่ความรู้สึกอันนั้นออกไปหมด ไล่ความรู้สึกอันเลวร้ายนั้นออกไปได้หมด. นี่เรื่องลมหายใจยาว รู้ไว้เถอะดีมีประโยชน์มาก; เพียงแต่ทำลมหายใจให้ยาวให้ได้ทุกคราวที่อารมณ์มันเสีย, จิตมันเสีย ฟุ้งเพมันเสีย ก็ให้ลมหายใจยาวขับไล่ออกไป. นี่เพราะว่าลมหายใจยาวทำให้ร่างกายสงบระงับ.

ที่นี้ ข้อที่ ๒ ตรงกันข้ามคือ **ลมหายใจสั้น** มันก็ตรงกันข้าม แต่ก็ต้องรู้จักจะรู้จักควบคุมลมหายใจสั้น. เมื่อเหตุร้ายเกิดขึ้นในจิตใจคนจะหายใจสั้น, หายใจสั้น ๆ เมื่ออารมณ์เสีย หรือเป็นทุกข์ หรือมีอะไรขัดข้องอะไรต่าง ๆ. มันก็ต้องหายใจสั้น. ที่นี้ก็โล้มันไปด้วยการหายใจยาว การหายใจยาวก็ได้อารมณ์ร้ายออกไปเสีย, หรือถ้าเราอยากจะมีอารมณ์ร้าย ๆ ขึ้นมา ลองหายใจให้สั้นเข้าสิ ลองหายใจให้สั้น ๆ ๆ ๆ ที่สุด มันก็ จะมีอารมณ์ร้ายเกิดขึ้นในใจ.

นี่รู้ธรรมชาติลมหายใจยาวลมหายใจสั้น จนสามารถใช้ประโยชน์ให้ได้จากสิ่งทั้งสองนี้, รู้จักธรรมชาติอันแท้จริงของสิ่งทั้งสองนี้ ว่าเนื่องอยู่กับกาย ปรุณแต่งร่างกาย จะได้รู้เป็นเรื่องเดียวกันกับร่างกาย.

ข้อที่ ๓ ครั้นรู้ว่าลมหายใจนี้มันเนื่องอยู่กับกาย, ถ้าลมหายใจหยاب กายก็หยاب, ลมหายใจละเอียดกายก็ละเอียด, ลมหายใจระงับกายก็ระงับ. เรา ก็ระงับกายได้โดยทางลมหายใจ คือทำลมหายใจให้สงบระงับ ก็บังคับกายให้สงบระงับได้, นี่เป็นเรื่องที่ ๓ เป็นข้อที่ ๓.

ที่นี้ ข้อที่ ๔ ข้อสุดท้ายของหมวดนี้หมวดที่ ๑ นี้ ก็คือ บังคับ ทำลมหายใจให้ระงับ, ลมหายใจให้ระงับ ลมหายใจให้ระงับ ให้ละเอียดอ่อน, กายก็ระงับ กายก็ระงับ กายก็เย็นลง เย็นลง. จิตก็เป็นสมาธิตามแบบของธรรมชาติ, เป็นสมาธิตามธรรมชาติ ตามแบบของธรรมชาติ ตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ผลของกายานุปัสสนา.

หมวดที่ ๑ เรื่องกาย นี่มันมีอยู่ ๔ ข้ออย่างนี้ : รู้เรื่องลมหายใจยาว-สั้น ดี จนบังคับได้ จนใช้ประโยชน์ได้, รู้เรื่องลมหายใจปรุณแต่งร่างกาย ส่วนเนื้อหนังนี้ มันถูกบำรุงรักษาหล่อเลี้ยงอยู่ด้วยลมหายใจ ซึ่งเรียกว่ากายเหมือนกัน. กายลมคือลม

หายใจ ส่งเสริมปรุงแต่งกายเนื้อ คือเนื้อหนังร่างกาย, แล้วก็สมารถให้ลมหายใจสงบระงับ ก็คือทำให้กายเนื้อสงบระงับเยือกเย็นเป็นสุขลงไป มีลักษณะเป็นสมาธิตามธรรมชาติ แล้วรู้สึกสบายใจเป็นสุข เพราะว่ากายมันระงับ นี่หมวดกายหมวดที่ ๑ เป็นอย่างนี้, ถ้าเราทำได้ มันก็จะมีผลควบคุมร่างกายได้, ควบคุมร่างกายให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้องได้; เพราะว่าสามารถควบคุมกายสังขารคือลมหายใจ คือควบคุมกายก็ได้, ควบคุมสิ่งปรุงแต่งกายคือลมหายใจ นั่นก็ได้, มันก็เลยควบคุมอนามาย์ สุขภาพอนามาย์ของร่างกายได้, แล้วก็ควบคุมสมรรถนะ ความเข้มแข็ง ความสามารถว่องไวในหน้าที่การงานของร่างกายได้. อย่างนี้มันข่มสัญชาตญาณที่เลวร้ายลงไปได้เท่าไร แล้วยิ่งกว่านั้น เมื่อควบคุมกายโดยทางอย่างที่ว่านี้ได้ มันก็ควบคุมลมหายใจได้, มันจะมีผลสำหรับที่จะยึดกายสังขาร จะรู้จักลมหายใจ กระทั่งจะรู้

ว่าจะตายในการหายใจครั้งไหน, มันจะมีความรู้มากถึงกับว่า เราจะตายลงในการหายใจครั้งนี้หรือครั้งต่อไปหรือเมื่อไร ครั้งไหน. นี่ถ้าเป็นผู้ที่สามารถถึงที่สุด ในการควบคุมลมหายใจ มันจะรู้มาตลอดเวลา เป็นเดือนเป็นปี เป็นปีมา จนรู้เรื่องลมหายใจดี, มันจะรู้ว่าจะตายในการหายใจครั้งไหน.

จะเล่าเรื่องตัวอย่างที่มีอยู่ในคัมภีร์ ว่าพระเถระองค์นั้นเชี่ยวชาญที่สุดในเรื่องลมหายใจนี้ เรื่องอานาปานสติ, อยู่มาก็ศึกษามา, อยู่มาก็ศึกษามา จนรู้จนควบคุมได้ จนสบายดี จนถึงวาระสุดท้ายที่จะดับสังขาร จะดับสังขารก็เรียกประชุมพระลูกศิษย์ลูกหา ให้มาที่กลางสนาม แล้วบอกว่า เธอยืนอยู่ตรงนี้ แล้วฉันจะเดินไปเดินมา คือว่าเดินเหมือนกับเดินจงกรม. เดินไปสุดทางโน้นพอสมควร แล้วก็วกกลับมาทางนี้พอสมควร, เดินกลับไปกลับมาผ่านหน้าคนที่ยืนเฝ้าอยู่ พอวาระสุดท้ายก็เดินมาถึงตรงที่คนเฝ้าอยู่พอดี แล้วท่านก็ตาย, ตายในอ้อมแขนรับของพระที่ยืนคอยที่อยู่

นี่เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า **อนานาปานสตินั้นทำให้รู้เรื่องการหายใจ เรื่องชีวิต** เรื่องหายใจครั้งสุดท้ายอะไรได้ดีถึงอย่างนี้, เรียกว่าควบคุมอะไรได้มาก, **ควบคุมเรื่องเกี่ยวกับกายทั้งหมดทั้งสิ้นได้** เรื่องสัญชาตญาณไม่มาทำอะไรได้ ไม่มาทำให้กลัว ไม่มาทำให้ผิดพลาดอะไรได้.

แต่ว่าที่ดีที่สุด ของการศึกษาเรื่องกายานุปัสสนานี้ มันมีผลดีที่สุดตรงที่ว่า **จะไม่โง่งจนถึงกับยึดถือว่า กายนี้เป็นตัวตน หรือกายนี้เป็นของตน**; เพราะว่าท่านได้เที่ยวศึกษาไปจนทั่วถึงในเรื่องของกาย, เรื่องการปรุงแต่ง ของกาย คือลมหายใจ, **เรือกิริยาอาการ** ที่ลมหายใจปรุงแต่งร่างกายอย่างไร มากน้อยอย่างไร ทั่วถึงดีหมด, ก็เห็นแต่เป็น**เรื่องธรรมชาติ** ธรรมชาติล้วน ๆ ของร่างกาย ซึ่งประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ แล้วก็หล่อเลี้ยงอยู่ด้วยลมหายใจ, ก็เลยรู้หมดทุกเรื่องเกี่ยวกับร่างกาย จนไม่เห็นวาทรงไหนจะเป็นตัวตนได้, จนเห็นชัดว่า เกี่ยวกับร่างกายทั้งหมด **ไม่มีตรงไหนที่จะเป็นตัวตนหรือเป็นของตนได้** ท่านก็เลยถอนความยึดถือว่าตัวตนว่าของตนออกไปเสียได้หมดเลย ออกไปเสียได้หมดเลย ออกไปเสียได้หมดเลย. **นี่ผลเลิศประเสริฐของกายานุปัสสนา ทำให้เพิกถอนอุปาทาน ยึดถือว่าตัวตนของตนออกไปเสีย** จากร่างกาย หรือทุกอย่างที่เกี่ยวกับร่างกาย ได้หมด ไม่ตัวตนอะไรที่ไหน ที่เกี่ยวกับร่างกาย เรียกว่าหมดปัญหาไปเรื่องหนึ่ง, คือเรื่องกาย ไม่มีส่วนที่จะหลงว่าเป็นตัวเป็นตน ไม่มีตัวไม่มีตนในเรื่องของร่างกาย.

นี่ก็เป็นอันว่า **สัญชาตญาณที่มันคอยจ้องที่จะให้มีอะไรเป็นตัวตน มันถูกตัดไปเสียส่วนใหญ่หนึ่งแล้ว** คือส่วนร่างกายนี้เลิกกันหมดหวังไป. ไม่โง่งเหมือนเด็ก ๆ ที่แรกที่ว่าอะไรเกิดขึ้นนึกหนึ่งเกี่ยวกับร่างกายเกี่ยวกับทางกาย ก็ถือเป็นเรื่องของกายเป็นตัวตนของร่างกาย, แล้วก็ทำไปตามความต้องการของกายแล้วก็บำรุงบำเรอร่างกาย เหมือนกับที่คนแก่ ๆ ทั้งหลายก็ยังคงกระทำอยู่ ขอให้คิดดูให้ดี, มันไม่

มีการลงบำรุงบำเรอร่างกายอีกต่อไป เพราะเห็นว่าร่างกายนี้ มิใช่ของตน มิใช่ของตน. เพราะประสบความสำเร็จในการเจริญกายนุปัตสนาสติปัฏฐาน เป็นอานาปานสติ หมวดที่ ๑ มีอยู่ ๔ ข้ออย่างนี้. นี่เรียกว่าหมวดกาย, หมวดกายสำเร็จไป ควบคุมสัตตธาตุญาณได้เท่าไร, แล้วเลิกล้างสัตตธาตุญาณฝ่ายโง่เขลายึดถือได้เท่าไร, **พัฒนาสัตตธาตุญาณแห่งความฉลาด ฝ่ายความฉลาด ฝ่ายโพธิ์ ให้เกิดขึ้นมาแทน** ก็รู้ว่ามันไม่ใช่ตน ก็พร้อมที่จะทำให้ถูกต้องตามเรื่องราวของธรรมชาติต่อไป. นี่หมวดที่ ๑ กายนุปัตสนาสติปัฏฐานอานาปานสติ มันพัฒนาสัตตธาตุญาณได้.

สรุปอีกทีหนึ่งว่า มันควบคุมกาย ความเป็นไปของกาย สิ่งปรุงแต่งกายได้, ก็เลยมีแต่**ความถูกต้องของกาย**; แล้วอะไรที่จะควบคุมกาย เป็นปัจจัยแห่งกาย เป็นสังขารแห่งกาย มันก็จัดกระทำอย่างถูกต้อง มันก็ได้กายที่ดี. แล้วมันก็ไม่หลงเอากายนี้ว่าเป็นตัวตน เพราะมันรู้ชัด ทั้งหมดทั้งสิ้น ทุกแง่ทุกมุม ทุกชั้นทุกตอน ว่าเป็นไปตามธรรมชาติของกาย ไม่ใช่ตัวตน. การที่ยึดถือเอาร่างกายเป็นตัวตนเป็นอันว่าหมดเลิกกัน ไม่ต้องมี.

หมวดที่ ๒ เวทนานุปัตสนา

ที่นี่ ก็มาถึงหมวดที่ ๒ อานาปานสติ **หมวดที่ ๒ เรื่องเวทนา**, เรื่องเวทนาถ้าเจริญเวทนานุปัตสนาอย่างที่ว่ามาแล้ว คือสรุปใจความว่า **ทำกายสังขารสงบรำงับ, มีสมาธิทางกาย มีปิติความพอใจทำสำเร็จ นี่เป็นสุขเวทนา. ปิติก็เป็นสุขเวทนา ความสุขก็เป็นสุขเวทนา, รู้ชัดว่าสุขเวทนานี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร, เป็นสุขเวทนาชั้นเลิศ ไม่ใช่สุขเวทนาหลอกหลวง. คนธรรมดารู้จักแต่เวทนาหลอกหลวง, แล้วก็หลงไหลในเวทนาหลอกหลวง. เรื่องอร่อยทางตา เรื่องอร่อยทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางผิวหนัง**

ทางจิตใจ หลงในความเริ่ดอร่อยว่าสุขเวทนา, เวทนาเหล่านั้นเป็นเวทนาหลอกหลวง, มันมีความไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ความอะไรอยู่ในนั้นก็รู้สึก. แต่ถ้าว่า**เวทนาอันแท้จริงที่ไม่หลอกหลวง** มาถึงอย่างนั้น เป็นความสุขพอจะเรียกว่าความสุขได้โดยไม่หลอกหลวง ก็คือ**เวทนาที่เกิดมาจากการกระทำสำเร็จในทางภาวนา คือทำกายให้ระงับจนมีสมาธิทางกาย, มีปิติแท้จริง สุขแท้จริงเกิดขึ้น** ซึ่งควรจะเรียกว่าสุขเวทนาที่แท้จริงและไม่หลอกหลวง. นี่เป็นเรื่องสำคัญที่ว่า ได้เข้าถึงยอดสุดของสิ่งที่มนุษย์หลงใหลบูชา.

อ้าว, **พูดสรุปเสียใหม่ว่า** ในโลกนี้มีมนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงบูชาสุขเวทนา; ถ้าไม่รู้ก็ไปบูชาสุขเวทนาที่หลอกหลวง, ถ้าพอจะรู้อะไร ก็บูชาสุขเวทนาที่ไม่หลอกหลวง แต่แล้วมันก็เป็นเรื่องสุขเวทนา, **มนุษย์ทุกคนในโลกเป็นทาสของสุขเวทนา** ทำอะไร ๆ ทุกอย่างเพื่อสุขเวทนา ไม่รู้เวทนาที่หลอกหลวง ก็หลงไปในเวทนาที่หลอกหลวง, ถ้ารู้มันก็ดีไปไม่ต้องหลงในเวทนาที่หลอกหลวง, **ที่เป็นปัญหาแก่คนทั่วไป ก็หลงในเวทนาที่หลอกหลวง ไม่ได้พอใจในความสุขที่แท้จริงเพราะไม่รู้จัก, เพราะไม่รู้จักความสุขที่แท้จริง,** หลงในเวทนาที่หลอกหลวงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ด้วยก็ได้; แต่ส่วนใหญ่มันอยู่ที่ ๕ ทาง ข้างต้นจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนี่ เพราะมันโง่มาแต่เกิด มีความรู้สึกพอใจสิ่งเหล่านี้มาเรื่อย ๆ มันก็พอใจอยู่ตลอดเวลา ในรสของสุขเวทนา, **ไม่รู้เลยว่า สุขเวทนาชนิดหลอกหลวงนี้มันเป็นเรื่องบ้าบอเดียว, บ้าบอเดียวทั้งนั้น.**

ช่วยจำคำว่าบ้าบอเดียวไว้บ้าง, มันจะไปแก้ไขปัญหา ที่จะไม่หลงในความเพลิดเพลินอันหลอกหลวง, หรือสุขเวทนาชนิดที่หลอกหลวงทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มันเป็นเรื่องบ้าบอเดียวทั้งนั้น มันจะมีค่าอะไรนักหนา. เดี่ยวนี้มันไม่ใช่เรื่องบ้าบอเดียวมันเป็น **สุขเวทนาที่แท้จริง เกิดมาจากสมาธิ ทำสมาธิได้สำเร็จ, เป็นปิติเกิดจากสมาธิ เป็นสุขเกิดจากสมาธิ** เรียกว่ามันได้เข้าถึงรสอันแท้จริงของเวทนา หรือสิ่งสูงสุด

ที่มนุษย์หลงกันนัก, ไม่มาหลงชนิดต่ำ ๆ ใ้ง่าย ๆ ของเด็ก ๆ, เข้าถึงสิ่งสูงสุดที่ผู้มีสติปัญญาจะเข้าถึงได้ ก็ไม่หลงในเวทนานั้น ๆ; แปลว่าความสุขก็มาช่วยให้จิตใจกระโดดโลดเต้นไปตามไม่ได้ เรียกว่าความสุขชนิดไหนก็จะมาปรุงแต่งจิตใจให้ถึงไหน ให้กระโดดโลดเต้นไปไม่ได้ เราไม่หลงในเวทนา, นี่เวทนาอย่างไรแต่อย่างละอย่าง ทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ ทางลิ้นก็ได้ ทางผิวหนังก็ได้ ทางจิตใจก็ได้ มันไม่หลง, **นี่ไม่หลงในเวทนาเฉพาะอย่าง เพราะเจริญเวทananุปัสสนา**, แล้วก็เพราะมันควบคุมได้ เพราะควบคุมได้ ควบคุมเวทนาได้ ก็ไม่มีโทษ ไม่เกิดโทษจากเรื่องของเวทนาที่ปรุงแต่งติดต่อกันไป.

อย่าลืมว่า โดยหลักสำคัญ สูงสุดที่สุด เวทนาเกิดแล้วมันทำให้เกิดสัญญา มันหมายความว่าสุขเวทนานั้นอย่างนั้น สุขเวทนานี้อย่างนี้, อย่างนี้ของผู้หญิง อย่างนี้ของผู้ชาย เรียกว่าสัญญา, เวทนาให้เกิดสัญญา, **เมื่อเกิดสัญญาอย่างนี้แล้ว มันก็ใคร่ครวญคิดนึกไปตามสัญญานั้น ๆ นี่เรียกว่าวิตก**, ระยะที่สำคัญที่สุดของเรื่องนี้มันมีอยู่ ๓ ระยะ คือเป็นเวทนาขึ้นมา, แล้วก็ปรุงสัญญาขึ้นมา, แล้วสัญญาก็ปรุงแต่งวิตก คือความคิดนึกขึ้นมา; นี่เป็นปัจจุสมุปบาทตอนที่สำคัญที่สุดที่มันจะเกิดเรื่องเกิดทุกข์.

ถ้าเจริญเวทananุปัสสนามาอย่างถูกต้องแล้ว มันควบคุมได้, มันควบคุมได้ เวทนาไม่เกิดสัญญา, สัญญาไม่เกิดวิตก, มันหยุดเสียได้ซึ่งเวทนา สัญญา และวิตก; หยุดการปรุงแต่งได้ มันก็ไม่เกิดความคิดชนิดที่อยู่นอกเหนือการควบคุม สัญชาตญาณจะไม่มาทำให้เกิดความคิดเลวร้ายได้อีกต่อไป; เพราะมันควบคุมได้ อย่างนี้ ไม่หลงเอาเวทนาเป็นตัวตน. แม้ว่าจะรู้สึกเวทนาเอร็ดอร่อยพอใจอย่างไร ก็ไม่เกิดความคิดว่ากูเป็นผู้เสวยเวทนานั้น ๆ, หรือว่าจะเสวยทุกขเวทนาอันเลวร้ายเพียงไร ก็

ไม่เกิดความรู้สึกว่าตัวกูเสวยทุกข์เวทนานั้น, เพราะมารู้แจ้งโดยจริง ว่าเวทนานั้น คืออะไร ไม่ถือเอาเวทนาเป็นตัวตน,

เมื่อไม่ถือเอาเวทนาเป็นตัวตน ก็นับว่าเกือบจะหมดปัญหา, เรื่อง รูป เรื่องสัญญาเรื่องสังขาร เรื่องวิญญาณนั้นมันไม่ยุ่งยากเท่าเวทนา; โดยเฉพาะคือสุข เวทนา, สุขเวทนานี้มันยุ่งยากตัณหามากที่สุด, เดียวนี้พูดกันเสียเลยในคราวเดียวกันว่า ไม่ยึดชั้น ๕ ชั้นใดชั้นหนึ่ง ว่าเป็นตัวตน เป็นหลักสำคัญในพุทธศาสนา. อุบาสกอุบาสิกาท่องกันมาก็ร้อยครั้งก็พันครั้งแล้ว มันก็ยังไม่รู้อะไร ว่าสงขัตติยน ปญจุปปาทนทุกขทุกขา โดยสรุปแล้วเบญจขันธ์ที่มีอุปาทานประกอบอยู่นั้นเป็นตัวทุกข์ ก็ได้แต่ว่าเท่านั้นแหละ, ไม่ได้รู้โดยประจักษ์ว่าเป็นตัวทุกข์อย่างไร, แม้แต่พระเถร ก็ว่าอย่างนั้นแหละ, อุบาสกอุบาสิกาก็ว่าอย่างนั้นแหละ มันก็เลยเป็นนกแก้วพูดจ้อ กันไปอย่างนั้นว่า เบญจขันธ์ที่ประกอบด้วยอุปาทานเป็นทุกข์. เดียวนี้เรามาเอาเวทนา ขันธ์เป็นหลักใหญ่ ว่าไม่มีเวทนาขันธ์ที่หลอกให้ยึดถือว่าเป็นตัวตน, แต่ควรจะพูดให้หมดทั้ง ๕ ขันธ์ดีกว่า.

การเกิดของอุปาทานขันธ์.

ในบางครั้งบางเวลาฟังให้ดี ฟังให้ดี ว่าในบางครั้งบางเวลา เราพอใจ สนใจอยู่แต่กับเรื่องของร่างกาย ร่างกายมันทำอะไรได้ดี หรือถึงกับว่ามันจะเป็นสื่อ ของเวทนาได้ดีก็ตามใจ, ร่างกายนั้นแหละมันเป็นที่พักใจของคนๆนั้น ว่าเรามีร่างกาย ที่ดีที่สุด ที่วิเศษที่สุด สามารถในหน้าที่ที่สุด ทำกิจกรรมทางเพศได้ดีที่สุด อะไรก็ตาม, มันเป็นเรื่องของร่างกาย. แล้วก็พอใจว่าร่างกายนั้นแหละคือตัวกู, ร่างกายที่ทำ อะไรได้ตามความพอใจนั้นแหละเอาร่างกายเป็นตัวตน; อย่างนี้ก็ยึดถือเอาร่างกาย

เป็นตัวตนสำหรับจะทำอะไร, ถ้าจิตมันไปเอาอื่นเป็นตัวตน ร่างกายนี้ก็ถูกยึดถือ
ว่าของตน. แต่ว่าในขณะเดียวกันถ้ามันยึดถือร่างกายนี้ว่าตัวตน ทำอะไรได้ตามที่ต้องการ มันก็จะเกิดความคิดซ้อนขึ้นมาว่า ภูมิร่างกายของกู ที่ได้อย่างใจกู; อย่างนี้
เรียกว่าเขาได้ยึดเอารูปขันธ์ว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นของตน, ยึดถือรูปขันธ์ว่าเป็นตัว
ตน ว่าเป็นของตน นี่ในกรณีที่จิตมันหมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องของร่างกาย.

ที่นี้ คราวอื่น กรณีอื่น มันไปรู้สึกรุนแรงอยู่กับเรื่องของเวทนา : สุข
ทุกข์ อทุกข์มสุข อะไรก็ตาม เป็นความรู้สึกที่มีความรุนแรงรู้สึกอยู่ในจิตใจ จนความ
รู้สึกอื่น ๆ ไม่อาจจะเกิดขึ้น มันก็โง่ ความรู้สึกเวทนา หรือผู้รู้สึกเวทนาหรือตัวเวทนา
ที่รู้สึกอยู่นี้ มันมีตัวตนเป็นผู้รู้สึกอยู่ในนั้น, อย่างนี้มันเอาเวทนาเป็นตัวตน, โดยคิด
สั้น ๆ โง่ ๆ ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรว่า ความรู้สึกได้นี้คือตัวตน, มันก็ยึดถือเอาเวทนา
เป็นตัวตน, หรือจะยึดถือเอาว่าเวทนาที่เอร็ดอร่อยเป็นเวทนาของตน ก็ตัวตนอยู่
ในเวทนา, แล้วเอาความเอร็ดอร่อยจากเวทนาหรือรู้สึกอะไรก็ตาม เป็นของของตน.
ลืมเรื่องขันธ์อื่น ๆ หมด จิตมันรู้สึกอยู่แต่เรื่องเวทนาขันธ์อย่างนี้ ในลักษณะอย่างนี้
ก็เรียกว่าในขณะนั้น ในขณะนั้นในกรณีนั้น บุคคลนั้นได้ยึดถือเอาเวทนาขันธ์ว่า
เป็นตัวตน, ยึดถือเอาเวทนาว่าเป็นตัวตน. เวทนาเฉย ๆ มันก็กลายเป็นเวทูปา-
ทานขันธ์ขึ้นมา; เพียงแต่รู้สึกเป็นเวทนาเฉย ๆ เป็นเวทนาขันธ์. แต่ถ้าจิตโง่
เข้าไปฝังตัวว่าในนั้นมีตัวตนผู้รู้สึก และรู้สึกเป็นของตน นี่ก็เรียกว่าเวทนาขันธ์นั้น
ได้ถูกยึดถือ ได้กระทำให้มีความหมายเป็นตัวตนขึ้นมา, ก็เปลี่ยนชื่อเรียกว่าเวทูปา-
ทานขันธ์. ก่อนนี้เป็นชื่อว่าเวทนาขันธ์เฉย ๆ เป็นความรู้สึกทางเวทนา. เดียวนี้
มันกลายเป็นเวทนาขันธ์ที่ถูกอุปาทานเข้าไปยึดมั่น โดยความเป็นตัวตนของตนก็
เป็นทุกข์. เวทนาขันธ์เฉย ๆ มันก็ไม่ทรมานอะไร แต่ถ้าเวทนาถูกยึดถือเอาว่าเวทนาของ
ตนแล้ว มันก็ทรมานด้วยความรักด้วยความพอใจ, ด้วยความวิตกกังวล ด้วยอาลัย
อาวรณ์. ทุกอย่างนี้เรียกว่ามันเป็นทุกข์เพราะเวทนาขันธ์ถูกยึดถือเอาว่าเป็นตัวตน.

ทีนี้ในบางคราวในบางกรณีอื่นอีก กำลังมีความรู้สึกทางสัญญา มันหมายอย่างนั้นอย่างนี้ : สัญญาว่าสุข สัญญาว่าทุกข์ สัญญาว่าได้ว่าเสียว่าแพ้ว่าชนะ, สัญญาว่าจะเป็นจะตายอะไรก็ตาม สัญญาว่าหญิงว่าชายอะไรก็ตาม. มีความสำคัญด้วยสัญญาหมายมันลงไป. ถ้าจิตมันมีสัญญาอย่างนี้ มันก็ยึดถือสัญญาซึ่งมีสิ่งที่รู้สึกอยู่นั้นว่าเป็นตัวตน ว่าในสัญญามีตัวตนสำหรับจะรู้สึกสัญญา, แล้วก็มีสัญญาเหล่านั้นเป็นสัญญาของตัวตน ผู้รู้สึกอย่างนั้น. ถ้าความคิดมันเดินอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ก็เรียกว่าผู้นั้น กำลังยึดถือสัญญาชั้นธว่าเป็นตัวตน สัญญาชั้นธก็กลายเป็นสัญญาปาทานชั้นธไป, มันพร้อมกันไม่ได้มันคนละทีเสมอ.

ทีนี้ในกรณีอื่นเวลาอื่น จิตมันกำลังคิด ๆ ๆ คิดอย่างนั้นคิดอย่างนี้ คิดดีคิดชั่ว, คิดไม่ชั่วไม่ดีอะไรก็ตาม, คิด ๆ ๆ. เมื่อมีความคิดเกิดขึ้น ความโง่มันก็สอดขึ้นมาว่ามีตัวผู้คิด ก็ยึดถือเป็นตัวผู้คิด มีอยู่ในความคิด, แล้วเป็นความคิดของตัวผู้นั้น; อย่างนี้เรียกว่าบุคคลนั้น ในขณะนั้นในเวลานั้น ได้ยึดถือเอาสังขารชั้นธว่าเป็นตัวตน ก็เกิดเป็นสังขารปาทานชั้นธขึ้นมา คือสังขารชั้นธที่ถูกยึดถือโดยความเป็นตัวตนเสียแล้ว มันก็เป็นทุกข์.

ทีนี้อันสุดท้ายวิญญาณรู้แจ้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อใดมีความรู้แจ้งใน ๖ ทางนี้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ กำลังรู้แจ้ง , มันก็เห็นเป็นที่น่าอัศจรรย์ในความรู้แจ้ง มันรู้แจ้งได้อย่างประหลาด, มันต้องมีของพิเศษประหลาดเป็นกายสิทธิ์เป็นศักดิ์สิทธิ์ ก็ยึดถือเป็นตัวตนในวิญญาณที่ทำความรู้แจ้งต่อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์, ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ว่าเป็นตัวตน. ที่เรียกว่าในกรณีนั้น ผู้นั้นได้ยึดถือเอาวิญญาณชั้นธว่าเป็นตัวตน, แล้ววิญญาณชั้นธเฉย ๆ ก็กลายเป็นวิญญาณปาทานชั้นธ ขึ้นมา.

เราท่องกันอยู่หลายหนแล้ว กลัวว่าจะจับตัวจริงของมันไม่ได้ ว่ามันหมายความว่าอย่างไรว่า สงฺขิตเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา-โดยสรุปลักษณ์ ๕ ที่ประกอบอยู่ด้วย อุปาทานเป็นตัวทุกข์. เสยฺยถิทํ-อะไรบ้างเล่า, ฐนฺจุปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐนฺจุปาทานกฺขนฺโธ สญฺญปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญญาณฺจุปาทานกฺขนฺโธ, กลัวจะไม่รู้จักอุปาทานักขันโธ ๕ อย่าง แต่ละอย่างนี้ว่ามันเป็นอย่างไร.

ฉะนั้นศึกษาเรื่องชั้น ๕ ให้เข้าใจ จะรู้พุทธศาสนาได้โดยง่าย ว่าเรามีร่างกายชีวิตจิตใจ ที่แบ่งหน้าที่ออกไปเป็นหน้าที่ใหญ่ ๕ อย่าง : สำหรับกาย ทำทางรูป, เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่ทำทางจิตใจ, แล้วก็ทำกันคนละที ไม่อาจจะทำทีเดียวพร้อมกันทั้ง ๕ อย่าง ๕ อย่าง. เมื่อกำลังทำหน้าที่อย่างใดอยู่ จิตมันโง่งไปยึดถือหมายมั่นเป็นมีตัวผู้ทำ สมมติด้วยความโง่งขึ้นมาในใจ ยึดถือความโง่งขึ้นมาในใจ ว่ามีตัวผู้ทำ นั่นแหละ คือยึดถือว่าตัวตน แล้วทำ ก็ทำเอาเป็นของตน มันก็ยึดถือว่าของตน. ฉะนั้น เบญจชั้น ทั้ง ๕ ชั้นแต่ละชั้นๆ จึงมีโอกาที่จะถูกยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของของตนได้เท่ากันทั้ง ๕ ชั้น และทั้งตนและของตน ได้ทั้ง ๕ ชั้น. เดียวนี้เราไม่รู้เราก็คอบคุมมันไม่ได้; เพราะว่าสัจชาตญาณที่มีแรงมาก มันคอยแต่จะคิดอย่างโง่งๆ ไปตามสัจชาตญาณ ที่ไม่ได้รับการอบรม. ถ้ามาอบรมเรื่องอนิจจังทุกขังอนัตตาให้เพียงพอ สัจชาตญาณก็เป็นสัจชาตญาณโพธิ, ไม่เป็นสัจชาตญาณกิเลส. สัจชาตญาณกิเลสที่ยังโง่ง ที่จะยึดถือเขาเป็นตัวตนของตน เปลี่ยนมาเป็นสัจชาตญาณโพธิ มันรู้แจ้งว่า ไม่ใช่ของตน ก็ไม่เกิดความยึดถือว่าของตน.

ประโยชน์ของการเจริญเวทนานุปัสสนา.

นี่การรู้เรื่องเวทนาอย่างถูกต้องนี้ มันป้องกันไม่ให้เกิดความยึดถือว่าตัวตนในสิ่งที่มีความชั่วยวนให้ยึดถือมากที่สุด ในบรรดาขั้นทั้ง ๕ นั้น. ขั้นที่จะชั่วยวนให้เกิดความยึดถือว่าตัวตนมากที่สุดนั้น คือเวทนานั่นเอง, คือเวทนาขั้นนั้นเอง ฉะนั้นหลักธรรมที่สำคัญ สูตรที่สำคัญ ๆ จึงยกเอาเวทนามาเป็น เรื่องการยึดถือว่าตัวตนว่าของตนมีอยู่ทั่วไป; เพราะว่าเรื่องเวทนามันสำคัญมาก มันมีกำลังมาก มันมีความชั่วยวนให้ยึดถือมาก. เดียวนี้เรารู้ความจริงของมันเสียแล้ว ก็ไม่ยึดถือเอาเวทนาว่าเป็นตัวตนของตนด้วยสัญชาตญาณใจ ๆ นั้นอีกต่อไป.

ขอให้รับพัฒนาให้สัญชาตญาณใจ ๆ นั้น หมดฤทธิ์หมดอำนาจไป. กลายเป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิ์ รู้สึบต่อมาจากสัญชาตญาณใจ ๆ อย่างตรงกันข้าม, มันก็ไม่มี ความยึดถือว่าตัวตนของตนในเวทนานั้น. นี่คือเวทนานุปัสสนา สามารถพัฒนาสัญชาตญาณแห่งกิเลส ให้เป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิ์ขึ้นมา, แล้วเพิกถอนเสียซึ่งความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนได้, ทำนองเดียวกับที่กายนุปัสสนา มันทำให้เพิกถอนการยึดถือกายว่าตัวตนเสียได้. เวทนานุปัสสนามันก็ทำให้เพิกถอน การยึดถือว่าตัวตนของตนในเวทนาได้, แล้วมันเนื่องกันเวทนาให้เกิดสัญญา, สังขาร, วิตก, มันเป็นสังขาร ถ้าควบคุมเวทนาได้มันก็ไม่ยึดถือสัญญาขั้น และวิตก คือสังขารขั้นนี้ว่าเป็นตัวตนได้อีกด้วย.

นี่ประโยชน์ของการที่เจริญเวทนานุปัสสนา รู้จักเวทนาโดยเป็นจริง ตามที่เป็นจริง ว่าเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งจิตคือวิตก, แล้วก็ถอนกำลังมันเสีย ให้เห็นว่าเวทนาสักแต่ว่าเวทนา ไม่มีตัวตน อันสำคัญอะไร. ความคิดมันก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างโง่เขลา เพราะว่าเวทนาคือปิติและสุขนั้นถูกพิจารณาเห็นเสียแล้ว, ว่ามันเช่นนั้นเอง,

ตามธรรมชาติอย่างนั้นเอง, มันไม่เป็นตัวตน ไม่เป็นของตน, นี่ประโยชน์ของ เวทนานุปัสสนา ควบคุมกำลังของสัตตชาตญาณกิเลสได้, ยกเอาสัตตชาตญาณแห่งโพธิขึ้น มาแทน เป็นการพัฒนาสัตตชาตญาณอย่างดีที่สุด; เพราะว่าสิ่งที่มนุษย์ทั้งโลก ทั้งเทวโลก ด้วยก็ได้ที่ยังมีความรู้สึกในเวทนาแล้ว มันก็บูชาเวทนานั่นทั้งนั้น. พุทธอย่างนี้มันอาจจะ เป็นปรมาตมมากเกินไปสำหรับคนโง่, คนโง่อาจจะบูชาเงินทอง ข้าวของ ลูกเมีย บุตร ภรรยา ปัจจัยอะไรต่าง ๆ. แต่ว่าลืมไปว่าทั้งหมดนั้น มันเพื่อสุขเวทนาของกู มีเงิน มีทอง มีข้าว มีของ มีเกียรติยศ มีอำนาจวาสนา มีอะไร ๆ ก็ตามล้วนแต่เพื่อเวทนา เป็นสุขของกู, รวมความแล้วมันก็คือ บูชาเวทนาเป็นสุขของกู, แต่เรารู้ความจริง ว่า ใจ นี่มันหลอกหลวงนี่ ก็ไม่บูชาเวทนาชนิดนั้นอีกต่อไป, ก็เป็นสัตตชาตญาณที่เป็นโพธิขึ้นมา สำหรับที่จะควบคุมชีวิตจิตใจนี้. ไม่ให้ไปหลงไหลในเวทนา ชนิดนั้น.

หมวดที่ ๓ จิตตานุปัสสนา.

เข้า, ที่นี้ก็มาถึงหมวดจิต, จิตตานุปัสสนา รู้จักจิตทุกชนิดที่จะปรุงแต่ง ขึ้นมาได้อย่างไรจากเวทนา. เวทนาปรุงแต่งจิต ปรุงแต่งขึ้นมาได้ก็อย่างชนิด กิเลส อย่างก็สปีชชนิดก็ตาม. จิตอย่างนั้น จิตอย่างนี้ จิตอย่างโน้น จนกระทั่งถึงว่าไม่มีจิตอื่น ยิ่งกว่า, มันก็เป็นสักว่าจิตเวทนาปรุงขึ้นมา ไม่ใช่ตัวตน. จิตตานุปัสสนานี้ เมื่อฝึกดีแล้วบังคับจิตได้ตามต้องการ : อภิปุพโหมทย์ -ทำให้จิตบันเทิง, สมาทหํ - ทำให้จิตตั้งมั่น, วิโมจยํ -ทำให้จิตให้ปล่อยวาง. คือว่าสามารถจะบังคับให้จิตบันเทิง พอใจก็ได้, บังคับให้จิตหยุดตั้งมั่นอย่างเดียวยกก็ได้, บังคับจิตให้ปล่อย ปล่อยสิ่งที่ ยึดถือหลงไหลเสียก็ได้, มันมีอยู่สามอย่าง ที่สำคัญที่สุด ที่ว่าถ้าทำได้ ก็เป็นการ บังคับจิตได้ : ให้จิตบันเทิง ให้จิตตั้งมั่น ให้จิตปล่อยวาง. จิตเปลี่ยนไปได้ก็ชนิด กี่ร้อยชนิดก็ตามเถิด, ก็รวมอยู่ที่ว่า ถ้าจะบังคับกันก็บังคับให้มันบันเทิง คือเป็นสุข

แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ ไม่ต้องเป็นสุขเป็นทุกข์, แล้วก็ให้ปล่อยวาง สิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนนั้นเสีย. ถ้าบังคับจิตได้อย่างนี้ มันคือบังคับสัญชาตญาณอย่างที่สุดแล้ว; เพราะว่าที่จะไปหลงไหล มันก็เพราะอำนาจของสัญชาตญาณที่ไม่ได้พัฒนา. เมื่อพัฒนาแล้ว มันก็หลงไหลไม่ได้, จิตดำรงอยู่ในความถูกต้อง จิตมันจะเป็นไปในทางที่ไม่ให้เกิดโทษ เกิดทุกข์เกิดอะไรไม่ได้อีกต่อไป, จะดำรงอยู่แต่ในความถูกต้อง เพราะว่าสามารถบังคับจิตได้.

นี่ถ้าปฏิบัติถูกต้องมาตั้งแต่กายานุปัสสนา เวทนानุปัสสนา ซึ่งพูดถึงเรื่องเวทนาเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต มาได้อย่างดีแล้ว ก็บังคับจิตได้ บังคับจิตได้ บังคับจิตให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องได้ ก็ไม่มีปัญหา. จิตพลิกแพลงได้ก็ร้อยชนิดก็ตามใจ, เดี่ยวนี้บังคับได้ ให้อยู่แต่ในลักษณะที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น คือ **จิตตั้งมั่นหรือจิตปล่อยวาง**, หรืออย่างเร็วที่สุด ก็ให้พอใจอยู่ในความถูกต้องของจิต อย่างนี้มันก็ยังดี, แล้วก็ว่าตั้งมั่น คือไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจการปรุงแต่ง, แล้วก็ปล่อยวางเสีย, อะไร ๆ ไม่ยึดถือให้เป็นตัวตนหรือเป็นของตน ก็เป็นจิตที่หมดปัญหา. นี่เรียกว่าพัฒนาจนมีความรู้มีอำนาจเหนือจิต, จิตที่พัฒนาแล้วอย่างนี้ มีอำนาจเหนือจิตที่ไม่ได้รับการพัฒนา.

ถ้าพูดให้ตรงกว่านี้ ฟังให้ดี ๆ ก็จะมีพูดว่า จิตที่หมดปัญหา จะเกิดขึ้นมาได้ แต่จิตที่ถูกต้อง, จะเกิดปรากฏขึ้นมาในห้วงแห่งความรู้สึกนึกแต่จิตที่พัฒนาแล้ว ที่ถูกต้องแล้ว จิตที่โง่เขลาที่เป็นไปตามสัญชาตญาณอย่างต่ำ อย่างสัตว์นั้น เกิดไม่ได้อีกต่อไป; อย่างนี้เราเรียกกันเสียใหม่ว่า **เป็นนายเหนือจิต** มันเป็นคำพูดโดยสมมติ, มันจะเอาจิตไหนมาเป็นนายเหนือจิตไหน? มันก็ไม่ใช่ว่าข้อเท็จจริงของธรรมชาติ, ข้อเท็จจริงของธรรมชาติ. เดี่ยวนี้มันก็ควบคุมได้ว่า ให้เกิดแต่จิตชนิดที่มันถูกต้อง จิตที่เลวร้าย

ทุกชนิด ไม่อาจจะเกิดขึ้น, อย่างนี้เรียกว่าเป็นนายเหนือจิต สามารถจะให้เกิดได้ แต่จิตที่มีประโยชน์; เมื่อมีอำนาจเหนือจิตอย่างนี้ก็คือมีอำนาจเหนือสัตตธาตุญาณ คือจิตที่ไม่ได้รับการพัฒนา มีสัตตธาตุญาณที่ไม่ได้รับการพัฒนา, จิตที่พัฒนาแล้วคอยควบคุมให้มีแต่ความถูกต้อง, จิตเลวร้ายตามสัตตธาตุญาณ ก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงบทบาท.

ประโยชน์ของจิตตานุปัสสนา.

ผลดีในที่สุดก็มีว่า แม้ว่าจิตนี้จะนามหัตตจรรยฺ์ ดูเป็นของนามหัตตจรรยฺ์ กายสิทธิ์ศักดิ์สิทธิ์เหลือประมาณอธิบายไม่ได้ ก็ไม่ใช่ตัวตนอยู่นั่นเอง. จิตนี้สักแต่ว่าจิต, เป็นธาตุชนิดหนึ่งเรียกว่าวิญญาณธาตุ ได้รับสิ่งแวดล้อมปรุงแต่งแต่มาติ มันก็เป็นมาติ, ถ้าไม่ได้รับการปรุงแต่งแวดล้อมที่ดี มันก็เลวร้าย, จิตที่ไม่ได้รับการอบรมให้ดี เป็นสิ่งเลวร้ายกว่าสิ่งใดหมด, เป็นศัตรูอันร้ายกาจยิ่งกว่าสิ่งใดหมด คือจิตที่ไม่ได้รับการอบรม. ถ้าได้รับการอบรมดีแล้ว จิตนั้นจะเป็นมิตรที่ดีที่สุด เป็นเพื่อนที่ดีที่สุด, มีประโยชน์ที่สุด; ดังนั้นท่านจึงสอนให้อบรมจิต. แต่แม้ว่าจิตมันจะทำอะไรได้มากอย่างนี้ นามหัตตจรรยฺ์อย่างนี้ ก็ยังมีไม่ใช่ตัวตน มันสักว่าจิต, เป็นธาตุตามธรรมชาติชนิดหนึ่ง : ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ, ธาตุวิญญาณนั้นแหละคือธาตุจิต, มันเป็นเพียงธาตุตามธรรมชาติชนิดหนึ่ง. ถ้าฝึกจิตตานุปัสสนาได้ดีแล้ว ก็เห็นได้ว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า จิตอันนามหัตตจรรยฺ์ที่สุดนั้น ก็ยังมีไม่ใช่ตัวตน, มีใช่ตัวตน, ก็ได้รับผลดีในข้อที่ว่า สัตตธาตุญาณแห่งความมีตัวตนนั้นนะ ถูกทำลายแหลกลาญไปอีกชั้นหนึ่ง อีกชั้นหนึ่ง คือชั้นจิต.

หมวดที่ ๔ ธัมมานุปัสสนา.

นี่เหลือขั้นสุดท้ายขั้นที่ ๔ คือขั้นธัมมานุปัสสนา เห็นธรรมะคือธรรม-
ชาติ, อยากจะพูดโดยหลักที่ขอบพุดง่าย ๆ ว่า ธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของ
ธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลที่เกิดจากหน้าที่
ที่ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ; ทั้งหมดนั้นเป็นสักว่าธรรมชาติ ไม่มีอะไรจะเป็น
ตัวตนได้ มันก็จะไม่เกิดความคิดโง่เขลาว่าเป็นตัวตน เป็นขั้นสุดท้าย, แม้ในสิ่งที่
ละเอียดที่สุด ประเสริฐที่สุด ประณีตที่สุด ยั่ววนให้ยึดถือที่สุด มันก็ไม่เกิดความคิดถือ
ว่าตัวตนในสิ่งใด ๆ.

ผลของการเจริญธัมมานุปัสสนา.

จิตพัฒนาโดยธัมมานุปัสสนาถึงที่สุดแล้ว ควบคุมจิตได้ ไม่วิปлас
ในเรื่องของไตรลักษณ์, สัญชาตญาณโง่เขลาเดิม ๆ นั้น มันจะมีความคิดวิปลาสใน
เรื่องของ ไตรลักษณ์ คือเรื่องอนิจจัง เรื่องทุกขัง เรื่องอนัตตา. จิตที่ไม่ได้พัฒนา
หรือสัญชาตญาณที่ไม่ได้พัฒนา มันจะมีความวิปลาสไปเห็นเป็นนิจจัง สุขัง
อัตตา เสีย. มันไปเห็นเป็นของเที่ยง ของสุข และอัตตา. ถ้าพัฒนาเป็นอย่างดีแล้ว
ไม่เป็นอย่างนั้น, จะเห็นชัดในความเป็นอนิจจังของธรรมชาติเหล่านั้น, ทุกขังคือ
น่าเกลียด เปลี่ยนแปลง แล้วก็ทนทุกข์ แล้วถือเอาเป็นตัวตนไม่ได้, ความคิด
เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาก็ถูกต้อง เพราะเจริญธัมมานุปัสสนาอยู่เป็นประจำ.

เมื่อทำได้อย่างนี้ มันก็มีผลต่ำไปถึงกับว่า ควบคุมการเกิดอุปาทานได้
ไม่ให้เกิด, ถ้าเห็นอนิจจังทุกขังอนัตตาอยู่ มันเกิดอุปาทานว่าตัวตนไม่ได้, หรือ
จะเกิดอุปาทานอย่างอื่น ๆ เช่น กามอุปาทาน-ยึดถือในกาม, ทิฏฐูปาทาน-ยึดถือใน

ความคิดเห็นของตน, สัมผัสที่กระทบ-ยึดถือในวัตรปฏิบัติของตน ก็มีไม่ได้, มองเห็นเป็นธรรมชาติ ตามธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ ก็ไม่ยึดถือเอาเป็นตัวตน; เป็นอันว่าตัวตนละเอียดชนิดไหน ลึกซึ้งประณีตเท่าไร ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลผู้เจริญธัมมานุปัสสนาอยู่. คนโง่เหล่านั้นไม่ปัญญาในส่วนนี้ มันก็ไปยึดเอาของธรรมชาติมาเป็นของตน; นี่พูดโดยอุปมาว่าถ้าเราโง่ ใครก็ตามถ้าโง่ ก็ไปเอาของธรรมชาติ ตามธรรมชาติมาเป็นตัวกู มาเป็นของกู. นี่มันเป็นการปล้น เป็นการขโมย เหลือประมาณที่ว่ามันจะเลวร้าย, ได้ปล้นเอาธรรมชาติ, ทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน, อย่างนั้นเลวร้ายที่สุด. แต่ถ้าเจริญธัมมานุปัสสนาแล้วมันมีไม่ได้ ก็เลยเรียกว่า พัฒนาสัตตปัญญา เลื่อนตัวตนได้ดีถึงที่สุด เพราะธัมมานุปัสสนาอันเป็นสติปัฏฐานข้อที่ ๔ อย่างนี้.

ประโยชน์ของการเจริญสติปัฏฐาน ๔.

ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน มองเห็นประโยชน์ของการเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔. ว่าสามารถพัฒนาสัตตปัญญาได้อย่างไร : กายานุปัสสนาพัฒนาในส่วนไหน, เวทนานุปัสสนาพัฒนาในส่วนไหน, จิตตานุปัสสนาพัฒนาในส่วนไหน, ธัมมานุปัสสนาพัฒนาในส่วนไหน, ก็จะรู้เอาเอง เห็นได้เอง โดยไม่ต้องถามใคร.

เป็นอันว่า อาตมาได้ชี้ให้เห็นว่า จะพัฒนาสัตตปัญญาโดยอาศัยสติปัฏฐานทั้ง ๔ นั้นทำได้อย่างไร แล้วจะมีผลอะไรเกิดขึ้น เป็นเค้าโครงสังเขปย่อ ๆ, ไปศึกษาใคร่ครวญต่อไป ให้เห็นละเอียด ถูกต้อง ชัดเจนสิ้นเชิง. สรุปความเป็นการพัฒนาสัตตปัญญา ด้วยอานาปานสติ ซึ่งเป็นระบบสติปัฏฐาน ๔ ที่รัดกุม ไม่พ่นเฟือ, เหมือนกับเรื่องสติปัฏฐานที่มาในสูตรอื่น ๆ. แต่ก็พอจะพูดได้ว่า ทุกสูตรก็

มุ่งหมายจะกำจัดความยึดถือว่าตัวตน ด้วยกันทั้งนั้น; แต่มันมักชักจะผันเฟื่อ; เช่นในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น อาตมาไม่แนะนำ มันยาวเกินไป เพียงแต่เอามาอ่านก็ตั้ง ๓-๔ ชั่วโมง. เดียวนี้มันมีสั้น ๆ อย่างนี้, แล้วพระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสสอนอย่างนี้ ตรัสว่าตถาคตก็บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณด้วยอานาปานสติภาวนาอย่างนี้, เราก็ควรจะเอาอย่าง, เอามาใช้ในการพัฒนาสัญชาตญาณ ละจากสัญชาตญาณแห่งกิเลส มากลายเป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิ, แล้วมันก็ง่าย ๆ ๆ สะดวกตายในการที่จะเดินไปตามทางธรรม, สำเร็จประโยชน์เป็นผู้บังคับบัญชาตญาณได้.

ต่อไปนี่มันก็มีแต่ความถูกต้อง, เราต้องการจะทำอะไรที่ควรทำมันก็ทำได้; ไม่อยากจะทำมันก็ได้, ไม่อยากจะทำมันก็ได้, ไม่อยากจะทำมันก็ได้, จะสะเพร่าจะหลงมันก็ได้, มันมีผลดีอย่างนั้น.

เมื่อเจริญอานาปานสติอย่างเพียงพอแล้ว คนเราก็มีสติเพียงพอ, มีปัญญาเพียงพอ, มีสัมปชัญญะเพียงพอ, มีสมาธิเพียงพอ. นี่หลักการใหญ่ซึ่งจะต้องรู้ไว้ ว่าในการที่จะปฏิบัติถูกต้องทันแก่เวลา ต้องมีธรรมะ ๔ อย่าง คือสติ สัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา. ถ้าเจริญอานาปานสติอย่างครบถ้วน อย่างที่ว่ามาแล้ว ๔ อย่างนี้มันจะสมบูรณ์ที่สุด : ธรรมเป็นอุปการะแห่งความสำเร็จ ๔ อย่าง คือ สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา. เมื่อเราฝึกอานาปานสติเพียงพอแล้ว เราก็มีปัญญาเรื่องไตรลักษณ์, เรื่องไตรลักษณ์ เรื่องอิทัปปัจจยตาสมบูรณ์ มีปัญญาเตรียมไว้เป็นทุน เป็นเดิมพันอยู่ตลอดเวลา.

พอเรื่องอะไรเกิดขึ้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อะไรเกิดขึ้น สติก็ไปเอาปัญญามา, สติระลึกได้คือระลึกถึงปัญญาว่ามีอยู่อย่างไร เหมือนกับมันไปเอามา, ไปเอาปัญญามาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์. ปัญญาความรู้อย่างถูกต้องนั้นมาขึ้นคุณ

เชิงอยู่ ในขณะที่มันมีเรื่องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างใดเมื่อไร มันเป็นสัมปชัญญะ. ปัญญาที่สติไปเอามาให้ยินควบคุมสถานการณ์นี้เรียกว่าสัมปชัญญะ. สัมปชัญญะก็ทำหน้าที่เรื่อยไป รู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่เรื่อยไป. จัดการกับสิ่งที่จะมายั่วให้เกิดกิเลสได้. ถ้ากำลังน้อยมันไม่พอ มีสมาธิที่ฝึกไว้ดีแล้วในอานาปานสติ, สมาธิมันก็เพิ่มกำลังให้แก่สัมปชัญญะ สัมปชัญญะก็ตัดปัญหาได้ ตัดกิเลสได้.

นี่รู้ไว้เถอะว่าการเจริญอานาปานสตินั้นมันสร้างไว้มากมาย ที่จำเป็น ๔ ประการคือ สติ อย่างหนึ่ง สัมปชัญญะอย่างหนึ่ง สมาธิอย่างหนึ่ง ปัญญาอย่างหนึ่ง, ๔ อย่างนี้ที่จะทำให้เราควบคุมตัวเองได้. ขอรักยกตัวอย่าง เมื่อครูจะบันดาลโทสะตีเด็กเกินขนาดอย่างนี้, ถ้ามีสติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญาแล้วระงับได้ ควบคุมได้. สติมันระลึกถึงความถูกต้องที่เป็นปัญญาเอามาเป็นสัมปชัญญะควบคุมตัวอยู่ มันก็ทำไม่ลง, มันทำไปไม่ได้, ถ้ากำลังใจไม่เข้มแข็งพอ ก็เพิ่มความเข้มแข็งให้พอ มันก็บังคับตัวเองได้. นี่การทำอะไรที่มันรุนแรง มันผิดพลาด มันเสียหาย มันก็ไม่เกิดขึ้น; นี่ขอให้มองเห็นตัวอย่างแม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างนี้.

ทีนี้เรื่องที่มันใหญ่นั่นมันก็อย่าเดียวกันทำนองเดียวกัน, ถ้าปัญญาสะสมไว้มากพอ, สติชนเอามาคุมสถานการณ์ยินอยู่เป็นสัมปชัญญะ, แล้วเพิ่มกำลังสมาธิลงไปเป็นสัมปชัญญะ มันก็ตัดปัญหาหรือกิเลสที่จะเกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้วในกรณีนั้นๆ ให้สูญสิ้นไป.

นี่คือ ผลประเสริฐวิเศษของการพัฒนาสัจยชาติญาณ; เราจะมีธรรมะ ๔ ประการนั้นอย่างเพียงพอ มีสติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญาอย่างเพียงพอด้วย แล้วเราจะสามารถใช้ธรรมะ ๔ ประการนี้ สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา นี้ได้อย่างคล่องแคล่วด้วย. เรามีมันอย่างเพียงพอด้วย, เราจะใช้มันได้อย่างคล่องแคล่วด้วย, มัน

เลย กลายเป็นชีวิตชนิดที่ไม่โง่ ไม่หลับ ไม่หลง, แต่ว่าตื่นอยู่ รู้สึกอยู่ด้วยปัญญา. เป็นชีวิตที่สามารถควบคุมสัญชาตญาณฝ่ายต่ำได้อย่างเด็ดขาด สมตามความปรารถนา; โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็จะไม่ไปหลง หลงไหลในเรื่องต่างๆ ในโลกนี้ ซึ่งเป็นเพียงความบ้าบอบเดียว. ขออย่าต้องพูดคำที่มันโงกโงกหยาบคายมากไปกว่านี้เลย, พูดว่าเรื่องทางตา หู จมูก ลิ้น กายอะไรเหล่านั้น แม้จะสนุกสนานเริงร่าอยู่เพียงไร มันก็เป็นเรื่องบ้าบอบเดียว. ถ้าว่า ควบคุมสัญชาตญาณอันนี้ไม่ได้ มันก็ไปบูชาเรื่องบ้าบอบเดียว, แล้วก็วินาศกันไปตามความพอใจ.

เอาละ, เป็นอันว่า การบรรยายในวันนี้ พูดถึงการควบคุมสัญชาตญาณโดยใช้หลักอานาปานสติ. ขอให้ท่านทั้งหลายฟื้นฟูความรู้ความจำเรื่องอานาปานสติขึ้นมาศึกษาใคร่ครวญ, และถ้าปฏิบัติได้ก็ยิ่งดี, แล้วจะมองเห็นว่ามันจะควบคุมสัญชาตญาณนี้ได้อย่างไร. ความเป็นพุทธบริษัทก็จะมีสมบูรณ์ขึ้นมา ความเป็นมนุษย์มันก็จะถูกต้องขึ้นมา แล้วเราก็หมดปัญหา, อยู่เหนือโลก เหนือปัญหาคือเหนือโลก, แล้ววิมุตติคือหลุดพ้นไปจากปัญหา อยู่เหนือปัญหาก็คือโลกุตตระ คืออยู่เหนือโลก. เพราะฉะนั้น เรื่อง วิมุตติที่ดี เรื่องโลกุตตระ ก็ดี ก็อยู่ในกำมือ ที่จะทำให้ได้.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะไปใคร่ครวญดูให้เห็นความจริงข้อนี้แล้วใช้ให้เป็นประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้น แล้วมีความสุข ความสงบเย็น สมควรแก่อัตภาพของพุทธบริษัทอยู่ทุกทิพวาทรีกาลเทอญฯ.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมคณสาธยายส่งเสริมกำลังใจให้มีมากขึ้น ในการที่จะประพฤติปฏิบัติตามธรรมะนั้น ๆ สืบต่อไป ในบัดนี้.

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

- ๙ -

๑ มีนาคม ๒๕๒๙

การพัฒนาสัญชาตญาณโดยอุปการธรรม.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๙ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวในชุด ธรรมะกับสัญชาตญาณ ต่อไปตามเดิม เพราะมันยังไม่จบ แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า การพัฒนาสัญชาตญาณ โดยอุปการธรรม.

[บทพวน.]

ในครั้งที่แล้วมา ได้กล่าวถึง การพัฒนาสัญชาตญาณโดยธรรมที่เป็นคู่ปรับโดยเฉพาะ คือสติปัฏฐานทั้ง ๔, สติปัฏฐานทั้ง ๔ มุ่งหมายที่จะกำจัดอุปาทานความยึดมั่นว่าตนว่าของตน อันจะมีในกายก็ดี ในเวทนามก็ดี ในจิตก็ดี ในธรรมก็ดี, ไม่เกิดตัวตนในธรรมทั้ง ๔ นี้แล้ว ก็เป็นอันว่า หหมดปัญหา.

แต่เดี๋ยวนี้อยู่ โดยหลักอันแท้จริงนั้น ธรรมะมีอยู่เป็นสองประเภท คือ ธรรมะที่เป็นหัวหน้า หมวดหนึ่งพวกหนึ่ง, และธรรมะที่เป็นอุปกรณ์ คือช่วยเหลือสนับสนุน อีกพวกหนึ่ง. ถ้าได้ทำหน้าที่ทั้งสองพวก มันก็จะง่ายเข้าเร็วเข้า เป็นต้น; ดังนั้นเราก็จะได้กล่าวถึงการใช้อนุธรรมในหมวดอุปกรณ์กันไป ในการร่วมมือกับธรรมะหลัก เพื่อจะกำจัดเสียซึ่งสัญชาตญาณแห่งตัวตน.

ธรรมะหมวดอุปกรณ์เหล่านี้ก็ได้แก่ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ พละ ๕ อินทรีย์ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมรรค ๘, ท่านที่เคยฟังเคยเล่าเรียนมาแล้ว ก็คงมองเห็นได้ทันทีว่า เป็นการใช้อนุธรรมที่เรียกว่า โภธิปักขิยธรรม ๓๗ นั่นเอง. สติปัฏฐาน ๔ หมวดแรกนั้น เอาจมาเป็นธรรมะหลัก สำหรับจะเป็นการกำจัดโดยตรง เปรียบเสมือนทัพหลวง, และขอให้เข้าใจไว้ว่า ไม่ว่าในกรณีไหน ที่จะเป็นการทำลายกิเลสกันแล้ว ท่านก็วางหลักไว้ ให้ใช้สติปัฏฐาน ๔ โดยเฉพาะเป็นหลักทั้งนั้นเลย, ธรรมะนอกนั้น ก็ใช้เป็นอุปกรณ์. ที่นี้ธรรมะที่ใช้เป็นอุปกรณ์เหลืออยู่ ได้แก่ พวกปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมรรค ๘.

บางคนจะไม่เข้าใจ บางคนอาจจะไม่เชื่อ ว่าทำไปมาลดเกียรติดิลคัคคิตรีของธรรมะเหล่านี้มาเป็นธรรมะอุปกรณ์; ถ้าท่านพิจารณาให้ดีก็必จะเห็นว่า ธรรมะสติปัฏฐาน ๔ นั้นเป็นธรรมะหลัก เป็นธรรมะลึกซึ้ง เข้มแข็งสูงสุด, เพราะว่าจะนำออกเสียซึ่งความยึดถือว่าตัวตน, สำคัญที่ตรงนั้น ถ้านำออกเสียได้จากความยึดถือว่าตัวตน กิเลสทั้งหลายที่เนื่องด้วยตัวตนด้วยของตน มันก็ไม่เกิด. ในที่นี้ก็เหมือนกัน คือว่าเรามุ่งหมายจะทำลายสัญชาตญาณหลัก หรือสัญชาตญาณแม่, แม่บทคือสัญชาตญาณแห่งตัวตนนั้นแหละเสีย เป็นจุดใหญ่ เป็นจุดสำคัญ เป็นจุดศูนย์กลาง. ครั้น ทำลายสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน คือตัวกู-ของกูเสียแล้ว สัญชาตญาณลูกน้อง ซึ่งเกิดจากสัญชาตญาณแม่นั้น มันก็ถูกทำลายไปเอง.

ไม่มีสัตตัตถญาณแห่งตัวคนแล้ว สัตตัตถญาณแห่งการกินอาหาร คือจะตะกละมัวเมาในอาหาร มันก็ลดไป, สัตตัตถญาณแห่งการสืบทอดก็ลดไป เพราะมันไม่มีสัตตัตถญาณตัวตน ที่เป็นเจ้าของเรื่องที่จะสืบทอด. สัตตัตถญาณแห่งความกลัวก็ลดไป, สัตตัตถญาณแห่งการต่อสู้หนีภัยมันก็ลดไป, การรักตนการเห็นแก่ตนมันก็ลดไป, การพัฒนาตนด้วยกิเลส มันก็ลดไป, การบำเรอตนมันก็ลดไป, การอวดดีอวดตนมันก็ลดไป; เราพบว่าสัตตัตถญาณหลักที่เป็นแกนกลาง คือความมีตัวตนนั้นมันลดไป. ข้อนี้ขอให้เข้าใจให้ดี ๆ มันเป็นหลักทั่วไป ซึ่งจะต้องใช้ตลอดกาล; ปัญหาใหญ่มันอยู่ที่มีตัวตน, ยึดถือเป็นตัวตน ยึดถือเป็นของตน, แล้วก็เกิดกิเลสเกิดความทุกข์. ถ้าความยึดถือว่าตัวตนหมดไป มันก็ไม่ต้องยึดถืออะไร. มันก็ไม่มีการยึดถือ, ไม่มีกิเลส, มันก็ไม่มีทุกข์. มันก็เหมือนกับข้าวรวมของสิ่งที่เป็นพวง, ถ้าเราตัดที่ข้าวได้ สิ่งที่เป็นพวงอยู่ในพวงนั้น ทุก ๆ สาย มันก็พลอยถูกตัดด้วย. นี่เรียกว่ามุ่งหมายจะกำจัดสัตตัตถญาณแห่งตัวตน ซึ่งเป็นแม่บทนั้นกันเสียก่อน, แล้วมันก็จะง่ายในการที่จะควบคุมสัตตัตถญาณเล็ก ๆ หรือมันก็จะพลอยหายไปด้วยกัน.

เ้า, ที่นี้จะตัดโดยตรง ด้วยธรรมะหมวดที่สำคัญที่สุด ที่ออกหน้าที่สุด จนถึงกับจะกล่าวได้ว่า หลักธรรมสำคัญที่สุดในพุทธศาสนาก็คือสติปัฏฐาน ๔ สำหรับจะ ตัดปัญหาโดยตรง, นอกนั้นก็เป็เครื่องมือช่วยเป็นอุปกรณ์. เิ่มอนหนึ่งกับว่ากองทัพบกใหญ่กองทัพบกมหาศาล มันต้องมีกองทัพลอง, กองหลวงซึ่งเป็นกองประธาน, แล้วมันก็มีกองหน้า มีกองหลัง, กองระวังซ้าย กองระวังขวา ข้างบนข้างล่าง หรือกองเสบียง กองอะไรต่าง ๆ อีกมากมาย, ล้วนแต่จะต้องทำการสัมพันธ์กับกองใหญ่กองกลางคือกองหลวง. ฉะนั้นเดี๋ยวนีเราก็มีหลักสติปัฏฐาน ๔ ทำหน้าที่อย่างทัพลองอย่างในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

ที่นี้ก็จะได้บรรยายหมวดที่จะเข้าร่วมมือกันเป็นลำดับไป; ขอให้ทำความเข้าใจให้ดี ๆ มิฉะนั้นจะงง ๆ หรือจะไม่แจ่มกระจ่างพื้นผิว, ว่าโดยหลักทั่วไป ก็ใช้สติ-
ปฏิฐาน ๔ ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ, โดยเฉพาะตามแนวแห่งอานาปานสติ ๔ ก็ได้กล่าวชี้ให้เห็นแล้วว่า ข้อไหนกำจัดอย่างไร, สติปฏิฐานข้อไหนกำจัดสัญชาตญาณแห่งตัวตนอย่างไร, ตามหน้าที่ตามลำดับ.

[เริ่มการบรรยายในครั้งนี้.]

ธรรมอุปกรณ์หมวดปธาน ๔.

ที่นี้ก็มาถึงการที่จะใช้หลักธรรมะร่วมมือ. หลักธรรมะหมวดแรกที่มาถึงเข้า ก็คือ **สัมมปธาน ๔** หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่าปธาน, ปธาน ๔ ใน ๔ ข้อนั้น.

ข้อที่ ๑ ก็เรียกว่า **สังวรปธาน เพียรในการปิดกั้น**; นี่ก็หมายความว่า ปิดกั้นป้องกันการเกิดแห่งตัวกู คือตัวตนนั้นแหละ, อุปาทานแห่งตัวตนจะเกิดขึ้นมาได้จากอะไร ก็เพียรระวังปิดกั้นการเกิด, ก็เป็นที่รู้กันอยู่แล้วว่า **อุปาทานนี้มันก็เกิดจากตัณหา-ตัณหาก็คือเกิดจากเวทนา-เวทนาเกิดจากผัสสะ, รู้เค้าเงื่อนอย่างนี้ดีแล้ว ก็มีการป้องกันตั้งแต่ผัสสะ ตั้งแต่เวทนา ตั้งแต่ตัณหาไม่ปรุงแต่งเป็นตัวกู-ของกูขึ้น** หนึ่งอย่างหนึ่ง.

ข้อที่ ๒ เรียกว่า **ปหานปธาน-พากเพียรในการละเสีย** ก็หมายความว่า **ละตัวกูที่เกิดแล้ว หรือกำลังเกิดอยู่**. คำว่าละตัวกูที่เกิดแล้วนี้ฟังดูก็แปลก มันก็หมายความว่า **ป้องกันได้แล้ว ละไปได้แล้ว** ในความหมายเดียวกัน, เป็นตัวตนที่ละได้แล้ว. แต่โดยเฉพาะนั้น มันก็ละตัวตนที่กำลังเกิดอยู่ ซึ่งโดยที่แท้มันก็เนื่อง ๆ กันเป็นสาย.

ปธานความเพียร ข้อที่ ๓ คือภาวนาปธาน-พากเพียรที่จะทำให้เกิดขึ้น, ทำอะไรให้เกิดขึ้น ในที่นี้ก็ได้แก่การทำให้ความว่างจากตัวคนเกิดขึ้น, ความว่างที่เรียกว่า สุนฺณตา ที่ไม่เกิดที่ยังไม่เคยเกิด คือไม่มีความรู้เรื่องสุนฺณตา, ก็ทำให้รู้เรื่องสุนฺณตา แล้วก็พยายามดำเนินชีวิต เรียกว่าระงับการเป็นไปในชีวิตแต่ละวันนั้น ให้ประกอบ อยู่ด้วยสุนฺณตา คือว่างจากตัวตนและของตน, ตามรอยพระพุทธเจ้าที่ท่านตรัสว่า ตถาคคอยู่ด้วยสุนฺณตาวินิหาร. เราไม่เคยมีความว่าง ไม่เคยมีจิตที่ว่าง ก็ทำให้มีขึ้น, มองเห็นสิ่งทั้งปวงเป็นของว่างจากตัวตนและของตน. ถ้ามองเห็นสิ่งทั้งปวงเป็น ของว่างจากตัวตนและของตนอย่างนี้แล้ว จิตมันก็ไม่รู้จะยึดถืออะไร เมื่อมันไม่ยึดถือ อะไรได้ มันก็อยู่ด้วยความว่าง ถ้าไม่เคยว่างอย่างนี้ ก็พยายามทำให้มันมีขึ้นมา, พยายามทำให้มันมีขึ้นมา.

ที่นี้ ข้อที่ ๔ อนุรักษนาปธาน-เพียรรักษา, คือเคยทำให้ว่างได้เท่าไร ก็รักษาไว้ให้ยังคงว่างอยู่ตลอดไป, เรียกว่า รักษาสุนฺณตาที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ยังมีอยู่ ต่อไป; นี่เป็นความเพียร ๔ ข้อ ซึ่งจะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นการช่วยแรงสติปัญญา ทั้ง ๔ ในการที่จะทำลายสัญชาตญาณแห่งตัวตน.

สรุปสั้น ๆ ว่า ความเพียรข้อที่ ๑ ป้องกันการเกิดแห่งตัวกู-ของกู. ความเพียรข้อที่ ๒ ละตัวกู-ของกู. ที่เกิดแล้วหรือกำลังเกิดอยู่. ข้อที่ ๓ การทำให้ เจริญ เรียกสั้น ๆ ว่า การทำให้เจริญคือทำสุนฺณตาให้เกิดขึ้น, แล้วข้อที่ ๔ รักษาพาก เพียรในการรักษา รักษาสุนฺณตาที่เกิดขึ้นแล้ว. จำหัวข้อสั้น ๆ ไว้ให้ดี ๆ เป็นภาษาไทยก็ได้ : ระงับไม่ให้ตัวกูเกิดขึ้น, แล้วละตัวกูที่เกิดอยู่หรือเกิดแล้ว, เกิดขึ้นมาแล้ว คือกำลังเกิดอยู่แล้ว. ที่นี้เจริญสุนฺณตาให้เกิดขึ้น, แล้วก็รักษาสุนฺณตาที่เกิดขึ้น แล้วให้เจริญออกงามต่อไป. เมื่อใช้ความเพียร ๔ อย่างนี้ ก็ลองคิดดู จะเห็นได้ว่าการพยายามกำจัดตัวตน ความรู้สึกตัวตนนั้น มันก็ยิ่งรัดรุ่มรอบตัวรอบด้านมากเข้า.

หมวดอิทธิบาท ๔.

เข้า, ที่นี้ก็จะดูถึงหมวดถัดไป คือ **หมวดอิทธิบาท ๔** อิทธิบาท ๔ ก็เป็นที่รู้จักกันดี เด็ก ๆ ก็มักจะรู้แล้วเดี๋ยวนี้ เพราะในโรงเรียนก็สอนกันมาก อิทธิบาท ๔. อิทธิแปลว่า *ความสำเร็จ*, บาทแปลว่า *รากฐาน*, อิทธิบาทแปลว่า *รากฐานแห่งความสำเร็จ* ก็คือเหตุปัจจัยแห่งความสำเร็จ, ถ้าทำอะไรทำด้วยอิทธิบาท ๔ ก็มีความสำเร็จ; อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้จะดำรงชีวิตอยู่ถึงอายุกับปีเต็มที ก็ทำได้ด้วยอิทธิบาท ๔. ที่นี้ก็ดูทีละข้อ ๆ ว่า อิทธิบาททั้ง ๔ แต่ละข้อ ๆ จะมาช่วยสนับสนุนในการละตัวตน ละสัญชาตญาณแห่งตัวตนได้อย่างไร.

ข้อที่ ๑ จันทะ ต้องพอใจอย่างยิ่งในความว่างจากตัวตน เห็นแล้วว่าการมีตัวตนมันเป็นความเสียหายเท่าไร, เห็นความว่างจากตัวตนเป็นคุณเป็นประโยชน์ เป็นความสงบสุขสักเท่าไร, ก็เกิดจันทะความพอใจในการที่จะมีความว่างจากตัวตน.

ที่นี้ **ข้อที่ ๒ ของอิทธิบาท** คือ **วิริยะ** ก็พากเพียร-พากเพียร-พากเพียร ละตัวตน, พากเพียรทอนอำนาจแห่งตัวตน, พากเพียรเปลี่ยนกระแสแห่งตัวตน ก็คือพากเพียรต่อสู้กับตัวตนนั้นแหละอย่างเต็มที่; เมื่อมีหลักการที่จะละตัวตนอย่างไรแล้ว ก็พากเพียรที่จะดำเนินหลักการอันนั้นอย่างเต็มที่.

ข้อที่ ๓ คือ จิตตะ ก็ได้แก่การหมั่นที่จะทำอย่างนั้น, ฝึกฝนที่จะทำอย่างนั้น, ก็เอาใจใส่อย่างยิ่งในการทำ ทำอย่างนั้น เรียกว่าจิตตะ, มีลักษณะเป็นสมาธิในการทำอย่างนั้น.

ข้อที่ ๔ ก็คือวิมังสา ก็พิจารณาหาเหตุผลในการสนับสนุนการทำอย่างนั้น, พิจารณาให้รู้จักทุกสิ่งที่มีมันเกี่ยวกับความสำเร็จนั้น, พิจารณาถึงต้นเหตุ

ของสิ่งที่ต้องละนั้น, แล้วก็หาความรู้เกี่ยวกับการละนั้น, และวิธีการที่จะทำการละนั้นอยู่เสมอ, นี้เรียกว่า วิมังสา ใคร่ครวญอยู่ทุกอย่าง ทุกแง่ทุกมุม ใน การที่จะทำกิจกรรมอันนั้นให้สำเร็จ.

สรุปความว่า ใช้อธิปไตยทั้ง ๔ คือพอใจที่จะละตัวตน พากเพียรที่จะละตัวตน ผักผ่อนใจใสในการละตัวตน แล้วใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลวิธีการในการละตัวตน ครบอธิปไตย ๔ การละตัวตนก็เป็นไปได้โดยง่าย.

หมวดอินทรีย์และพละ.

เข้า, ที่นี้ต่อไปหมวดอินทรีย์ หมวดพละ อินทรีย์ ๕, พละ ๕ คือสัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา; เรียกชื่อว่าพละก็มี, เรียกชื่อว่าอินทรีย์ก็มี, เรียกชื่อว่าพละแปลว่ากำลัง คือมันทำหน้าที่ใช้กำลังในการต่อสู้กับสิ่งที่ป็นข้าศึก. ครั้นชนะข้าศึกแล้ว มันก็เป็นใหญ่ ก็เป็นใหญ่ คือเมื่อใช้กำลังต่อสู้กับข้าศึกเรียกว่าพละทั้ง ๕, ครั้น ชนะข้าศึกแล้วเป็นใหญ่ขึ้นมาในหน้าที่นั้น ๆ ก็เรียกว่าอินทรีย์.

ข้อที่ ๑ คือสัทธาต่อสู้กับข้าศึก คืออสัทธา มันมีข้าศึกของสัทธา คืออสัทธา, คือความไม่มีสัทธา ก็ต่อสู้ด้วยสัทธาเอาชนะได้.

ข้อที่ ๒ วิริยะมีข้าศึกคือความเกียจคร้าน ความเกียจคร้าน ความอ่อนเพลีย ความอ่อนแอ ความไม่กล้าหาญเป็นต้น ก็มีวิริยะต่อสู้ เอาชนะความเกียจคร้านได้ แล้ววิริยะก็โผล่ขึ้นมาเป็นใหญ่เป็นโต ขจัดความไม่ขยันออกไปเสียให้หมด.

ข้อที่ ๓ เรียกว่า สติ มีกำลังทำลายคู่ปรปักษ์ คือความหลงลืม, มุททะ-สติ-แปลว่าหลงลืม มีสติหลงลืม ฟันเพื่อนหลงลืมไม่มีสติอันมั่นคง ก็ใช้สติทำลายความหลงลืมนี้เสียได้, แล้วสติก็โผล่ขึ้นมาเป็นเจ้าเป็นนาย ควบคุมเหตุการณ์ทั้งหลายได้.

ข้อที่ ๔ สมาธิ สมาธิมีเข้าถึงคือความฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่เป็นอันเดียวในอารมณ์นั้น ๆ, ก็ทำให้เป็นอันเดียวในอารมณ์นั้น ๆ. มีคำจำกัดความที่แยกคายสำหรับคำว่าสมาธิ มีคำจำกัดความว่า เอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์; สมาธิในความหมายอย่างนี้จะต้องมีกันตลอดเวลา มุ่งหมายต่อพระนิพพาน, ต่อการบรรลุนิพพาน เป็นอารมณ์ เป็นอารมณ์ เป็นอารมณ์. ไม่ใช่ว่าจะฝากไว้หลายสิบชาติ เป็นอารมณ์กันที่นี้และเดี๋ยวนี้, มุ่งมันอยู่. นี่ถ้าไม่มีสมาธิอย่างนี้ มันก็ไม่เดินไป มันหยุดชะงักเสียบ้าง, มันเลี้ยวออกนอกทางเสียบ้าง, มีสมาธิโดยความหมายสูงสุด คือเอกัคคตาจิต จิตมีอารมณ์เดียว, มีอารมณ์เดียวนั้นคือนิพพาน, เป็นอารมณ์เดียว จึงเรียกว่า เอกัคคตาจิตที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์. เมื่อมีสมาธิเป็นกำลัง ก็กำจัดความฟุ้งซ่าน วิชเยหรืออะไรก็ตาม ที่เป็นความฟุ้งซ่านทั้งหลาย ออกไปเสียได้, แล้วสมาธิก็โผล่ขึ้นมาเป็นเจ้าเป็นนาย เรียกว่าเป็นอินทรีย์.

ข้อที่ ๕ คือ ปัญญา มีคู่ปรปักษ์คือความโง่ ความหลง อวิชชา อัญญาณะ ทุปัญญา แล้วแต่จะเรียกเถอะ คือมันไม่มีปัญญา, มีปัญญาน้อยมีปัญญา ทรม อะไรเป็นเข้าถึง, ก็ใช้ปัญญานี้กำจัดเข้าถึงเหล่านั้นเสีย, ให้ปัญญาได้มีโอกาสโผล่ขึ้นมาเป็นเจ้าเป็นนาย เป็นใหญ่เป็นโตในกิจการนี้ เรียกว่าอินทรีย์.

สรุป สั้น ๆ ว่า สัทธิพลจะกำจัดความไม่มีสัทธิพลเสียได้แล้ว ก็กลายเป็นสัทธิพลอินทรีย์ เรียกว่าสัทธิพลอินทรีย์. วิริยะกำจัดความเกียจคร้าน เหนื่อยหน่าย อ่อนเพลียเสียได้แล้ว ก็กลายเป็นวิริยอินทรีย์, วิริยอินทรีย์เป็นแม่ทัพใหญ่ ๆ ส่วนที่จะ

ทำความเข้าใจเพียร. สติพละกำจัดความหลงลืมเสียได้แล้ว ก็กลายเป็นสตินทรีย์ อินทรีย์คือสติก็ทำหน้าที่ระลึก, สมาธิกำจัดความฟุ้งซ่านเป็นต้นเสียได้แล้ว ก็เกิดเป็นสมาธิทรีย์, สมาธิพละกำจัดความไม่เป็นสมาธิหรือความฟุ้งซ่านเสียได้แล้ว ก็กลายเป็นสมาธิทรีย์ เป็นใหญ่เป็นโตสำคัญเฉียบขาด ในการที่จะทำหน้าที่ของสมาธิ. ปัญญาพละกำจัดสิ่งที่ไม่ใช่ปัญญาหรือตรงกันข้ามกับปัญญา ออกไปหมดสิ้นแล้ว ก็กลายเป็นปัญญินทรีย์, ปัญญินทรีย์เป็นใหญ่เป็นโตทำหน้าที่ของปัญญา; โดยเฉพาะที่มันเกี่ยวข้องกันที่ว่า สติเป็นอิสระในการที่จะระลึกเอาปัญญาที่มีอยู่มาทำเป็นสัมปชัญญะ ต่อหน้าอารมณ์ต่อหน้าเหตุการณ์, แล้วก็มีกำลังสมาธิเพิ่ม กำลังสัมปชัญญะ; สัมพันธ์กันอยู่อย่างนี้ ก็เลยมีพละ ๕, หรืออินทรีย์ ๕ ในการที่จะพัฒนาสัตตชาตญาณ

หมวดโพชฌงค์ ๗.

ที่นี้ก็มาถึง หมวดโพชฌงค์ ๗ ที่จะพัฒนาการละสัตตชาตญาณอันเป็นข้าศึก ให้เกิดเป็นสัตตชาตญาณฝ่ายโพธิ. โพชฌงค์ ๗ ก็คงจะเคยจำกันได้ ได้ยินกันมาแล้ว โพชชะ ก็แปลว่า ตรัสรู้, คำเดียวกับโพธิ. องค์ะ แปลว่า องค์, โพชฌงค์ก็แปลว่าองค์ แห่งการตรัสรู้ หรือองค์แห่งโพธิ. ธรรมะหมวดนี้สัมพันธ์กันโดยตลอด ถ้าเข้าใจดีแล้ว จะเห็นว่าสัมพันธ์กันโดยตลอด, แล้วก็มีลักษณะที่ต้องมีครบทั้ง ๗ องค์ด้วย แล้วก็สัมพันธ์กันด้วย, ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ จึงจะเรียกว่าเป็นโพชฌงค์ขึ้นมา.

ข้อที่ ๑ เรียกว่า สติ สติโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์, เรียกสั้น ๆ ว่าสติ นี่ก็คือความระลึกได้รอบคอบทั่วถึงในธรรม. ธรรมไหนเป็นหัวหน้าอย่างไร เหมือนที่กล่าวแล้ว, ธรรมไหนเป็นอุปกรณ์อย่างไร ก็ระลึก ระลึกมาได้หมด ธรรมไหน

จะทำหน้าที่อย่างไร, ธรรมไหนเป็นเหตุเป็นผลของกันอย่างไร, ก็ระลึกได้ทั่วถึงในธรรมที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมด. **นี่ระลึกถึงธรรมทั้งปวง รู้จักธรรมทั้งปวง;** เหมือนกับว่าเรารู้จักสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในบ้านเรือนของเรา เราจึงสามารถหยิบสิ่งที่ควรจะใช้ในกรณีไหนมาได้ทันทั่วทั้งที. เรารู้ว่ามีดอยู่ที่ไหน, พร้าอยู่ที่ไหน, เสื่ออยู่ที่ไหน, หมอนอยู่ที่ไหน, อะไรรู้อยู่ที่ไหน, ก็อย่าง ๆ ในบ้านเรือน. **เรารู้ ๆ หมด รู้จักหมด** เราก็**สามารถที่จะหยิบมาใช้ได้ทันทั่วทั้งที.** บางทีก็มีด ๆ ก็ยังหยิบได้ เพราะมันรู้จักได้ระลึกได้หมด; นี่เรียกว่ามีสติระลึกในธรรมทั้งปวงอย่างคล่องแคล่ว เรียกว่า **สติโพชฌงค์.**

ที่นี้ **ข้อที่ ๒ ธรรมวิจยะ** เดียวนี้เขาขอบพูดกันว่า วิจัย วิจัย ธรรมวิจยะ, มันก็คือเลือกนั่นเอง, เลือกเอาอันที่เหมาะสมว่าในกรณีนี้จะใช้ธรรมะข้อไหน, จะสติปัฏฐาน ๔ ข้อไหน, หรือว่าจะธรรมเป็นอุปกรณ์ข้อไหน, **เลือกใช้ได้ทันทั่วทั้งที** สำเร็จประโยชน์ทันทั่วทั้งที, เหมาะสมแก่เรื่องเหมาะสมแก่กรณีและทุก ๆ กรณี. เปรียบเหมือนว่าเรามีเครื่องใช้ไม้สอยอยู่ในบ้านเรือนทุกอย่าง สารพัดอย่าง ก็สืบอย่างก็ร้อยอย่าง, แล้วก็**เลือกเอามาใช้ทีละอย่างตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น** อย่างเหมาะสมแก่กรณี ก็เรียกว่าธรรมวิจยะ.

ที่นี้**ข้อที่ ๓ เรียกว่า วิริยะ** ความพากเพียรทำ ทำการใช้นั้นแหละ; ครั้นเมื่อตกลงว่าใช้อะไร ใช้อย่างไรแล้ว มันก็พากเพียรที่ทำการใช้ ในหน้าที่กรณีนั้น ๆ ให้ลุล่วงไป. คำว่า**วิริยะนี้ มีความหมายคาบเกี่ยวกันอยู่สองความหมาย คือพากเพียรด้วย กล้าหาญด้วย** ถ้าไม่กล้าหาญมันพากเพียรไปไม่ได้. ฉะนั้น วิริยะจึงให้มีความหมายเป็น**พากเพียรด้วย กล้าหาญด้วย** ก็แปลว่าเป็นการใช้กำลังอย่างเหมาะสมแก่กรณีทุกขั้นตอน ตามลำดับกัน, ติดต่อกันไป ติดต่อกันไป, ติดต่อกันไปอย่างไม่ขาดตอน, **นี่เป็นลักษณะของวิริยะสัมโพชฌงค์.**

ข้อที่ ๔ เรียกว่า **ปิติความพอใจ** จะเรียกว่า **ความอิมใจก็ได้, ความขึ้นอกขึ้นใจอะไรก็ได้** เรียกว่าปิติ; ต้องมีปิติหล่อเลี้ยงการกระทำอยู่ตลอดเวลา. เช่นว่าใช้ความเพียรอย่างแรงกล้านี้ ความเพียรนั้นไม่ท้อแท้ ไม่ท้อถอย ไม่ซบเซา; เพราะว่า **มีปิติพอใจ หรือฉันทะพอใจ, พอใจว่าได้กระทำถูกต้องแล้ว** แล้วกระทำกำลังเดินไปตามลำดับแล้ว ก็พอใจ มีความอิมใจ จะพูดให้จำง่าย ๆ ก็ว่า **ทำงานไปพลางเป็นสุขไปพลาง, ทำงานไปพลางสนุกไปพลาง, พอใจในการกระทำนั้นไปด้วยตลอดเวลา.** นี่ก็ลองเปรียบเทียบดูเถิดว่า **ถ้างานไหนมันไม่พอใจมันฝืนทำแล้วก็มันเหมือนกับจะตาย, เหมือนกับจะตกนรกทั้งเป็น. ถ้างานไหนทำด้วยความพอใจ** แล้วมันก็สนุกอย่างยิ่ง, แม้จะเหน็ดเหนื่อยเท่าไร จะลำบากยากเย็นเท่าไร, มันก็พอใจ มันก็ทำสนุกไป, จึงจำเป็นที่จะต้องมามีสิ่งที่เรียกว่าปิติหล่อเลี้ยง, นี่เรียกว่า **ปิติสัมโพชฌงค์** หล่อเลี้ยงให้ชุ่มชื้น มีความพอใจในการกระทำอยู่ตลอดเวลา มันจึงนั่งทำงานได้หามรุ่งหามค่ำ, **จะเรียกว่าความเพลิดเพลินก็ได้;** แต่ความเพลิดเพลินมันมักจะไปในทางกิเลส, อย่างนี้เรียกว่าความพอใจดีกว่า, ประกอบอยู่ด้วยธรรม คือความถูกต้องในสิ่งที่ตนกระทำ ก็มีธรรมที่เป็นปิติ เรียกว่าธรรมปิติหล่อเลี้ยง; มิฉะนั้นมันจะเป็นเรื่องของกิเลสปิติ, ถ้าเป็นกิเลสปิติแล้ว ก็ใช้ไม่ได้, แล้วมันเดินกันคนละทาง, กิเลสปิตีกับธรรมะปิตินี้มันเดินกันคนละทาง. **เรามีธรรมปิติ** หล่อเลี้ยงการกระทำตลอดเวลา.

ที่นี้ก็มาถึง ข้อ ๕ เรียกว่า **ปัสสัทธิ** ปัสสัธิด้านี้แปลว่า**สงบระงับ;** เมื่อทำมาด้วยความปิติตลอดเวลา ก็หมายความว่า มันไม่มีการบกพร่องท้อแท้ถอยหลังอะไร เรื่องที่กระทำนั้นมันก็เข้ารูปเข้ารอย, มันสงบระงับ. ที่แรกมันตั้งตึงตัง มันตั้งตึงตัง มันยังไม่เข้ารูปเข้ารอย; เหมือนจะเดินเรือจะข้ามรถจะอะไรก็ตาม แรกออกมันยังตั้งตึงตัง, พอมันเข้ารูปเข้ารอยแล้ว มันก็เรียบไปหมด. นี่**ปัสสัทธิ** ตัวหนังสือแปลว่า**สงบระงับ;** แต่**กิริยาอาการก็คือมันเข้ารูป,** ถ้ามันไม่เข้ารูปมันสงบระงับไม่ได้ มัน

อะอะตึงตึงอยู่นั่นแหละ, เดี่ยวนี้ได้ทำมาอย่างดีตามลำดับที่กล่าวแล้ว มันก็เข้ารูป, มันก็สงบราบรื่น มันก็เคลื่อนไปสู่จุดหมายอย่างแน่วแน่ อย่างสงเงียบ อย่างเรียบร้อยที่สุด ก็เรียกว่าปัสสัทธิ.

ก็มาถึงโพชฌงค์ข้อที่ ๖ เรียกสมาธิ เมื่อมันเข้ารูปเรียบร้อย เดินไปอย่างเรียบร้อย ก็เพิ่มกำลังของสมาธิเพิ่มกำลังของสมาธิ จะเร่งน้ำมันเร่งเครื่อง เร่งอะไรก็สุดแท้. ในลักษณะที่ว่ามันเพิ่มกำลังให้ นี่ความเรียบร้อยของความสำเร็จนั้น ก็เดินไปอย่างหนักแน่นมากพอที่จะทำลายกิเลส.

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วก็มาถึง ข้อที่ ๗ เรียกว่า อุเบกขา, อุเบกขานี้ แปลว่า พังดู แปลว่าพังดูนะ. ขอช่วยจำคำอุเบกขาไว้ให้ดี ๆ ว่าตัวหนังสือแปลว่าพังดู, แต่เรามาแปลกันอย่างลวก ๆ ว่า เฉย ว่าเฉย. ถ้าเฉยก็ไม่ต้องทำอะไรดี มันเหมือนกับเฉย แต่ว่ามันพังดู แต่สิ่งต่างๆ มันถูกต้อง. แล้วดูความถูกต้องที่มันเป็นไปนั้น ให้มันเป็นไปจนถึงที่สุด. ท่านจึงเปรียบเหมือนกับว่าเรื่องขับรถ โบราณก็ขับรถม้าแหละ ไม่มีรถยนต์, ถึงแม้เดี๋ยวนี้รถยนต์ก็ได้ รถอะไรก็ได้. เมื่อทุกอย่างเรื่องมันถูกต้องเข้ารูปแล้ว, ถนนก็ถูกต้องแล้วดีแล้ว, เรื่องรถก็ดีแล้ว, เราก็เพียงแต่นั่งจับบังเหียน หรือจับพวงมาลัยอยู่เฉย ๆ พังดู, พังจุดปลายทางเท่านั้นเอง ก็เรียกว่าอุเบกขา, ไม่ใช่อุเบกขาเฉย ๆ เดี่ยวมันก็หลับเลย มันก็ไปลงดูเมื่อไรก็ไม่รู้, พังดูที่มันเป็นไปอย่างถูกต้อง ควบคุมความถูกต้อง. อุเบกขา คำไหนก็ตามที่แปลว่าเฉย ๆ นี่ ขอให้เข้าใจเสียใหม่ แปลว่าพังดู.

อ้าว, ขอแทรกตรงนี้น้อยกว่า อุเบกขาในพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา; มักจะพูดว่าพอช่วยไม่ได้แล้วก็เฉยก็เลยเสีย, หลับเสีย. อุเบกขาแท้จริงไม่ได้หมายความว่าเฉย แปลว่าพังดู ก็คือพังดูอยู่ว่า เมื่อไรจะช่วยให้.

เมตตา-รักใคร่, กรุณา-สงสาร ช่วยเหลือ, มุทิตา-ยินดีพอใจด้วย. ที่นี้ในกรณี
ที่มันยังช่วยหรือทำอย่างนั้นไม่ได้ ก็เพ่งดูอยู่ว่า เมื่อไรมันจะช่วยได้ ก็แสดงออกไป
ฉะนั้น คำว่าอุเบกขาแม้ว่าเพ่งดูอยู่เฉย ๆ แต่ดูว่าเมื่อไรจะช่วยได้, เมื่อไรจะทำได้.
ถึงอุเบกขาในองค์ฌานก็เหมือนกัน มันก็แปลว่าเพ่งดู อุเบกขาขององค์ฌาน ก็
เพ่งองค์ฌานนั้นอยู่ ด้วยสติ ด้วยการกำหนดอย่างยิ่ง, ไม่ใช่เฉย ๆ เดียวมันก็หลับเสีย
ฉะนั้น อุเบกขา มันไม่ได้แปลว่าเฉยชนิดที่ไม่รู้ไม่ซึ่อะไร, หมายถึงเพ่งดูควบคุมอยู่.

ที่นี้ก็มาถึงอุเบกขาของสัมโพชฌงค์ เป็นปัสสัทธิเข้ารูปแล้ว กำลัง
สมาธิท่อมลงไปหมดแล้ว, แล้วก็เพ่งดูเฉยอยู่ ให้มันก้าวหน้าในการทำลายกิเลส
หรือการตัดกิเลส. นี่คือ อุเบกขา ก็เพ่งดูมันติดกิเลสนั่นเอง.

ครบ ๗ อย่างอย่างนี้แล้ว สิ่งที่ทำนั้นก็สำเร็จ ก็เจริญสติปัฏฐาน ๔ อยู่,
ปรบให้เข้ากันกับโพชฌงค์ทั้ง ๗ โดยลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้. **เลือกธรรมะ** เลือกเวลา
เลือกสถานที่ เลือกอะไรอันเหมาะสมแล้ว ก็ทำความเพียร, ก็มีปีติ มีการทำความเพียร,
เข้ารูปเข้ารอยแล้ว, ระดมกำลังสมาธิลงไป, ถูกต้องแล้ว ก็มองดูเพ่งอยู่ด้วย
อุเบกขา เป็นธรรมสูงสุด บรรลุนิพพาน, บรรลุโพธิ์ บรรลุนิพพาน.

แต่จะขอพูดอีกว่าโพชฌงค์ ใช้ได้ทุกกรณี, พูดอย่างนี้เขาต่ำ เพราะเคย
ถูกด่ำมามากแล้วว่า เอาธรรมะสูง ๆ เช่นมรรคมงคล ๘ เช่นโพชฌงค์ ๗ มาใช้ในกรณีต่ำ ๆ
เขาหาว่าผิด สอนผิดหรือบ้าแล้ว. เขาเคยด่ำอาตมาอย่างนี้กันอยู่บ่อย ๆ, ก็ไม่กลัวเรื่อง
ถูกด่ำ นี่มันไม่ได้เป็นเหมือนเขาด่ำก็ไม่ต้องกลัว. แต่ยังขอยืนยันอยู่ว่า ยังเป็นอย่างนั้น
อยู่. แม้โพชฌงค์ ๗ อันสูงสุดเพื่อโพธิ์เพื่อนิพพานนี้ เอามาใช้ในงานอะไรก็ได้;
ถ้าชาวบ้านมีงานชาวบ้านมีงานต่ำ ๆ ทำไร่ ทำนา ค้าขาย ดำเนินกิจการอะไร

ก็ตามเถอะ ขอให้เอาหลักโพชฌงค์ ๗ ประการนี้มาใช้เถอะ จะสำเร็จอย่างยิ่ง, สำเร็จผลอย่างยิ่ง.

สมมติว่าจะทำนา สมมติว่าการทำนา **ครั้งแรกก็ใช้สติ**ในการระลึกว่า จะทำให้ถูกต้อง ทำที่ไหน ทำเมื่อไร ทำอย่างไร ทำเวลาไหน ใช้อะไรที่ไหน, ระลึกให้ทั่วไปให้หมดเสียก่อน, แล้วก็เลือก.

ครั้นสติระลึกแล้ว ธัมมวิจยะก็เลือก, เลือกว่าเช้า, เวลาที่ตรงนี้ เมื่อเวลาอย่างนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุด ใสปุ๋ยไม่ใสปุ๋ยอะไรก็ตาม มันเป็นการเลือกที่ครบถ้วนที่สุด,

ครั้นเลือกได้ที่ถูกต้องหมดแล้วก็ทำซี, วิริยะทำด้วยความเพียร.

แล้วก็มปีติ หล่อเลี้ยงการกระทำ ว่าถูกต้องแล้วมันถูกต้องแล้ว มันไม่มีอะไรดีกว่านี้แล้วก็พอใจในการทำนา. แม้แต่จะทำนาเอาข้าวใส่บาตรสัก ๒-๓ ช้อน **มันก็พอใจว่าถูกต้องแล้ว** มันก็ยังอึดอัดอั้นใจได้; นี่มันปีติในทางธรรม. ถ้าปีติกิเลส ก็ทำนาไปซื้อเหล้ากินให้สนุกสักที อย่างนี้มันก็ปีติด้วยกิเลส มันก็ไปตามแบบของกิเลส อย่าไปเอากับมันเลย, มีปีติพอใจว่าถูกต้องแล้ว ถูกต้อง แล้วทำนาคด้วยความพอใจอยู่ภายใน กลางแดดเหงื่อไหลไคลย้อย แต่ในใจก็ยังอึดอัดพอใจอยู่นั่นแหละ นี่ปีติมันหล่อเลี้ยงเมื่อไถนา.

ที่นี้ **ปัสสัทธิก็ทำไป, ทำไป จนเข้ารูป** เข้ารอย ทุกอย่างเข้ารูปเข้ารอยหมด วัวก็ดี นาก็ดี ข้าวกล้าก็ดี น้ำท่าก็ดี อะไรทุกอย่างมันเข้ารูปเข้ารอย กลมกลืนกันหมดเป็นความถูกต้อง, นี่มันเข้ารูป.

ที่นี้ **สมาธิ** มีกำลังจิตทำให้ได้ เชื่อแน่ว่ามีสมาธิถูกต้องทุกอย่าง ในทุก ๆ อย่างที่จะต้องกระทำ **ทำด้วยกำลังจิตทั้งหมดแน่วแน่** ถูกต้องหมดที่สุดแล้ว นี่ทำด้วยสมาธิเหมือนกัน.

แล้วก็อุเบกขา คือนั่งดูว่าเมื่อไรข้าวมันจะออก. คำว่าอุเบกขามันจึงไม่ได้หมายความว่าอยู่เฉย ๆ, แต่มันก็เหมือนกับอยู่เฉย ๆ เพราะมันไม่ต้องทำอะไรแล้ว, ก็นั่งดู. อุเบกขา ดูว่าเมื่อไรข้าวมันจะออกมา หรือว่าถ้ามันน่าจะต้องทำอะไรเพิ่มเติมซ่อมแซมก็ทำสิ. แต่พอทำเสร็จแล้ว มันก็นั่งดูอยู่ได้ว่าถูกต้องแล้ว, ถูกต้องแล้ว, เมื่อไรข้าวมันจะออกมา. อย่างนี้เป็นชวานาบ้า ข้าวออกมา ข้าวออกมา ข้าวจงออกมา ข้าวจงออกมา; อย่างนี้มันจะเป็นชวานาบ้า แล้ว, มันจะร้อนแล้วมันจะเป็นทุกข์.

นี่ดูซิว่าแม้แต่โพชฌงค์ ๗ สำหรับไปนิพพานก็มาใช้ได้แม้แต่การทำนา จะทำสวน จะค้าขาย จะเรื่องอะไรก็ตามแต่ งานกิจกรรมแต่ละเรื่องมันมีขั้นตอนที่จะให้เราแบ่งออก แบ่งออก แล้วใช้โพชฌงค์ทั้ง ๗ นี้ได้ ด้วยกันทั้งนั้น.

ฉะนั้น จึงใช้โพชฌงค์ทั้ง ๗ ในการที่จะตัดตัวตน สติระลึกถึงธรรมที่จะตัดตัวตน มันก็ได้เลือกมาแล้วแต่ที่แรกว่า สติปัฏฐาน ๔ ก็เลือกเอาหมวดที่ตรงกับเรา เพราะว่ากัมมัฏฐานทั้งหลายมีหลายแบบ หลายอารมณ์ เลือกเอาอารมณ์ที่ถูกที่ตรงกะเรา. แล้วมีวิริยะพากเพียรลงไป, มีปิติทำความเพียร, จนกัมมัฏฐานนั้นมันเข้ารูป เป็นปัสสัทธิ, ความเป็นสมาธิ ก็สมบูรณ์, แล้วก็เพ่งดูเฉยอยู่ในความถูกต้องแล้ว ในการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเป็นต้น จนกว่าจะถอนตัวตนได้, ก็เห็นได้ว่าถอนตัวตนได้. นี่ทำความเพียรขั้นสูงเพื่อจะตัดกิเลส ตัดตัวตน ตัดตัวอัตตาให้เป็นอนัตตา, ใช้โพชฌงค์ ๗ ประกอบ อยู่กับสติปัฏฐานทั้ง ๔ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรง สติปัฏฐาน ๔ เป็นเจ้าของงานโดยตรง มีหลักว่าทำอย่างนี้ ทำอย่างนี้ ทำอย่างนี้, แล้ว

ก็พยายามทำให้ถูกต้องตามหลักของโพชฌงค์ทั้ง๗ และการทำอย่างนี้ ๆ ของสติปัฏฐาน ๔ มั่นกรุ่นแรงเป็นไปถึงที่สุด.

หมวดมรรคมีองค์ ๘.

เข้า, ที่นี้ก็มาถึงหมวดสุดท้าย คือหมวดมรรคมีองค์ ๘ : สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ, เชื่อว่าทุกคนจำได้ แล้วเกินกว่าที่จะจำได้. แต่เดี๋ยวนี้จะใช้มันอย่างไร, จะเอามาใช้กันอย่างไร ในการที่จะถอนสัญชาตญาณแห่งตัวตน สัญชาตญาณอันลึกซึ้ง อันเหนียวแน่นแห่งตัวตน, ก็จะต้องสรุปคำพูดสั้น ๆ ว่า เป็นอยู่ตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ มีชีวิตเป็นอยู่ตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘, ถ้าเป็นอยู่ตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วตัวตนมันเกิดไม่ได้, ตัวตนมันเกิดไม่ได้ ถ้าเราเป็นอยู่เสียตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘, แล้ว ความคิดความปรุงแต่งว่าตัวตนมันเกิดไม่ได้, แล้วอนุสัยแห่งตัวตนที่มันเกิดอยู่บ้างแล้วในจิตใจ มันจะถูกบรรเทา ๆ ๆ ๆ อยู่ตลอดเวลา ที่เราเป็นอยู่อย่างถูกต้อง; เมื่อเป็นอยู่อย่างถูกต้องแล้วมันก็จัดการของมันเอง. พุดง่าย ๆ ว่าเหมือนกับโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าดำรงการเป็นอยู่ให้ถูกต้องไม่ให้ตาย แล้วมันก็หายของมันเอง, หรือว่าเป็นแผลอย่างนี้ มีการป้องกันรักษา คือไม่ให้มันมีเชื้อร้ายเข้าไปไม่ให้มีอะไรเพิ่มเติมเข้าไป, ให้มันมีความถูกต้องอยู่ที่เรื่องของแผล แล้วแผลมันก็หายเอง. เป็นอยู่โดยหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ มันจะเป็นการกำจัดกิเลส อยู่ในตัวเอง, มันจะบรรเทาเชื้อความเคยชินของกิเลสได้ในตัวมันเอง เพราะการเป็นอยู่ที่ถูกต้อง.

การเป็นอยู่ที่ถูกต้องนั้นมันไม่เกิดกิเลส; เมื่อไม่เกิดกิเลสมันก็บรรเทาอนุสัย, บรรเทาอนุสัยที่มีอยู่แต่ก่อน. ความเคยชินแห่งกิเลสที่มีอยู่แต่ก่อน นี้เรียกว่า

อนุสัย. ครั้นมีการเป็นอยู่ที่ถูกต้อง ไม่ทำให้เกิดกิเลสได้อีก อนุสัยเหล่านั้นก็บรรเทา
ลง บรรเทาลง บรรเทาลง จนหมดไปได้. นี่คุณค่า อานิสงส์ของอภิญ्ञังคิกมรรค
มันเป็นอย่างนี้ คือให้ชีวิตมีอยู่อย่างถูกต้อง, กิเลสไม่ได้, อนุสัยของกิเลส
แต่ก่อน ๆ ก็ถูกบรรเทาลดลง ๆ ๆ ๆ, ก็สำเร็จประโยชน์ในการที่จะหมดกิเลส.

เข้า, ที่นี้จะพูดเรียงอย่าง แจกไปเรียงอย่าง ว่าทำอะไร.

ข้อที่ ๑ สัมมาทิฏฐิ ทิฏฐิแปลว่าความเห็น ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ
ความเชื่อ ความยึดถือ สมาทานอะไรก็ได้. สัมมาทิฏฐิเห็นชัดอย่างถูกต้อง ในเรื่องเหตุ
ปัจจัยของกิเลส ในเรื่องวิธีละกิเลส เรียกว่ารู้จักกำเนิด. กำเนิดคำภาษาบ้านๆ โสภโศก
นี่ รู้จักกำเนิดของกิเลส ว่ามันเป็นอย่างไร เกิดมาจากอะไร เนื่องจากอะไร หลอกหลวง
อย่างไร รู้เรื่องหมดเลยรู้เรื่องของกิเลสหมด. นี่สัมมาทิฏฐิที่จะถอนสัตตชาตญาณ
แห่งตัวตน, มันรู้ทุกเรื่องเกี่ยวสัตตชาตญาณแห่งตัวตน จนเกิดความเกลียดชังตัว
ตนขึ้นมา อยากจะหลุดพ้นจากตัวตน. นี่เป็นสัมมาทิฏฐิที่มันจะละตัวตน จนมัน
อยากที่จะไม่มีตัวตนอย่างแรงกล้า.

ที่นี้ข้อที่ ๒ สัมมาสังกัปปะก็เกิดขึ้นรับเลยไฟผืน ประสงค์ที่จะเป็น
อย่างนั้น, มันก็ประสงค์ที่จะละตัวตนอย่างยิ่ง ก็เป็นสัมมาสังกัปปะ. สังกัปปะนี้
แปลว่าดำริไปตามความต้องการ มักจะแปลกันว่าความดำริ, แต่ตัวมันแท้ๆ แปลว่า
ความต้องการ ที่ดำรินั่นแหละ; แม้ที่เราต้องการจะได้บุญจะได้กุศลอะไรนี้ ก็เรียกว่า
สังกัปปะเหมือนกัน; สพุเท พุเรนตุ สงกปฺปา จนฺโท ปณฺณรโส ยถา มณฺนิโชติรโส
ยถา เป็นคำให้พรว่า ขอให้สังกัปปะของท่าน บริบูรณ์เต็มเปี่ยมเหมือนพระจันทร์เต็มดวง
เหมือนแก้วมณีโชติ. คำว่าสังกัปปะนั้นแปลว่า ความประสงค์หรือความปรารถนา.
เมื่อสัมมาทิฏฐิเห็นโทษของตัวตนโดยสมบูรณ์แล้ว, สัมมาสังกัปปะก็เกิดขึ้นง่าย

และถูกต้อง คือใครที่จะกำจัดความยึดถือว่าตัวตนนั้นเสีย, อันนี้มาก่อน อยู่เป็นต้น ต้นบทหรือนำทาง นำทางความถูกต้องของความจริงและของความจริงปรารถนา.

ที่นี้ข้อที่ ๓ สัมมาวาจา พูดจา มันจะพูดผิดอย่างไรได้ เมื่อหัวใจมัน ต้องการจะละตัวตนตัวกู้อยู่แล้ว, ปากมันจะพูดผิดอย่างไรได้. ปากมันก็ต้องพูดถูกต้องไปในลักษณะที่เป็นการละตัวตนทั้งนั้น.

ข้อที่ ๔ สัมมากัมมันโต การกระทำทางกายก็เหมือนกัน มันก็พลอย ถูกต้องไปในการที่จะละตัวตน มันจึงไม่พูดวจีทุจริต ไม่ประกอบกายทุจริต เพราะข้างในมันเปลี่ยนเป็นความถูกต้อง มุ่งหมายความถูกต้องอย่างเต็มที่เสียแล้ว.

ที่นี้ ข้อที่ ๕ สัมมาอาชีโว การดำรงชีวิตมันก็ต้อง, หาเลี้ยงชีวิต อย่างถูกต้องใช้จ่ายอย่างถูกต้อง เป็นอยู่อย่างถูกต้อง ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง, ไม่เปิดโอกาสให้เกิดกิเลส ไม่เปิดโอกาสให้เกิดตัวกู-ของกู, ดำรงชีวิตอยู่ชนิดที่ไม่ เปิดโอกาสให้เกิดตัวกู-ของกู นี่เรียกว่าสัมมาอาชีโว.

ที่นี้ ข้อที่ ๖ สัมมาวายาโม วายามะนี้พยายามที่จะกำจัดตัวกู ก็โดยหลักสัมมัมปปธาน ๔ ข้างต้นที่กล่าวมาแล้วก็ได้. สัมมาวายาโม เพียรป้องกันไม่ให้เกิดตัวกู, เพียรละตัวกูที่เกิดขึ้นแล้ว, เพียรทำให้สูญญตาความว่างจากตัวกู เกิดขึ้น แล้วก็เพียรรักษาสูญญตาที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ก็กลายเป็นสัมมาวายาโมสูงสุดอยู่ในชีวิตประจำวันของคนนั้น.

ที่นี้ก็มาถึง ข้อที่ ๗ สัมมาสติ สัมมาสติในที่นี้แคบเข้ามา ก็ว่ามีสติถึงพร้อมที่สุดในการปิดกั้นกระแส, ปิดกั้นกระแสแห่งตัวกู หรือปิดกั้นสังขารการปรุงแต่ง

แห่งตัวกู, ปิดกั้นกระแสไหลทะก็ได, ปิดกั้นสังขาระคือการปรุงแต่งก็ได, ปิดกั้นกระแสแห่งการที่จะไหลมาแห่งตัวกู, ปิดกั้นสังขาระคือการปรุงแต่งในภายใน ที่จะปรุงแต่งให้เกิดตัวกู, สติปิดกั้นได้ทุกวิถีทาง ก็เลยไม่มีทางที่จะเกิดตัวกู-ของกู,

ที่นี้ในที่สุดก็มีข้อที่ ๘ สัมมาสมาธิ, จิตดำรงมั่นอยู่ในลักษณะที่เกิดตัวกูไม่ได้, จิตก็มีกำลังสูงสุดในการที่จะทำลายล้างอุปนิสัยแห่งตัวกู, ทำลายล้างอาการแห่งตัวกู ก็เรียกว่าตัดกิเลสประเภทนี้ เรียกสั้นๆว่าตัดตัวกู กำลังของสมาธินี้มีความสำคัญอยู่ที่ว่า สูงสุดถึงที่สุด คมเฉียบถึงที่สุด เพราะมี ๗ คือ ๗ อย่างข้างต้นเป็นบริวาร. สัมมาสมาธิที่สูงสุดเรียกว่าอริยะสัมมาสมาธิ มีบริวาร ๗ คือ ๗ อย่างข้างต้นนั้นมันมากลายเป็นบริวารของสัมมาสมาธิ. สัมมาสมาธิที่ได้รับการสนับสนุนจากสมาธิปฏิฐาน สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมัธโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ ๗ อย่างนี้มาร่วมมือทำหน้าที่สนับสนุนสัมมาสมาธิ.

นี่สัมมาสมาธิตอนที่ตัดกิเลสต้องเป็นอย่างนี้ รวมกันอย่างนี้ก็เรียกว่าสมังคี อริยมรรคสมังคี มีกำลังสูงสุด เป็นสมาธิเฉยๆไม่พอ, ต้องเป็นสมาธิชนิดที่รับรองทั้ง ๗ ข้างหน้ามาทำงานร่วมมือ ร่วมมือเป็นอันเดียวกัน. กลมเกลียวอันเดียวกัน เรียกว่ามีบริวารหรือบริวาร ๗ นั้นแหละเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะตัดกิเลสได้ คือการทำให้เป็นอริยะสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗; ถ้ามาแยกปฏิบัติกันอยู่คนละที่ คนละที่ มันไม่อาจจะตัดกิเลสในขั้นนี้ได้. ฉะนั้น ต้องจัดดูให้ดี ให้ชีวิตแต่ละวัน ๆ นี้มีอริยมรรคมีองค์ ๘ กลมเกลียวกันอย่างที่ว่า มันเลยเป็นมรรคเดียว มรรคทางเดียว, มรรคสายเดียว มรรคทางเอกอันเดียว ประกอบอยู่ด้วยองค์ ๘. แต่การประกอบอยู่ด้วยองค์ ๘ นั้น มีสัมมาสมาธิเป็นตัวการ, เป็นเหมือนกับทัพหลวงที่จะทำลายข้าศึก สัมมาปฏิฐานเหมือนกับทัพหน้า, สัมมาสังกัปปะเหมือนกับทัพช่วย, นอกนั้นก็ทัพปีกซ้ายปีกขวา ข้างหน้าข้างหลัง ข้างบนข้างล่างอะไรก็แล้วแต่, มัน

ทำงานรวมกันหมดสัมพันธ์กันหมด กลมกลืนกันหมด ก็มีความถูกต้องเพียงพอ, ถ้ามีความถูกต้องไม่เพียงพอ มันก็ไม่กลมกลืน.

นี่การเป็นอยู่ตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น มันเป็นการทำลายสัญชาตญาณแห่งตัวตนได้อย่างนี้. นี่เราพูดกันอย่างชาวบ้านชาวโลกหน่อยว่า ทำลายสัญชาตญาณแห่งตัวตน; ถ้าพูดอย่างภาษาวัด ก็คือทำลายอุปาทานที่ยึดถือว่าตัวตน หรือว่าทำลายกิเลสก็แล้วกัน. อริยมรรคมีองค์ ๘ ตามปกติทำลายกิเลสทำลายตัณหาอุปาทาน อุปาทานว่าตัวตน.

ข้อความเข้าใจเรื่องสัญชาตญาณ.

เดี๋ยวนี้เรากำลังพูดกันด้วยคำว่าสัญชาตญาณ คือความรู้สึกที่มันเกิดขึ้นเอง มันลำบากเหลือเกิน มันเกิดเอง มันไม่รู้เหตุปัจจัยอยู่ที่ไหน, มันเกิดได้ในชีวิต มันติดมาแล้วในชีวิต, นี่สัญชาตญาณ. บางคนยังไม่ได้เคยฟังคำบรรยายตอนต้น ๆ, ที่แล้วมา ก็ขอให้รู้ว่า **เรานี้มันมีปัญหา คือเอาชนะสัญชาตญาณไม่ได้**; พอเห็นอะไรที่น่ารักมันก็รัก, เห็นอะไรที่น่าโกรธมันก็โกรธ, เห็นอะไรที่น่าเกลียดมันก็เกลียด, เห็นอะไรที่น่ากลัวมันก็กลัว แม้แต่เด็กทารกมันเกิดขึ้นมาจากท้องแม่ พอพบอะไรที่น่ารักมันก็รัก, พบอะไรที่น่าเกลียดมันก็เกลียด, พบอะไรที่น่าโกรธมันก็โกรธ, พบอะไรที่น่ากลัวมันก็กลัว, แล้วต่อมามันก็รู้จัก รู้จักของมันเองที่จะวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ นั่นนี่ที่เป็นของรัก, แล้วก็รู้จักพิจารณาอาพาตเคียดแค้นในสิ่งที่ไม่น่ารัก, แล้วมันก็รู้จักหลง แล้วก็รู้จักหึง ซึ่งเป็นความโง่สูงสุด. **ถ้าว่าไม่มีสัญชาตญาณอันนี้ติดมาในสันดานในชีวิต, มันก็จะเหมือนกับว่าเป็นพระอรหันต์มาแล้วแต่ในท้อง, มันจะเหมือนกับเป็นพระอรหันต์มาแล้วแต่ในท้อง ถ้าไม่มีสัญชาตญาณเหล่านี้ติดมา.**

ทีนี้เดี๋ยวนี้มันมีสัญชาตญาณเหล่านี้ติดมาในชีวิต เป็นของประจำกับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, เราเรียกว่าสัญชาตญาณ คือความรู้สึกที่มันเกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องมี

ใครสอน ในการที่จะมีตัวภูมิของภู มันก็เกิดได้เอง, ในการที่จะเห็นแก่ตน มันก็เกิดได้เอง, ในการที่จะรู้สึกรัก รู้สึกกลัว รู้สึกโกรธ รู้สึกอะไร จะต่อสู้ จะวิ่งหนี จะอะไรมันก็เกิดได้เอง. และครั้งถึงวัยที่สมบูรณ์เข้า มันก็ต้องการจะสืบพันธุ์ได้เอง โดยไม่ต้องมีใครมาสอน เรียกว่าเกิดเอง, นี่มันจะรอดตัวเอง มันจะพัฒนาตัวเองให้ยิ่งๆขึ้นไป อย่างที่เห็นๆกันอยู่, ทุกคนมันรักที่จะพัฒนาตัวเองให้มันยิ่งๆขึ้นไป ด้วยสัญชาตญาณที่ยังง้องอยู่ มันก็เป็นความทุกข์.

ได้พูดเรื่องสัญชาตญาณแห่งกิเลสแล้ว, และได้พูดเรื่องสัญชาตญาณแห่งโพธิแล้ว, และต้องการจะกำจัดสัญชาตญาณแห่งกิเลสเสีย ให้เป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิ คือเปลี่ยนกระแสของมันเสียให้ถูกต้อง, มันมาด้วยความไม่รู้ เป็นกระแสที่ผิด เปลี่ยนกระแสให้ถูกต้อง, เราเรียกว่าเปลี่ยนกระแสแห่งสัญชาตญาณที่เป็นฝ่ายกิเลส ให้กลายเป็นฝ่ายโพธิเสีย; อย่างนี้มันจะง่าย ในที่สุดมันจะเพิกถอนอำนาจของสัญชาตญาณได้หมดสิ้น โดยเป็นพระอรหันต์. คนธรรมดาคนบุญชนนั้นไม่มีทาง ถ้ายังเป็นบุญชนคนธรรมดา ไม่มีทางที่จะเพิกถอนสัญชาตญาณได้, เว้นไว้แต่จะศึกษาประพฤติปฏิบัติ จนถอนสัญชาตญาณได้, พอกถอนสัญชาตญาณได้ ก็เป็นพระอรหันต์โดยสมบูรณ์. พระอรหันต์ไม่มีตัวตน ไม่มีความคิดยึดถือว่าตัวตน มันก็เลยไม่มีเรื่องรัก โกรธเกลียด กลัว ก็ไม่มีการทำผิดเรื่องอะไรต่างๆ ต่อสู้ก็ไม่ต่อสู้. วิ่งหนีก็ไม่วิ่งหนี ช้างนอกจะทำอย่างไรก็ตามใจ แต่จิตใจพระอรหันต์จะไม่ต่อสู้ศัตรู จะไม่วิ่งหนีศัตรู จะไม่ซี้ซลาดจะไม่กลัว จะไม่ตกเป็นทาสของการกินอาหาร การหลับนอน, ไม่ต้องการบำเรอตน ไม่ต้องการอดตน; เพราะว่าสัญชาตญาณแห่งตัวตนมันหมดไปแล้ว, นี่รู้จักพระอรหันต์ได้ง่ายขึ้น; ถ้าพิจารณากันโดยแนวนี้ จะรู้จักพระอรหันต์ได้ง่ายขึ้น.

ที่ว่าหมดกิเลสหมดกิเลส นั้น คือหมดอย่างไร? คือหมดสัญชาตญาณแห่งตัวตนแล้วมันก็โลกไม่ได้ โกรธไม่ได้ หลงไม่ได้, รู้ถูกต้องไปเสียหมด.

ดังนั้นจึงขอให้เรามาตั้งใจที่จะพัฒนาสัญชาตญาณ ซึ่งติดมาในชีวิตในนิสัยของสิ่งที่มีชีวิต ทั้งมนุษย์ทั้งสัตว์เดรัจฉาน, แม้แต่ต้นไม้ต้นไม้มันก็มี แต่ว่าไม่มีใครไปมองมัน ก็จะไม่เชื่อว่ามี. **อาตมาขอยืนยันว่าถ้ามีชีวิต แล้วก็มีสัญชาตญาณแห่งตัวตนทั้งนั้น**; แม้จะเป็นเหมือนต้นไม้ที่โง่ที่สุดนี้ มันก็สัญชาตญาณแห่งตัวตน รักตน เห็นแก่ตน ต้องการจะสืบพันธุ์ของตนไว้ ต้องการจะบำรุงบำเรอตน, แต่มันพูดไม่ได้ มันแสดงให้เห็นไม่ได้, ในสัตว์เดรัจฉานจะเห็นได้ง่ายกว่า; พอมาถึงคนแล้วก็เห็นได้เต็มที่, ว่าเป็นเรื่องสัญชาตญาณเหล่านี้. **ถ้ากำจัดสัญชาตญาณเหล่านี้เสียได้ก็ไม่เกิดกิเลสใดได้, ก็เป็นพระอรหันต์.** เพราะฉะนั้นการกำจัดกิเลสกับการกำจัดสัญชาตญาณ มันก็เป็นเรื่องเดียวกัน; ถ้าพูดเรื่องกิเลสฟังยาก ก็พูดเรื่องสัญชาตญาณเพื่อให้ฟังง่าย. กำจัดความรู้สึกว่าตัวกู กำจัดความเห็นแก่ตัวกู มันก็ไม่ใช่เรื่องขึ้นมาได้ เพราะมันไม่เห็นแก่ตัวกู มันโกรธใครไม่ได้ เพราะมันไม่ได้เห็นแก่ตัวกู, มันก็หลงอะไรไม่ได้ เพราะมันไม่มีตัวกูที่จะเป็นที่ตั้งเป็นแกนแห่งความหลง. กิเลสทุกอย่างจึงไม่เกิด เพราะไม่มีความร้อนของกิเลส, **มีแต่ความเย็นของพระนิพพาน.** นิพพานแปลว่าเย็นเพราะไม่มีของร้อนคือกิเลส, สัญชาตญาณทั้งหลายเป็นของร้อน เพราะมาด้วยความไม่รู้อะไร ก็ทำไปตามความไม่รู้ มันก็ออกมาออกเป็นกิเลสนานาชนิด แล้วก็ทรมานเผาผลาญบุคคลนั้น.

ตั้งปัญหาเองง่ายๆถามตัวเองซิ; ถ้าอะไรที่มาให้รักเราก็ไม่รัก, เราจะเย็นสักเท่าไร. อะไรมาให้โกรธก็ไม่โกรธ จะเย็นสักเท่าไร. มาให้กลัวให้เกลียดมันก็ไม่กลัวไม่เกลียด, ที่จะมาให้วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ ก็ไม่วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์, มันก็ไม่อิจฉาริษยาใคร มันไม่หึงไม่หวงอะไร จิตใจมันเกลี้ยงๆ. คำเดียวกับสวณโมกข์นี้ โมกข์แปลว่าเกลี้ยง วิโมกข์หรือวิมุตติมันแปลว่าเกลี้ยง. **จิตใจมันเกลี้ยง เกลี้ยง** จากความบีบคั้นของสัญชาตญาณคือกิเลส, พ้นจากความบีบคั้นของกิเลสคือสัญชาตญาณ, ทำให้หมดไปเสียได้ก็เป็นบุคคลสูงสุดคือพระอรหันต์.

เราอย่าไปอวดอ้างที่จะเป็นพระอรหันต์เลย มันจะส่งเสริมสัตตัตถญาณนั้นขึ้นมาอีก, คืออย่าเป็นตัวเป็นตนเป็นนั่นเป็นนี่ขึ้นมาอีก. อย่าไปหวังเป็นพระอรหันต์เลย. ประสงค์แต่ว่าจะไม่มีความทุกข์โดยประการทั้งปวง หวังเพียงเท่านี้จะไม่มีความทุกข์โดยประการทั้งปวง, จะเรียกพระอรหันต์หรือจะเรียกอะไรก็ไม่ว่า ไม่ต้องรู้ ไม่รู้ไม่ชี้. ต้องการเพียงแต่จะไม่มีความทุกข์โดยประการทั้งปวง นั่นแหละมันจะง่ายเข้า ในการที่จะหยุดอำนาจของสัตตัตถญาณเสีย. ถ้ายังอยากเป็นพระอรหันต์ มันก็คืออยากเป็นนั่นเป็นนี่แห่งตัวกู-ของกู มันก็ส่งเสริมสัตตัตถญาณแห่งตัวกู-ของกู หรือดั่งไว้ รักษาไว้ เหนียวรั้งไว้ไม่ให้หมด ไม่ให้หลุดพ้นไปได้. อย่าหวังที่จะเป็นนั่นเป็นนี่ตามที่เขาหวังกันนัก. เขาตั้งให้เป็นโสดา สกิทาคา ฯลฯ, อาจารย์ตั้งลูกศิษย์, ลูกศิษย์ก็ยอมรับการแต่งตั้ง อย่างนี้; มันก็ส่งเสริมสัตตัตถญาณแห่งตัวกู.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้ก็ได้กล่าวถึงการพัฒนาสัตตัตถญาณโดยอุปการธรรม พอสมควรแล้ว.

สรุปให้เห็นได้ว่า ทั้งหมดนั้นเป็นโพธิปักขิยธรรม ถ้าชอบถือเป็นหลักง่ายๆ กว้างๆ ก็นึกถึงโพธิปักขิยธรรม ๓๗ มีอยู่ ๗ หมวด เรียงตัวออกไปเป็น ๓๗ อย่าง เอาหมวดที่ ๑ เป็นตัวตั้งตัวตี สำหรับจะกำจัดสัตตัตถญาณ; คือสติปัฏฐานทั้ง ๔ เป็นตัวตั้งตัวตี เป็นธรรมหลัก ธรรมะหัวหน้าที่จะกำจัดสัตตัตถญาณ, แล้วก็เอาหมวดนอกนั้นเป็นอุปกรณ์ : สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทริย ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ เป็นอุปกรณ์ กลมกลืนกันไปหมดทุกทิศ ทุกทาง เพื่อให้สติปัฏฐาน ๔ เป็นไปจนถึงที่สุด. ถ้าแยกออกไปเป็นอย่างๆ จะได้ ๓๗ อย่าง, จัดเข้ามาเป็นหมวดๆ จะได้ ๗ หมวด. แล้วหมวดที่ ๑ เป็นตัวการ เป็นตัวหัวหน้าเป็นหลักที่จะทำลายสัตตัตถญาณ, เอาหมวดที่เหลือทุกหมวดเป็นอุปกรณ์ มันก็จะ

เกิดการกระทำที่สามารถตัดทำลาย. ที่แรกก็จะใช้คำว่าควบคุม มันจะสามารถควบคุม สัญชาตญาณเข้าไปได้เรื่อย แล้วมันจะเปลี่ยนกระแสของสัญญาตญาณเข้าไปได้เรื่อย, แล้ว ในที่สุดมันจะตัดอำนาจของสัญญาตญาณได้โดยประการทั้งปวง; เพราะว่าเมื่อไม่มีความรู้สึกเป็นตัวตนของคนแล้ว มันก็เท่ากับหมดสัญญาตญาณ, สัญชาตญาณแม่บท ตัวนี้หมดไปแล้ว สัญชาตญาณลูกๆก็หมดไปเอง. นี่เรียกว่าพัฒนาสัญญาตญาณได้ จนถึงที่สุด, การพัฒนาสัญญาตญาณเป็นไปได้ถึงที่สุด ใช้หมวดที่ ๑ ของโพธิปักชียธรรมเป็นตัวการ เป็นตัวจัดการ เป็นหลัก, ใช้ ๖ หมวดที่เหลือของโพธิปักชียธรรมเป็นตัวสนับสนุน คือเป็นการเป็นอยู่ เป็นไป ประพฤติอยู่ตลอดเวลา ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา. สติปัฏฐาน ๔ ก็ทำงาน ของมันตลอดเวลา ตัดตัวตน ตัดตัวตน ในกาย ในเวทนา ในจิตในธรรม จนกว่าจะหมดสิ้นไป.

ก็สรุปความได้ว่า ทำอย่างนี้คือปฏิบัติโพธิปักชียธรรมครบทั้ง ๓๗ ในที่สุดก็หมดปัญหาเกี่ยวกับสัญญาตญาณโดยประการทั้งปวง, ใช้คำว่าโดยประการทั้งปวง. ปัญหาทั้งหลายที่เกี่ยวกับสัญญาตญาณ ถูกต้องออกไปหมดแล้วโดยประการทั้งปวง มีผลเป็นบุคคลสูงสุด เป็นมนุษย์สุดท้าย, เป็นมนุษย์สูงสุด อยู่เหนือปัญหาทั้งปวง ที่เขาสมมติบัญญัติเรียกกันว่าเป็นพระอรหันต์. ในที่นี้ขอรับรองว่าอย่าเป็นพระอรหันต์กันเลย เป็นผู้อยู่เหนืออำนาจของสัญญาตญาณโดยประการทั้งปวง ก็พอแล้ว. ไม่ใช่อยากเป็นอะไรอีก, อยากจะไม่ใช่อะไรเลย, อยากจะไม่ใช่ตัวตนอะไรเลย. อย่าไปอยากเป็นอะไรเข้ามาอีก มันจะย้อนกลับหลัง ส่งเสริมความอยากเป็น เป็นตัวตน.

นี่การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมในรูปคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกคน ๆ ในกาลบัดนี้ ฯ

.....

ธรรมะกับสัญญาตญาณ

-๑๐-

๘ มีนาคม ๒๕๒๙

การใช้สัญญาตญาณที่พัฒนาแล้ว ในการทำประโยชน์.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย.

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๐ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายในชุด ธรรมะกับสัญญาตญาณ ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในการบรรยายครั้งนี้ว่า การใช้สัญญาตญาณที่พัฒนาแล้วในการทำประโยชน์.

ในหลายครั้งที่แล้วมา เราก็พูดถึงการพัฒนาสัญญาตญาณ อย่าให้มันเป็นสัญญาตญาณฝ่ายกิเลส, แต่ให้มาเป็นสัญญาตญาณฝ่ายโพธิเป็นปกตินิสัย ซึ่งท่านทั้งหลายก็ต้องทบทวนดู ว่ามันมีอะไรบ้าง.

จิตพัฒนาแล้วจะเป็นอิสระจากทรงขัง.

เมื่อได้พัฒนามาจนถึงขนาดที่มีสัญชาตญาณแห่งโพธิ ก็เป็นอันว่าปลอดจากสิ่งที่เป็นอันตรายโดยชอบบ้าง ซึ่งอาตมาจะใช้คำว่า เหมือนกับหลุดออกจากอำนาจของสัญชาตญาณฝ่ายกิเลส, เป็นอิสระเหมือนกับนกหลุดจากกรง. ข้อนี้หมายความว่า ถ้าพิจารณาดูให้ดี ๆ ชีวิตนี้มันเหมือนกับอยู่ในกรงขัง, แต่ว่าเป็นกรงขังทางจิตทางวิญญาณ จึงไม่มองเห็นตัวกรง หรือจับต้องชี้กรงได้. แต่มันก็เป็นการกักขังอย่างเดียวกัน เปรียบกันเท่านั้นว่าถ้าเป็นนอกมันออกจากกรงได้; ดูเถิดว่ามันร่างเรงสักเท่าไร, มันสบายใจสักเท่าไร, ส่วนเราทั้งหลายก็ติดอยู่ในกรงขัง, กรงขังของความรู้สึกที่เป็นฝ่ายกิเลส, เป็นฝ่ายต้นหาอุปาทาน ไม่มีความเป็นอิสระ มันมีแต่ความคิดชนิดที่เป็นการกักขัง, มันเป็นสัญชาตญาณนานาชนิด ที่ว่ามีอยู่ในสันดาน, แล้วก็ออกมาเป็นกรงขัง. สัญชาตญาณที่ว่ามิตัวตน มันก็ขังอย่างที่ไม่ให้ทำอะไรชนิดที่เห็นแก่ผู้อื่น, หรือปราศจากตัวตน, มันบังคับให้ทำแต่สิ่งที่รู้สึกว่าเป็นตัวตนหรือเป็นประโยชน์ของตน. และถ้าพูดถึงสัญชาตญาณที่เป็นลูก ๆ ออกไป สัญชาตญาณใหญ่คือตัวตน มันก็มี เช่นสัญชาตญาณความเห็นแก่ตน, จิตใจของเราถูกกักขังอยู่ในความรู้สึกเห็นแก่ตน มันก็ทำให้อะไรมากไปกว่านั้นไม่ได้, มันจะยอมทำแต่สิ่งที่รู้สึกว่าได้ประโยชน์แก่ตน แก่ความเห็นแก่ตน. แต่นั่นมิใช่ประโยชน์อันสูงสุดที่เป็นไปเพื่อนิพพาน, เป็นไปเพื่อประโยชน์ที่ส่งเสริมกิเลส ให้วนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร.

แม้สัญชาตญาณแห่งการแสวงหาอาหาร มันก็ผูกพันให้แสวงหาอาหารที่เป็นเหยื่อแก่ความอยาก, ไม่สามารถจะเป็นอิสระในการที่จะแสวงหาอาหารที่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ หรือสักว่ายังอัธภาพให้เป็นไป, มันก็เลยตกเป็นเหยื่อของความอร่อยทางอาหารอีกทีหนึ่ง. มันก็ถูกกักขังอยู่ในความติดในรสอาหาร.

ที่นี้ก็มาถึง **สัญชาตญาณแห่งความกลัว** มันกลัวได้ร้อยแปดอย่าง, หวั่นวิตกกังวลไว้ได้ล่องหน้า, เลยมีแต่ความหวาดระแวง จนกระทั่งถึงความหวาดผวา, **จิตใจ** มันก็ถูกกักขังอยู่ด้วยความกลัว.

ที่นี้**สัญชาตญาณแห่งความรักตน**; ถ้ามัน รักอย่างที่เราเห็นแก่ตน มันก็เป็นความรักที่ทรมาณตน คือแบกของหนักไว้ แบกตัวตนอันเป็นของหนักอยู่ตลอดเวลา, เรามีความรู้สึกเป็นห่วงในเรื่องของตัวตน. นี่จึงกลายเป็นของหนัก อย่างที่เรียกว่า**ขันธทั้ง ๕** เป็นของหนัก.ตัวตนในแง่ของรูป ก็รู้สึกว่าเป็นของตน ก็แบกไว้อย่างเป็นของหนัก, ตัวตนในแง่ของเวทนา รู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์เป็นต้น ก็เอาเวทนาว่าเป็นตัวตน, จึงมีความรู้สึกว่ามีของหนัก. บางทีเอา**สัญญา**ความสำคัญมันมาหมายอย่างนั้นอย่างนี้เป็นตัวตน มันก็แบกตัวตนแห่งสัญญาไว้ในฐานะเป็นของหนัก.บางทีก็เอา**สังขาร** ความคิดนึกได้อย่างนั้นอย่างนี้ อย่างน่าอัศจรรย์ว่าตัวตนว่าตัวตน, **ความคิด** หรือ**ของคิด** หรือ**ผู้คิด**เป็นตัวตน. บางทีก็เอา**วิญญาณที่รู้แจ้ง**ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจได้ว่าเป็นตัวตน มันก็มีความเห็นแก่ตัวตน มีความรักตน, เอาอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาเป็นตัวตนไว้สำหรับจะยึดถือ.

ที่นี้ก็มาถึง **การบำเรอตน** มันก็ตกอยู่ในกรงขังของการที่ต้องบำเรอตน เพราะเหตุนี้ตัวตนนั้นมันคือกิเลสโดยสมบูรณ์; จงพัฒนาตนก็พัฒนาไปแต่ในทางให้ตรงตามความต้องการของกิเลส. ถ้าจะอวดตนมันก็อวดไปตามอำนาจของกิเลส; แม้ที่สุดแต่เรื่องของการสืบพันธุ์ ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส; คือได้ตกเป็นเหยื่อของค่าจ้างของธรรมชาติ ที่มีปะไว้ข้างหน้าของการสืบพันธุ์.

นี่เรียกว่ามันเหมือนกับนกที่ถูกขังอยู่ในกรง แต่เป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ; จิตเหมือนกับนกถูกขังอยู่ในกรงทางจิตทางวิญญาณ, เป็นจิตที่ติดกรง.

เดี๋ยวนี้ถ้าหากว่าเพิกถอนความรู้สึกที่เป็นเครื่องกักขังเหล่านี้เสียได้, ก็ลองคิดดูเถอะว่า **เราจะมีอิสรภาพสักเท่าไร** สักเท่าไร, ไม่ต้องมีสัญชาตญาณแห่งตัวตน ก็โล่ง ว่าง เบา **ไม่มีอะไรที่กีดทับจิตใจโดยความเป็นตนของตนดังที่กล่าวแล้ว**. เมื่อไม่มีความเห็นแก่ตน จิตก็เป็นอิสระอย่างยิ่ง และประกอบด้วยสติปัญญา ที่ไม่ได้ถึงกับว่าจะปล่อยให้ตายไป, ให้ร่างกายชีวิตมันตายไป มันก็ยังคงทำหน้าที่ที่จะเลี้ยงรักษาชีวิตไว้ แต่ตลอดเวลาเหล่านั้น ไม่มีความรู้สึกที่เป็นความเห็นแก่ตน ซึ่งเป็นของบีบคั้นจิตใจ. คนที่เป็นบุญชนมากเกินไป **จะไม่รู้สึกถึงความเห็นแก่ตนนั้นเป็นอันตราย**, กลับจะเห็นเป็นของเบา เป็นของสบาย เป็นของทำให้ได้มาซึ่งสิ่งต่าง ๆ ตาที่มันอยากจะได้, ส่วนที่จะเลยขอบขีดไปจนเป็นอันตรายนั้น ก็ยิ่งมองไม่เห็น.

เดี๋ยวนี้ถ้าพ้นจากความรู้สึกที่เห็นแก่ตนแล้วจิตมันเป็นอิสระ, มีความว่าง มีความเกลี้ยงจากกิเลสเหล่านั้น มันก็ถึงกันเข้ากับความสะดวกเย็น; แม้แต่จะกินอาหาร, กินอาหารก็เป็นอิสระ ไม่ตกไปภายใต้อำนาจของเหยื่อ ของอาหารอันอร่อย ที่ต้องซื้อต้องหา ต้องขวนขวาย ต้องพยายามหามาเพียงเพื่อความเอร็ดอร่อย, ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพ แล้วก็ยังกินไม่รู้จักสิ้นสุด.

ถ้าไม่มีความกลัว, **ถ้าเราไม่มีความกลัว** ไม่มีอะไรที่ต้องกลัว มันก็สบายสักเท่าไร ก็ลองคิดดู. เดี๋ยวนี้เรากลัวเป็นส่วนใหญ่ ก็คือกลัวตาย **ความกลัวทุกชนิด** ทุกอย่างมีเท่าไร ก็อย่าง **มันก็มารวมอยู่ที่กลัวตาย**, กลัวเจ็บ กลัวไข้ ก็คือกลัวตาย กลัวเสียเพื่อนเสียสหายก็คือกลัวตาย, กลัวเสียเงินเสียทองก็คือมันจะทำให้ต้องตาย มันก็เลยกลัวตาย, สูญเสียอะไรทุก ๆ อย่าง มันไปรวมอยู่ที่ว่าจะทำให้ต้องตาย. ถ้าไม่มีความกลัว, จิตที่ไม่รู้จักกลัว นี่เรียกว่ามันหลุดพ้นออกมาเสียได้ เหมือนกับนกที่ออกมาจากกรง.

เมื่อพูดถึง **สัตยาตญาณแห่งการต่อสู้** มันก็จะรู้จักต่อสู้กับสิ่งที่ควรต่อสู้ คือข้าศึกโดยตรง คือความทุกข์, ความทุกข์หรือกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นข้าศึกโดยตรง; ส่วนเรื่องบุคคล เรื่องคำด่าทอเสียดสี เบียดเบียนของบุคคลนั้น เป็นเรื่องเด็กเล่น ไม่เสียเวลาไปต่อสู้กับมัน.

การพัฒนาตน ก็พัฒนาถูกต้องตามหลักที่ควรพัฒนา. ไม่พัฒนาให้รุกรุงรังไปหมด รุกรุงรังไปด้วยสิ่งของ รุกรุงรังไปด้วยกิเลสความรู้สึกนึก.

แม้ว่าจะบำเรอตน ใช้คำว่าบำเรอตนนี้เป็นคำที่ใช้ในบาลี, บำเรอตน มันบำเรอไปในทางกิเลสเป็นส่วนใหญ่. แต่ถ้าละ**สัตยาตญาณแห่งตัวตน**นั้นเสียได้ จะ**มีการบำเรอตนในลักษณะที่ทำให้ก้าวหน้า**, ก้าวหน้าที่ละนิด ๆ ไปในหนทางแห่งความหลุดพ้นหรือปล่อยวาง. มีคำพูดประหลาด ๆ ว่า บำเรอตนเพื่อพระนิพพาน. นี่หมายความว่า **ส่งเสริมทุกอย่างทุกประการ เพื่อชีวิตนี้ใกล้ต่อความหมายของนิพพาน คือความเยือกเย็น**.

ถ้าจะอวด ถ้าจะอวดกันบ้าง ก็ไม่ได้อวดเหมือนอย่างที่เขากอดกัน อวดมั่ง อวดมี อวดอำนาจวาสนา อวดอะไรต่าง ๆ, นั่นมันเป็นการอวดของกิเลส. ถ้าว่า **สัตยาตญาณ**พวกนี้ถูกกำจัดไปหมดสิ้นไปแล้ว; ถ้าจะอวดบ้างแสดงบ้าง ก็เป็นเรื่องของคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวที่ดับทุกข์ได้, และที่อยากจะให้ผู้อื่นเอาอย่าง ทำตามอย่าง โดยไม่มีเจตนาที่จะต้องอวดในลักษณะที่เป็นการอวดดี. **ก่อนนี้เป็นการอวดดี, เดียวนี้มันเป็นการแสดงความดีให้ผู้อื่นเห็น เพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย** เลยไม่ใช่การอวดดี, แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความดีที่มีอยู่.

นี่แหละเรียกว่า อาการแห่งการที่ว่างหลุดจากทรง; ความรู้สึกที่เหนียวแน่นไปตามอำนาจตัณหาอุปาทาน หลายอย่างหลายประการ เป็นเหมือนกับทรง, จิตที่ติดอยู่ในวงล้อมของสิ่งเหล่านั้น เรียกว่าติดทรง พอมันออกมาเสียได้ มันก็เลยเหมือนกับว่าหลุดจากทรง, หรืออีกอย่างหนึ่งว่า เหมือนกับอยู่ภายใต้กะลาครอบ; สัตว์ตัวเล็กๆ อยู่ใต้อุ้งมือของมือคน ไม่สบาย ไม่สะดวก โดยประการทั้งปวง. เดียวนี้เปิดกะลาครอบออกไปเสียได้ มันก็โล่งแจ้งก็สว่าง, ก็มีอาการรำเริง เยือกเย็น เป็นอิสระ ออกไปเสียได้จากกะลาครอบแห่งความเห็นแก่ตน ความเห็นแก่ตัว. ใครรู้สึกบ้างว่าตัวเองอยู่ภายใต้กะลาครอบของสิ่งเหล่านี้, คงจะฝันว่าจะเปิดฝาครอบ. แต่ถ้าไม่รู้สึกลับก็สมัครออยู่ใต้กะลาครอบ ภายในขอบเขตของกิเลสตัณหาอุปาทาน, คิดพูด ทำ คิดพูดทำอยู่แต่ในเรื่องเหล่านั้น ชนิดนั้น ในมาตรฐานเพียงเท่านั้น ไม่สูงไปกว่านั้นได้. นี่เดี๋ยวนี้มันเป็นอิสระเหมือนกับว่าหลุดจากทรง, หรือว่าออกมาเสียได้จากภายใต้กะลาครอบของอวิชชา, กะลาครอบในที่นี้เป็นชื่อของอวิชชา.

ผลที่เกิดจากการพัฒนาจิตในด้านศาสนา.

ถ้าจะมองกันในเรื่องของศาสนา เดียวนี้ก็ได้รับความสะดวกตาย ในการที่จะบรรลุมรรคผล. ขอนั่นอีกทีว่า ถ้าว่าพัฒนาสัญชาตญาณที่เป็นกิเลส กลายเป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิแล้ว มันก็ใช้เป็นประโยชน์ได้แก่ชีวิตนั้น, ทำชีวิตนั้นให้เป็นชีวิตที่มีความเหมาะสมพร้อมหรือสะดวก ในการที่จะบรรลุมรรคผล. คำว่ามรรคผลก็คือหนทางที่จะไปสู่ความสุขสูงสุดอันสุดท้ายคือนิพพาน. นี่เรียกว่ามีประโยชน์ในแง่ของทางศาสนา.

ถ้าจะลดให้ต่ำลงมาในแง่ของวัฒนธรรม, ที่จริงศาสนาก็เป็นวัฒนธรรมอันหนึ่ง แต่มันในระดับสูงสุด. ที่นี้ในระดับวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป เราก็มีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์อยู่ในตัว. คำว่าความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์นี้ เป็นคำพูดที่มีความหมายมาก แต่แล้วก็ไม่ค่อยมีใครสนใจ หรือไม่รู้จักรว่ามันอยู่ที่ไหนที่จริง ความเป็นมนุษย์ของเรานั้นแหละคือสมบัติของเรา, สมบัติของเรานั้นแหละคือความเป็นมนุษย์ของเรา. สมบัติที่แท้จริงคือความเป็นมนุษย์ของเรา; แต่เดี๋ยวนี้คนทั้งหลายก็มาสนใจหมายมันอยู่แค่ข้าวของ เงินทอง สมบัติฟัสถานอะไรต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องทางฝ่ายวัตถุทั้งนั้น มันก็เลยเป็นมนุษย์ชนิดไหนกันก็ไม่รู้, อย่างดีที่สุดก็เป็นมนุษย์กันแต่ในแง่ของวัตถุในด้านของวัตถุ; แต่ถ้าสนใจความเป็นมนุษย์ในแง่ของจิตของวิญญาณ มันก็จะไปมองเห็นว่า สมบัติแท้จริงของเรา ก็คือความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องของเรา. มีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องต่อความหมายของคำว่ามนุษย์ ๆ นั้นก็เรียกว่าสมบัติอันแท้จริง คนชนิดนี้มีสมบัติทั้งสองฝ่าย คือมีสมบัติทั้งฝ่ายวัตถุ และมีสมบัติทั้งฝ่ายจิตและฝ่ายวิญญาณ, แต่คนโดยมากไม่สนใจสมบัติในฝ่ายจิตหรือในฝ่ายวิญญาณ จึงมีสมบัติกันแต่ในทางฝ่ายวัตถุ. ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ที่ว่าความสูงสุดของความเป็นมนุษย์นั้น ไม่ใช่อยู่แต่ทางวัตถุอย่างเดียว, ต้องเป็นความถูกต้องในทางฝ่ายจิตถึงที่สุดด้วย.

ในด้านพลานามัย.

ที่นี้จะมองดูให้ละเอียดลงไปว่า เมื่อมันพัฒนาสัตยาตญาณได้แล้ว ก็เรียกว่ามีอนามัย มีพลัง มีกำลังในทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ คนที่พัฒนาสัตยาตญาณไม่ได้ ยังมีจิตใจตกต่ำอยู่ในฝ่ายกิเลส หรือมีความรู้สึกอย่างต่ำ, เป็นสัตยาตญาณอย่างสัตว์ อย่างนี้มันไม่มีแรง มันไม่มีแรง ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะต่อสู้กับกิเลส, จิตใจอ่อนแอ ไม่พอที่จะเผชิญ

หน้ากับกิเลส. ถ้ากำจัดสัญชาตญาณแห่งตัวตนของตนเห็นแก่ตนอย่างที่กำลังมาแล้วได้ มันก็เป็นเหมือนกับว่ามีอนามัยทางจิตทางวิญญาณ.

เรามีอนามัยกันได้ถึงสองประการ : คือทางฝ่ายวัตถุ ฝ่ายร่างกาย มีร่างกายที่ประกอบไปด้วยอนามัยดี มันก็สามารถที่จะเป็นอยู่มีความสุข และทำการงานทางฝ่ายร่างกาย แต่ฝ่ายจิตมันยังไม่มี, **ฝ่ายจิต**ที่จะมีอนามัยดีเหมือนกับที่ร่างกายมีอนามัยดี มันก็ต้องประกอบด้วยความตั้งตนอยู่ได้อย่างมั่นคง เพราะความมีธรรมะคือความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณอย่างโพธิ, ยังขอใช้คำว่าสัญชาตญาณอยู่ เพื่อให้เกิดความง่ายดายในการที่จะปฏิบัติประพฤตินั้นไป คือให้เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เอง และทันเวลาแก่การโจมตีเข้ามาเข้ามาของสิ่งที่เรียกว่ากิเลส. นี่ถ้าเรามีกำลัง พลังอนามัยดีในทางจิตทางวิญญาณ ก็ต่อสู้เข้าศึกกล่าวคือกิเลส, เช่นเดียวกับที่ร่างกายมีอนามัยดี ก็ต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ, หรือใช้กำลัง พลังนั้นทำหน้าที่การงานทางกาย อย่างที่ทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป; เห็นได้ว่าเราจะต้องมีอนามัยหรือพลังกำลังทั้งทางฝ่ายกายและฝ่ายจิต. **ถ้ากำจัดสัญชาตญาณฝ่ายกิเลสได้แล้ว พัฒนาฝ่ายโพธิให้เกิดขึ้นมาได้แล้ว อนามัยก็จะสมบูรณ์ทั้งฝ่ายกายและทั้งฝ่ายจิต.**

ในด้านของการทำหน้าที่.

ที่นี้เมื่อเรามีสัญชาตญาณที่พัฒนาดี จนเปรียบกันได้ว่าเหมือนนกหลุดออกมาจากกรง คือสิ่งผูกมัดต่าง ๆ ได้แล้ว เป็นอิสระแล้ว, เราจะใช้มันทำประโยชน์อะไร? มันก็ตอบได้ว่า **ใช้ให้ทำหน้าที่** **หน้าที่ตามสมควรจะทำ.** ใครรู้บ้างว่าหน้าที่โดยครบถ้วนของคนนี้มีอะไรบ้าง? บางทีจะรู้จักน้อยเกินไป จึงไม่ได้ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์. แล้วก็จะไม่มีคุณธรรมความสามารถที่จะทำหน้าที่ให้สมบูรณ์เพราะไม่รู้เรื่อง.

อาตมาอยากจะบอกว่า **สิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ๆ นี้** ถ้าโดยสรุปแล้วก็พูดได้เป็น ๓ อย่าง **หน้าที่มีอยู่ ๓ อย่าง** : หน้าที่เพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง. **หน้าที่ที่ทำประโยชน์ให้แก่ตัวเอง** นี้อย่างหนึ่ง, แล้วทำหน้าที่ที่จะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ผู้อื่นนอกจากตัวเรา นี้อย่างหนึ่ง, หน้าที่ที่ ๓ ก็คือ**หน้าที่ที่จะต้องพักผ่อน** ให้มีกำลังสำหรับจะทำประโยชน์เหล่านั้น.

ฟังดูแล้วก็อาจจะน่าหัวสำหรับคนบางคน ที่มาพูดว่าแม้แต่การพักผ่อนนี้ก็เป็น**หน้าที่** เขามักจะไม่รู้ลึกว่าการพักผ่อนเป็น**หน้าที่** แล้วก็เลยไม่สนใจในการพักผ่อน, ไม่ได้รับการพักผ่อนที่ถูกต้อง **ไม่ได้รับการพักผ่อนที่เพียงพอ**, ก็เลยกลายเป็นคน**ทุพพลภาพ** ไม่ทางกายก็ทางจิต หรือทั้งสองอย่างนั้นแหละ. ฉะนั้นของให้มองดูเป็นพิเศษในสิ่งที่เรียกว่าการพักผ่อน **พักผ่อนก็เป็นหน้าที่ที่จะต้องสนใจและดูแลให้มันเป็นไปอย่างถูกต้องและเพียงพอ.**

นี่หน้าที่ของเราข้อที่ ๑ **ทำประโยชน์ตนทุกอย่าง**, หน้าที่ข้อที่ ๒ **ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น** เพราะว่าเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ มันอยู่ไม่ได้ มันเกี่ยวข้องกันไปเสียทุกอย่าง, แล้วที่นี้หน้าที่ที่ ๓ ก็คือว่ามีการพักผ่อน ซึ่งฟังแล้วมันก็น่าหัวว่าหน้าที่ที่จะต้องพักผ่อน. การไม่ทำหน้าที่กลายเป็นหน้าที่, การไม่ทำหน้าที่คือการพักผ่อนนั้นมันกลายเป็นหน้าที่ขึ้นมาอย่างนี้, **เราจะต้องมีหน้าที่ในการพักผ่อน.** ฉะนั้นขอให้ทุกคนสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า**ทำหน้าที่ครบทั้ง ๓ อย่างนี้แล้วหรือยัง**, เราไม่ต้องแฉงโดยรายละเอียดดอก เพราะมันมากนัก มันนับไม่ไหว ว่า**หน้าที่ในการทำประโยชน์ตนเอง**นั้นมันมีกี่อย่าง กี่สิบอย่าง กี่ร้อยอย่าง ทำเพื่อประโยชน์ตนเอง, แล้วหน้าที่ที่ทำ**เพื่อประโยชน์ผู้อื่น**นั้น มันมีกี่สิบอย่าง กี่ร้อยอย่าง, ทำประโยชน์แก่บุคคลในครอบครัว เพื่อประโยชน์แก่คนในหมู่บ้าน ในเมือง ในประเทศ กระทั่งในโลก. มันต้องทำประโยชน์

แก่คนในโลก; เพราะว่าเราก็เป็นคนในโลกเป็นประชาชนของโลก มีส่วนที่จะต้องพัฒนาโลก, ทั้งหมดนี้เรียกว่าหน้าที่เพื่อผู้อื่น.

ทีนี้ว่าทำให้น้ำมันน้อย มันทนแรงงาน ทนแรงงาน มันก็เหนื่อยลงไป ก็จะต้องพักผ่อน คือพื้กำลังขึ้นมา เดิมกำลังให้มันเกิดขึ้นใหม่; เหมือนกับหม้อไฟฟ้าที่ใช้มันจนหมด มันก็ต้องพักผ่อนคือเดิมเข้าไปใหม่ให้มันสมบูรณ์ดังเดิม. ธรรมชาติก็กำหนดมาแล้ว ว่าเรามีเวลาทำการงานเท่านั้นเท่านี้, แล้วเราก็มีเวลาพักผ่อนและหลับนอน เพื่อเป็นการพักผ่อนเพื่อพื้กำลังขึ้นมาใหม่สำหรับวันรุ่งขึ้น. ๒๔ ชั่วโมงนี้ อย่างน้อยก็จะเป็นการพักผ่อนสัก ๘ ชั่วโมง. ๑๖ ชั่วโมงนั้นทำอะไรทำไป ทำเพื่อตนสัก ๘ ชั่วโมง, ทำเพื่อผู้อื่นสัก ๘ ชั่วโมง แล้วก็พักผ่อนสัก ๘ ชั่วโมง อย่างนี้ก็จะเป็นการถูกต้อง ว่าเกิดมามีชีวิต มีหน้าที่ ก็ทำให้สมบูรณ์อย่างนี้ มันก็จะไม่เกิดปัญหา.

เดี๋ยวนี้ยุ่งไปหมด มันมีความเห็นแก่ตัวคือกิเลส กิเลส ตัณหา อุปาทาน มันเป็นกิเลสครอบงำแล้ว มันก็ทำหน้าที่แต่ส่งเสริมกิเลส, จะเอาเวลาทั้ง ๒๔ ชั่วโมงไปส่งเสริมกิเลสเสียให้หมดสิ้น, ไม่มาทำหน้าที่ประโยชน์ตนสัก ๘ ชั่วโมง ประโยชน์ผู้อื่นสัก ๘ ชั่วโมง พักผ่อนสัก ๘ ชั่วโมง, มันต้องการแต่จะใช้เวลาทั้งคืนสนองกิเลสโดยวิธีการต่าง ๆ นานา ให้เป็นการส่งเสริมกิเลสไปทุก ๆ อริยาบถ ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน ทั้งหลับและทั้งตื่น ให้มันเป็นการส่งเสริมกิเลสไปหมด. นี้เรียกว่า บุคคลที่ยังหลับหูหลับตา ไม่รู้ว่าหน้าที่โดยแท้จริงนั้นมีอย่างไร, ความเป็นมนุษย์มีหน้าที่อย่างไร; ความเป็นมนุษย์แปลว่ามนุษย์นี้จิตใจมันสูง ถ้าจิตใจสูง มันควรจะทำหน้าที่อย่างไร; เดี่ยวนี้มันสูงไม่ได้, ก็ไปทำหน้าที่ต่ำ ๆ กันเสียหมด ก็เลยลดจากความเป็นมนุษย์ลงไปสู่สัญชาตญาณอย่างสัตว์, ควบคุมไม่ได้ก็ทำอะไรไปอย่างกะว่าเป็นสัตว์ คือเป็นสัตว์แล้วไม่ใช่คน ไม่ใช่มนุษย์เสียแล้ว. นี่ขอให้รู้จักหน้าที่ รู้จักหน้าที่แล้วทำหน้าที่ให้ครบบริบูรณ์.

การทำหน้าที่เพื่อความรอด.

เอ้า, ที่นี้ก็จะดูเรื่องหน้าที่ ๆ นั้นกันให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก ทีละอย่าง ๆ, ใน ๓ อย่างนั้นดูกันทีละอย่างง่ายดี.

หน้าที่ที่แรกก็ในการทำหน้าที่เพื่อตน โดยสรุปกว้าง ๆ ทั้งหมดแล้ว หน้าที่เพื่อตนนั้น ก็คือหน้าที่เพื่อให้รอดชีวิตอยู่ นี้อย่างหนึ่ง, และให้รอดจากความทุกข์ ไม่ให้ความทุกข์เบียดเบียน นี้อีกอย่างหนึ่ง, ช่วยมองดูให้ดี ๆ ว่ามันเป็นสองอย่างอยู่. เพียงแต่รอดชีวิตนั้นมันไม่พอ; ถ้ารอดชีวิตอยู่ด้วยการบีบคั้นของกิเลส แล้วมันก็เหมือนกับตกนรกทั้งเป็นตลอดชาติ; ฉะนั้น ต้องให้รอดจากการบีบคั้นของกิเลสด้วย.

ข้อที่ ๑ ทำให้รอดชีวิตนี้ คือการดำรงชีวิต ทำมาหากิน บริหารร่างกาย อะไรต่าง ๆ ทุกอย่างที่ทำให้มันรอดชีวิตอยู่ได้ในระดับที่ปกติ ไม่ใช่มีร่างกายทรุดโทรมไม่สมประกอบ. นี่ให้ร่างกายรอดชีวิตอยู่ได้ ในลักษณะที่จะทำอะไรได้ตามปกติ นี่รอดที่ ๑ เป็นความรอดที่ ๑, บางคนก็ยังไม่รอด.

คนในโลกนี้ บางคนก็ยังไม่รอดในความรอดที่ ๑ คือมีร่างกายไม่สมประกอบ มีร่างกายทุพพลภาพ พิกุลพิการ; เพราะเขาเองเป็นผู้ทำมันทั้งนั้น ไม่ใช่มีใครมาทำให้ : เป็นคนไม่บริหารร่างกาย, เป็นคนบวชยาเสพติด, เป็นคนบวชสิ่งที่ป็นข้าศึก; แม้แต่ความรอดทางด้านร่างกายก็ยังไม่พอ มันก็ยากที่จะมีความรอดด้านจิตใจ เพราะมันโง่เกินไป.

ข้อที่ ๒. รอดด้านจิตใจก็ว่า จิตใจเป็นอิสระ ไม่เกิดกิเลสหรือความทุกข์ขึ้นครอบงำ, แม้แต่นิเวศทั้ง ๕ นี่ก็ไม่รบกวน, กิเลสทั้ง ๓ โลกะ โทสะ

โมหะ ก็ยังไม่รบกวน, แล้วไม่มีกิเลสหมักหมม เป็นทุนสำรองไว้ เป็นพวกอนุสัย, เป็นพวกอาสวะ, มันก็เลยไม่มีกิเลสที่จะออกมาสำหรับทำให้เกิดความทุกข์. กิเลสเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เหมือนกับไฟมันให้เกิดความร้อน, กิเลสก็เหมือนกับไฟ ทุกข์ก็เหมือนกับความร้อนที่เผาผลาญ; ถ้าไม่มีกิเลสเช่นความโลภ ความโกรธ ความหลง มันก็ไม่ได้ทำอะไร พุ่ทำอะไร หรือคิดอะไรไปในทางที่ทำให้ตัวเองมันร้อนเหมือนกับไฟเผา.

นี่เราต้องรอดจากสิ่งที่ทำให้เป็นทุกข์ คือร้อนเหมือนกับถูกไฟเผาด้วย; แล้วชีวิตนี้จะเป็นอย่างไร ก็เป็นนิพพาน, นิพพานทั้งทางกายและทางจิต, คือทางฝ่ายร่างกายก็เย็นเป็นสุข ทางฝ่ายจิตใจก็เย็นเป็นสุข มันมีความเย็นทั้งทางฝ่ายกาย และฝ่ายใจ, คือไฟทางฝ่ายวัตถุฝ่ายร่างกายก็ไม่แผดเผา, ไฟในทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณก็ไม่แผดเผา. บุคคลนั้นจึงมีความเย็นทั้งทางฝ่ายร่างกายและทางฝ่ายจิตใจ. **ความเย็นนี้คือนิพพาน**, นิพพานแปลว่าเย็น. **คำว่าเย็นเป็นความหมายของคำว่านิพพาน**; เย็นน้อย ๆ ก็นิพพานน้อย ๆ, เย็นมาก ๆ ก็เป็นนิพพานมาก ๆ, เย็นชั่วครวก็เป็นนิพพานชั่วครว, เย็นตลอดกาลเด็ดขาดลงไป ก็เป็นนิพพานโดยเด็ดขาด โดยนิรันดร. ฉะนั้นเมื่อใดมันมีความเย็นเพราะไม่มีไฟกิเลสเผา ก็ให้รู้เถอะว่านั่นนะนิพพานมาเยี่ยมแล้ว, แม้จะเป็นนิพพานน้อย; แต่นี้คนไม่สนใจ เพราะความร้อนของกิเลสมันมากนัก มันครอบงำมันท่วมทับไว้เรื่อย. ทำให้สนใจแต่ในเรื่องของความร้อน, แล้วก็เห็นความร้อนเป็นเรื่องสนุกสนาน เพราะมันเป็นเรื่องของกิเลส, กิเลสมันเป็นของร้อน. เมื่อจิตมันมีวิชา, ไปพอใจในของร้อน แล้วมันก็สมัครที่จะอยู่ในความร้อน, เพลิดเพลินอยู่ในความร้อน, มันจึงเกิดคำพูดว่า**หลงไหลอยู่ในกองทุกข์**. มันน่าหัว มันโง่ โง่สักเท่าไร ถ้ามันหลงไหลอยู่ในความทุกข์ หลงไหลอยู่ในกองทุกข์มันโง่สักเท่าไร, มีความทุกข์แล้วยังหลงไหล. **นี่ต้องเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาจึงจะเหนื่อยหน่ายในสิ่งที่**เป็นทุกข์; บทสวดมนต์ที่สวดกันอยู่ทุกวัน **เห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น**

อนัตตา จึงจะค่อยๆ เกลียดความทุกข์, ถ้าไม่เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็ยังชอบที่จะจมอยู่ในความทุกข์ เพราะมันสนุกสนานเริ่ดอร่อย เพลิดเพลินกระโดดโลดเต้น. นี่เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ ว่าเราต้องรอดจากสิ่งเหล่านี้ด้วย. อย่ารอดแต่เพียงร่างกายทางวัตถุ มีไรมีนา มีเงินมีทอง มีบ้านมีเรือน มีอะไรสบายสะดวกหมดแล้วนั้นมันรอดฝ่ายชีวิตรอดทางร่างกาย. ทีนี้ถ้าว่าจิตใจไม่มีความทุกข์เบียดเบียนนั้นเป็นอีกรอดต่างหาก, รอดทางจิตรอดทางวิญญาณ.

ขอให้นึกถึงรอดทั้งสองรอดนี้ไว้ให้เป็นคู่กัน มิฉะนั้นระวังเถอะจะเป็นมนุษย์เพียงครึ่งเดียว; ถ้ารู้จักทำความรอดเพียงครึ่งเดียว ก็เป็นมนุษย์เพียงครึ่งเดียว; แล้วโดยมากมันไม่ค่อยจะเป็นไปได้ดอกครึ่งเดียว ถ้าว่ามันผิมนั่นร้อนมาจากภายในคือเรื่องของกิเลสอวิชชาแล้ว ร่างกายมันก็พลอยร้อนไปด้วย, มันทำให้เกิดการทำผิดทางร่างกาย จนร่างกายก็พลอยร้อนไปด้วย, มันก็เลยร้อนทั้งทางกายและทั้งทางจิต; นี่เป็นบุญชนเต็มทีที่เอากันอย่างนี้. ถ้ามีความรู้สึกได้เท่าไร ก็ขจัดออกไปเสียเท่านั้นให้ร้อนน้อยลงๆ ให้ความมันเหลือแต่น้อยจนไม่ปรากฏ หรือถ้าปรากฏก็เรียกว่าเป็นความเย็น.

ความร้อนที่ว่ามันไม่มีเสียเลยนั้น มันเป็นอย่างหนึ่ง; แม้ที่เรียกกันว่าความเย็นเช่นน้ำแข็งนี้ มันก็ยังมีความร้อน พอที่จะกำหนดได้ว่าสักเท่าไร, แต่นี่เขาสมมติว่าเย็น; ที่จริงมันก็เป็นความร้อนที่น้อยมาก. เมื่อมันผิดกันกับความร้อนในร่างกาย มันก็รู้สึกว่าย็นซิ, ถ้าความร้อนในร่างกายมีสักร้อยละหนึ่ง แล้วความร้อนในน้ำแข็งมีเพียงหน่วยเดียว มากระทบกับร่างกาย ร่างกายมันก็รู้สึกเย็นเท่านั้น; ที่จริงมันก็มีความร้อนในระดับหนึ่ง. นี่บุญชนธรรมดาที่สามารถจะทำให้ความร้อนลดลงไปลดลงไปเป็นอันมาก ถ้าว่าหมดความร้อนจริงก็เป็นพระอรหันต์, ที่จะเรียกได้ว่าหมด

ความร้อนโดยสิ้นเชิง ก็ต้องเป็นพระอรหันต์. เดียวนี้มันยังมากเกินไป ก็เอาแต่ว่า มันมีความเย็นพอสมควรแก่ชีวิต ไม่เผาผลาญกันตรงๆ มันเป็นขั้นๆ ของระดับจิต.

ความชั่วร้อนมาก, ความชั่วร้อนมากร้อนที่สุด. ความดีร้อนน้อย มีส่วนร้อนน้อย, ถ้าไปยึดถือเข้ามันก็ร้อน. **ถ้าไม่ชั่วไม่ตีพันหมัดไปจึงจะไม่มีความร้อน, เป็นความสงบ.** ความชั่วนั้นไม่สงบแน่นอนเห็นได้ชัด, ความดีมันก็วุ่นวายยังไม่สงบ, แม้จะดีที่สุด มันก็ยังมีความวุ่นวายอยู่ในส่วนที่ว่ามันดี เพราะมันยึดถือว่าดี. แต่ถ้าเหนือดีขึ้นไป **จึงจะเป็นความว่างหรือเป็นความสงบ.** ถ้าต้องการความเย็นสงบโดยแท้จริงก็ต้องชะเง้อไปในทางที่ว่า **ไม่หลงดี ไม่บ้าดี ไม่อวดดี ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความดี, ไม่แบกของหนักคือความดี.** ข้อนี้เราเคยพูดกันมาหลายหนแล้วว่าความชั่วนั้นเหมือนกับก้อนหิน แบกเข้าก็เป็นทุกข์หนักกระวนกระวาย, **ความดีนั้นเหมือนเพชรพลอย** แบกเข้าหนักเหมือนกัน ถ้าเพชรพลอยมันใหญ่เท่าก้อนหิน มันก็หนักเท่ากันแหละ; เพราะฉะนั้นความดีไปแบกเข้ามันก็หนัก. ฉะนั้น**ไม่เอาทั้งชั่วและทั้งดี จึงจะพ้นขึ้นไปเป็นความว่าง,** นั่นแหละเข้าเขตของนิพพาน, ไม่มีตัวตนสำหรับจะแบกไว้เป็นของตน, ไม่มีตัวตนของอวิชชา ที่จะแบกไว้เป็นของตนด้วยอำนาจอุปาทาน, มันก็เลยหมดปัญหาไม่มีของหนัก, จะเรียกว่าไม่มีทุกอย่าง ไม่มีของร้อน ไม่มีของมีด ไม่มีของเสียบแทง ไม่มีของผูกมัดรัดรั้ง ไม่มีของครอบงำหุ้มห่อ; อย่างนี้เรียกว่าสูงสุดของความหลุดพ้น เป็นจุดสูงสุดของมนุษย์ในส่วนตัวตนเอง.

จิตว่างเป็นผลของการพัฒนา.

ทีนี้ถ้าเราพัฒนาสัญชาตญาณอย่างกิเลสได้เป็นสัญชาตญาณอย่างโพธิแล้ว มันก็ง่าย ง่ายที่จะเป็นเช่นนั้น, คือเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง. เมื่อพูดถึงจิตว่างนี้

คนเขาก็พร้อมที่จะหัวเราะเยาะ เพราะความไม่เข้าใจ, ผู้พูดก็ถูกหัวเราะเยาะ เพราะว่าผู้ฟังไม่เข้าใจ, เขาคิดว่าเป็นเรื่องไม่รู้สึกละไร ไม่ทำอะไร ไม่รับผิดชอบอะไร; มันไม่ใช่อย่างนั้น. คำว่าจิตว่างนี้ คือว่างจากความรู้สึกว่าตัวกู-ของกู, อะไร ๆ ที่เป็นความหมายว่าตัวตนว่าของตน ว่าตัวกูว่าของกู มันไม่มีอยู่ในจิตนั้น จิตนั้นมันจึงว่าง, เมื่อมันว่างจากกิเลสประเภทเหล่านั้นแล้ว ก็มียุติสติปัญญาอันสูงสุด ตามธรรมชาติของจิตที่มีสัญชาตญาณแห่งความรู้. เดียวนี้มันพัฒนาผิด มันเป็นกิเลส มันรู้ไปในทางกิเลส, ครั้นเอาความรู้ในทางกิเลสออกไปเสียให้หมดแล้ว มันก็รู้อย่างถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอะไร. จิตว่างนี้ว่างจากกิเลส ที่เป็นเหตุให้ยึดถือว่าตัวตน มันก็เลยเต็มอยู่ด้วยสติปัญญา.

นี่ทำอะไรด้วยจิตว่าง ลองคิดดูให้ดี ๆ สบายที่สุดแหละ, ก็นึกดูเอาเอง มันมีอยู่เสมอ. จิตวุ่นวายแล้วมันก็ทำอะไรไม่สนุกทั้งนั้น, จะทำอะไรมันก็ไม่สนุก แม้แต่กินข้าวมันก็ไม่อร่อย แม้แต่จะนอนมันก็นอนไม่หลับ ถ้าจิตมันไม่ว่าง. ถ้าจิตว่างมันก็ได้ดี เช่นว่าจะไปพูดในที่ประชุม อย่างที่เราขอเชิญให้มาพูดในที่ประชุมต่อหน้าคนมากมาย; ถ้าจิตไม่ว่าง มีตัวกูมีของกู มันก็ประหม่าเท่านั้นแหละ มันก็ประหม่า, มาพูดมันก็ประหม่า, มันก็ประหม่าตลอดไปบางทีก็พูดไม่ออก, แม้พูดออกมันก็พูดไม่ได้ดี เพราะจิตไม่ว่าง มันอัดเต็มแน่นอยู่ด้วยตัวกูหรือของกู. ถ้าจิตว่างมันก็พูดพูดจาได้สบาย ได้เรียบร้อย ได้ไพเราะได้คล่องแคล่ว.

แม้ที่สุดแต่จะทำงานฝีมืออะไรที่มันทำยากๆ. ถ้าจิตไม่ว่างมันก็โกรธตัวเอง โกรธเครื่องมือ โกรธสิ่งของ ก็ทำไม่ได้; อย่างว่าจะจัดแจกันดอกไม้ให้ดูสวยสด, ถ้าจิตใจมันอัดพลุ่งเป็นไฟอยู่มันทำไม่ได้, มันไม่รู้ว่าสวยอย่างไร. ถ้าจิตใจว่างจากตัวกู-ของกู จัดดอกไม้ไปตามความรู้สึกอันนั้น มันก็จะเป็นแจกันที่จัดได้สวย อย่างนี้เป็นต้น.

หรือว่า**คนจะเล่นกีฬา**ที่มันต้องใช้ฝีมือมาก โดยเฉพาอย่างแบดมินตัน อย่างเทนนิสหรืออะไรก็ตาม **ถ้าจิตวุ่นวาย**แล้วมันก็เต็มไปด้วยความรู้สึกปราชณาตัวตนจะแพ้จะชนะ, จะอย่างนั้นจะอย่างนี้ มันแบ่งกำลังจิตไปเสียหมด มันก็แสดงฝีมือไม่ได้ดี, ถ้าเลิกคิดเรื่องเหล่านั้นเสียให้หมด. กำลังจิตทั้งหมดเอามาใช้แสดงฝีมือ มันก็เล่นกีฬาได้ดี มันชนะ.

ที่จะต้องเปรียบเทียบอีกอันหนึ่ง เป็นอันสุดท้าย ก็คือ**ว่าถ้าฟันดาบ** ถือดาบคนละเล่ม แล้วเข้ามาต่อสู้กันอย่างเอาเป็นเอาตายนี้; ถ้าคนหนึ่งจิตไม่ว่าง มันมัวแต่พะวงถึงตัวกู-ของกูอยู่ มันก็ต้องตายแหละ, ต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายที่จิตว่าง; เพราะเขาทำอะไรได้ดีที่สุด ฉวยโอกาสได้ดีที่สุด แสดงฝีมือได้ดีที่สุด. ฉะนั้นคนที่ฟันดาบด้วยจิตที่ว่าง จากตัวกู-ของกู มันจึงมีส่วนชนะ, ชนะคนโง่ ๆ ที่เต็มอึดอยู่ด้วยตัวกู-ของกู จนมันยุ่งไปหมดในจิตใจทำอะไรไม่ถูก.

นี่ถ้าเรื่องประณีตละเอียดสุขุมอย่างนี้ทำได้สำเร็จแล้ว, เรื่องง่าย ๆ กว่านั้น มันก็สำเร็จได้ง่าย, จะไถนาจะขุดดินอย่างนี้มันทำได้ง่ายกว่า แต่ถึงอย่างนั้นก็เถอะ **ถ้าทำด้วยจิตว่างแล้วมันสบายกว่า** สนุกกว่า สบายกว่า ไม่เหนื่อย, แม้เหงื่อจะออกมา มันก็กลายเป็นน้ำมนต์อาบให้เย็น. ถ้าจิตมันวุ่น เหงื่อออกมานิดเดียว มันก็ร้อน มันก็โกรธ, มันก็แข่งตัวเอง แข่งดินฟ้าอากาศ แข่งเทวดาผีสงอะไร, แล้วก็คิดว่าไม่ทำอะไรทำวันนี้ ไปขโมยดีกว่า, ก็เลิกทำนาไปเป็นคนจี้ปล้นขโมยไปเสียอย่างนี้, เพราะว่ามันไม่รู้จักทำจิตให้พอใจกับการงานที่ทำ. เพราะไม่ว่าง เพราะมันมีตัวกู-ของกูซึ่งเป็นกิเลสคอยผลักดันอยู่เสมอ. ถ้า**พัฒนาสัญชาตญาณให้เป็นโพธิได้** มันก็มีจิตว่าง, ทำงานทุกอย่างด้วยจิตว่าง เป็นสุขเมื่อกำลังทำนั่นเอง.

ที่นี้ในการทำประโยชน์ตนในเรื่องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ตนนี้มันก็มีอยู่ว่า คนเรามันมีปัญหาเสมอ ต้องมีปัญหาอย่างนั้น ปัญหาอย่างนี้ ซึ่งจะต้องตัดสินใจลงไป. **ถ้าจิตวุ่นวายเต็มไปด้วยตัวกู-ของกู จะตัดสินใจผิดพลาด จิตมันต้องเกลี้ยงจิตต้องสงบ, จิตต้องเย็น, จิตต้องว่าง, มันจึงจะตัดสินใจลงไปได้อย่างถูกต้อง. ว่าข้อนี้ควรทำอย่างไร ทำเท่าไร ทำเพียงไหน ทำเมื่อไร. มันจะตัดสินใจได้ถูกต้องในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ; โดยเฉพาะ การตัดสินใจพลาด มันก็พลาดหมดตลอดสาย. การจะตัดสินใจอะไร ได้ถูกต้อง ก็ต้องทำด้วยจิตที่ปกติ ไม่ถูกรบกวนด้วยสัญชาตญาณอย่างกิเลส คือ สัญชาตญาณอย่างสัตว์หรือเรียกว่าความรู้สึกฝ่ายต่ำ, สิ่งเหล่านี้ย่อมมารบกวนจิตใจ, ให้จิตใจเป็นอิสระ แล้วทำอะไร จะตัดสินใจอะไร ก็ตัดสินใจได้ถูกต้อง.**

ผลของการพัฒนาควบคุมความฉลาดให้ถูกต้องได้.

ที่นี้ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณได้แล้ว มีสัญชาตญาณที่พัฒนาแล้ว, ปรากฏ ความรู้สึกตัวตนทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ก็**สามารถที่จะควบคุมความฉลาด.** ฟังดูมัน ก็แปลกนะ ว่า**ความฉลาด** เฉลียวฉลาดนั้นยังเป็น**สิ่งที่ต้องควบคุม,** ถ้าควบคุมไม่ได้ ความฉลาดนั้นแหละจะเกิดเป็นการทำผิดพลาดอย่างสูงสุดเพราะฉลาด, จึงพูดได้ว่า **ความฉลาดนั้นไปเป็นพระอรหันต์ก็ได้, ความฉลาดนั้นไปเป็นโจร มหาโจรอันร้ายกาจ ก็ได้.** ถ้าควบคุมความฉลาดให้ถูกต้อง มันก็เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ก็ไปจบด้วยการ เป็นพระอรหันต์, ถ้าควบคุมความฉลาดไม่ได้ มันก็คดโกง มันก็คอร์รัปชัน, มันก็ต้องหลีกออกจากสังคม ก็ต้องไปดันทุรังไปเป็นมหาโจรอันร้ายกาจ ดำรงตนอยู่ด้วยความรู้สึกชนิดนั้น. **นี่คนเรา มักจะควบคุมความฉลาดของตนไม่ได้** มักจะปล่อยให้ ความฉลาดเดินไปในทางที่ผิด, ไปเผลอเข้านิตเดียว ก็เห็นว่าขโมยดีกว่า, หรือว่าเขา

สักที่ก่อนเถอะ. นี่มันควบคุมความฉลาดไว้ไม่ได้, เป็นสิ่งที่ประหลาดอยู่ว่า **ความฉลาดเป็นสิ่งที่ต้องควบคุม**. สติปัญญาตามธรรมดา ที่เรียกว่า **สติปัญญา** ตามธรรมดานั้น ต้องควบคุม; ถ้าไม่ควบคุมมันเดินผิดทาง. ภาษาไทยนี้ออกจะลำบากกว่าสติปัญญาใช้ได้ทั้งสองอย่าง; **สติปัญญาชนิดที่ยังไม่ปลอดภัยก็เรียกว่าสติปัญญา, สติปัญญาชนิดที่ปลอดภัยก็เรียกว่าสติปัญญา**. เราจะต้องระวังกันให้ดี ๆ ภาษาบาลีเขาแยกเรียกกันคนละอย่าง; สติปัญญาชนิดเฉโก มันฉลาดเท่าไร ๆ ก็ได้, แต่ถ้าปัญญาชนิดปัญญาล้วน เป็นอริปัญญาแล้วมันผิดพลาดไม่ได้. ฉะนั้นเด็กที่ฉลาดมันทำผิดอย่างเลวร้ายก็ได้, ไปเป็นโจรก็ได้. ภาษาฝรั่งเขาก็แบ่งไว้ว่าถ้าเป็น *Intellect* สติปัญญาอย่าง *intellect* นี้ยังไว้ใจไม่ได้, มันจะไปในทางไหนก็ได้. ถ้ามันเป็นสติปัญญาอย่าง *wisdom* เป็น *intuition* เป็นอะไรอย่างนั้นไว้ใจได้ มันไม่ไปในทางผิด.

นี่สติปัญญาตามธรรมดาของมนุษย์ มันเป็นแต่เพียงสติปัญญาเฉลียวฉลาดตามธรรมชาติของมันสมอง ที่ฝึกไว้ดี ที่ทำไว้ดี, แต่ถ้าไม่ควบคุมมันเห็นไปในทางผิดแล้ว, มันก็ผิดลึกผิดร้ายกาจ. นี่เราจะต้องมีการควบคุมความเฉลียวฉลาดไว้ให้ได้ จึงจะปลอดภัย. ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณมาเป็นสัญชาตญาณแห่งโพธิ์ได้แล้ว มันก็ควบคุมสติปัญญาได้. คือควบคุมความฉลาดของตนไว้ได้ อยู่ในขอบเขตของความถูกต้อง.

จิตพัฒนาแล้วสามารถทำประโยชน์ตนได้ดี.

ทำงานเป็นสุขสนุกเมื่อทำงาน.

ที่นี้ดูต่อไป ว่าจะใช้กันอย่างไรในหน้าที่ที่หนึ่งทำประโยชน์ตัวเอง. เมื่อพัฒนาสัญชาตญาณได้อย่างที่วามมาแล้ว, บรรเทาสัญชาตญาณแห่งตัวกู-ของกูได้แล้ว

ไม่ทะเลาะทะเลาะกัน ด้วยอำนาจแห่งตัวกู-ของกู สามารถจะทำงานให้สนุก มีความสุขเมื่อกำลังทำการงาน, สามารถที่จะทำงานในหน้าที่ให้รู้สึกเป็นของสนุก แล้วก็มี ความรู้สึกเป็นสุขเสียได้ในคราวเดียวกัน. มีความสุขแท้จริงอยู่ที่นี่, ทุกคนช่วยรู้ไว้ว่า ความสุขบำรุงบำเรอฉันนั้น มันเป็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวง, ไม่มีที่สิ้นสุด แล้วดึง ไปทางต่ำเมื่อไรก็ได้, ความสุขที่แท้จริงนั้น คือความรู้สึกที่เกิดมาจากความพอใจ ว่าได้ทำหน้าที่ของตนถูกต้อง. เมื่อใดได้ทำหน้าที่ในหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง แล้ว ก็พอใจว่าเรามีความสามารถ, พอใจตัวเองได้, ยกมือไหว้ตัวเองได้. นี่เรียกว่าเคารพ ตัวเองแล้วก็เป็นที่ตั้งแห่งความสุข, สัญญาตัญญาณที่พัฒนามาถึงขนาดนี้แล้ว มันก็พอใจ ในการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ทำงานสนุกแล้วเป็นสุขเมื่อทำงาน. สมมติว่าจะ เป็นชาวนาชาวสวน เมื่อไถนาอยู่เมื่อขุดดินอยู่นั้นแหละมันพอใจ ด้วยความรู้สึกว่ามันถูกต้อง แล้ว ถูกต้องแล้วมันก็พอใจ ๆ, ไถนาเหวี่ยงไถลท่วมตัว ตะวันสูงแล้วก็ยังไม่ต้องกินข้าว มันพอใจและมันสนุก แล้วมันเป็นสุข, เป็นสุขชนิดนี้เป็นสุขแท้จริง คือไม่เผาผลาญ ไม่ใช่กิเลส, แล้วเป็นสุขชนิดที่ทำให้เงินเหลือ

ความสุขมีสองชนิด : ความสุขแท้จริง เกิดมาจากความพอใจในการทำหน้าที่ เงินมันก็เหลือเยอะ, ที่นี้ ความเพลิดเพลินที่หลอกลวง คือ ความสุขปลอม ความสุขเท็จเทียม มันกินเงินไม่มีเหลือ ทำให้เงินหมดหมายไปหมด. ความสุขมีอยู่สอง ชนิด : ชนิดหนึ่งทำให้เงินเหลือ, ชนิดหนึ่งทำให้เงินมีเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ.

ต้องมีสัญญาตัญญาณแห่งการบังคับตัวเอง, รู้จักตัวเอง ควบคุมตัวเอง ได้, สามารถที่จะมีความสุขชนิดที่แท้จริงได้ คือสนุกในการทำหน้าที่, แล้วเป็นสุขเสีย ตั้งแต่ขณะนั้น. ครั้นเป็นสุขแล้ว มันก็ไม่ต้องเร่งหาความสุขหลอกลวงอย่างอื่น, ไม่

ต้องไปเจริญมรณัง ไม่ต้องไปหายาเสพติด, ไม่ต้องไปอบายมุข, ไม่ต้องไปอะไรอีก. เดี่ยวนี้ **คนไม่รู้จักความสุขที่แท้จริง** มันก็ต้องไปชอบความเพลิดเพลินที่หลอกลวง; เพราะ ว่าสัญญาตญาณของคนยังต่ำเหมือนกับสัตว์อยู่ ยังไม่ได้พัฒนา, ยังมุ่งที่จะเลวร้ายกว่าสัตว์ เสียอีก ไม่เป็นสัญญาตญาณแห่งโพธิ. สัตว์แม้จะมีสัญญาตญาณต่ำ มันก็ต่ำอย่าง ธรรมดา ๆ, สัญญาตญาณต่ำของคนนั้นมันเป็นไปเพื่อกิเลสมากขึ้น, มันเลวกว่า สัตว์ไปเสียอีก; ข้อนี้เป็นข้อที่ทำให้คนมีความทุกข์มากกว่าสัตว์.

จิตพัฒนาแล้วจะมีธรรมะ ๔ เกลอคุ้มครอง.

เ้า, ที่นี้ก็ดูต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าถ้าพัฒนาสัญญาตญาณได้อย่างดีอย่าง ที่กล่าวมาแล้ว สามารถทำให้มีธรรมะประเสริฐ ๔ ประการ, ธรรมะประเสริฐ ๔ ประการ ช่วยจำไว้ให้ดี : คนเราแต่ละคน แต่ละวัน รอดตัวได้ด้วยธรรมะ ๔ ประการ ๔ ประการ, คือ สติ สัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา. ต้องดูว่าวันหนึ่ง ๆ มันมี เรื่องอะไร; วันหนึ่ง ๆ มันมีเรื่องคือว่า มีอะไรมากระทบตา มีอะไรมากระทบหู จมูก ลิ้น กาย คืออารมณ์มากระทบ มากระทบจิตทางตา หู จมูก ลิ้น กาย; ถ้าไม่ฉลาดพอ มันเป็นคนทุกข์ทั้งนั้นแหละ มันเป็นคนโง่ เป็นผัสสะโง่ เป็นเวทนาโง่ เป็น ตัณหา เป็นอุปาทานและเป็นทุกข์. ถ้าเรามีธรรมะ ๔ ประการคุ้มครองแล้วไม่เป็น อย่างนั้น, มันกลายเป็นตรงกันข้ามคือ :-

พอมีอะไรมากระทบ ทางตาหู จมูก ลิ้น กายเป็นต้นนี้ ก็มีข้อที่ ๑ คือ สติ สติระลึกได้ถึงปัญญา, ปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้อง ของสิ่งทั้งปวงว่ามีอยู่อย่างไร. สติเป็นตัวที่ไประลึกได้ถึงปัญญาที่ได้ศึกษาไว้อย่างเพียงพอ, แล้วก็เอาปัญญามา

ควบคุมสถานการณ์ในเวลานั้น, คือควบคุมผัสสะ ไม่ให้มันโง่ได้ ไม่ให้มันผิดพลาดได้ ไม่ให้มันเกิดกิเลสได้ เพราะสัมปชัญญะ. สัมปชัญญะนั้นก็คือปัญญาที่มาทำหน้าที่ควบคุมสถานการณ์อยู่ มันเป็นเรื่องที่ ๓. ที่นี้ถ้ากำลังของสัมปชัญญะไม่พอที่จะตัดปัญหาจะตัดกิเลส ก็ต้องเพิ่มสมาธิเข้าไป กำลังจิตที่สูงสุดเพิ่มเข้าไป นี่เป็นอย่าง
ที่ ๔.

ช่วยจำกันไว้ให้ดีว่า ชีวิตประจำวัน ต้องการธรรมอุปการณ ลำคัญที่สุด อยู่ชุดหนึ่ง คือ ๔ ข้อนี้, จะต้องมีสติให้ทันเหตุการณ์ที่มันเกิดการกระทบทางอายตนะ, แล้วสตินั้นไปชนเอาปัญญา คือความรู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรคืออย่างไร มา เพราะได้ศึกษาไว้เพียงพอ โดยเฉพาะเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ศึกษาไว้อย่างเพียงพอ. สติไปชนเอาปัญญามา มาเป็นสัมปชัญญะควบคุมสถานการณ์อยู่ตรงหน้า. นี่ถ้าว่า สติสัมปชัญญะยังไม่เพียงพอที่จะตัดปัญหา ต้องเพิ่มกำลังสมาธิ คือกำลังจิตเข้าไป อย่างรุนแรง, ก็ตัดกิเลสตัดปัญหาได้. นี่ช่วยจำไว้เถอะว่า ต้องใช้ในทุกระณ ในทุกวันแต่ละวัน ว่ามีสติไปชนเอาปัญญามา เป็นสัมปชัญญะอยู่เฉพาะหน้าเหตุการณ์, แล้วเพิ่มกำลังสมาธิลงไป. ปัญญานั้นมันก็ตัดกิเลส ตัดปัญหาอะไรต่าง ๆ ได้ เรียกว่าสติ สัมปชัญญะ ปัญญา สมาธิ; แต่ว่าการทำหน้าที่นั้น มันมีสติไปชนเอาปัญญาเป็นสัมปชัญญะ แล้วเพิ่มกำลังสมาธิ อย่างนี้ทุกอย่างทุกประการไม่ว่าเรื่องที่บ้าน หรือไม่ว่าเรื่องที่วัด.

ถ้าอะไรเกิดขึ้นเป็นปัญญาที่จะนำมาซึ่งความทุกข์ หรือเกิดกิเลสก็ตาม จะต้องมีสติไปชนเอาปัญญามา ทำเป็นสัมปชัญญะอยู่ตรงหน้า, แล้วก็เพิ่มกำลังสมาธิให้แก่สัมปชัญญะ, สี่เกลอนี้ก็ทำหน้าที่โดยสะดวกโดยสมบูรณ์ โดยถูกต้อง กำจัด

ปัญหาได้โดยไม่ต้องสงสัย. นี่ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณได้จริง ก็จะมีธรรมะประเสริฐ ๔ อย่างนี้ เป็นคู่มือประจำกายประจำตัว เหมือนกับนักรบที่มีอาวุธครบถ้วน ต่อสู้ได้ทุกสถานการณ์.

จิตพัฒนาแล้วจะไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์.

เฮ้า, ขอฟุดต่อไปอีกว่า ถ้าว่าพัฒนาสัญชาตญาณได้อย่างที่ว่าแล้ว ต่อไปนี้จะไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์. คนโง่ ๆ ทั้งหลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ : อะไรมาก็รู้ก็รัก, อะไรมาก็เกลียดก็เกลียด, เจ้าอารมณ์เหล่านี้มันอ่อนไหว อารมณ์ไปในทางอ่อนไหวไปตาม; แต่อีกทางหนึ่งมันกระด้าง; มันมีอยู่ ๒ อารมณ์.

อารมณ์ของคนเรามีอยู่ ๒ อารมณ์ : ทางหนึ่งอ่อนไหวไปตามอารมณ์ง่าย มันก็มีปัญหาไปตามจิตที่มันอ่อนแอและอ่อนไหว. อีกทางหนึ่งเป็นคนกระด้าง มันโหดฮาก มันดัดบดไปอย่างโง่ ๆ เป็นกระด้าง; นี่มันก็ได้รับโทษตามแบบของความกระด้าง. ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณได้ดีแล้วไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ในทางที่จะอ่อนไหวและไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ในทางที่จะกระด้าง, มันไม่อ่อนไหวไม่กระด้าง ก็เลยอยู่ตรงกลาง มันก็ถูกต้อง สำเร็จประโยชน์.

คนที่มีอารมณ์อ่อนไหว มันก็รัก โกรธ เกลียด กลัวง่าย แล้วเรื่องนิดเดียว มันก็ขยายให้เป็นเรื่องใหญ่โตได้, เรื่องนิดเดียว เรื่องรัก เรื่องโกรธ เรื่องเกลียด เรื่องกลัว อะไรรักตามนิดเดียว มันก็ขยายเป็นเรื่องใหญ่โตมโหฬารได้. เพราะเป็นคนเจ้าอารมณ์ มันอ่อนไหว. นี่ถ้ากระด้างมันก็ตรงกันข้าม มันก็โหดฮากกระโชกกระชาก มันก็ดัดบดออกไปอย่างผิด ๆ ความคิดเป็นไปอย่างผิด ๆ เพราะความโง่ เพราะความ

กระด้าง; เพราะฉะนั้น เราต้องไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ทั้งสองฝ่ายแหละ, ฝ่ายที่อ่อนแออ่อนไหวไปตามอารมณ์ก็ไม่มี ฝ่ายที่กระด้างบ้ำระห่ำไปตามความเียง อวิชชามันก็ไม่มี, นี่เรียกว่า**ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์** ถ้าจัดความเป็นคนเจ้าอารมณ์เสียได้ เพราะสัญญาตญาณที่พัฒนาไว้อย่างถูกต้องแล้วก็ทำหน้าที่ของตนได้ถูกต้อง.

สัญญาตญาณดีแล้วเหมือนมีพระเป็นเจ้าคุ้มครอง.

ที่นี้ข้อสุดท้ายว่า คนที่พัฒนาสัญญาตญาณได้ดีขนาดนี้นั่น มันเหมือนกับมีพระเจ้าของแท้จริงคุ้มครอง: นี่พูดอย่างสมมตินะ สมมติว่าเหมือนกับมีพระเป็นเจ้าที่**แท้จริงมาคุ้มครอง**, ไม่ให้ทำอะไรผิด มาช่วยคุ้มครองป้องกัน มารักษา มาช่วยเหลือ ทั้งป้องกันและทั้งช่วยเหลือ, **เพราะมีสัญญาตญาณแห่งความถูกต้องมาคุ้มครอง**, แล้วก็มาช่วยเหลือด้วย. นี่พระเจ้าของแท้จริงคือหน้าที่, **หน้าที่ที่ถูกต้องคือพระเจ้าของแท้**; ถ้าไม่ทำหน้าที่ให้ถูกต้องแล้ว ไม่มีพระเจ้าของไหนมาช่วยดอก, แม้จะมีพระเจ้าสักผู้หนึ่งมาตั้งใจจะช่วย มันก็ไม่ช่วยได้. **พระเจ้าของแท้ไม่ช่วยคนที่ไม่ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง**, มันต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง พระเจ้าของแท้จึงจะมีมาสำหรับช่วย, คือความประสบความสำเร็จจะมีมา. หน้าที่นั้นแหละคือพระเจ้าของแท้, หน้าที่ ๆ นั้นแหละคือพระเจ้าของแท้. ถ้าพัฒนาสัญญาตญาณได้ดีแล้ว หน้าที่ทั้งหมดก็กลายเป็นพระเจ้าของแท้, แล้วก็ช่วยตลอดกาลช่วยหมด, ช่วยไม่มีเหลือ.

นี่พุทธบริษัทก็มีพระเจ้าของแท้ มีในรูปอย่างนี้นี่ไม่ใช่พระเจ้าของบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล; เป็นพระเจ้าของแท้ที่มีอารมณ์รัก โกรธ เกลียด กลัวเหมือนคน อย่างนี้ไม่มี; ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าของแท้ชนิดนั้น. **มีแต่พระเจ้าของแท้คือสิ่งที่จะช่วยได้คือการทำหน้าที่ที่ถูกต้อง**, หน้าที่ของแต่ละคนนั้นแหละคือพระเจ้าของแท้ของแต่ละคน. ขอให้ถือเป็นหลักไว้ ว่า**หน้าที่ที่ถูกต้องนั้นแหละ คือพระเจ้าของแท้ที่จะช่วยเราได้** เมื่อได้

พัฒนาสัญชาตญาณพ้นจากความผิดเป็นกิเลส มาเป็นโพธิแล้ว มันก็มีแต่กระแสแห่งความรู้สึกคิดนึกที่ดำเนินไปถูกต้อง, ก็เลือกหน้าที่ได้ถูกต้อง, ก็สามารถทำหน้าที่ได้ถูกต้อง ได้รับผลอย่างถูกต้อง, ก็เลยเป็นพระเจ้าที่ช่วยได้ ไม่ต้องเป็นตัวบุคคล. เรามีพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่ตัวบุคคล แต่เรียกว่าธรรมะ ๆ เป็นพระเจ้า, ธรรมะคือหน้าที่ที่ถูกต้องแก่สถานการณ์ แก่ปัญหาของมนุษย์, มีหน้าที่ที่ถูกต้องเป็นพระเจ้า, จบแล้ว เรื่องหน้าที่ส่วนตนเอง, หน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง ก็จบแล้ว. เมื่อพัฒนาสัญชาตญาณได้.

หน้าที่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นก็สัมพันธ์กันดี.

ที่นี้หน้าที่ที่สองจะต้องทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ทำแก่ผู้อื่น, หน้าที่ตนเองเสร็จไปเรื่องแล้ว. ที่นี้หน้าที่ต่อผู้อื่น ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณได้อย่างที่วามมา, อย่าลืมเสียว่าอย่างไร อย่างที่วามมา, ก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำหน้าที่เพื่อผู้อื่น; อย่างน้อยมันก็ทำให้เกิดความเห็นแจ้งประจักษ์แก่ใจโดยความเป็นจริงว่า เราทุกคนแต่ละคนมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพราะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้. ในครอบครัวหนึ่งอยู่คนเดียวได้หรือ. แม้ว่าในโลกนี้ ถ้าเขาให้เราอยู่คนเดียวในโลก ให้อะไรหมดทั้งโลกเราก็อยู่ไม่ได้. แล้วเราก็เป็นหนี้บุญคุณคนทั้งหลาย ที่เขาได้ทำอะไรไว้ให้เป็นประโยชน์. เราได้นำมาใช้สอย มากินมาอะไรอยู่ รอดชีวิตอยู่ได้ เป็นความรู้และสติปัญญาของคนทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้วทั้งนั้นแหละ.

ฉะนั้น เราจึงอย่าอวดดีไปว่า เราจะทำอะไรคนเดียวได้, หรือว่าแม้แต่อยู่คนเดียวในโลกได้ นี่ถ้าเราไม่ยอมรับผิดชอบ ไม่ยอมรับในหน้าที่ที่มันมีอยู่อย่างนี้ เรามันก็ไม่ใช่มั่นน่ะแหละ; เพราะว่าคนต้องเนื่องกันต้องสัมพันธ์กัน, รู้ว่าคนแต่ละคนมีประโยชน์สัมพันธ์กัน ก็ต้องเคารพคบหาบูชาไปตามเรื่อง. แม้แต่ว่าแผ่นดิน

โลกนี้ มีต้นไม้ต้นไผ่ เป็นแผ่นดินโลกนี้ มันก็ให้อะไรแก่เรามาก, ให้อุปการณ์แก่ชีวิต ให้อะไรทุกอย่างที่เกิดขึ้นในแผ่นดิน. เราก็ต้องขอบคุณแผ่นดินโลกนี้, ไม่ทำลายโลก, ไม่เป็นคนทำลายโลก.

เมื่อพัฒนาสัญญาตัญญาณอย่างถูกต้องแล้ว ก็มีความรู้สึกได้อย่างถูกต้อง ว่าเราต้องช่วยผู้อื่น, เราต้องช่วยผู้อื่น, ผู้อื่นในระดับบุคคลในครอบครัวก็ได้, ผู้อื่นในระดับบุคคลร่วมบ้านร่วมเมืองก็ได้. ผู้อื่นในระดับบุคคลร่วมประเทศชาติก็ได้, ผู้อื่นในระดับบุคคลร่วมโลกอยู่ในโลกนี้ด้วยกันก็ได้, มันเป็นผู้อื่นทั้งนั้น มีหน้าที่ต้องสัมพันธ์กัน ก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.

ทำความถูกต้องได้ง่าย, เช่นคิดให้สบายกว่าคิดเอา.

ถ้าพัฒนาสัญญาตัญญาณมาถึงระดับนี้แล้ว ไม่มีความเห็นแก่ตัวอย่างโง่เขลา เหมือนสัญญาตัญญาณขั้นต่ำแล้ว มันก็ง่ายตาย, มันรู้สึกได้ง่ายตายว่าจะต้องเป็นอย่างนี้, แล้วมันก็ง่ายที่จะทำให้มันถูกต้อง. เมื่อพัฒนาจิตใจได้ถึงขนาดนี้ มันจะรู้สึกอย่างถูกต้องขึ้นมาเอง. จิตส่วนลึกถูกต้อง. มันไม่เห็นแก่ตัว. ไม่ยึดมั่นถือมั่นอย่างโง่เขลา, จะเกิดความรู้สึกที่ถูกต้องขึ้นมาเอง; เช่นมีความรู้สึก ว่า จิตที่คิดจะให้นั้นสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา.

ข้อนี้มันกลับกันอยู่ ระหว่างคนโง่กับคนฉลาด; ถ้าเป็นคนโง่ : จิตที่คิดจะเอานั้นแหละสบายแก่เขา, ถ้าเป็นคนฉลาดเป็นสัตบุรุษ กลับรู้สึกว่า จิตที่คิดจะให้นั้นสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. จิตที่คิดจะให้นั้นสบายมันเบา มันไม่บีบคั้น ไม่กดทับอะไร, จิตที่คิดจะให้ คือมันจะปล่อยตัวตน, ปล่อยของตนออกไป, สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา เข้ามาเป็นตัวกูเป็นของกู. ถ้าใครยังรู้สึกอยู่ว่า จิตที่คิดจะเอาสบายกว่าจิตที่คิดจะให้ แล้วก็ขอให้รู้ว่ายังเป็นบุญชนมากนัก, ยังเป็นบุญชนมาเกินไป; ถ้า

เป็นบุญชนพอสมควรแล้ว ก็ารู้สึกได้ว่าจิตที่คิดจะให้สบายเบาว่าจิตที่คิดจะเอากะทั่งว่าให้คนอื่นกินนั้นแหละอึดกว่า, ให้คนอื่นกินเราไม่กิน ให้คนอื่นกินนั้นแหละอึดกว่า; หมายความว่าถ้าเรากินเองก็อึดเดียวเดียว, แล้วก็ไปถ่ายอุจจาระก็หมดแล้ว. ถ้าให้คนอื่นกิน มันอึดอยู่ในจิตใจ, คิดขึ้นมามันก็ยังอึด อึดอย่างไม่รู้จักหมดจักสิ้น. ให้คนอื่นกินมันเลยอึดเป็นนิรันดร์ ไม่รู้จักหมดสิ้น, กินเองเดียวเดียวก็หมดสิ้น มันก็เลยเกิดความรู้สึกว่า ให้คนอื่นกินนั้นอึดไม่รู้จักหมดจักสิ้น, กินเองเดียวเดียวมันก็หมด. อย่างนี้มันก็มีความคิดที่โน้มไปในทางจะช่วยผู้อื่นได้ง่าย, มันง่าย ง่ายที่จะทำประโยชน์ผู้อื่น. ถ้าไม่มีความคิดอย่างนี้ ไม่มีความคิดในทำนองนี้แล้ว มันยาก, ยากมากที่จะทำประโยชน์แก่ผู้อื่น. เมื่อมีความเห็นแก่ตัว มีตัวตนเป็นใหญ่เห็นแก่ตัวจนเป็นใหญ่แล้ว มันไม่มีความคิดที่จะช่วยใครดอก. มันเอาตัวตนเป็นใหญ่เสียเรื่อย ๆ ไป คิดแต่จะให้คนอื่นมาช่วยมันก็ไม่คิดที่จะช่วยคนอื่น. แต่ถ้าพัฒนาสัญชาตญาณเรื่องตัวตนได้พอสมควรแล้วความคิดที่จะช่วยผู้อื่นมันเกิดมาเอง, เกิดขึ้นมาเอง. เกิดขึ้นมาได้โดยอัตโนมัติ.

นี่เรียกว่าพัฒนาสัญชาตญาณ กำจัดตัวกู-ของกูออกไปได้เท่าไร ความคิดมันก็จะไหลไปเองในทางที่จะช่วยผู้อื่น, ความไม่เห็นแก่ตัวมันก็ไหล, ความคิดมันก็ไหลไปในทางที่จะช่วยผู้อื่น, แล้วโดยอัตโนมัติด้วย. ขอให้มีความไม่เห็นแก่ตัวเถอะ ความคิดมันจะไหลไปในทางช่วยผู้อื่นโดยอัตโนมัติคือมันเป็นไปเอง, เป็นไปเอง.

สัญชาตญาณทุกแขนงจะเปลี่ยนเป็นเพื่อผู้อื่น.

เมื่อพัฒนามาถึงขนาดนี้แล้ว สัญชาตญาณทุกแขนงมันก็จะเปลี่ยนไปเป็นเห็นแก่ผู้อื่น, จะกินอาหารก็นึกถึงผู้อื่น, แล้วก็จะช่วยร่วมกันต่อสู้เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น, แม้ที่สุดแต่จะ จะอดความรู้ อดความดีที่มี ก็อดไปเพื่อให้ผู้อื่นได้รับ

ประโยชน์, ไม่ได้ฮวดเพื่อจะให้เขาหลงใหลแล้วเอาประโยชน์จากเขา ทำนานบนหลังคนอื่น อย่างนั้นมันก็ไม่มี. แสดงความรู้อะไรให้ผู้อื่น มันก็เพื่อช่วยผู้อื่นนั่นเอง, นี้เรียกว่า มันไหลไปเองในทางที่จะช่วยผู้อื่น.

สรุปความในที่สุดว่า ถ้าพัฒนาสัตยาตญาณมาได้ถึงขั้นนี้แล้ว กล่าวได้ว่า **ผู้นั้นมีธรรมชาติที่เป็นรากฐานฝ่ายกุศล, ธรรมชาติฝ่ายกุศล คือฝ่ายดี ฝ่ายถูกต้องนั้น,** มีรากฐานเพียงพอ, มีรากฐานแห่งธรรมชาติฝ่ายกุศลอย่างเพียงพอ ถ้าสัตยาตญาณถูกปรับปรุงขึ้นมาจากขนาดนี้, นี้เรียกว่าหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นก็ทำไปแล้ว.

การทำหน้าที่พักผ่อน.

อ้าว, ก็มาถึง**หน้าที่ที่สาม** หน้าที่ที่สาม **คือหน้าที่ที่จะพักผ่อน,** หน้าที่สำหรับการพักผ่อน. หน้าที่เพื่อมีการพักผ่อน, เพื่อมีแรงมีกำลังสำหรับทำหน้าที่ทั้งแก่ตัวเองและแก่ผู้อื่น. มาพูดถึงการพักผ่อน ก็คิดว่าถ้าไม่มีการพักผ่อน มันก็ตายซี; เช่นไม่มีการนอนไม่ก็คืนมันก็ตาย, ไม่มีการพักผ่อนที่เพียงพอมันก็ตาย, หรือมันเป็นโรคภัยไข้เจ็บอยู่อย่างทุพพลภาพทำอะไรไม่ได้. ฉะนั้น เราต้องขอบคุณการพักผ่อน, พักผ่อนทางร่างกายก็จำเป็นอยู่แล้วยังอยู่แล้ว, พักผ่อนทางจิตทางวิญญาณ ก็ยิ่งจำเป็นมากขึ้นไปอีก ถ้ากิเลสครอบงำจิตอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่างจากกิเลส มันบ้าแล้ว มันตายแล้วในไม่กี่ชั่วโมง, ถ้ากิเลสครอบงำจิตอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความว่างจากกิเลส จิตไม่ได้รับการพักผ่อนจากกิเลสแล้ว ไม่เท่าไร เดี่ยวเดียวก็เป็นโรคประสาท, เดี่ยวเดียวก็เป็นบ้า เดี่ยวเดียวก็ตายแล้ว ต้องมีความพักผ่อนทางวิญญาณด้วย. ทางร่างกายก็นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ ที่จะมีกำลังทางกาย, ทางจิตก็พักผ่อนให้เพียงพอ มันจะมีกำลังทางจิต.

สมัยนี้ ทำแต่งงานวัน ไม่พักผ่อน.

นี้ดูให้ดีดูซิจะเห็นได้ว่า คนในโลกสมัยนี้ทั้งโลก คนในโลกสมัยนี้ เรียกได้ว่าแทบจะไม่มี การพักผ่อน โดยเฉพาะทางจิต คนในโลกสมัยนี้ทั้งโลก ไม่มีการพักผ่อน ทำงานวัน ชนิดที่เรียกว่า กลางคืนอดควันกลางวันเป็นไฟ, ประโยชน์มีมาในบาป กลางคืนอดควันคิดกลุ้มอยู่แต่จะทำอะไร, กลางคืนนอนอดกลัดกลุ้มอยู่อดควัน พอรุ่งขึ้นก็วิ่งไปทำอย่างสุดความสามารถสุดเหวี่ยง นี่เรียกว่า กลางวันเป็นไฟ. ทางกายก็ไม่มีการพักผ่อนที่เพียงพอ, นี่ทางจิตยิ่งไม่มีการพักผ่อน; เพราะมันยิ่งโลภมากเข้าไว้ มันยิ่งคิดเผื่อมากเข้าไว้ มันมีโครงการ มันมีอะไรชนิดที่ไม่รู้จักสิ้นจักสุด, โลกมันจึงก้าวหน้าเหมือนกับวิ่งไป. โลกนี้มันเจริญก้าวหน้าเหมือนกับวิ่งไป เพราะว่าทุกคนในโลกมันไม่มีการพักผ่อน เพื่อจะหยุดความต้องการหรือความก้าวหน้า. ในการประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ โลกมันก็ไม่มีความพักผ่อน, จริงหรือไม่จริงไปคิดดูให้ดีว่า ในปัจจุบันนี้ คนในโลกทั้งโลก เกือบจะไม่มีเวลาพักผ่อน แล้วโดยเฉพาะทางจิตใจ ทางกายมันก็ต้องพักผ่อน มันเหนื่อยทำก็ทำไม่ได้; แต่ว่าแม้จะนอนแล้ว จิตใจมันก็ยังไม่นอน, มันก็ฝันไปตามเรื่องของมัน มันไม่มีการพักผ่อน.

พัฒนาจิตละตัวตนได้ จะเป็นการพักผ่อนทันที.

ถ้ามีการพัฒนาจิตใจ ถึงขนาดละสัญชาตญาณตัวกู-ของกูลงได้มากแล้ว จะเป็นการพักผ่อนทันที, เป็นการพักผ่อนอยู่ในตัว มันจะนอนหลับสนิท, ด้วยความเชื่อแน่ว่าปลอดภัย ไม่มีอะไรที่จะต้องหวาดกลัว เพราะมันละตัวตนได้, ละตัวตนได้ก็ไม่หวาดกลัวอะไรจะมาทำลายตัวตน มันก็นอนหลับสนิท ก็พักผ่อนทางจิตใจ ตามแบบของธรรมมีการพักผ่อนทางจิตใจ. ที่นี้เมื่อตื่นอยู่ก็เป็นการพักผ่อน; นี่ฟังดูให้ดี เมื่อทำงานเหนื่อยโหลไคลย้อยอยู่ก็เป็นการพักผ่อน, นี่ฟังให้ดี เพราะว่าจิตมันไม่

ได้มีกิเลสตัณหาอุปาทานกลุ้มรุม, มันจะไถนา ขุดดิน ทำสวน ทำกรรมกร ถีบสามล้อแจวเรือจ้างอะไรก็ตาม ถ้ามีธรรมชาติพอหยุดความอยากในภายใน ไม่ให้ความอยากนั้นรบกวน, ไม่ให้ความอยากรบกวนมันก็เป็นการพักผ่อนอยู่ ในขณะที่ว่าเหงื่อไหลไคลย้อย.

นี่มันน่าหัว ฟังดูแล้วก็ไม่น่าเชื่อ ว่าพักผ่อนได้อยู่ในขณะที่กำลังทำงาน **ทำหน้าที่** อย่างที่เรียกว่ามันเหนื่อยแต่กาย แล้วไม่เหนื่อยใจ. ใครจับเคล็ดข้อนี้ให้ได้ ว่ามันเหนื่อยแต่กาย แล้วมันไม่เหนื่อยใจนั่นแหละ, นี่คือมันเป็นการพักผ่อนอยู่ในจิตใจ ในขณะที่ทำหน้าที่; แม้ว่าจะทำอะไรอยู่ ก็มี**สติสัมปชัญญะอยู่**, มันก็ไม่ปล่อยให้เกิดกิเลส ตัณหา อุปาทาน. มันเป็นการพักผ่อนอยู่, สมบูรณ์ด้วยความพักผ่อนทั้งสองชนิด, ผู้ที่สมบูรณ์อยู่ด้วยความพักผ่อนทั้งสองชนิด, **สองชนิดคือพักผ่อนทางที่ธรรมชาติมันจัดให้, และพักผ่อนในทางที่จัดเอาเอง. ที่ธรรมชาติจัดให้** เช่นว่า ค่าลงต้องหลับนอนพักผ่อนนี้ ก็ทำได้, **ทำได้ดี**, ไม่มานอนอัดควั่นเป็นไฟอะไรอยู่ในจิตใจ; นี่ ตามที่ธรรมชาติจัดให้. **ถึงเวลาพักก็พัก** นี่ก็เรียกว่าตามที่ธรรมชาติจัดให้, แล้วตามที่จัดเอาเอง, **จัดให้เองให้เป็นการพักผ่อนอย่างมีศิลปะ**; เช่นว่า **เหนื่อยแต่กายไม่เหนื่อยใจอย่างนี้** ในขณะที่ทำการงานอยู่นั่นแหละ กลายเป็นการพักผ่อน.

มีคนๆ หนึ่งเมื่ออาตมายังไม่ได้บวช ยังรู้จักดี ไม่บอกชื่อ แก่หลับแล้วก็แจวเรือได้, เป็นคนหาปลา ไปหาปลาข้างนอกแล้วกลับเข้ามามันนี่ แก่แจวเรือเข้ามาก็หลับได้, มีจิตใจที่จัดไว้ดีมาก เป็นสมาธิอะไรถูกต้องมาก. คนๆ นี้สามารถที่จะแล่นเรือไปไปในกลางทะเลหลับไปด้วยได้, แล้วก็ไปหาปลา. เรือเล็ก ๆ กลับมาจากหาปลาก็หลับมาในขณะที่แจวเรือกลับบ้านเป็นระยะ ๆ ๆ; พอถึงโค้งนั้นก็ตื่นเสียที่หนึ่ง จัดแจงเตรียมใหม่, แล้วก็แจวมาทั้งหลับ; พอถึงโค้งนั้นก็ตื่นเสียที่หนึ่ง แล้วจัดแจงใหม่ แล้วก็หลับ. นี่แจวเรือทั้งหลับได้ แล้วก็มาถึงบ้านได้โดยเรียบร้อย. จิตที่พัฒนามันทำอะไร

ได้แปลก ๆ อย่างนี้ ไม่ใช่เรื่องสูงสุดเกินมนุษย์, ไม่ใช่. มันก็เป็นมนุษย์ธรรมดาเนี่ยแหละ แต่ก็ยังเป็นมนุษย์ธรรมดาเนี่ยแหละ, แต่สามารถมีการพักผ่อนอยู่ในการทำงาน.

ในที่สุดเรียกว่า **เป็นคนที่มึระบบประสาทถูกต้อง** ใช้คำว่าถูกต้องดีกว่า คือมีระบบประสาทที่ตื่นเต้นได้ยาก, ตื่นเต้นได้ยาก ไม่มีอะไรมาทำให้คนนี้ตื่นเต้นได้, ในลักษณะรัก หรือโกรธ หรือเกลียด หรือกลัว หรือวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ หรือตื่นเต้น, ในทางใด ๆ ก็ตาม เขาไม่ตื่นเต้น, ไม่ตื่นเต้น เป็นคนที่มีอารมณ์หนักแน่น ไม่มีอะไรมาทำให้ตื่นเต้นได้โดยง่าย.

คนธรรมดานั้นมันมีอารมณ์ อะไรมาก็ตื่นเต้นไปตามอารมณ์นั้น : ที่น่ารักก็รัก, ที่น่าเกลียดมากก็เกลียด, ที่น่าโกรธมากก็โกรธ, ที่น่ากลัวมากก็กลัว, แล้วมันก็มากเกินไป เห็นอะไรตามความยึดมั่นถือมั่นไปหมด. **นี่ความกลัวชนิดอย่างโง่เขลา** กลัวผีกลัวศพ กลัวการผ่าศพ, กลัวอะไรก็ตาม ซึ่งมันเป็นสิ่งที่แท้จริงก็ไม่ต้องกลัว. **เรื่องกลัวผีที่น่าหัว สัตว์เดรัจฉานไม่กลัวผี** เลยผีไม่มีสำหรับสัตว์เดรัจฉาน, หมาทุกตัวไม่กลัวผี เลยผีไม่มีสำหรับหมา. ขอบอกพูดคำหยาบคายไปหน่อย นี่คนกลัวผี กลัวผีนั้นผีเนี่ย มันก็เลยมีผี ผีมีสำหรับคนที่กลัว, ผีไม่มีสำหรับคนที่ไม่กลัว, สัตว์เดรัจฉานมันไม่กลัว. นี่การที่จะไม่มีอารมณ์กลัวอย่างนี้ มันส่วนลึกที่สุด อยู่ที่หมดสัญชาตญาณแห่งตัวตน หมดสัญชาตญาณแห่งตัวตน เช่นพระอรหันต์, หรือมีฉะนั้นมันก็มีความบ้ำระห่ำอะไรมาครอบงำ มายุให้ไม่กลัวด้วยความบ้ำ นี่ก็มี, **ไม่กลัวตายด้วยความบ้ำ.**

มีระบบประสาทที่ตื่นเต้นได้ยาก ก็ควรจะพอใจแล้วใช่ไหม, มีระบบประสาทที่มันคง ไม่มีอะไรมายุให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว, ไม่มีอะไรมากระตุ้นให้วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงเหิง อะไรต่าง ๆ, ไม่มีอะไรมากระตุ้นให้เป็นอย่างนั้นได้, มีระบบประสาทที่มันคง เพราะว่าพัฒนาสัญชาตญาณชนิดต่าง ๆ นั้นได้ดังที่กล่าวมาแล้ว.

สัตตชาตญาณตัวกู-ของกูดีแล้วก็ควบคุมอื่น ๆ ได้ทั้งหมด.

เออละ, ทีนี้ก็สรุปความกันเสียที เมื่อสัตตชาตญาณพัฒนามาดีแล้ว ควบคุมสัตตชาตญาณแม่ คือสัตตชาตญาณแห่งตัวกู-ของกูได้แล้ว สัตตชาตญาณลูกทั้งหลาย ก็เป็นอันว่าถูกควบคุมได้ด้วย สัตตชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตัว, แห่งการกินอาหาร, แห่งการต่อสู้, การวิ่งหนี, การขี้ขลาด, สัตตชาตญาณทั้งหลายก็เป็นอันว่าถูกควบคุมด้วย. นี่ก็เรียกว่ามีผลดี สามารถเป็นตัวของตัวเอง ไม่เป็นตัวของกิเลส; แต่ก่อนนี้เป็นตัวของกิเลส ของความโง่ ของอวิชชา ของสัตตชาตญาณอย่างธรรมชาติที่ไม่ได้รับการอบรม เรียกว่าสัตตชาตญาณฝ่ายต่ำ, เรียกว่าสัตตชาตญาณอย่างสัตว์. เราไม่เป็นตัวของตัว เพราะมันถูกสัตตชาตญาณฝ่ายต่ำครอบงำ, ดึงเอาไปเป็นเรื่องของความโง่ ความหลง ความผิด ความไม่เข้าใจ ไปเสียหมด.

เดี๋ยวนี้เราควบคุมสัตตชาตญาณได้เพราะการพัฒนา, เราก็มีอิสรภาพในความเป็นตัวเรา เป็นตัวเราที่ไม่เป็นทาสของกิเลส ไม่เป็นขี้ข้า ไม่เป็นบ่าว ไม่เป็นทาสของกิเลส มันดีอย่างนั้น เมื่อเป็นอิสระแล้วก็ทำหน้าที่ของตนได้ดี, ทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นได้ดี, ทำหน้าที่การพักผ่อนเพื่อประโยชน์ทั้งสองอย่างนั้น ก็ทำได้ดี. นี่ประโยชน์ ๆ ของการพัฒนาสัตตชาตญาณ เรียกว่าการใช้สัตตชาตญาณที่พัฒนาแล้วให้เป็นประโยชน์ หรือให้ทำประโยชน์.

การบรรยายตอนต้น ๆ หลายครั้ง พูดถึงสัตตชาตญาณและการพัฒนาสัตตชาตญาณ; ส่วนการบรรยายในวันนี้ พูดถึงการใช้สัตตชาตญาณที่พัฒนาแล้วเหล่านั้นแหละ ให้เป็นประโยชน์ หรือให้ทำประโยชน์; นี่เราก็มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง.

ขอพูดย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า สมบัติอันแท้จริงของเรา ก็คือความเป็นมนุษย์ของเรา, สมบัติของเราคือความเป็นมนุษย์ของเรา, เราต้องมีความถูกต้องของความ เป็นมนุษย์, เราจึงจะมีสมบัติของเราโดยแท้จริง. เราก็มีความเป็นมนุษย์ในระดับ สูงสุดที่น่าบูชา ได้รับผลค้ำค่า ค้ำค่าในการที่ศึกษาเรื่องนี้, ในการที่ปฏิบัติเรื่องนี้ ใน การพัฒนาสัญญาตญาณ ได้รับผลค้ำค่าแล้ว เป็นผลดีในหน้าที่ทั้งสามประการแล้ว, เป็น สิ่งที่ควรสนใจเท่าไร ก็ลองคิดดูเอาเอง.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลา. ขอให้ท่านทั้งหลายพยายามทำความเข้าใจ สอดส่องให้รู้จักสิ่งต่าง ๆ ตามที่ได้บรรยายมาแล้ว, โดยเฉพาะรู้จักสัญญาตญาณ พื้นฐานทั่วไป และสัญญาตญาณที่ปรุงไปเป็นกิเลส, และสัญญาตญาณที่พัฒนา มาเป็นโพธิ, แล้วมีคุณสมบัติสำหรับจะทำให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร แล้วก็ทำ ได้อย่างนั้น, ก็เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่ไม่เสียทีที่ได้เป็นมนุษย์ คือมีความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อทำหน้าที่สมกับความเป็นมนุษย์ของตน, แล้วก็จะมีความสุขทั้งทางกายทางจิต อยู่ ทุกทีพาราตริกาล.

คำบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติ เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้ สวดบทพระธรรม ในรูปคุณสาธยายเพื่อส่งเสริมกำลังใจจิตของท่านทั้งหลาย ในการพัฒนา สัญญาตญาณสืบต่อไป ณ บัดนี้ ฯ

.....

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

-๑๑-

๑๕ มีนาคม ๒๕๒๙

การดำรงชีวิต ชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่ในตัว.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง ธรรมะกับสัญชาตญาณ ต่อไปตามเดิม, แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า การดำรงชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่ในตัว.

[ทบทวน.]

ขอทบทวนความมุ่งหมายมาแต่แรก ว่าเราจะมี**การบรรยายธรรมะ** ในรูปแบบที่เป็นวิทยาศาสตร์. คือว่ากิเลสทั้งหลายนั้นคือสัญชาตญาณที่ควบคุมไม่ได้, แล้วก็องกวมไปเป็นกิเลส, ถ้าควบคุมสัญชาตญาณเหล่านี้ได้ ก็บรรเทากิเลส, หรือสิ้นกิเลส, หรือบรรลุมรรค ผล นิพพาน สิ่งที่เราเรียกว่า **สัญชาตญาณ**นั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่เอง เป็น

๓๑๑

ได้เอง เป็นมาเอง ตามธรรมชาติ ตามอำนาจของธรรมชาติ หรือโดยธรรมชาติ; นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจเป็นพื้นฐาน คือมองดูตัวเราเองหรือเพื่อนมนุษย์ของเราว่าทำไมจึงมีการกระทำชนิดที่เป็นการทำให้ตัวเองเป็นทุกข์ มีความรัก มีความโกรธ มีความเกลียด มีความกลัว, มีความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์, มีความอิจฉาริษยา มีความหึง มีความหวง เป็นต้น. สิ่งเหล่านี้ใครสอนให้? ไม่ได้มีใครสอน, มันเป็นได้เอง รู้จักได้เอง รู้กระทำเช่นนั้นได้เอง; เพราะเกิดได้เอง จึงเรียกว่าสัญชาตะสัญชาตะ แปลว่าเกิดเอง. นี่จะต้องรู้จักสิ่งที่มีอยู่เองอย่างนี้.

สัญชาตญาณคือความรู้ที่มันเกิดได้เอง, แล้วก็ถ่ายทอดกันมาได้เอง. พอเกิดขึ้นมาก็ทำได้เอง ทำเป็นเอง โดยไม่ต้องมีใครสอน; เห็นได้ง่ายที่สุด ในสัตว์เดรัจฉาน, และทางจิตใจก็เห็นได้ง่ายที่คนเรานี่แหละ เรามีความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา อะไรได้เอง, มีความเห็นแก่ตนได้เอง เป็นเอง มีการเอาเปรียบได้เอง มีการขี้ขลาดได้เอง, ต่อสู้ได้เอง, หนีภัยได้เอง เห็นแก่การกิน; ถ้าปล่อยไปตามความรู้สึกก็เห็นแก่การกิน, ถ้าไม่ได้รับการศึกษาเสียเลย ก็กินอย่างน่าเกลียด มีการต้องการที่จะอวด อวดดีหรืออวด มีความรู้สึกที่จะเด่นจะดัง และที่รุนแรงที่สุดคือสัญชาตญาณแห่งการรู้สึกทางเพศ เกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีความรู้สึกที่เกิดได้เองตามลำดับกาล หรืออายุ, เมื่ออายุมากพอสมควรแล้ว ต่อมาแล่นตั้งหลายเพื่อกิจการอันนั้นก็ขยายตัว มีความรู้สึกและทำงานได้เอง, ก็ไม่ต้องมีใครสอน ก็ทำการสืบพันธุ์เป็นได้เอง, เหมือนกับสัตว์เดรัจฉานทั่วๆ ไป, อย่างนี้เราเรียกว่าสัญชาตญาณทั้งนั้น.

ที่นี้ก็ดูกันอีกสักหน่อยว่า ถ้าควบคุมไม่ได้จะเป็นอย่างไร มันก็เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน หรือเหมือนกับคนป่าที่ไร้ความเจริญ. คนป่าถ้าป่าแท้ๆ มันก็ไม่รู้จักเรื่องนี้ ควบคุมไม่ได้ ไม่มีการควบคุม; แต่ว่าคนป่าคนดงที่เราเรียกว่าคนป่านั้น เขา

ก็ยังมีความรู้เรื่องนี้, แล้วก็ควบคุมความรู้สึกเหล่านี้ จนเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ถือกันอย่างเคร่งครัดยิ่งกว่าคนเมืองเสียก็มี. นี้อย่าทำเล่นกับคนป่าที่เรียกว่าคนป่า แต่ถึงอย่างไรก็ดี คนเหล่านี้ ทั้งคนป่าหรือคนเมือง ก็ยังมีปัญหา เกี่ยวกับการบังคับ สัญชาตญาณไม่ได้.

ครั้น สัญชาตญาณพัฒนาการขึ้นมากกว่าเดิม มันก็รู้จักทำให้เกิดอาการ ที่อันตรายหรือเลวร้ายไปกว่า. คิดดูก็แล้วกัน ถ้ามีความฉลาดมันก็ทำอะไรได้ดีกว่า, การศึกษาเล่าเรียนที่บังคับไว้ไม่ได้ ให้เกิดความฉลาดอย่างเดียว ก็ตกเป็นเครื่องมือ ของสัญชาตญาณ ที่ให้มนุษย์ทำอะไรเลวร้ายไปกว่าคนที่ไม่ศึกษาเล่าเรียนอย่างนี้. เราลืมนึกว่าศาสนาหรืออะไรไว้ที่ก่อนก็ได้ มาสนใจกันแต่เรื่องคำว่าสัญชาตญาณ กับ การบังคับสัญชาตญาณ, ทำอย่างนั้นให้เป็นขึ้นมา ให้สำเร็จประโยชน์ได้, มันก็จะเป็น ศาสนาขึ้นมาเอง, ระเบียบต่าง ๆ ในศาสนา ก็เพื่อควบคุมสิ่งที่เรียกว่ากิเลส. สิ่งที่เรา เรียกว่ากิเลส ก็คือสัญชาตญาณที่พัฒนาการออกมาถึงขนาดที่เป็นอันตราย จึงต้องควบคุม. มันมีรากเหง้าเป็นกลาง ๆ เป็นธรรมดา; เช่นว่าความรักตัว เห็นแก่ตัว มันรักไปใน ทางผิดหรือเกินไปอะไรก็ได้, มันรักมาในทางถูก มันก็ดี มันเป็นสิ่งที่จะพัฒนาไปได้ ทั้งสองทาง. ดังที่ได้พูดกันมาแล้วในการบรรยายครั้งต้น ๆ ว่าแนวหนึ่งมันก็พัฒนา ไปในทางที่เป็นกิเลสยิ่ง ๆ ขึ้นไป, อีกแนวหนึ่งเมื่อได้รับการควบคุมอบรมฝึกฝนดี มันก็พัฒนามาในทางที่จะเป็นโพธิ. กิเลสนี้มันก็เรียกว่าตรงกันข้ามกับโพธิ โดย ปรกฏอาการ ถ้าเป็นกิเลสทำให้มืด ทำให้โง่ ทำให้เศร้าหมอง, ถ้าเป็นโพธิก็ว่า ให้ มันฉลาด ให้มันรู้แจ้ง ให้มันถูกต้อง. ฉะนั้นเราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องบังคับ ควบคุมสัญชาตญาณ.

ที่นี้ปู่ย่าตายายเขาได้รู้เรื่องนี้กันมาแล้ว เขาได้วางระเบียบเกี่ยวกับเรื่อง นี้ ที่เป็นมารยาทบ้าง เป็นกฎบังคับตายตัวบ้าง เช่นเดียวกับคนป่า, มันก็ไม่พ้น

จากที่จะต้องพูดว่า มันมาจากคนป่า เพราะที่แรกมันไม่มีคนเมือง มีคนที่เกิดขึ้นในโลก แล้วมันค่อย ๆ รู้อะไรขึ้นมา, เมื่อยังไม่รู้หรือรู้น้อยเกินไป ยังเรียกว่าคนป่า. **ครั้นรู้มากขึ้น ๆ ก็รับมรดกตกทอดสืบสนองต่อ ๆ กันมา. เช่นเรื่องว่าอย่าขโมยอย่างนี้** มันก็จะสอนกันมาแล้วสมัยตั้งแต่ที่คนยังเป็นคนป่าโน้น. ข้ออื่น ๆ ก็เหมือนกัน ที่มันเป็นอันตราย ทำแล้วเพื่อตนไม่ได้ ก็ได้รับการสั่งสอนห้ามปรามว่าไม่ให้ทำกันมาทั้งนั้น. ดังนั้นเรื่องศีล ๕ นั้นแหละจึงเป็นประจักษ์พยาน เป็นหลักฐานได้ดี ว่ามนุษย์นี้เคยมีปัญหาตั้งแต่ต้นขึ้นมาอย่างไร.

ศีล ๕ ก็เป็นเครื่องควบคุมสัญชาตญาณ.

นี่ถึงศีล ๕ ก็เป็นเครื่องควบคุมสัญชาตญาณในเบื้องต้น ข้อแรก ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น นี่ใครมันก็เกลียดกลัวกันทั้งนั้น; แม้แต่คนป่านั้น ก็รู้จักเกลียดกลัวกลัวกลัว ไม่ประทุษร้ายชีวิตและร่างกายของผู้อื่น. ข้อที่ ๒ ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น. ข้อที่ ๓ ไม่ประทุษร้ายของรักใคร่พอใจของผู้อื่น. ข้อที่ ๔ ไม่ประทุษร้ายความเป็นธรรมของผู้อื่น โดยการใช้อำนาจเป็นเครื่องมือ คือการพูดเท็จ. ข้อที่ ๕ ไม่ประทุษร้ายสติสัมปฤติของตนเอง. นี่แสดงว่า แม้สมัยคนป่าโน้น ก็รู้แล้วว่าของบางอย่างกินเข้าไปแล้วเหมือนกับคนบ้า ก็ห้ามไม่ให้กิน, นี่ไม่กินน้ำเมา.

นี่เรียกว่ามัน เป็นหลักพื้นฐาน, มุ่งหมายจะควบคุมสัญชาตญาณพื้นฐาน คือความเห็นแก่ตัวโดยเฉพาะ. นี่เรียกว่ามนุษย์เรา มันมีสิ่งที่เรียกว่าสติปัญญาสูงสุด ถ้ายทอดกันมาได้. มนุษย์จึงเจริญเร็ว ทั้งสัตว์เดรัจฉานเสียไกล. สัตว์เดรัจฉานอยู่เท่าไร มันก็อยู่เท่านั้น เพราะมันถ้ายทอดกันไม่ได้ คือมันพูดกันไม่ได้ น้อยอย่างหนึ่ง, ถ้ายทอด

กันไม่ได้ แล้วมันศึกษาเล่าเรียนไม่ได้, มันจึงไม่มีอะไรเพิ่มขึ้น. มนุษย์มีอะไรที่ถ่ายทอดกันได้ ศึกษาเล่าเรียนเพิ่มเติมได้, เลยไปไกลลึบกว่าสัตว์เดรัจฉาน จึงเรียกกันว่ามนุษย์ ๆ มันก็ความหมายอย่างนี้.

ที่นี้มนุษย์ก็รู้เรื่องอันตรายเกี่ยวกับกิเลส เกี่ยวกับสัญชาตญาณนี้มาก ก็เลยบัญญัติไว้มาก เพื่อจะควบคุม ธรรมชาติบังคับ. ไม่ต้องมีใครบังคับ. ถ้าจะเรียกว่าพระเจ้าก็คือธรรมชาติบังคับให้ต้องเป็นอย่างนี้., ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ มันลำบากที่สุดหรือมันถึงกับตาย มันบังคับคนให้ต้องทำอย่างนี้ ๆ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย, มิฉะนั้นจะต้องลำบากเจียนตายเกือบตาย. คนก็รู้จักปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ จะเรียกว่ารู้จักตามใจพระเจ้าก็ได้; แล้วแต่จะสมมติ มันเป็นเรื่องสมมติ. แต่เรื่องจริงคือเขาต้องทำอย่างนั้น ๆ ให้ถูกตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างนั้น ๆ แล้วก็จะไม่เกิดเรื่อง, ไม่ต้องตายไม่ต้องเกือบตาย แล้วก็ยังอยู่กันสะดวกสบายนี้เป็นเรื่องของมนุษย์.

ในครั้งที่แล้ว ๆ มา ก็พูดถึงการพัฒนาสัญชาตญาณโดยหลักอานาปานสติอย่างชัดแจ้งอย่างถึงรากถึงเหง้า, ครั้งต่อมาก็พูดถึงการพัฒนา โดยหลักอาศัยธรรมะเป็นอุปกรณ์ วิธีใช้ธรรมะเป็นอุปกรณ์ ร่วมมือกันกับธรรมหลัก ในการควบคุมสัญชาตญาณของตน ๆ .

[เริ่มมีการบรรยายวันนี้.]

มาในวันนี้ก็มีหัวข้อว่า ดำรงชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่ในตัว, ก็เรียกว่าขยายการปฏิบัติให้มันมากขึ้น ให้มันกว้างขึ้น ให้มันสะดวกตายง่ายขึ้นนั่นเอง. เราจะมีชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาตญาณส่วนที่ต้องควบคุม, และเป็นการพัฒนาสัญชาตญาณส่วนที่ต้องพัฒนาอยู่ในตัวเอง.

การบังคับจิตใจได้เป็นเรื่องมหัศจรรย์

ขอให้สังเกตดูให้เห็นตัวจริงของสิ่งเหล่านี้ ว่าเรายังมีสัญชาตญาณอะไรที่รบกวนอยู่เป็นอย่างมาก ที่ทำให้เกิดเรื่อง, ที่ทำให้เกิดเรื่องลำบากยุ่งยาก เจ็บไข้ได้ป่วย เสียเงินเสียทอง ก่อการทะเลาะวิวาท, หรือแม้ที่สุด แต่วามันนอนไม่หลับ มันไม่มีความอยู่เป็นผาสุก, จะต้องรู้จักสิ่งเหล่านี้ ว่ามันจะต้องขจัดออกไป จะต้องบรรเทาออกไปตามลำดับ, ก็เลยมาวางหลักกว้างๆ ออกไปว่า **ดำรงชีวิตชนิดไหนกัน** แล้วมันจะเป็นการควบคุมสัญชาตญาณเหล่านั้นอยู่ในตัวมันเอง. จงสังเกตดูให้ให้ดี มันเป็นเรื่องพิเศษกว่าธรรมดา ถ้ามองเห็นชัดเจน จะเห็นว่ามันเป็นเรื่องพิเศษลึกลับอยู่ทีเดียว, จะเรียกว่าเป็นเรื่องมหัศจรรย์ก็ได้ เกิดมามันมีธรรมชาติอย่างนั้นๆ ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติมันไม่ไหว มันทนไม่ได้ มันเสียหายหมด. **ที่นี้ฝึกให้ควบคุมได้** ให้มันกลายเป็นทิศทางที่ถูกต้องและได้ผลดี, ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ดังนั้นแล้วมันจะไม่เป็นเรื่องมหัศจรรย์ที่สุดได้อย่างไร; ถ้าทำให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ มันก็เป็นเรื่องมหัศจรรย์อยู่ในตัวแล้ว. ที่นี้เมื่อมันเป็นเคล็ดลับหรือเป็นอุบายที่ทำได้ มันก็เป็นเรื่องนามหัศจรรย์อย่างยิ่งอยู่ในตัวการกระทำ; ถ้าจะเรียกว่าศิลป ก็เป็นยอดของศิลปะทั้งหลาย. ศิลปในความหมายสั้น ๆ ก็คือการกระทำที่มีผลแสดงออกมาเป็นความงดงามจับใจบุคคลทั้งหลาย. **ที่ได้พบได้เห็น จินยิตที่** จะรับเอาหรือสมัครทำตาม. นี่ถ้าว่ามีการประพุดติกระทำอย่างถูกต้องมันจะเป็นอย่างนี้; แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสสอนให้แสดงธรรมให้งดงามเบื้องต้น งดงามท่ามกลาง งดงามเบื้องปลาย ในความหมายของศิลปนั่นเอง; เพื่อว่าจะได้ต้องเห็นกันเหมือนกับเห็นครกขึ้นภูเขา ใช้ความงดงามนั้นเป็นเครื่องดึงดูดเอาไป. เขาก็ยินดีสมัครใจที่จะรับปฏิบัติ; นี่เป็นยอดของศิลป.

แต่ที่นี้มันน่าเสียดาย ที่ว่ามันมีอุปสรรคศัตรูตัวร้าย คือสิ่งที่เรียกว่า **อวิชา-ความโง่ ความเขลา ความไม่รู้** เรียกโดยบุคคลาธิฐานก็เรียกว่าชาตาน เรียกว่าพญามาร, เรียกว่าอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก. อันนี้มันเป็นเครื่องขัดขวาง, มันก็ต้องต่อสู้กับสิ่งเหล่านี้ ถ้าชนะได้มันก็เป็นเรื่องอัศจรรย์ที่สุด. เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่สุด คือการฝึกให้เป็นคนมีสติ ควบคุมสัญชาตญาณไว้ได้นี่ เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่สุด. แต่ถ้าคนที่เห็นแก่ปากแก่ท้อง รู้จักแต่เรื่องกิน เรื่องปากเรื่องท้อง มันไม่เห็นอัศจรรย์อะไรดอก. **คนเหล่านี้ก็เห็นแต่เงินเห็นแต่ทอง, เห็นเข้าก็เห็นแก่น้ำเมา เห็นแก่กามคุณ** เห็นแก่เรื่องโน้นเป็นของวิเศษ; เหมือนคนทั้งหลายโดยมาก เห็นเรื่องเงิน เรื่องทอง เรื่องข้าว เรื่องของ เรื่องขอมเมาของเล่น เรื่องกามคุณเป็นที่สุด เป็นของวิเศษ. นั่นมันเป็นเรื่องทางเปลือก ทางร่างกาย ทางส่วนภายนอกทั้งนั้น; ส่วนภายในจะวิเศษอยู่ที่นั่นไม่ได้ แต่มันมาวิเศษอยู่ตรงที่ว่า มันบังคับได้ บังคับจิตได้ บังคับกระแสแห่งชีวิต จะให้ก้าวหน้าไปอย่างถูกต้อง จนถึงจุดหมายปลายทางอันสูงสุดตามที่จะเรียกกันว่าอย่างไร.

นิพพานทำให้คนมีชีวิตเย็น.

ข้อนี้ในประเทศอินเดีย หรือทั่วประเทศอินเดียแต่โบราณกาล คงจะได้ใช้คำ ๆ เดียวร่วมกัน คือคำว่านิพพาน ๆ ลัทธิไหนนิกายไหนก็มีคำว่านิพพาน ๆ ตามแบบของตน ๆ นิพพานในความหมายกว้างอย่างนี้แล้ว ก็มีความหมายว่า เย็น, จึงสรุปใจความได้ว่า เขาต้องการชีวิตเย็น ชีวิตเย็น ไม่มีไฟกิเลสเผาให้ร้อน. นิพพานแปลว่าเย็น แต่มีคำแปลอย่างอื่นก็ได้, มีความหมายอย่างอื่นก็ได้, อย่างที่เล่าเรียนกันอยู่ก็มีหลายความหมาย. แต่เข้าใจว่าความหมายที่ติดตำราศัพท์เก่าแก่ที่สุด และถูกต้องที่สุด ก็คือ ความหมายว่าเย็น เย็นถึงที่สุดก็หมดกิเลสโดยแท้จริง, ไม่ถึงที่สุด ไม่หมดกิเลสถึงที่สุด ก็เย็นโดยลำดับหรือรอง ๆ ลงมา เป็นที่พอใจของบุคคลนั้น ๆ.

เช่นว่าครอบครัวนี้อยู่อย่างเยือกเย็น อย่างสงบเย็น อย่างเป็นผาสุก มันก็มีความหมายพออยู่แล้ว, มีความหมายแห่งนิพพานอย่างเพียงพอทีเดียว, หรือแม้แต่บุคคลหนึ่ง ๆ แต่ละคน ๆ ถ้ามีลักษณะแห่งความเย็น, ไม่มีอะไรเป็นความร้อน ก็ได้รับผลตามความหมายของนิพพานอยู่อย่างมาก อย่างพอตัวทีเดียว, เรียกว่าเป็นคนเย็น, ร้อนไม่เป็น คือเป็นทุกข์ไม่เป็น, นี่เป็นเรื่องของมนุษย์ ไม่ถึงจุดนี้ก็ไม่ถึงความเป็นมนุษย์. ที่นี้มนุษย์มันไม่เป็นมนุษย์ มันเป็นแต่เพียงคน มันก็อยู่ภายใต้อำนาจของสัญชาตญาณ ไปตามแบบของสัญชาตญาณพื้น ๆ ตามธรรมดา. มันก็เป็นได้แต่เพียงคน. ถ้าปรับปรุงสัญชาตญาณนั้นให้ถูกต้องแล้วก็สูงขึ้นมาถึงความเป็นมนุษย์.

ควบคุมสัญชาตญาณได้ทำให้มีการเกิดใหม่เป็นมนุษย์.

นี่ก็พูดได้อีกแง่หนึ่งว่า เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องทำคนให้เป็นมนุษย์ โดยการควบคุมสัญชาตญาณฝ่ายกิเลสมิให้เกิด, หรือว่าความรู้สึกฝ่ายต่ำไม่ให้ขึ้นมาอำนาจควบคุมชีวิตจิตใจ, แต่ให้ธรรมชาติฝ่ายสูงควบคุมชีวิตจิตใจอยู่เป็นปกติ แล้วคิดดูเถาะว่าเป็นอย่างไร. อาตมาอยากจะใช้คำพูดว่า มันเหมือนกับการเกิดใหม่อีกครั้งหนึ่ง, เกิดสองหน : เกิดครั้งแรกเกิดจากท้องแม่ นี่ทางร่างกาย, ทางร่างกายเสร็จเรื่องเสร็จราวเกิดทางร่างกาย, ครั้นเกิดมาแล้วก็มีการเกิดทางจิตใจคืออบรมให้มีความถูกต้องทางจิตใจจนมีสภาพอันใหม่ไม่ประกอบด้วยโทษ.

ที่นี้จะพูดอย่างที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ฟังดูให้ดี ๆ คำว่าเกิดใหม่เกิดสองหนนี้, เกิดหนที่สองคือเกิดทางจิตใจนี้ มีมาแล้วแต่โบราณกาล. ในประเทศอินเดีย มีคำว่าเกิดสองหน คือไปศึกษาให้มีความรู้จนครบถ้วนที่ควรจะรู้, อาจารย์ก็ให้การรับรองว่าพอ คนนี้พอ มีการเกิดใหม่แล้ว, ให้สัญญาลักษณะแห่งการเกิดใหม่ออย่างนั้นอย่างนี้

ให้เป็นเครื่องรู้กันทั่วไป. แม้ในทางพุทธศาสนานี้ ก็ยังมีหลักเกณฑ์อย่างนั้น เช่นมา
 บวชเณรบวชพระ ศึกษาให้รู้จักเรื่องทางจิตทางวิญญาณ, เรื่องทางกิเลส, สามารถจะควบคุม
 กิเลส ก็เรียกว่าเกิดใหม่อีกหนหนึ่งเหมือนกัน. นี่เกิดทางวิญญาณ จึงมีวิธีหรือขนบ-
 ธรรมเนียมประเพณี ให้คนได้มีการบวช เพื่อการเกิดใหม่ในทางวิญญาณ. แต่
 แล้วมันก็ไม่สำเร็จประโยชน์ เพราะคนเหล่านั้นมันโง่เกินไป มาบวชเณรบวชพระ
 โดยที่ไม่รู้ว่าบวชทำไม, มีปัญหาอย่างไร, ก็ไม่รู้ โง่เกินไปมันก็ไม่สำเร็จประโยชน์
 บวชแล้วมันยิ่งเลวไปกว่าเดิม ยิ่งร้ายไปกว่าเดิมก็มี; นี่มันไม่สำเร็จประโยชน์ของ
 การเกิดใหม่. นี่ถ้าว่ามีการประพฤติปฏิบัติ สวรรค์หวังสวรรค์เป็นอย่างดี จนถึงที่สุด
 แล้ว มีผลเท่ากับการเกิดใหม่, จะเรียกว่าเกิดในอริยชาติก็ได้, หรือเรียกว่าการเกิดใหม่
 ในทางจิตในทางวิญญาณ; แม้จะไม่ถึงกับเป็นพระอรหันต์ ก็ยังเรียกว่าการเกิดใหม่ได้อยู่
 นั่นเอง. นี่ถ้าว่าผู้ที่บวชได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างถูกต้องเพียงพอ, เกิดความ
 เปลี่ยนแปลงทางจิตใจเพียงพอ ก็เรียกว่ามีการเกิดใหม่.

โดยธรรมดาทั่วไปที่ใช้คำพูดกันทั่ว ๆ ไปในอินเดีย และกระทั่งบัดนี้ ก็คือ
 คำว่า **บัณฑิต**; สมัยโบราณสำเร็จการศึกษาในสำนักในอาศรมอะไรเสร็จแล้ว ออกจาก
 อาศรมนั้นก็ได้อีกชื่อว่าบัณฑิต เป็นบัณฑิตกลับมา. อันนี้ก็เป็นต้นตออย่างเดียวกันกับ
 ที่มา ในทางพุทธศาสนา, ผู้ที่บวชแล้วสึกออกมาเรียกว่าเป็นบัณฑิต; แต่ด้วย
 ความสะเพร่าเลินเล่ออะไร คำว่า บัณ หายไปเหลือแต่ ทิต, ต่อมาคำว่า ทิต เปลี่ยนเป็นทิด
 คือคนโง่ เพราะว่าเมื่อบวชอยู่ ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนอะไรนี่, แอบไปกินเหล้า
 ก็มี เป็นพระเป็นเณรนี้แกล้งเพื่อนกัน เป็นพระเป็นเณรนี้, ไปหาช่างดาตุมมาใส่
 อาหารให้เพื่อกินถ้ำเถือบตาย, อย่างนี้มันก็เป็นพระเป็นเณรที่ไม่มีความเป็นพระ
 เป็นเณร, โกรธใครขึ้นมาจะไปหาหมามูยบ้างเต่าร้างบ้าง มาแช่น้ำใส่ให้เพื่อน

อาบให้มันคัน; อย่างนี้มันไม่มีความเป็นพระเป็นเถร, มีอยู่จริง ๆ. มันไม่มีความเป็นพระเป็นเถร สึกออกมาจะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร.

ฉะนั้น ลองคิดดูให้ดีว่า การบวชนั้นก็คือการตั้งหน้าตั้งตาควบคุมและพัฒนา สิ่งที่เราเรียกว่าสัญชาตญาณ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง สมตามความมุ่งหมาย; ถ้าไม่ควบคุมปล่อยไปตามสบาย ก็ลองคิดดูอีกที, ถ้าใครยังอยากจะรู้เรื่องนี้ ก็ไม่ควบคุม ไม่ควบคุมสัญชาตญาณเหล่านี้ ปล่อยไปตามสบายอีกที, มันเป็นการเติบโตขึ้นมาอย่างสัตว์เดรัจฉานแน่นอน. แล้วก็ทำอะไรไปด้วยความเห็นแก่ตัว, มันจะทำอะไรไปโดยความเห็นแก่ตัวทำเดียว. ไม่มีสติ แล้วก็ไม่รู้เรื่องสติ มันจะมีสติอย่างไรได้. มันไม่รู้เรื่องสติ แล้วไม่รู้ว่ามีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องมีสติ, มันก็ปล่อยไปตามความเคยชินตามอารมณ์ เรียกว่าตามนิสัย, ปล่อยไปตามนิสัย ตามสัญชาตญาณดั้งเดิม ที่ติดมาในท้อง ก็เรียกว่าตามนิสัยเดิม.

ที่นี้ตามนิสัยใหม่ คือว่าเกิดเป็นคนมาแล้ว ได้เสวนากันแต่เรื่องความผิดถึงเรื่องของกิเลส จนเกิดความเคยชินของกิเลส พร้อมทั้งจะเกิดเสมอ, นี่ก็เป็นนิสัยใหม่ ซึ่งจะเรียกว่าอนุสัยก็ได้. อนุสัยคือการสะสมความเคยชินของความเลวความชั่ว ความผิดของกิเลส ที่ปล่อยไปตามนิสัยเดิม, สัญชาตญาณอย่างสัตว์, แล้วก็ทำได้ทำผิด อะไรผิดแล้วเล่า จนเกิดเป็นนิสัยใหม่ขึ้นมา, นี้เรียกว่าเป็นนิสัยใหม่; ถ้าเราปล่อยไปตามธรรมชาติชนิดนี้มันจะมีอะไรเหลืออยู่สำหรับเป็นมนุษย์ มันก็ไม่มี. นี่ขอให้พิจารณาดูดี ๆ แล้วจะได้เห็นประโยชน์ของการพัฒนาสัญชาตญาณ, นั่นแหละคือการปฏิบัติธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ, เข้าวัดเข้าวาศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ มันมีประโยชน์อย่างนี้.

ต้องมีอุบายในการควบคุมสัญชาตญาณ.

ที่นี้ก็จะดูกันถึงว่า เราจะจัดระเบียบการเป็นอยู่ในชีวิตตลอดวัน ประจำวันอะไรก็ตามนี้ ให้มันเป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่ทุก ๆ กระเบียดนิ้ว และทุก ๆ วินาที หมายความว่าทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลาในที่ทุกหนทุกแห่ง ให้มันเป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่ในตัว การดำเนินชีวิตนั่นเอง; มีหลักการปฏิบัติวางไว้อย่างไร ควบคุมป้องกันสัญชาตญาณฝ่ายต่ำได้หมด นี่ก็เป็นการดี. ในกรณีพิเศษก็ควบคุมเฉพาะกรณี, เพราะว่าบางคนมันมีสัญชาตญาณพิเศษกว่าธรรมดาบางอย่างบางประการ ก็ควบคุมเฉพาะอันนั้น, เรียกว่าควบคุมเฉพาะปัญหาของตน ๆ ก็มี, ควบคุมทั้งหมดอย่างคนจะต้องเผชิญก็มี, ควบคุมเฉพาะของตน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีเฉพาะตนก็มี, **ต้องเลือกดูว่าเรานั้นมันมีปัญหาอะไรเกี่ยวกับกิเลสเฉพาะของเราเอง, ก็จะได้เลือกเอาธรรมะที่มันตรงกันข้ามมาจัดการ, ส่วนหลักทั่วไปก็ถือ; ถ้าว่ามันมีหลักสำหรับจะควบคุมสัญชาตญาณโดยทั่วไปตามปกติก็ถือ, จะต้องรู้จักเลือกเป็นพิเศษ ที่จะควบคุมสัญชาตญาณของตนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะ, และมีการควบคุมชนิดที่เรียกว่าแยบคาย แยบคายก็ได้. อย่างเดี๋ยวนี้เขาใช้คำต่างประเทศว่ามีเทคนิค **ควบคุมอย่างมีเทคนิค**. คำว่าเทคนิค มันก็เท่ากับภาษาไทยว่าเคล็ด, เคล็ดลับที่เหมาะสมที่สุดคือเทคนิค ภาษาบาลีก็มีคำที่หมายถึงสิ่งนี้ แต่เอามาใช้เป็นความหมายอื่นเสียแล้ว คือคำว่าอุบาย. คำว่าอุบายะ อุบายะ แปลว่าเข้าไปหาความสำเร็จด้วยวิธีเฉพาะ. คำว่าอุบายนั้นแหละในภาษาบาลีใช้เป็นคำดี; แต่พอมาถึง ภาษาไทยใช้เป็นคำเลว, อุบายนี้ต้องเป็นเครื่องหลอกลวงคนอื่นเสมอในภาษาไทย. แต่ของเดิมในภาษาบาลีเขาเป็นของถูกเป็นของที่ต้องใช้ เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ มันง่ายขึ้น, นี่เป็นเคล็ดลับสำหรับง่ายขึ้น เรียกว่าอุบาย. ข้อปฏิบัติทั้งหลายทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นอุบายเพื่อเข้าไปสู่พระนิพพานทั้งนั้น; นี่เดี๋ยวนี้เราจะใช้คำอะไรดี ทันทสมัยใช้คำฝรั่งก็มีเทคนิค; ถ้าพูดอย่างคนแก่หัวโบราณก็มีเคล็ด**

มีเคล็ดที่ดีเฉพาะ. พูดอย่างภาษาบาลีแท้ ๆ ก็มีอุบายไม่ต้องเติมคำว่าฝ่ายดีหรือฝ่ายกุศล, คำว่าอุบายนั้นเป็นเครื่องมือให้ไปฝ่ายดีทั้งนั้นเลย.

อุบายในการใช้ธรรมะ ๔ เกลอปะชัญญะหน้ากิเลส.

เข้า, ที่นี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องอุบาย, อุบายหรือจะเรียกว่าเทคนิคก็ตามใจ มันไม่ใช่ของง่าย มันไม่ใช่ของง่าย มันของละเอียด ของลึกซึ้ง ของเร้นลับอยู่. เดียวนี้เขามีคำว่าเทคนิค คือเคล็ด ที่เป็นตัวเคล็ด, แล้วมีวิธีที่จะใช้เคล็ดให้สำเร็จประโยชน์ เรียกว่าเทคโนโลยี, เทคโนโลยีคือจะใช้เทคนิคให้สำเร็จประโยชน์. เดียวนี้เราก็มีอุบาย, แล้วก็มีวิธีที่จะใช้อุบายให้สำเร็จประโยชน์. ก็เรียกว่าใช้ทั้งเทคนิคและทั้งเทคโนโลยีด้วยเหมือนกัน. อุบายมีอยู่อย่างไร, จะใช้อุบายนั้นให้สำเร็จประโยชน์ได้อย่างไร.

ในการที่จะมีอุบายชนิดสมบูรณ์แบบนี้ มันต้องมีธรรมะชุด ธรรมะเป็นชุด ซึ่งเคยพูดมาหลายครั้งหรือหลายสิบครั้งแล้ว แต่คงจะไม่สนใจกันบ้าง เห็นว่าเล็กน้อยบ้าง, ลืมเสียบ้าง ทั้งเสียบ้าง. ธรรมะชุดสำหรับความสำเร็จประโยชน์ จะพูดใหม่อีกวันนี้ ขอให้ตั้งใจฟังให้ดี ๆ แล้วก็ตั้งใจจำไว้ด้วย, จะเรียกให้มันจำง่ายกันเสียใหม่ ธรรมะ ๔ เกลอปะ, ธรรมะ ๔ เกลอปะ มันผ่องแผ้วถึงที่สุดแล้ว ใช้คำธรรมดาถึงที่สุดแล้ว โวหารต่ำ ๆ ถึงที่สุดแล้ว ว่าธรรมะ ๔ เกลอปะ. ๔ เกลอปะนี้ต้องมารวมมือกันทำเป็นอุบายสำหรับขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายอย่างเผชิญหน้า.

ที่จริงการเป็นอยู่ที่จะควบคุมสัญชาตญาณอยู่ในตัวนั้น มีเรื่องเป็น ๒ เรื่องที่ต้องเผชิญหน้าต่อสู้กับมัน นี่เรื่องหนึ่ง, แล้วควบคุมตลอดไปเป็นไม่มีการเผชิญหน้า. ธรรมะ ๔ เกลอปะนี้เป็นเรื่องเผชิญหน้า, ถ้าจะอยู่อย่างป้องกันอยู่โดย

อัตโนมติในตัวเองแล้ว ก็มีอีกหมวดหนึ่ง, คือหมวดอริยมรรคมีองค์ ๘ ยกหม้อใหญ่
สารพัดนึกของพระพุทธศาสนานั้นเอาไว้พุดที่หลัง, จะพุดเรื่องธรรมะ ๔ เกลอก่อน.

ธรรมะ ๔ เกลอก มีสติ มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญา ถ้านับเป็น
เรียงตัวเกลอก ก็มีสติ มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญา นี่พุดตามชื่อ เรียงลำดับไป
ตามชื่อธรรมะ ที่เรียงกันโดยมาก; แต่ถ้าจะเรียงลำดับตามที่มันทำหน้าที่ ในขณะที่
ที่มันทำหน้าที่จริง ๆ แล้ว จะเป็นว่า**สติ** แล้ว **ปัญญา** แล้ว**สัมปชัญญะ** แล้ว**สมาธิ**.
เรื่องนี้ต้องเข้าใจ, เข้าใจแล้วก็จะ**ไม่ลืม** เข้าใจแล้วจะ**ใช้ปฏิบัติได้**.

ช่วยฟังดูให้ดี ให้เข้าใจเรื่องเสียก่อน ว่า**ถ้ามีสิ่งเลวร้ายอะไรเกิดขึ้น จะ**
ต้องเผชิญ จะต้องต่อสู้ จะต้องกำจัดออกไป หรือจะต้องป้องกันก็ตามที่เถอะ.

สิ่งแรกเราจะต้องมีสติ ระลึกได้ทันควันว่า อ้าวนี่ตัวร้าย, นี่แหละศัตรู,
นี่สิ่งที่เรียกว่า เอาไว้ไม่ได้, นี่คือ**มีสติ**. ที่นี้ก็ระลึกหาสิ่งที่จะกำจัดได้ ก็คือ**ปัญญา**.
สติเป็นสิ่งแรกเรื่องที่ ๑ แล้ว **ระลึกถึงปัญญาความรู้**, ความรู้ที่ถูกต้อง ที่จำเป็นจะ
ต้องมีต้องใช้ว่าอยู่อย่างไร. สติระลึกถึงปัญญาที่ได้เคยสั่งสมอบรมไว้พอสมควร.

เรื่องที่ ๒ คือปัญญา, แล้ว**สติ**ก็นำเอาปัญญานั้นมาเผชิญหน้ากับ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เดี๋ยวนี้. ในเรื่องทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ อะไรก็ตาม เรื่องร้ายที่มันได้เกิดขึ้นแล้ว. **สติ**ก็ไปเอาปัญญามาเผชิญ
หน้ากับ**สิ่งเลวร้าย**นั้น, นี่เรียกว่า**สัมปชัญญะ** **สัมปชัญญะ**ก็คือ**ปัญญานั้นแหละ**. แต่
เดี๋ยวนี้มาทำหน้าที่อย่าง**สัมปชัญญะ** คือ**ปัญญา**เมื่อถูกใช้ให้เผชิญหน้ากับ**สิ่งเลวร้าย**. นี่ก็
เลยเป็น **เรื่องที่ ๓, ตอนที่ ๓ คือสัมปชัญญะ**.

ที่นี้ตอนสุดท้ายตอนที่ ๔ นั้น ถ้ากำลังของสัมปชัญญะหรือของปัญญาไม่พอต้องใช้กำลังของสมาธิ กำลังจิตทั้งหมดให้ถึงที่สุดลงไป, กำลังของสมาธิทำให้ปัญญานั้นทำหน้าที่ตัดกิเลส ตัดปัญหา ตัดสิ่งเลวร้ายนั้นได้. นี่ช่วยจำไว้อย่างนี้เถิด ในทุกกรณีจะต้องใช้อย่างนี้, ไม่ว่าเรื่องทางฝ่ายโลก ๆ ก็ต้องใช้อย่างนี้, ทางฝ่ายธรรมะสูงสุดจะไปนิพพาน ก็ต้องใช้อย่างนี้.

ทบทวนสั้น ๆ อีกครั้งหนึ่งว่า **มีอะไรเกิดขึ้นต้องมีสติ มีสติระลึกได้ถึงปัญญา** คือความถูกต้อง ความจริง ความถูกต้อง สิ่งที่มีอำนาจในการตัดปัญหา, สติระลึกถึงปัญญา ก็ขนเอาปัญญามาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดอยู่. **ปัญญานั้นก็มาเปลี่ยนรูปเป็นสัมปชัญญะ คือปัญญาที่กำลังทำหน้าที่อยู่อย่างเต็มที่**, ไม่ใช่ปัญญากว้าง ๆ ปัญญาเฉย ๆ ปัญญาใส่ลังเก็บไว้ มันยังไม่ได้ทำหน้าที่. แต่ปัญญานี้มาทำหน้าที่เฉพาะหน้าเฉพาะเหตุการณ์เป็นอย่างไร. **รู้สึกอยู่อย่างนั้น ด้วยสติ, ปัญญามาทำหน้าที่เป็นสัมปชัญญะ ด้วยอำนาจของสติ** ตอนนี้เรียกว่าสัมปชัญญะ, สัมปชัญญะกับปัญญาเป็นเครือเดียวกัน **แปลว่ารอบรู้เหมือนกัน**. ถ้ากำลังของสัมปชัญญะหรือปัญญาไม่พอ ก็ต้องเพิ่มกำลังของสมาธิช่วยปัญญา, ปัญญาก็เต็มกำลัง ก็ขจัดปัญหาหรือตัดปัญหานั้น ๆ ได้. แม้จะเป็นปัญหาเพียงความสงสัยก็ตัดได้, แม้จะเป็นปัญหาชนิดที่จะต้องทำให้แหลกลาญไป เช่นตัดกิเลส อย่างนี้ก็ได้. ถ้าเราพูดตามหน้าที่ที่มันกระทำ มันเรียงลำดับว่า สติ แล้วก็ปัญญาเอามา แล้วมาเป็นสัมปชัญญะ, แล้วก็เพิ่มกำลังให้ด้วยสมาธิ เรียกว่า **สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ**, แต่ถ้าเรียงลำดับตามที่พูด ๆ กันตามธรรมดาในภาษาพูดแล้วก็จะพูดได้เหมือนกันว่า **สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา**. พูดตามลำดับที่เคยพูด หรือนิยมว่ามันสูงต่ำกว่ากันอย่างไร เรียกว่าพูดตามนิตินัย, ตามนิตินัยก็พูดได้ว่า **สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา**, แต่ถ้าพูดโดย **พถุนัย** ที่มันทำงานจริง ๆ แล้ว **ต้องพูดว่า สติ ปัญญา แล้วก็สัมปชัญญะ แล้วก็สมาธิ**.

เขียนใส่กระดาษเข้าแล้วก็ไปใคร่ครวญดูดี ๆ ซิ. เดี่ยวนี้ฟังมาก็ปี ๆ มันก็ไม่เข้าใจ ไม่ได้สนใจที่ฟังให้รู้กันจริง ๆ; เพราะฉะนั้นอยู่ที่สวนโมกข์ก็เสียเวลาเปล่า ๆ เพราะไม่ได้มีการฟังอันแท้จริง เป็นร้อย ๆ แล้วที่กลับไป, พระเณรก็ตามมาสวนโมกข์เพื่อจะศึกษา แล้วก็ไม่ได้สนใจอะไร ไม่ได้ฟังอะไรอย่างแท้จริง, แล้วเข้าใจไม่มี ก็กลับไปเท่าเดิม.

ถ้าจะให้สำเร็จประโยชน์ มันต้องฟังจนเข้าใจ ฟังจนเข้าใจ, ฟังให้ดี ๆ แล้วมองเห็นชัดแจ้ง, แล้วปฏิบัติได้. ถ้าเป็นพระเณรที่ฉลาด จะฟังจนถึงกับรู้ว่า อาตมาผู้พูดผู้สอนมีวิธีพูดอย่างไร, พูดอะไรก่อนแล้วพูดอะไรหลัง, มีวิธีพูดอย่างไร, มีวิธีสอนอย่างไร, **พระเณรที่ฉลาดจะต้องเป็นอย่างนั้น; แต่ว่าหาทำยาก เพราะอวดดี** สำนึกว่าตัวเป็นครูบาอาจารย์ผู้ไม่ต้องเรียนอะไร, ผู้ไม่ต้องศึกษาอะไรเพิ่มเติมแล้วเสียโดยส่วนมาก. ยิ่งชาวบ้านแล้วก็ยิ่งไกลออกไปใหญ่, ไม่ได้ฟังอย่างดี ไม่ได้ฟังให้ดีจนเป็นเรื่องจริง ฟังแต่เป็นเรื่องฟัง, บางทีก็จดไว้ในกระดาษ มันก็กลายเป็นเรื่องที่จดไว้ในกระดาษ, มันไม่เป็นเรื่องที่อยู่ในหัวใจ. นี่ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า ถ้าไม่เข้าใจเป็นเรื่องจริงของชีวิตจิตใจ แล้วมันจะยังไม่สำเร็จประโยชน์.

ฉะนั้น ในที่นี้ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า สติ **สติระลึกได้** ระลึกได้ในหลาย ความหมาย, ระลึกได้ว่าอะไรมันเกิดขึ้น, แล้วระลึกได้ว่าอะไรมันอยู่ที่ไหน **ที่จะไปเอามาใช้แก้ปัญหา** หรือว่าถ้ามันมีมากเกินไป จะต้องใช้อะไรใช้ไหน, เรื่องบ้านเรื่องเรือนนี้ พอมีปัญหาเกิดขึ้น **ก็ต้องมีสติ ไม่เสียสติ** ต้องมีสติ. อะไรมันเกิดขึ้น โจรขโมยมันเข้ามาหรือว่าอะไร **ต้องมีสติ แล้วต้องระลึกได้ว่าจะต้องทำอะไร** จะไปเอาอาวุธที่ไหนมา, หรือเอาอาวุธอันไหนมา, เมื่อมีหลายอาวุธ หรือจะไปบอกเพื่อนฝูงจะไปแจ้งตำรวจ หรืออะไร มันก็ต้องเกี่ยวกับความระลึก, มันก็ต้องไปหาสิ่งที่จะแก้ปัญหาได้มา, แล้วเอามาใช้ต่อสู้กับปัญหา แล้วก็เพิ่มกำลังความคิดจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้นที่จะต่อสู้.

นี่เป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นธรรมชาติแท้ ๆ, ขอเน้นว่าเป็นธรรมชาติแท้ ๆ, เป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นความจริงของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสรู้ แล้วก็บอกให้ผู้อื่นรู้. พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ท่านมาสอนในฐานะเป็นความรู้ ความจริงของธรรมชาติ เท่าที่ท่านรู้ แล้วประสบความสำเร็จมาแล้ว.

ถ้าเป็นศาสนาอื่น โดยมาศาสนาที่มีพระเป็นเจ้า เขาก็จะพูดอย่างอื่น เขาก็จะพูดว่ามาบอกให้ท่านทั้งหลายในนามของพระเจ้าส่งมาให้บอก, คือเป็นผู้มาบอกแทนพระเจ้า, มันหลายชั้นหลายซ้อน. พระเจ้าส่งพระศาสดาองค์นี้มา ให้บอกแก่ชาวโลกอย่างนั้นอย่างนี้, เขาก็มาบอกในนามเป็นผู้แทนของพระเจ้า. แต่พระพุทธเจ้าของเราไม่เป็นเช่นนั้น ไม่ได้บอกแทนในนามของใคร, บอกในนามของตัวเอง ที่ได้ผ่านมาแล้ว ดับทุกข์โดยวิธีนั้น ๆ มาแล้ว, ดับทุกข์ได้อย่างนี้ ๆ ก็มาบอกให้ว่า มันเป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่าแสดง. พระพุทธเจ้านำอะไรมาบอกแก่พวกเรา, นี่เรียกว่าเป็นการแสดง เปิดเผยให้รู้ ถ้าเป็นการบัญญัติ, เป็นเรื่องเล็กน้อย. ถ้าเป็นการบัญญัติข้อกฎเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องศีล เป็นเรื่องวินัย เป็นเรื่องหมู่คณะอะไร เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ; ถ้าอย่างนั้นเรียกว่าบัญญัติ, ส่วนนั้นเป็นวินัย. ถ้าเป็นวินัยก็เรียกว่าบัญญัติ, ถ้าเป็นธรรมะเป็นสัจจะเป็นความจริง ก็เรียกว่าแสดง. ดังนั้นท่านจึงใช้คำพูดว่า ธรรมวินัยอันใดที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย ส่วนที่แสดงนั้นแหละสำคัญที่สุด เป็นความจริงของธรรมชาติ, ส่วนที่บัญญัตินั้นมันสำคัญแค่บัญญัติ. ถ้าพระองค์ไม่ได้บัญญัติมันก็ไม่มี, มันก็ไม่ต้องถือปฏิบัติก็ได้. แต่นี้บัญญัติเพื่อให้มันง่ายเข้า, เพื่อหมู่คณะจะเป็นอยู่เหมาะสมที่จะปฏิบัติเท่านั้นเอง. ใจความสำคัญอยู่ที่บทความหลักซึ่งของธรรมชาติ; ทรงค้นพบแล้วนำมาแสดง ในการแก้ปัญหาอย่างนั้น ๆ เป็นข้อ ๆ ไป, เป็นการชี้วิธีที่จะดับทุกข์. ส่วนเรื่องตัวความทุกข์นั้น ถ้าคนมันโง่เกินไปก็ต้องบอกเหมือนกัน ว่าเป็น

ความทุกข์อย่างไร ชื่อนี้มันเป็นเรื่องของพวกเราดูให้ดี ๆ. พวกเราจะไม่รู้ว่ามีความทุกข์อยู่อย่างไร, จนพระพุทธเจ้าต้องมาบอกให้ ว่าความทุกข์อย่างนั้น ๆ อยู่อีก. แต่ถ้าใครฉลาดขึ้นมาครั้งหนึ่ง รู้ว่าความทุกข์กำลังมีอยู่อย่างไร นี่จะง่ายมาก, จะรับคำสอนได้ง่ายมาก แล้วก็ปฏิบัติเพื่อดับทุกข์. แต่ถ้ามันโง่งจนถึงกับไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้ว่ามีความทุกข์แล้วมันก็สอนยาก, แล้วที่โง่งกว่านั้นยังมีอีก คือเห็นความทุกข์เป็นความสูญเสีย, นี่เกือบจะไม่ต้องพูดกัน. เห็นสิ่งที่ความจริงเป็นความทุกข์นั้นเขากลับเห็นเป็นความสุขไปเสีย, นี่เกือบจะไม่ต้องพูดกัน. เห็นสิ่งที่ความจริงเป็นความทุกข์นั้นเขากลับเห็นเป็นความสุขไปเสียแล้วจะเอาอย่างไร. ฉะนั้นเรื่องที่มันจะเหมาะสม จะเป็นไปได้โดยสะดวก ก็คือว่า **จงพิจารณาดูให้เห็นตามที่เป็นจริง ว่าชีวิตนี้มันมีความทุกข์หรือไม่?** มันมีสิ่งที่เราต้องทน ทนด้วยความยากลำบากหรือไม่/ ถ้ามันมีดูให้มันรู้จัก, เราก็จะได้รู้ว่ามันมาจากอะไร, เกิดมาเพราะเหตุอะไร, อีกทีหนึ่ง ก็จะได้รู้จริง. พระองค์ก็แสดงเหตุแห่งความทุกข์ และความดับแห่งความทุกข์, แสดงความเกิดแห่งความทุกข์ แสดงความดับแห่งความทุกข์. ทุกเรื่องนี้เป็น การแก้ไขสิ่งที่เรียกว่ากิเลสทั้งนั้น, แล้วกิเลสนั้นก็คือสัญชาตญาณที่บังคับไว้ไม่ได้ทั้งนั้น. ฉะนั้น ถ้าเราจะมาศึกษาเรื่องสัญชาตญาณกันอย่างทั่วถึง ให้รู้กำพืดรู้อะไรของมันให้ดี ๆ ก็จะสามารถกำจัดได้ควบคุมได้, เป็นเรื่องเดียวกันกับพระศาสนา.

เรื่องสัญชาตญาณเป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นเรื่องของธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องของมนุษย์เทวดาคนไหน มันมีอยู่ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนั้น มีลักษณะเป็นอิทัปปัจจยตา โดยเฉพาะสายหนึ่งสาขาหนึ่ง, คือสายที่ฝ่ายเป็นอริชชาให้เกิดกิเลสให้เกิดทุกข์ มันมีของมันตายตัว รู้ก็รู้, ไม่รู้ก็ไม่รู้. เป็นหน้าที่ของคนฉลาดที่ต้องการจะดับทุกข์ จะต้องค้นหาให้รู้, จะค้นหาโดยตนเอง, คลำไปเองก็ได้, หรือจะศึกษาจากที่พระพุทธเจ้าคลำพบมาแล้วก็ได้.

พูดอย่างนี้อ่าหาว่าถูกจ้วงจาบพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าท่านก็คลำอยู่หลายปีเหมือนกันแหละ ที่ว่ากว่าจะตรัสรู้ ก็เที่ยวคลำ. ที่นี้เรานี้มันควรจะมิใช่ดีกว่านั้น เพราะว่าได้ฟังคำสั่งสอนของพระองค์นี้ มันเหลือให้คลำน้อย. ไปเอาสิ่งที่พระองค์เปิดเผยมาศึกษา, มันคลำง่ายกว่า คลำน้อยกว่า. แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องมีวิธีการที่คล้าย ๆ กัน คือศึกษา สังเกตทดลอง เทียบเคียง, ทดลองนี้สำคัญมาก ซึ่งต้องลองปฏิบัติดู. ถ้าไม่ลองปฏิบัติดู ไม่มีทางรู้ว่าจะผิดถูกอย่างไร; ถ้าลองปฏิบัติดู มันจะรู้เพิ่มขึ้นทันที, ความรู้เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติดู.

เอาละเป็นอันว่า เดียวนี้จะต้องรู้ปัญหาที่มีอยู่จริง คือความทุกข์ที่ทรมาน จิตใจไม่อยู่ในความปกติสุข คือไม่เย็น, จิตใจมันร้อนเพราะถูกการปรุงแต่ง, มีการปรุงแต่งจนเกิดอาการที่เรียกว่าร้อนขึ้นมาก. เมื่อช้า ๆ ชาก ๆ วน ๆ เวียน ๆ อยู่ นั่นเรียกว่าสังสารวัฏฏ์, แปลว่าร้อนอย่างช้าชาก และรู้ให้ดีเพื่อจะหยุดอาการเช่นนั้นเสีย. เดียวนี้ก็อยากจะพูดถึง ๔ เกลอนั้นให้ชัดเจนไป เพื่อจะได้ใช้แก้ปัญหานั้นได้.

หน้าที่ของสติ.

สิ่งแรกที่เรียกว่า สติ ๆ ก็มีลิตระลึกได้ง่ายได้เร็ว: เคยบอกแล้วว่า คำว่า สติ ๆ คำนี้มันมีรากศัพท์รากคำ คำเดียวกันกับคำว่าลูกศร. คนโบราณสมัยโน้นคงจะได้ยึดถือเอาความเร็วของลูกศรนั้นว่าเป็นความเร็วที่เร็วสูงสุด เหมือนกับลูกปืนสมัยนี้. เราเขาไม่ได้รู้เรื่องไฟฟ้า รู้เรื่องอะไรซึ่งเร็วกว่านั้น ก็ถือเอาคำเดียวกันว่า ส-ร, ศ-ร คือแล่นไป, สติก็คือสิ่งที่มันแล่นไปเร็วเหมือนลูกศร, ระลึกได้เร็ว ขนาดเร็วที่สุด เท่าที่จะพูดได้ว่าเร็วอย่างไร. มีอะไรเกิดขึ้น มีลิตระลึกได้ทันทีทัน

ควันว่า นี่มันอะไรกัน. นี่ก็เป็นหน้าที่ของสติ ว่านี่มันอะไรกัน, แล้วก็ระลึกว่าอะไรจะแก้ปัญหานี้เฉพาะหน้าหรือเหตุการณ์อันนี้ได้ ก็ระลึกไปถึงอย่างรวดเร็วที่สุดเหมือนกัน.

ถ้าจะพูดให้สมบูรณ์ก็ว่า **มีสติระลึกได้เร็ว ก่อนที่จะทำอะไรลงไป, ก่อนที่จะพูดอะไรออกมา, ก่อนที่จะคิดอะไรอยู่, ก่อนจะทำอะไรลงไปมีสติสมบูรณ์**เกี่ยวกับเรื่องนั้นสมบูรณ์ ซึ่งมันก็เป็นเรื่องไปหาปัญญา ไปหาความถูกต้องอะไรมา เพื่อจะทำให้มันถูกต้อง. ก่อที่จะทำก็มีสติ, ระลึกถึงเรื่องที่เราควรระลึกอย่างครบถ้วน.

ก่อนที่จะพูดออกมา **ก็ด้วยสติสัมปชัญญะ** ไม่พูดพล่อยๆ เหมือนคนที่มีสัญชาตญาณอย่างสัตว์,มันเคยชินในการพูด มันก็พูดอะไรพล่อยๆ โดยไม่ต้องนึก, เพราะมันไม่ต้องรับผิดชอบนี่, เพราะมันไม่มีใครมาด่า ไม่มีใครมาด่ามัน พูดแล้วมันก็แล้วไป. สังเกตดูคนที่พูดพล่อยๆ มันมีมากที่สุด, **พูดโดยไม่ยั้งคิด พูดจนเป็นปกติวิสัยพูดพล่อยๆ. คนพวกนี้มีความคิดว่า** ถูกเอา; ผิดแล้วกัน. พูดผิดก็แล้วกัน ไม่ต้องรับผิดชอบต่ออะไร. ถ้าถูกเอา มันก็มีประโยชน์แก่ผู้พูดบ้าง, มันก็เลยมีนิสัยพูดพล่อยๆ ไม่ได้คิดอย่างลึกซึ้งครบถ้วน, มันก็เลยพูดพล่อยๆ จนเป็นนิสัย. นี่เป็นกิเลสอันหนึ่งเหมือนกัน, **สัญชาตญาณแห่งการพูดพล่อยๆ**, เมื่อก่อนแต่จะพูด ต้องสมบูรณ์ด้วยสติและสัมปชัญญะในเรื่องนั้น ที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องพูด, ไม่ใช่พูดอย่างว่า เก่ง พูดออกมาแล้วถูก. **คนชนิดนี้ก็หาгинกับความโง่ของคนอื่น, แล้วทำให้ตัวเองโง่เพิ่มขึ้นๆ โดยไม่รู้ตัว, ระวังกันไว้ให้ดี**ๆ.

ก่อนแต่ที่จะคิด ก่อนแต่จะตัดสินใจ, ก่อนที่จะทำลงไป, ก่อนที่จะพูดออกมา ก่อนที่จะคิด คือตัดสินใจ, ก็ต้องมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ว่าจะตัดสินใจลงไปแล้วจะทำอย่างไร, โดยเหตุที่มันเป็นเรื่องทางจิตใจ มันเร็วมาก ระวังก็

ยาก; แต่มันก็ปฏิบัติได้. มีความสมบูรณ์แห่งสติสัมปชัญญะหรือปัญญา แล้วจึงค่อยตัดสินใจลงไปว่าจะทำอะไร; แม้แต่เรื่องที่จะคิด จะพูด จะทำ เป็นประจำวันนั้นแหละ ก็ต้องมีสติสัมปชัญญะมีปัญญา. เดียวนี้เราพูดถึงสติ คือ สิ่งที่เป็นหน้าที่ของสติโดยเฉพาะ ก่อนทำก็รู้สึกว่าคุณควบคุมด้วยสติ, กำลังทำอยู่ ก็ควบคุมด้วยสติ, และที่เคยทำมาแล้วแต่ก่อนก็ยังจำได้ รู้สึกได้ด้วยสติ สำหรับจะระลึก เอามาเป็นตัวอย่าง เป็นอุทาหรณ์ เป็นเครื่องเทียบเคียง สำหรับที่จะทำต่อไป. ฉะนั้น ในเรื่องที่จะทำก็ดี เรื่องที่กำลังทำอยู่ก็ดี เรื่องที่เคยทำมาแล้วก็ดี มันเกี่ยวข้องกับ สติ.

นี่ดูความหมายที่กว้างขวางของคำว่าสติ ที่นี้มันขยายออกไปถึงว่า ก่อนที่จะทำ แล้วกำลังทำ แล้วที่เคยทำมาแล้ว, แล้วมันก็แจกออกไปได้ว่า ก่อนที่จะพูดมีสติ กำลังพูดอยู่ มีสติในสิ่งที่เคยพูดมาแล้ว เสียหายได้ด้อย่างไร ก็ยังควบคุม อยู่ด้วยสติ. ที่นี้ก่อนแต่ที่จะคิด ก่อนแต่จะตัดสินใจ, นี่หมายถึงก่อนแต่จะตัดสินใจ หรือกำลังตัดสินใจอยู่, หรือในเรื่องที่เคยตัดสินใจมาแล้ว มันก็ต้องทำด้วยสติ ๆ ๆ คือ ความระลึกถึงกันหมดอย่างทั่วถึง อย่างมาแสดงตัวให้เห็นครบถ้วนสำหรับจะเลือก นี่ ความหมายของคำว่าสติ.

สรุปแล้วก็จะฝึกตนให้เคยชิน เป็นนิสัย คือจะไม่พูด ไม่คิด ไม่ทำ อะไร โดยปราศจากสติ, ปราศจากความรู้สึกตัว, อย่าใช้ตามสบาย ตามสบายซุ่ย ๆ มันจะเป็นนิสัย. ครั้นเป็นนิสัยแล้วแก้ยากที่สุด มันจะกัดกร่อนบุคคลนั้นแหละ ให้ ลึกรอไปโดยไม่รู้สึกตัว, แล้วมันทำอะไรดีไม่ได้ สำเร็จประโยชน์ไม่ได้ จะทำเรื่อง ที่สำคัญหรือมีเกียรติหรือมีอะไรไม่ได้ มาเสียนิสัย. นี่เรื่องสติ มีความสำคัญมากขนาดนี้.

หน้าที่ของปัญญาและสัมปชัญญะ.

ที่นี้ สติจะไประลึกเอาปัญญา มา คือความรู้ ไประลึกเอาความรู้, ความรู้ นั่นคือปัญญา, จะไประลึกเอาปัญญา มา. อย่างใดเรียกว่าปัญญาหรือความรู้? พูดได้มากตอบได้มาก แต่ว่าถ้าจะถือตามหลักพุทธศาสนา แล้วก็ มันก็คือเรื่องความจริงของธรรมชาติ ที่มีอยู่อย่างเด็ดขาดและตายตาย ตามแบบของธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ.

ที่นี้เราได้ยินได้ฟังกันแต่ธรรมะชั้นสูง แล้วไม่เข้าใจสำหรับจะเอามาใช้ในชั้นต่ำในระดับต่ำ เช่นเราได้ยินว่า ถ้าเรื่องของปัญญาแล้วก็เป็นเรื่องพระไตรลักษณ์, อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเรื่องของปัญญา ก็เลยเข้าใจว่ามันมุ่งสำหรับพระนิพพานไปอย่างเดียว. ที่จริงความรู้เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานิ มารู้เรื่องของโลก ๆ ของชาวโลกนี้ก็ได้อีก; เพื่อจะไม่ให้โง่ ไม่ให้ไปหลงเสียใจเดือดร้อน กระวนกระวายอาลัยอาวรณ์, หรืออีกทางหนึ่งที่จะไปพิจารณาวิชา, จะไปยกตนข่มท่านเหล่านี้, มันก็ต้องมีความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง. สรุปแล้ว มันก็ไปอยู่ที่เป็นอย่างนั้นเอง, เป็นอนิจจังเช่นนั้นเอง, เป็นทุกข์เช่นนั้นเอง เป็นอนัตตาเช่นนั้นเอง.

สมมติว่าเกิดเรื่องที่จะเสียหายขึ้นมา ขนาดที่ว่าจะเป็นลมไปเลย, คนโง่ มันจะเป็นลมไปเลย ถ้ามันเสียหายอย่างแรงร้ายขึ้นมา. ถ้าสติมันไปชนเอาปัญญา เรื่องอนิจจังทุกขังอนัตตามาได้, มันก็หยุดได้ ไม่ต้องเป็นลม. ถ้าเก่งมากกว่านั้น มันจะหัวเราะเยาะได้ว่า เออ, มันเช่นนั้นเอง. นี่สติที่จะไปชนเอาปัญญามาทันเหตุการณ์ แล้วระงับ ความเสียใจจนร้องไห้ จนเป็นลมเป็นอะไรได้.

เรื่องทุกข์ร้อนทั้งหลายนี้ มันเกิดมาจากการที่ไม่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
 ทั้งนั้น, ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาอยู่มันเป็นทุกข์ไม่ได้ดอก; เพราะมัน
 เช่นนั่นเอง. สังขารทั้งหลายเป็นอนิจจังไม่เที่ยง ทุกขังเป็นทุกข์ อนัตตามีไช
 ตน เช่นนั่นเอง, เรื่องไตรลักษณ์ซึ่งเป็นเรื่องปัญญาที่ต้องมีไว้อย่างเพียงพอ ศึกษา
 อบรมไว้ตลอดเวลาอย่างเพียงพอ, สะสมเอาไว้ เผื่อว่าสำหรับสติมันจะได้มาชน
 เอาไปได้ง่าย ไปได้ทันทองที. และเอาไปพอใช้ด้วย. ถ้ารู้บ่อยมันก็ไม่พอใช้, ถ้า
 รู้มากพอมันก็พอใช้ ที่จะชนเอาไปพอใช้ เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นแม่บท
 แหละ แล้วก็ชินกับพุทธบริษัทอย่างยิ่ง; แต่มันชินแต่ปาก ท่องกันแต่ปาก ชินกัน
 แต่ปาก, มันไม่ชินโดยความหมาย โดยความรู้สึก. เรื่องที่พูดกันอยู่เสมอ คือเรื่อง
 อิทัปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาท นี่ก็เหมือนกัน เป็นเรื่องของปัญญา ศึกษา
 ไว้ให้แตกฉานให้เข้าใจ แล้วสติมันก็จะระลึกได้ว่า โอ้, มันตามอิทัปปัจจยตานี้,
 มันบอกออกมาได้ว่า เอ้า, มันตามอิทัปปัจจยตานี้ มันก็ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ ไม่บ้า
 ไม่บอ. คนถ้าเห็นอิทัปปัจจยตาแล้วมันก็ปกติ เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น,
 เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งที่เกิดขึ้น, ก็เรียกว่าเช่นนั้นเองอีกเหมือนกัน ทั้งนั้นเห็นใหม่
 จำคำเช่นนั้นเองไว้ดี ๆ ซิ มันมีความสำคัญมาก ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือ
 ไตรลักษณ์ ก็ารู้สึกว่าโอ้, มันเช่นนั้นเอง, ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทอิทัปปัจจยตา
 แล้วมันก็โอ้, มันก็เช่นนั้นเอง, มันก็เช่นนั้นเอง, มันไม่มีอะไรแปลก. ถ้าแปลกก็
 เพราะอวิชชาหรือความโง่มันไม่เห็นเช่นนั้นเอง.

คนโง่ไม่เห็นเช่นนั้นเอง มันก็ต้องเสียเวลาลงทุนลงแรงอะไรไปดู ๆ, แหกกัน
 ไปดู แหกกันไปทัศนารอบโลกเลย, ถ้ามันเห็นเช่นนั้นเองเสียตั้งแต่ทีแรกแล้ว มัน
 ก็ไม่ไปดอก, ไม่ไปให้เหนื่อยให้เปลืองดอก, หรือถ้าไปเห็นเช่นนั้นเอง มันก็รีบ
 กลับมา มันไม่ไปอีกดอก. เดียวนี้ก็เที่ยวรอบโลกได้ตั้ง ๒-๓ รอบ ๔-๕ รอบ มัน

ก็ไม่เห็นเช่นนั้นเอง มันโง่; ถ้าเห็นเช่นนั้นเอง ก็เห็นข้อที่ว่า โง่, ไม่ต้องมาก็ได้, ไปในที่ที่เขาเล่าลือ ไปที่อินเดีย ไปอังกฤษ อเมริกาไปไหนก็ตามใจเถอะ ที่มันน่าอัศจรรย์, แล้วเขาก็พาไป ตลอดเวลาที่ยังมันยังไม่เห็นเช่นนั้นเอง, มันไม่ได้รับผลของการไปดอก. ถ้ามันไป ๆ ๆ แล้วในที่สุดได้รับผลอันแท้จริงของการไป คือ **ได้รับความรู้** โอ, **ไม่ต้องมาก็ได้**, ไม่ต้องบ้ำมาจนถึงที่นี่ก็ได้.

อาตมาก็เคยพูดกับคนบางคนที่มาสวนโมกขนิริยารามเหมือนกัน, ไม่ต้องบ้ำมาจนถึงที่นี่ก็ได้, คุณเห็นเช่นนั้นเอง แล้วก็มาที่นี่ก็เห็นแต่เช่นนั้นเอง, เห็นเช่นนั้นเองในตัว ในใจ ในเนื้อในตัว ในจิตในวิญญาณเห็นเช่นนั้นเอง, แล้วมันก็ต้องไปไหน.

ความเห็นเช่นนั้นเองคือปัญญาสูงสุด; ถ้าความรู้สึกว่าเช่นนั้นเองอย่างนั้นเองมีขึ้นมาแล้ว ปัญหาก็หยุดหมด. **สติไปเอาเช่นนั้นเองมาทันเวลา มันก็จะไม่รัก ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่กลัว ไม่วิตกกังวล ไม่อาลัยอาวรณ์ ไม่อิจฉาริษยา ไม่หึง ไม่หวง ไม่อะไรต่าง ๆ, มันเห็นเช่นนั้นเองไปหมด.**

เดี๋ยวนี้ไม่เห็นเช่นนั้นเอง แม้แต่เรื่องนิดเดียวมันฆ่ากันตาย ถึงกับฆ่ากันตาย, แล้วมันไม่ใช่ฆ่ากันตายธรรมดา พ่อฆ่าลูกลูกฆ่าพ่อ, แม่ฆ่าลูกลูกฆ่าแม่, ผัวฆ่าเมียเมียฆ่าผัว, ยิ่งที่เดียวตายสี่คน, **เพราะมันไม่เห็นว่ามันเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง.** มันไปบ้ำตันทุ้งกับความจริงที่ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง, มันจะไม่ให้เป็นเช่นนั้นเอง, **จะให้ เป็นตามที่ถูกต้อง** ตามที่ถูกต้องอย่างเดียว, **ไม่ยอมให้เป็นเช่นนั้นเอง** มันก็เลยต้องฆ่ากัน. ฉะนั้น **การเห็นที่ปัจจุบันจายาปฏิจจสมุปปาตช่วยได้มาก** อย่างนี้ขอให้เราสะสมปัญญาในข้อนี้ไว้ให้มาก.

ที่ปัญญาในความหมายที่สูงขึ้นไปอีก เรียกว่าสุญญตา-ความว่าง ว่างจากตัวตน ว่างจากความหมายที่เป็นตัวตน, ว่างจากความสมควรที่จะยึดถือว่าตัวตน

อย่างนี้เรียกว่า ว่าง ๆ ๆ ก็เช่นนั้นเองอีกนั่นแหละ, ว่างที่สุดคือเช่นนั้นเองที่สุด ไม่มีตัวตนชนิดที่ยึดถือแล้วเป็นทุกข์. ตัวตนคำนี้อธิบายยาก อธิบายลำบากอย่างยิ่ง, ยิ่งอธิบายตามตัวหนังสือแล้ว โอ้ยไปกันใหญ่พูดกันทั้งวันก็ไม่จบ.

อะไรคือตัวตน อะไรคือมิใช่ตัวตน, พวกเราพุทธบริษัทอย่าต้องโง่ อย่าต้องไปโง่ให้มันเสียเวลาให้มาก. **รู้ว่าสิ่งไหนไปยึดว่า ตัวตนเข้าแล้ว มันเป็นทุกข์ มันกัดเอานั่นคือตัวตน, สิ่งไหนไปยึดถือเอาแล้วกัดเอา สิ่งนั้นคือตัวตน; สิ่งไหนไปยึดถือแล้วไม่กัด มันไม่มีนี้ มันไม่มี, คิดดูซิที่ไปยึดถือเข้าแล้วที่จะไม่กัดเอานั้นมันไม่มี.** แม้แต่**ความดีก็เหมือนกัน** ไปยึดถือเอาไปบ้าดีหลงดี มันก็กัดเอา, **ความสุขก็เหมือนกัน** ไปยึดถือเอามันก็กัดเอา, **บุญกุศลก็กัดเอา**, พูดอย่างนี้มันจะต้องเตลิดไปเป็นโทษแก่ผู้ฟังประเภทหนึ่ง **ว่ามันยึดถือไม่ได้ ถ้ายึดถือแล้วเป็นทุกข์. ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงสอนไม่ให้ยึดถือแม้แต่นิพพาน ว่าตัวตน; ถ้ายึดถือนิพพานว่าตัวตนแล้ว มันไม่เป็นนิพพาน จะเป็นความบ้าชนิดหนึ่งขึ้นมาเสีย** เกิดจากความยึดถือ. ฉะนั้น **สิ่งใดยึดถือเข้าไปแล้วมันกัดเอา นั่นแหละคือตัวตน.**

มันประจวบเหมาะมันบังเอิญก็ได้ ที่ว่าตัวหนังสือมันอำนวย คำว่า **อัตตา ๆ** นี้มาจากมูลศัพท์ รากศัพท์ว่า **อะสะ อะสะธาตุ, อะสะแปลว่าผู้กิน ผู้กัด.** อัตตานี้ตัวรากศัพท์แท้ ๆ มันแปลว่าผู้กินหรือผู้กัด. ไปเอากับมันชิมมันกินเอา, ไปเอากับมันชิมมันกัดเอา. ฉะนั้น**สิ่งใดถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องไปยึดถือเข้าแล้วมันกัดเอา สิ่งนั้นคืออัตตา.** เรื่องที่ว่าไม่เที่ยงแท้ ไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นไปโดยอย่างอื่น, อธิบายกันตั้งวันในโรงเรียนนักธรรมนั้น ไม่ได้ความหมายอะไรแก่นักเรียนจนถึงกับเบื่อหน่าย, เบื่อหน่ายต่ออัตตา.

อาตมาอยากจะพูดสั้น ๆ ว่า สิ่งใดที่ไปเอากับมันแล้วมันกัดเอานั่นแหละคืออัตตา, ก็คือทุกสิ่ง ทุกสิ่งที่เข้าไปยึดถือแล้วมันกัดเอา, ไปยึดถืออัตตาว่าตัวตนแล้วมันกัดเอา; ไม่ไปยึดถือว่าอัตตา. ไม่ให้มันเป็นอัตตา มันก็ไม่กัดใคร. นี่ความรู้เรื่องสุญญตา ไม่มีอะไรที่มันเป็นอัตตา คือควรจะไปยึดถือเอามันไม่มี, ทุกอย่างมันเป็นเช่นนั้นเอง พอไปยึดถือที่จะทำให้เป็นอย่างโน้นอย่างนี้ มันก็กัดเอา เพราะมันไม่ยอมเป็นนี้, มันเป็นตามกฎของธรรมชาติ ฉะนั้น สุญญตามันก็เรื่องเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง.

เรื่องพระไตรลักษณ์ก็บอกให้รู้ว่า โอ้, มันเช่นนั้นเอง เรื่องอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทก็บอกว่ามันเช่นนั้นเอง, เรื่องสุญญตาสูงสุดมันก็เช่นนั้นเอง, ว่างจากตัวตน ว่างจากอัตตา รวมกันแล้วก็เรียกว่าเรื่องเช่นนั้นเอง คือ ตถา-ตา, ตถตา ก็ได้, ตถาตากี้ได้, ความหมายอย่างเดียวกัน มันเป็นเช่นนั้นเอง ความเป็นเช่นนั้นเอง. ใครถึงซึ่งตถาหรือตถตานี้คนนั้นก็เป็ตถาคต ผู้ถึงซึ่งตถา, ผู้เห็นแจ้งซึ่ง ตถาเป็นพระตถาคตขึ้นมาทันที. นี่คือปัญญา ปัญญาทั้งหลายสรุปความแล้วมารวมอยู่ที่เรื่องไตรลักษณ์บ้าง, อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทบ้าง, สุญญตาบ้าง. สรุปแล้วเรื่องตถตา ว่าทุกอย่างทุกอะไรมันเป็นเช่นนั้นเองไว้อย่างเดียว, ชีวิตสังขารร่างกายประกอบอยู่ด้วยธาตุทั้ง ๔ ทั้ง ๖, ทั้ง ๔ ทั้ง ๖ มันเป็นอนัตตา เป็นสุญญตา เป็นเช่นนั้นเอง.

เรื่องร่างกายนี้ถ้าศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์ ก็ว่าประกอบอยู่ด้วยเซลล์ ตัวที่มองไม่เห็นได้ด้วยตา มันมีเล็กๆ มากมายหลายชนิดหลายกลุ่มล้วนแต่มีหน้าที่ ตามหน้าที่ของมัน, เซลล์แต่ละตัว ๆ นั้นเป็นเช่นนั้นเอง เป็นอนัตตา เป็นสุญญตา, แล้วร่างกายจะเป็นอัตตาขึ้นมาอย่างไรได้.

ที่นี้จิตใจก็เหมือนกัน ประกอบขึ้นด้วยการปรุงแต่ง; เมื่อตาเห็นรูป เมื่อหูฟังเสียงเป็นต้น, เรื่องทางจิตใจมันก็เลยเป็นของชั่วคราวชั่วคราว เป็นความรู้สึกชั่วคราว เป็นมายา เป็นลม ๆ แล้ง ๆ ไม่ใช่ตัวตน.

เข้า, ที่นี้คำว่าอากาศธาตุ ที่ว่างสำหรับให้สิ่งเหล่านี้มีอยู่ มันก็ว่าง, ยิ่งว่างเท่าไรก็ยิ่งไม่มีตัวตน. ฉะนั้นเมื่อเห็นว่าธาตุทั้ง ๖ ธาตุ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ มันไม่ใช่ตัวตนทั้งนั้น, มันก็ไม่ไปหมายมันอะไร จะให้มันเป็นตัวตนขึ้นมาได้. ทรัพย์สมบัติเงินทองข้าวของ บุตร ภรรยา สามี อะไรก็ตาม ที่ยึดถือกันว่าเป็นตัวตน ของตน, และรักกันอย่างจะขาดใจ เป็นทุกชีวิตกักขฬ อาลัยอาวรณ์กันอยู่ตลอดเวลา, เพราะไม่เห็นเรื่องเช่นนั้นเอง.

ปัญญารู้เรื่องเช่นนั้นเองเป็นยอดสุดของปัญญา สะสมไว้ให้มากพอ ให้คล่องแคล่ว คล่องปากคล่องใจ คล่องอะไรพอ มันจะได้ง่ายแก่สติ, สติจะได้มาชนเอาไปได้ทันที เมื่อเหตุการณ์มันเกิดขึ้น, เมื่อเหตุการณ์มันเกิดขึ้น สติไปชนเอาความรู้เรื่องนี้ทันที เอาปัญญาไปเผชิญหน้าในรูปของสัมปชัญญะ.

ในโรงเรียนเขาสอนเด็กว่า สติความระลึกได้ สัมปชัญญะความรู้ตัว, คำพูดนี้ก็ค่อนข้างถูก แต่ว่ามันไม่เข้าใจ. ครูก็ไม่เข้าใจ, แล้วเด็กนักเรียนก็ไม่เข้าใจ, ครูที่สอนก็ไม่เข้าใจ. เดี่ยวนี้จะบอกให้รู้ว่า สตินั้นคือว่าความระลึกได้ มันอยู่ในพวกกำลังจิตฝ่ายสมาธิ, ระลึกได้แล้วมันก็ไปชนเอาปัญญามา ระลึกเอาปัญญามา ให้มาอยู่เฉพาะหน้า ก็คือปัญญานั้นเองเรียกว่าสัมปชัญญะ. สัง แปลว่า ทัว, ปะ แปลว่า ครอบหรือพร้อม, ญะ ก็แปลว่า รู้, มันก็เช่นเดียวกับคำว่าปัญญา ปะญาญา-รู้, ปะ-ทั่วถึง, มันก็รูปศัพท์เดียวกันแท้ ๆ. แต่พอมาท่าน้ำที่ อยู่ในหน้าที่ด้วยความพร้อมที่สุด แก่เหตุการณ์เลยให้ชื่อใหม่ว่าสัมปชัญญะไปเสีย, กลายเป็นปัญญาเมื่อกำลังทำ

หน้าที่. ปัญญาที่เก็บไว้เฉย ๆ ในตัวก็เรียกว่าปัญญา, แต่ถ้าปัญญานั้นมาทำหน้าที่เฉพาะหน้าเหตุการณ์ ก็เรียกว่าสัมปชัญญะ. นี่เราได้มีอะไรที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด ที่จะเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ คือปัญญาที่มาอยู่ในรูปของสัมปชัญญะ, มันก็เลยมีทั้งสติ ทั้งสัมปชัญญะ. สัมปชัญญะเป็นปัญญา ก็พันฝ่าต่อสู้กับเหตุการณ์. ถ้ามันมีกำลังไม่พอ มันถอยกำลัง มันจะแพ้แก่กิเลส ก็เพิ่มสมาธิ เพิ่มกำลังจิต เพิ่มกำลังของสมาธิให้แก่สัมปชัญญะ, สัมปชัญญะก็เป็นปัญญาถึงขนาดสูงสุดที่จะตัดกิเลสได้.

การเจริญสมาธิภาวนาก็คือทำอย่างนี้ เพื่อระลึกเอาอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวปัญหา มาพิจารณาอยู่ด้วยสัมปชัญญะ. สติ ๑ สมุทฺทธาน-มีสติ มีสัมปชัญญะ, วเนยุย โลก อภิขุมาโทมนสฺส -นำออกเสียได้ซึ่งอภิขมาและโทมนัสในโลก; นั่นหลักสูงสุด รัตภูมิที่สุด ชัดเจนที่สุด ของการทำสมาธิภาวนา, ให้สติสัมปชัญญะนี้นำอภิขมาและโทมนัส คือกิเลสออกเสียได้. อภิขมาและโทมนัสในโลกที่มันเกิดอยู่ในโลก ในวิสัยโลกตามแบบของโลก คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้มันนำออกไปเสียได้.

หน้าที่ของสมาธิ.

นี้สมาธิ พอมาถึงสมาธิ มันไม่ค่อยจะพอ, ไม่ค่อยจะมีแรงสมาธิพอ, เดี่ยวมันซี้ชาลดมันถอยหลัง มันวังเหว มันเปลี่ยนความคิดเสีย. สัมปชัญญะก็เลยตายด้าน ยกเลิกเป็นหมันไป. ถ้าเราเป็นคนฝึกสมาธิไว้ให้เพียงพอ จิตใจเป็นสมาธิทันควันทันเวลาเพียงพอ ก็ระดมจิตใจนั้นซ้างลงไปในเรื่องเดียวกัน ในเรื่องของสัมปชัญญะ, เหมือนกับเพิ่มน้ำหนักให้มัน. สัมปชัญญะเป็นพวกปัญญา มันเหมือนกับความคม

ของมีด จะคมสักเท่าไร แต่ถ้ามันไม่มีน้ำหนักรจะกดลงไป มันก็ไม่ตัด, แล้วมันต้องมีน้ำหนักให้เพิ่ม ให้มีดนั้นมันหนักพอ ความคมมันจึงจะตัด, เดียวนี้ปัญญาของเราไม่มีสมาธิช่วย ไม่มีน้ำหนักพอมันเลยไม่ตัด. ฉะนั้น ก็หัดสมาธิ หัดส่วนที่เป็นสมาธิ ฝึกในส่วนที่เป็นสมาธิอยู่เสมอ ให้เพียงพออยู่เสมอ, ให้มีสมาธิเพียงพออยู่เสมอ มันก็จะมีมากพอ ก็จะมาใช้น้ำหนักกดลงไป กำลังของปัญญาคือความคม ความคมมันก็ตัด.

ธรรม ๔ เกลombangน้ำที่ได้ทุกกรณี.

นี่ ๔ เกลombangน้ำที่กันอย่างนี้ ในทุกกรณีไม่ว่ากรณีไหน; แม้ว่าเป็นเรื่องที่บ้านเรือน เรื่องโลก ๆ เรื่องบ้านเรือน ปัญหาอะไรเกิดขึ้น ก็ให้ใช้ ๔ เกลombangน้ำแก้ปัญหานั้น มันเฉพาะหน้าดีที่สุด, มันเผชิญหน้าได้ดีที่สุด, จะแก้ปัญหานั้นได้ สมาธินี้ก็เหมือนกับปัญญา ถ้าไม่ได้สะสมพอหนุนเอาไว้ มันก็ไม่มี; ฉะนั้นตามปกติเราจึงทำสมาธิฝึกสมาธิ เพื่อสร้างสมกำลังของสมาธิไว้ให้เพียงพอ; แล้วก็ศึกษาอบรมในส่วนที่เป็นปัญญาไว้ให้เพียงพอ. ส่วนสตินั้นถ้าไม่มี หรือมันไม่เร็วก็ฝึกให้มีและให้พอ, ส่วนสัมปชัญญะนั้นมันแล้วแต่สติกับปัญญา สติไปเอามันก็มี, สติควบคุมได้ดี สัมปชัญญะมันก็มี. ฉะนั้น สัมปชัญญะ ดูไม่ใช่เรื่องจะต้องฝึก, ฝึกแต่เรื่องของสติ เรื่องของปัญญา เรื่องของสมาธิ, ให้สัมปชัญญะนั้นเป็นการฝึกไปในตัว เป็นการพลอยฝึกไปในตัวก็จะสำเร็จประโยชน์ ในการที่จะมีชีวิต ชนิดที่ว่ามันเป็นการควบคุมสัญชาตญาณอยู่โดยอัตโนมัติ. เราดำเนินชีวิตอยู่อย่างนี้ ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์อย่างนี้ จะควบคุมสัญชาตญาณอยู่โดยอัตโนมัติ, มันจะพัฒนาสัญชาตญาณพื้นฐานให้เป็นไปทางฝ่ายโพธิ, ไม่ให้เป็นไปทางฝ่ายกิเลส

แล้วก็โดยอัตโนมัติ, แล้วก็พัฒนาสัญชาตญาณฝ่ายโพธิสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป, จนตัดถอน รื้อถอน เพิกถอนสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณเสียได้หมด คือเป็นพระอรหันต์. เรื่องนี้ยังไม่ต้องพูด ถ้าว่าจะเพิกถอนสัญชาตญาณกันหมดสิ้นเชิง มันเป็นเรื่องของพระอรหันต์; **เมื่อยังไม่ถึงพระอรหันต์ ก็ขอให้ควบคุมได้, ให้ปรับปรุงได้, ให้พัฒนาได้, ให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางฝ่ายโพธิยิ่ง ๆ ขึ้นไป.** มีชีวิตอยู่อย่างนี้เรียกว่า เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้องที่สุด, ถูกต้องคือมันเป็นการควบคุมพัฒนาสัญชาตญาณอยู่โดยอัตโนมัติ.

นี่เรื่อง ๔ เกลอป, **มีชีวิตอยู่ด้วยธรรมะ ๔ เกลอป,** แคล่วคล่องว่องไวเหมือนกับอะไร ที่เตรียมไว้พร้อมดี, เป็นอาวุธยุทธปัจจัยอะไรก็ตาม เตรียมไว้พร้อมดี, ลองฝึกลองใช้ลองอะไรอยู่เป็นอย่างดี เป็นอย่างรวดเร็ว **แล้วก็แก้ไขปัญหาทุกชนิดทุกขนาด ทั้งทางฝ่ายโลกและฝ่ายธรรมะได้อยู่เป็นปกติ, นี่คือการมีชีวิตชนิดที่พัฒนาสัญชาตญาณอยู่ในตัวมันเอง ด้วยธรรม ๔ เกลอป.**

เป็นอันว่า เราได้พูดกันถึงการดำเนินชีวิต มีธรรมะ ๔ เกลอป เป็นธรรมะสำหรับเป็นอยู่ เป็นธรรมะเครื่องอยู่ เครื่องปฏิบัติ เครื่องแก้ปัญหามานานจนมันมีนิสัยใหม่, **นิสัยใหม่ก็คือมีสติ มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญาครบถ้วน** พร้อมเพรียงอยู่เสมอ, เตรียมพร้อมอยู่เสมอ, สามารถจะทำทนายกิเลส ทำทนายกิเลส ก็เป็นอันว่าจบไปเรื่องหนึ่ง. ดำเนินชีวิตชนิดที่เป็นการควบคุมสัญชาตญาณ, โดยวิธีเฉพาะหน้าด้วยธรรมะ ๔ เกลอป. เดียวนี้หมดเวลาแล้ว ที่จะพูดว่า **ดำเนินชีวิตโดย อภิรัฐคัมภรค** จะเป็นการพัฒนาสัญชาตญาณโดยตรงอยู่ในตัวมันเอง ชนิดที่ไม่ใช่เผชิญหน้า โอกาสหลังในวันหลัง ในวันนี้ก็ขอให้สนใจแต่เรื่องธรรมะ ๔ เกลอป ธรรมะ ๔ เกลอป ให้มีครบทั้ง ๔ เกลอป แล้วใช้ ๆ ธรรมะทั้ง ๔ นี้ เหมือนกับของใช้ที่จำเป็นที่สุดแก่ชีวิต และตลอด

เวลา ทุกหนทุกแห่งเวลา นั้นแหละคือพุทธบริษัทแท้ ในบาลีก็เรียกว่าเป็นทองชมกฺขณฺฐ เป็นพุทธบริษัทไม่ปลอม ทองชมกฺขณฺฐก็หมายความว่าทองไม่ปลอม ถ้าเป็นพุทธบริษัทชมกฺขณฺฐ ก็คือเป็นพุทธบริษัทที่ไม่ปลอม เป็นพุทธบริษัทแท้ทั้งเนื้อทั้งตัว นี่จะเป็นได้ก็เพราะมีเครื่องมือ ๔ อย่างนี้พร้อมเพียง เป็นนักรบของพระพุทธเจ้า ตามคำสั่งชวนของพระพุทธเจ้า แล้วก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นมาได้ ไม่มีปัญหาอะไรอหน้าเผชิญหน้าทำให้เกิดกิเลส เกิดปัญหา เกิดความทุกข์

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยาย เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจแก่พุทธบริษัท ในการปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนา สืบต่อไป ณ กาลบัดนี้ ฯ

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

- ๑๒ -

๒๒ มีนาคม ๒๕๒๙

การปฏิบัติที่เพิกถอนสัญชาตญาณโดยหลักวิชา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้
อาตมาก็ยังคงบรรยายเรื่อง ธรรมะกับสัญชาตญาณ ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะ
เรื่องในวันนี้ว่า การปฏิบัติที่เพิกถอนสัญชาตญาณโดยหลักวิชา.

[ทบทวน.]

ขอทบทวนความเข้าใจสำหรับผู้มาใหม่ ซึ่งคงจะงง ๆ ว่า พูดเรื่องอะไรกัน,
ขอทบทวนว่า เราพูดเรื่องธรรมะชนิดที่เป็นวิทยาศาสตร์, หรือโดยวิธีที่เป็นวิทยา-
ศาสตร์.บางคนไม่ทราบ ก็ควรจะทราบว่า เรื่องสัญชาตญาณนั้น ก็คือสิ่งที่เรียก
ว่าเรื่องกิเลส อันเป็นปัญหาใหญ่หลวงทางศาสนา, ถ้าเราพูดกันอย่างธรรมดา ๆ เป็น
เรื่องของธรรมชาติ ตามหลักวิทยาศาสตร์, มันก็ควรจะตั้งปัญหาขึ้นมาว่า ทำไมเราจึง

บังคับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้, คือบังคับความรักไม่ได้, บังคับความโกรธไม่ได้, บังคับความเกลียดไม่ได้, บังคับความกลัวไม่ได้, บังคับความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ไม่ได้, บังคับความอิจฉาริษยาไม่ได้, บังคับความหวังความหวัง เป็นต้นไม่ได้, ทั้งที่บางครั้งก็ตั้งใจจะบังคับอยากจะบังคับอย่างยิ่ง แล้วมันก็บังคับไม่ได้.

ถ้าจะให้เป็นเรื่องศาสนา ก็จะตอบว่า เพราะบังคับกิเลสไม่ได้ บังคับอนุสัยไม่ได้, แต่ถ้าเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ก็ตอบว่า เพราะเราบังคับสัญชาตญาณหรือสิ่งที่เรียกว่า *instinct* ไม่ได้. แม้จะเรียกชื่อต่างกัน มันก็เป็นสิ่งเดียวกัน จะต้องระวังสังเกต บัดนี้เราจะมาพูดให้เห็นเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แล้วมันก็จะ เป็นสิ่งที่ใช้ได้ในทุกศาสนาทีเดียว.

ธรรมะของจริงนั้นเป็นสิ่งที่ใช้ได้ ใช้ร่วมกันได้ในทุก ๆ ศาสนา; ขอให้คิดดูอย่างนี้ว่า มนุษย์ในโลกนี้กินเกลือมันก็เค็ม, กินน้ำตาลก็รู้สึกหวาน, กินน้ำส้มก็รู้สึกเปรี้ยว ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาอะไร กินเกลือก็รู้สึกเค็ม กินน้ำตาลก็รู้สึกหวาน กินน้ำส้มก็รู้สึกเปรี้ยว, หรือว่าเรา กินยารักษาโรคที่ประกอบขึ้นตามหลักวิชาการ, ก็จะได้ผลเหมือนกันหมด, ไม่ว่าจะถือศาสนาอะไร ดูความที่มันร่วมกันได้อย่างนี้; หรือจะพูดอย่างเด็ก ๆ ก็ว่า ถ้าไปจิ้มเข้ามันก็หิวเรา, ถ้าไปชุปเข้ามันก็กลัวหรือก็ร้องไห้, เหมือนกันหมดทุกคน. นี่หลักธรรมะของธรรมชาติใช้ได้แก่ทุกคน ไม่ว่าจะถือศาสนาอะไร. เมื่อกล่าวโดยหลักวิทยาศาสตร์ สัญชาตญาณใด ๆ ของผู้ที่ถือศาสนาอะไร มันก็เหมือนกันหมด; ดังนั้นวิธีที่จะควบคุมแก้ไขพัฒนาสัญชาตญาณมันจึงใช้ร่วมกันได้, นี่เมื่อพูดอย่างวิทยาศาสตร์.

แต่ถ้าพูดอย่างศาสนา มันก็เกี่ยงงอนกัน, ตั้งป้อมตั้งเป้าเกลียดชัง หรือขัดแย้ง ปฏิเสธศาสนาอื่นนอกจากศาสนาของตัวเอง, มันก็เลยไม่อยากจะทำ. แต่

พูดว่าเรื่องละกิเลส อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เห็นเป็นพุทธศาสนา, แล้วก็ พวกที่ถือศาสนา พระเป็นเจ้าก็ไม่อยากจะฟัง, ก็เลยไม่ต้องพูดกัน. แต่ถ้าพูดให้เห็นว่า กิเลส กิเลส อย่างนั้น ๆ คือสัญญาตถาณอย่างนั้น ๆ ตามธรรมชาติ. ใครมีความรู้สึกแก้ไขได้ ก็ควรจะมารับเอาไปใช้ได้ด้วยกันทุกคน.

นี่ขอให้มองเห็นใจความสำคัญข้อนี้ ในข้อที่ว่า **สิ่งที่เรียกว่าสัญญาตถาณ** นั้นแหละคือกิเลส, บังคับสัญญาตถาณก็คือบังคับกิเลส, บังคับกิเลสก็คือบังคับสัญญาตถาณ. ถ้าในพระพุทธศาสนามีวิธีบังคับอย่างไร ก็ควรจะเอาไปใช้ในผู้ที่ ปฏิญาณถือศาสนาอื่นก็ได้, ได้ผลเหมือนกัน, เลยเป็นอันว่า มันเป็นเรื่องของ ธรรมชาติ, เป็นของกลางของธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าค้นพบ, แล้วนำมาแสดง เปิดเผย ไม่ใช่เป็นเรื่องที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นตามใจชอบ ขอให้เข้าใจอย่างนี้. นี่เราจึงเปลี่ยนชื่อของศัตรู ว่าแทนที่จะเป็นกิเลส เราเอามาเป็นสัญญาตถาณ ที่บังคับไม่ได้เพื่อเข้าใจง่าย.

ทุกคนจะต้องระลึกนึกถึงปัญหาอันแท้จริงของตน ที่มีอยู่เป็นประจำ หรือ แม้จะเป็นคราว ๆ ก็เข้าใจได้, ทำไม่บังคับความรักไม่ได้, ที่น่ารักมาก็รัก, ที่น่าโกรธมาก็โกรธ, ที่น่าเกลียดมาก็เกลียด, ที่น่ากลัวมาก็กลัว, แล้วก็ไม่อยากจะมีสิ่งรบกวนทางจิตใจ เป็นความอาลัยเป็นความอาวรณ์ มันก็ทำไม่ได้, มันก็ยัง อาลัยอาวรณ์อยู่นั่นเอง, วิตกกังวลจนเป็นโรคประสาท มันก็บังคับไม่ได้, ทั้ง ๆ ที่ตัวก็รู้ว่ามันให้โทษและไม่ชอบ อยากจะละอยู่ มันก็ยังละไม่ได้. นี่จะต้องมาพูดกันให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ว่ามีวิธีอะไรที่จะละได้ และโดยเฉพาะในเรื่องทางฝ่ายพระพุทธศาสนา.

ขอให้คนที่ยังไม่เคยฟังนึกหรือทบทวน ว่า**สิ่งที่เรียกว่าสัญญาตถาณ**นั้น มีอยู่ภายในจิต และเกิดขึ้นมาได้เอง ไม่ต้องมีใครมาสอน. นี่ก็ลองนึกดูเอง ว่า มันมีอะไรบ้าง, เด็กทารกไม่กี่วันมันก็รู้จักที่จะยึดถือว่าตัวกู ว่าของกู ไม่ต้องมีใครมาสอน

มันเกิดความคิดขึ้นมาในใจได้; นี่ก็เพราะว่าพอเด็กทารกมันมีความรู้สึกว่าร่อย, เรื่องไม่ร่อย เรื่องชอบไม่ชอบเข้ามาแล้ว มันก็เกิดความอยากไปตามนั้น, เกิดได้เอง มันรู้สึกได้เอง, มันก็อยากสิ่งที่ยังชอบ มันก็ไม่อยากหรืออยากจะไม่ให้มีสิ่งที่ยังไม่ชอบ, มันก็มี **ความอยากที่เรียกว่าตัณหา** เป็นความรู้สึกที่เกิดอยู่ในใจอย่างนั้น.

แต่แล้วความรู้สึกอันนั้นมันให้เกิดความรู้สึกต่อไปอันหนึ่งว่า **ตัณหา** อยาก, ถ้าความอยากเกิดขึ้นเต็ม อยู่ในจิตใจแล้ว ก็ปรุงให้เกิดความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งว่า **ตัณหา** นี้เป็นผู้อยาก, มีตัณหาผู้อยาก. ครั้นมีตัณหาผู้อยากแล้ว มันก็ปรุงออกมาเป็นความรู้สึกว่า **อยาก**เอามาเป็นของกู มันก็ครบถ้วนแหละ; มีความอยากเป็นตัณหา, **อยาก**เอามาเป็นของกู, นี่ก็คืออุปาทาน, เรียกว่าอุปาทานในพุทธศาสนา มันเกิดได้เองอย่างนี้ **ไม่ต้องมีใครมาสอน**, เรียกว่าสัญชาตญาณแห่งตัวตนว่าตัวตนซึ่งเป็นของตนรวมอยู่ด้วย ก็ได้เกิดขึ้น.

ครั้นมันมีความยึดถือว่าตัวตนแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่จะเกิดสัญชาตญาณต่อไปได้อีก คือความเห็นแก่ตน; เพราะมันมีตัวตน มันก็มีความเห็นแก่ตน. นี่มันก็เกิดความรู้สึกสืบต่อไปได้เอง เป็นการที่ว่าจะเอาอะไร ๆ ตามใจตน. ดูที่ลูกเด็ก ๆ ซิมันจะเอาอะไรตามใจตนขึ้นมา **ไม่ต้องมีใครมาสอน**, จึงเรียกว่าสัญชาตญาณ แล้วมันก็เลยเกิดไปถึงว่า มันจะเอาเปรียบคนอื่นโน่น. นี่มันก็มีอะไร ๆ ที่เป็นความรู้สึกงอกขึ้นมาได้จากสัญชาตญาณแม่บท คือสัญชาตญาณว่าตัวตน, จนเห็นแก่ตน แล้วมันก็เกิดความรู้สึกที่ว่า **จะต้องเลี้ยงชีวิตตน** มันก็เกิดความรู้สึกที่ต้องกินอาหารขึ้นมา อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันก็ต้องติดในรสอาหาร เป็นต้น.

แล้วมันก็มีสัญชาตญาณแห่งความกลัว คือมันไม่อยากจะตายมันจึงได้กลัวตาย นี่มีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด, **ไม่ต้องมีใครสอน** มันเกิดได้เอง, แล้วก็มีสัญ-

ชาตญาณแห่งการต่อสู้ เพราะกลัวตาย, หรือสัญญาตญาณการหนีภัย เมื่อมันเห็นว่าสู้ไม่ได้, เหล่านี้มันไม่ต้องสอนทั้งนั้น. ไปนั่งดู ลูกไก่ตัวเล็ก ๆ เพิ่งออกจากไข่ มันมีสัญญาตญาณแห่งการต่อสู้, มีสัญญาตญาณแห่งการวิ่งหนี ตามแก่เหตุการณ์ ที่มันจะเกิดรู้สึกขึ้นมาได้เอง.

แล้วมันก็มีความรักตน นี่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตน, แล้วมันก็ต้องการให้มีสิ่งอื่นมาบำเรอตน มันต้องการขึ้นมาได้เอง. แล้วมันก็ต้องการจะสืบพันธุ์ เพราะว่ามันไม่ยอมให้สูญหายตนไปเสีย มันก็มีความรู้สึกที่จะสืบพันธุ์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี, แล้วมันก็ตกเป็นเหยื่อของธรรมชาติคือกามารมณ์, กามารมณ์นี้มันเรื่องหนึ่งต่างหากจากเรื่องการสืบพันธุ์, ถ้าไม่มีส่วนที่เป็นกามารมณ์แฝงอยู่ด้วย มันก็ไม่มีใครสืบพันธุ์, เพราะเรื่องการสืบพันธุ์ล้วน ๆ นั้นนะมันสกปรก, มันเหน็ดเหนื่อย, มันน่าเกลียด, มันอะไรไปทุกอย่าง. แต่เขามีค่าจ้างอันเลิศมาจูงจูงมันคือ ส่วนที่เป็นกามารมณ์, มันกินเหยื่อกามารมณ์, มันรับค่าจ้าง, แล้วมันก็ทำการสืบพันธุ์.

ไปคิดดูเองซิว่า สมรสแต่งงานนั้นมันเพื่ออะไรกันแน่, ตกอยู่ใต้อำนาจของสัญญาตญาณอันไหน, สัญญาตญาณอันลึกเพื่อการสืบพันธุ์นั้นมันยังน้อยไป, แต่มัน ตกเป็นทาสของเหยื่อที่เขาจ้างให้ทำการสืบพันธุ์ ธรรมชาติจ้างให้ทำการสืบพันธุ์นี้มันเป็นกันอย่างนี้ทั้งสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่ต้นไม้ต้นไผ่. ถ้าศึกษาให้ละเอียด มันก็มีส่วนล่อให้ทำการสืบพันธุ์ มันก็แก้ไขด้วยตนเองไม่ได้, พ่ายแพ้แก่ความรู้สึกอันนี้.

นี่ก็ยังมีอีกมากที่เป็นสัญญาตญาณ ต้องการให้เจริญ ให้สวย ให้รวย ให้ดี ให้พัฒนา นี่มันก็อยู่ในความรู้สึกที่เป็นสัญญาตญาณที่มันเกิดได้เอง, มันก็ต้องการให้สิ่งรอบด้านนั้นบำเรอมันในทุกทาง. แล้วมันยังมีสัญญาตญาณแห่งการอวด, ลูก

เด็ก ๆ ก็รู้จักอวดตั้งแต่เล็ก ๆ ลูกหมาลูกแมวก็มีลักษณะที่เห็นว่ามันต้องการจะอวด อวดดี อวดสวย อวดเก่งอะไรของมัน, เพราะมันมีสัญชาตญาณแห่งการอวด.

ในที่สุดมันก็ไปรวมอยู่ที่สัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน มันอยากจะมี การมีอยู่แห่งตัวกูแห่งของกู นี่มันจึงดิ้นรนทุกอย่างทุกประการ เพื่อการมีอยู่แห่งตัวกู เพื่อได้ตามใจตัวกู, เพื่อมีอะไรมาบำรุงบำเรอแวดล้อมตัวกู. โดยหลักการใหญ่ ๆ มันเป็นอย่างนี้; ถ้าผู้ใดรู้จักสิ่งเหล่านี้ดี แม้ในฐานะที่เรียกว่าสัญชาตญาณ, ผู้นั้นจะ รู้จักและเข้าใจสิ่งที่เรียกว่ากิเลส ๆ ในพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น; เพราะมันเป็นเรื่อง เดียวกัน.

สัญชาตญาณที่บังคับไม่ได้ คือสิ่งที่เรียกว่ากิเลส, หรือสัญชาตญาณ กลาง ๆ ธรรมดาที่มันเปลี่ยนมาสู่อำนาจของอวิชชา, อวิชชาครอบงำแล้วมัน ก็ เป็นกิเลส. แต่ถ้าสัญชาตญาณที่ได้รับการปรุงแต่งที่ดี พัฒนาที่ดี มันก็กลายเป็น โภทิ คือมันเป็นความรู้ได้เองอีกเหมือนกัน ในทางที่จะไม่ต้องเป็นทุกข์. ถ้าไม่ได้รับการ พัฒนาที่ถูกต้อง มันก็รู้ได้เองเหมือนกัน ในทางที่จะต้องเป็นทุกข์ ฉะนั้นเราจึงมี การพัฒนาสิ่งเรียกว่า สัญชาตญาณ.

ทำไมเราสะดุ้ง, ทำไมเราหวาดเสียว, ทำไมเราวิ่งหนี, สามคำนี้เป็นคำ ที่มีพูดอยู่ในบาลี ฌมฺภี-สะดุ้ง, อุตฺราสี-หวาดเสียว, ปลายิ-วิ่งหนี. ทำไมเราสะดุ้ง ได้เอง ถ้ามีอะไรกระต๊ากกระต๊ากออกมาก็สะดุ้ง ไม่ต้องมีใครสอนไม่ต้องมีใครฝึก สะดุ้ง ได้เองตั้งแต่เป็นทารก, แลก็หวาดเสียวได้เอง ขนลุกขนพองได้เอง โดยไม่ต้องมีใครสอน แล้วก็วิ่งหนีไปทันทีเมื่อมีอะไรที่วุ่นวายน่าเกลียดน่ากลัวเกิดขึ้น มันก็วิ่งหนี. นี่ถ้าบังคับ ไม่ได้ มันก็เป็นไปมากจนเป็นทุกข์ หรือเกิดปัญหาอย่างอื่นจนถึงกับตาย. พอ สะดุ้งก็ร้องออกมา, มีอะไรน่ากลัวสะดุ้งหวาดเสียวก็ร้องออกมา, เหมือนลูกหมาลูกไก่ลูก

แมว มันก็ร้องได้. คนจะร้องหยาบคายนั่นเสียอีก ถ้ามีอะไรทำให้สะดุ้งหวาดเสียวขึ้นมา. ทำไมมันจึงบังคับไม่ได้ นี่ข้อแรก.

ถ้ารู้จักสิ่งเหล่านี้ดี ว่ามันไม่ควรจะมี มันมีแต่ทำให้ยุ่งยากลำบากและเป็นทุกข์ ก็คงจะมีความคิดในทางที่จะเพิกถอนมันเสีย. แต่สัญญาตญาณล้วน ๆ ตามธรรมชาติล้วน ๆ นี่ ไม่ใช่เพิกถอนได้ง่าย เพราะว่ามันเป็นของคู่กันมากับชีวิต. เมื่อใดไม่มีสัญญาตญาณว่าตัวตนของตน ชีวิตมันก็ไม่ดำเนินเพื่อการเป็นอยู่ มันก็ตาย. ฉะนั้น มองในแง่ของความเป็นประโยชน์ มันก็เป็นประโยชน์ คือต่อสู้เพื่อชีวิตนี้ยังอยู่. แต่เมื่อควบคุมไม่ได้มันก็กลายเป็นเรื่องให้โทษให้ทุกข์, มันเห็นแก่ตน มันก็เอาเปรียบผู้อื่น, หรือมันทำทุกอย่างที่จะทำให้เป็นทุกข์. ถ้าบังคับได้มันก็กลับไปในทางตรงกันข้าม คือไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วยกันทุก ๆ ฝ่าย.

พูดได้ว่า การบังคับ สัญญาตญาณก็คือการบังคับกิเลสได้ บังคับกิเลสได้ก็คือบังคับสัญญาตญาณได้; แต่มันยากจนถึงกับจะต้องจัดสรรกันว่า เพียงแต่ควบคุมก็พอจะทำได้ ะมัดระวังให้ดีสำหรับบุญชน. แต่จะละให้เด็ดขาดได้เลยนั้น ไม่มีทางจะทำได้ นอกจากจะเป็นพระอรหันต์, ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์, จะเป็นคนชั้นไหนก็ตาม ยังละสัญญาตญาณทั้งปวงไม่ได้, ก็เลยต้องมีหลักเกณฑ์ในการที่จะควบคุม พร้อมกันนั้น ก็มีหลักเกณฑ์ในการที่จะพัฒนา, นี้จะพัฒนากันอย่างไรก็ได้ พูดกันมาแล้วในการบรรยายหลายครั้ง. วันนี้เป็นครั้งที่ ๑๒ มีหัวข้อว่า การบัญญัติเพื่อจะเพิกถอนสัญญาตญาณโดยหลักวิชา ก็หมายความว่าได้พูดกันมามากแล้ว จนถึงขั้นที่จะเพิกถอนสัญญาตญาณในระดับที่เพิกถอนได้ แล้วก็เป็นพระอรหันต์.

ที่นี้ในการบรรยายในครั้งที่แล้วมา ได้พูดถึงเรื่องสี่เกลอ ธรรมะสี่เกลอ; จำไว้ให้ดี ๆ ธรรมสี่เกลอ. ขอเตือนอีกที คือความมีสติ ความมีสัมปชัญญะ ความมีสมาธิ ความมีปัญญา, สติ สมาธิ สัมปชัญญะ ปัญญา. เมื่ออะไรเกิดขึ้นในใจ หรือเข้ามาเผชิญภายนอก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มันมีเรื่องแล้ว มันกรณีเกิดขึ้นแล้ว อย่างนี้ต้องมีสติ ระลึกให้ได้ถึงปัญญาความรู้ที่เคยอบรมศึกษาไว้ ให้สติไปชนเอาความรู้ขึ้นมา รวดเร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบ มาทันเหตุการณ์ เอาปัญญามาแล้ว มาทำเป็นสัมปชัญญะ คุมเหตุการณ์อยู่ต่อหน้า นี่สติไปเอาปัญญามา ทำเป็นสัมปชัญญะควบคุมเหตุการณ์อยู่ต่อหน้า แล้วก็เพิ่มกำลังจิตที่เป็นสมาธิแรงขึ้น แรงขึ้น มันก็ควบคุมได้ เช่นว่าสิ่งที่น่ารักเกิดมาทางตา มีสติไประลึกเอาปัญญาหรืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เอามาเผชิญหน้า กับสิ่งที่มาทำให้รัก นั่นก็เป็นสัมปชัญญะคุมเชิงอยู่ ถ้ากำลังของสัมปชัญญะไม่พอ ก็เพิ่มกำลังจิตคือสมาธิให้มากขึ้น นี่กำลังปัญญา หรือสัมปชัญญะ มันก็จะขับไล่ความโง่ ความหลง ซึ่งจะเรียกว่าสัญชาตญาณก็ได้ กิเลสก็ได้ ออกไป นี่เราพูดกันมาโดยชัดเจนแล้ว ในการบรรยายครั้งที่แล้ว.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

การบรรยายครั้งที่แล้วเวลาไม่พอโดยพูดค้างไว้ว่า จะต้องนึกถึงสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านมักจะทรงเรียกว่า นิสสรณะ. **นิสสรณะ** แปลว่าทางออก คำว่า **นิสสรณะ** แปลว่าทางออก เรียกว่า นิสสรณะ ที่ไหนก็ทรงหมายถึงอัฐรังคิกมัคค์ทั้งนั้นแหละ, อริยอัฐรังคิกมัคค์นั้นแหละ ความถูกต้องแปดประการ ซึ่งได้ยินได้ฟังกันมาก จนท่องกันได้ จนสวดร้องกันได้ แล้วก็มันเป็นแต่เพียงชื่อ มันยังไม่สามารถที่จะเป็นตัวจริงขึ้นมา สำหรับจัดการกับกิเลสตัณหาเหล่านี้.

แล้วก็อยากจะพูดให้เห็นว่า เรื่องรอยัญฐังคิกมัคค์-มรรคมืองค์แปดนี้ มันก็เรื่องเดียวกับสี่เกลอ, ธรรมะสี่เกลอ คือ สติ สัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา; จึงกล่าวเนื่องกันไปจากเรื่องที่เกลอ ให้เห็นโดยประจักษ์. สติ สิ่งที่เรียกว่าสติ เกลอตัวแรก ก็มีอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าสัมมาสติในอริยมรรค, ตัวสติมันอยู่ในสัมมาสติในอริยมรรค ตัวสัมปชัญญะมันก็มีอยู่ในสัมมาสติและสัมมาทิฏฐิในอริยมรรค. ที่เรียกว่าสมาธิ, สมาธิ มันก็มีอยู่ในตัวสัมมาสมาธิ สัมมาวิริยะ สัมมาวายามะ, ตัวที่เรียกว่าปัญญา, ปัญญา นั้นมันก็มีอยู่ในสัมมาทิฏฐิ รวมกับสัมมาสังกัปปะ ส่วนสัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว นั้นมีอยู่เองแล้วเป็นพื้นฐาน.

คำนี้น่าห้วนเหมือนกัน เมื่อพูดถึงมรรคมืองค์แปด พระพุทธเจ้าก็จะตรัสหน้าที่สำคัญ ๆ ขององค์อื่น ๆ หมด จนเหลือแต่สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว, นี้ก็จะตรัสว่าเขามีอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน, คือมันต้องมีสิ่งนี้อยู่เป็นพื้นฐานของชีวิต, แล้วก็ใช้สัมมาความถูกต้องอื่น ๆ ทำหน้าที่โดยเฉพาะตามสมควรแก่กรณี ก็เป็นการใช้อริยมรรคมืองค์แปดอย่างครบถ้วน, นี่แหละคือข้อที่ว่า สี่เกลอนั้นมันกระจายออกไปเป็นอริยมรรคมืองค์แปดก็ได้, ถ้าเข้าใจอย่างถูกต้องตามลำดับ.

ธรรมหมวดสัมโพชฌงค์แก้ปัญหาทั้งปวงได้.

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องที่จะมาพูดในวันนี้โดยตรง ก็คือว่า การปฏิบัติเพื่อเพิกถอนสัญญาโดยหลักวิชา, ที่แล้วมามันเป็นหลักกว้าง ๆ ทั่วไป นี่จะพูดให้เห็นเป็นเรื่องชัดเจน เป็นเรื่อง ๆ เป็นข้อ ๆ แล้วก็ต่อสู้กันเหมือนกับการต่อสู้เฉพาะตัว ก็เลยต้องพูดแยกให้ฟังเป็นอย่าง ๆ, และจะยกเอาหมวดธรรมที่สำคัญที่สุด ที่จะใช้แก้ปัญหาทั้งปวงได้ คือหมวดธรรมะที่เรียกว่า โพชฌงค์ ๗ หรือสัมโพชฌงค์เจ็ด. ก็น่าสงสัยเหมือนกันแหละ, สัมโพชฌงค์เจ็ดนั้นคนก็ท่องกันได้ รู้จักสวดท่องกันได้

แล้วก็ถึงกับว่า ใครจะตายก็ไปนิมนต์พระมาสวดโพชฌงค์เจ็ดให้ต่อสู้กับความตาย ยึดถือกันมากถึงอย่างนี้ แต่แล้วก็ไม่ว่า จะเอาโพชฌงค์เจ็ดนั้นไปใช้ต่อสู้กับกิเลสหรือสัตตชาตญาณได้อย่างไร. เดียวนี้เราพูดในนามของสัตตชาตญาณ ก็จะให้เห็นในแง่ของสัตตชาตญาณโดยตรง.

โพชฌงค์เจ็ด นั่นก็คือสติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา; ถ้าไม่เคยฟังก็ดูรูปร่างหรือจำยาก, แต่ถ้าเคยบวชเคยเรียนก็จำได้ท่องได้, เคยเรียนนักธรรมก็ท่องได้. แต่เดี๋ยวนี้ขอว่าอย่าเพิ่งแต่ท่องได้ **ขอให้รู้จักกันจริง ๆ แล้วเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์.** โพชฌงค์แปลว่าองค์แห่งการตรัสรู้ มีความสำคัญถึงจะช่วยให้มีการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แต่แล้วมันก็น่าประหลาดที่ว่า มันจะทำให้ทำอะไรก็ได้, แม้จะทำไรทำนานก็ใช้หลักเกณฑ์ของโพชฌงค์ได้. คือมันแก้ปัญหาได้ทุกชนิด แต่แล้วคนเขาก็ไม่ชอบฟัง เขาก็ไม่ยอม เขาไม่ยอมคิดว่าสิ่งสูงสุดอย่างโพชฌงค์หรือมรรคมีองค์แปดนั้น จะเอามาใช้ในเรื่องทำมาหากินทำไรทำนานได้; นั่นไม่ใช่เพราะอะไร เพราะไม่รู้จักสิ่งเหล่านั้น.

นี่เราควรจะรู้จักเสียที ว่า**เรื่องโพชฌงค์ทั้งเจ็ดนั้น จะเป็นเครื่องมือที่ชนิดคมกล้า ชนิดคมเฉียบ เป็นหลักวิชาคมเฉียบ** อย่างที่เขาเรียกกันเดี๋ยวนี้ว่า **เทคนิคหรือเทคโนโลยี**, วิชาใช้เทคนิคให้สำเร็จประโยชน์ เรียกว่าเทคโนโลยี มันจะสามารถ จะคมเฉียบ จะแก้กล้าเข้มแข็งถึงขนาดนั้น ถ้าเอาโพชฌงค์มาใช้. ถ้าเอาโพชฌงค์เจ็ดมาใช้ มันจะมีการกระทำที่ต่อสู้กับกิเลส ทำลายกิเลสอย่างเข้มแข็งคมเฉียบถึงขนาดนั้น; ดังนั้นก็ควรที่จะเอามาพูดกัน : สติ ธรรมวิจยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา.

สติในที่นี้หมายถึง**ระลึกได้** จะทำอะไร ๆ ก็ต้องระลึกได้ ว่ามันมีอะไรบางอย่างที่เกี่ยวข้องกันกับเรื่องนี้; เช่นว่า**จะทำนา ก็ต้องระลึกได้**ว่า มันมีอะไรบางอย่างที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกัน : ที่ดินเป็นอย่างไร, น้ำเป็นอย่างไร, **วัวควาย**เป็นอย่างไร, **ข้าวพืช**เป็นอย่างไร, อะไรเป็นอย่างไร, มันก็ต้องระลึกหมดเรียกว่า**สติ**.

ครั้นระลึกหมดแล้วก็มาถึงธรรมวิจยะ คือใครควรดูว่าจะใช้สิ่งใดอย่างไร **เท่าไร** โดยตรงอย่างละเอียดลออที่สุด, นี้คัดเลือก มันก็เป็นการคัดเลือก.

เสร็จแล้วมันก็ **ลงมือทำอย่างเข้มแข็ง** ก็เรียกว่า **วิริยะ วิริยะ**.

ครั้นมี**วิริยะ**ลงมือทำอย่างเข้มแข็ง มันก็ต้อง**หล่อเลี้ยงไว้ด้วยความพอใจ** คือ **ปีติ** ทำเสร็จได้เท่าไรก็พอใจเท่านั้น เพื่อหล่อเลี้ยงกำลังที่จะต้องทำต่อไป; เช่นทำนา พันดินได้จอบหนึ่ง สองจอบ สามจอบก็พอใจ, เพื่อหล่อเลี้ยงกำลังใจที่จะพันต่อไปให้มันทั่วทั้งนา, อย่างนี้เป็นต้น ทำอะไรต้องมีปีติส่วนที่ทำเสร็จแล้ว, หล่อเลี้ยงจิตใจให้มีกำลังสำหรับจะทำต่อไป; ถ้าไม่อย่างนั้นเดี๋ยวมันเลิกมันทิ้งเสียละ มันก็ไปขโมยดีกว่าจะมานั่งทนเหนื่อยอยู่ทำไม. แต่ถ้ามี**ธรรมปีติ**โดยแท้จริงหล่อเลี้ยงอยู่ มันก็ทำสนุกเพิ่มขึ้นเป็นตามลำดับ. นี่มันก็มีปีติหล่อเลี้ยง.

เมื่อทำไป ๆ ในลักษณะอย่างนี้ มันก็**เข้ารูปเข้ารอย**, ทุกสิ่งทุกอย่างมันก็**เข้ารูป**เรียกว่า**ปัสสัทธิ** การงานก็**เข้ารูป** อะไร ๆ มันก็ชวนกัน**เข้ารูป** เพื่อจะมีผลดี.

แล้วต่อไปนี้มี**สมาธิ** ใช้กำลังใจทั้งหมด, หรือกำลังอะไรก็ตามทั้งหมดระดมทุ่มเทลงไปเมื่อมันถูกต้องและ**เข้ารูป**แล้ว.

เมื่อได้ระดมกำลังทั้งหมดลงไปสิ้นแล้ว ก็มาถึงอุเบกขา พง์ดูอยู่เหมือนกับว่าดูอยู่เฉย ๆ, แต่มันคอยฟังดูด้วยการควบคุม ที่จะให้มันเป็นไปอย่างนั้นจนถึงที่สุด. เรามักจะสอนกันผิด ๆ ว่า อุเบกขา. อุเบกขานี้คือความวางเฉย แล้วมันก็เฉยเป็นหัวหลัก หัวตอ แล้วมันจะได้ประโยชน์อะไร.

เฉย นั่นคือมันมองดูอยู่ว่า มันจะต้องเป็นไปตามนั้น มองดูอยู่เฉย ๆ ก็จริง, แต่ในใจมันคอยควบคุมว่า มันจะต้องเป็นไปตามนั้นอย่างถูกต้องเรื่อยไป จนกว่าจะถึงที่สุด. เขาเปรียบเหมือนกับการขับรถม้าหรือรถยนต์ก็ตาม เมื่อทุกอย่างมันได้ที่ถนนมันก็ดี, อะไรก็เรียบร้อยหมดแล้ว, คนขับก็เพียงแต่ถือบังเหียนอยู่เฉย ๆ ถือพวงมาลัยอยู่เฉย ๆ, แต่คำว่าเฉย ๆ นั้นไม่ได้มีความหมายว่าไม่ทำอะไร, มันควบคุมความถูกต้องอยู่เสมอไป, นี้อย่าเข้าใจผิดคิดว่าอุเบกขา อุเบกขา แล้วก็แปลว่าเฉย ๆ.

ที่มักเข้าใจผิดมาก, แล้วจะต้องเข้าใจกันให้ถูกเสีย อีกอย่างหนึ่ง ก็คำว่า
อุเบกขาในพรหมวิหาร - เมตตา-รักใคร่ กรุณา-สงสารช่วย, มุทิตายินดีด้วยเมื่อเขาได้ดี,
อุเบกขา-วางเฉย, นั้นเป็นทางให้เกิดความเข้าใจผิด; มันไม่ใช่วางเฉยเฉย ๆ
มันวางเฉยอย่างที่คอยดูอยู่ว่า เมื่อไรจะช่วยให้ เมื่อไรจะช่วยให้, มันนั่งดูอยู่เฉย ๆ
ก็จริง แต่ดูอยู่ว่าเมื่อไรจะช่วยให้ มันคอยสอดส่องดูอย่างนั้น, นั่นแหละอุเบกขา
ที่ถูกต้อง; ไม่ใช่อุเบกขานั่งเฉยวางเฉยเป็นหัวหลักหัวตอ. นี่อุเบกขาในโพชฌงค์
ก็เหมือนกันเมื่อทุกอย่างมันเข้ารูปเป็นปัสสัทธิ มีสมาธิเต็มที จะเรียกว่าดูอยู่เฉย ๆ
ก็ได้, แต่มันเป็นการควบคุมให้การถูกต้องแล้วนั้นเป็นไปจนถึงที่สุด.

นี่คือสัมโพธิมงคล จะใช้ในกิจการอะไรก็ได้ : มิสิต ระวังถึงอย่างทั่วถึง
ในขั้นต้น เรียกว่าสติ, แล้วก็คัดเลือกที่จะเหมาะสมเอามาใช้ นี่เรียกว่าธรรมวิจยะ แล้วก็

พากเพียรทำ นี่เรียกว่า วิริยะ แล้วก็พอใจในการกระทำที่สำเร็จมาตามลำดับ นี่เรียกว่า **ปิติ** พอครบอย่างนี้แล้วมันก็ลงรูปเข้ารอยกันดี ก็เรียกว่า**ปัสสัทธิ**, พอปัสสัทธิเข้ารูปเข้ารอยดีแล้วก็ทุ่มเทกำลังจิตทั้งหมด นี่เรียกว่า**สมาธิ**, หลังจากนั้นก็มองดูอยู่เฉย ๆ คือ**อุเบกขา** แต่ไม่ใช่เฉยอย่างหัวหลักหัวตอ เฉยคอยดูควบคุมให้มันเป็นไปตามที่วางไว้ถูกต้อง ที่ได้จัดไว้ถูกต้องแล้วมันก็ไปได้รับผลที่ดีของมันเอง

เหมือนแม่ไก่ที่ฟักไข่, มันจัดดีถูกต้องทุกอย่างแล้ว, พลิกไข่ก็ถูกต้องแล้ว อะไรก็ถูกต้องแล้ว มันก็รออยู่เฉย ๆ ก็ได้ รออยู่เฉย ๆ ลูกไก่มันก็ออกมา. ถ้าแม่ไก่ตัวไหนยังไม่พอใจร้องว่าลูกไก่จะออกมา, ร้องว่าลูกไก่จะออกมา, มันก็ต้องเป็นแม่ไก่บ้า. นี่ระวังให้ดี, คนเรานี้อย่าให้เป็นแม่ไก่บ้า มีแต่ความหวัง อยู่ด้วยความหวัง, หวัง ๆ จนจะเป็นโรคประสาท.

นี่เรียกว่า**โพชฌงค์ โพชฌงค์ ประเสริฐที่สุด** ที่ทำคนให้เป็นพระพุทธรเจ้า, แล้วก็มีเรื่องราวมาแต่ในพระบาลีเดิม ๆ ว่า เอามาสดให้คนเจ็บฟังแล้วคนเจ็บก็หาย; แต่ในเรื่องราวเหล่านั้นดูเหมือนพระอรหันต์เจ็บ, พระอรหันต์มาช่วยกันสดให้ฟังทั้งนั้น, เพราะว่าท่านฟังถูก. แต่ถ้าพวกเราสมัยนี้เอามาใส่กรอกหูลงไปเท่าไร มันก็ฟังไม่ถูก, มันไม่รู้เรื่องอะไร มันก็ไม่เกิดความเข้าใจ, ไม่เกิดปิติปราโมทย์จนทำให้โรคหาย มันจะผิดกันอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้นผู้ที่ชอบสดโพชฌงค์, หรือนิมนต์พระมาสวดโพชฌงค์, ต้องรีบศึกษาให้รู้ว่า เรื่องโพชฌงค์นั้นเป็นอย่างไรเสียก่อน; พอพระมาสวดก็ระลึกได้ ก็พอใจก็ปิติปราโมทย์ ก็หายโรคได้จริงเหมือนกัน; เพราะมันพอใจว่า ได้ยินได้ฟังของวิเศษที่สุด ประเสริฐที่สุด ที่จะตัดกิเลสอาสวะได้ เป็นพระพุทธรเจ้าได้ เป็นพระอรหันต์ได้. นี่เรื่องของโพชฌงค์.

การใช้สัมผัสโพชฌงค์เพิกถอนสัญชาตญาณ.

ที่นี้ต่อไปนี้ ก็เอาเรื่องของโพชฌงค์อย่างนี้แหละ มาเพิกถอนสัญชาตญาณ เพิกถอนสัญชาตญาณ ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์.

สติสัมโพชฌงค์.

โพชฌงค์ข้อที่ ๑ คือสติ ทำสติ ถ้าพูดง่าย ๆ ก็คือเจริญอานาปานสติ ทุกครั้งที่หายใจออกเข้าก็ทำสติ, เรียกอีกอย่างหนึ่งก็ว่าเจริญสติปัฏฐานสี่, ถ้าศึกษาเรื่องอานาปานสติมาแล้ว ก็ขอให้รู้ว่า นั่นแหละคือสติปัฏฐานสี่ที่ถูกต้องที่สุด ที่รัดกุมที่สุด ไม่เพ้อไม่เผลอ ก็คือ พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม.

พิจารณากายในแง่ที่ให้เห็นว่า กายทั้งหมดทั้งดุ้นนี้มิใช่ตัวตน มิใช่อัตตา ตัวตน, เวทนาที่เกิดขึ้นทั้งหลายก็มิใช่ตัวตน, จิตใจทุกชนิดก็มิใช่ตัวตน, จิตทุกชนิดไม่ใช่ตัวตน โดยมากเอาจิตเป็นตัวตนกัน แล้วธรรมะคือธรรมชาติทั้งปวง ความจริงทั้งปวงก็มิใช่ตัวตน. เจริญทั้งสี่อย่างว่ามีใช่ตัวตนอยู่ มันก็ขุดเกลา ต้องใช้คำพูดว่าขุดเกลาสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตนให้สึกหรอไป สึกหรอไป ถ้าปฏิบัติถูกต้อง, ไม่สักว่าทำทำไปตามคำบอก มันก็มีผลอย่างนั้น.

เช่นว่าถ้าเราปฏิบัติข้อแรกหมวดกายานุปัสสนา หายใจออกหายใจเข้าอย่างถูกต้อง มันต้องปฏิบัติในลักษณะที่ว่า มีแต่ความรู้สึกว่าหายใจออกหรือเข้าก็ตาม ไม่มีใครผู้หายใจ. เดียวนี้มันจะมีทำผิดหลักผิดความประสงค์ มีความรู้สึกว่ามีผู้ทำ มีผู้หายใจ. ระวังให้ดี, พวกหนอ ๆ หนอ ๆ ระวังให้ดี เพราะว่าหนอที่แท้จริง มันบอกให้รู้ว่า มันไม่มีตัวตน, มันสักแต่มีอาการเช่นนั้นเท่านั้นหนอ.

พูดให้ชัดอีกทีว่า เมื่อหายใจออกหายใจเข้าอยู่นั้น สติไม่กำหนดอะไรหมด นอกจากกำหนดความเคลื่อนไหวของลมหายใจ, จึงบอกตัวเองว่า มีแต่การหายใจเท่านั้นหนอ, มีแต่การหายใจเข้าเท่านั้นหนอ, มีแต่การหายใจออกเท่านั้นหนอ, หนอนั้นมันบอกว่ามันไม่มีตัวตน มันมีแต่การกระทำหรือการเคลื่อนไหวอย่างนั้นเท่านั้น ทีนี้คนไม่เข้าใจ ก็มีความรู้สึกเป็นตัวตน ว่ากุหายใจ กุหายใจเข้า กุหายใจออก, ยิ่งบอกกันสั้น ๆ ว่าเข้าหนอ ออกหนอ เข้าหนอ ออกหนอ มันเกิดความรู้สึกโดยไม่รู้ตัวว่า กุหายใจเข้า กุหายใจออก; ถ้าอย่างนี้มันผิดเสียแล้ว.

ถ้ากำหนดอย่างถูกต้อง ไม่มีตัวตนผู้หายใจ มีแต่การหายใจ; นั่นแหละคือมันตัดความรู้สึกว่าตัวตนออกไป, สัญชาตญาณว่าตัวกูของกูมันถูกตัดออกไป ถูกแยกออกไป, มันมีแต่ความรู้สึกว่ามันมีการหายใจ โดยไม่ต้องมีผู้หายใจ. ฟังให้ดี ฟังแล้วเหมือนกับบ้า, ถ้าฟังไม่ดีจะรู้สึกเป็นบ้า เหมือนกับเป็นบ้า, มีการหายใจโดยไม่มีผู้หายใจ. การหายใจมันมีอยู่ รู้สึกอยู่ แต่ไม่มีผู้หายใจ คือไม่มีตัวตนผู้หายใจ กระทำอย่างนี้เป็นชั่วโม่ง ๆ มันชุดเกล้าความยึดถือว่าตัวตนให้ย่อยหรือไป.

ฉะนั้นเพียงแต่ลงมือ ทำสติสัมโพชฌงค์อย่างถูกต้อง มันก็กำจัดความยึดถือว่าตัวตน ว่ามีตัวตนนั้นออกไปได้; เพราะมันแยกกำหนดแต่การหายใจ ไม่ให้มีตัวตนผู้หายใจ, ถึงจะกำหนด ว่าเดินหนอ นั่งหนอ นอนหนอ ยืนหนอก็ได้ เดินหนอ ก้าวหนอ เหยียบหนอ ยกหนอ ย่างหนอก็ได้, แต่อย่าเอาตัวตนใส่เข้าไปด้วย, อย่าให้มันมีความหมายแห่งตัวตนรวมอยู่ในนั้นด้วย, ว่ามันมีแต่การเดิน หรือการยกย่าง หรือการวาง หรือการเหยียบ เป็นกิริยาเท่านั้นหนอ, ไม่มีตัวบุคคลผู้ทำเช่นนั้น. นั่นแหละคือการที่ถอนสัญญาตญาณแห่งตัวตน, ถอนอัตตาออกมาเสียจากความรู้สึกทั้งหลายที่เคยมีแต่กาลก่อน.

นี่โพชฌงค์พอเริ่มเข้าในสติปัฏฐานทั้ง ๔, สติสัมโพชฌงค์ในสติปัฏฐานทั้ง ๔ มันก็เริ่มถอนตัวตนทันที. ที่เป็นร่างกายอยู่นี้ มันก็สักว่าร่างกาย ดิน น้ำ ลม ไฟ.

หรือว่าลมหายใจไม่มีตัวตนที่เป็นเวทนา เป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นไม่สุข ไม่ทุกข์อยู่ ก็สักแต่ว่าความรู้สึกเท่านั้น, ไม่ใช่มีตัวตนผู้รู้สึก ไม่มีใครที่เป็นผู้รู้สึก มันมีแต่ความรู้สึกที่เกิดอยู่ตามธรรมชาติได้เท่านั้น, แต่คนธรรมดาจะไม่รู้สึกอย่างนั้น มันรู้สึกว่ามีตัวกูผู้หายใจ, มีตัวกูผู้รู้สึก มีตัวกูผู้เป็นสุข มีตัวกูผู้เป็นทุกข์, นี่มาทำเสียใหม่ พอมีความรู้สึกที่เป็นสุขอยู่, ใ้มันเป็นความรู้สึกแก่ระบบประสาทตามธรรมชาติเท่านั้น, ไม่มีตัวใครตัวตนที่ไหนที่จะเป็นผู้รู้สึก, มันรู้สึกได้ตามธรรมชาติของสิ่งที่มันมีหน้าที่รู้สึก คือระบบประสาทหรืออะไรก็ตาม.

ที่นี้จิตชนิดไหน ชนิดไหนมาดูทุก ๆ ชนิดแล้ว โอ, มันก็สักแต่ว่าจิตเกิดขึ้นมาเป็นความรู้สึกคิดนึกตามธรรมชาติ, ไม่มีตัวตนผู้รู้สึกคิดนึก, และเราจะเอาจิตที่คิดนึกได้นั้นว่าเป็นตัวตนก็ไม่ได้; เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ถูกปรุงขึ้นมาชั่วคราว, ชั่วขณะตามธรรมชาติ เอามาเป็นตัวตนไม่ได้ ก็ไม่เอาจิตทุกชนิดเป็นตัวตน, เพิกถอนจิตทุกชนิดว่ามีตัวตน.

ที่นี้ธรรมทั้งหลายธรรมทั้งปวง เป็นความจริงอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นของธรรมชาติ ก็เป็นธรรมชาติเท่านั้น, จะเป็นตัวตนของใครไม่ได้ เป็นตัวตนของมันเองก็ไม่ได้ แม้จะเป็นพระนิพพานก็ไม่ใช่ตัวตนของใครได้ ไม่เป็นตัวตนแม้ของพระนิพพานเอง. แต่เดี๋ยวนี้มักจะมีคำสอนหรือว่ามีเชื่อถือกันอยู่ว่า นิพพานเป็นตัวตน และนิพพานเป็นของเรา มันก็เลยตรงกันข้ามแหละ มันไม่ถอนอัตตา คือไม่ถอนความคิดเห็นว่าตัวตนได้. แต่ถ้าพอเจริญโพชฌงค์แม้แต่ข้อแรกคือสติสัมโพชฌงค์

มันก็ถอนได้อย่างนี้, สติสัมโพชฌงค์นี้กระจายออกเป็นสติปัฏฐาน ๔ แต่ละอย่าง ๆ ก็ถอนตัวตนในลักษณะอย่างที่กำลังกล่าวมาแล้ว.

ธรรมวิจยะสัมโพชฌงค์.

อ้อ, ที่นี้ก็มาถึงโพชฌงค์ข้อที่ ๒ ธรรมวิจยะ แปลว่า วิจัยธรรม แยกธรรม ใคร่ครวญธรรม สอดส่องธรรม ก็ใช้ในขั้นตอนแห่งอานาปานสติทั้ง ๔ แยกแยกให้ละเอียดเข้า ให้ละเอียดเข้า หมวดกายว่า ลมหายใจออก ลมหายใจเข้า ลมหายใจสั้น ลมหายใจยาว ลมหายใจยาวมีปฏิกิริยาอย่างไร, ลมหายใจสั้นมีปฏิกิริยาอย่างไร, กายลมหายใจปรุงแต่งกายเนื้ออย่างไร, คือลมหายใจนี้ปรุงแต่งร่างกายเนื้อหนังนี้อย่างไร, แล้วก็จะทำให้มันปรุงแต่งน้อยลง หรือให้มันหยุดปรุงแต่งได้อย่างไร, ใคร่ครวญอย่างนี้ มันก็มากไปกว่าเดิม, มันก็ละเอียดลึกซึ้งไปกว่าเดิม.

หมวดเวทณาก็เหมือนกันแหละ เวทณานี้ สุข ก็ดี ทุกข์ ก็ดี อทุกขมสุข ก็ดี เกิดขึ้นแล้วมันทำให้เกิดความคิด คือความวิตกคิดไปต่าง ๆ คิดดีคิดชั่วคิดอะไรก็ตาม จิตก็ชนิด จิตคิด ๆ ได้ไม่รู้กี่สิบชนิด ว่าแต่ละชนิด ๆ ก็สักแต่ว่าความคิด.

แล้วจะบังคับจิตเสียให้ได้ด้วยว่า จิตจงหยุดคิด จงสงบรำงับ, หรือว่าจิตจงบันเทิงรื่นเริง หรือว่าจิตจงปล่อยวาง นี่เขาบังคับได้. นี่ธรรมวิจยะใคร่ครวญ โดยละเอียดออกไปในสี่ข้อนั้น มันก็เหมือนขุดบ้างสัญญาตามแห่งตัวกูให้หลุดออกไป ให้หลุดออกไป.

วิริยะสัมโพชฌงค์.

ที่นี้ **พากเพียร** นี่มันมีความหมายอย่างหนึ่งว่า มันทำเล่น ๆ ไม่ได้ ทำชั่วครึ่งชั่วคราวไม่ได้, มันต้องทำติดต่อกัน คือต่อเนื่อง แล้วมันยังต้องทำอย่างกล้าหาญ ไม่ใช่ขี้ขลาด. **วิริยะ** นี่มันมีความพากเพียรกับความกล้าหาญรวมกันอยู่, คำว่าวิริยะวิริยะ นี่มันสองความหมายรวมกันอยู่ คือ พากเพียรด้วย กล้าหาญด้วย, มันก็ทำเต็มที่ ทำเต็มที่ มีการกระทำเต็มที่ในการทำสติเป็นต้นนั่นเอง มันก็ขุดเกลาก็ได้ตามลำดับ ซึ่งความอ่อนแอ ความเกียจคร้าน.

ปิติสัมโพชฌงค์.

ที่นี้ก็มี**ปิติ** มันก็แก้สัญชาตญาณเคยชินที่ไม่พอใจ ที่ทำมาได้แล้วแม้เล็กน้อย. นี่มักจะมองข้าม เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย นี่มาหัด**ปิติพอใจ** แม้ในสิ่งเล็กน้อย ที่ทำมาได้แล้ว ปิติมันก็มากขึ้น, ปิติมันก็มากขึ้น.

ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์.

นี่**ปัสสัทธิโพชฌงค์** **ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์** ข้อที่ ๕ มันก็ **ขจัดสัญชาตญาณแห่งการฟุ้งซ่าน, ฟุ้งซ่านในหลาย ๆ ความหมาย, ฟุ้งซ่านต้องการในการบำเรอตน ฟุ้งซ่านในการที่จะอวดดีอวดคน** ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ก็ขุดเกลาสัญชาตญาณในส่วนนี้.

สมาธิสัมโพชฌงค์.

สมาธิตามธรรมดาไม่มีจิตเป็นสมาธิ เป็นเรื่องของสัญชาตญาณชอบฟุ้งซ่านเอง. เดียวนี้เรามีสมาธิจนถึงกับเป็นสัมโพชฌงค์, สมาธินี้ก็กำจัดหรือเพิกถอน

ความที่จิตไม่มีกำลังรวมกัน หรือความที่จิตไม่ตั้งมั่น มันมีความเห็นแก่ตัว ตามใจตัว ฟุ้งซ่านเป็นสัญญาตญาณ แล้วเดี๋ยวนี้**สมาธิสัมโพชฌงค์**ก็มาจัดเสียใหม่ **หยุดฟุ้งซ่าน ก็รวมกำลังกัน**, รวมกำลังกันให้มันเป็นจุดเดียว. ถ้ามันพร่าไปหมดกำลังมันอ่อน. ถ้ามันรวมกำลังได้มันก็เป็นจุดเดียวมีกำลังแรงมาก เหมือนแสงแดดเป็นต้น ที่รวมกำลังมันด้วยแว่นโค้งนูนกลาง, มันก็รวมแสงแดดมาอยู่จุดเดียวกันตรงกลาง มันก็เลยร้อนมากจนลุกเป็นไฟ. กำลังของสมาธิก็เหมือนกัน มันมีได้ด้วยการรวมกำลังทั้งหมด, **ความรู้สึกทั้งหมดมาอยู่จุดเดียว** มันก็เกิดเป็นตบะ **ไฟเผาผลาญกิเลสได้**.

อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

ในที่สุดก็มาถึงข้ออุเบกขา ตามธรรมดาคนธรรมดา มันก็ไม่ร้อได้ คอยได้ เช่นว่าปลูกต้นไม้ลงไป จะร้อมันเกิดผลนี้ มันก็ร้อไม่ได้ด้วยความปกติ มันร้ออยู่ด้วยทนทุกข์ทรมาน. ถ้าเป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มันทำให้ร้อได้ คอยได้ด้วยจิตใจปกติ, **กำจัดสัญญาตญาณแห่งการตามใจตน ต้องการให้น้ำเรอตนเหล่านี้ได้**.

ผลรับเมื่อควบคุมสัญญาตญาณได้.

เพิกถอนสัญญาตญาณมีตัวตน.

นี่เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ อันรันลับ; **เมื่อรู้แล้วเอามาใช้แล้วมันก็จะจัดปัญหาได้, ปัญหาคือสัญญาตญาณที่มันบังคับเรา ให้ต้องเป็นไปในทางของความทุกข์** อย่างที่พูดมาแล้วว่า มันทำให้ **รัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์** เป็นต้น. ดูเอาเองก็แล้วกันทุกคนมี

ครบถ้วน สัญชาตญาณที่มันไม่พึงปรารถนา, แต่นี่แสดงเป็นผลออกมาง่าย ให้สังเกตว่าเป็นความรัก เป็นความโกรธ เป็นความเกลียด เป็นความกลัว เป็นความวิตกกังวล เป็นความอหังการ เป็นความอิจฉาริษยา เป็นความหึงหวงความหวงอะไรต่าง ๆ อีกมากมาย.

แต่เท่าที่เป็นกันอยู่โดยมากนี้ ความรักบ้าง ความโกรธบ้าง ความเกลียดบ้าง ความกลัวบ้าง ที่เป็นกันมาก ๆ อยากจะให้สิ่งเหล่านั้นหมดไปก็ไม่ว่าจะอย่างไร, มันก็ทำได้แบบนี้. ขอให้ศึกษาสิ่งที่มีมันจะช่วยแก้ไขได้นี้ให้เข้าใจ แล้วก็ปฏิบัติอยู่เรื่อยไป, ศึกษาเพิ่มเติมขึ้นมาเท่าไร ก็ปฏิบัติเท่านั้น ศึกษาเพิ่มเติมอีกก็ปฏิบัติเพิ่มเติมอีก, ศึกษาเพิ่มเติมอีกก็ปฏิบัติเพิ่มเติมอีก ทำอย่างนี้อยู่เรื่อยไป, ก็จะแก้ไขสัญชาตญาณได้. นี่ตัวอย่างแสดงให้ดูเพียงอย่างเดียว คือ กำจัดสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน.

อยู่เหนืออำนาจความ เกิดแก่เจ็บตาย.

ที่นี้เราก็มีเรื่องมากมายหลายเรื่อง เรื่องความแก่ ความเจ็บ ความตาย ถ้าปล่อยไปตามสัญชาตญาณ มันก็ทรมานจิตใจ, ถ้ารู้เท่าทันสัญชาตญาณ มันก็รู้สึกตรึงกันข้าม. ตามธรรมดาที่จะหวาดเสียวต่อความแก่ ความเจ็บ ความตาย, เพราะมันเป็นไปตามสัญชาตญาณ. ถ้ามารู้เรื่องจริง ว่ามันเป็นเพียงความรู้สึกของสัญชาตญาณก็มาทำเสียใหม่ให้เป็นเรื่องของสติปัญญา. ที่นี้มันก็จะหัวเราะเยาะได้ หัวเราะเยาะความแก่ หัวเราะเยาะความเจ็บ หัวเราะเยาะความตาย. ใครจะเอาอย่างไหนก็เอา, จะเลือกเอานั่งร้องไห้โฮ ๆ กลัวต่อความแก่ ความเจ็บ ความตาย, หรือจะยิ้มเยาะหัวเราะเยาะไล่ตะเพิดให้กลับไป.

โดยเฉพาะคนป่วย ป่วยอย่างไม่รู้จักหาย กระเสาะกระแสะ นอนอยู่บนเตียงเจ็บ ที่โรงพยาบาลหรือที่บ้านก็ตาม; ถ้าเขาไม่รู้สึกเรื่องนี้อย่างถูกต้อง มันก็นอน

ทนทานอยู่นั่นแหละ, แล้วมันก็ยากที่จะหาย เพราะมันถูกซ้ำเติมด้วยความทุกข์. แต่ถ้าเขามาศึกษาเรื่องนี้จนเข้าใจ หัวเราะเยาะความเจ็บได้, หัวเราะเยาะความตายได้ นั่นแหละมันเป็นโอกาสที่จะหาย โดยร่างกายมันจะปรับระบบใหม่เสียเพื่อที่จะหาย แล้วมันก็จะหายเร็ว. ฟังดูให้ดีว่ามันก็จะหายเร็ว, และถ้าจะตายมันก็จะตายดี. นี่เอาไว้ให้ได้ทั้งสองอย่างซิ ถ้าหายมันหายเร็ว ถ้ามันไม่หายจะต้องตายมันก็ตายดี; ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่รู้จักหาย มันจะนอนทนทานอยู่ที่นั่น, และถ้าจะตายก็ตายเลวที่สุด คือตายอย่างคนฉลาดกลัว ไม่มีสติอยู่กับเนื้อกับตัว นี่เรียกว่ามันตายเลว.

การควบคุมความรู้สึกเหล่านี้เสียได้ มันมีประโยชน์มาก มันเป็นสัญญาตามธรรมชาติ ที่ทำให้เป็นอย่างนั้น แล้วเราก็ไม่มีกำลังปัญญาไหนที่จะมาแก้ไขมัน จะควบคุมมัน. เดิวนั้นมาศึกษากันเสียโดยหลักของพระพุทธศาสนา มีอยู่อย่างนั้นอย่างนั้นๆ.

[อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้วก็มีวิมุตติ]

เรื่องนี้เคยพูดทีหนึ่งแล้ว หรือพูดหลายทีแล้ว ก็ยังอยากจะพูดอีก คือว่า **อย่ามานั่งอธิษฐานว่า** ภูมิตกเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเกิดไปได้, ภูมิตกเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้, ภูมิตกเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้, ภูมิตกเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้, **นั่นมันผิด คือ** เอามาท่องเดียว เอามาท่องเดียว.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ถ้าได้อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว สัตว์ที่มีความเกิดเป็นธรรมดาจะพ้นจากความเกิด, สัตว์ที่มีความแก่เป็นธรรมดาจะพ้นจากความแก่, สัตว์ที่มีความเจ็บเป็นธรรมดาจะพ้นจากความเจ็บ, สัตว์ที่มีความตายเป็นธรรมดาจะพ้นจาก

ความตาย, ท่านยืนยันอย่างนี้. มันก็มีหวัง มีหวังที่เราจะพ้นหรืออยู่เหนืออำนาจของความเกิดแก่เจ็บตาย. เดียวนี้เราไม่ฟังให้ดี ไม่ศึกษาให้ดี เอามาสวดกันเพียงท่อนเดียว, มันก็เลยเหมือนกับมาแข่งตัวเองให้ตายเร็ว หรือให้หยุดอยู่ที่นั่น มันไม่ถูก. ฉะนั้นถ้าสวดมนต์บทนี้กันให้สมบูรณ์แล้วก็ให้สวดให้จบ, จงไปถึงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ได้อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว มันจะพ้นจากการเกิดแก่เจ็บตาย.

การมีพระองค์เป็นกัลยาณมิตรนั้น คือการปฏิบัติให้ถูกต้องโดยองค์แปดประการ คือมรรคมงคลแปดนั้น, และเลยไปให้ครบถึงสิบ เรียกว่าสัมมัตตะสิบ. ข้อนี้บางคนยังไม่เคยได้ยิน, สัมมัตตะสิบ มันเพิ่มจากมรรคมงคลแปดออกไปอีกสองข้อ. ที่จริงมรรคมงคลแปดนั้นเป็นส่วนเหตุ, และอีกสองข้อที่เพิ่มเข้ามาเป็นส่วนผล รวมเป็นสิบเรียกว่า สัมมัตตะ ๑๐ แปลว่าความถูกต้องสิบประการ.

แปดประการอันแรกเรียกว่ามรรค, มรรคนั้นก็แสดงว่าเป็นหนทางอยู่แล้ว คือเป็นส่วนเหตุ : สัมมาทิฏฐิมีความคิด เห็น เข้าใจ ความเชื่อที่ถูกต้อง, สัมมาสังกัปป มีความหวังความปรารถนาถูกต้อง, สัมมาวาจา มีการพูดจาถูกต้อง, สัมมากัมมันโต มีการงานถูกต้อง, สัมมาอาชีโว มีการดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง, สัมมาวายาโม มีความพยายามอยู่อย่างถูกต้อง, สัมมาสติ มีสติอย่างถูกต้อง, สัมมาสมาธิ มีสมาธิถูกต้อง. นี่แปดแล้ว มันแปดแล้วนะ มันถูกต้องในส่วนแปด. แล้วมันจะให้เกิดผลมาอีกสอง คือสัมมาญาณะ-มีญาณะถูกต้อง, สัมมาวิมุตติ-มีความหลุดพ้นถูกต้อง รวมเป็นสิบ. ถ้าถูกต้องเพียงแปด เรียกว่ามรรคมงคลแปด, จะเรียกว่าถูกต้องแปดก็ได้เหมือนกัน เพราะมันมีสัมมาสัมมาอยู่ข้างหน้า; ถ้าเพิ่มอีกสองเป็นผล ก็สัมมาญาณะมีความรู้ถูกต้อง, คือรู้ชนิดที่ตัดกิเลสได้, แล้วก็มีสัมมาวิมุตติ ก็เลยเป็นผลสุดท้าย หลุดพ้นไปได้.

ถ้าสวดบทนี้ให้สมบูรณ์แล้วก็ต้องสวดสัมมัตตะสิบ : สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ สัมมาวิมุตติ, มันเป็นสิบอย่างนั้น นั่นแหละพอมานั่นแล้ว ก็พ้น เหนือ อยู่เหนือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย, สัมมาญาณะ ทำให้รู้ว่าไม่มีตัวตน ไม่มีตัวตน แล้วก็ไม่มีของตน มันก็เลยไม่เกิดกิเลสใด ๆ ได้, มันก็เลยวิมุตติ คือหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ โดยประการทั้งปวง ก็ขอให้เราทำ อะไรให้สมบูรณ์.

เดี๋ยวนี้มันก็มีปัญหาารบกวน, ปัญหาเกิดมาจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย; ถ้ามารู้จักความจริงของสิ่งเหล่านี้ได้ ทำให้ไม่เป็นปัญหา, นั่นแหละคือความดับทุกข์ในพระพุทธศาสนา, ระวังสัญญาตญาณแม่ลูกได้หมด. สัญญาตญาณแม่คือสัญญาตญาณว่าตัวตน, สัญญาตญาณลูกคือสัญญาตญาณที่เป็น ไปเพื่อความเห็นแก่ตน อีกหลาย ๆ อย่าง หรือหลายสิบอย่างก็ได้. นี่เป็นสัญญาต- ญาณลูก ๆ เพราะมีตัวตนมันจึงอยากได้ มันจึงอยากกิน มันจึงรัก มันจึงกลัว มันจึง ต่อสู้บ้าง มันจึงหนีภัยบ้าง มั้ยยังอวดดีบ้าง หลาย ๆ อย่าง เพราะมันมีตัวตนยืนอยู่เป็น แกนกลาง; ถ้าว่าถอนตัวตนซึ่งเป็นแกนกลาง เป็นโจทย์ รากออกเสียได้ นอกนั้นมัน ก็ตาย ตายไปเอง.

สัมโพชฌงค์ให้ผลเด็ดขาดและสมบูรณ์.

นี่เราจะถอนสัญญาตญาณกันจริง ๆ จัง แล้วก็ต้องอาศัยหลักวิชา เฉพาะ ซึ่งจะให้คมเฉียบคมกริบกันแล้ว ก็คือโพชฌงค์เจ็ด เอาจริงเอาจังเอาเป็น เอาตายกันเลย; ส่วนที่จะปฏิบัติไปเนือย ๆ ธรรมดาง่าย ๆ เรียบ ๆ นั้น ก็ธรรมะ สีเกลอกก็ได้, อริยมรรคมีองค์แปดก็ได้ แต่มันก็ไม่พ้นจากการที่ว่ามันเป็นสิ่งเดียวกัน

มันเป็นพวกเดียวกัน, **เพราะทำให้เข้มข้นเข้า มันจึงมากลายเป็นโพชนงค์เจ็ด,** เมื่อจะเอากันจริงจึงทำให้เข้มข้นเข้า ก็ปฏิบัติในหลักโพชนงค์เจ็ดประการ : สติสัมโพชนงค์ ธรรมวิจยะสัมโพชนงค์ วิริยะสัมโพชนงค์ ปีติสัมโพชนงค์ ปัสสัทธิสัมโพชนงค์ สมาธิสัมโพชนงค์ อุเบกขาสัมโพชนงค์.

เดี๋ยวนี้จะนิมนต์พระมาสวดกันอยู่หรือเปล่านั้นก็ไม่ทราบ, ก่อนหน้านี้เคยได้ยินบ่อย ๆ. อาตมาก็เคยไปสวด **ทั้งคนสวดก็ไม่รู้ว่าอะไร คนฟังก็ไม่รู้ว่าอะไร,** แล้วมันก็ตาย มันก็ตาย มันไม่หาย ถ้าคนสวดก็รู้ว่าอย่างไร แล้วคนฟังก็รู้ว่าอย่างไร มันก็ขึ้นอกขึ้นใจ อาจจะหายได้ หรือถ้าตายก็ตายดี.

ฉะนั้น **เราอยู่อย่างที่ไม่เป็นทุกข์ ไม่เป็นทุกข์ให้ละอายแมว แมวมีทุกบ้าน** ขอให้ดูแมวที่มีอยู่ในบ้าน ไม่เห็นมันเป็นทุกข์, แล้วคนจะเป็นทุกข์ให้ละอายแมว มันก็น่าหัว; **นี่จะต้องตั้งต้นกันเสียใหม่บ้าง** มันเป็นยุคที่มงายอยู่ไม่ได้แล้ว, **ยังเป็นพุทธบริษัทด้วยแล้ว** มันยังจะต้องนั่งอยู่ไม่ได้ **มันจะต้องแก้ไขปรับปรุงให้เอาชนะปัญหาได้,** ปัญหาในด้านจิตใจนะ, ปัญหาในด้านร่างกาย ทำไร่นานาทำอะไรนี้ก็ทำไปเถิด แต่ว่ามันมีปัญหาด้านจิตใจรวมอยู่ด้วย, แม้ในขณะที่แก้ปัญหาด้านร่างกาย มันมีปัญหาด้านจิตใจรวมอยู่ด้วย. ถ้าแก้ปัญหาด้านจิตใจไม่ได้ ก็แก้ปัญหาทางด้านร่างกายไม่ได้ หรือได้ก็ไม่ดี, **จึงมีหน้าที่ที่จะต้องแก้ปัญหาด้านจิตใจให้ลุล่วงไปด้วยดี.**

นี่เรียกว่า**เพิกถอนสัญชาตญาณโดยหลักวิชา,** ยกตัวอย่างมาโดยละเอียด ในเรื่องของการเพิกถอนสัญชาตญาณแห่งตัวตน, ในพุทธศาสนาเรียกชื่อยาว ๆ ว่าอัสสวาทูปาทาน อัสสวาทอะอุปาทาน, **อุปาทานคือความยึดถือ ยึดมันถือมัน** ชนิดที่ทำให้ปากพูดออกมาว่า ตัวกู, ความยึดมันถือมันใด ๆ ที่ทำให้ปากพูดออกมา

เป็นเสียงหรือไม่เป็นเสียงก็ตามว่า **ตัวกู**, นั่นแหละคือ**อัตตวาทุปาทาน** นี่คือสัญญา-
ญาณแม่บทของสิ่งที่มีชีวิต; เพราะมันหล่อเลี้ยงชีวิตไว้ด้วยสัญญาญาณอันนี้, สัญ-
ชาตญาณอันนี้มันทำให้สนใจที่จะหล่อเลี้ยงชีวิต, ถ้าทำมากเกินไปมันก็เห็นแก่
ตน, เห็นแก่ตนมันก็ต้องเบียดเบียนกัน มันก็ต้องฆ่าฟันกัน เพราะสัญญาตญาณอันนี้
จึงต้องควบคุมให้อยู่ในลักษณะที่พอดี, อย่าให้กลายขึ้นมาเป็นความเห็นแก่ตน
จนเบียดเบียนคนอื่น.

ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่ความเห็นแก่ตัว.

เดี๋ยวนี้ในโลก ทั้งโลกมันมีปัญหาเรื่องเดี๋ยวนี้ คือต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตน
ก็จะทำเพื่อตน เพื่อของตน, มันก็ได้รบราฆ่าฟันกัน. พวกนายทุนก็เต็มไปด้วยความ
เห็นแก่ตน, พวกคอมมิวนิสต์พวกกรรมกรก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตน, ต่างฝ่ายต่างมี
ความเห็นแก่ตนเป็นเบื้องหน้า ก็ได้รับกันไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วไม่มีหวังว่าจะสิ้นสุด ถ้า
มนุษย์ยังมีความเห็นแก่ตน. ถ้าใครมาช่วยแก้ไขความเห็นแก่ตนเสียได้ ก็จะแก้ปัญหาได้.

เดี๋ยวนี้ไม่มีใคร ไม่มีใครเป็นเจ้าของโลก หรือรับผิดชอบ องค์การสห-
ประชาชาติที่ว่าสำคัญมาก ก็ได้แต่นั่งปรับปรุง ปรับปรุงความเข้าใจชั่วคราวชั่วคราว.
อาตมาจึงเปรียบว่ามันเหมือนกับนั่งจับปูใส่กระดิ่งซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด; ถ้าองค์การสหประ-
ชาชาติรู้จักนำเอาธรรมะในศาสนาไปสอน ไปขยาย ไปแพร่หลาย ให้ทุกคน
ในโลกรู้เรื่องนี้ แล้วมันก็จะลดความเห็นแก่ตน ก็จะหยุดรบกันง่ายเข้า. เดี่ยวนี้
มันไม่มีการกระทำอย่างนี้ **ความเห็นแก่ตนมันก็ยิ่งมากขึ้น** เพราะว่าเขาปรับปรุงเรื่อง
ของความเห็นแก่ตนกันมากขึ้น และเป็นปัจจัยแห่งสงคราม.

ถ้าว่ามนุษย์ยังต้องเป็นไปตามสัตตชาตญาณ ก็ไม่ใช่เป็นมนุษย์, มันเป็นแต่เพียงคน. ถ้ายังพ่ายแพ้แก่สัตตชาตญาณก็เป็นไปได้แต่เพียงคน, ถ้าควบคุมสัตตชาตญาณได้จึงจะเป็นมนุษย์ พุดอย่างนี้ไม่มีใครเชื่อ, แล้วใครไปพุดมากเข้ามันถูกเด็กหัวซ้ายรุมกันด่า. เขาจะให้เหมือนกันหมด ไม่มีแบ่งแยกเป็นมนุษย์หรือเป็นคน, เราไปพยายามจะชี้ให้เห็นว่า เป็นแค่นั้นเป็นเพียงคน ถึงขั้นนี้จึงจะเป็นมนุษย์ เขาก็หาว่าทำให้เกิดความแบ่งแยกเหลือมล้ำต่ำสูง, มันก็ขัดกับลัทธิคอมมิวนิสต์ของเขา, เขาก็ด่าเรา เราก็รู้จักพุดหรือไม่ควรพุดตามที่มันควรจะพุด.

นี่ข้อนี้ก็ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ เอะ อะ ถ้าอยากจะเป็นมนุษย์ ก็รีบควบคุมแก้ไขสัตตชาตญาณ, ถ้าอยากจะเป็นแต่เพียงคน ก็ปล่อยไปตามเดิม น่ารักก็รัก น่าโกรธก็โกรธ น่าเกลียดก็เกลียด น่ากลัวก็กลัวไปตามเดิม. ถ้าอยากจะเป็นมนุษย์มีใจสูง มันก็ต้องทำจนเป็นว่า มาให้รักก็ไม่รัก มาให้โกรธก็ไม่โกรธ มาให้เกลียดก็ไม่เกลียด มาให้กลัวก็ไม่กลัว, อะไร ๆ ก็ไม่ต้อง ไม่ต้อง.

ที่นี้มองดูให้ดีจะเห็นได้ว่า มนุษย์กับคนนี่ต่างกันใช่ไหม, มนุษย์กับคนนะ มันต่างกัน แล้วต่างกันก็มากน้อย ต่างกันก็มากน้อย? ถ้าถามอย่างนี้ อาตมาก็ตอบว่ามันต่างกันอย่างฟ้าและดิน. ฟ้ากับดินนี้ยังไม่ต่างกันเท่าไร แต่มนุษย์กับคนนี่ต่างกันมาก มันต่างกันมาก; เพราะว่าคนมันเดินลง มนุษย์มันเดินขึ้น, คนมันเดินเอาหัวลง, มนุษย์มันเดินเอาหัวขึ้น, ฉะนั้นมันจึงต่างกับฟ้าและดินซึ่งหยุดอยู่เฉย ๆ. ดูให้ดีซีฟ้ากับดินนี้มันหยุดอยู่เฉย ๆ: ถ้าเป็นคนมันเดินลง ๆ, ถ้าเป็นมนุษย์มันเดินขึ้น ๆ, มันไถลออกไป ไถลออกไปจากกันทุกที. ความเป็นคนกับความเป็นมนุษย์นี้ต่างกัน ยิ่งกว่าความต่างกันของฟ้าและดิน.

ฉะนั้น ก็ทำให้หยุดความทุกข์ทรมานในชีวิต ก็ต้องเป็นมนุษย์กันเสียให้ได้, แล้วก็สนใจในการที่ควบคุมสัญญาตญาณ จนกระทั่งว่าเพิกถอนออกได้หมด เป็นพระอรหันต์. เดียวนี้ยังไม่เป็นพระอรหันต์ก็เอาแต่เพียงว่า ควบคุมสัญญาตญาณให้ได้ : มีสติ มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีปัญญา เป็นเครื่องมือพร้อม, พร้อมมืออยู่เสมอ, แล้วก็ดำเนินชีวิตไปในอวัจจันตคัมมัคค์มีองค์แปดประการโดยหลักพื้นฐานอยู่เสมอ.

แล้วถ้าเมื่อใดต้องการเล่นงานสัญญาตญาณโดยตรง ก็เอาโพชฌงค์ทั้งเจ็ดมาหำหั้นสัญญาตญาณ โดยนัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อตะกี้เป็นตัวอย่าง; เล่นงานสัญญาตญาณแห่งตัวตน แล้วมันก็เท่ากับเล่นงานต้นข้าวหรือหัวใจ, แล้วลูกน้องลูกสมุนมันก็พลอยหมดสิ้นไปเอง. สัญญาตญาณแห่งความรู้สึกว่ามีตัวกู มีของกู มีสัญญาตญาณอย่างนี้, แล้วก็มีสัญญาตญาณลูกน้องรองลงมาว่า เห็นแก่กู เห็นแก่ตัวไม่ เห็นแก่ผู้อื่นแล้วก็แสดงบทบาทไปตามอำนาจ, จะอวดดีอวดดีบ้าง, จะต้องการการบำรุงบำเรอบ้าง, จะต้องการกินดีอยู่ดีอย่างวิเศษวิโสบ้าง แล้วก็มีควาทุกข์ด้วยเรื่องความขี้ขลาด ขี้ขลาดสะดุ้ง หวาดเสียว วังหนี่.

ละเห็นแก่ตัวได้จะมีชีวิตเย็น.

เอาละ, สรุปลักษณะเสียที่ว่า เรามาพูดกันเรื่องของมนุษย์ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอันลึกซึ้ง ซึ่งไม่ค่อยมีใครจะมองเห็นและเอามาพูด. พระพุทธเจ้าท่านมองเห็นแล้วก็เอามาตรัสมาสอน ในสิ่งที่ชาวโลกปัจจุบันเรียกว่าสัญญาตญาณหรือ *instinct* พระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านเอามาเรียกว่ากิเลส กิเลส. คำว่ากิเลสแปลว่าของสกปรก, ละกิเลสให้หมด ก็หมดปัญหา, มีความทุกข์ดับสิ้นสุดไม่มีเหลือ, มีชีวิตเยือกเย็นเป็นนิพพาน, นิพพาน-เย็นความเย็น.

แต่ถ้าว่าไม่พูดกันอย่างศาสนาเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ หรือนักวิทยาศาสตร์ที่กำลังก้าวหน้า หรือเป็นที่เชื่อถือของคนในโลก ก็จะต้องพูดไปในรูปว่า ชีวิตมันมีสัญชาตญาณติดมาในชีวิต, สัญชาตญาณแม่คือความมีตัวตน, แล้วก็สัญชาตญาณลูก คือความเห็นแก่ตน หรืออะไรทุกอย่าง.

ฉะนั้นถ้าว่า กำจัดความรู้สึกสัญชาตญาณของอวิชชาเหล่านี้เสียได้ คน, เราก็จะไม่เห็นแก่ตน, โลกก็จะอยู่กันเป็นผาสุก ไม่มีความเห็นแก่ตน แล้วก็ไม่มีเบียดเบียนกัน ก็เป็นโลกของศรีอารยเมตตรัย, ศาสนาของพระศรีอารยเมตตรัย เป็นโลกของพระศรีอารยเมตตรัย ที่หวังกันว่าจะมาในชาตินี้ แต่ก็ยังไม่รู้ว่าจะมาเมื่อใด; ก็จะขอยืนยันว่า ถ้าเมื่อใดกำจัดสัญชาตญาณเลวร้ายเหล่านี้เสียได้, โลกของพระศรีอารยเมตตรัยก็จะมาทันที มาทันที. คนหมดตัวกู หมดความเห็นแก่ตัวกู ไม่มีสัญชาตญาณเลวร้ายซึ่งทำให้ตัวเองก็เป็นทุกข์, ผู้อื่นก็เป็นทุกข์, แล้วมันก็ยังเนื่องกัน เนื่องกันได้ทั้งศาสนานี้หรือศาสนาพระศรีอารยเมตตรัย หรือจะพูดได้ว่าทุกศาสนาของพระพุทธเจ้า ล้วนแต่สอนให้ถอนเสียซึ่งอุปาทานว่าตัวกู.

ขอบอกชาวโลกทั้งหลายว่า ถ้ามนุษย์ทั้งหลายถอนสัญชาตญาณว่าตัวกูเสียได้ มันก็หมดปัญหาเหมือนกัน อย่างเดียวกันเรื่องเดียวกัน, แล้วก็ไม่ต้องเรียกว่าศาสนาไหนเสียด้วย เป็นศาสนากลาง ๆ. ใครปฏิบัติเข้าก็ได้รับผล เพราะว่ามันมนุษย์ทุกคนมันมีโครงสร้าง หรือมีระบบเป็นอยู่เหมือนกัน; อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า ถ้ามันกินเกลือก็รู้สึกเค็ม กินน้ำตาลก็รู้สึกหวาน กินน้ำส้มก็รู้สึกเปรี้ยว, นี่มันเป็นข้อที่เหมือนกันอย่างนี้. ฉะนั้น เราก็มีหวังที่จะถือศาสนาร่วมกันได้ คือไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็อยู่กันเป็นผาสุก.

ขอให้พุทธบริษัทเป็นผู้นำในระบบการอันนี้; เพราะเราก็ปฏิญาณตัวเป็นพุทธบริษัท นับถือพระพุทธเจ้า ก็ต้องศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของ

พระพุทธเจ้า, แล้วมันก็จะดับกิเลส หรือดับสิ่งที่เรียกโดยวิทยาศาสตร์ว่าสัญชาตญาณ หรือ *instinct* อันแรกที่สุดคือ *egoism*, *egoism*, เป็นความรู้สึกที่มีตัวตน เป็นตัวตน มันก็คลอเคลื่นความรู้สึกที่เห็นแก่ตน *selfishness* มันเป็นความรู้สึกที่เห็นแก่ตน มันก็ออกจากแม่ของมันคือ *egoism*. ฉะนั้น ถ้าเรามองกันตามธรรมชาติอย่างนี้ มันก็แก้ปัญหาก็เหมือนกัน. แต่ว่าพุทธศาสนาเรามีคำเรียกคำใช้ตามแบบของพุทธศาสนา ว่ามันมีกิเลส ตัณหา อุปาทาน, อุปาทานว่าตัวตนเป็นแม่บท, แล้วก็ทำให้เกิดกิเลสโลก โกรธ หลงนานาชนิด. ถอนตัวตนเสียได้โลก โกรธ หลงหรือกิเลส กิเลสชนิด กิเลสชนิด กิเลสชนิด มันก็ถูกเพิกถอน, ก็ได้ผลเท่ากัน, มีสันติภาพ สันติสุข บุคคลมีสันติสุข สังคมมีสันติภาพ มีความหายเป็นความเย็น.

นิพพานแปลว่าเย็น; อย่าเข้าใจให้มันฟุ้งซ่านอะไรมากมายนัก, มีชีวิตจิตใจเย็น มีความเป็นอยู่ที่เย็น นั่นแหละคือนิพพานในความหมาย ๆ ระดับ. ถ้าเย็นถึงที่สุดเด็ดขาดไปเลย ก็เป็นนิพพานโดยสมบูรณ์, ถ้าเย็นชั่วคราวขณะก็เป็นนิพพานชั่วคราวขณะ, หรือเป็นนิพพานน้อย ๆ เป็นนิพพานตัวอย่างชิมลอง อะไรไปก็ได้. แต่อย่างลืมนะว่า ทุกคนนั้นมีความเย็นเป็นประจำอยู่ตามธรรมชาติ คือเวลาที่ไม่เกิดกิเลส หรือเวลาที่สัญชาตญาณไม่แสดงบทบาทอะไร, เราอยู่กันด้วยนิพพาน คือความเย็นออกเย็นใจ ซึ่งมันก็มีอยู่มาก พอที่จะทำให้นอนหลับได้บ้าง. ถ้าไม่มีความหยุดพักผ่อนของกิเลสหรือของสัญชาตญาณเสียเลย มันก็เป็นบ้า ไม่เท่าไรมันก็ตาย.

ฉะนั้นเราขอใจที่ว่า **ธรรมชาติมันก็ยังปรานีอยู่บ้าง** จัดให้สัตว์ทั้งหลาย มีเวลาที่พักผ่อน, หรือว่างจากการรบกวนของกิเลสหรือสัญชาตญาณบ้าง, โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีเวลานอนหลับ. เวลานอนหลับนั้นไม่ถูกรบกวนด้วยอะไร มันก็ตื่นขึ้นมาใหม่มีกำลังเรี่ยวแรงทำอะไรต่อไป; ถ้ามันไม่มีการนอนหลับหรือไม่มีการพักผ่อนเลย มันก็ตายแล้ว มันก็จะอยู่ไปได้ไม่กี่วัน. ทีนี้ถ้าอยากจะไม่ตายโดยตลอดกาลเป็นนิรันดร์.

ก็ควบคุมตัวกู่นี้เสียให้ได้, ขจัดให้หมดออกไปเสียจากจิตใจ, อย่าให้มีอยู่ในจิตใจ ให้จิตหลุดพ้นจากกู.

ศาสนาอื่น ๆ นั้น อย่างดีก็ว่ามีตัวกูเป็นผู้หลุดพ้นจากความทุกข์ แล้วไปมีตัวกูอยู่ มีตัวกูอยู่ มันก็คือตัวกู แบกตัวกู ทรงตัวกู เป็นน้ำหนักมากน้อยอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่. พวกนั้นถือว่าตัวกูหรือตัวอัตตาหลุดพ้นจากความทุกข์ไป ยังมีตัวกู; ส่วนเราถือว่าไม่มีตัวตน ไม่มีอัตตา, มีแต่จิต ที่โง่ก็จมอยู่ในกองทุกข์; ถ้าฉลาดถึงที่สุด พัฒนาได้แล้ว ละกิเลสได้แล้ว จิตก็หลุดพ้นจากความทุกข์. เมื่อจิตหมดเหตุหมดปัจจัยที่จะดำรงอยู่ จิตก็ดังไปอีกทีหนึ่ง, ดับไปอีกทีหนึ่ง ที่นี้กว้าง-ว่าง-ว่าง-ว่าง ยิ่งกว่าว่าง. ฉะนั้นที่สุดจบของพุทธศาสนาเราคือความว่าง, ที่สุดจบของศาสนาอื่น ๆ คือไปมีตัวกูนิรันดร ตัวตนนิรันดร อยู่กับพระเจ้า อยู่กับอะไรก็ตามใจ.

ข้อนี้ควรจะต้องรู้จักกันไว้เสียบ้าง มันจะไม่ปนกันยุ่ง หรือจะไม่พุดผิด ๆ, จะไม่พุดผิด ๆ เพื่อประโยชน์แก่ศาสนาของตน. ถ้าจะพุดให้ถูก ๆ ก็ต้องพุดว่า จิตหลุดพ้น ถึงความว่าง นี่พุทธศาสนา, ถ้าเป็นศาสนาอื่นก็ว่า ตัวกูหลุดพ้นไปอยู่กับพระเจ้าอย่างถาวร, โดยคำพุดมันต่างกันมาก เว้นเสียแต่จะไปเปลี่ยนความหมายให้มาเป็นภาษาธรรม, ภาษาธรรมแล้วมันอาจพุดกันได้.

แต่พุดว่าหลุดพ้น, หลุดพ้น แล้วก็จะวังฟังให้ดี ใครหลุดพ้น ? พวกนั้นตัวกูหลุดพ้น, พวกนี้จิตมันหลุดพ้น, แล้วของใครมันจริงกว่า เพราะว่าทั้งหมดที่มันอยู่ทุกวันนี้ มันไม่มีตัวตนอันแท้จริง มันมีแต่ตัวตนที่เป็นมายา ที่จิตโง่ ๆ มันคิดขึ้นมาเองตามสัญชาตญาณ. เพราะฉะนั้นเล่นงานสัญชาตญาณโง่ ๆ นี่หมดไป จิตมันก็หลุดจากความโง่, มันก็หลุดไปสู่แสงสว่าง, หลุดออกไปจนถึงที่ว่าง ว่าง ว่าง ไม่มีอะไร นั่นแหละคืออิสระภาพของจิต.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้ได้พูดถึง การปฏิบัติที่เป็นการเพิกถอนสัญญาตนโดยอาศัยหลักวิชาในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ คือโพชฌงค์เจ็ด ก็สมควรแก่เวลาแล้ว.ขอให้ท่านทั้งหลายทบทวนข้อความเหล่านี้ ให้เป็นที่เข้าใจ ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้ เข้าใจเท่าไรก็ปฏิบัติเท่านั้น, เข้าใจต่อไปปฏิบัติต่อไป มันก็จะถึงที่สุด เข้าสักวันหนึ่ง คือหลุดพ้นจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

การบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย จะได้สวดบทพระธรรมคณสาธยาย เพื่อเป็นการส่งเสริมกำลังใจของท่านทั้งหลาย เพื่อประพฤติปฏิบัติยิ่งขึ้นไป ณ กาลบัดนี้.

ธรรมะกับสัญชาตญาณ

-๑๓-

๒๙ มีนาคม ๒๕๒๙

ภาวะจิตเมื่ออยู่เหนือสัญชาตญาณ โดยประการทั้งปวง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๓ ในวันนี้
อาตมาก็ยังคงบรรยายในชุด ธรรมะกับสัญชาตญาณ ต่อไปตามเดิม, และมีหัวข้อเฉพาะ
ในครั้งนี่ซึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ว่าภาวะจิตเมื่ออยู่เหนือสัญชาตญาณโดยประการทั้งปวง
ว่าที่ถูกต้องก็เป็นเรื่องสรุปท้ายตอนจบของเรื่องนี้ จะรวบรวมเอาใจความของทุก ๆ ตอน
มาสรุปเข้าด้วยกัน เพื่อความเข้าใจง่าย เป็นครั้งสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง. ที่แท้ก็เป็น
การซ่อมข้อความทั้งหมด ที่บรรยายมาแล้ว เอามากล่าวสรุป เป็นเรื่องเดียวกันเนื่องด้วย
กัน เป็นเรื่องสั้น ๆ .

[เรียนธรรมะอย่างวิทยาศาสตร์.]

ข้อแรก ขอให้ระลึกถึงที่เราได้ทำความเข้าใจกันในตอนต้นว่า เรากำลังเรียน
ธรรมะอย่างวิทยาศาสตร์ เพราะเรื่องสัญชาตญาณนี้ เป็นเรื่องที่เป็นผลแห่งการค้นคว้า

ของวิทยาศาสตร์, มีลักษณะ ระบุ มองลงไปของที่ที่มีอยู่จริง ที่รู้สึกได้ไม่ต้องคำนวณ; อย่างนี้เรียกว่าวิทยาศาสตร์ เป็นยุควิทยาศาสตร์ เรียบธรรมะกันในลักษณะหรือวิถีทางของวิทยาศาสตร์ ให้มันง่ายขึ้น.

สัจชาตญาณทำให้รู้สึกว่ามีตัวตน.

มีเรื่องสรุปได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิต ๆ นี้ มันประกอบขึ้นด้วยของสองอย่าง คือร่างกายกับจิตใจ; พูดอย่างนี้ได้ ของสองอย่างนี้คือร่างกายกับจิตใจ รวมกันเข้าแล้ว เราก็เรียกว่าชีวิต, หรือจะเรียกภาษาวัดว่านามกับรูป รูปกับนาม สองอย่างนี้รวมกันเข้า เราเรียกว่าชีวิตในที่นี้. ในสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ มีสิ่งที่เรียกว่าสัจชาตญาณเข้าไป **ควบคุมอยู่** เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เองของสิ่งที่มีชีวิตนั้น, ให้สิ่งที่มีชีวิตนั้นสามารถคิด นี่ก็ รู้สึกไปในทางที่จะให้เกิดความรอดแก่มันเอง **จึงได้ใส่สัจชาตญาณที่สำคัญ ๆ** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ**สัจชาตญาณที่ทำให้รู้สึกว่ามีตัวตนหรือของตน**; ถ้ามันไม่มีความรู้สึกว่ามีตัวตนว่าของตน มันก็ไม่ว่าจะสงวนอะไร จะถนอมอะไร จะรักษาอะไร จะพัฒนาอะไร. เดียวนี้มันมีความรู้สึกว่ามีตัวตนนั้นเป็นหลัก ตนของตน **ตัวตนนี้ไม่ต้องเป็นของจริงของจัง** เป็นดุ้น เป็นก้อน เป็นชิ้นอะไร, เป็นแต่เพียง**ความรู้สึกคิดนึกหรือความสำคัญมันหมาย** เป็นความรู้สึกทางจิตก็พอแล้ว, ไม่ได้เกี่ยวกับทางกาย ให้มันเกิดความรู้สึกว่าเป็นตัวตนยืนอยู่เป็นหลักเป็นประธาน หรือเป็นแกนกลางของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะถนอม จะป้องกัน จะรักษา แล้วยิ่งกว่านั้น**เลยเถิดไป ก็คือเห็นแก่ตน**. ตอนนี่แหละเป็นเรื่องที่เป็นอันตราย มันไม่มีตนเฉย ๆ มันไม่ได้พัฒนาหรือถนอมตนตามสมควร. มันเลยเถิดออกไปเป็นเรื่องเห็นแก่ตน มันก็รูล้ำเข้าไปในเขตของบุคคลอื่น, **ความเห็นแก่ตนมันถึงอกงามออก**

ไป เป็นกิเลสขนานชนิด ซึ่งเป็นอันตรายแก่ตนและผู้อื่น. นี่เราจะรู้จักชีวิตกันในเรื่องลักษณะอย่างนี้ก่อน. มอญว่ามันได้เจริญขึ้นมาอย่างไร.

การพัฒนาของสัญชาตญาณ.

ทารกอยู่ในท้องทำอะไรไม่ได้ คิดอะไรไม่ได้; แต่ครั้นทารกคลอดออกมาจากท้องแล้ว มันก็มีการเป็นไปตามธรรมชาติ, คือทารกนั้นจะต้องกระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามลำดับ. ทารกนั้นจะรู้สึกเป็นความพอใจหรือไม่พอใจ ขึ้นมาได้เอง; ถ้าอ้อยหรือสบายก็พอใจ ไม่อ้อยไม่สบายมันก็ไม่พอใจ, มันก็เกิดความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจขึ้นมา. นี่ความรู้สึกอย่างนี้มันเป็นที่ตั้งของสัญชาตญาณ ว่ามีตัวตน มีตัวกู ซึ่งเป็นผู้พอใจหรือไม่พอใจ.

เป็นกิเลส.

ที่แรกจะมีเพียงความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ, ครั้นหนักเข้า ๆ มันก็กลายเป็นความรู้สึกว่า มีกูไม่พอใจ หรือกูพอใจ. นี่เด็ก ๆ เขารู้สึกอย่างนี้ขึ้นมาได้ตามลำดับ คือมีตัวกูที่จะเป็นผู้พอใจ หรือไม่พอใจ; เมื่อพอใจก็คิดต่อไปอีกอย่างหนึ่ง, ไม่พอใจก็คิดไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่หยุดอยู่เพียงเท่านั้น ในที่สุดมันก็เกิดเป็นกิเลส; พอใจแล้วอยากได้ ก็เป็นโลภะราคะขึ้นมา, ไม่พอใจไม่อยากได้ มันก็เกิดเป็นโทสะเป็นพยาบาท เป็นปฏิฆะขึ้นมา, และเมื่อมันยังไม่รู้ว่าพอใจหรือไม่พอใจ มันก็ยังพะวงสงสัยอาลัยอาวรณ์อยากจะทำให้มันแน่นอนต่อไปอีก มันก็เป็นโมหะขึ้นมา. คิดดูเถอะว่า มันไม่ได้มาจากไหน มันมาจากเหตุปัจจัยที่ว่าทารกนั้นมันก็มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สัมผัสอารมณ์แล้วเกิดรู้สึกเป็นเวทนาพอใจหรือไม่พอใจแล้ว มันก็เกิดกิเลสได้ต่าง ๆ . เวทนาให้เกิดตัณหา ก็คือให้เกิดกิเลส ในสิ่งที่น่ารักน่าพอใจก็เกิดกามตัณหา ภวตัณหา ในสิ่งที่ไม่น่ารักไม่น่าพอใจก็เกิดวิภวตัณหา.

นี่รัฐธรรมนูญที่มันเป็นมาของสิ่งที่เรียกว่าสัญญาตญาณ ให้ประจักษ์คือไม่ต้องเชื่อตามผู้พูด มองเห็นจริงชัดตามที่เขาพูดหรือผู้พูดพูด มันก็ใช้ได้เหมือนกันว่าจิตนี้เป็นอย่างไร, กายนี้เป็นอย่างไร, เกิดความรู้สึกอะไรบ้าง, แล้วเกิดความรู้สึกอะไรสืบต่อไป.

เป็นอนุสัย

ที่นี้ก็ควรจะดูมันให้ครบทั้งระบบว่า เมื่อเกิดโลภะขึ้นมาแล้ว มันก็ต้องเกิดความเคยชินที่เก็บไว้สำหรับจะเกิดโลภะอีก, นี่ก็เรียกว่าราคานุสัย, ถ้าไม่ชอบใจเกิดโทสะขึ้นมาแล้ว ก็เกิดความเคยชินที่จะเก็บไว้สำหรับที่จะโกรธอีก. เรียกว่าปฏิฆานุสัย, ถ้าเกิดกลาง ๆ ไม่ใช่พอใจหรือไม่ใช่ไม่พอใจ มันก็เกิดอวิชชานุสัย; นี่เราก็มีอนุสัย ๓ ประการนี้สิ่งอยู่ในสันดาน. ถ้าจะเรียกอย่างวิทยาศาสตร์ก็เรียกว่าสัญญาตญาณนั้นมันก็ได้ลงรกลงราก เป็นสิ่งที่เรียกในภาษาธรรมว่าอนุสัย; ฉะนั้นมันจึงโลกได้ง่าย โกรธได้ง่าย หลงได้ง่าย ในครั้งหลัง ๆ; เพราะสัญญาตญาณที่จะเป็นเช่นนั้น มันได้ลงรกลงรากลงไป ในนามของสิ่งที่เราเรียกกันในวัดว่าอนุสัย.

เป็นอาสวะ.

ครั้นอนุสัยนี้มันมีมากเข้า ๆ มันก็ต้องการจะออก จะดันออก จะกลับออก มันก็มีสิ่งที่เรียกว่าอาสวะสำหรับจะไหลออกมา, เป็นความโลภอีก หรือเป็นความโกรธอีก เป็นความหลงอีก, คือจะเป็นโลภะ หรือเป็นโทสะ หรือเป็นโมหะอีกนั่นเอง. นี่มันถึงขนาดสูงสุดเต็มทีของระบบกิเลสหรือระบบสัญญาตญาณ.

ทบทวนสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า ทารกมันก็มีความรู้สึกที่จะชอบใจหรือไม่ชอบใจ มันก็เกิดความรู้สึกต่อไปที่เรียกว่า ความโลภ ความโกรธหรือความหลง. ที่นี้มันโลภหรือโกรธหลงทีหนึ่ง มันก็เก็บความเคยชินสำหรับจะเป็นอย่างนั้นไว้ในสันดาน เรียกว่าอนุสัย, พร้อมอย่างยิ่งที่จะโลภ ที่จะโกรธ ที่จะหลง; ครั้นมันพร้อมอย่างยิ่งหนักเข้า ๆ มันก็พร้อมที่จะออกมา นี่ก็เรียกว่าอาสวะ. ที่เป็นอนุสัยนั้นออกมาเมื่อมีเหตุมีปัจจัยภายนอกเข้าช่วยด้วย มันก็ออกมาเป็นกิเลสเต็มรูป เรียกว่ากิเลสอีก, คือกิเลสครั้งที่สอง.

เป็นนิรณ ๕.

แม้ไม่มีเหตุปัจจัยภายนอกเข้าไปเกี่ยวข้อง มันก็ออกมาได้ในรูปของสิ่งที่เรียกว่านิรณ นิรณ, นิรณทั้งห้า ซึ่งขอร้องแล้วขอร้องอีกว่า จงพยายามทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่านิรณ, นิรณ บางคนก็จะได้ยินแต่เพียงชื่อแล้วก็เลิกกัน, บางคนจะท่องได้แล้วก็เลิกกัน, ขอให้มองเห็นให้ชัดให้ประจักษ์ เมื่อนิรณห้ามันเกิดขึ้น.

แม้ไม่มีเหตุปัจจัยอะไร จิตมันโน้มไปเพื่อกามราคะ มันออกมาจากปัจจัยภายในที่เป็นอนุสัย. กามราคะ กลุ้มใจอยู่ด้วยเรื่องทางกามารมณ์ ทางเพศกามคุณ, นี่มันเดือดร้อนเท่าไร,

แล้วบางเวลามันก็ออกมาในรูปพยาบาท คือไม่ชอบ ชัดใจ โกรธแค้น มันโกรธได้จนไม่รู้ว่าโกรธอะไร, ไม่ชอบใจได้แม้ไม่รู้ว่าจะไร.

แล้วก็มีอาการให้เป็นถีนมิทธะ มินชา ง่วงเหงา ซึมเซา, แล้วมันก็เป็นได้ง่าย อย่างคนไข้หามันชอบนอนขี้เซาลุกยาก แม้ถึงเวลาลุกตื่นนอนมันก็ไม่ค่อยจะลุก มันมีความรู้สึกถีนมิทธะ ช่วยให้นอนบิดขี้เกียจอยู่นั่นแหละ, หรือว่ามันมีความรู้สึกที่อ่อนเปลี้ยอยากจะนอนเสียเรื่อยไป. นี่ความมึนชา ง่วงเหงา หาวนอน ซึมเซาเป็นถีนมิทธะ.

แล้วบางทีก็ตรงกันข้าม คือฟุ้งซ่าน, อุทธัจจะกุกกุกจะ ฟุ้งซ่านอย่างตรงกันข้าม มีจิตที่เลือนลอยควบคุมไม่ได้ ฟุ้งซ่านไปเหมือนกับว่า มันไม่มีสติสัมปชัญญะอะไร. นี่ก็เป็นนิรวรณ ซึ่งมีได้แต่มันมีน้อยกว่าถีนมิทธะ, ถีนมิทธะมันชวนให้สบาย, ชวนฟุ้งซ่าน นี่มันจึงมีน้อยกว่า.

อันสุดท้ายเรียกว่า วิจิกิจจา ไม่แน่ใจว่าถูกต้อง แม้ที่สุดแต่ที่รู้สึกขึ้นว่าไม่รู้จะทำอะไรดี, พุดอย่างบ้า ๆ บอ ๆ, วันนี้ไม่รู้จะทำอะไรดี เดินไปเดินมาไม่รู้ว่าจะทำอะไรดี, นั่นมันเป็นอย่างเลวที่สุด ที่เต็มที่มันก็ให้ล้มเลย, ในข้อที่ว่า มันถูกต้องแล้วหรือยัง, ในแง่อนามายก็ดีปลอดภัยแล้วหรือยัง, ในแง่เศรษฐกิจก็ดีปลอดภัยแล้วหรือยัง, ในแง่ธรรมะก็ดีว่าถูกต้องแล้วหรือยัง, มันจะลามปามไปถึงกับไม่แน่ว่าพระพุทธเจ้านั้นก็สอนไม่ถูกต้อง, พระธรรมนั้นก็ไม่ดับทุกข์ได้จริง, พระสงฆ์ก็ไม่ใช่ว่าจะปฏิบัติตามได้, อย่างนี้เป็นต้น. นี่เป็นเอามาก ๆ ถึงอย่างนี้สำหรับวิจิกิจจา; แต่มันจะเป็นอะไรก็ตามเถอะ. ถ้ามันเป็นความลังเลมันไม่แน่ใจในความถูกต้องสงบแล้ว ก็เรียกว่าเป็นวิจิกิจจา.

เพียงแต่นิรวรณทั้งห้านี้ก็ไม่ใช่ว่าเล่นเสียแล้ว ทำลายความสงบสุข ทำลายความเยือกเย็นแห่งจิตใจมากมายเสียแล้ว แล้วมันก็มีอยู่เพราะว่าอะไร, จะเรียกว่าเพราะสัญญาตญาณมันมีอยู่ข้างในก็ได้ หรือจะเรียกว่าเพราะอนุสัยมันมีอยู่ข้างในก็ได้,

มันทำให้ออกมาเป็นนิวรรณโดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก. ถ้าได้อาศัยปัจจัยภายนอก มันก็ออกมาเป็นกิเลสเต็มรูปเลย, เป็นโลภะ โทสะ โมหะ หรือชื่ออะไรก็ตาม มันเต็มรูปออกมาเลย นี่เป็นกิเลสแล้ว.

ควรรู้จักให้ชัดแจ้งทั้งกิเลสทั้งนิวรรณ; กิเลสมันเต็มที่ได้ขนาดเต็มมาตรฐาน มีเหตุปัจจัยภายนอกช่วยส่งเสริม, ถ้านิวรรณนั้นก็ไม่ต้องมีเหตุปัจจัยภายนอกส่งเสริม, มันออกมาได้ตามอำนาจของอนุสัยหรือสัญชาตญาณ มันก็เลยจ้วงเจียไม่มีกำลังรุนแรงเหมือนกิเลส, แต่มันก็รบกวนความสงบสุข, รบกวนความสงบสุขขั้นละเอียดขั้นประณีต ขั้นที่จะเป็นความเยือกเย็นแห่งจิตใจ ขั้นที่จะเป็นความพักผ่อนเต็มที่, ถ้านิวรรณรบกวนแล้วมันก็ไม่มีการพักผ่อน.

นี่เรารู้ว่ามันเป็นอย่างนี้เอง มันเป็นอย่างนี้เอง, ใหนอนี่มันก็เป็นอย่างนี้เอง, จะเรียกว่ามาจากสัญชาตญาณก็ได้, จะเรียกว่ามาจากอนุสัยก็ได้, เพราะเราพูดกันคนละภาษา. แต่เดี๋ยวนี้การบรรยายชุดนี้ เราเรียกทุกสิ่งเหล่านี้นว่าสัญชาตญาณ, สัญชาตญาณเท่าที่มีมาตามธรรมชาติ, แล้วสัญชาตญาณที่พัฒนาตัวเองเป็นกิเลส, แล้วก็สัญชาตญาณที่พัฒนาตัวเองเป็นโพธิ; นี่ปัญหาพื้นฐานที่มีอยู่จริงในจิตในสันดานในชีวิต มันมีอยู่อย่างนี้.

อาการของกิเลส.

ที่นี้มันออกมาเป็นอาการที่เป็นรูปร่างของการกระทบกระทั่งต่อผู้เต็มรูปขึ้นมา; เรามองดูเฉพาะอาการชนิดนี้กันอีกสักชุดหนึ่ง พวกหนึ่ง ซึ่งอาตมาก็พูดซ้ำ พูดแล้วพูดอีก จนท่านทั้งหลายก็จะรำคาญแล้วก็ได้, เพื่อให้เป็นตัวอย่างสำหรับจดจำไว้ง่าย ๆ ว่า เมื่อกิเลสหรืออนุสัยออกมาเป็นกิเลส แล้วมันก็ทำให้เกิดอาการที่รบกวน

เป็นความรักบ้าง เป็นความโกรธบ้าง เป็นความเกลียดบ้าง เป็นความกลัวบ้าง เป็นความวิตกกังวลบ้าง เป็นความอาลัยอาวรณ์บ้าง เป็นความอิจฉาริษยาบ้าง เป็นความหวงบ้าง เป็นความหึงบ้าง นี่พูดเอามาพอเป็นตัวอย่างแล้วก็สั้นๆ พอจำง่ายว่า รัก โกรธ เกลียด กลัว วิตก กังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวง หึง ไปนึกดูถึงสิ่งเหล่านี้ แต่ละอย่างๆ ที่มันแสดงบทบาทแสดงอาการออกมา.

ความรัก โกรธ เกลียด กลัว.

พูดถึงความรักมันก็มีหลายรูปแบบ, บางรูปแบบก็เป็นบ้าดี ๆ นี่เอง มันทำให้ทำอะไรชนิดที่ไม่อยู่ในร่องในรอยของความถูกต้อง, ไปตามอำนาจของกิเลสคือความรักนั้น จนไม่มีความหมายแห่งความเป็นคนหรือความเป็นมนุษย์เอาเสียเลยก็มี. ยกตัวอย่างเหมือนว่า หญิงสาวคนหนึ่งแฟนเขาทิ้งเขาสลัด มันก็ฆ่าตัวตาย, **เสียใจฆ่าตัวตายโดยที่ไม่คิดว่าพ่อแม่ยังอยู่**, พ่อแม่ที่รักเรายิ่งกว่าแฟนเสียอีกนั้น ก็ยังอยู่ก็ยังไม่ตาย, ทำไม่ไม่เห็นแก่พ่อแม่บ้าง. แล้วก็อยู่กับพ่อแม่ดีกว่าที่จะฆ่าตัวตาย เพราะเหตุว่าแฟนเขาสลัดรัก. **นี่ความรักทำให้โง่มากถึงขนาดนี้** ได้ทุกอย่างทุกประการ **ที่จะทำสิ่งที่ไม่ควรทำหรือไม่ต้องทำ.**

ขึ้นชื่อว่าความรักแล้ว จะเป็นขอทรมานจิตใจทั้งนั้น, จะรักทางกามารมณ์รักแฟน รักอะไร มันก็เป็นไฟทั้งนั้น แม้แต่จะรักพ่อรักแม่ ซึ่งเป็นความรักที่บริสุทธิ์ อย่างนี้มันก็เป็นไฟเหมือนกัน, เป็นไฟโมหะ เป็นอะไรไปตามเรื่อง, ไม่ได้เห็นหน้าแล้วก็จะตายได้แล้ว. เด็ก ๆ บางคนไปโรงเรียนระหว่างเรียนยังไม่หยุดตอนเที่ยง คิดถึงแม่นั่งร้องให้อยู่ในโรงเรียนก็มี, อย่างนี้มันเป็นความรักที่แท้จริงชนิดหนึ่งเหมือนกัน; แม้จะเป็นเรื่องของโมหะ ตายไปแล้วก็รัก เช่นจะตายตามไปอย่างนี้.

รักคนอื่น รักผู้มีพระเดชพระคุณ รักอะไรก็ตามมันล้วนแต่ว่ามันเป็นเรื่องหนัก และเป็นเรื่องเผลอโดยจิตใจ. ฉะนั้น ความรักมีลักษณะเป็นนามยกตำจิตใจอย่างไร, แม้แต่ความรักบริสุทธิ์ความรักสงสารนี้ ในบาลีมีกล่าวถึงผู้ใหญ่บ้านรักลูกบ้านจนเป็นทุกข์, เป็นความรักขนาดที่เรียกว่าราคะด้วยเหมือนกัน, ถ้าขึ้นชื่อว่าความรักแล้ว มันก็เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งนั้น, ถ้าไม่ต้องมีความรักทำไปตามสติปัญญา มันก็ไม่มีปัญหาอะไร, แต่ถ้าทำไปด้วยความรักแล้ว มันก็เป็นเรื่องเจ็บปวด.

เรื่องความโกรธก็ดูเอาเอง, ความโกรธมันมิได้ร้อยแปดอย่าง, โกรธอย่างนั้นอย่างนี้โกรธอย่างนั้น โกรธแม้กระทั่งว่าสิ่งที่ไม่มีชีวิต, โกรธวัตถุสิ่งของ โกรธอะไรเหล่านี้ก็ยังโกรธได้.

และความเกลียดมันยากที่จะออกไปจากจิตใจ, ถ้าลงได้เกลียดแล้วมันก็ติดอยู่ในจิตใจ บางทีเกลียดจนตาย.

ความกลัวมีร้อยแปดพันอย่างนับตั้งแต่เด็ก ๆ กลัวผี กลัวไส้เดือน กลัวจิ้งจก กลัวตุ๊กแก, โตขึ้นก็ยังรู้จักกลัว กระทั่งกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นตัว, กระทั่งกลัวความมืด แต่มันสรุปได้ว่า ความกลัวทั้งหลายมันไปรวมอยู่ที่ความตาย คือกลัวตาย, กลัวอะไรก็ตามเถอะมันไปมีความหมายในครั้งสุดท้ายว่ามันเป็นสิ่งที่จะทำให้กูตาย, มันเป็นสิ่งที่จะทำให้เราตาย เลยกลัวกันทั้งนั้น : กลัวผี กลัวเสือ กลัวอะไร ก็เพราะว่ามันจะทำให้เราตาย, กลัวความลำบากยากจน โรคภัยไข้เจ็บ ก็เพราะว่ามันจะทำให้เราตาย. ความกลัวทุกชนิดที่ร้อยอย่างก็พันอย่างไปรวมอยู่ที่ว่า กลัวตาย เพราะฉะนั้นไปดูตอนที่กลัวจริง ๆ เถอะ, แม้แต่กลัวในความฝัน มันก็ยังเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง, นี่รักโกรธเกลียดกลัวสี่อย่างนี้ แล้วคำนึงดูว่า ถ้าไม่มี ถ้าไม่มีสี่อย่างนี้จะสบายสักเท่าไร.

ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์.

แล้วต่อไปถึง ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ นี่ธรรมดา ความวิตกกังวลว่ามันจะไม่ได้อย่างที่ต้องการ, สงสัยอยู่เรื่อยนี้เป็นโรคประสาทกันมากขึ้น, เป็นโรคประสาทกันมากขึ้นเพราะว่าความวิตกกังวล, เรื่องอนาคตทั้งนั้นแหละ, ถ้าวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ก็เป็นเรื่องอดีต มาครอบงำเอาแล้ว มันก็เรื่องนอนไม่หลับทั้งนั้นแหละ ก็เกิดความเปลี่ยนแปลงในร่างกายขึ้นมา, ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์เกิดขึ้น ก็มีความเปลี่ยนแปลงในทางร่างกาย, แม้ในทางวัตถุในทางเคมี. ความรู้สึกนี้เป็นเรื่องจิต; แต่ถ้าเกิดขึ้นในจิตแล้วก็มีความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางเคมี ให้เกิดกรดเกิดน้ำอะไรที่เป็นพิษเป็นโทษหลั่งออกมา ทำให้กระเพาะอาหารเสียหายไป, จะทำให้ทุกส่วนที่สำคัญมันเปลี่ยนแปลงวิปริตไป แม้แก่ทางเนื้อหนัง; นี่เรื่องจิตใจมีผลออกมาทางวัตถุทางร่างกาย. ถ้าไม่มีวิตกกังวลอะไรกันละก็ ไม่มีใครเป็นโรคประสาทดอก. เดี่ยวนี้ที่ว่าเป็นโรคประสาทกัน เป็นแสนๆ คน ล้านๆ คน เพราะมันมาจากความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์, ถ้าไม่มีมันก็สบาย.

ความอิจฉาริษยา หวง หึง.

ที่นี้ต่อไปถึงเรื่องอิจฉาริษยา มันก็มาจากสัญญาตญาณแห่งตัวกู เห็นแก่ตัวกู ไม่อยากให้ใครมาเป็นคู่แข่ง; นี่ความที่ไม่อยากให้ใครดี อยากจะทับถมผู้อื่นอยู่เสมอ มาจากสัญญาตญาณอันนี้ มันก็มีผลออกเป็นความอิจฉาริษยา : กลัวเขาจะดีเท่าตน, กลัวเขาจะดีกว่าตน, กลัวเขาจะเป็นคู่แข่ง, ทำให้อะไรของตนมันหมดค่าหมดอะไรไป, ก็ทำลายผู้อื่นอย่างยิ่ง ผู้ที่ถูกอิจฉาริษยาบางที่ไม่รู้ด้วยซ้ำไป ว่าเขาอิจฉาริษยาเรา แต่ผู้ที่เป็นอิจฉาริษยาเขาณะ มันถูกไฟอิจฉาริษยาเผาจนไหม้เกรียม

แล้วเกรียมอีก; ถ้าไม่มีจะสบายสักเท่าไร, ถ้าเห็นใครได้ดีพลอยยินดีด้วย มันก็มี
ความเย็นนอกเย็นใจ, ถ้าเกลียดชัง ทำตัวเป็นผู้ขัดขวางขึ้นมา มันก็กลายเป็นไฟขึ้น
มา. ผู้ที่อิจฉาริษยาจะเริ่มถูกไฟอิจฉาริษยาเผาตั้งแต่ที่แรก ฝ่ายโน้นยังไม่รู้สึกตัวก็
ได้, ถึงรู้สึกตัวเขาก็ไม่ร้อนมากเท่าตัวผู้อิจฉาริษยาคือฝ่ายนี้. สังเกตดูให้ดี ๆ
ว่า ความอิจฉาริษยาซึ่งมันยากที่จะห้ามได้ เพราะมันมาจากสัญชาตญาณมัน
อิจฉาได้เอง. อย่างเด็ก ๆ มันอิจฉาน้อง มันเกิดได้เอง ที่พ่อแม่รักไม่เท่ากัน
พ่อแม่รักน้องมาก พี่ก็อิจฉาริษยา, พ่อแม่รักพี่มากน้องก็อิจฉาริษยา, มันเกิดความรู้สึก
ได้เองแม้แต่ในขั้นที่เป็นทารก แล้วมันก็เจริญขึ้นในจิตใจ.

อ่านคัมภีร์ไบเบิลของพวกฝรั่งแล้วก็ปรากฏว่า อาชญากรรมอันแรกที่เกิดขึ้น
ในโลกก็คือความริษยา, คือคัมภีร์ไบเบิลนั้นเขาว่า ก่อนนี้มีมนุษย์ไม่รู้เรื่องดีชั่ว แล้วก็ผิวเมีย
คู่แรกที่ถูกห้ามว่าอย่าไปกินผลไม้ต้นนั้นมันจะรู้จักดีชั่ว, ต้นไม้ที่ทำให้รู้จักดีรู้จักชั่ว. มัน
ก็ต่อพระเจ้าแล้วมันก็ไปกินเข้า, แล้วมันก็รู้จักดีรู้จักชั่ว มันก็เลยยึดติดดี. ที่นี้ผิวเมีย
คู่นั้นมีลูกออกมา, มีลูกออกมา, ที่นี้ลูกนั้นมันมีลูกออกมาอีก เป็นพี่น้องสองคนแล้วพ่อแม่
ก็รักน้องมาก. พี่ชายมันก็หลอกเอาน้องเข้าไปในป่าไปฆ่าเสีย; เพราะว่าพ่อแม่รักน้อง
มาก. คิดดู, อาชญากรรมอันแรกคือความริษยา ที่ได้เกิดความริษยาก็เพราะรู้จักดีรู้จัก
ชั่ว; ถ้าไม่รู้จักดีรู้จักชั่วมันก็ไม่ริษยาได้. เดียวนี้พ่อแม่รักน้องมาก มันอยากจะได้
ขึ้น ไม่เสียหน้า อยากจะได้ ก็ต้องฆ่าน้องเสีย.

อาชญากรรมอันแรกของมนุษย์นี้คือความริษยา, แล้วก็ทำตามอำนาจ
ของความริษยา ก็เพราะว่าไปรู้จักดีรู้จักชั่วเข้า. ถ้าไม่รู้จักดีรู้จักชั่วไม่รู้จักเทียบว่าดีกว่า
เลวกว่าอะไร มันก็เกิดความริษยาไม่ได้, แล้วมันก็เกิดมาเป็นลำดับ ๆ หลายเรื่องหลายราว
เป็นปัญหา จะเรียกว่าเป็นปัญหาอยู่ในโลกปัจจุบันก็ได้, ที่ได้กระทบกระทั่งวุ่นวาย
ต่อสู้อยู่ กระทั่งเป็นมหาสงคราม อยู่ในโลกปัจจุบันไม่รู้จักสิ้นจักสุดนี้ ก็เพราะความริษยา

ซึ่งกันและกันนั่นเอง. ฝ่ายหนึ่งก็ไม่อยากให้ฝ่ายหนึ่งเหนือกว่า, อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่อยากให้ฝ่ายหนึ่งเหนือกว่า ก็ดิ้นรนไปตามความรู้สึกอิจฉาริษยา ก็เลยทำสงครามกันได้เรื่อย. เหนื่อยนักก็ทำสงครามเย็น สงครามปาก สงครามอะไรกันเสียที พอหายเหนื่อยก็สงครามร้อนฆ่าฟันกันอีก, มีความริษยา ไม่อยากให้ใครดีกว่า เหนือกว่า รวยกว่า อะไรกว่า ก็เรียกว่า โลกนี้มีปัญหา เพราะความริษยาอยู่อย่างมากที่สุด.

ที่นี้มาถึง ความหวงและความหึง ความหวงโดยทั่ว ๆ ไป ก็เป็นความตระหนี่ธรรมดาสามัญทั่วไป; ถ้ามันเป็นเรื่องเข้มข้น เพราะเป็นเรื่องรักทางเพศทางอะไรที่เข้มข้น มันก็เป็นความหึง, ที่จริงมันก็คือความหวงนั่นแหละ ธรรมดาเรียกความหวงถ้ามันเข้มข้นมากก็เรียกว่าความหึง, นี่รู้สึกกันเองเถอะว่า มันรบกวนจิตใจเท่าไร เมื่อขึ้นถึงขีดความหึงแล้ว มันก็ฆ่ากันได้ง่าย ๆ อย่างไร.

ขอให้ช่วยจำคำไม่กี่คำขึ้นไว้เป็นเครื่องศึกษาเปรียบเทียบได้โดยง่าย ว่าที่เรามันถูกทำให้ร้อนเหมือนนอนอยู่ในกองไฟ ก็เพราะว่าเรามันมีอาการเป็นโรคทางใจ คือความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความอหังการ ความอิจฉาริษยา ความหวง ความหึง, ยังมีอีกมาก เเท่านี้ก็เหลือจะพอแล้ว, พอให้รู้ว่า โอ, เรื่องนี้มันเผาผลาญอย่างไร เผาผลาญจิตใจให้เราร้อนอย่างไร ถ้าเขาออกไปเสียได้ มันจะสบายจะเยือกเย็นสักเท่าไร, ก็จะได้คอยสังเกตดู แล้วจะคอยระวังไม่ให้มันเกิดขึ้น.

นี่อันนี้แหละมันเป็นผลของสัจชาตญาณแห่งตัวตน ที่ออกมาเป็นโลก เป็นโกรธ เป็นหลง แล้วก็แจกลูกออกไปเป็นเรื่องต่างๆ, แล้วก็ให้เกิดผลแก่จิตใจแก่ชีวิตของมนุษย์ เป็นความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความอหังการ ความอิจฉาริษยา ความหึง ความหวง, จะได้พูดกันง่าย ๆ เป็นคำพูดจำไว้พูดกันง่าย ๆ เรื่องธรรมะ.

ในที่สุดก็ให้มองเห็นว่า **ความรู้สึกเหล่านี้มันเกิดง่าย ง่ายเหลือง่าย** มันเกิดโดย**ไม่ต้องมีใครสอน**; เด็ก ๆ เกิดมาในท้อง พอออกมาไม่กี่วันมันก็ทำเป็นแล้ว มันเจริญงอกงามมากขึ้น ๆ จนเป็นของเต็มที่ได้ม้อตราของมัน, ก็ให้ผลเต็มที่ได้ม้อตราของมัน เป็นไฟที่เผาผลาญอยู่อย่างนี้, เรียกว่า**โดยสัญชาตญาณ**. แต่ถ้าเรียกภาษาวัดก็**โดยอำนาจของกิเลส**, เรียกว่า**เป็นสัญชาตญาณ** เพราะมันเป็นได้เอง เกิดได้เอง **รู้สึกได้เอง เจริญงอกงามได้เอง**. ที่เรียกว่ากิเลส, กิเลสนี้ มันก็เป็นของสกปรก เป็นของน่ารังเกียจอย่างยิ่ง

กิเลสที่คำยืมมาจากคำว่าของสกปรก. คำธรรมะแม้ขั้นสูงสุดก็ยืมมาจากคำชาวบ้านธรรมดา ๆ ทั้งนั้นแหละ; เช่น ยืมคำว่าของสกปรกมาเป็นชื่อของกิเลส, ยืมสิ่งที่ไหลออกมาเป็นชื่อของอาสวะ, ยืมชื่อของสิ่งที่สะสมกักตุนเอาไว้ว่าเป็นอนุสัยอย่างนี้. เดียวนี้ก็ว่าโดยกิเลส โดยกิเลสคือของสกปรก ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สกปรก; เกิดที่กายก็ทำให้กายสกปรก, เกิดขึ้นที่จิตก็ทำให้จิตสกปรก, แม้แต่เกิดที่วาจาก็ทำให้วาจาสกปรก.

นี้เรียกว่าโดยกิเลสก็ได้เหมือนกัน ว่าทำไมเราจึงได้ทนทุกข์ทรมานเหลือประมาณอยู่ในโลกนี้ ก็เพราะว่าเราควบคุมสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ควบคุมสัญชาตญาณไม่ได้, ควบคุมการเกิดของกิเลสไม่ได้, จะเห็นได้ทันทีว่า มันไม่ใช่เล่นแล้วเรื่องสัญชาตญาณนี้. ควรจะรู้จัก ควรจะจัดการกับมันให้ถูกต้อง อย่าให้มันเป็นอันตราย แล้วก็อย่าให้มันรบกวน, ให้เราเป็นอิสระอยู่ด้วยความสงบเย็น.

หลักธรรมที่ใช้สัญชาตญาณ.

นี่ก็ได้พูดถึงการที่จะพัฒนา ด้วยการควบคุมสัญชาตญาณมาหลายพักหลายตอนที่พูด, โดยหลักใหญ่ ๆ ใช้หลักอานาปานสติ, มีความรู้เรื่องกาย เรื่องเวทนา

เรื่องจิต เรื่องธรรม จนเห็นว่ามิใช่ตัวตน มิใช่ตัวตนแล้ว มันก็ควบคุมความรู้สึกว่าตัวตนได้มาก. กายมิใช่ตัวตน ก็ควบคุมได้ในส่วนกาย, เวทนามิใช่ตัวตน ก็ควบคุมได้ในส่วนเวทนา, จิตมิใช่ตัวตนก็ควบคุมได้ในส่วนจิต, ธรรมทั้งปวง ความรู้สึกนึกคิดของจิตทั้งปวงมิใช่ตัวตน ก็ควบคุมได้, แล้วควบคุมตัวตนหรืออรรถาได้เข้ามาหลายแง่หลายมุมโดยรอบด้าน.

ที่นี้วิธีที่จะควบคุมอย่างที่เราเรียกว่าเป็นอุบาย ที่เขาชอบเรียกกันว่าโดยเทคนิคเป็นเทคนิค ก็คือ**โพชฌงค์เจ็ด** อธิบายอย่างละเอียดแล้วในวันนั้น. ทบทวนตัวเอง มีสติระลึกเอามา แล้วก็ใคร่ครวญเลือกเฟ้นที่จะให้มันเหมาะแก่เรื่อง, แล้วก็ปฏิบัติด้วยวิริยะ, แล้วก็**มีปีติ**หล่อเลี้ยงการปฏิบัติให้มันเข้มแข็ง, เกิดความสงบ เข้ารูปเข้ารอยขึ้นมา, แล้วก็กำลังใจทั้งหมดระดมลงไปเป็นสมาธิ, แล้วอุเบกขาเพ่งดูความถูกต้องนั้นอยู่เฉย ๆ ให้การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นเป็นไปตามลำดับจนถึงที่สุด. นี่เทคนิคของการที่จะทำอะไรหรือพัฒนาอะไร มีอยู่ในหมวดธรรมะที่เรียกว่า **โพชฌงค์เจ็ด**. แล้วก็ใช้ **ธรรมะหมวดอื่น ๆ** เข้ามาช่วยประกอบ จะเป็นธรรมะเรื่อง**อิทธิบาท ๔** **สัมมปธาน ๔** **อินทรีย์ ๕** **พละ ๕**.

เมื่อปฏิบัติอยู่อย่างนี้ มีความถูกต้องอยู่ตลอดเวลา ก็เรียกได้ว่ามี**อวิชฺฐังคิ**มคค้อยู่เป็นประจำในการประพฤติดุปฏิบัติ, คือมีความถูกต้องแปดประการนั้นอยู่ในชีวิต เป็นชีวิตที่ดำรงอยู่อย่างถูกต้องเรียกว่าการเป็นอยู่ที่ดีถูกต้อง ที่จะทำให้อะไรไม่ว่างจากพระอรหันต์นั้นแหละ ก็เลยเป็นผลเกิดขึ้น คือ**ไม่มีความทุกข์** เป็นอยู่ชนิดที่ควบคุมสัญญาตญาณได้ สัญญาตญาณหรือกิเลสก็ตาม ไม่หือขึ้นมาได้ เพราะมันมีความถูกต้องของการเป็นอยู่ กระทำอยู่เป็นประจำ ก็เลยอยู่สบาย. เป็นชีวิตที่ไม่ถูกย่ำยีด้วยสัญญาตญาณฝาดำ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ มันก็สบาย.

ผลของการควบคุมสัญชาตญาณ.

นี่เราสามารถที่จะควบคุม-ควบคุม-ควบคุมจนกว่าจะถึงระดับสุดท้าย คือทำให้รู้สึกว่าหมดตัวตนได้, นี่เรียกว่าถอนเลย ถอนเลย. ถ้ายังเป็นบุญชนยังไม่เป็นพระอรหันต์ มันถอนสัญชาตญาณไม่ได้, ได้แต่ควบคุม. ถ้าเป็นพระอรหันต์ ก็ถอนอตฺตา อตฺตนิยา อัสมิมานะ อตฺตวาทุปาทาน อะไรได้ นั่นมันเท่ากับมันเพิกถอนสัญชาตญาณว่าตัวตนเสียได้ มันเลยหมดปัญหา เคลื่อนไปทั้งปวง. แต่ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ทำได้แต่เพียงว่าควบคุม, พระอนาคามี พระสกิทาคามี พระโสดาบัน ก็ได้แต่ควบคุมอตฺตาที่ไม่ให้เกิดพิษเกิดโทษ เกิดอะไรมากมายนัก จนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ ถอนอตฺตาเสียได้หมด ก็คือเพิกถอนสัญชาตญาณได้.

ฉะนั้นเราพูดว่า ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ได้แต่ควบคุม ถอนไม่ได้; แม้แต่จะเป็นพระอริยขั้นเสขะ โสดา สกิทาคา อนาคา ก็ยังถอนมันไม่ได้ มันยังได้แต่ควบคุม. ที่นี้ภิกษุญาณบุญชนต่ำลงมาอีก ก็ทำได้น้อยกว่าลงมาอีก เรียกว่าควบคุมเหมือนกัน จะต้องเรียกว่าควบคุมเหมือนกัน จะเรียกว่าเป็นการบรรเทาก็ได้. พระอรหันต์จะได้สิ้นเชิง, พระเสขะคือยังไม่เป็นพระอรหันต์ แต่เป็นอริยะนี้ ก็ได้แต่ควบคุม, ส่วนเป็นบุญชนยังไม่เป็นอริยะนี้ ก็ได้แต่ควบคุมบรรเทา หรือว่าต่อสู้ต่อสู้ไปตามเรื่อง.

สังโยชน์ที่พระอริยะต้องละ.

มันดูได้ง่ายๆ มันเห็นได้ง่ายๆ ที่ว่า พระอเสขะคือพระอรหันต์นั้น ละสังโยชน์ได้ทั้งสิบ. เรื่องสังโยชน์สิบที่รู้จักกันอยู่แล้ว ถ้าเป็นพระอรหันต์จะได้ทั้งสิบ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ

มานะ อุทธัจจะ อวิชชา นี้ ละได้ทั้งสิบ ก็ไปถึงสุดท้ายของอวิชชา ถอนตัวตนได้ เรียกว่าพระอเสขะละได้ทั้งหมด, จบ หหมด ลื่นเรื่องของสัญญาตญาณ.

ส่วนพระเสขะ คือพระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี ละได้เพียงห้า. สังโยชน์มีสิบ ห้าตอนแรกที่พระเสขะได้ เป็นอนาคามีละได้ห้า ตอนแรก, ห้า ตอนหลังไว้ให้พระอรหันต์ละ, ก็เรียกว่าละได้ครึ่งหนึ่ง. พระอรหันต์ละได้ทั้งสิบ, พระอนาคามีละได้ห้า, พระโสดา สกิทาคาละได้สาม โดยมากน้อยกว่ากันในบาง อย่าง. นี่เทียบดูตัวเลขนี้ก็พอจะเข้าใจได้ว่า พระอริยเจ้านั้นละสังโยชน์ได้อย่างไร, ก็คือเท่ากับควบคุมสัญญาตญาณได้อย่างไร, ถ้ามีคะแนนสิบพระอรหันต์ละได้สิบ. พระอนาคามีละได้ห้า, โสดากับสกิทาคาละได้สาม, ส่วนกัลยาณบุรุษ หรือ บุรุษทั่วไป ยังไม่รู้ ยังพูดว่ายังไม่ได้แม้แต่สักหนึ่ง แต่ว่า ก็ได้พยายามต่อสู้เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ มีความทุกข์ลดน้อยลง.

เรามองดูกันตรง ๆ ที่ว่า ถ้าเป็นกัลยาณบุรุษก็ละเวรห้า-เบญจเวร ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท ดื่มน้ำเมา ละเวรห้าได้, หรือว่า พยายามละอกุศลกรรมบถสิบอยู่ ตามมาตรฐานของบุรุษ, ละอกุศลกรรมบถสิบ ได้อยู่ตามมาตรฐานของบุรุษ ก็ยังดีกว่า อัมพาลบุรุษ ปาปบุรุษ ซึ่งอะไรไม่ได้.

เมื่อเกี่ยวกับสัญญาตญาณมันก็เห็นว่า บุรุษอัมพาลนี้ ไม่ได้แต่ต้อง อะไรที่เป็นความชนะเหนือสัญญาตญาณ, ครั้นเป็นกัลยาณบุรุษ ก็จะต้อง ละเบญจเวรห้าอย่างได้, ละอกุศลกรรมบถได้ตามสัดส่วน ไม่ใช่ถึงระดับเด็ดขาด, แต่ว่าตามสัดส่วน ถ้าว่าเด็ดขาดก็เด็ดขาดในระดับต่ำ ในระดับต่ำ ๆ, ของกัลยาณบุรุษ ขึ้นไปถึงพระเสขะก็ละได้ห้า, ขึ้นไปถึงพระอเสขะ ก็ละได้สิบของสังโยชน์. นี่เราจะ

เปรียบเทียบได้ว่ามันต่างกันอย่างไร, มองเห็นเป็นเหมือนกับเขียนกริฟขึ้นดู แล้วจะเห็นได้ว่า ละได้กันเป็นลำดับๆ อย่างไร.

ที่นี้มาดูเอาผลหรือความทุกข์ความเลวร้ายที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องวัด ก็เอาเนื้แหละรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงหึงนี้มาเป็นหลักว่าพระเสขะจะได้อย่างไร, ก็ต้องตอบได้ **พระอเสขะพระอรหันต์จะได้หมด** ละเรื่องรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตก กังวลอาลัยอาวรณ์ อิจฉา ริษยา หวงหึงได้หมด, ใช้คำว่า ละด้วย, แล้วก็ใช้คำว่าได้หมดด้วย. ที่นี้ **พระเสขะคือยังไม่เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอริยะที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์** จะใช้คำว่าละหมดไม่ได้ ก็ได้แต่คำว่าควบคุม, ควบคุมให้อยู่ในการควบคุมก็ได้ตั้งเครื่องหรือตั้งค่อนของสิ่งเลวร้ายเหล่านั้น. ที่นี้กัลยาณบุณชน ก็บรรเทาได้ในมาตรฐานที่เรียกว่าน่าพอใจ น่าพอใจ ไม่บ้ามากเกินไป คือมันไม่รัก โกรธ เกลียดกลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อะไรถึงขนาดเหมือนกับว่าอันทพาลบุณชน. **อันทพาลบุณชน** ก็ไม่ต้องพูดถึงละ มันมีอยู่เต็มที่ได้เต็มตัว มีสิ่งเหล่านี้เบียดเบียนรบกวนอยู่เต็มที.

ลองคำนวณดูว่า เมื่อปราศจากการรบกวนของสิ่งเหล่านี้ จะมีความสุขสักเท่าไร จะตั้งปัญหาเป็นลำดับขึ้นไปก็ได้ว่า **เมื่อปราศจากความรบกวนของนิวรรณ์ห้า**, ของนิวรรณ์ห้า แล้วจะสบายเท่าไร, **ปราศจากการรบกวนของกิเลส โลกะ โทสะ โมหะ** จะสบายเท่าไร, **ถ้าปราศจากความรบกวนของผลของมัน** คือไม่มีความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวงเหล่านี้ไม่มารบกวน จะมีความสุขเท่าไร, จะต้องคิดใคร่ครวญอย่างนี้ให้เห็นชัด, ไม่ต้องคำนวณ แต่มองเห็นชัด, หรือรู้สึกได้ชัดโดยไม่ต้องคำนวณ, แล้วมันก็จะมีผลดี คือ **จะสบายใจ** แล้วก็เพิ่มกำลังใจ ในการที่จะปฏิบัติให้สูงขึ้นไปโดยเร็ว จนหมดจนสิ้นเชิง คือบรรลุนิพพาน.

นี้จะทำให้ปรารถนานิพพาน มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ในการเป็นอยู่มากขึ้น แล้วมันจะก้าวหน้าไปในทางของพระนิพพานได้ง่ายขึ้น, เฟ้งจ้องอยู่ ผลดีของความไม่มีกิเลส ก็จะทำให้ชอบใจในพระนิพพานมากขึ้น จะมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง, ไม่ว่าจะทำอะไร ทำงานบ้าน งานโลก งานธรรมะ งานศาสนาอะไร ก็มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ไปเสียหมด นี่มันก็ดี แม้แต่จะทำนาก็มีนิพพานเป็นอารมณ์ มันยังดีกว่ามีอย่างอื่นเป็นอารมณ์.

ผลที่ได้รับระดับต่าง ๆ.

อยากจะให้เปรียบเทียบไปถึงว่า พระอเสขะพระอรหันต์นี่ดีกว่าพวกไหนก็พวก? ลองหลับตากำหนดดูว่า เป็นพระอเสขะคือเป็นพระอรหันต์ ประเสริฐกว่า เทวโลก, มารโลก พรหมโลก ประเสริฐกว่าเทวโลก สวรรค์กามารมณ์ธรรมดา. มารโลกสวรรค์กามารมณ์สูงสุด ที่เขาเรียกว่ามารโลกคืออันสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่าสวรรค์, สวรรค์มีหก แล้วอันที่หกนั้นเป็นมารโลก เป็นที่อยู่ของมารพญามารที่มาเบียดเบียนพระพุทธเจ้า.

เป็นพระอเสขะพระอรหันต์แล้ว ประเสริฐกว่าเทวโลกทั่วไป; ประเสริฐกว่ามารโลก ประเสริฐกว่าพรหมโลก ประเสริฐกว่าเทวโลก; ประเสริฐกว่ามารโลก นี่เข้าใจได้ง่ายๆ, เพราะกไม่มีเรื่องเกี่ยวกับกามารมณ์. ที่นี้ประเสริฐกว่าพรหมโลก, พรหมโลกนี้ไม่มีกามารมณ์ แต่ก็มีตัวกุกัด ยึดมันสักกายทิฏฐิเป็นตัวกุกัด, มีความทุกข์เกิดมาจากอึดตื้อวาทานมากกว่า; แม้จะไม่เกี่ยวกับกามารมณ์เลย แต่พระอเสขะก็ยังสูงกว่านั้น ดีกว่านั้นประเสริฐกว่านั้น.

ถ้าเรียกเป็นสามโลกว่า เทวโลก มารโลก พรหมโลกแล้ว พระอเสขะผู้ถอนสัญญาตญาณเสียได้ ดีกว่าหมดทั้งสามโลก. นี่ถ้าเป็นเพียงเสขะเป็นเพียง

โสดา สกิทา อนาคา มันก็ได้สักสองโลกคือเทวโลกกับมารโลก, โลกที่มีกาม แต่มันก็ไม่ดีไปกว่าพรหมโลก. พระอนาคามีอยู่ในระดับพรหมโลกเพราะว่ายังมี ตัวตนเหลืออยู่; แล้วก็เป็นตัวตนที่สบายที่สุด เพราะไม่มีกามารมณ์รบกวน ก็เลยหลงติดแน่นแฟ้นในสภาวะนั้น ในภพของตนเป็นอย่างยิ่ง. อย่างที่พูดว่า พวกพรหมเป็นพวกที่กลัวตายมากที่สุด เพราะมันหมดปัญหาอย่างอื่นแล้ว ไปสบายที่สุด อย่างยิ่ง, อยู่อย่างมีตัวกู-ของกู เลยกลัวตายมากที่สุด. พวกที่ยังมีความทุกข์อย่างอื่น แทรกแซง ยังมีความกลัวตายน้อยกว่าพวกพรหม, พวกเสขะทั้งหลายก็ยังดีกว่าพวก เทวโลกและมารโลก แต่ยังไม่ดีกว่าพรหมโลก.

ที่นี้พวกกัลยาณชนนี้พูดตามความรู้สึกของเราซึ่งไม่มีใครเชื่อกันได้ว่า ถ้าเป็น กัลยาณบุรุษ มันยังดีกว่าเทวโลก, เพราะในเทวโลกนั้นมันมีแต่เรื่องกามารมณ์. คิดดูซิ เป็นกัลยาณบุรุษแม้อยู่ในโลกนี้ ก็ไม่มัวเมาในกามารมณ์มากเหมือน เทวดาในสวรรค์. นี่ก็พูดตามที่เชื่อกันอยู่แล้ว ในสวรรค์เทวดามัวเมากับกามารมณ์ จนลืมเรื่องอื่น ๆ, เป็นกัลยาณบุรุษอยู่ที่นี้ในโลกอย่างนี้ เต็มไปด้วยปัญหาอย่างนี้ ไม่ มัวเมาในกามารมณ์เหมือนเทวดาเหล่านั้น ก็ต้องเรียกว่าดีกว่าเทวโลก.

เรื่องที่เคยเล่าให้ฟังบ่อยๆนั้น ควรจะจำเอาไว้, ทายกทายิกาทั้งหลาย, คือ เรื่องที่บอกว่าพวกเทวดาในเมืองสวรรค์ เทวดา เมื่อจะตายเมื่อจะจุติไปหาสุคติที่ไหน ไม่มีไม่รู้จะไปที่ไหน นอกจากมาสู่มนุษยโลก, พวกเทวดาจะตายมาหาสุคติในมนุษยโลก พวกเทวดามาหาสุคติในมนุษยโลก จำไว้เถอะ; เพราะว่าในเทวโลกนั้นมันหาอะไรยาก หาพระรัตนตรัยยาก, หาพรหมจรรย์ยาก, หาสิ่งที่จะช่วยให้เข้าใจธรรมะนั้นแหละ หรือว่านิमितแห่งอนิจจังทุกขังอนัตตาหาได้ยากในเทวโลก, พอมานในมนุษยโลกมัน เต็มไปหมด.

ฉะนั้นมาเกิดในมนุษย์โลกมันได้เปรียบ ในการที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน; ฉะนั้นเทวดาทั้งหลายจึงปรารถนามาสู่คติกัน ในมนุษย์โลก, พวกเมืองสวรรค์จะมาหาสู่คติกันในเมืองคน, ในเมืองคน. แล้วผู้ที่อยู่ในเมืองคนมันจะไปหาสู่คติกันในเมืองสวรรค์, มันสวนทางกันอยู่อย่างนี้. แล้วก็ดูใครโง่กว่าใคร, ใครโง่กว่าใคร มันมีเหตุผลที่จะแสดงว่า ใครมันโง่กว่าใคร พวกเทวดาในสวรรค์เขามีเหตุผลว่า มาในมนุษย์โลกนี้มันหาอะไรที่เป็นปัจจัยแก่พระนิพพานได้ง่ายกว่า; เช่นมีความทุกข์ให้เห็นได้ง่ายกว่า; อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือ ก็มี, การประพฤติปฏิบัติศีลสมาธิปัญญาเป็นพระอริยบุคคลกันเป็นจำนวนมาก, มีพรหมจรรย์หาได้ยากในเมืองคน, พวกเทวดาจึงอยากจะทำสมาธิในมนุษย์โลก, พวกเมืองคนที่ทำบุญจะไปสู่คติกันในเมืองสวรรค์. ดูให้ดี ๆ นะ เดี่ยวจะขาดทุน จะขาดทุนป็นี่นะ. ที่นี้มันมีพร้อมที่จะช่วยให้บรรลุมรรคผลยิ่งขึ้นไป แล้วยังไม่เอา, ยังไม่เอา, ยังไม่เอา ได้อยากเอา จะไปอยู่ในที่ที่มีกามารมณ์สมบูรณ์, เลยตัดบทเสียว่า กัลยาณบุรุษนี้ยังดีกว่าเทวโลกดีกว่าเทวโลก.

ขอให้เป็นกัลยาณบุรุษที่เต็มมาตรฐาน เต็มรูปแบบ ไม่มัวเมาในกามารมณ์ ไม่อะไรยังจะดีกว่าเทวโลก ซึ่งสมบูรณ์ไปด้วยกามารมณ์, แล้วก็หาหนิมีปัจจัยแห่งพระนิพพานได้โดยยาก, ในมนุษย์โลกเต็มไปด้วยความทุกข์ หรือว่าอนิจจัง ทุกขังอนัตตา ส่อให้เห็นอยู่ในที่ทั่ว ๆ ไป. ขอให้คิดดูให้ดี เพราะการละสัจจะญาณ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กิเลสเสียได้ ทำให้มีคุณสมบัติสูงขึ้นมาอย่างนี้.

ถ้าจะให้พวกนักวิทยาศาสตร์เขาเขียนวางรูปแบบการปฏิบัติ, เขาก็จะวางไปในรูปละสัจจะญาณตามลำดับ แล้วมันก็มาสู่จุดนี้ได้เหมือนกัน. ถ้าพวกธรรมะพวกศาสนา พวกจัดระบบเป็นศาสนาพุทธก็พูดอย่างเรื่องละกิเลส ละกิเลสตามลำดับ; แต่ในที่สุดมันก็ได้ผลอย่างเดียวกัน. อาตมาจึงนำมาพูดให้มันเนื่อง

กัน, ให้มันได้เปรียบเทียบกัน, ให้มันได้เข้าใจเสียว่า ถ้าพูดอย่างนี้ก็พูดอย่างนี้ ถ้าพูดอย่างนั้นก็พูดอย่างนั้น. แต่มันเป็นเรื่องเดียวกัน คือสิ่งที่เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์, แต่มันจะได้แสนยาก คือสัญชาตญาณแห่งตัวตน ซึ่งเรียกในบาลี อัสมีมานะบ้าง อัตตวาทุปาทนบ้าง อัตตาบ้าง อัตตสัญญาบ้าง.

สรุปผลแห่งการละสัญชาตญาณ.

ทีนี้ จะพูดสรุปท้าย ว่าเป็นการประเมินผลทั้งหมด ของเรื่องสัญชาตญาณ ที่ได้พูดมาแล้วสิบสองครั้ง แล้วก็สิบสามครั้งทั้งวันนี้, และเป็นเรื่องสุดท้ายเป็นครั้งสุดท้าย. ถ้าจะดูผลที่น่าชื่นใจ ก็จะได้ว่าเป็นการทำให้โลกุตตระหรือโลกอุดร หรือจะเรียกว่าพระนิพพานก็ตามใจ มาปรากฏในทิวฐธรรมทีนี้และเดี๋ยวนี้. โลกุตตระ หรือโลกอุดรที่ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน แล้วเมื่อไรจะได้เห็นกันสักที หรือพระนิพพานในกาลอนาคตเบื้องหน้าโน้นเทอญ มันจะได้เห็นกันสักที จะได้เห็นกันเร็ว ๆ เห็นกันทีนี้ เห็นกันเดี๋ยวนี้ ด้วยการละความยึดถือว่าตัวตนเสียได้. เมื่อใดละความยึดถือว่าตัวตนเสียได้ นั่นแหละคือโลกอุดร คือพระนิพพาน, มันไม่มีตัวกูที่จะอยู่ในโลกไหน, ไม่จัดได้ว่าเป็นภพไหนชนิดไหน, แล้วก็มีแต่ความเย็น เพราะไม่มีไฟคือกิเลส เรียกว่าโลกอุดรก็ได้ พระนิพพานก็ได้ มาปรากฏแล้วทีนี้และเดี๋ยวนี้ ทีนี้และเดี๋ยวนี้. ผลเลิศมันอยู่ที่ตรงนี้ แต่ถ้าดูที่การกระทำ มันก็เป็นการทำลายสัญชาตญาณเรื่องตัวตนหมดสิ้น.

พูดอย่างภาษาวัดหน่อย ก็ว่าทำลายอัตตาทำลายอัตตนิยา ให้หมดค่าหมดความหมาย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ, พูดอีกทีก็ว่า ทำลายความยึดถือแห่งอัตตาอัตตนิยาเสียได้ หรือจะพูดว่า ทำลายตัวอัตตา ตัวอัตตนิยาเสียได้ มันก็ได้

ผลเท่ากัน. ทำลายอัตตา-อัตตนิยาเสีย คือไม่มีที่ตั้งแห่งความยึดถือ เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงทั้งหมด จนไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ, มันก็หมดอัตตาหมดอัตตนิยา ก็เห็นความว่างจากอตัตว่างจากอัตตนิยา, ความว่างชนิดนี้คือนิพพาน, นี้ว่าทำลายอัตตาทำลายอัตตนิยา.

ที่นี่จะพูดอีกทางหนึ่งก็พูดได้ ว่าทำลายความยึดถือในอัตตาในอัตตนิยา คือทำลายอุปาทาน, อัตตาอัตตนิยาเกิดมาจากอุปาทานว่าอัตตา ว่าอัตตนิยา, ถ้าทำลายอุปาทานเสียได้ อัตตาอัตตนิยาก็ดับไป ได้ผลอย่างเดียวกัน เรียกว่าทำลายอัตตาหรืออัตตนิยาก็ได้. ทำลายอุปาทานในอัตตาในอัตตนิยาก็ได้.

นี่ดูว่าเท่าไร ทำได้เท่าไร เรียกว่าเป็นการควบคุม ควบคุม ในฐานะควบคุม. ทำได้เท่าไร ๆ, เรียกว่าเพิกถอนสิ้นเชิง? ควบคุมความรู้สึกที่เป็นอัตตาได้เท่าไร ก็เป็นผลดีเท่านั้น, ถอนอัตตาเสียได้หมดจดสิ้นเชิง ก็เป็นความดีสูงสุดคือว่าจบเรื่อง ที่เรียกว่าจบพรหมจรรย์ คือจบที่ถอนอัตตาอัตตนิยาเสียได้ วุสิตํ พรหมจรรย์-พรหมจรรย์ประพฤติกบแล้ว, กตํ ภรณียํ-สิ่งที่ควรกระทำได้ทำแล้ว, นาปรํ อิตถตฺตตาย-อะไร ๆ ที่ต้องทำเพื่อผลอย่างนี้ไม่มีอีกต่อไป เพราะมันถึงที่สุดแล้วนี่ จะทำอะไร ๆ ดีกว่านี้มันไม่มีแล้ว, หรือจะต้องทำอย่างอื่นเพื่อผลเป็นอย่างนี้ ก็ไม่ต้องทำอีกแล้ว เพราะมันได้รับผลอย่างนี้แล้ว, คือหมดอัตตา หมดอัตตนิยา ซึ่งเป็นอุปาทาน ว่างหลุดพ้นออกไปได้ จิตหลุดพ้นออกไปได้.

ความหมายของความหลุดพ้น.

ตรงนี้ก็จะต้องช่วยกันจำให้ดี ๆ อย่าใช้คำพูดผิด ๆ ที่ว่าหลุดพ้น หลุดพ้นให้เป็นหลุดพ้นของจิต, จิตหลุดพ้นออกไปได้, อย่าหลุดพ้นของอัตตาหรือตัวกู

ตัวกูมันหลุดพ้นไม่ได้; เพราะว่าตัวกูเป็นตัวความคิด ตัวกูจะหลุดพ้นจากอะไร; เพราะตัวกูมันคือความคิด. แต่ถ้าจิตมันหลุดพ้นจากตัวกู ที่ว่าความหลุดพ้นเป็นเรื่องของจิตไม่ใช่ของอัตตาหรือตัวกู; นี่ในพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้.

แต่ถ้าในศาสนาอื่น; เช่นศาสนาฮินดู ศาสนาสูงสุดของฮินดูของอุปนิษัต เวทานตะอะไรก็ตาม, เขาว่าอัตตาเป็นผู้หลุดพ้น, อัตตาหลุดพ้นจากโลกไปอยู่ กับปรมาตมา อัตตาใหญ่พระเจ้า. นั่นฝ่ายนั้นเขาพูดอย่างนั้น ว่าอัตตาเป็นผู้หลุดพ้น; แต่ในฝ่ายพุทธพูดไม่ได้ เพราะไม่มีอัตตาที่เป็นตัวจริงเป็นแต่เพียงอุปาทานขึ้นมา. แต่จิตนั้นมันติดอยู่ในอัตตา จิตมันติดอยู่ในความยึดถือว่าอัตตา. จิตหลุดพ้นออกมาเสียได้จากความยึดถือว่าอัตตา จึงเรียกว่าจิตหลุดพ้น. ถ้าเป็นพุทธบริษัทพูดให้ถูกต้อง ว่าจิตหลุดพ้น, ไม่ใช่อัตตาหลุดพ้น. ถ้าพูดว่าอัตตาหลุดพ้น เป็นฝ่ายอื่นทันที, เป็นศาสนาอื่น, เป็นลัทธิ อื่นไปทันที.

ฉะนั้นในพุทธศาสนาจะมีแต่จิตหลุดพ้นจากอัตตา จากอุปาทานว่าอัตตา; อัตตาไม่มีตัวที่จะมาหลุดพ้น แต่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถืออย่างโง่เขลา, และจิตไปติดอยู่ที่นั่น แล้วก็เกิดกิเลสแล้วก็เบ่งทุกข์. จิตหลุดพ้นเสียจากอัตตา, อัตตวาทุปาทาน อัสมิ มานะ อะไรก็ตาม; ถ้าหลุดพ้นละก็ อย่าพูดว่าตัวกูหลุดพ้น เพราะตัวกูมันมันเป็นที่ติด, แล้วตัวกูมันมิได้มีอยู่จริงสำหรับจะหลุดพ้น. แต่จิต นั้นมีอยู่จริง แล้วมันจะหลุดพ้นได้จริง, หลุดพ้นจากทุกสิ่งที่มันติด แล้วทำให้เกิดความทุกข์. นี่มันทำให้เกิดความหลุดพ้นขึ้นมาได้อย่างนี้, ตื่นขึ้นมาจากความหลับคือกิเลส คือหลุดพ้น.

บุุณชนธรรมดาสามัญทั้งหลาย หลับอยู่ในความหลับของกิเลส คืออวิชชา; นี่พูดภาษาธรรมก็พูดอย่างนี้ได้ ทุกคนที่วิ่งได้เดินได้ไปนั่นมานี่วุ่นวายอยู่นั่น มันหลับ

อยู่ด้วยความหลับ ในความหลับของอวิชชา. ที่นั่นมันจะตื่นออกมาเสียจากความหลับของอวิชชา, มันรู้ตามที่เป็นจริง ไม่ไปหลงยึดมั่นหมายมั่นในอัตตา ให้เกิดกิเลสต่าง ๆ นานา ขึ้นมา เรียกว่าตื่นขึ้นมาเสียจากหลับ ด้วยอำนาจของอวิชชา, มาเป็นความตื่นของอวิชชา, นี่เพราะอำนาจการเพิกถอนเสียได้ซึ่งสัจชาตญาณ ว่าอัตตา.

การตื่นจากความหลับของอวิชชา.

พุทธบริษัทแปลว่าบริษัทของผู้ตื่น พุทธแปลว่าผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พุทธบริษัทแปลว่าบริษัทของผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน; เพราะว่าเขาก็ได้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น, ผู้เบิกบานด้วย. นี่จะตื่นขึ้นมาด้วยเหตุอะไร จะรู้ตื่นเบิกบานด้วยเหตุอะไร? ก็ด้วยเหตุที่ว่าทำลายสัจชาตญาณ ที่เกาะกรังอยู่ในสันดาน ในความเคยชินของจิตเสียได้. นี่ก็เรียกว่าตื่นจากหลับคือกิเลสนิรหระ, กิเลสนิรหระหลับเพราะกิเลส มาสู่ความตื่นของสติปัญญา เป็นความตื่นนิรันดร. พวกโน้นเขามีนิรันดร มีอัตตานิรันดร, เราก็มีนิรันดรเหมือนกัน, มีความตื่นนิรันดร ไม่กลับหลับลงไปอีก, แปลว่าเข้าสู่ภาวะชนิดที่ว่าไม่มีความทุกข์เป็นนิรันดร.

ถ้าชอบพูดให้เป็นนิรันดร มันมีความตื่นนิรันดร ไม่กลับหลับไปอีกแล้ว; ดังนั้นสิ่งที่เรื่อกว่านิรันดร, นิรันดรในพุทธศาสนาก็มี, คือความตื่นจากหลับอย่างเป็นนิรันดร, จะกลับหลับอีกไม่ได้ จะกลับไปสู่ความทุกข์อีกไม่ได้; นี่ทำให้เป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง. การควบคุมสัจชาตญาณให้ได้จนกระทั่งทำลายสัจชาตญาณเสียได้ ก็จะทำให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานที่เป็นนิรันดร.

นี่พวกเราพุทธบริษัทควรจะรู้จักตัวเอง ในลักษณะอย่างนี้, แล้วก็มีคุณสมบัติอย่างนี้ พอให้สมค่าสมควรกัน, เรื่องมันก็มีเท่านั้นแหละ ก็นับว่ามันจบเรื่อง; เพราะมันได้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษย์ควรจะได้. นี่ขอย้ำอีกที มันได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้.

พูดเรื่องนี้ซ้ำอีกนิดก็ได้ ที่ว่าปัญหาของคนมันมีอยู่ที่ว่าเกิดมาทำไม ? ถ้าได้อะไรแล้วจึงจะสมกับการได้เกิดมา, ถ้าไม่ได้อะไรแล้ว มันก็เสียชาติเกิด, ถ้าไม่ได้อะไรเรียกว่าเสียชาติเกิด, ถ้าได้อะไรเรียกว่าไม่เสียชาติเกิด; ก็ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ นี่สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ ก็คือการออกมาเสียได้จากความติดอยู่ในวิภวสงสาร, คือการครอบงำของกิเลสหรือของสัญชาตญาณ มีตัวกู มีของกู, เวียนว่ายอยู่ในเรื่องของตัวกูอยู่ในเรื่องของกู ก็เป็นความทุกข์ตลอด ตลอดกาลนิรันดร์.

ถ้าอยู่อย่างนี้ก็เป็นความทุกข์ตลอดกาลนิรันดร์, เกิดทุกที่เป็นทุกข์ทุกที เกิดตัวกูทุกทีเป็นทุกข์ทุกที. ในระหว่างที่เป็นกิเลสก็เป็นทุกข์, ในระหว่างที่กระทำการกรรมก็เป็นทุกข์, ในระหว่างที่เสวยผลกรรมก็เป็นทุกข์, เพราะมันยึดมั่นว่าตัวกูว่าของกู, มันแบกของหนักอยู่ทุกระยะหรือทุกชั้นตอน; นี้เรียกว่าทนทรมานอยู่ในกองทุกข์. เดียวนี้ก็ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือได้พบกับสิ่งที่ไม่มีความทุกข์เลย, แล้วก็สามารถจะพบได้ทันทีที่นี้และเดี๋ยวนี้, ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว มันก็ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. นี่เกิดมาได้พบสิ่งนี้ ก็วิเศษที่สุด เพียงแต่ได้รู้เรื่องสิ่งนี้ก็ดีไม่น้อย, เพียงแต่ได้รู้เรื่องสิ่งนี้ก็ดีไม่น้อย, ถ้าว่าทำได้ด้วยก็คือดีที่สุด.

จึงหวังว่าท่านทั้งหลายจะมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นในข้อที่ว่า ถ้าเราละอำนาจของสัญชาตญาณได้ ก็คือบรรลุนิพพานได้, เมื่อเราละกิเลสได้ก็คือบรรลุนิพพาน,

ละสัจชาตญาณได้คือบรรลุนิพพาน, ละกิเลสได้คือบรรลุนิพพาน, เกิดมาเพื่อสิ่งนี้. แม้ว่าเราไม่ตั้งใจว่าจะเกิดมา เราไม่ได้ขอใครเกิดมา แล้วมันก็เกิดมาเอง; แต่ครั้งเกิดมาเองแล้วมันมาพบกับปัญหาอย่างนี้ เราจะต้องทำอย่างไร, เราจะทนทุกข์ไปจนตายเปล่า มันก็น่าละอายแหม; ฉะนั้น เราก็ต้องดิ้นรนต่อสู้ให้ได้ ว่าเราจะต้องทะลุออกไปให้ได้แม้ว่าเราจะไม่ได้สัญญากันมาว่า เราจะเกิดมาเพื่อทำอย่างนี้, แต่มันก็ได้เกิดมาแล้ว.

ฉะนั้น ใครอย่าไปหาข้อแก้ตัว ว่าฉันไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา ไม่รับผิดชอบว่าเกิดมาทำไม. ถ้าคิดอย่างนั้นและปล่อยไว้อย่างนั้น มันจะเป็นทุกข์-ทุกข์-ทุกข์-ทุกข์ ระดมทับถมกันไป อย่างที่เรียกว่าไม่มีอะไรดีสักนิด. เมื่อได้มาพบกับความทุกข์แล้วก็ต้องต่อสู้ ต้องแนใจต้องตั้งหน้าต่อสู้ความทุกข์, เอาชนะความทุกข์ โดยละเหตุต้นตอความทุกข์ลงไปเป็นลำดับ ๆ จนพบกิเลสและพบสัจชาตญาณ ก็ละเสียให้ได้อย่างนี้ ก็จะหมดปัญหาในข้อที่ว่า เกิดมาทำไม ฉันไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา. แต่คุณก็ได้เกิดมาแล้ว คุณจะทำอะไร มันก็ไม่มีทางไหน นอกจากเอาชนะปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความทุกข์นี้เสียให้ได้; เพราะมันได้มีความทุกข์เพราะเกิดมาอย่างโง่เขลา, เกิดมาหลับตา ทำไปอย่างหลับตา, แล้วก็จมอยู่ในกองทุกข์.

เป็นอันว่า ในที่สุดเราก็ได้พูดกันถึงเรื่องทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ที่ว่าเกิดมาด้วยสัจชาตญาณพื้นฐานแห่งกิเลส แล้วมันถึงออกมาเป็นกิเลสขึ้นมาได้โดยอัตโนมัติในตัวมันเอง จึงได้เรียกว่าสัจชาตญาณ. เด็กทารกก็ได้ออกมาด้วยความเข้าใจผิด แล้วก็ทุกข์จนตลอดชีวิต ชีวิตแล้วชีวิตเล่า. เดียวนี้มารู้ความจริงในข้อนี้กันเสียที สามารถควบคุมได้ก็ยิ่งดี; เมื่อเพิกถอนได้ทั้งหมดก็ประเสริฐที่สุด เป็นว่าไม่เสียชาติเกิดที่มาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา.

การบรรยายในครั้งนี้ ๑๓ นี้ เป็นการสรุปความทุกตอนทุกครั้งในการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา เป็นอันว่าจบการบรรยายชุดนี้ ชุดมาฆบูชา, ขึ้นเดือนเมษายนก็เป็นชุดวิสาขบูชา ซึ่งจะได้พูดกันเรื่องอื่นอีกชุดหนึ่งต่อไป.

วันนี้ขอยุติการบรรยาย ด้วยการสมควรแก่เวลา ไว้เพียงเท่านี้ เพื่อเปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจของผู้ฟังทั้งหลาย ให้มีความเข้มแข็งแก่กล้า ในการที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมะ โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้วนั้นสืบต่อไป ในกาลบัดนี้.
